COLECŢIA

PĂRINŢI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI,

INIŢIATĂ ÎN ANUL 1977 DE PATRIARHUL

IUSTIN († 1986)

ŞI RELUATĂ, ÎN SERIE NOUĂ, ÎN ANUL 2007

CU BINECUVÂNTAREA PREAFERICITULUI PĂRINTE

DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PARINŢI ŞI SCRIITORI BISERICEŞTI

SERIE NOUĂ

12

SFÂNTUL MACARIE EGIPTEANUL
SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA
SFÂNTUL EPIFANIE DE SALAMINA

Scrieri duhovniceşti şi omilii

Carte publicată cu binecuvântarea
Preafericitului Părinte
DANIEL
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Traduceri din limba greacă de: Maria-Iuliana RIZEANU,
Florin FILIMON şi Pr. Ilie TOADER

Introduceri de: Maria-Iuliana RIZEANU şi Pr. Ilie TOADER

Note de: Maria-Iuliana RIZEANU, Pr. Ilie TOADER
şi Ierom. Policarp PÎRVULOIU

Editura *BASILICA* a Patriarhiei Române
Bucureşti – 2014

Ediţie îngrijită de către *Departamentul „Carte patristică"* al Editurilor Patriarhiei Române

Redactor coordonator: Ierom. dr. Policarp PÎRVULOIU
Redactori: Mircea Adrian BĂICULESCU, Florin FILIMON
Tehnoredactare: Violeta NEGREA
Viziune grafică: Maria COMAN

Acest volum a fost publicat cu sprijinul P.C. Preot Ștefan-Augustin GHEORGHIU, preot paroh al parohiei „Sfântul Mare Mucenic și Tămăduitor Panteleimon", Roma, Lazio, Episcopia Ortodoxă Română a Italiei.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
MACARIE EGIPTEANUL, sfânt
Scrieri duhovniceşti şi omilii / Sfântul Macarie Egipteanul, Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Epifanie de Salamina ; carte publicată cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române ; trad. din lb. greacă veche de Maria-Iuliana Rizeanu, Florin Filimon şi pr. Ilie Toader ; introd. de Maria-Iuliana Rizeanu şi pr. Ilie Toader. - Bucureşti : Basilica, 2014
ISBN 978-606-8495-90-3

I. Grigorie de Nyssa, st.
II. Epifanie, st.
II. Daniel, patriarh al Bisericii Ortodoxe Române
III. Rizeanu, Maria Iuliana (trad. ; pref.)
IV. Toader, Ilie (trad. ; pref.)

252

ISBN 978-606-8495-90-3

CUVÂNT ÎNAINTE

Acest volum înfățișează cititorului scrieri ale Sfinților Macarie cel Mare, Grigorie de Nyssa și Epifanie de Salamina; cel dintâi rod al pustiei Egiptului, cel de-al doilea vlăstar al Capadociei, iar ultimul episcop al Ciprului și faimos polemist antieretic, toți trăitori în veacul al patrulea, cel din belșug scăldat de sângele mucenicilor, de lacrimile cuvioșilor și îmbogățit de nenumărate scrieri teologice de mare însemnătate.

Alături de Sfântul Antonie cel Mare și de Sfântul Pahomie, Sfântul Macarie este socotit unul dintre Părinții fondatori ai monahismului, care a lăsat peste veacuri scrierile sale ca hrană duhovnicească mai cu seamă pentru monahi, dar și pentru orice suflet dornic de trăire filocalică. Este cunoscut îndeosebi din filele *Patericului* și prin cele 50 de omilii duhovnicești, care au circulat în tălmăcire românească din vremea Sfântului Paisie de la Neamț până astăzi. În volumul de față publicăm și câteva opere inedite ale Sfântului Macarie, alături de noi traduceri ale altora deja tălmăcite în românește.

Sfântul Grigorie de Nyssa, unul dintre marii teologi capadocieni, frate al Sfântului Vasile cel Mare, a luptat pentru dreapta credință la sinoadele vremii, dar și pentru dreapta ocârmuire a sufletului pe calea către Împărăția cerurilor, ca și Sfântul Epifanie de Salamina, un vajnic și neostenit luptător împotriva arienilor, origeniștilor și a tuturor ereziilor care au atacat dreapta credință. Această a doua ipostază a sfinților menționați, aceea de călăuze duhovnicești, am căutat să o punem în lumină prin includerea în acest volum a două dintre tratatele ascetice ale Sfântului Grigorie: *Despre scopul cel după Dumnezeu și despre viețuirea cea după adevăr* (*De instituto christiano*) și *Despre feciorie*, ca o adăugire duhovnicească și filologică la scrierile Sfântului Macarie. Totodată, omiliile Sfântului Epifanie, publicate în volumul de față, rostite cu ocazia sărbătorilor din Postul Mare și ale Paștilor, ne pregătesc sufletește spre a primi cu mult folos harul și bucuria acestor mari taine ale Pătimirii și Învierii Mântuitorului. Duhovnicească, pentru că se regăsește într-însele același duh, aceeași năzuință către trăirea îngerească ca și în scrierile Sfântului Macarie. *De instituto christiano* este de fapt o scrisoare adresată unei chinovii, iar *Despre feciorie* vorbește, așa cum o arată și titlul, despre unul dintre voturile monahale. Filologică, pentru că există o legătură limpede între opera *De instituto*

christiano și *Epistola Magna* a Sfântului Macarie, ceea ce a făcut obiectul a numeroase cercetări, care nu au reușit încă să ofere un răspuns sigur cu privire la paternitatea acestor opere.

Tema principală a acestor scrieri este scopul viețuirii creștine: vederea lui Dumnezeu și unirea cu El. Pășim împreună cu cei doi sfinți pe o cale ce duce către Mirele sufletelor curate, Arhiereul cel Mare, Jertfa și Jertfitorul: „Așadar, El flămânzește și însetează după sufletele noastre și este ca un străin și bolnav câtă vreme nu află odihnă întru noi și loc de sălășluire în sufletele noastre. Pururea bate, voind să intre la noi și să Se odihnească. Toată purtarea Sa de grijă față de noi se îndreaptă către acest scop. Să-L primim deci cu multă credință și dragoste și să-L aducem înlăuntrul nostru, să-L găzduim, să-I dăm să mănânce și să bea și să-L îmbrăcăm, punându-ne cu totul în slujba Lui de bunăvoie și urmând voii Duhului Său. Dar, mai degrabă, noi ne hrănim și ne adăpăm din Duhul Lui și ne îmbrăcăm în Domnul Însuși, căci El este hrana, băutura și îmbrăcămintea noastră; este vistieria, moștenirea și bogăția noastră; este odihna și casa noastră. Într-un cuvânt, El este viața noastră veșnică" (Sfântul Macarie, *Omilia 23*).

„Căci, dacă te vei răstigni împreună cu Hristos, vei trăi împreună cu El, te vei slăvi și vei împărăți împreună cu El; dacă te vei dărui lui Dumnezeu, îți vei preschimba firea și vrednicia omenească în cea îngerească. Așa spune și Daniel: «Mii de mii stăteau înaintea Lui». Cel care a primit adevărata preoție și s-a pus în slujba Marelui Arhiereu rămâne și El «preot în veac», căci moartea nu îl va mai împiedica să rămână așa pentru totdeauna. Cât despre faptul de a te învrednici să-L vezi pe Dumnezeu, el nu aduce altă roadă decât faptul însuși de a te învrednici să-L vezi pe Dumnezeu. Căci asta este culmea oricărei nădejdi și plinirea oricărei dorințe, este capătul și încununarea a toată binecuvântarea și făgăduința lui Dumnezeu, a bunurilor negrăite socotite mai presus de simțire și de cunoaștere. După această vedere a tânjit și Moise și au dorit-o și mulți proroci și împărați. Dar de ea se învrednicesc numai cei curați cu inima. De aceea sunt numiți «fericiți», după cum și sunt cu adevărat, pentru că Îl vor vedea pe Dumnezeu" (Sfântul Grigorie de Nyssa – *Despre feciorie*). La vederea lui Dumnezeu vom ajunge și noi dacă vom preschimba sufletele noastre în „pământul cel bun" din parabola evanghelică, tâlcuită astfel de Sfântul Epifanie: „«Alta a căzut pe pământul cel bun», Biserica lui Hristos cea roditoare, care dă rod de treizeci de ori și de șaizeci de ori și însutit. De treizeci de ori jugul cumpătării! De șaizeci de ori [rodul] îngereștii feciorii! Însutit, cel al dreptății dumnezeiești și al curăției și al îndrăznelii martirilor!" (*Omilia la Înălțare*)

Editura Basilica

SFÂNTUL MACARIE EGIPTEANUL

Scrieri duhovniceşti

INTRODUCERE

Leagănul monahismului

„Veniți să vedeți mucenicia străinilor celor mici!" Acestea sunt cuvintele Sfântului Macarie, pe care le adresa în repetate rânduri părinților din pustia Egiptului, de fiecare dată când îi însoțea la chilia a doi tineri frați străini care se nevoiseră cu multă rugăciune, smerenie și înfrânare în locurile acelea. La scurtă vreme după perioada marilor persecuții prin care a trecut creștinismul, în liniștea pustiei, auzim vorbindu-se despre mucenicie. Înțelegem astfel că temeiurile monahismului sunt profund martirice, cu atât mai mult cu cât afirmația de mai sus vine din partea unuia dintre întemeietorii vieții monahale. În locurile pustii ale Egiptului, în secolele IV-V, se naște acest martiriu fără de sânge, această răstignire de bunăvoie, dulcea suferință sau durereoasa dulceață a vieții pustnicești. „Părinții, în loc de mucenicie sensibilă, au mucenicit cu conștiința, suferind în loc de moartea trupească, pe cea a voii, ca să biruiască mintea voile trupești și să împărățească în Hristos Iisus, Domnul nostru."[1] Aici, în pământul Egiptului, unde cu trei secole în urmă pruncul Iisus fugise de mânia lui Irod, sfinții au fugit de mânia ispitelor lumești care ucid neprihănirea sufletului, așa cum Irod omorâse oarecând pruncii cei nevinovați.

Firească pentru creștinii din primele secole care trăiau profund eshatologic, pătrunși neîncetat de așteptarea Celui care nu de mult Se înălțase la Tatăl, această retragere din lume și dăruirea

---

[1] Cuviosul Petru Damaschin, în: *Filocalia*, vol. V, trad. de pr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1976, p. 274.

deplină a sinelui către Hristos sunt poate mai greu de înțeles astăzi, făcându-se pentru mulți piatră de sminteală, așa cum, de altfel, însăși întruparea Fiului lui Dumnezeu a fost, după cuvântul Dreptului Simeon, „un semn care va stârni împotriviri"[2]. Poate că este greu de înțeles de ce au ales cuvioșii aceste pătimiri de bunăvoie, adesea mai presus de fire, așa cum este greu de înțeles că mucenicii plângeau atunci când se vedeau amenințați de primejdia de a fi lipsiți de cumplitele chinuri pe care le aduceau asupră-le persecutorii. Să nu căutăm temeiurile vieții pustnicești nici în vreo ură față de lume, nici în vreo lașitate, nici în vreo neputință de a trăi printre oameni, nici în vreo constrângere materială.

Răspunsul este unul singur: acești oameni au făcut o asemenea alegere pentru că dragostea pentru Hristos nu îi lăsa să facă altfel.

Viața Sfântului Macarie

Ucenic al Sfântului Antonie cel Mare, cel care a fost întemeietorul monahismului și cel dintâi „cetățean al pustiei" Egiptului, Sfântul Macarie a fost printre primii care, „cu curgerile lacrimilor sale, a lucrat pustiul cel neroditor".

Cuviosul Părintele nostru Macarie cel Mare – sau Egipteanul – s-a născut în Egipt în jurul anului 300, în satul Ptinapar, aproape de Pustia Nitriei, din părinți binecredincioși: Avraam și Sarra. Ca și alți sfinți ai Bisericii noastre, se naște la vremea bătrâneții părinților săi, binevoind Dumnezeu ca printr-însul să-i dezlege de o îndelungată nerodire. Acest vlăstar binecuvântat, răsărit din pântece sterp, va fi mult-roditor, însă nu prin trupeasca naștere de fii (căci și-a păzit fecioria, deși părinții l-au însoțit cu femeie, împotriva voii sale), ci prin roadele cele duhovnicești care se nasc în pustie, în viață de nevoință. Moartea timpurie a miresei sale îi înrădăcinează în minte mântuitorul gând al morții, care îl va face să se lepede de toate cele pământești. Petrece în curăție, în rugăciune și în citirea dumnezeieștilor cărți, iar după moartea părinților săi își împarte toate averile săracilor și pornește pe calea sfântă a vieții monahale.

---

[2] *Luca* 2, 34.

După puţină vreme, este făcut cleric fără voia lui. Drept aceea, pentru a-şi păzi liniştea, se mută din locul acela, ducând mai departe nevoinţa sa într-un loc singuratic. Aici, ca ispită a diavolului, va avea parte de ocări şi de bătăi din partea locuitorilor satului, din pricina unei tinere care aduce asupra lui vină mincinoasă, cum că ar fi necinstit-o şi de la dânsul ar fi zămislit în pântece. Iar când s-a vădit minciuna fetei, Sfântul Macarie, fugind de cinstea şi slava omenească, a plecat în Muntele Nitriei.

Acolo petrece vreme de trei ani, pentru a merge apoi la Muntele Faran, la Sfântul Antonie, spre a-i fi ucenic. După o îndelungată ucenicie în preajma marelui Antonie, pleacă în Pustia Sketis, unde se nevoieşte singur în neîncetate osteneli, luptându-se cu diavolii. La vârsta de patruzeci de ani, primeşte de la Dumnezeu darul tămăduirilor şi al prorociei. Primeşte, de asemenea, şi stăpânire asupra duhurilor necurate şi se face povăţuitor al multor părinţi şi mare făcător de minuni, încât învia şi morţi.

În vremea împărăţiei lui Valens arianul (364-378), Sfântul Macarie este surghiunit împreună cu Sfântul Macarie Alexandrinul într-un ostrov ai cărui locuitori erau închinători la idoli. Aici, Sfântul aduce întreg poporul acela la Hristos şi la puţină vreme după aceasta este chemat înapoi în Pustia Sketis.

Mai înainte de a trece la viaţa cea veşnică, la vârsta de nouăzeci de ani (după alţii, la nouăzeci şi şapte de ani), a primit înştiinţare despre sfârşitul său cu nouă zile înainte. Cel a cărui naştere a fost mai înainte vestită părinţilor săi prin arătare îngerească, a cărui sălăşluire în Pustia Nitriei i-a fost prevestită printr-o vedenie încă de pe vremea când locuia în casa părinţilor săi, şi-a avut şi sfârşitul vieţii acesteia pământeşti însoţit de o vedenie, căci i s-au arătat marii dascăli ai pustiei, Sfântul Antonie şi Sfântul Pahomie, zicându-i: „Hristos ne-a trimis ca să-ţi binevestim sfârşitul tău cel de bucurie; pentru că peste nouă zile de acum vei trece la viaţa cea pururea fiitoare şi vom veni şi noi în ziua aceea la tine şi cu bucurie te vom lua cu noi, ca înaintea tronului Stăpânului să stai împreună cu noi şi să te îndulceşti de hrana cea fără de moarte”.

Opera

Acolo, în tăcerea adâncă și contemplativă a pustiei, s-au născut atâtea scrieri din care ne hrănim și astăzi duhovnicește. Nu este un paradox faptul că iubitorii tăcerii ne-au lăsat moștenire atâtea cuvinte. Aceste cuvinte nu sunt altceva decât expresia firească a celei mai autentice trăiri creștinești. A spus Sfântul Macarie: „Dacă și cuvântul și trăirea se întâlnesc, săvârșesc o icoană a întregii filosofii". Trăirea lor este garanția că cele scrise de ei sunt rodul Duhului, pe Care înțelepciunea lumii acesteia adesea Îl alungă, în vreme ce tăcerea lucrătoare Îi dă loc să grăiască cu putere.

S-a păstrat un număr destul de însemnat de pagini care au circulat de-a lungul vremii sub numele Sfântului Macarie Egipteanul. Conținutul, structura și duhul lor ne îndreptățesc a crede că autorul nu a făcut din scris un scop în sine. S-ar părea că răspund mai degrabă unei nevoi a comunității monahale din care făcea parte. S-a spus despre Sfântul Grigorie Palama că „a fost un isihast care a trăit mulți ani în tăcere și isihie și că nu ar fi fost poate cunoscut dacă nu izbucnea controversa isihastă, atunci când a fost pusă în pericol învățătura ortodoxiei"[3]. Așa cum pericolul ereziilor a rupt tăcerea Sfântului Grigorie Palama, în același fel tăcerea Sfântului Macarie a fost dezlegată de pericolul venit direct din partea începătoriilor, stăpâniilor, stăpânitorilor întunericului acestui veac, a duhurilor răutății, care sunt în văzduhuri[4]. Ca unul care avea experiența acestei lupte nevăzute, a fost îndatorat a-i îndemna și prin cuvânt, nu numai prin pilda vieții sale, pe monahii săi și pe toți cei care le vor urma, așa încât, „toate biruindu-le, să rămână în picioare"[5].

Dacă privim mai adânc, vedem totuși că aceste scrieri nu se adresează exclusiv monahilor, ci oricărui suflet însetat de desăvârșire. Conchidem deci spunând că pricina care a dezlegat tăcerea Cuviosului a fost mai adâncă decât nevoile imediate ale co-

---

[3] SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, *Opera completă*, vol. I, trad. de pr. Cristian Chivu, Ed. Patristică, București, 2005.

[4] *Cf. Efeseni* 6, 12.

[5] *Efeseni* 6, 13.

munităţii monahale. Aceste pricini trebuie căutate în însăşi catastrofa cea mai mare din istoria omenirii, care a fost căderea lui Adam. Aşa cum dovedesc scrierile sale, Sfântul Macarie a trăit la nivel personal şi cu mare intensitate durerea lui Adam, dar şi izbăvirea lui, pe care nu putea să o aducă nimeni altcineva decât Fiul lui Dumnezeu întrupat. De aceea se simte îndatorat să vorbească întregului neam al lui Adam. Este chemarea la desăvârşire a celui care a primit de la Duhul împuternicirea cuvenită unuia care a ajuns pe treptele desăvârşirii.

Iarăşi vom spune: a scris pentru că dragostea pentru Hristos şi pentru cei însetaţi de El nu l-a lăsat să facă altfel.

Clasificarea scrierilor după criteriul genurilor literare:

Scrierile Sfântului Macarie cuprind:

Două rugăciuni, între care cea dintâi este o frumoasă rugăciune de pocăinţă, iar cea de a doua este o rugăciune către Îngerul păzitor.

Apoftegmele, care reprezintă precepte sau scurte istorisiri din viaţa Sfântului Macarie. Acestea se regăsesc în mare parte şi în *Patericul egiptean.*

Scrisorile, în număr de patru, dintre care trei s-au păstrat doar în limba latină, iar una, mult mai amplă, în limba greacă. Există şi o colecţie de epistole care s-au păstrat exclusiv în siriacă, a căror paternitate este incertă.

Omiliile, care constituie cea mai amplă parte a corpusului macarian. Ele ar putea fi împărţite în trei grupe. Cea dintâi grupă cuprinde cele 50 de omilii duhovniceşti, constituind cea mai importantă parte a operei sfântului, care a circulat cel mai mult de-a lungul timpului şi care a fost tradusă şi în limba română în repetate rânduri. Cea de-a doua grupă cuprinde 28 de omilii a căror primă ediţie critică a fost realizată în anul 1961 de E. Klostermann şi H. Berthold[6]. La acestea se adaugă o a treia grupă, cuprinzând 7 omilii editate de G.L. Marriott[7].

---

[6] E. KLOSTERMANN şi H. BERTHOLD, *Neue Homilien des Makarius / Symeon, I aus Typus III*, Akademie Verlag, Berlin, 1961.

[7] G.L. MARRIOTT, *Macarii Anecdota. Seven Unpublished Homilies of Macarius*, Harvard Theological Studies, Harvard University Press, Cambridge, 1918.

Tratatele (opusculele), în număr de șapte, purtând următoarele titluri: *Despre paza inimii, Despre desăvârşirea în Duh, Despre rugăciune, Despre răbdare şi discernământ, Despre înălţarea minţii, Despre dragoste, Despre libertatea minţii.*

Tradiţia manuscrisă

Manuscrisele prin care ni s-au transmis scrierile Sfântului Macarie au fost împărţite în patru colecţii. Numerotarea s-a făcut potrivit cu ordinea descoperirii lor, iar nu potrivit cu vechimea lor.

Colecţia I este cea mai amplă, cuprinzând 64 de cuvântări (λόγοι). Ediția critică a acesteia a fost alcătuită de H. Berthold[8], pe baza a două manuscrise greceşti din secolul al XIII-lea. Prima cuvântare din această colecție este așa-numita *Epistola Magna*, cea mai întinsă scriere a Sfântului Macarie.

Colecţia a II-a cuprinde 50 de omilii. Cele mai vechi manuscrise ale acestei colecţii datează din secolele XI-XII. Două manuscrise din această colecție includ cele 7 omilii editate de G.L. Mariott.

Colecţia a III-a cuprinde 43 de cuvântări, dintre care 15 se regăsesc și în colecţia a II-a și 8 în colecţia I.

Colecţia a IV-a cuprinde 26 de cuvântări, care se regăsesc, fără excepție, şi în colecţia a II-a. S-a păstrat într-un manuscris din anul 1044, considerat cel mai vechi.

La aceste colecţii se mai adaugă o culegere de 150 de capete, reprezentând extrase din operele Sfântului Macarie prelucrate ulterior de Sfântul Simeon Metafrastul. Această culegere a fost inclusă în volumul al V-lea din *Filocalie*.

Versiunile traduse

Corpusul macarian cuprinde, pe lângă manuscrisele în limba greacă, numeroase versiuni în alte limbi. Deşi pentru multe dintre acestea există îndoieli în privinţa autenticităţii, ele dovedesc importanţa scrierilor Sfântului Macarie şi interesul pe care l-au stârnit de-a lungul vremii. Amintim deci, mai jos, aceste versiuni[9]:

---

[8] MAKARIOS / SYMEON, *Reden und Briefe*, H. Berthold (ed.), 2 vol., Berlin, 1973.

[9] Pentru o expunere mai detaliată a acestor versiuni, a se vedea: PSEUDO-MACAIRE, *Oeuvres spirituelles I: Homélies propres à la Collection III*, traduction et notes par Vincent Desprez, Les Éditions du Cerf, Paris, 1980, pp. 21-26.

Siriacă. Cuprinde 7 omilii și 17 scrisori. S-au mai păstrat, de asemenea, fragmente din scrierile Sfântului Macarie într-un manuscris din Sinai și în *Asceticonul siriac* al Sfântului Isaia.

Coptă. Cuprinde a doua parte din epistola *Ad filios*, precum și două fragmente din *Omilia 33*.

Arabă. Cuprinde colecția a IV-a în întregime și o altă colecție, în șase manuscrise.

Armeană. *Patericul armenesc* cuprinde fragmente din Pseudo-Macarie, iar capitolul 16 din tratatul *De perfectione* se găsește în armeană printre scrierile Sfântului Nil.

Georgiană. S-a păstrat în georgiană colecția a IV-a, tradusă din grecește în secolul al XI-lea, patru fragmente traduse din arabă și două scrisori.

Latină. Tratatele și *Epistola Magna* au fost traduse în latină la începutul secolului al XIV-lea.

Etiopiană. Cuprinde o scrisoare atribuită Sfântului Macarie și începutul *Omiliei 53* sub numele altui autor.

Slavă. Cuprinde 11 manuscrise cu traduceri din colecția a II-a, două manuscrise care conțin fragmente neidentificate și omilii din colecția a II-a și un manuscris din colecția a III-a.

Traduceri în limba română

Amintim în cele ce urmează traducerile românești ale scrierilor Sfântului Macarie:

O primă traducere românească a celor 50 de omilii ale Sfântului Macarie, realizată de ieromonahul Macarie, apropiat al Sfântului Paisie Velicikovski, a fost tipărită la București în 1775, în scriere chirilică. Această ediție a fost retipărită, în transcriere cu caractere latine, în anul 2009: SFÂNTUL MACARIE EGIPTEANUL, *Omilii*, trad. de Macarie Ieromonahul, Ed. Predania, București, 2009.

Au urmat alte două traduceri ale celor 50 de omilii:

SFÂNTUL MACARIE EGIPTEANUL, *Omilii duhovnicești*, trad. de pr. Cicerone Iordăchescu, Tipografia Eparhială Cartea Românească, Chișinău, 1931.

SFÂNTUL MACARIE EGIPTEANUL, *Omilii duhovnicești*, trad. de pr. prof. dr. Constantin Cornițescu, introducere, indici și note de prof. dr. N. Chițescu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al

Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1992. Traducerea părintelui C. Corniţescu include, pe lângă cele 50 de omilii, şi cele 7 tratate.

Toate aceste traduceri se ocupă de colecţia a II-a a corpusului macarian. Există însă şi o traducere românească a 21 dintre cuvântările cuprinse în colecţia a III-a, realizată după traducerea franceză a lui Vincent Desprez[10]: SFÂNTUL MACARIE EGIPTEANUL, *21 de cuvântări despre mântuire*, trad. de arhim. dr. Ioasaf Popa, Ed. Anastasia, Bucureşti, 2001.

Menţionăm şi traducerea parafrazei Sfântului Simeon Metafrastul la omiliile Sfântului Macarie: SFÂNTUL SIMEON METAFRASTUL, *Parafrază în 150 de capete a Sfântului Simeon Metafrastul la cele 50 de Cuvinte ale Sfântului Macarie Egipteanul*, în: *Filocalia*, vol V, trad. de pr. dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1976.

Paternitatea scrierilor macariene

Scrierile Sfântului Macarie au ridicat numeroase probleme cu privire la autenticitatea lor. De aceea ele apar adesea sub numele de Pseudo-Macarie. A fost emisă ipoteza conform căreia autorul acestor scrieri ar fi fost un anonim care a primit atributul de μακάριος („fericit"). Mai târziu, acest atribut a fost confundat cu un nume propriu și, astfel, operele respective au fost atribuite Sfântului Macarie cel Mare.

Tradiţia textuală arată că multe manuscrise pun unele scrieri considerate macariene pe seama altor autori: Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Efrem Sirul, Sfântul Macarie Alexandrinul, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Marcu Pustnicul, Sfântul Nil, Evagrie.

Pornindu-se de la unele manuscrise care indică drept autor un anume Simeon, s-a născut ipoteza potrivit căreia autorul acestor scrieri ar fi Simeon din Mesopotamia, unul dintre conducătorii ereziei mesaliene condamnate de Sinodul din Efes, în 431. Această teză a fost susţinută de cercetători ca L. Villecourt şi H.

[10] PSEUDO-MACAIRE, *Oeuvres spirituelles I* ...

Dörries. O descriere a învățăturilor mesaliene o aflăm la Sfântul Ioan Damaschin (*De haeresibus liber, PG* 94, I, 728-737) și la Timotei, un preot din Constantinopol (*De receptione haereticorum, PG* 86, I, 45-52). Această descriere vădește o evidentă contradicție între învățăturile mesaliene și cele care se desprind din scrierile Sfântului Macarie. Mesalienii erau potrivnici Sfintelor Taine și ierarhiei Bisericii, condamnau munca, milostenia, postul, considerând că rugăciunea singură poate aduce mântuirea. Astfel de idei nu se regăsesc nicidecum în scrierile Sfântului Macarie, care, dimpotrivă, oferă numeroase pasaje în care sunt respinse. De asemenea, *Epistola Magna*, cel mai amplu tratat al Sfântului Macarie, prin faptul că se află în strânsă legătură cu tratatul *De instituto christiano* al Sfântului Grigorie de Nyssa, constituie o dovadă în plus că Sfântul Macarie trebuie absolvit de orice influență mesaliană. W. Jaeger, editorul celor două opere (epistola Sfântului Macarie și tratatul Sfântului Grigorie de Nyssa), afirmă: „If the author of the homilies and of the Great Letter of Macarius is one, then Messalian origin seems unlikely"[11]. De partea acestei concluzii se arată și Quasten în *Patrologia* sa[12], precum și Marcus Plested în lucrarea *The Macarian Legacy*[13].

Problema autenticității operei macariene nu a fost soluționată definitiv și rămâne încă deschisă. Nu ne-am propus să dezvoltăm aici această temă. Ne-am oprit puțin asupra controversei mesaliene pentru a arăta că nu este justificat faptul de a-i atribui corpusului macarian o proveniență eretică. Fie că aparțin, fie că nu Sfântului Macarie aceste opere, este cert că sunt lipsite de orice fel de învățătură greșită. După cum a afirmat părintele Dumitru Stăniloae, „faptul principal este că s-a putut face dovada că opera aceasta are un caracter ireproșabil bisericesc"[14].

---

[11] Werner JAEGER, *Two rediscovered Works of Ancient Christian Literature: Gregory of Nyssa and Macarius*, Leiden, 1954, p. 274.

[12] Johannes QUASTEN, *Patrology*, vol. III, Christian classics Westminster, Maryland, 1986, p. 167.

[13] Marcus PLESTED, *The Macarian Legacy. The Place of Macarius-Symeon in the Eastern christian Tradition*, Oxford University Press, 2004, p. 23.

[14] *Filocalia*, vol. V ... , p. 292.

Învăţătura Sfântului Macarie

Mergând pe firul vieţii Sfântului Macarie, dorim să atragem atenţia asupra câtorva evenimente: în vremea tinereţii, fiind însoţit cu femeie de către părinţii săi, împotriva voii lui, Sfântul fuge de nuntă, păzindu-şi fecioria. După moartea prinţilor săi, se leapădă de lume, urmând calea vieţii monahale. La scurtă vreme, fiind sfinţit cleric fără voia sa, fuge din acel loc, sălăşluind într-un sat oarecare. Apoi, temându-se de slava omenească, fuge în Muntele Nitriei. După trei ani, pleacă de aici în Muntele Faran, la Sfântul Antonie. După o vreme, este trimis de acesta în Pustia Sketis, unde petrece în singurătate şi rugăciune.

Vedem deci că întreaga viaţă a Sfântului Macarie a fost o fugă către pustietatea tot mai adâncă. Fuge de nuntă, mergând la loc de linişte şi nevoinţă; de aici pleacă într-un sat şi mai retras, apoi la şi mai mare pustnicie, în Muntele Nitriei; de aici, la şi mai mare linişte în Muntele Faran, iar apoi în pustia cea mai adâncă, în Sketis. Dar nu a fost de ajuns, ci chiar şi aici îşi sapă o peşteră sub chilie. Râvnitor de linişte şi de pustnicie, a mers tot mai adânc în deşert.

Toată această fugă nu este altceva decât expresia unei tot mai depline retrageri în inimă. Socotim această sălăşluire în inimă trăsătura definitorie a învăţăturii acestui Sfânt Părinte. De nenumărate ori întâlnim în scrierile lui expresia Sfântului Apostol Pavel: ὁ ἔσω ἄνθρωπος – „omul dinăuntru", „omul cel lăuntric" (*Romani* 7, 22). Aici, înlăuntru, se dă toată lupta, aici se poate trăi pregustarea Raiului, aici se petrece unirea tainică cu Duhul, aici este Taborul, dar şi Golgota. Sufletul, ca în *Cântarea Cântărilor*, este mireasa lui Hristos. Se revine în repetate rânduri asupra acestei comparaţii. Este reluată de trei ori în *Epistola Magna* şi se regăseşte şi în omilii[15]. Nenumărate comparaţii pun faţă în faţă lumea văzută, în cele mai felurite aspecte ale ei, şi lumea nevăzută, lumea sufletului, către care cheamă Sfântul Macarie neîncetat. În *Omilia 68* (colecţia a III-a) arată explicit faptul că toate cele ale lumii acesteia trebuie să fie pentru minte prilejuri de a se înălţa mai sus, la cele mai presus de lumea văzută. Toate

[15] A se vedea omiliile: 52, 53, 60, 63, 64, 68, 73, 82, 83.

practicile exterioare, postul, privegherea, milostenia, citirea, sunt doar mijloace care slujesc desăvârşirii lăuntrice şi, prin urmare, sunt în sine insuficiente. Scrierile Sfântului Macarie sunt un manual pentru o luptă nevăzută care se duce înlăuntrul sufletului. Este firesc ca acest război să fie purtat cu arme nevăzute şi, de aceea, Sfântul acordă o însemnătate covârşitoare rolului Duhului Sfânt în viaţa duhovnicească.

Nu este de mirare că, la trecerea Sfântului din lumea aceasta, unii dintre Părinţi au văzut cu ochii sufleteşti cum sufletul său era ridicat la cer de Heruvimi. S-a mutat acolo unde s-a sălăşluit cu sufletul încă din viaţa pământească.

Influenţa Sfântului Macarie

Nu vom zăbovi mult asupra acestei probleme. Influenţa pe care a exercitat-o opera Sfântului Macarie asupra literaturii creştine care i-a urmat este de necontestat. Se pot vedea urme ale acestei înrâuriri la autori precum: Sfântul Simeon Metafrastul, Sfântul Simeon Noul Teolog, Sfântul Grigorie Palama, Sfântul Isaac Sirul, Sfântul Nicodim Aghioritul, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Dionisie Pseudo-Areopagitul.

Socotim că influenţa sa asupra posterităţii este de căutat mai ales în roadele pe care le-a odrăslit la nivelul trăirii creştine. Vom reda în cele ce urmează un fragment din cartea arhimandritului Sofronie despre viaţa Sfântului Siluan Atonitul, pe care îl socotim grăitor în această privinţă:

„În 1932, mănăstirea a primit vizita unui doctor în teologie catolic. Părintele Ch. B. a avut o lungă discuţie cu părintele V. pe diferite chestiuni privitoare la viaţa Sfântului Munte şi, între altele, i-a pus următoarea întrebare:

«Care sunt cărţile pe care le citesc monahii voştri?»

«Ioan Scărarul, avva Dorotei, Teodor Studitul, Ioan Casian, Efrem Sirul, Varsanufie şi Ioan, Macarie Egipteanul, Isaac Sirul, Simeon Noul Teolog, Nichita Stithatul, Grigorie Sinaitul, Grigorie Palama, Maxim Mărturisitorul, Isihie, Diadoh, Nil si ceilalţi Părinţi din *Filocalie*», a răspuns părintele V.

«Voi, monahii, citiţi aceste cărţi! La noi doar profesorii le citesc», a răspuns doctorul în teologie fără să-şi ascundă uimirea.»

«Acestea sunt cărţile preferate ale tuturor monahilor noştri, a răspuns părintele V. Ei citesc şi alte scrieri ale Sfinţilor Părinţi ai Bisericii şi scrierile unor autori ascetici mai recenţi ca, de exemplu, episcopul Ignatie Brianceaninov, episcopul Teofan Zăvorâtul, stareţii Nil Sorski, Paisie Velicikovski, Ioan din Kronstadt şi alţii.»

Părintele V. a povestit această discuţie părintelui Siluan, pe care-l stima profund. Stareţul a observat:

«I-aţi fi putut spune acestui doctor că monahii noştri nu numai că citesc aceste cărţi, dar ar putea ei înşişi să scrie cărţi asemănătoare ... Monahii nu le scriu, pentru că sunt deja multe cărţi foarte bune, şi acest lucru le este de ajuns, dar, dacă, dintr-un motiv sau altul, aceste cărţi ar pieri, atunci monahii ar scrie altele noi.»

În cursul îndelungatei sale vieţi la Muntele Athos, stareţul a întâlnit mulţi mari asceţi; unii dintre ei cunoşteau din experienţă stările pe care le descriu mari asceţi cum sunt: Isaac Sirul, Macarie cel Mare şi alţii, şi astfel cuvântul stareţului li s-a părut firesc"[16].

Ultimele cuvinte ale Sfântului Macarie, grăite către ucenicii săi mai înainte de sfârşitul său, au fost: „Să păziţi rânduielile părinteşti şi predaniile pustniciei". Este de căutat adevărata influenţă a acestui sfânt în viaţa tuturor celor care, în duhul acestor rânduieli şi predanii, au urmat calea curăţirii inimii.

MARIA RIZEANU

[16] ARHIMANDRITUL SOFRONIE, *Viaţa şi învăţătura stareţului Siluan Athonitul*, trad. de pr. prof. dr. Ioan Ică, Editura Deisis, Sibiu, ²2004, pp. 74-75.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Cele 35 de omilii incluse în acest volum sunt altele decât cele 50 de omilii duhovnicești traduse în limba română în repetate rânduri. Acestea sunt împărțite în două grupe.

Prima grupă cuprinde 7 omilii, incluse în două dintre manuscrisele colecției a II-a[1]: *Mosquensis 177* (secolul al XI-lea) și *Boraccianus 213* (secolele XIV-XV), editate pentru prima oară de G.L. Marriott[2] în 1918. Două dintre ele (52 și 55) se găsesc și în colecția a III-a, iar *Omilia 51*, fragmente din *Omilia 53* și *Omilia 55* se găsesc și în colecția arabă. Pentru două dintre aceste omilii, paternitatea este incertă: *Omilia 54*, care se găsește în *Istoria lausiacă* a lui Palladius, și *Omilia 57*, al cărei conținut este același cu cel al scrisorii a zecea a avvei Ammonas, păstrată în siriacă.

A doua grupă cuprinde 28 de omilii, care constituie cam două treimi din colecția a III-a. Opt dintre acestea figurează și în colecția I. Au fost editate pentru prima oară de E. Klostermann și H. Berthold[3] pe baza manuscriselor: *Atheniensis 272* (secolul al XI-lea), *Athos Panteleimon 129* (secolul al XV-lea), *Athos Iviron 1318* (secolul al XVIII-lea), *Vaticanus graecus 694* (secolul al XIII-lea), *Vaticanus graecus 710* (secolul al XIII-lea), *Atheniensis 423* (secolul al XIV-lea), *Vaticanus graecus 703* (secolul al XIV-lea) și *Mosquensis 177* (secolul al XII-lea).

Epistola Magna (*Epistola cea Mare*) este cel mai întins tratat al Sfântului Macarie. Unele fragmente din această operă sunt de regăsit și în alte scrieri ale Sfântului: în două tratate (*Despre rugăciune* și *Despre desăvârșirea în duh*) și în *Omilia 40*.

---

[1] Pentru o prezentare generală a colecțiilor de manuscrise, a se vedea capitolul *Tradiția manuscrisă* din introducere.

[2] G.L. MARRIOTT, *Macarii Anecdota* ...

[3] E. KLOSTERMANN și H. BERTHOLD, *Neue Homilien des Makarius / Symeon* ...

Epistola Magna a fost editată pentru prima oară în 1860 de către H.J. Floss, după un manuscris din Berlin din secolul al XIII-lea. Această ediţie a fost preluată mai târziu de J.P. Migne (*PG* 24, 409-442). În 1954, Werner Jaeger publică o ediţie îmbunătăţită a epistolei[4], de dimensiuni mult mai mari, pe baza manuscriselor: *Vaticanus graecus 649* (B) (secolul al XIII-lea) şi *Vaticanus graecus 710* (A) (secolul al XIII-lea), *Hierosolymitanus graecus S. Saba 157* (secolul al XI-lea), precum şi un manuscris grec atribuit Sfântului Efrem Sirul.

Cu privire la autenticitatea acestei scrieri, s-au ridicat numeroase probleme. În unele manuscrise arabe, epistola este atribuită unui autor cu numele Simeon, pe care îl dau şi unele traduceri slave, iar Assemani editează epistola în cadrul corpusului de texte aparţinând Sfântului Efrem Sirul[5]. Cert este însă că această operă se află în strânsă legătură cu tratatul *De instituto christiano* al Sfântului Grigorie de Nyssa[6]. Cercetătorul W. Jaeger, care a editat într-un singur volum cele două lucrări împreună cu un studiu amplu asupra lor, a stabilit că epistola depinde de tratatul Sfântului Grigorie, şi nu invers. Alţi cercetători, precum A. Staats, sunt de părere că, dimpotrivă, tratatul *De instituto christiano* este o prelucrare a epistolei într-un limbaj mai literar şi mai filosofic[7]. Părintele Dumitru Stăniloae abordează această problemă în introducerea la *Parafraza Sfântului Simeon Metafrastul la omiliile Sfântului Macarie*, care se găseşte în volumul al V-lea din *Filocalie*. Urmând observaţiilor lui Jaeger, părintele Stăniloae observă fidelitatea epistolei faţă de tratatul Sfântului Grigorie din punct de vedere dogmatic şi teologic, văzând-o ca pe o adaptare la nevoile mănăstirilor[8].

---

[4] W. JAEGER, *Two rediscovered ...*

[5] *Ephraemi Syri qui fertur institutio ad monachos*, ASSEMANI, *opera graeca*, tomus III, Roma, 1746, pp. 324-356.

[6] Cu privire la relaţia dintre aceste două opere, a se vedea capitolul *De instituto christiano şi Epistola Magna* din introducerea la Sfântul Grigorie de Nyssa inclusă în acest volum.

[7] A. STAATS, *Gregor von Nissa und die Messalianen*, Berlin, 1968.

[8] SFÂNTUL SIMEON METAFRASTUL, *Parafrază în 150 de capete a Sfântului Simeon Metafrastul la cele 50 de Cuvinte ale Sfântului Macarie Egipteanul*, în: *Filocalia*, vol. V ..., pp. 280-281.

Unul dintre editorii Sfântului Macarie, George A. Maloney, alege pentru ediția sa textul epistolei din Floss și Migne. În introducere menționează că a preferat această versiune pentru că reprezintă textul epistolei care a circulat începând cu secolul al XVI-lea și a avut o uriașă influență asupra spiritualității răsăritene[9].

De aceea oferim în prezentul volum și traducerea acestei versiuni a epistolei, alături de cea editată de Jaeger, precum și tratatul *De instituto christiano* al Sfântului Grigorie de Nyssa și tratatul *Despre feciorie* al aceluiași.

Am inclus în acest volum și *Apoftegmele* Sfântului Macarie, care constituie singura operă macariană a cărei paternitate este incontestabilă, și cele două rugăciuni: o rugăciune de pocăință și o rugăciune către îngerul păzitor.

Traducerea scrierilor Sfântului Macarie a fost făcută după ediția Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων και Εκκλησιαστικών Συγγραφέων (ΒΕΠΕΣ), τόμος 42, Έκδοσις της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθηναι, 1971, și după ediția Migne (J.P. MIGNE, *Patrologiae cursus completus, series graeca*, vol. 34).

[9] PSEUDO-MACARIUS, *The fifty spiritual homilies and the great letter*, translated, edited and with an introduction by George A. Maloney, Paulist Press, New York, 1992.

SFÂNTUL MACARIE EGIPTEANUL

Rugăciuni

1.

Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosului, pentru că nimic bun nu am făcut înaintea Ta. Izbăvește-mă de cel viclean și învrednicește-mă a deschide fără de osândă gura mea cea nevrednică și a lăuda preasfântul Tău nume: al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Iartă-mi, Doamne, toată pornirea cea rea a inimii mele, Cel care cercetezi inimile și rărunchii. Căci Tu cunoști, Stăpâne a toate, că [acestea] sunt fără de voia mea. Iartă-mă pe mine, cel care vin la Tine cu nevrednicie, căci pe Tine Te-am dorit și Te doresc. Iartă-mă pe mine păcătosul, vicleanul, mincinosul, nerăbdătorul, nesimțitorul, nestatornicul, leneșul, nepăsătorul față de sfintele Tale porunci, cel ce am săvârșit tot păcatul și toată fărădelegea, de orice fel: desfrânări, adultere, desfătări, pe pământ, pe mare și în tot locul stăpânirii Tale. Doamne, înaintea ochilor Tăi, cărora nimic nu le este ascuns, nu am încetat a lucra toate cele viclene și urâte. Și vrăjmașul încă nu încetează a mă înlănțui cu lăcomia pântecelui și cu plăceri, cu dorințe desfrânate și cu vicleșuguri, cu slavă deșartă și cu hule. Dar Tu, ca Cel care ești singur bun și milostiv, ajută-mă și mântuiește-mă ca pe desfrânatul, ca pe vameșul, ca pe desfrânata, ca pe tâlharul. Da, Stăpâne, Iubitorule de oameni, Preabunule, nu Te scârbi de mine, păcătosul și netrebnicul Tău rob, pentru rugăciunile Preacuratei Stăpânei noastre, de Dumnezeu Născătoare, și ale tuturor sfinților Tăi.

2.

Rugăciune către sfântul înger cel rânduit de Dumnezeu spre a ne acoperi și a ne păzi

Sfinte îngere, cel care stai în preajma ticălosului meu suflet și a ticăloasei mele vieți, nu mă părăsi pe mine, păcătosul, nici nu te depărta de mine pentru necurăția mea, nu da loc vicleanului diavol să mă stăpânească prin silnicia acestui trup muritor. Apucă mâna mea cea ticăloasă și slabă și călăuzește-mă la calea mântuirii. Așa, sfinte îngere al lui Dumnezeu, care stai în preajma ticălosului meu suflet și trup, iartă-mi toate cu care te-am mâhnit în toate zilele vieții mele și de am greșit cu ceva în ziua de astăzi. Acoperă-mă în noaptea aceasta și păzește-mă de toată uneltirea și sfatul celui potrivnic, ca să nu mânii cu vreun păcat pe Dumnezeu, și roagă-te Domnului pentru mine să mă întărească întru frica Sa și să mă arate rob vrednic al bunătății Sale. Amin.

Apoftegmele

I.
Istorisiri ale lui Evagrie despre Sfântul Macarie

1. Sunt între necurații diavoli unii care pururea stau în preajma celor care citesc și se străduiesc a le răpi mintea, adesea luând pricini chiar din Sfintele Scripturi și făcându-le a sfârși în gânduri rele. Uneori îi silesc să cașce mai mult decât de obicei sau aduc asupra lor somn foarte adânc și cu totul neobișnuit, printr-o negrăită împotrivire a firii, după cum și-au închipuit unii dintre frați. Eu însă, cercetând adesea, am înțeles că [diavolii] cuprind pleoapele și întreg capul și cu trupul lor le răcesc, căci trupurile diavolilor sunt foarte reci, precum gheața[1]. De aceea simțim ca și când capul ne-ar fi atras de niște ventuze, cu scârțâit. Fac aceasta pentru a atrage la sine căldura care se află în cap și pentru ca pleoapele, moleșite de acum de umezeală și de frig, să acopere pupilele ochilor. Adesea, pipăind pleoapele, le-am simțit reci ca gheața, iar fața cu totul pierită și înghețată. Somnul firesc însă face ca trupul să se încălzească și fețele celor sănătoși le îmbujorează, după cum ne arată experiența însăși. Iar atunci când ne fac să căscăm îndelung și nefiresc, [diavolii] se subțiază și cuprind cele dinăuntru ale gurii. Eu unul nu am cunoscut acestea până azi – deși adesea am pățit acest lucru –, dar l-am auzit pe Sfântul Macarie spunându-mi acestea și arătând că cei care cască trebuie să-și pecetluiască gura [cu semnul crucii], potrivit unui obicei vechi și uitat. Iar acestea toate le pătimim pentru că nu luăm aminte cu trezvie la ceea ce citim și nu ținem minte faptul că citim cuvintele Dumnezeului Celui viu.

---

[1] Teologumenă destul de controversată, prezentă la Origen și la unii părinți filocalici, potrivit căreia, prin cădere, corpul spiritual al demonilor s-a apropiat foarte mult de materialitate, s-a „îngroșat", dobândind o consistență cvasi-materială. De aceea își și află diavolii bucurie și desfătare în patimile trupești ale oamenilor. (n.P.P.)

2. M-a întrebat pe mine vasul alegerii, bătrânul Macarie Egipteanul: „De ce atunci când ţinem minte răul făcut de către oameni nu ne mai aducem aminte de suflet, iar atunci când ţinem minte răul făcut de către diavoli rămânem nevătămaţi?" Şi, nepricepându-mă eu a-i răspunde şi rugându-l să-mi lămurească acest cuvânt, el mi-a zis: „Pentru că cea dintâi este mânie împotriva firii, iar cea de a doua este firească".

3. Am mers chiar în miezul zilei la Sfântul Părinte Macarie şi, fiind aprins de mare sete, i-am cerut apă să beau. Iar el a zis: „Să te mulţumeşti cu umbra, căci mulţi care călătoresc acum pe uscat sau pe mare şi de aceasta sunt lipsiţi". Apoi, vorbind cu dânsul despre înfrânare, mi-a zis: „Crede-mă, o, fiule, că în douăzeci de ani întregi nici de pâine, nici de apă, nici de somn nu m-am săturat! Căci mâncam pâinea mea cântărită, apa o beam cu măsură, iar somn furam puţin, sprijinindu-mă de pereţi".

II.

1. Un frate, vorbind cu avva Macarie cel Mare, l-a întrebat despre desăvârşire, iar bătrânul, răspunzând, i-a zis: „Nu poate un om să fie desăvârşit dacă nu va dobândi smerenie mare în inima şi în trupul lui, fără a se preţui pe sine în vreun lucru, ci mai degrabă punându-se pe sine, cu smerenie, mai prejos de toată zidirea, fără a judeca nicidecum pe cineva, decât numai pe sine însuşi; răbdând ocara şi lepădând din inima sa toată răutatea; silindu-se pe sine a fi îndelung răbdător, bun, iubitor de fraţi, chibzuit, înfrânat, căci este scris: «A celor care se silesc este Împărăţia cerurilor»[2]; cu ochii căutând spre cele drepte, având pază asupra limbii şi ferindu-se de la auzirea a tot lucrul deşert şi pierzător; cu mâinile săvârşind dreptatea, inima având-o curată faţă de Dumnezeu, iar trupul neîntinat; având în fiecare zi înaintea ochilor pomenirea morţii, alungând mânia şi răutatea duhului, lepădându-se de materie şi de cele care ţin de trup, dimpreună cu plăcerile; lepădându-se de diavol şi de toate lucrurile lui, neîncetat rugându-se şi în orice vreme, în orice loc şi în orice lucru stând înaintea lui Dumnezeu".

[2] *Matei* 11, 12.

2. Un frate l-a întrebat pe bătrânul: „Avva, cum se face că, deși fac toate cele ce se cuvin în chilia mea, totuși nu aflu mângâiere de la Dumnezeu?” I-a spus bătrânul: „Aceasta ți se întâmplă pentru că petreci în trândăvie și vrei să pui înainte voia ta”. I-a spus fratele bătrânului: „Deci ce voiești să fac, părinte?” I-a zis bătrânul: „Mergi, lipește-te de un om care se teme de Dumnezeu, smerește-te pe tine însuți înaintea lui și leapădă voia ta; și atunci vei afla mângâiere de la Dumnezeu”.

3. A spus bătrânul: „Cel care intră în locul unde se vinde mir, chiar dacă nu cumpără nimic, se împărtășește pe deplin de mireasmă. Așa și cel care stă în preajma părinților: dacă vrea să lucreze, aceștia îi arată calea smereniei. Iar aceasta i se face zid împotriva năvălirii diavolilor”.

4. Dacă ți se întâmplă boală trupească, să nu te împuținezi cu sufletul, căci, dacă Stăpânul tău vrea să pătimești cu trupul, cine ești tu ca să cârtești? Nu poartă El grijă de tine întru toate? Oare poți trăi fără El? Îndură, dar, și roagă-L să-ți dea cele de folos, căci aceasta este voia Lui. Stai cu îndelungă răbdare și mănâncă din milostenie.

5. A spus bătrânul: „Dacă omul este nevoitor din fire, cere Dumnezeu de la el să nu aibă împătimire față de cele materiale și trupești, nici măcar față de un ac mic. Căci poate să împiedice cugetul lui prin vicleșugul dorinței și al tristeții”.

6. A spus bătrânul: „Rugăciunea, gândurile treze și asuprirea trupului, aduse [Domnului] cu multă sârguință, înalță puterea împotriva patimilor”.

7. A fost întrebat bătrânul: „Ce este înstrăinarea?” Și a zis: „Să spui: «Nu am treabă». Și aceasta să o faci în toată vremea și locul și în tot lucrul. Și aceasta este adevărată înstrăinare”.

8. A spus bătrânul: „Trăirea fără cuvânt face mai mult decât cuvântul fără trăire, căci cea dintâi, chiar și tăcând, aduce folos, iar cel de-al doilea, chiar de este înțelept, supără. Dar, dacă și cuvântul și trăirea se întâlnesc, săvârșesc o icoană a întregii filosofii”.

9. A spus bătrânul: „Nu te grăbi să fii în fruntea obştii[3], ca să nu pui poveri de păcate străine pe grumazul tău".

10. A zis bătrânul: „Rugăciunea cea cu silinţă şi cu stăruinţă naşte rugăciunea cea cu bucurie şi cu odihnă. Şi cea dintâi, făcută cu silinţă, ţine de voia ta, iar cea de a doua, făcută cu odihnă, ţine de har".

III.

1. A povestit despre sine avva Macarie, zicând: „Când eram tânăr şi stăteam în chilie în Egipt, m-au luat şi m-au făcut preot în sat. Şi, pentru că nu voiam să primesc, am fugit în alt loc. Şi a venit la mine un mirean evlavios şi lua rucodelia[4] mea şi îmi slujea. Şi s-a întâmplat, din ispită, ca o fecioară din sat să cadă în păcat. Luând în pântece, au întrebat-o cine i-a făcut aceasta. Iar ea a zis: pustnicul. Şi, ieşind, m-au luat în sat şi mi-au atârnat de gât oale afumate şi toarte de vase şi mă purtau prin sat pe uliţă bătându-mă şi zicând: «Acest monah a stricat pe fecioara noastră. Luaţi-l, luaţi-l!» Şi m-au bătut până aproape să mor. Venind unul dintre bătrâni, a zis: «Până când bateţi pe acest monah străin?» Iar cel care îmi slujea mă urma ruşinat, căci îl ocărau mult şi îi spuneau: «Iată ce a făcut pustnicul despre care mărturiseai tu». Şi au zis părinţii fetei: «Nu îi dăm drumul până ce nu dă chezăşie că o va hrăni pe dânsa». Şi am spus slujitorului meu şi mi s-a făcut chezaş. Mergând la chilia mea, i-am dat câte coşuri aveam, zicându-i: «Vinde-le şi dă-i femeii mele să mănânce». Şi ziceam în gândul meu: «Macarie, iată, ţi-ai găsit femeie. Trebuie să lucrezi puţin mai mult ca să o hrăneşti». Şi lucram ziua şi noaptea şi îi trimiteam ei. Când i-a venit vremea să nască, ticăloasa a rămas multe zile chinuindu-se şi nu năştea. Şi i-au zis: «Ce este aceasta?» Iar ea a zis: «Eu ştiu: pentru că l-am ponegrit pe pustnic şi i-am adus învinuire mincinoasă; iar dânsul nu are vină, ci cutare tânăr». Venind cel care îmi slujea, mi-a zis

[3] În greceşte: ἀδελφότης – „fraternitate, comuniune frăţească", şi de aici sensul de „comunitate monahală, obşte, frăţie". (n.P.P.)

[4] Rucodelie – termen de origine slavonă folosit mai cu seamă în mediul monahal pentru a denumi lucrul de mână pe care îl săvârşeau monahii împletindu-l cu rugăciunea. Poate denumi atât activitatea respectivă, cât şi produsul rezultat în urma activităţii.

bucurându-se că fata aceea nu a putut naşte până ce nu a mărturisit că nu are vină pustnicul, ci că a minţit împotriva lui. Şi, iată, tot satul vrea să vină aici cu slavă şi să se căiască înaintea mea. Iar eu, auzind acestea, ca să nu îmi facă tulburare oamenii, m-am ridicat şi am fugit aici, în Sketis. Aceasta este pricina pentru care am venit aici".

2. A venit odată Macarie Egipteanul de la Sketis la Muntele Nitriei, la pomenirea avvei Pamvo. Şi i-au zis bătrânii: „Spune un cuvânt fraţilor, părinte!" Iar el a zis: „Eu încă nu m-am făcut monah, dar am văzut monahi. Căci, pe când stăteam eu odată în chilie la Sketis, mă supărau gândurile, zicându-mi: «Mergi în pustie şi ia seama ce vei vedea acolo». Am zăbovit deci luptându-mă cu gândul cinci ani, zicând ca nu cumva să fie de la diavoli. Şi, cum gândul a stăruit, am mers în pustie. Acolo am aflat un lac cu apă şi cu un ostrov în mijlocul lui. Şi veneau animalele pustiei să bea de acolo. Între ele am văzut doi oameni goi. Şi s-a înfricoşat trupul meu, căci credeam că sunt duhuri. Dar ei, când m-au văzut înfricoşat, au grăit către mine: «Nu te teme, şi noi suntem oameni». Le-am zis: «De unde sunteţi şi cum aţi venit în pustia aceasta?» Şi au zis: «Din chinovie suntem; şi ne-am înţeles între noi şi am ieşit aici, iată, de patruzeci de ani; şi unul este egiptean, iar celălalt libian». Şi m-au întrebat şi ei cum este lumea, dacă vine apa la vremea sa[5] şi dacă are lumea îndestulare. Le-am zis: «Da». Eu i-am întrebat: «Cum pot să mă fac monah?» Şi mi-au spus: «Dacă nu se va lepăda cineva de toate cele ale lumii, nu poate să se facă monah». Şi le-am zis: «Eu sunt neputincios şi nu pot fi ca voi». Şi ei mi-au zis: «Dacă nu poţi fi ca noi, stai în chilia ta şi plânge-ţi păcatele tale». I-am întrebat: «Când se face iarnă, nu vă este frig? Şi, când se face arşiţă, nu se ard trupurile voastre?» Iar ei au zis: «Dumnezeu ne-a iconomisit astfel încât nici iarna nu ne este frig, nici vara nu ne vatămă arşiţa». De aceea v-am zis că încă nu am devenit monah, dar am văzut monahi. Iertaţi-mă, fraţilor!

3. Avva Macarie sălăşluia odată în adâncul pustiei. Şi era singur retras acolo, iar mai jos, în altă parte a pustiei, erau mai

[5] Aluzie la revărsarea anuală a Nilului. (n.P.P.)

mulți frați. Și pândea bătrânul calea și l-a văzut pe Satana venind în chip de om și trecând pe acolo. Și se arăta purtând un fel de haină de in plină de găuri și de fiecare gaură atârna un văscior. I-a zis marele bătrân: „Unde mergi?" Și i-a zis: „Merg să le aduc aminte fraților". Iar bătrânul a spus: „Și la ce îți trebuie văscioarele acestea?" Și a zis: „Duc gustări fraților". Iar bătrânul a zis: „Acestea toate?" A răspuns: „Da. Dacă vreunuia nu-i place una, îi dau alta. Dacă nici aceasta nu-i place, îi dau alta, până ce îi va plăcea una dintre ele". Acestea zicând, a plecat. Iar bătrânul a rămas, pândind căile, până ce s-a întors acela. Când l-a văzut, bătrânul i-a zis: „Să fii sănătos!" Iar el a răspuns: „Cum este cu putință să fiu sănătos?" I-a zis bătrânul: „De ce?" Iar el a zis: „Pentru că toți s-au sălbăticit față de mine și niciunul nu mă îngăduie". I-a spus bătrânul: „Așadar, niciun prieten nu ai acolo?" Iar el a răspuns: „Ba da, am acolo prieten pe un monah și doar el mi se supune și, când mă vede, se învârte ca o morișcă". Și i-a spus bătrânul: „Și cum se numește fratele?" Iar el i-a zis: „Teopempt". Zicând acestea, a plecat, iar avva Macarie, ridicându-se, s-a dus la pustia de jos. Auzind frații, luând stâlpări, au ieșit în întâmpinarea lui. Și deci fiecare se pregătea, crezând că la el avea să găzduiască bătrânul. Iar el întreba cine din munte se numește Teopempt. Și, aflându-l, a intrat în chilia lui. Iar Teopempt l-a primit, bucurându-se. Când au rămas singuri, i-a zis bătrânul: „Cum o duci, frate?" Iar el a zis: „Cu rugăciunile tale, bine". Iar bătrânul i-a zis: „Nu te luptă gândurile?" Iar el a zis: „Până acum sunt bine". Căci se rușina să spună. I-a zis bătrânul: „Iată, de atâția ani mă nevoiesc și sunt cinstit de către toți și, bătrân fiind, mă supără duhul desfrânării". A răspuns Teopempt, zicând: „Crede-mă, avva, că și pe mine". Iar bătrânul s-a prefăcut că și alte gânduri îl luptă, până ce l-a făcut să mărturisească. Apoi i-a zis: „Cum postești?" Iar el i-a zis: „Până la ceasul al nouălea". I-a zis bătrânul: „Postește până seara și nevoiește-te; și învață pe de rost din Evanghelii și din celelalte Scripturi. Și, dacă îți va veni vreun gând, niciodată să nu iei aminte în jos, ci totdeauna în sus. Și de îndată Domnul te va ajuta". După ce a pus în rânduială pe fratele, a plecat în pustia sa. Și, pândind iarăși, l-a văzut pe diavolul acela și i-a zis: „Unde mergi iar?" Iar el i-a zis: „Să le aduc aminte

fraţilor". Şi a plecat. Iar când s-a întors, i-a zis sfântul: „Cum sunt fraţii?" Iar el a zis: „Rău". Iar bătrânul i-a zis: „De ce?" Iar el a zis: „S-au sălbăticit toţi şi [răul] cel mai rău este că şi acela pe care îl aveam prieten şi mă asculta, până şi el, nu ştiu din ce pricină, s-a răzvrătit şi nici el nu mi se mai supune, ci s-a făcut mai sălbatic decât toţi. Şi m-am jurat să nu mai calc pe aici pentru o vreme". Aşa zicând, a plecat, lăsându-l pe bătrân. Iar sfântul a intrat în chilia sa.

4. A venit avva Macarie cel Mare la avva Antonie în munte şi, bătând la uşă, a ieşit acela la el şi i-a zis: „Tu cine eşti?" Iar el a zis: „Eu sunt Macarie". Închizând uşa, a intrat şi l-a lăsat afară. Şi, văzând răbdarea lui, i-a deschis. Glumind cu el, zicea: „De multă vreme doream să te văd, auzind cele despre tine". Şi, găzduindu-l, l-a odihnit, căci era după multă osteneală. Şi, făcându-se seară, şi-a înmuiat avva Antonie mlădiţe de finic[6]. Şi i-a zis avva Macarie: „Porunceşte să îmi înmoi şi eu". Iar el a zis: „Înmoaie!" Şi, făcând o legătură mare, a înmuiat-o. Şi, şezând de cu seară, împleteau, vorbind despre mântuirea sufletului. Şi împletitura cobora pe fereastră în peşteră. Intrând dimineaţa, fericitul Antonie a văzut mulţimea împletiturii avvei Macarie şi a zis: „Multă putere iese din mâinile acestea".

5. Zicea avva Macarie fraţilor despre pustiirea Sketisului: „Când veţi vedea chilie zidită aproape de luncă, să ştiţi că aproape este pustiirea lui. Când veţi vedea copaci, este lângă uşi. Iar când veţi vedea copii, să vă luaţi cojoacele voastre şi să plecaţi".

6. Zicea iarăşi, voind să-i mângâie pe fraţi: „A venit aici un copil îndrăcit, împreună cu mama lui, şi îi zicea mamei lui: „Scoală-te, bătrâno, să mergem de aici". Iar ea a zis: „Nu pot să umblu". Şi i-a zis copilul: „Te duc eu". Şi m-am minunat de viclenia diavolului, cum a vrut să-i alunge.

7. Spunea avva Sisoe: „Când eram în Sketis împreună cu Macarie, ne-am suit şapte oameni să secerăm împreună cu el. Şi, iată, era o văduvă care aduna spice în urma noastră şi nu înceta din plâns. A chemat deci bătrânul pe stăpânul ogorului şi i-a zis: „Ce are bătrâna aceasta de plânge mereu?" I-a zis: „Pentru că

---

[6] Curmal. Provine din neogrecescul φοίνιξ.

bărbatul ei avea un amanet al cuiva și a murit pe neașteptate și nu a spus unde l-a lăsat. Și vrea stăpânul amanetului să îi ia robi pe ea și pe copiii ei". I-a zis bătrânul: „Spune-i să vină la noi, unde ne odihnim de arșiță". Venind femeia, i-a spus bătrânul: „De ce plângi așa mereu?" Și a zis: „Bărbatul meu a murit luând un amanet al cuiva și nu a spus, când a murit, unde l-a pus". I-a zis bătrânul: „Vino, arată-mi unde l-ai îngropat!" Și, luând pe frați cu el, a mers împreună cu ea. Când au ajuns la locul acela, i-a zis ei bătrânul: „Du-te la casa ta". Și, rugându-se ei, l-a strigat bătrânul pe cel mort, zicând: „Cutare, unde ai pus amanetul străin?" Iar el, răspunzând, a zis: „În casa mea este ascuns, sub piciorul patului". Și i-a zis bătrânul: „Dormi iarăși până la ziua învierii". Iar frații, văzând [acestea], de frică au căzut la picioarele lui. Și le-a zis bătrânul: „Nu pentru mine s-a făcut aceasta, căci eu nimic nu sunt, ci pentru văduvă și pentru orfani a făcut Dumnezeu lucrul acesta. Însă este un lucru mare, că Dumnezeu vrea ca sufletul să fie fără de păcat și, dacă cere ceva, primește". Și, venind, a vestit văduvei unde este pus amanetul. Iar ea, luându-l, l-a dat stăpânului lui și i-a eliberat pe fiii ei. Iar toți cei care au auzit au dat slavă lui Dumnezeu.

8. Spunea avva Petru despre Sfântul Macarie că, mergând odată la un pustnic și găsindu-l bolnav, l-a întrebat ce ar vrea să mănânce, căci nu era nimic în chilia lui. Și acela i-a zis: „O turtă". Și nu s-a lenevit viteazul a merge în cetatea Alexandriei și a-i da celui care pătimea, nimănui făcându-i vădită minunea.

9. A mai spus că, de vreme ce avva Macarie se purta fără răutate față de frați, i-au zis unii: „De ce te faci pe tine așa?" Iar el a zis: „Doisprezece ani am slujit Domnului meu ca să-mi dea acest dar, și voi toți mă sfătuiți să îl lepăd?"

10. Se spunea despre avva Macarie că, atunci când se întâmpla să fie împreună cu frații, își punea sieși hotar că de s-ar afla vin pentru frați să bea, dar, în locul unui pahar de vin, să nu bea apă o zi. Deci frații, ca să-l odihnească, îi dădeau. Iar bătrânul lua cu bucurie ca să se chinuiască pe sine [apoi]. Iar ucenicul, știind fapta lui, le spunea fraților: „Pentru Domnul, nu îi dați, căci are să se pedepsească pe sine în chilie". Și, aflând frații, nu îi mai dădeau.

11. Trecând odată avva Macarie de la luncă la chilia lui, ducea mlădițe de finic, și, iată, i-a ieșit în cale diavolul cu o seceră. Când a vrut să-l lovească, nu a izbutit. Și i-a zis: „Multă silnicie am din partea ta, Macarie, pentru că nu am putere asupra ta. Căci, iată, dacă faci ceva, fac și eu. Tu postești; și eu postesc. Priveghezi; eu nu dorm nicidecum. Un singur lucru este cel prin care mă biruiești". I-a zis avva Macarie: „Care este acesta?" Iar el a zis: „Smerenia ta; și pentru aceasta nu am putere asupra ta".

12. L-au întrebat unii dintre părinți pe avva Macarie Egipteanul, zicând: „Cum de, fie că mănânci, fie că postești, trupul tău este uscat?" Și le-a zis bătrânul: „Lemnul care întoarce vreascurile ce ard este din toate părțile mâncat de foc. Tot așa, dacă un om își curățește mintea cu frica de Dumnezeu, această frică de Dumnezeu mănâncă trupul lui.

13. S-a suit odată avva de la Sketis la Terenut și a intrat într-un templu idolesc ca să doarmă. Și erau acolo niște oase vechi ale elinilor. Și, luând unul, l-a pus sub cap drept pernă. Iar diavolii, văzând îndrăzneala lui, s-au umplut de invidie. Și, voind să-l înspăimânte, strigau un nume, ca și către o femeie, zicând: „Cutare, vino cu noi la baie!" Și un alt diavol l-a auzit și a grăit ca și când ar fi fost cel mort de sub capul bătrânului: „Am un străin deasupra mea și nu pot veni". Iar bătrânul nu s-a înfricoșat, ci cu îndrăzneală a lovit oasele, zicând: „Scoală-te, mergi în întuneric, dacă poți!" Și, auzind diavolii aceasta, au strigat cu glas mare, zicând: „Ne-ai biruit". Și au fugit rușinați[7].

14. Se spunea despre avva Macarie Egipteanul că, pe când urca de la Sketis pentru a duce coșuri, a ostenit și a șezut; și s-a rugat zicând: „Dumnezeule, Tu știi că nu pot". Și de îndată s-a aflat lângă râu.

15. Era cineva în Egipt care avea un fiu paralitic și l-a adus la chilia avvei Macarie și, lăsându-l înaintea ușii plângând, a plecat mai departe. Iar bătrânul, privind, a văzut copilul și i-a zis: „Cine te-a adus aici?" Și i-a răspuns: „Tatăl meu m-a lăsat aici și a plecat". I-a zis bătrânul: „Ridică-te și prinde-l din urmă!" Și de îndată s-a ridicat sănătos și l-a prins din urmă pe tatăl lui. Și așa au plecat la casa lor.

---

[7] În *Patericul egiptean*, acest fragment este trecut la avva Daniil.

16. Avva Macarie cel Mare le spunea fraţilor din Sketis când ieşea din biserică: „Fugiţi, fraţilor!" Şi i-a zis unul dintre bătrâni: „Unde putem fugi mai mult decât în pustia aceasta?" Iar el îşi punea degetul la gură, zicând: „De aceasta fugiţi!" Şi intra în chilia lui, încuia uşa şi şedea.

17. A zis acelaşi avva Macarie: „Dacă, mustrând pe cineva, eşti mişcat spre mânie, îţi împlineşti patima ta, căci nu se cade să te pierzi pe tine ca să îi mântuieşti pe alţii".

18. Acelaşi avva Macarie, fiind în Egipt, a găsit un om care avea un dobitoc şi fura cele de trebuinţă ale lui. Şi el, ca un străin, stând lângă cel care fura, încărca împreună cu el dobitocul şi cu multă pace îl petrecea, zicând: „Nimic nu am adus în lume. Vădit este că nici a scoate ceva nu putem"[8]. „Domnul a dat. Precum El a voit, aşa s-a şi făcut. Binecuvântat fie Domnul pentru toate."[9]

19. L-au întrebat unii pe avva Macarie, zicând: „Cum trebuie să ne rugăm?" Le-a zis bătrânul: „Nu e de trebuinţă să spunem multe, ci să întindem mâinile şi să zicem: «Doamne, precum vrei şi precum ştii, miluieşte!» Iar de vine război asupra ta, zi: «Doamne, ajută!» Iar El ştie cele ce sunt de folos şi face milă cu noi".

20. A zis avva Macarie: „Dacă s-a făcut pentru tine defăimarea precum lauda, sărăcia precum bogăţia şi lipsa precum îmbelşugarea, nu vei pieri. Căci este cu neputinţă ca cel care crede bine şi făptuieşte cu bună credinţă să cadă în întinăciunea patimilor şi în rătăcirea diavolilor.

21. Se spunea că au greşit doi fraţi în Sketis şi s-a despărţit de ei avva Macarie Cetăţeanul[10]. Şi au venit unii şi i-au spus avvei Macarie cel Mare Egipteanul. Iar el a zis: „Nu sunt fraţii despărţiţi, ci Macarie este despărţit". Căci îl iubea pe dânsul. A auzit avva Macarie că s-a despărţit de dânsul bătrânul şi a fugit în luncă. A ieşit deci avva Macarie cel Mare şi l-a găsit muşcat de ţânţari. Şi i-a zis: „Tu te-ai despărţit de fraţi şi, iată, erau să plece în sat. Iar eu m-am despărţit de tine, şi tu ai fugit aici, ca o fecioară frumoasă în cămara cea mai dinăuntru. Eu, chemându-i

---

[8] *1 Timotei* 6, 7.

[9] *Iov* 1, 21.

[10] Este vorba despre Sfântul Macarie Alexandrinul. (n.P.P.)

pe fraţi, m-au înştiinţat şi au zis: «Nimic din acestea nu s-a întâmplat». Deci şi tu, frate, ia aminte să nu te fi batjocorit diavolii, căci nimic nu ai văzut! Ci fă pocăinţă pentru greşeala ta". Iar el a zis: „Dacă vrei, dă-mi [canon] de pocăinţă". Văzând bătrânul smerenia lui, a zis: „Du-te şi posteşte trei săptămâni, mâncând o dată pe săptămână". Căci aceasta era lucrarea lui totdeauna: a posti în toate săptămânile.

22. I-a zis avva Moise avvei Macarie din Sketis: „Vreau să mă liniştesc şi nu mă lasă fraţii". Şi i-a zis avva Macarie: „Văd că firea ta este slabă şi nu poţi să alungi niciun frate. Deci, dacă vrei să te linişteşti, mergi în pustie, în Petra, şi acolo te vei linişti". Şi aşa a făcut şi a aflat odihnă.

23. Un frate s-a dus la avva Macarie Egipteanul și i-a zis: „Avva, spune-mi un cuvânt: cum să mă mântuiesc?" Şi i-a zis bătrânul: „Du-te la mormânt şi ocărăşte morţii". Plecând deci, fratele i-a ocărât şi a aruncat cu pietre. Şi, venind, i-a vestit bătrânului. Şi el i-a zis: „Nu ţi-au spus nimic?" Iar el a zis: „Nu". I-a zis bătrânul: „Du-te mâine din nou și slăvește-i". Plecând deci fratele, i-a slăvit, zicând: „Apostolilor, sfinţilor şi drepţilor!" Şi a venit la bătrânul şi i-a zis: „I-am slăvit". Și el i-a zis: „Nu ţi-au răspuns nimic?" A spus fratele: „Nu". I-a zis bătrânul: „Vezi cât i-ai defăimat şi nimic nu ţi-au răspuns şi cât i-ai slăvit şi nimic nu ţi-au grăit? Aşa şi tu, dacă vrei să te mântuiești, fă-te mort. Nici nedreptatea oamenilor, nici slava lor să nu o iei în seamă, precum morţii. Şi poţi să te mântuiești".

24. Trecând odată avva Macarie împreună cu fraţii prin Egipt, a auzit un copil zicându-i mamei sale: „Mamă, un bogat mă iubeşte, iar eu îl urăsc; şi un sărac mă urăşte, iar eu îl iubesc". Auzindu-l, avva Macarie s-a mirat. Şi i-au zis fraţii: „Ce este vorba aceasta, părinte, de te-ai mirat?" Le-a zis bătrânul: „Cu adevărat Domnul nostru este bogat şi ne iubeşte şi nu vrem să-L ascultăm. Iar vrăjmaşul nostru, diavolul, este sărac şi ne urăşte şi noi iubim necurăţia lui".

25. L-a rugat avva Pimen cu multe lacrimi, zicând: „Spune-mi un cuvânt: cum să mă mântuiesc?" Iar bătrânul, răspunzând, i-a zis: „Lucrul pe care îl cauţi s-a dus acum de la monahi".

26. A mers odată avva Macarie la avva Antonie și, după ce a vorbit cu dânsul, s-a întors în Sketis. Și au venit părinții în întâmpinarea lui. Și, pe când grăiau, le-a zis bătrânul: „I-am zis avvei Antonie că nu avem ofrandă[11] în locul nostru". Și au început părinții să vorbească despre altele și nu l-au mai întrebat ca să afle răspunsul bătrânului [Antonie] și nici bătrânul nu le-a spus. Așa spunea unul dintre părinți, că, dacă văd părinții că frații uită să întrebe despre vreun lucru care le este de folos, se silesc a spune începutul cuvântului. Și, dacă nu sunt siliți de către frați, nu mai grăiesc mai departe cuvântul, ca să nu se afle ca unii care grăiesc fără a fi întrebați și să se socotească aceasta ca o grăire în deșert.

27. L-a întrebat avva Isaia pe avva Macarie, zicând: „Spune-mi un cuvânt". Și i-a zis bătrânul: „Fugi de oameni!" I-a zis avva Isaia: „Ce înseamnă a fugi de oameni?" Iar bătrânul i-a zis: „A ședea în chilia ta și a-ți plânge păcatele".

28. Spunea avva Pafnutie, ucenicul avvei Macarie: „L-am rugat pe părintele meu, zicându-i: «Spune-mi un cuvânt». Iar el a zis: «Nu face rău nimănui, nici nu judeca pe nimeni. Păzește-le pe acestea și te vei mântui»".

29. A zis avva Macarie: „Să nu dormi în chilia vreunui frate care are faimă rea".

30. Au mers odată niște frați din Sketis la avva Macarie și nu au găsit în chilia lui nimic altceva decât apă stătută; și i-au zis: „Avva, vino sus în sat ca să te odihnim". Le-a zis bătrânul: „Știți, fraților, pităria cutăruia din sat?" Și i-au zis: „Da". Le-a zis bătrânul: „Și eu o știu. Știți și țarina cutăruia unde curge râul?" I-au zis: „Da". Le-a zis bătrânul: „Și eu o știu. Deci când vreau nu am trebuință de voi, ci mă sui singur".

31. Se spunea despre avva Macarie că, dacă venea la el vreun frate cu frică, ca la un bătrân sfânt și mare, nimic nu vorbea cu el. Iar dacă îi zicea vreunul dintre frați, ca să-l ocărască: „Avva, oare când erai cămilar și furai silitră și o vindeai, nu te băteau paznicii?", de îi zicea cineva acestea, vorbea cu el cu bucurie dacă îl întreba ceva.

---

[11] Προσφορά face referire la Jertfa Euharistică. (n.P.P.)

32. Se spunea despre avva Macarie cel Mare că a fost, după cum este scris, dumnezeu pământesc. Căci, după cum este Dumnezeu Care acoperă lumea, aşa a fost şi avva Macarie care acoperea greşelile pe care le vedea, ca şi când nu le-ar fi văzut, şi cele pe care le auzea, ca şi când nu le-ar fi auzit.

33. A povestit avva Bitinie că zicea avva Macarie: „Pe când şedeam eu odată în Sketis, s-au coborât acolo doi tineri străini şi unul avea barbă, iar celuilalt îi mijea barba. Şi au venit la mine, zicând: «Unde este chilia avvei Macarie?» Iar eu am zis: «Ce voiţi de la el?» Şi au zis: «Auzind cele despre el şi despre Sketis, am venit să îl vedem». Le-am zis: «Eu sunt». Şi au făcut metanie, zicând: «Aici voim să rămânem». Iar eu, văzându-i pe ei firavi şi ca unii care păreau de neam bogat, le-am zis: «Nu puteţi sta aici». Şi a zis cel mai mare: «Dacă nu putem sta aici, mergem în altă parte». Mi-am spus eu în gândul meu: de ce să-i alung şi să se smintească? Osteneala îi va face să fugă singuri. Şi le-am zis: «Veniţi şi vă faceţi chilie, dacă puteţi». Şi au zis: «Arată-ne un loc şi vom face»". Şi le-a dat bătrânul un topor şi o traistă plină cu pâini şi cu sare. Le-a arătat bătrânul şi o piatră tare, zicând: „Săpaţi aici şi, aducându-vă lemne din luncă, acoperiţi şi şedeţi". „Eu", zice, „socoteam că din pricina ostenelii vor pleca. Iar ei m-au întrebat: «Ce se lucrează aici?» Le-am zis: «Împletituri». Şi am luat stâlpări din luncă şi le-am arătat începutul împletirii şi cum trebuie să coasă şi am zis: «Să faceţi coşuri şi să le daţi paznicilor şi vă vor aduce pâini». Apoi eu am plecat. Iar ei au făcut cu răbdare toate câte le-am zis. Şi nu au venit la mine vreme de trei ani. Şi stăruiam, luptându-mă cu gândurile şi zicând: «Oare care este lucrarea lor, de nu au venit să întrebe de vreun gând? Unii vin la mine de departe, iar aceştia, care sunt aproape, nu au venit, nici la alţii nu au mers, decât numai la biserică, tăcând, spre a se împărtăşi». Şi, postind o săptămână, L-am rugat pe Dumnezeu să-mi arate lucrarea lor. După o săptămână, ridicându-mă, am mers la ei să văd cum petrec. Bătând, mi-au deschis şi mi s-au închinat, tăcând. După ce am făcut rugăciune, am şezut. Iar cel mai mare, făcând semn celui mai mic să iasă, a şezut să împletească fără a grăi nimic. Iar la ceasul al nouălea a bătut şi a venit cel mai mic şi a făcut puţină fiertură şi a pus masa, după cum i-a făcut semn cel

mai mare. A pus pe masă trei pesmeţi şi a stat tăcând. Iar eu am zis: «Ridicaţi-vă să mâncăm!» Şi, ridicându-se, am mâncat. Şi a adus ulciorul şi am băut apă. Iar când s-a făcut seară, mi-au zis: «Pleci?» Iar eu am zis: «Nu, ci voi dormi aici». Şi mi-au pus o rogojină de o parte, iar pentru ei în altă parte, în colţ. Şi-au scos centurile şi analavurile[12] şi s-au aşezat împreună pe rogojină înaintea mea. După ce s-au aşezat, m-am rugat lui Dumnezeu să-mi descopere lucrarea lor. Şi s-a desfăcut acoperişul şi s-a făcut lumină ca ziua, dar ei nu vedeau lumina. Şi, când credeau că dorm, cel mai mare l-a îmboldit în coastă pe cel mai mic şi s-au ridicat; s-au încins şi şi-au întins mâinile către cer. Şi eu îi vedeam, dar ei nu mă vedeau pe mine. Şi am văzut diavolii venind ca nişte muşte asupra celui mic; unii veneau să se aşeze pe gura lui, iar alţii pe ochii lui. Şi am văzut un înger al Domnului care ţinea o sabie de foc şi îl străjuia şi alunga diavolii de la el. Iar de cel mare nu puteau să se apropie. Spre dimineaţă s-au culcat. Iar eu m-am prefăcut că m-am trezit, iar ei la fel. Cel mare mi-a spus doar acest cuvânt: «Vrei să cântăm cei doisprezece psalmi?» Am zis: «Da». Şi a cântat cel mic cinci psalmi şi, după fiecare şase stihuri, un «Aliluia». Iar la fiecare stih ieşea o flacără de foc din gura lui şi se urca la cer. Asemenea şi când deschidea gura cel mare, cântând, ieşea ca o funie de foc şi ajungea până la cer. Şi am spus şi eu puţin pe de rost. Ieşind, am zis: «Rugaţi-vă pentru mine!» Iar ei au făcut metanie, tăcând. Am înţeles deci că cel mare este desăvârşit, iar cu cel mic încă se lupta vrăjmaşul". Iar după câteva zile a adormit fratele mai mare şi în a treia zi cel mic. Şi, când veneau vreunii dintre părinţi la avva Macarie, îi ducea la chilia lor şi zicea: „Veniţi să vedeţi mucenicia străinilor celor mici".

34. Au trimis odată bătrânii din munte după avva Macarie în Sketis, rugându-l şi zicând către dânsul: „Ca să nu se ostenească toată obştea venind la tine, socotim că se cade să vii tu la noi, ca să ne vedem mai înainte de a pleca tu la Domnul". Venind el în munte, s-a adunat la dânsul tot norodul. Şi îl rugau bătrânii să

---

[12] Veşmânt în forma epitrahilului ce acoperă pieptul şi spatele. Acesta este împodobit cu instrumentele pătimirilor lui Hristos. Îşi are numele de la grecescul ἀναλαμβάνω („a lua, a purta"). Este purtat de schimonahi, motiv pentru care se mai numeşte şi „schima mare".

spună un cuvânt fraţilor. Iar el, ascultându-i, a zis: „Să plângem, fraţilor, şi să verse ochii noştri lacrimi mai înainte de a pleca acolo unde lacrimile noastre ne vor arde trupurile". Şi au plâns toţi şi au căzut cu faţa la pământ şi au zis: „Părinte, roagă-te pentru noi!"

35. Altădată iar s-a năpustit un diavol cu un cuţit asupra avvei Macarie, voind să-i taie piciorul. Neputând pentru smerenia aceluia, i-a zis: „Toate câte le aveţi, şi noi le avem; doar prin smerenie vă deosebiţi de noi şi ne biruiţi".

36. A zis avva Macarie: „Dacă ţinem minte relele aduse asupra noastră de către oameni, înlăturăm puterea aducerii-aminte de Dumnezeu, iar dacă ţinem minte relele diavolilor, vom fi nevătămaţi.

37. A spus avva Pafnutie, ucenicul avvei Macarie, că zicea bătrânul: „Când eram copil, păşteam viţeii împreună cu ceilalţi copii. Şi s-au dus să fure smochine. Pe când fugeau ei, le-a căzut una şi, luând-o, am mâncat-o. Când îmi amintesc de ea, stau şi plâng".

38. A zis avva Macarie: „Umblând odată prin pustie, am găsit aruncată pe pământ căpăţâna unui mort. Când am clintit-o cu toiagul de finic, mi-a grăit căpăţâna. Şi i-am zis: «Tu cine eşti?» Mi-a răspuns căpăţâna: «Eu eram mare slujitor al idolilor şi al elinilor care locuiau în locul acesta, iar tu eşti Macarie, purtătorul de duh. În ceasul în care te milostiveşti tu de cei care sunt întru osândă şi te rogi pentru ei, află puţină mângâiere». I-a zis bătrânul: «Care este mângâierea şi care este osânda?» I-a zis: «Pe cât este de departe cerul de pământ, pe atât este [de mare] focul sub noi, căci de la picioare până la cap stăm în mijlocul focului. Şi nu este cu putinţă a vedea pe cineva faţă către faţă, ci faţa fiecăruia este lipită de spatele celuilalt. Iar când te rogi pentru noi, putem vedea în parte faţa celuilalt. Aceasta este mângâierea». Şi bătrânul, plângând, a zis: «Vai de ziua în care s-a născut omul!» Şi i-a zis bătrânul: «Există alt chin mai rău decât acesta?» I-a zis căpăţâna: «Este chin mai mare dedesubtul nostru». I-a zis bătrânul: «Şi cine este acolo?» I-a zis căpăţâna: «Noi, ca unii care nu L-am cunoscut pe Dumnezeu, măcar suntem miluiţi puţin. Dar cei care L-au cunoscut pe Dumnezeu şi S-au lepădat de El se află sub noi». Luând bătrânul căpăţâna, a îngropat-o.

39. Se spunea despre avva Macarie Egipteanul că urca odată din Sketis în Muntele Nitriei și, când s-a apropiat de locul acela, i-a zis ucenicului său: „Mergi puțin mai înainte". Mergând el înainte, s-a întâlnit cu un preot idolesc al elinilor. Și, strigându-l fratele, îl chema zicând: „Hei, hei, diavole, unde alergi?" Iar acela, întorcându-se, l-a bătut și l-a lăsat pe jumătate mort. Și, luând lemnul, alerga. După ce a înaintat puțin alergând, l-a întâmpinat avva Macarie pe preotul idolesc și i-a zis: „Să fii sănătos, să fii sănătos, truditorule!" Iar acela, mirându-se, a venit la el și i-a zis: „Ce lucru bun ai văzut la mine de m-ai numit așa?" I-a zis bătrânul: „Pentru că te-am văzut ostenindu-te. Și nu știi că te ostenești în zadar". I-a zis și el: „Și eu m-am umilit pentru urarea ta și am înțeles că din partea lui Dumnezeu ești, dar un monah rău, întâmpinându-mă, m-a ocărât, iar eu l-am rănit de moarte". Și a cunoscut bătrânul că este ucenicul lui. Iar preotul idolesc, cuprinzându-i picioarele, îi zicea: „Nu te voi lăsa până nu mă faci monah". Și au ajuns acolo unde era monahul și l-au luat și l-au dus în biserica muntelui. Când au văzut [cei de acolo] pe preot împreună cu el, s-au mirat. Și l-au făcut monah și mulți dintre elini s-au făcut creștini printr-însul. Spunea deci avva Macarie că vorba rea chiar și pe cei buni îi face răi, iar vorba bună îi face buni până și pe cei răi.

40. Se spunea despre avva Macarie că, pe când lipsea el, i-a intrat un tâlhar în chilie. Iar când s-a întors în chilie, l-a găsit pe tâlhar încărcând cămila cu lucrurile lui. Iar el, intrând în chilie, lua din lucruri și încărca împreună cu acela cămila. După ce au încărcat-o, a început tâlharul să bată cămila ca să se ridice, și ea nu se ridica. Văzând avva Macarie că nu se ridică, a intrat în chilie și a găsit un târnăcop mic și, scoțându-l, l-a pus pe cămilă și a zis: „Frate, pe acesta îl caută cămila". Și, lovind-o bătrânul cu piciorul, a zis: „Ridică-te!" De îndată s-a ridicat și a mers puțin, pentru cuvântul lui, și iar s-a așezat și nu s-a mai ridicat până ce au descărcat toate lucrurile; și așa a plecat.

41. Avva Aio l-a întrebat pe avva Macarie, zicând: „Spune-mi un cuvânt!" I-a zis avva Macarie: „Fugi de oameni, șezi în chilia ta și plânge-ți păcatele tale, să nu iubești a grăi cu oamenii și te vei mântui".

42. Se spunea despre avva Macarie cel Mare că a mers odată timp de patru luni în fiecare zi la un frate din Sketis și nici măcar o dată nu l-a găsit trândăvindu-se. Mergând deci și stând afară, înaintea ușii, l-a auzit zicând cu plângere: „Doamne, dacă nu răsună urechile Tale atunci când strig către Tine: «Miluiește-mă, pentru păcatele mele!», nici eu nu ostenesc rugându-Te pe Tine”[13].

IV.

1. A spus avva Petru, [ucenicul] avvei Lot, că era odată în chilia avvei Agaton și a venit la acesta un frate, zicând: „Vreau să locuiesc cu frații. Spune-mi cum să locuiesc împreună cu dânșii”. I-a zis bătrânul: „Ca în prima zi când intri la ei, așa păzește înstrăinarea ta în toate zilele vieții tale, ca să nu capeți îndrăzneală față de ei!” I-a zis avva Macarie: „Dar ce face îndrăzneala?” I-a zis bătrânul: „Îndrăzneala este asemenea unei arșițe mari de la fața căreia toți fug atunci când se stârnește și strică rodul pomilor”. I-a zis avva Macarie: „Așa de grea este îndrăzneala?” Și i-a zis avva Agaton: „Nu este altă patimă mai grea decât îndrăzneala, căci din ea se nasc toate patimile. Nu se cuvine celui care este lucrător să aibă îndrăzneală nici dacă este singur în chilie. Căci știu un frate care, după ce a locuit vreme de un an în chilie, având un pat mic, a zis: «M-aș fi mutat din chilie fără să fi știut de patul acela dacă nu mi-ar fi zis un altul». Unul ca acesta este lucrător și luptător”.

2. I-a zis avva Macarie avvei Zaharia: „Spune-mi care este lucrarea monahului!” I-a zis: „Pe mine mă întrebi, părinte?” Și i-a zis avva Macarie: „Am înștiințare despre tine, fiule Zaharia, căci este cineva care mă îmboldește să te întreb”. I-a zis Zaharia: „După mine, părinte, cel care se silește pe sine în toate, acela este monah”.

3. Avva Teodor din Fermi a căpătat trei cărți bune și s-a dus la avva Macarie și i-a zis: „Am trei cărți bune și am folos din ele; și frații le împrumută și au folos. Spune-mi, dar, ce trebuie să fac? Să le țin pentru folosul meu și al fraților, sau să le vând și să dau săracilor?” Și, răspunzând, bătrânul a zis: „Sunt bune faptele, dar mai mare decât toate este neagoniseala”. Când a auzit aceasta, ducându-se, le-a vândut și a dat săracilor.

[13] În *Patericul egiptean*, acest fragment este trecut la avva Macarie Cetățeanul.

Epistola cea Mare

1. Stăpânul tuturor, Iubitorul de oameni Dumnezeu, pururea dăruiește neamului omenesc bune prilejuri pentru cunoașterea celor ce au să fie și, voind ca fiecare să sporească întru cele mai bune, i le pune înainte, prin a Sa firească bunătate, atrăgând pururea spre bine pe omul cel făcut după chipul Său[14]. Deși sufletul are din fire înclinație către cele bune și cu osârdie dorește cele înalte, partea cea rea, care este de-a stânga, printr-o șiretenie cumplită, pune mereu înaintea sufletelor mai simple o nălucire a celor frumoase spre a le adumbri pe cele cu adevărat frumoase. De aceea, dragostea negrăită a harului lui Dumnezeu ne aduce la cunoașterea adevărului prin Scripturile cele de Dumnezeu insuflate, potrivit celui care zice: „Bunătate și învățătură și cunoaștere învață-mă"[15], ca astfel să putem lepăda necunoașterea, care este pricina tuturor relelor, iar pofta trupească și dobitocească din noi, care stăpânește printr-o făgăduință mincinoasă a cunoașterii, să o putem alunga desăvârșit, călăuziți de lumina adevăratei cunoașteri[16], care este pricină de mântuire.

2. Adesea ne-ați cerut, preadoriților și iubiților frați, să vă spunem în ce fel trebuie să fie cel care se îndepărtează de plăcerile trupești și de petrecerea veacului acestuia, precum și cei care, potrivit cu rânduiala Apostolilor din *Fapte*[17], se adună împreună într-o ceată sfințită și o adunare a obștii, pururea fiind uniți între ei prin dreapta credință: cum trebuie să petreacă unii cu alții, ce obiceiuri trebuie să aibă, care este ținta căii care duce la virtutea

[14] Omul, creat după chipul lui Dumnezeu, năzuiește în chip firesc spre Creatorul său. Sfântul Vasile cel Mare, în descendența lui Platon (*Republica*, VI, 505), afirmă că sufletul omenesc are o înclinație naturală către Dumnezeu (*Regulile mari*, II). (n.P.P.)

[15] *Psalmul* 118, 66.

[16] Sfântul Macarie face aluzie la energiile necreate, prin care misticul accede la împărtășirea de lumina taborică. (n.P.P.)

[17] *Faptele* 2, 44-47.

cea mai de sus și „care este voia lui Dumnezeu cea bună și bineplăcută și desăvârșită”[18], care sunt drumul și lupta celor care doresc să ajungă la desăvârșire și se grăbesc să atingă măsura vârstei duhovnicești. Și, ca să nu lungim cuvântul mai mult, pe acestea și pe cele ce urmează lor ne-ați cerut să vi le înfățișăm într-o scrisoare, spre neîncetata aducere-aminte de îndeletnicirile cele folositoare sufletului. Sunteți bine încredințați, potrivit cu învățătura adevărată a credinței dreptmăritoare, că există o singură dumnezeire a închinatei și Fericitei Treimi, o singură ființă, o singură voință, o singură slavă, o singură închinare ce se aduce Celor trei Ipostasuri ale unei singure dumnezeiri, potrivit cu buna mărturisire[19] pe care cu dreaptă credință am făcut-o înaintea multor martori la Sfânta Taină a Botezului[20]. De aceea și noi, văzând multa voastră râvnă către bine și știind dorința voastră ce tinde către culmea virtuții, nu am întârziat să facem pomenire de câteva lucruri, luând temeiurile pentru cele gândite din înseși Scripturile de Dumnezeu insuflate. Ne-am folosit de mărturiile din Scripturi spre întărirea credinței celei neclintite, ca să nu creadă cineva că spunem ceva de la noi înșine și să nu bănuiască despre noi că am avea gânduri neîntemeiate și deșarte.

3. Așadar, mai înainte de toate, toți cei care s-au afierosit lui Dumnezeu și pururea se sârguiesc să înfățișeze trupurile lor ca pe „o jertfă vie, sfântă, bineplăcută lui Dumnezeu, ca o închinare duhovnicească”[21], să aibă drept scop luminarea izvorâtă din dreapta credință, așa încât să creadă potrivit cu sfințitele porunci din Evanghelii și din celelalte Scripturi, dându-se pe sine „la orice lucru bun”[22] și la orice lucrare a virtuții. Să fie bine încredințați că, prin harul și dumnezeiasca putere a lui Hristos, tămăduirea și curățirea de patimile de necinste, care lucrează în suflet și în

---

[18] *Romani* 12, 2.

[19] Mărturisiri având un conținut trinitar sunt un început obișnuit al operelor patristice. Aici este afirmată doctrina trinitară a Sinodului al II-lea Ecumenic. (n.P.P.)

[20] Din *lex orandi* derivă *lex credendi*. Între dogmă și credință nu există nicio separație. „Noi credem cum ne-am botezat și, după cum credem, așa și preamărim”, va afirma Sfântul Vasile cel Mare (*Epistola* 159, 2, în: SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Epistole* (*PSB* 3, serie nouă), Ed. Basilica, București, 2010, pp. 246-247). (n.P.P.)

[21] *Romani* 12, 1.

[22] 2 *Timotei* 3, 17.

trup, devin pentru noi întru totul cu putință, căci cele ce sunt la noi cu neputință sunt cu putință la Dumnezeul Cel propovăduit[23]. Căci patimile păcătoase mai târziu s-au născut în suflet și în trup, prin încălcarea poruncii de către Adam cel întâi-zidit. De asemenea, [să caute aceștia] să se învrednicească în chip desăvârșit și deplin de Duhul înfierii[24], spre sfințirea sufletului și a trupului, cu deplină încredințare, potrivit cu cel care a zis: „Evanghelia noastră nu a fost la voi numai în cuvânt, ci și în putere și în Duhul Sfânt și în multă încredințare"[25]. Și iar: „Întreg duhul vostru și sufletul și trupul să se păzească fără prihană în ziua Domnului nostru Iisus Hristos"[26], de la Care noi, cei care am crezut, am primit arvuna negrăitei binefaceri, prin Sfântul Botez întru fericita Treime. Ni s-a încredințat această mare și neprihănită Taină spre sporire și înaintare către moștenirea cea desăvârșită și spre înmulțirea talantului.

4. Căci dumnezeiescul și Mângâietorul Duh, Cel dat Apostolilor și, printr-înșii, împărțit singurei și adevăratei Biserici a lui Dumnezeu, din ceasul botezului Se unește diferit și felurit, potrivit credinței fiecăruia[27], cu toți cei care se apropie de botez cu credință curată. Spre înmulțire și lucrare și sporire primește fiecare mina[28], după cum s-a spus în Evanghelie. Căci, precum copilul născut în veacul acesta nu rămâne pururea la vârsta pruncie, ci crește în fiecare zi, ca urmare a unei necesități, potrivit cu legile negrăite ale firii, până ce ajunge „la starea bărbatului desăvârșit"[29], la deplinătatea înțelesurilor raționale, în același fel și cel născut de sus, „din apă și din Duh"[30], nu trebuie să rămână la starea de pruncie[31] a vârstei duhovnicești, ci în fiecare zi, folosindu-se de nevoință, de osteneală și de multă răbdare în lupta

[23] *Cf. Luca* 18, 27.
[24] *Cf. Romani* 8, 15.
[25] *1 Tesaloniceni* 1, 5.
[26] *1 Tesaloniceni* 5, 23.
[27] Părinții *Patericului* repetau mereu: „Dă sânge și ia Duh!" (n.P.P.)
[28] Mina este o unitate de măsură a greutății; *cf. Luca* 9, 11-27. (n.P.P.)
[29] *Efeseni* 4, 13.
[30] *Ioan* 3, 3.
[31] Sfântul Macarie va utiliza adeseori pe parcursul epistolei termenul de față, cu sensul precizat aici: „cel aflat în stadiul de începător în cele ale vieții duhovnicești, novice". (n.P.P.)

contra potrivnicului, trebuie să înainteze și să sporească până la deplinătatea vârstei duhovnicești, potrivit cu ceea ce s-a spus de către Apostol: „Până vom ajunge toţi la unitatea credinţei și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătăţii lui Hristos, ca să nu mai fim copii duși de valuri și purtaţi încoace și încolo de orice vânt al învăţăturii, prin vicleșug, spre uneltirea rătăcirii, ci, ţinând adevărul, în iubire, să creștem întru toate pentru El, adică pentru Hristos"[32]. Și iar, în alt loc, tot el zice: „Să nu vă potriviţi cu acest veac, ci să vă schimbaţi prin înnoirea minţii voastre, ca să deosebiţi care este voia lui Dumnezeu cea bună și bineplăcută și desăvârșită"[33]. Prin aceasta spune că la voia desăvârșită a lui Dumnezeu ajung cei care înaintează până la măsura vârstei și a deplinătăţii Duhului. Iar în ceea ce privește nașterea trupească, copilul ajunge la vârsta bărbăţiei ca urmare a unei necesităţi și prin legea firii, crescând cu vârsta prin legea unei necesităţi rânduite dinainte, iar nu prin alegerea voii sale. Dar în ceea ce privește nașterea de sus, din Duhul, nu a fost pusă aceeași rânduială, ci se cere osteneală, nevoinţă și alergare cu multă răbdare, [săvârșite] prin alegerea de bunăvoie a omului, potrivit cu cele spuse de Domnul: „Sârguiţi-vă să intraţi prin ușa cea strâmtă"[34]. Și iar: „Siliţi-vă, căci cei care se silesc răpesc Împărăţia cerurilor"[35]. Și: „Iar cel care va răbda până în sfârșit, acela se va mântui"[36]. Și: „Prin răbdare veţi dobândi sufletele voastre"[37]. Iar Apostolul zice: „Cu răbdare să alergăm în lupta care ne stă înainte"[38]. Și: „Așa alergaţi ca să luaţi"[39]. Și iar: „Ca slujitori ai lui Dumnezeu: în multă răbdare"[40] și așa mai departe.

5. Așa a iconomisit dumnezeiescul har, ca fiecare, prin propria cunoaștere și prin propria voie, prin a sa osteneală și ne-

---

[32] *Efeseni* 4, 13-15.
[33] *Romani* 12, 2.
[34] *Matei* 7, 13.
[35] *Matei* 11, 12.
[36] *Matei* 10, 22.
[37] *Luca* 21, 19.
[38] *Evrei* 12, 1.
[39] *1 Corinteni* 9, 24.
[40] *2 Corinteni* 6, 4.

voință, să sporească duhovnicește, după măsura credinței și a luptei sale. Și, pe cât iubește și se dedă la nevoință trupească și sufletească, spre desăvârșita împlinire a poruncilor, pe atât dobândește împărtășirea cu Duhul, spre sporirea duhovnicească care duce la înnoirea cugetului. Îngrijindu-se de mântuirea sa, prin harul și darul dumnezeiesc, și înaintând și sporind până la măsura deplină a vârstei duhovnicești, prin credință, dragoste și nevoință de bunăvoie, precum prin har, așa și după dreptate va fi făcut moștenitor al vieții veșnice. Omul nu sporește și propășește doar prin puterea dumnezeiască și prin har, fără împreună-lucrarea și sârguința omenească, dar nici doar prin propria putere, sârguință și tărie, fără împreună-lucrarea și ajutorul Sfântului Duh, nu poate ajunge la voia desăvârșită a lui Dumnezeu și la măsura libertății și a curăției[41]. „De n-ar zidi Domnul casa și n-ar păzi cetatea, în zadar ar priveghea străjerul"[42] și [în zadar] se ostenește și zidește. Și iar: „Că nu cu sabia lor au moștenit pământul și brațul lor nu i-a mântuit"[43], deși luptă cu săbiile și cu brațele, „ci dreapta Ta și brațul Tău și luminarea feței Tale"[44]. Acestea arată că puterea lui Dumnezeu lucrează împreună cu nevoința lor. De asemenea, surpând îngâmfarea celor care se bizuie pe ei pentru câteva virtuți, prorocul învață că prin har au parte de viață cei care nădăjduiesc cu credință și cu dragoste.

6. Așadar, „care este voia lui Dumnezeu" către care Apostolul roagă și îndeamnă pe fiecare a se grăbi? Sau cine sunt cei despre care a vorbit Domnul, fericindu-i: „Fericiți cei curați cu inima, căci aceștia vor vedea pe Dumnezeu"[45]? Și iar: „Fiți, dar, voi

---

[41] Este formulat cu multă claritate principiul conlucrării (sinergiei) voinței umane și divine în procesul dobândirii mântuirii. Sinergia garantează existența și eficiența liberului arbitru, dăruit de Dumnezeu și componentă esențială a imaginii lui Dumnezeu în om. Preluând afirmațiile lui Filon din Alexandria (*Despre crearea lumii*, 77), teologii creștini vor preciza că imaginea (chipul) lui Dumnezeu reprezintă sufletul rațional și liber, iar asemănarea desemnează progresul în virtute, îndumnezeirea (*cf.* SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Despre originea omului*, 1, 16; SFÂNTUL GRIGORIE TEOLOGUL, *Cuvântarea* 45, 6-7; SFÂNTUL IOAN DAMASCHIN, *Expunerea credinței ortodoxe*, 2, 12). (n.P.P.)

[42] *Psalmul* 126, 1.

[43] *Psalmul* 43, 4.

[44] *Psalmul* 43, 5.

[45] *Matei* 5, 8.

desăvârșiți, după cum Tatăl vostru ceresc desăvârșit este”[46]. Se referă la curățirea desăvârșită de păcat, adică deplina izbăvire de patimile de ocară, și la ridicarea până la virtutea cea mai de sus, adică curățirea și sfințirea inimii prin împărtășirea cu Duhul Cel desăvârșit și dumnezeiesc, ce se face întru încredințarea[47] sufletului care cu credință și cu dragoste se dă pe sine cu totul lui Dumnezeu. Pe acestea și prin David le grăiește Duhul, arătând scopul ultim al adevărului și învățând ca pe acesta să-l ceară de la Dumnezeu și să creadă [că-l vor dobândi] cei care doresc să se arate fii ai luminii și să se facă moștenitori ai vieții: „Să fie inima mea fără prihană întru îndreptările Tale, ca să nu mă rușinez”[48]. A arătat că rușine și necinste îndură cei care nu au dobândit încă inimă neprihănită de orice pată și întinare. Căci iar zice: „Atunci nu mă voi rușina, când voi căuta spre toate poruncile Tale”[49]. Prin acestea învață Duhul Sfânt că plinirea tuturor poruncilor și îndepărtarea desăvârșită de orice păcat duce la îndrăzneala cea către Dumnezeu. Și iar a zis prorocul, rugându-se: „Inimă curată zidește[50] întru mine, Dumnezeule, și duh drept înnoiește întru cele dinăuntru ale mele”[51]. „Și cu duh stăpânitor”, zice, „mă întărește”[52] – ceea ce arată același scop. Apoi, întrebând: „Cine se va sui în muntele Domnului sau cine va sta în locul cel sfânt al Lui”[53], arată cine și în ce fel sunt aceștia: „Cel nevinovat cu mâi-

[46] *Matei* 5, 48.

[47] Experiența Duhului Sfânt este cât se poate de concretă, conștientă și reală. Sfântul Diadoh al Foticeii, în *Capete gnostice*, 40, va afirma că cel care nu are această experiență în viața de față nu o va avea nici în veșnicie (idee reluată și amplu dezvoltată de Sfântul Simeon Noul Teolog). Deși mesaliană la origine, ideea a fost acceptată ca perfect ortodoxă, reluată și de Sfântul Macarie (*cf. Omilia* 10, 2). Ceea ce îi distinge pe ortodocși de mesalieni (deși utilizau aceiași termeni: πληροφορία τῆς αἰσωήσεως – „deplinătatea percepției”; *cf.* SFÂNTUL IOAN DAMASCHIN, *Despre erezii*, 89, 7) este faptul că mesalienii făceau confuzie între realitatea și percepția harului. Adeseori lucrarea harului rămâne tainică o lungă perioadă de timp în viața ascetului. (n.P.P.)

[48] *Psalmul* 118, 80.

[49] *Psalmul* 118, 6.

[50] Viața duhovnicească în Duhul Sfânt este o nouă creație, superioară celei originare. (n.P.P.)

[51] *Psalmul* 50, 11.

[52] *Psalmul* 50, 13.

[53] *Psalmul* 23, 3.

nile și curat cu inima"[54]. Duhul ne-a arătat că, pentru a depărta cu totul de la noi păcatul săvârșit cu fapta, cu cuvântul sau cu gândul, [trebuie] ca prin strădania noastră să ne silim a ne ruga și prin credință să nădăjduim în fiecare zi că vom ajunge la desăvârșita curăție cea de la Dumnezeu.

7. Învățând lămurit cum trebuie să fie sufletele care s-au îndepărtat de nunta trupească și de lanțurile lumii și voiesc să trăiască în feciorie, Apostolul spune: „Fecioara se îngrijește de cele ale Domnului, ca să fie sfântă nu numai cu trupul, ci și cu duhul"[55], poruncind ca aceasta să fie lipsită de păcatele cele cu fapta și cu gândul, adică arătate și ascunse, ca o mireasă a lui Hristos care dorește să se unească cu Împăratul ceresc Cel curat și neprihănit. Căci sufletul care dorește să se unească cu El și care voiește să devină un singur duh împreună cu El trebuie să se asemene Aceluia prin frumusețea cea neprihănită și neîntinată, potrivit cu cele spuse de către fericitul Ioan: „Și tot cel care are această nădejde se curățește pe sine, așa cum Acela curat este"[56]. Și: „Fiți următori ai mei, precum și eu sunt al lui Hristos"[57]. Căci nu numai de păcatele văzute, precum desfrânarea sau furtul sau uciderea sau lăcomia pântecelui sau clevetirea sau minciuna sau vorbirea deșartă sau strigarea sau râsul sau glumele sau iubirea de argint sau lăcomia, trebuie să se curățească sufletul care a lepădat împreunarea trupească și s-a depărtat de lume și trăiește în feciorie, făgăduindu-se pe sine spre însoțirea și unirea cu Mirele nestricăcios, ci cu mult mai mult trebuie să se curățească de patimile mai aprige ale sufletului și de păcatele ascunse, adică pofta, slava deșartă, dorința de a plăcea oamenilor, fățărnicia, iubirea de stăpânire, viclenia, obiceiul rău, ura, necredința, pizma, îngâmfarea, invidia, mulțumirea de sine, iubirea de sine, înfumurarea și celelalte patimi de ocară nevăzute, asemenea acestora.

8. Căci Scriptura arată, prin cuvintele Duhului, că păcatele ascunse ale sufletului sunt considerate egale și asemenea cu păcatele din afară. Căci zice: „Domnul a risipit oasele celor ce plac

---

[54] *Psalmul* 23, 4.
[55] *1 Corinteni* 7, 34.
[56] *1 Ioan* 3, 3.
[57] *1 Corinteni* 11, 1.

oamenilor”[58] și: „De bărbatul vărsător de sânge și viclean Se scârbește Domnul”[59], punând împreună, ca pe o singură fărădelege, viclenia și uciderea. Și împotriva celor care grăiesc pace cu aproapele lor, dar cele rele sunt în inimile lor, [zice]: „Dă-le, Doamne, după faptele lor!”[60] Și iar: „Pentru că în inimă lucrați fărădelege pe pământ”[61]. Iar Domnul, mustrând pe cei care plac oamenilor, zice: „Toate le fac ca să fie văzuți de oameni”[62]. De aceea și poruncește, zicând: „Vedeți să nu faceți milostenia voastră înaintea oamenilor; iar dacă nu, nu veți avea plată de la Tatăl vostru Cel din ceruri”[63], adică nu de la oameni să voiți a căuta și a vâna laudă și slavă pentru faptele cele bune, ci mai cu seamă de la Dumnezeu, ale Cărui slavă și cinste sunt adevărate și veșnice. Și zice: „Vai vouă când vă vor vorbi de bine oamenii”[64], adică atunci când voiți să auziți de bine din partea oamenilor și să vă bucurați de slava și de laudele care vin de la ei. Căci cum ar putea fi cu putință ca cei care fac binele să nu fie vădiți tuturor? De vreme ce Domnul Însuși zice: „Să strălucească lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri”[65]. „Deci spre slava lui Dumnezeu”, zice, „nevoiți-vă să faceți orice faptă bună, și nu spre slava voastră, iar laudele trecătoare ale oamenilor să nu le căutați și să nu vă bucurați de ele, ci să primiți doar lauda și slava cele de la Dumnezeu.” După cum și fericitul David spune: „De la Tine este lauda mea”[66]. Și iar: „În Domnul se va lăuda sufletul meu”[67]. Iar Apostolul poruncește ca până și faptul de a mânca și a bea să se facă spre slava lui Dumnezeu. „Fie că mâncați, fie că beți, fie că altceva faceți”, zice, „toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți.”[68] Că cei care caută slavă și laude de la oameni sunt necredincioși, a

---

[58] *Psalmul* 52, 7.
[59] *Psalmul* 5, 6.
[60] *Psalmul* 27, 5.
[61] *Psalmul* 57, 2.
[62] *Cf. Matei* 6, 1.
[63] *Matei* 6, 1.
[64] *Luca* 6, 26.
[65] *Matei* 5, 16.
[66] *Psalmul* 21, 29.
[67] *Psalmul* 33, 2.
[68] *1 Corinteni* 10, 31.

arătat-o Domnul, zicând: „Cum puteţi voi să credeţi, de vreme ce primiţi slavă de la oameni, iar slava de la Unul Dumnezeu nu o căutaţi?”[69] Iar Ioan, asemănând ura cu uciderea, zice: „Cel care urăşte pe fratele său este ucigaş de oameni şi ştiţi că orice ucigaş de oameni nu are viaţă veşnică întru el”[70]. Ura împotriva fratelui, cea dintru ascuns, o aseamănă cu uciderea. Dar și Apostolul Pavel, vorbind despre cei care s-au dedat la patimi de necinste din pricina inimii lor nechibzuite și nesupuse, socotește lucrarea lor mai rea decât pieirea, numărând laolaltă, ca unul, păcatele ascunse și cele arătate, căci zice: „Şi, precum n-au încercat să-L aibă pe Dumnezeu în cuget, tot așa și Dumnezeu i-a lăsat la mintea lor fără judecată să facă cele ce nu se cuvin, plini fiind de toată nedreptatea, de viclenie, de desfrânare, de lăcomie, de răutate; plini de pizmă, de ucidere, de ceartă, de înșelăciune, de obiceiuri rele, bârfitori, clevetitori, urâtori de Dumnezeu, ocărâtori, semeţi, lăudăroși, născocitori de rele, nesupuşi părinţilor, neînţelepţi, călcători de cuvânt, fără dragoste, fără îngăduinţă, fără milă, care au cunoscut dreapta orânduire a lui Dumnezeu că cei care fac acestea sunt vrednici de moarte”[71] şi așa mai departe.

9. Vezi cum a arătat că nu numai păcatele văzute sunt de dispreţuit de către oameni, ci împreună cu cele văzute a numărat şi patimile ascunse ale sufletului: vicleşugul, mândria, cearta, obiceiul rău, lăudăroşenia, ura, nechibzuinţa. Iar Domnul zice: „Ceea ce la oameni este înalt înaintea lui Dumnezeu este urâciune”[72]. Şi: „Cel care se înalţă pe sine se va smeri, iar cel care se smereşte pe sine se va înălţa”[73]. Iar *Înţelepciunea [lui Solomon]* spune: „Necurat este înaintea lui Dumnezeu tot cel cu inimă semeaţă”[74]. Şi, culegând din Scripturi, am putea găsi foarte multe [cuvinte] asemenea acestora spuse împotriva patimilor de necinste ascunse în suflet. Duhul Sfânt, ştiind că patimile de necinste cele ascunse sunt mai silnice şi bine înrădăcinate în suflet

[69] *Ioan* 5, 44.
[70] *1 Ioan* 3, 15.
[71] *Romani* 1, 28-32.
[72] *Luca* 16, 15.
[73] *Luca* 14, 11.
[74] De fapt, *Pildele* 16, 5.

și învățându-ne în ce fel ne putem elibera de ele, zice, prin mijlocirea lui David: „De cele ascunse ale mele curățește-mă și de cele străine ferește pe robul Tău”[75]. Deci prin multă rugăciune și credință și prin avânt bun și desăvârșit către Dumnezeu putem, cu puterea Duhului, să stăpânim patimile de necinste cele ascunse. Precum pe omul din afară, adică trupul, ne sârguim a-l păzi, ca pe un templu al lui Dumnezeu, de păcatele văzute, după cum a spus Apostolul vorbind despre trup: „Pe cel care strică templul lui Dumnezeu, îl va strica pe el Dumnezeu”[76], așa și pe omul dinăuntru, adică sufletul, trebuie să ne sârguim și să luptăm pentru a-l păzi, ca pe o mireasă a lui Hristos, „de orice întinăciune”[77] a gândurilor necurate, după cum s-a spus: „Cu toată straja păzește-ți inima, căci din aceasta sunt ieșirile vieții”[78].

10. Vom izbuti aceasta luptând și împotrivindu-ne mereu gândurilor rele de slavă deșartă, de ură, de înfumurare, de viclenie, de poftă, de necredință, de invidie și de iubire de stăpânire, cercetându-ne pe noi înșine cu toată grija și păzindu-ne mintea ca să nu se unească și să se învoiască cu patimile ascunse ale sufletului, sârguindu-ne spre toate faptele cele bune cu silință, cu osteneală și cu nevoință, pentru a-l împiedica pe potrivnicul nostru. Căci fericitul Moise, referindu-se la dreptatea cea de un singur fel și înfățișând-o prin simboluri, a arătat că sufletul nu trebuie să urmeze două păreri, una rea și una bună, ci doar pe cea bună. Nu trebuie să cultivăm în noi două roade[79], unul rău și unul folositor, ci doar pe cele folositoare trebuie să le lucrăm, iar de cele rele să ne înstrăinăm desăvârșit. Căci spune prin simboluri: „Să nu înjugi în aria ta laolaltă animale de două feluri, cum ar fi boul și asinul[80], ci, înjugând animale de un singur fel, vei ara ogorul tău. Adică să nu fie lucrate în aria inimii voastre virtutea și răutatea împreună, ci doar virtutea. Să nu țeși”, zice, „haină de

---

[75] *Psalmul* 18, 13-14.
[76] 1 *Corinteni* 3, 17.
[77] 2 *Corinteni* 7, 1.
[78] *Pildele* 4, 23.
[79] Aluzie la doctrina mesaliană, combătută, precum se vede, de autorul nostru. Mesalienii afirmau că este cu putință ca, în același timp, în inima omului să se sălășluiască atât Duhul lui Dumnezeu, cât și duhul cel necurat. (n.P.P.)
[80] *Cf. Deuteronomul* 22, 10.

lână cu in, nici haină de in cu lână[81]. Să nu cultivi pe câmpul pământului tău două roade împreună, nici a doua oară în an[82]. Să nu pui la jug animal de un soi cu altul de alt soi, ci pe cele de același soi să le înjugi[83]". Prin acestea toate, arată în chip tainic că nu trebuie cultivate în noi răutatea și virtutea, ci doar virtuți trebuie să se nască din noi, prin dumnezeiască zămislire, și nu trebuie ca sufletul să se împărtășească și să se unească cu două duhuri, cu duhul lumii și cu Duhul lui Dumnezeu. Ci a poruncit ca sufletul, unindu-se și alipindu-se doar de Duhul lui Dumnezeu, să rodească sfințitele vlăstare ale virtuții și roadele Duhului. Nici să nu fie voința noastră cu două fețe, una rea și una bună, ci, folosindu-ne doar de cea bună și înstrăinându-ne cu totul de cea rea, să cultivăm în suflet rodul de un singur fel al virtuților, după cum s-a scris: „Pentru aceasta spre toate poruncile Tale m-am îndreptat, toată calea nedreaptă am urât"[84]. Și: „Nedreptatea am urât-o și am disprețuit-o, iar legea Ta am iubit-o"[85]. În acest fel, Domnul, văzând lupta sufletului, cu iubirea Sa de oameni ne va aduce în chip desăvârșit, prin puterea Duhului, tămăduirea cea mare de patimile ascunse[86], făcându-ne dreptate față de vrăjmașii noștri netrupești. Domnul Însuși, vorbind despre văduva[87] asuprită de potrivnicul ei care a venit la judecătorul nedrept, cerând dreptate de la el, și care, pentru îndrăzneala ei îndelung stăruitoare, a dobândit dreptatea sa, ne învață să nu ne pierdem nădejdea în rugăciuni: „Căci le spunea și o pildă [despre] cum trebuie să se roage totdeauna și să nu-și piardă nădejdea"[88] și așa mai departe. Domnul ne arată să nu ne pierdem nădejdea

---

[81] *Cf. Deuteronomul* 22, 11.
[82] *Cf. Deuteronomul* 22, 9.
[83] *Cf. Deuteronomul* 22, 10.
[84] *Psalmul* 118, 128.
[85] *Psalmul* 118, 163.
[86] Despătimirea este opera exclusivă a harului, nu a faptelor noastre, însă Dumnezeu așteaptă efortul omului căruia să-i dăruiască harul mântuitor în ceea ce se numește sinergie, împreună lucrare pentru curățirea de patimi. Dumnezeu nu-l mântuiește pe om în mod mecanic, asemenea unui lucru inert, ci îi respectă libertatea. Sfântul Isaac Sirul afirmă că toate nevoințele se săvârșesc în vederea dobândirii smereniei. Iar odată dobândită smerenia, în sufletul omului Se sălășluiește Duhul Sfânt. (n.P.P.)
[87] *Cf. Luca* 18, 2-5.
[88] *Luca* 18, 1.

în stăruința îndelungată a rugăciunii și, după aceasta, spune: „Vedeți ce zice judecătorul cel nedrept? Cu cât mai mult Tatăl vostru ceresc va face judecată celor care strigă către El ziua și noaptea[...]? Da, zic vouă, va face judecată degrabă”[89].

11. Ce luptă purta pentru ucenici Apostolul și la ce măsură duhovnicească se sârguia să-i aducă! Se ruga pentru ei din adâncul inimii și, totodată, tuturor celor care vor să alerge [către acest scop] netulburați și cu dragoste de adevăr, le arăta scopul ultim al creștinismului[90], făcând cunoscut modelul apostolic al zidirii celei noi celor care se sârguiesc să meargă înainte; „sfătuind”, zice, „pe orice om și învățând întru toată înțelepciunea, ca să-l înfățișăm pe tot omul desăvârșit în Hristos, lucru pentru care mă și ostenesc, luptând”[91]. Și iarăși, pentru cei care s-au învrednicit prin botez de pecetea Duhului făgăduinței, se roagă să sporească în propășirea cea duhovnicească, zicând: „Drept aceea, și eu, auzind de credința voastră și de dragostea cea către toți sfinții, nu încetez a mă ruga pentru voi și a cere ca Dumnezeul Domnului nostru Iisus Hristos, Tatăl slavei, să vă dea vouă Duhul înțelepciunii și al descoperirii, spre cunoașterea Lui, și să lumineze ochii inimii voastre, ca să pricepeți care este nădejdea la care v-a chemat, care este bogăția slavei moștenirii Lui în cei sfinți și cât de covârșitoare este mărimea puterii Lui în noi, cei care credem”[92]. Și, arătând lămurit în ce fel se fac deplina unire și împărtășirea cu Duhul, zice: „«După lucrarea puterii Lui, pe care a lucrat-o în Hristos, ridicându-L din morți»[93], pentru ca, potrivit cu acea lucrare a Duhului, să primiți și voi desăvârșirea”. Și iar, dorind ca ei să ajungă la o sporire mai înaltă și să înainteze spre desăvârșirea duhovnicească, puțin mai departe, în aceeași epistolă, se roagă, zicând: „Pentru aceasta îmi plec genunchii înaintea Tatălui Domnului nostru Iisus Hristos, din Care își ia numele orice neam din ceruri și de pe pământ, ca să vă dea vouă, după

---

[89] *Luca* 18, 6-8.

[90] Τὸν ἄκρον τοῦ χριστιανισμοῦ σκοπὸν. Din context înțelegem că acest scop este îndumnezeirea. (n.P.P.)

[91] *Coloseni* 1, 28-29.

[92] *Efeseni* 1, 15-19.

[93] *Efeseni* 1, 19-20.

bogăţia slavei Lui, putere, ca să fiţi întăriţi, prin Duhul Său, în omul dinăuntru şi Hristos să Se sălăşluiască, prin credinţă, în inimile voastre, înrădăcinaţi şi întemeiaţi fiind în iubire, ca să puteţi înţelege, împreună cu toţi sfinţii, care sunt lărgimea şi lungimea şi adâncimea şi înălţimea şi ca să cunoaşteţi iubirea lui Hristos cea mai presus de cunoaştere, ca să vă umpleţi de toată plinătatea lui Dumnezeu"[94].

12. Iar în altă epistolă, învăţând despre aceleaşi, arătând ucenicilor covârşitoarea bogăţie duhovnicească şi îndemnându-i să se sârguiască a ajunge la măsura desăvârşită, spune: „Râvniţi însă la darurile duhovniceşti; şi vă arăt încă o cale care le întrece pe toate. De aş grăi în limbile îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare şi chimval zăngănitor; şi, de-aş avea prorocie şi aş cunoaşte tainele toate şi orice ştiinţă şi de-aş avea toată credinţa încât să mut munţii, iar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte; şi, de-aş împărţi toată avuţia mea şi aş da trupul meu să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu sunt"[95]. Arătând care sunt roadele dragostei şi cum s-au eliberat desăvârşit de patimile răutăţii cei care au dobândit-o, zice: „Dragostea nu pizmuieşte; dragostea nu se trufeşte, nu se laudă; nu se poartă cu necuviinţă; nu caută ale sale; nu gândeşte răul; nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr; pe toate le suferă, pe toate le rabdă, pe toate le crede, pe toate le nădăjduieşte"[96]. Şi tot el zice: „Dragostea nu cade niciodată"[97]. Iar faptul că nu cade niciodată înseamnă că cei care au harismele Duhului pomenite mai înainte şi nu au primit încă izbăvirea de patimi prin dragostea deplină şi lucrătoare a Duhului se află încă în primejdie, în nevoinţă şi în teamă, luptându-se „împotriva duhurilor răutăţii"[98], chiar dacă au dobândit harisme duhovniceşti. Iată ce mare măsură duhovnicească, anume a nu mai fi [supuşi] căderii şi patimii, a arătat celor care vor cu adevărat să meargă pe calea creştinismului[99]! Astfel, şi limbile

---

[94] *Efeseni* 3, 14-19.
[95] *1 Corinteni* 12, 31; 13, 1-3.
[96] *1 Corinteni* 13, 3-7.
[97] *1 Corinteni* 13, 8.
[98] *Efeseni* 6, 12.
[99] Creştinismul nu este atât un complex de doctrine ascetice sau morale, nici o filosofie ori o ideologie, ci harismă, experienţă, întâlnire cu Dumnezeu, îndumnezeire.

îngerilor, și prorocia, și credința, și toată cunoașterea, și darurile vindecărilor nu sunt nimic în comparație cu virtutea cea mai înaltă și cu plinirea dragostei desăvârșite, deși sunt și acelea lucrări ale Aceluiași Duh. Dar, ca să nu creadă cineva că, dacă s-a învrednicit de acele daruri, prin lucrarea cea de curând a harului, a ajuns la desăvârșire și, socotind că nu mai are nevoie de nimic, să rămână departe de măsurile cele mai înalte ale nepătimirii[100], încrezându-se doar în darurile mai mici, pentru aceasta a arătat [Apostolul] scopul desăvârșirii, încât fiecare, cunoscându-se lipsit de o asemenea bogăție, fără încetare și fără a șovăi să ducă lupta cea bună și să alerge pe calea duhovnicească așa încât să ia [premiul], după cum s-a spus: „Așa să alergați, ca să luați"[101].

13. Iată cum le arată tuturor pe larg hotarul bunei credințe și al desăvârșirii, precum și scopul și dreptarul lor, rugându-se ca ucenicii săi să ajungă toți la aceasta. Tot el, în alt loc, arătând credincioșilor și celor ce-L iubesc pe Domnul înnoirea și prefacerea care se fac întru Hristos, zice: „Căci nici tăierea împrejur nu are vreo putere, nici netăierea împrejur, ci făptura cea nouă. Și toți câți umblă după dreptarul acesta, pace și milă asupra lor și asupra Israelului lui Dumnezeu"[102]. Și iar: „Dacă cineva este în Hristos, este făptură nouă; cele vechi au trecut"[103]. Printr-o singură expresie – „făptură nouă" – a arătat dreptarul apostolic. Iar făptura[104] nouă ce altceva poate fi decât ceea ce spune tot el în alt loc: „Ca El să-Și înfățișeze Sieși biserica slăvită, neavând pată sau zbârcitură ori altceva de acest fel, ci să fie sfântă și fără de prihană"[105]. Desăvârșita curățire de ceea ce este urât, adică desăvârșita dezrobire de patimi, și deplina, negrăita și tainica împărtășire,

---

Singurul obstacol între noi și Dumnezeu îl reprezintă însă patimile și duhurile necurate cu care purtăm război necontenit. (n.P.P.)

[100] Ἀπάθεια (literal: „insensibilitate, impasibilitate, apatie") în filosofia stoică însemna absența tulburărilor, a emoțiilor de orice fel și deplina liniște a înțeleptului împăcat cu sine și cu universul în fața destinului. În concepția spirituală filocalică, ἀπάθεια va desemna „despătimirea, curățirea de patimile păcătoase ale omului, nepătimirea". (n.P.P.)

[101] *1 Corinteni* 9, 24.

[102] *Galateni* 6, 15-16.

[103] *2 Corinteni* 5, 17.

[104] Creație nouă. În Duhul Sfânt, prin efortul ascetic, omul este recreat, regenerat.

[105] *Efeseni* 5, 27.

întru sfințenie, de puterea dumnezeiască a Duhului, împărtășire ce lucrează în inimile sfinților care s-au învrednicit de desfătarea duhovnicească cea din virtuți, care este mai nouă decât firea – aceasta este făptura nouă întru Hristos, după cum a dat învățătură Apostolul. Dar și [aceste cuvinte] înfățișează același scop: „Curățiți aluatul cel vechi, ca să fiți frământătură nouă"[106] și: „Prăznuim nu cu aluatul cel vechi, ci cu azimele curăției și ale adevărului"[107]. Și, ca să fim puternici în lupta „împotriva începătoriilor și a stăpâniilor și a duhurilor răutății"[108], ne îndeamnă să luăm „toate armele lui Dumnezeu"[109]. „Îmbrăcați-vă cu platoșa dreptății și încălțați picioarele voastre spre gătirea Evangheliei păcii"[110] și încingeți „mijlocul vostru cu adevărul"[111], „peste toate luând pavăza credinței", prin care, zice, „puteți stinge toate săgețile arzătoare ale celui viclean"[112], care sunt lucrările patimilor întinate. „Primiți și coiful mântuirii, și sabia Duhului" cea sfântă, „care este cuvântul lui Dumnezeu"[113].

Prin armele duhovnicești cele mai presus de firea noastră, pomenite mai înainte, ne-a arătat Apostolul că putem „sta împotriva uneltirilor" cumplite „ale diavolului"[114]. Iar modul în care putem dobândi acestea l-a însemnat lămurit, zicând: „Făcând în toată vremea, în Duhul, tot felul de rugăciuni și de cereri; și întru aceasta priveghind cu toată stăruința și cererea"[115]. De aceea se și roagă pentru toți, zicând: „Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Duhului Sfânt să fie cu voi cu toți"[116]. Și iar: „Întreg duhul vostru și sufletul și trupul să se păzească fără de prihană întru ziua Domnului nostru Iisus Hristos"[117]. Iată în câte feluri a arătat calea neabătută a

---

[106] *1 Corinteni* 5, 7.
[107] *1 Corinteni* 5, 8.
[108] *Efeseni* 6, 12.
[109] *Efeseni* 6, 11.
[110] *Efeseni* 6, 14-15.
[111] *Efeseni* 6, 14.
[112] *Efeseni* 6, 16.
[113] *Efeseni* 6, 17.
[114] *Efeseni* 6, 11.
[115] *Efeseni* 6, 18.
[116] *2 Corinteni* 13, 13.
[117] *1 Tesaloniceni* 5, 23.

dreptății și scopul ultim al creștinismului, îndemnându-i pe toți și dorindu-le să ajungă la el. Spre acesta privind toți iubitorii adevărului și fără șovăială luptându-se prin credință și nădejde și prin deplina statornicie a virtuții, se roagă și doresc să ajungă la el. Îndepărtându-se de tot răul, aceștia vor putea împlini desăvârșit, pe deplin și fără de prihană, și poruncile cele mari de care „atârnă Legea și prorocii"[118], adică: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată puterea ta și pe aproapele tău ca pe tine însuți"[119].

14. Chiar dacă părem, poate, că lungim prea mult cuvântul despre scopul bunei credințe pe care ni l-au încredințat Domnul și Apostolii și toate Scripturile de Dumnezeu insuflate, înfățișându-l prin multe mărturii, socotim că nu facem aceasta fără rost, ci pentru ca, în tot chipul, fără îndoială și fără șovăială, să fim încredințați cu privire la nădejdea credinței noastre, la scopul și la felul căii care ne stă înainte. Să fim încredințați de aceasta mai ales noi, cei care am luat asupra noastră viața cea singuratică[120] și ne-am lepădat de legăturile lumii și de unirea trupească și am ales a trăi în feciorie, întru Domnul. Deci fiecare, bărbat sau femeie, luând aminte unde am fost chemați și la ce măsură trebuie să ajungem, să tăiem orice semeție față de faptele săvârșite, socotind că, într-adevăr, nu suntem nimic față de covârșitoarea și desăvârșita măsură a chemării și a dragostei lui Hristos cea plină de bogăție nemăsurată. În tot chipul și în toată vremea, cu toată tăria și cu toată râvna, să ne dăruim binelui cu osârdie, lepădându-ne, după cuvântul Domnului, chiar și de sufletul nostru, împreună cu toate cele ale veacului acestuia, ridicând în fiecare zi crucea cu bucurie și cu veselie și urmând Lui; avându-L pe Însuși Domnul în toate pildă și cale, model și scop, potrivit cu cele spuse: „Fiți mie următori, precum și eu sunt lui Hristos"[121]. Și iar: „Cu stăruință să alergăm în lupta care ne stă înainte, cu ochii ațintiți la Iisus, începătorul și plinitorul credinței, Care, pentru

[118] *Matei* 22, 40.
[119] *Marcu* 12, 30-31.
[120] Sfântul Macarie începe aici un mic tratat dedicat eremiților, după care va reveni la monahii trăitori în viața de obște. (n.P.P.)
[121] *1 Corinteni* 11, 1.

bucuria pusă înainte-I, a suferit crucea, n-a ţinut seama de ocara ei şi a şezut de-a dreapta tronului lui Dumnezeu"[122]. Ca nu cumva, fiind mulţumiţi şi bizuindu-ne pe câteva harisme ale Duhului şi pe puţine fapte, să ne amăgim prin vicleşugul răutăţii care ia chipul dreptăţii, ca şi când am fi ajuns la desăvârşire, rămânând departe de treptele mai înalte ale Duhului. Ci, ca nişte iubitori de adevăr, să ţinem până la sfârşit osteneala şi necazul ca pe o nevoinţă şi cale nesfârşită, „tinzând spre cele dinainte" în fiecare zi şi mereu „dând uitării cele dinapoi"[123], pururea „flămânzind şi însetând de dreptate"[124], având „inima înfrântă"[125], ca unii care nu am ajuns la chemarea la care am fost chemaţi, nici nu am atins deplina măsură a creştinismului, nici nu am ajuns încă la dragostea desăvârşită a lui Hristos. Cei care doresc cu adevărat să ajungă la ţinta ultimă care le stă înainte şi care le-a fost dinainte dezvăluită sunt pururea răniţi de dorirea pentru acea chemare către negrăita desăvârşire şi până la ultima suflare sunt nemulţumiţi[126]. De aceea nu rămân doar la faptele mai mici ale dreptăţii: postiri sau privegheri, milostenii sau harisme ale Duhului. Dăruindu-se cu totul celor bune şi frumoase şi tuturor virtuţilor, niciodată nu consideră că împlinesc legea înţelepciunii, căci rămân mereu lipsiţi în raport cu virtutea. Deşi sunt preţuiţi de Dumnezeu, se socotesc nevrednici, deşi sporesc duhovniceşte, se consideră începători, deşi sunt mari, se dispreţuiesc şi socotesc că nu sunt nimic[127]. Şi astfel, după cât au crezut şi după cât au iubit, vor primi răsplăţile Împărăţiei cele binevestite. Astfel de suflete vor putea să fie bineplăcute lui Dumnezeu şi să moştenească Împărăţia. Ei, care au „inima înfrântă" şi sunt „săraci cu duhul"[128], care pururea „flămânzesc şi înseteată de dreptate"[129], tinzând către măsura cea

---

[122] *Evrei* 12, 1-2.
[123] *Filipeni* 3, 14.
[124] *Matei* 5, 6.
[125] *Psalmul* 50, 18.
[126] Pocăinţa este un proces continuu, desăvârşirea în îndumnezeire nu are hotar. (n.P.P.)
[127] Cu cât omul se apropie mai mult de Dumnezeu, cu atât îşi vede nimicnicia şi păcătoşenia. Smerenia autentică poate fi considerată un indicator al desăvârşirii. (n.P.P.)
[128] *Matei* 5, 3.
[129] *Matei* 5, 6.

desăvârşită, pentru marea lor dragoste pentru Dumnezeu, cu mari daruri vor fi răsplătiţi.

15. Aşadar, despre scopul spre care nădăjduim, pe care trebuie să-l aibă mai ales cei care au ales viaţa singuratică şi au îmbrăţişat fecioria, s-a spus destul. Iar acum este de trebuinţă să vorbim despre cinstita adunare şi ceată a obştii din mănăstiri: cum trebuie să vieţuiască şi să petreacă unii cu alţii, prin ce osteneli şi sudori şi prin ce lucrare pot iubitorii de adevăr să atingă scopul bunei credinţe pomenit mai înainte şi cum aleargă cu sârguinţă cei râvnitori şi statornici călători pe calea care duce la cetatea cerească, până ce vor lua [premiul][130].

Mai înainte de toate, cel care aleargă pentru scopul bunei credinţe şi doreşte să păşească pe urmele Domnului, îndepărtându-se de vieţuirea sa şi de plăcerile trupeşti şi dându-se pe sine în mâinile obştii, lepădându-se, potrivit Evangheliei, de tată, mamă, fii, soţie, fraţi şi surori[131], de rude, avere, slavă, bun neam şi intrând în mănăstire, „până şi de sufletul lui"[132] se va lepăda, ca o încununare a tuturor [faptelor] bune. Şi ce altceva este lepădarea[133] de propriul suflet decât a se da pe sine cu totul în mâinile obştii şi a nu-şi împlini nicidecum voile proprii, ci a se rezema pururea pe cuvântul lui Dumnezeu şi prin el a-şi împodobi sufletul cu înţelesurile sfinte şi curate ale poruncilor, socotindu-le mântuitoare şi dulci; a nu avea nicidecum propria avere, afară de haina pe care o poartă, ca să poată fi dinspre toate fără de grijă, săvârşind cu bucurie cele poruncite lui. Şi, ca un rob cumpărat de bunăvoie, pe toţi fraţii, şi mai cu seamă pe întâistătători, să-i socotească în toate, după Hristos, ca pe nişte domni şi stăpâni, după cum Domnul Însuşi a zis: „Cel care vrea ca între voi să fie primul şi mare să fie între toţi cel din urmă, slujitor tuturor şi rob tuturor"[134]. Să nu caute slavă sau cinste sau laudă de la fraţi pentru slujirea ori pentru vieţuirea sa, după cum s-a spus: slujind

[130] *Cf. 1 Corinteni* 9, 24.
[131] *Cf. Matei* 19, 29.
[132] *Luca* 14, 26.
[133] Termenul ἄρνησις are, de fapt, sensul de „negare, tăgăduire", tradus în limba română veche prin „lepădare". Aşadar, ascetul se tăgăduieşte pe sine şi neagă tot ce ţine de sine pentru a-L afirma numai pe Hristos în el şi în întreaga sa existenţă. (n.P.P.)
[134] *Marcu* 9, 35.

cu toată bunăvoința, nu de ochii lumii, ca să fie plăcut oamenilor, ci ca un rob al lui Hristos[135]. Dându-se pe sine Domnului, să meargă pe calea cea strâmtă și anevoioasă[136], ca un iubitor al Împărăției, care cu osârdie și cu bucurie intră sub jugul ușor și bun al Domnului, făcându-se sieși pricinuitor de adevărată mântuire dacă rămâne cu îndelungă răbdare și cu stăruință până la sfârșit în această slujbă frumoasă și de folos sufletului. Să-i privească pe toți ca pe niște stăpâni, ca pe niște casnici ai lui Hristos și moștenitori ai Împărăției, împlinind orice poruncă a fiecăruia, și mai ales a nevoitorilor întâistătători, care au luat asupra lor povara grijilor de dragul virtuții. Să se socotească mereu dator cu slujirea față de frați cea cu dragoste și dărnicie, potrivit celor spuse: „Cu dragoste slujiți unii altora"[137]. Și iar: „Nimănui cu nimic nu fiți datori, decât cu iubirea unuia față de altul"[138].

16. Dar și voi, nevoitorii din fruntea obștii, ca unii care ați luat asupra voastră o lucrare însemnată, să vă nevoiți cu smerenie împotriva uneltirilor meșteșugite ale răutății, ca nu cumva, semețindu-vă prin patima mândriei, ca unii care aveți stăpânire asupra fraților supuși vouă, să pricinuiți sufletului, în loc de mare câștig, pagubă și mare vătămare. Ci, ca niște părinți milostivi care s-au dat pe sine obștii pentru Dumnezeu spre a-i sluji mai degrabă decât a o stăpâni, în toate îngrijind-o trupește și duhovnicește și sârguindu-vă pentru folosul fiecărui suflet, ca unor fii ai lui Dumnezeu să le purtați de grijă, pentru ca astfel, chivernisind și încălzind întreaga sfințită adunare a obștii spre folos duhovnicesc, să luați de la Dumnezeu plata cea cerească. La arătare, să păziți treapta de întâistătător, spre a rândui, a porunci sau a-i sfătui pe frații începători, fie spre a certa sau a mustra pe cineva când este nevoie, fie spre a mângâia când trebuie, potrivit cu îndemnul Apostolului, ca nu cumva, sub pretextul smereniei și blândeții, din ignoranță, să fie mănăstirile în neorânduială pentru că întâistătătorii și cei supuși lor nu păzesc rânduiala ierarhiei. Iar în ascuns, în cugetul vostru, să vă socotiți ca niște robi

[135] *Cf. Efeseni* 6, 6.
[136] *Cf. Matei* 7, 13.
[137] *Galateni* 5, 13.
[138] *Romani* 13, 8.

nevrednici ai tuturor fraților. Și, ca niște buni învățători cărora le-au fost încredințați fiii stăpânului, cu toată bunăvoința și frica de Dumnezeu, sârguiți-vă să instruiți pe fiecare dintre frați spre tot lucrul bun, ca unii care știți că pentru această osteneală vă este pregătită plată mare și sigură de la Dumnezeu. Și, precum cei care îi învață pe copii adesea nici pe proprii stăpâni nu se feresc a-i pedepsi cu bătaia, pentru lecții sau pentru a le domoli năravurile, arătând față de ei multă grijă și râvnă, cu nădejdea că aceștia vor deveni înțelepți și slăviți în lume, așa și voi, nevoitorii, pe frații care sunt ca niște prunci neînvățați pedepsiți-i, nu împinși de patima mâniei sau a gândirii semețe, ci cu milostivirea lui Hristos și în scopul folosului lor duhovnicesc și cu nădejdea de a le fi de ajutor celor instruiți de către voi pentru Împărăția cerurilor. Spre o astfel de înțelepciune întoarceți pruncia fraților, pe fiecare întâmpinându-l, așa cum am mai zis, fie cu mângâiere, fie cu mustrare, după cum îi este de folos. Doar cu râvna pentru Dumnezeu și cu îndurările lui Iisus Hristos îndreptați-i, dar nu-i pedepsiți din patima răutății, ca și când v-ați răzbuna, pentru ca, arătând desăvârșită osteneala pe care pentru Dumnezeu ați luat-o asupra voastră, să fiți moștenitori ai Împărăției cerești. Cu adevărat viață îngerească pe pământ este atunci când sunt deprinși cu o astfel de înțelepciune și întâistătătorii, și cei supuși lor; când toți frații, supunându-se unii altora cu toată bucuria, se socotesc unii pe alții stăpâni, „în cinste unii altora dându-și întâietate”[139]. Așadar, cu dăruire și curăție, cu înțelegere și pace, în curăția inimii și cu toată smerenia, trebuie să petreacă frații unii cu alții. Nimeni să nu se înalțe pe sine socotindu-se mai mare și mai bun decât altul, oricare ar fi el, ci, dimpotrivă, să se considere mai prejos decât toți oamenii, ca un ucenic al lui Hristos, după cum a zis Domnul Însuși: „Cel care se înalță pe sine se va smeri, iar cel care se smerește se va înălța”[140]. Și iar: „Cel care vrea să fie între voi cel dintâi să fie cel din urmă între toți și slujitor tuturor”[141]. Precum și: „Fiul Omului nu a venit ca să I se slujească, ci ca să

[139] *Romani* 12, 10.
[140] *Luca* 14, 11.
[141] *Marcu* 9, 35.

slujească și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți"[142]. Iar Apostolul spune: „Căci nu ne propovăduim pe noi înșine, ci pe Domnul Iisus Hristos, iar noi înșine suntem slugile voastre pentru Iisus"[143].

17. Vă rugăm deci, ca unii care voim a fi următori ai lui Hristos, să fim gata, dacă este cu putință, chiar și să murim pentru aproapele, spre a ne odihni unii pe alții, spre a fi supuși și spre a sluji cu folos, avându-L pe Domnul pildă și model și împreună-lucrător cu noi în toate [faptele] cele bune, potrivit celor spuse: „Celor care Îl iubesc pe Dumnezeu, toate le lucrează spre bine"[144]. Astfel, prin dragoste și dăruire, fără invidie și îngâmfare, poate fi păzită legătura păcii[145] în obște, într-un singur trup și Duh al lui Hristos, supunându-ne unii altora în frica și în dragostea lui Hristos[146], după cum s-a spus. Așadar, tot cel care vrea să petreacă în astfel de obiceiuri, mai înainte de toate și pretutindeni, să se sârguiască și să ceară de la Dumnezeu a avea neîncetat în inima lui sfințita dragoste și frica de Dumnezeu, „care este întâia și marea poruncă"[147], și, prin stăruitoarea sau, mai bine zis, neîncetata aducere-aminte de Domnul[148] și de iubirea cerească, să dobândească această [dragoste], sporind-o în fiecare zi tot mai mult, cu ajutorul harului. Căci prin multă sârguință, osteneală, grijă și nevoință putem dobândi dragostea de Dumnezeu, care ia chip în noi prin harul și darul lui Hristos, după cum s-a spus în *Înțelepciunea [lui Solomon]*: „Dacă o vei căuta ca pe argint și o vei săpa ca pe o comoară, atunci vei pricepe temerea de Domnul și vei afla cunoașterea de Dumnezeu"[149]. Astfel, și a doua poruncă, cea despre iubirea față de aproapele, lesne putem să o împlinim în chip desăvârșit. Cele dintâi să fie

---

[142] *Marcu* 10, 45.
[143] *2 Corinteni* 4, 5.
[144] *Romani* 8, 28.
[145] *Cf. Efeseni* 4, 3.
[146] *Cf. Efeseni* 5, 21.
[147] *Matei* 22, 38.
[148] Doctrina pomenirii neîncetate a lui Dumnezeu este fundamentală în spiritualitatea filocalică. Sfântul Vasile cel Mare a proclamat-o drept temelie a vieții duhovnicești (*cf. Regulile mari*, II; *Regulile mici*, CLVII). Și în acest punct *Marea Epistolă* este în consonanță cu spiritualitatea basiliană. (n.P.P.)
[149] De fapt, *Pildele* 2, 4-5.

dorite cu osârdie, ca unele care sunt pe primul loc, iar cele din rândul al doilea, care urmează celor dintâi, vor fi împlinite ca o consecință a acelora. Căci, dacă cineva nu se va îngriji de prima și marea poruncă, adică de dragostea pentru Dumnezeu – care ține de starea lăuntrică și conștiința cea bună și de gândurile sănătoase îndreptate către Dumnezeu, cu ajutorul harului dumnezeiesc –, iar în privința celei de a doua, se va îngriji doar de partea exterioară a slujirii, este cu neputință să împlinească această [poruncă] în chip sănătos și deplin[150].

18. Căci lucrătorul răutății, când găsește mintea în afara aducerii-aminte de Dumnezeu, a dragostei și a căutării Lui, fie îl face să-i pară grele și anevoioase dumnezeieștile porunci, aducându-i în suflet cârtire, întristare și nemulțumire pentru slujirea față de frați, fie îl face să se trufească, amăgindu-l cu gândul îndreptățirii de sine, încât să se considere cinstit și mare, ca unul care împlinește poruncile în chip desăvârșit. Dar, atunci când omul gândește în sinea sa că lucrează cele bune și că împlinește poruncile, păcătuiește prin aceea că se judecă pe sine însuși și nu Îi dă întâietate adevăratului Judecător. Căci, când „Duhul lui Dumnezeu mărturisește împreună cu duhul nostru"[151], după cum spune Pavel, atunci suntem cu adevărat vrednici de Hristos și fii ai lui Dumnezeu, iar nu atunci când ne considerăm drepți după a noastră socoteală. „Pentru că", zice, „nu cel care se laudă pe sine este dovedit bun, ci acela pe care Domnul îl laudă."[152] Dacă omul se află departe de amintirea și de temerea de Domnul, căutând prețuire și slavă și vânând laude din partea celor cărora le slujește, unul ca acesta este vădit de către Domnul a fi necredincios. Căci zice: „Cum puteți voi să credeți când primiți slavă unii de la alții, și slava care vine de la Unicul Dumnezeu nu o căutați?"[153]

---

[150] Legea lui Dumnezeu se împlinește în primul rând înlăuntrul omului, apoi în exterior. Împlinirea exterioară a poruncilor nu este o autentică împlinirea a lor. Mai jos, Sfântul Macarie va echivala formalismul sec și mândru cu ateismul. Părinții filocalici au subliniat mereu că împlinirea poruncilor dumnezeiești, asceza, viața creștină în general, nu au nicio valoare soteriologică fără două condiții fundamentale: credința dreaptă și o autentică viață duhovnicească. (n.P.P.)

[151] *Romani* 8, 16.

[152] 2 *Corinteni* 10, 18.

[153] *Ioan* 5, 44.

Unul ca acesta este cel care spală „partea din afară a paharului și a blidului, iar înăuntru este plin de răpire și de toată lăcomia"[154]. Dar atunci când însăși mintea și dispoziția sufletului se află mereu întru cugetarea la Dumnezeu și întru dorirea Lui și își împodobesc gândurile cu pomenirea celor bune, câte sunt adevărate și drepte, cu nume bun și de cinste[155], precum și cu dragostea pentru Dumnezeu - de aici se poate naște oricând și dragostea curată față de frați. Dar mintea dobândește aceasta prin luptă și osteneală multă, pentru că cel potrivnic mereu abate mintea de la cele bune, ca nu cumva, prin amintirea acestora, să iubească cele de sus, și stăpânește voința ademenind-o prin poftele pământești. Căci aceasta este moartea și înfrângerea celui rău: atunci când mintea se ocupă cu dragostea și pomenirea lui Dumnezeu. Deci și adevărata dăruire, și blândețea, și smerenia, și curăția, și bunătatea, și rugăciunea, și plinirea tuturor poruncilor sfinte sunt săvârșite pe deplin și cu adevărat printr-o singură poruncă, care este cea dintâi: aceea a dragostei pentru Dumnezeu[156].

19. Așadar, este nevoie de multă luptă și de osteneală tainică și nevăzută. Trebuie să se facă mereu o cercetare a gândurilor, să fie antrenate părțile slabe ale sufletului nostru, spre a discerne între bine și rău, și să fie înviorate, prin sârguința minții și râvna ei pentru Dumnezeu, mădularele slăbite ale sufletului nostru, îndemnând mereu mintea să se facă un duh cu Domnul[157], după cum spune Pavel. De această luptă tainică, de cugetarea la Domnul și de osteneală trebuie să ne împărtășim toți zi și noapte, spre plinirea tuturor poruncilor, fie că ne rugăm, fie că slujim, „fie că mâncăm, fie că bem sau facem orice altceva"[158], pentru ca orice faptă bună de virtute să fie făcută spre slava lui Dumnezeu, iar nu spre slava noastră. Căci, prin neîncetata pomenire a Domnului, prin frică, prin râvnă și prin dragoste față de Dumnezeu, putem plini șirul poruncilor în chip sfânt și desăvârșit. Astfel, nu

---

[154] *Matei* 23, 25.
[155] *Cf. Filipeni* 4, 8.
[156] Toate faptele milosteniei și ale dreptății lipsite de conținutul dragostei și de perspectiva veșniciei sunt simple acte mecanice, lipsite de valoare. (n.P.P.)
[157] *Cf. 1 Corinteni* 6, 17.
[158] *1 Corinteni* 10, 31.

vom avea părtăşie cu cel viclean care pângăreşte şi întinează porunca[159]. În acest fel, toate îndemnurile din porunci ni se vor părea lesnicioase şi uşoare, căci dragostea pentru Dumnezeu înlesneşte poruncile şi risipeşte osteneala care se depune pentru a le păzi. Astfel, poruncile vor deveni uşoare şi simple prin dragostea noastră pentru Dumnezeu. Căci, după cum am spus, aceasta este toată lupta şi strădania potrivnicului: a izbuti să abată mintea de la pomenirea lui Dumnezeu, de la temerea şi dragostea faţă de Domnul, folosindu-se de momeli pământeşti pentru a o întoarce de la ceea ce este cu adevărat bun către cele care doar par a fi bune. Căci, orice lucru bun ar face omul, cel viclean vrea să-l întineze şi să-l pângărească şi se străduieşte să amestece în lucrarea poruncii sămânţa slavei deşarte sau a trufiei sau a altora de acest fel, ca să nu se săvârşească doar pentru Dumnezeu şi cu gând curat fapta cea bună şi frumoasă.

20. Ca să nu pară că spunem ceva de la noi înşine, vom pune înainte următoarele [cuvinte] din Sfintele Scripturi. Căci este scris că „Abel I-a adus jertfă lui Dumnezeu din grăsime şi din cele întâi-născute ale oilor. Iar Cain, de asemenea, a adus daruri din roadele pământului, dar nu din primele roade. Şi a privit Dumnezeu", zice, „spre darurile lui Abel, iar la darurile lui Cain nu a luat aminte"[160]. De aici înţelegem că o faptă bună care este făcută cu nepăsare şi cu dispreţ nu este primită de către Dumnezeu, iar o faptă făcută după voia lui Dumnezeu şi doar pentru Dumnezeu, cu râvnă, cu trezvie şi cu credinţă, este bineplăcută înaintea Lui[161]. Căci şi patriarhul Avraam i-a adus preotului lui

---

[159] Starea lăuntrică a celui care împlineşte porunca divină este esenţială, precum s-a reliefat mereu în spiritualitatea creştină. Sfântul Vasile precizează în acest sens: „Însă meteahna sau schilodirea nu trebuie considerată numai privitor la membrele trupului, ci trebuie avută în vedere şi în privinţa îndreptărilor cerute de evlavia evanghelică. Când porunca este împlinită în parte, sau este lăsată deoparte, sau nu este [săvârşită] precum Îi este bineplăcut Domnului, din pricina liberului arbitru omenesc, atunci pe poruncă apare ceva asemenea unei răni ori unei lepre" – *Despre Botez*, II, 2, în: SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Scrieri dogmatice şi exegetice* (*PSB* 4, serie nouă), Ed. Basilica, Bucureşti, 2011, p. 249. (n.P.P.)

[160] *Cf. Facerea* 4, 4-5.

[161] Sfântul Ioan Gură de Aur consideră că versetul ne spune indirect că pentru jertfa sa Cain a adus roade de calitate inferioară, nealese cu grijă (*Omilii la Facere*, 18). Abel este un simbol al sufletului sfânt care închină lui Dumnezeu cele dintâi mişcări ale

Dumnezeu, Melchisedec, din cele dintâi roade și astfel a primit de la el binecuvântările[162]. Ce altceva arată Duhul prin aceasta, descoperind un sens mai înalt, decât că trebuie să-I aducem lui Dumnezeu totdeauna, ca o jertfă sfinţită a inimii, cele mai bune, cele grase și cele dintâi [roade] ale întregii alcătuiri a firii noastre, adică mintea însăşi, conştiinţa însăşi, starea noastră, cugetarea noastră dreaptă, puterea da a iubi a sufletului nostru, pârga omului nostru întreg, cele dintâi și cele mai bune roade ale gândurilor celor drepte, pururea îndeletnicindu-ne cu pomenirea Lui, cugetarea la El și dragostea pentru El? Şi astfel vom putea să sporim și să propășim în fiecare zi întru dumnezeiasca dragoste, ajutaţi fiind de puterea dumnezeiască a lui Hristos, și ni se va părea uşoară povara poruncilor [ce îndeamnă] spre dreptate. Domnul Însuşi lucrând împreună cu noi, le vom împlini deplin și desăvârșit, prin râvna noastră față de El aprinsă de credință și dragoste și prin dorirea cea bună [de a împlini] toate poruncile Lui.

21. Iar cu privire la [întrebarea]: „Care faptă bună este cea dintâi și mai mare între nevoințele arătate?", aceasta să cunoaşteţi, iubiţilor, că toate virtuțile se leagă între ele și depind una de alta. Ca într-un lanț[163] sfinţit și duhovnicesc urmează una alteia: rugăciunea dragostei, dragostea bucuriei, bucuria blândeţii, blândețea smereniei, smerenia slujirii, slujirea dreptății, dreptatea nădejdii, nădejdea credinței, credința ascultării, ascultarea sim-

---

contemplației sufletului, „îngrășate" prin virtuți (SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Talasie*, 47, în: *Filocalia*, vol. 3, traducere de Dumitru Stăniloae, Ed. Harisma, București, 1994, p. 187). Tot Sfântul Maxim Mărturisitorul aprofundează perspectiva și afirmă că Abel, dacă „n-ar fi ieşit împreună cu Cain la câmp, adică în oceanul contemplației naturale, înainte de a ajunge la nepătimire, nu l-ar fi ucis legea trupului, care se numește Cain, năvălind asupra lui cu viclenie și amăgindu-l prin cele de-a dreapta în cursul contemplării lucrurilor, înainte de deprinderea desăvârșită. Dar, nefăcând așa, a fost ucis de Cain, pe care, cum îl arată numele, Adam, primul om, l-a dobândit ca prima roadă a greșelii sale, născând legea păcatului, pe care nu a creat-o Dumnezeu deodată cu omul în Rai" (*Răspunsuri către Talasie*, 55, în: *Filocalia*, vol. 3 ..., pp. 218-219). (n.P.P.)

[162] *Cf. Facerea* 14, 19-20; *Evrei* 7, 6.

[163] Înlănțuirea, concatenarea, interdependența poruncilor – doctrină stoică, prezentă latent și în spiritualitatea neotestamentară, ca și în cea patristică: cine împlinește în mod deplin o poruncă sau posedă cu adevărat o virtute le împlinește sau le posedă pe toate celelalte (porunci, respectiv virtuți); *cf.* Prologul Sfântului Vasile la *Regulile mari*. (n.P.P.)

plităţii. La fel şi în partea opusă, cele rele sunt legate unele de altele: ura de mânie, mânia de mândrie, mândria de slava deşartă, slava deşartă de necredinţă, necredinţa de împietrirea inimii, împietrirea inimii de nepăsare, nepăsarea de moleşeală, moleşeala de indiferenţă, indiferenţa de acedie, acedia de nerăbdare, nerăbdarea de iubirea de plăceri. Deci şi cele rele atârnă una de alta, şi virtuţile depind una de alta. Iar piscul a toată râvna cea bună şi culmea faptelor este rugăciunea stăruitoare, prin care putem dobândi şi celelalte virtuţi, cerându-le în fiecare zi de la Dumnezeu. Căci de la Unul Dumnezeu au parte cei vrednici, prin dumnezeiască cercetare, de ceea ce este bun, de o împărtăşire tainică de lucrarea cea duhovnicească şi de un acord între starea [sufletească] şi mintea însăşi în rugăciune, din dragoste negrăită către Domnul. Cel care se sileşte pe sine în fiecare zi a stărui în rugăciuni este atras spre iubirea cerească şi spre dorirea aprinsă prin duhovniceasca dragoste pentru Dumnezeu, după cum s-a zis: „Dat-ai veselie în inima mea”[164]. Domnul zice: „Împărăţia cerurilor este înlăuntrul vostru”[165]. Iar faptul că Împărăţia este înlăuntru ce altceva înseamnă decât bucuria cerească a Duhului, care se naşte prin lucrare în sufletele vrednice, precum şi desfătarea, veselia şi mângâierea duhovnicească de care sfinţii vor avea parte în Împărăţie, întru lumină veşnică? Arvuna şi pârga acesteia se învrednicesc a le dobândi încă de aici sufletele vrednice şi credincioase, prin părtăşia lucrătoare cu Duhul. Căci zice: „Cel care ne mângâie în tot necazul nostru, ca să putem să-i mângâiem şi noi pe cei care se află în tot necazul, prin mângâierea cu care noi înşine suntem mângâiaţi de Dumnezeu”[166]. Dar şi: „Inima mea şi trupul meu s-au bucurat de Dumnezeul Cel viu”[167] şi: „Ca de seu şi de grăsime să se umple sufletul meu”[168] şi cele asemenea acestora, prin care se arată bucuria lucrătoare şi mângâierea Duhului. Iar îndemnurile care urmează tuturor poruncilor sunt precum membrele care urmează capului. Pe acestea

[164] *Psalmul* 4, 7.
[165] *Luca* 17, 21.
[166] *2 Corinteni* 1, 4-5.
[167] *Psalmul* 83, 2.
[168] *Psalmul* 62, 6.

sunt datori să le împlinească după putere cei care s-au dat pe ei înșiși lui Dumnezeu.

22. Așadar, a fost lămurit scopul bunei-credințe, care este unul singur pentru toți, pe care l-am arătat punând înainte mai multe mărturii din Scripturi. Scopul este a ne învrednici prin credință și prin multă sârguință față de toate virtuțile să ne umplem de Duhul Sfânt și să dobândim eliberare deplină de patimi, ceea ce înseamnă curățirea inimii, care se naște în sufletele credincioase și evlavioase prin Duhul Cel sfințitor. Așadar, fiecare să se dedice pe sine faptelor bune, pe măsura dragostei față de Dumnezeu care se află în sufletul său. Și apoi, cel care voiește să stăruie neîncetat în rugăciuni și să se îndeletnicească cu postirea, după cuvântul lui Pavel: „Rugați-vă neîncetat"[169] și: „Stăruiți în rugăciune"[170] și potrivit celor spuse de Domnul: „Cu cât mai mult va face dreptate Dumnezeu celor care strigă către El ziua și noaptea?"[171] „Căci spunea", zice, „și o pildă [despre] cum trebuie să se roage totdeauna și să nu deznădăjduiască"[172]. Iar despre felul în care se vor învrednici să se îmbrace cu armele cerești, după cum s-a spus mai înainte, cei care doresc și cred că vor dobândi [biruința], Apostolul a arătat lămurit, zicând: „Faceți în toată vremea, în Duhul, tot felul de rugăciuni și cereri și întru aceasta priveghind cu toată stăruința și rugăciunea"[173].

23. Deci, dacă cineva dintre frați, iubind bunurile cele cerești, dorește să poarte lupta prin credință, rugăciune și pocăință, acesta va fi încuviințat și lăudat foarte și de către oameni, și de către Dumnezeu. De aceea, unul ca acesta să fie îngăduit de către adunarea fraților aflați în comuniune și să fie ajutat cu bucurie să stăruie în rugăciune, pentru ca și ei să aibă plată de la Dumnezeu pentru încuviințarea și ajutorarea lui. Cel care se roagă trebuie să-și cerceteze conștiința cu toată trezvia și să aibă neîncetată purtare de grijă și necurmată nevoință, împotrivindu-se totdeauna oricărei porniri a gândurilor răutății celor numeroase

---

[169] *1 Tesaloniceni* 5, 17.
[170] *Coloseni* 4, 2.
[171] *Luca* 18, 7.
[172] *Luca* 18, 1.
[173] *Efeseni* 6, 18.

și puternice; să-și silească mintea să caute totdeauna cu dorire către Domnul, pentru ca, primind de la El ajutorul harului, roadele răbdării și stăruinței să se facă vădite în fiecare zi, spre zidirea tuturor. Iar cel care este rănit de puțină dragoste, dar nu are încă în rugăciunea sa dumnezeiască iubire, să se sârguiască, să se lupte și să-și silească voința, dându-se pe sine la această osteneală și cerând de la Dumnezeu să dobândească iubirea cea cerească și rugăciunea duhovnicească cea adevărată, după cum s-a spus: „Cel care dă rugăciune celui ce se roagă"[174]. Să fie îngăduit cu bucurie de către frați, care să-l ajute chiar, să-l sprijine și să-l încurajeze, socotind ca pe propriul lor câștig propășirea fratelui întru cele mai bune. Să nu facă nimic din dușmănie sau invidie, împinși de răutate, nici să nu-l împiedice sau să-i taie avântul cel bun către Dumnezeu și începutul luptei celei cu bună râvnă, pentru ca Dumnezeu, văzând lucrarea dragostei dintre ei, să le răspundă cererilor, împlinindu-le pe toate pentru gândul bun pe care îl au unii față de alții.

24. Pe acestea sunteți datori a le face mai cu seamă voi, întâistătătorii fraților, cu osârdie și cu mult discernământ, și să vă îndreptați printr-o astfel de cugetare și pe voi înșivă, și pe frații cei împreună cu voi, pentru ca nimeni să nu fie împiedicat în lupta pe care a ales să o ducă. De vreme ce acela care stăruie în rugăciune a luat asupra sa lucrarea cea mai însemnată, trebuie să ducă și o luptă mai grea cu osteneală multă și sârguință neîntreruptă, căci multe sunt piedicile răutății pentru cel care stăruie în rugăciune: somnul, acedia, îngreunarea trupului, rătăcirea gândurilor, risipirea minții, nepăsarea, nerăbdarea, delăsarea și celelalte lucrări ale răutății. Apoi mâhnirea și năvălirea gândurilor rele care luptă și asupresc până la sânge sufletul care Îl caută cu adevărat pe Dumnezeu neîncetat, împiedicându-l să se apropie de El. Așadar, cel care stăruie în rugăciune trebuie să se întrarmeze cu toată trezvia, toată râvna, toată nevoința trupească și sufletească și toată răbdarea. Neîncetat să fie ca unul care cu adevărat își poartă crucea, întru nevoință și osteneală multă, întru plângere și necaz, pentru Împărăție. Să nu se lase pradă

[174] *Cf. 1 Regi 2, 9.*

moleșelii sau tulburării [pricinuite de] gândurile răutății sau îngreunării somnului sau acediei sau delăsării. Să nu grăiască vorbe pricinuitoare de tulburare și necuviincioase sau să-și plece mintea la unele ca acestea și, din pricina lipsei de discernământ, să-și plece genunchii trupește, dar mintea să fie cuprinsă de tulburare și de risipire. Căci celui care nu se gătește spre a fi cu totul treaz și nu își cercetează totdeauna mintea cu atenție, chiar dacă pururea tânjește după Domnul, i se poate întâmpla să întâmpine cursele ascunse ale răutății cele de multe feluri și să se semețească și să se trufească față de ceilalți care încă nu pot stărui astfel în rugăciune. Și așa, prin asemenea meșteșugiri ale răutății, dă pierzării lucrarea cea bună, lăsând-o pradă diavolului celui viclean. Dar, după cum lucrarea rugăciunii pe care a luat-o asupra sa este una mare, tot așa trebuie să-și însușească și osteneală și purtare de grijă și nevoință mai mare decât ceilalți, ca nu cumva să pătimească vreo jefuire din partea răutății. Căci celor care au purces la a face o faptă bună mai însemnată, cel viclean mai mult li se împotrivește, voind să-i împiedice.

25. Dar, pentru a odrăsli spre folosul tuturor rodul dragostei și al smereniei, al dăruirii, al bunătății și al discernământului, prin stăruința de fiecare zi în rugăciune, să ne nevoim, arătându-ne propășirea întru cele bune, pentru a-i încuraja și pe cei care nu pot încă să stăruie în rugăciune din pricina prunciei lor. Făcându-le vădite roadele noastre cele bune, să-i facem să dorească a se dărui acestei nevoințe cu toată râvna și osârdia. Dacă smerenia, dragostea, dăruirea și bunătatea nu vor împodobi rugăciunea noastră, atunci rugăciunea – sau, mai bine zis, păruta-rugăciune – nu ne va fi de niciun folos. Nu doar despre rugăciune spunem aceasta, ci și despre orice osteneală și nevoință: a fecioriei, a rugăciunii, a postirii, a privegherii, a psalmodiei, a slujirii; sau despre orice altă osteneală și lucrare săvârșită de către noi pentru virtute. Dacă rodul dragostei, al păcii, al bucuriei, al blândeții, al smereniei, al dărniciei, al curăției, al credinței, al îndelungii răbdări și al lipsei de invidie nu îl vom afla întru noi și nu vom oferi tuturor astfel de roade, deșarte și zadarnice ne vor fi ostenelile și nevoințele. Căci toată lucrarea și nevoințele pentru aceste roade trebuie să fie făcute. Dacă rodul dragostei și al păcii nu se găsește

întru noi, deşartă şi zadarnică este lucrarea. Căci unii ca aceştia în ziua Judecății se vădesc a fi precum cele cinci fecioare nebune[175], care, pentru că nu au adunat de aici în vasele inimii untdelemnul cel duhovnicesc, adică înfăptuirea, prin Duhul, a virtuţilor pomenite mai înainte[176], au fost numite „nebune" şi au fost închise în afara cămării de nuntă celei duhovniceşti a Împărăţiei, iar osteneala feciorei nu le-a fost luată nicidecum în seamă pentru lipsa virtuţilor şi a sălăşluirii lucrătoare a Duhului.

26. După cum în cultivarea viţei de vie toată grija şi osteneala sunt îndurate pentru bucuria roadelor, iar dacă nu se găsesc roade în vie, deşartă şi zadarnică este toată osteneala lucrării, tot aşa, şi dacă nu recunoaştem în noi înşine, prin lucrarea Duhului, roadele dragostei, ale păcii, ale bucuriei, ale smereniei, ale îndelungii răbdări, ale credinţei şi celelalte câte le-a arătat Apostolul, deşartă este nevoinţa feciorei, zadarnică este osteneala rugăciunii, a psalmodiei, a postirii şi a privegherii. Căci aceste osteneli şi nevoinţe ale sufletului şi ale trupului trebuie săvârşite întru nădejdea roadelor celor duhovniceşti. Iar rodirea de virtuţi a duhului nostru este bucurie duhovnicească întru negrăită desfătare, lucrată de către Duhul Sfânt în inimile credincioase şi smerite. Cu multă înţelepciune şi discernământ trebuie să fie deosebite faptele, ostenelile şi nevoinţele care ţin de firea omenească de roadele care sunt lucrate în cei vrednici de către Duhul Sfânt, prin credinţă şi nădejde. Căci, dacă cineva, din nechibzuinţă, socoteşte că lucrarea însăşi şi osteneala sunt roade ale Duhului, îşi agoniseşte multe păreri deşarte şi se lipseşte de bunurile duhovniceşti cele mari, de vreme ce nu îşi pune nădejdea în lucrarea Duhului, prin care poate ajunge la toate virtuţile pomenite mai înainte.

27. Căci cel care se afierosește lui Dumnezeu cu totul, fără a slăbi vreodată râvna cea după puterea sa şi osteneala, primind de la El izbăvirea de patimi, cu ajutorul harului se învredniceşte a ajunge până la culmea virtuţii şi a curăţiei. După cum cel care îşi petrece viaţa în iubire de plăceri şi se dă pe sine cu totul

[175] *Cf. Matei* 25, 2.
[176] Formulare plastică şi foarte precisă a sinergiei har-liber arbitru în procesul mântuirii. (n.P.P.)

păcatului pune în lucrare cu multă plăcere patimile de necinste cele împotriva firii: destrăbălarea și desfrânarea, beția și lăcomia, pizma, viclenia și nerușinarea, vrajba și ura, iubirea de arginți și celelalte lucrări ale răutății, săvârșindu-le cu bucurie și cu dulceață, ca unele care îi sunt firești, tot așa și creștinul desăvârșit, cu multă bucurie și cu dulceață duhovnicească săvârșește lesne și fără osteneală, ca unele care îi sunt firești, toate virtuțile și toate roadele Duhului cele mai presus de fire: dragostea și pacea, îndelunga răbdare și bunătatea, blândețea și mărinimia, credința și smerenia și celelalte fapte ale virtuții. Nu mai are nevoie să lupte împotriva patimilor răutății, ca unul care a fost deplin izbăvit de către Domnul și ca unul care lucrează virtuțile cu bucurie și cu veselie, pentru că a dobândit în inima sa pacea desăvârșită a lui Hristos, cea dăruită de către Sfântul Duh Cel închinat. Acesta este cel care se alipește de Domnul și se face un duh cu El[177]. Căci prin lucrarea Duhului și a virtuților sfințitoare pot fi stinse patimile întinate și lucrările răutății. Unul ca acesta nu numai că săvârșește fără osteneală și cu multă bucurie această lucrare a virtuților, prin sălășluirea lucrătoare a Sfântului Duh în sine, dar înfăptuiește și ceea ce este cel mai greu, adică ia asupra sa lesne și cu ușurință pătimirile lui Hristos, întărit fiind de către Duhul, și primește cu multă dragoste să sufere împreună cu El. Așa cum ceilalți oameni care își petrec viața după trup doresc cu multă plăcere și cu bucurie să fie cinstiți și slăviți, să li se închine oamenii, să se îmbogățească, să se desfete, să stăpânească și celelalte plăceri ale vieții acesteia, tot așa și cei care s-au învrednicit să ajungă la săvârșirea faptelor creștinismului[178], cele pomenite mai înainte, primesc a fi goi și înfometați și a răbda toată reaua pătimire pentru Domnul, a fi urâți, defăimați și ocărâți, a fi bătuți și a se face pe ei ca un gunoi al lumii acesteia[179], a se răstigni cu totul și a lua asupra lor toată pedeapsa. Primesc acestea cu

---

[177] *Cf. 1 Corinteni* 6, 17.

[178] De remarcat faptul că, pentru Sfântul Macarie, creștinismul nu este un concept abstract, un sistem filosofic, o ideologie, ci un mod de viață (cum afirma, încă din veacul al II-lea d.Hr., *Epistola către Diognet*); cu alte cuvinte, creștinism = viață duhovnicească. (n.P.P.)

[179] *Cf. 1 Corinteni* 4, 13.

plăcere și cu desfătare duhovnicească, cu bucurie și cu veselie, fără de osteneală, întru fericita nădejde a învierii, și nu numai că primesc acestea, ci chiar le doresc foarte mult. Căci slava, bogăția, desfătarea, averea și lauda creștinilor sunt pătimirile lui Hristos, potrivit cuvântului apostolesc: „Și nu numai atât, ci și lăudându-ne în suferințe"[180] și potrivit celor spuse de Domnul: „Fericiți veți fi când vă vor ocărî și vă vor prigoni oamenii și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră mințind, din pricina Mea. Bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră multă este în ceruri"[181]. Iar fericitul Pavel găsea atâta bucurie în [a purta] pătimirile lui Hristos, încât strigă, zicând: „Deci foarte bucuros mă voi lăuda întru slăbiciuni, ca să locuiască în mine puterea lui Hristos. De aceea mă bucur în slăbiciuni, în defăimări, în nevoi, în strâmtorări, în bătăi, în temnițe; căci, când sunt slab, atunci sunt tare"[182]. Și iar: „Ca slujitori ai lui Dumnezeu, întru multă răbdare"[183]. Căci deplina sălășluire a Duhului Sfânt într-înșii și mângâierea cea lucrătoare și nestricăcioasă a Acestuia îi fac să fie gata a primi pătimirile lui Hristos întru deplină dulceață și întru bucurie multă, prin nădejdea nepieritoare în învierea ce va să fie. Astfel, pătimirile lui Hristos sunt lesne și cu ușurință de purtat. Iar cei care nu s-au învrednicit încă a lua asupra lor aceste pătimiri, prin lucrarea Duhului, neîncetat să se pregătească pentru poruncile și pătimirile Domnului, prin propria râvnă și dorire, cu nădejde și credință. Silindu-se pe ei înșiși după puterea lor, să se sârguiască în această lucrare, nădăjduind că vor ajunge la acestea desăvârșit, cu ajutorul Duhului. Astfel, potrivit cu nădejdea, cu dorirea și cu grija lucrătoare a minții, prin lucrarea cea cu putere a Duhului, vom împlini cu plăcere poruncile evanghelice și vom răbda cu bucurie pătimirile lui Hristos. Și astfel, învrednicindu-ne a deveni creștini desăvârșiți prin sălășluirea lucrătoare a Duhului și prin împărtășirea cu El, ne vom face moștenitori ai vieții veșnice.

28. Deci așa să vă nevoiți toți împreună, așa să vă îmbărbătați, așa să vă gătiți spre tot lucrul bun – mai cu seamă cei care

---

[180] *Romani* 5, 3.
[181] *Matei* 5, 11-12.
[182] 2 *Corinteni* 12, 9-10.
[183] 2 *Corinteni* 6, 4.

se silesc a stărui în rugăciuni, ca unii care au drept țintă [dobândirea] unor bunuri așa de însemnate –, ca să fiți spre zidirea și folosul atât al vostru, cât și al aproapelui vostru, și ca să nu vă pricinuiți vătămare vouă și celorlalți din pricina nepăsării și a nepurtării de grijă. Iar cei care nu puteți încă să vă dedicați deplin lucrării rugăciunii din pricina prunciei voastre să vă ocupați cu slujirea, cu ascultarea, cu munca sau cu orice altă [lucrare ce este] spre odihna fraților[184], cu credință, cu evlavie și cu frică de Dumnezeu, ca unii care împliniți astfel o poruncă a lui Dumnezeu și săvârșiți o lucrare duhovnicească. Nu ca unii care primesc plată de la oameni sau așteaptă cinstire și mulțumire de la ei, ci ca niște robi ai lui Hristos să slujiți cu bucurie și să purtați de grijă cu trezvie [de acestea] ca de un lucru al lui Dumnezeu. Să nu dați loc răutății nicidecum prin dorința de a plăcea oamenilor sau prin cârtire, prin semeție, prin îngâmfare, prin nepăsare sau prin dispreț, încât [răutatea] să întineze, să murdărească și să pângărească lucrul vostru bun cu veninul vicleniei sale; ci fapta voastră cea bună să fie sfințită prin evlavie, prin frică și prin dragoste de Dumnezeu și să-I fie bineplăcută Lui. Căci cu atâta iubire de oameni și nemăsurată bunătate S-a coborât Domnul asupra neamului omenesc, încât nu a lăsat pe nimeni să rămână lipsit de lucrarea virtuților și a faptelor bune, ci a dat fiecăruia să lucreze după puterea și voința sa, atrăgându-i mereu pe toți, cu îndelungă răbdare, către virtuți tot mai mari, [care sunt cuprinse] în porunci. „Cel care va da de băut", zice, „numai un pahar cu apă rece, în nume de ucenic, adevărat grăiesc vouă: nu va pierde plata sa."[185] Iată ce poruncă ușoară a dat Domnul, pentru ca nimeni, chiar de este slab și neputincios, să nu fie lipsit de plată atâta timp cât voiește să facă binele. Și iar zice: „Întrucât

[184] Slujirea materială a aproapelui este inferioară slujirii sale prin rugăciune și viață duhovnicească. Ierarhia duhovnicească a valorilor este limpede. Sfântul Macarie nu disprețuiește slujirea aproapelui, ci o subordonează vieții duhovnicești. Grija față de aproapele lipsită de dragoste nu are valoare mântuitoare, ci este simplă asistență socială. Scopul vieții creștine este unul spiritual: despătimirea și îndumnezeirea. Nu trebuie pierdut din vedere că autorul nostru se adresează aici monahilor, celor care se dedică integral vieții spirituale. (n.P.P.)

[185] *Matei* 10, 42.

ați făcut unuia dintre aceștia, Mie Mi-ați făcut”[186]. Dar fapta să fie făcută doar pentru Dumnezeu, iar nu pentru slava cea de la oameni. Căci adaugă: „Numai în nume de ucenic”[187], adică fapta cea bună să fie făcută cu frică și cu dragoste pentru Hristos. Căci pe cei care fac binele la vedere pentru a primi slavă și laudă de la oameni, Domnul i-a mustrat și a zis: „Toate le fac ca să fie văzuți de oameni”[188]. Și apoi, adăugând și jurământ, zice: „Adevărat, adevărat zic vouă: sunt lipsiți de plata lor”[189]. De aceea le poruncește ucenicilor: „Vedeți să nu faceți milostenia voastră sau postul sau rugăciunea înaintea oamenilor. Altfel, nu veți avea plată de la Tatăl votru Cel din ceruri”[190]. Ne-a îndemnat să lepădăm slava, cinstea și laudele aduse de către oameni și să nu ne plecăm mintea la ele nicidecum, ci doar de la Dumnezeu să primim adevărata slavă și laudă, după cum am zis. Dar Domnul nu ne-a învățat ca binele pe care îl facem să nu fie nicidecum cunoscut oamenilor. Cum ar putea fi cu putință aceasta, de vreme ce El Însuși a poruncit ca faptele noastre cele bune să lumineze ca o lumină înaintea oamenilor, spre slava lui Dumnezeu[191]? „Ca să vadă”, zice, „faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri.”[192] Și Apostolii au dat celor care erau dintre păgâni lege de la Duhul ca de nimic să nu se tulbure, ci doar să se ferească de cele de care este necesar: de desfrânare, de jertfele idolești, de [animale] sugrumate și de sânge. Deci mai întâi au trecut sub tăcere cea mai mare parte a poruncilor. Au făcut aceasta din multa și nemăsurata bunătate și milostivire, fiind îngăduitori față de vârsta lor duhovnicească cea pruncească, pentru început voind doar ca ei să treacă de la idolatrie la credință, și astfel, auzind în parte cuvântul adevărului, să se învrednicească a

---

[186] *Matei* 25, 40.

[187] *Matei* 10, 42.

[188] *Matei* 23, 5; ispită permanentă a monahilor, asupra căreia Sfântul Vasile cel Mare a atras atenția în mai multe rânduri (*cf. Regulile mari*, XX; *Regulile mici*, XXIV). Monahii îi slujesc cu adevărat pe laici și, totodată, își împlinesc scopul lor dacă se dedică vieții duhovnicești și rugăciunii. Ispita transformării mănăstirilor în centre sociale sau economice este mereu actuală. (n.P.P.)

[189] *Matei* 6, 5.

[190] *Matei* 6, 1.

[191] *Cf. Matei* 5, 16.

[192] *Matei* 5, 16.

ajunge apoi și la îndemnurile mai mari din porunci și să sporească duhovnicește. Dar, dacă cineva este și la rugăciune trândav, iar în slujire sau în oricare altă ascultare care se face spre odihna fraților se dovedește a fi leneș, nepăsător și disprețuitor și nu face cu bărbăție, cu râvnă și cu credință ceea ce îi este rânduit, acesta este numit de către Apostol „leneș", ca unul care nu lucrează nimic, ci doar se face că lucrează, și care nici de pâine nu este vrednic, după cum spune Apostolul: „Cel care nu lucrează nici să nu mănânce"[193]. Și în altă parte: „Pe cei care nu lucrează și Dumnezeu îi urăște"[194]; iar cel leneș nu poate fi nici credincios[195]. Iar în *Înțelepciunea lui [Isus] Sirah* zice: „Multă răutate a învățat lenevirea"[196]. Așadar, fiecare este dator să dea roade și să fie sârguincios în orice lucrare pe care o săvârșește pentru Domnul, chiar dacă face un singur lucru bun, ca să nu fie aflat cu totul lipsit de roade și să se lipsească astfel de viața veșnică.

29. Deci, de vreme ce tuturor fraților deopotrivă le stă înainte un singur scop, acela despre care am pomenit, să se nevoiască fiecare după putere și să se încreadă în nemincinosul Dumnezeu, spre a ajunge la măsura desăvârșită a înfierii întru creștinism, prin toată râvna cea bună și fapte de virtute. Dăruirea și curăția, dragostea unuia față de altul, bucuria și smerenia să fie așezate ca temelie a întregii obști frățești și pururea să fie între voi, ca nu cumva, semețindu-vă unii față de alții sau trufindu-vă sau cârtind, să faceți osteneala voastră zadarnică. Mai degrabă să ne întrecem între noi în smerenie și pe aproapele nostru să-l socotim stăpân, ca să ne facem următori ai lui Hristos, Care a sărăcit pentru noi. Și nici cel care stăruie neîncetat în rugăciuni să nu se semețească și să nu se trufească față de cel care încă nu poate stărui astfel, pentru ca lucrarea lui să poată avea propășire înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor; nici cel care slujește sau împlinește altă ascultare să nu cadă pradă răutății și să cârtească

---

[193] *1 Tesaloniceni* 3, 10.
[194] *Cf. Isaia* 1, 14.
[195] Agraphon (spusă a Mântuitorului nemenționată în Evanghelii, însă consemnată în alte izvoare creștine) prezent și în *Învățătura celor doisprezece Apostoli* (sec. al III-lea d.Hr.). (n.P.P.)
[196] *Înțelepciunea lui Isus Sirah* 33, 32.

sau să vorbească împotriva celui care se îndeletnicește cu rugăciunea și cu postirea, ca să dobândească har de la Dumnezeu și lucrarea lui să-I fie bineplăcută.

Deci, ca unii care suntem „mădulare unii altora"[197] și suntem datori a ne odihni unii pe alții, să nu facem „nimic din duh de ceartă sau din slavă deșartă"[198], potrivit îndemnului apostolesc. Căci mădularele trupului, fiind ocârmuite de un singur suflet, slujesc fără pizmuire unele altora și „nu poate ochiul să zică mâinii: «Nu am trebuință de tine!» sau capul să zică picioarelor: «Nu am trebuință de voi!», ci îngrijim cu mult mai mult mădularele trupului care par a fi mai slabe"[199] și le dăm mai multă cinste. Așa să facem și noi, ca unii care, de vreme ce suntem mădulare unii altora, după cum s-a zis, ocârmuiți de un singur Duh și hrăniți de un singur cuvânt viu al adevărului, suntem datori să trăim în armonie, cu dragoste, dăruire, bunătate și bucurie, odihnindu-ne unii pe alții. Căci spre aceasta am fost zidiți, după cum s-a zis: „Pentru că a Lui făptură suntem, zidiți în Hristos spre fapte bune, ca să umblăm întru ele"[200]. Iar Dumnezeu Se bucură de o astfel de alegere a noastră, primind fapta pe care fiecare o face pentru El. Dacă vom păzi această dispoziție a dăruirii [de sine] dintre noi, prisosul celor care stăruie în rugăciune va plini lipsa celor care slujesc spre odihna celorlalți, iar prisosul celor care slujesc și muncesc va plini lipsa celor care se îndeletnicesc cu rugăciunea. Astfel, se va face cumpănire, după cum s-a scris: „Celui cu mult nu i-a prisosit, iar celui cu puțin nu i-a lipsit"[201]. Numai să fie între frați – așa cum am spus – dăruire, dragoste, smerenie și lipsă de invidie. Fiecare să alerge după putere și cu bucurie pe calea cea dreaptă și să ducă lupta cea bună, așa încât, înaintând în fiecare zi pe calea nerătăcită a cinstirii de Dumnezeu, după măsura credinței, a dragostei și a ostenelii, să se învrednicească de Împărăție.

---

197 *Efeseni* 4, 25.
198 *Filipeni* 2, 3.
199 *1 Corinteni* 12, 21-22.
200 *Efeseni* 2, 10.
201 *2 Corinteni* 8, 15.

30. Aceasta este cu adevărat viață îngerească pe pământ, aceasta este [ceea ce s-a zis]: „Facă-se voia Ta în cer și pe pământ”[202]: atunci când nu ne răzvrătim unii față de alții, atunci când fără de invidie sau pizmă, cu dăruire și cu dragoste, cu pace și cu bucurie trăim în armonie unii cu alții, socotind propășirea aproapelui ca pe propriul nostru câștig, iar neputința, slăbiciunea sau necazul aproapelui ca pe propria pagubă. „Să nu caute nimeni”, zice, „numai pe ale sale, ci fiecare și pe ale aproapelui.”[203] Căci astfel, fiind gata să împreună-pătimim unii cu alții, purtând „sarcinile unii altora”[204] – mai cu seamă cei puternici pe ale celor neputincioși și cei tari pe ale celor slabi –, putem împlini „legea lui Hristos”[205], după îndemnul lui Pavel. În acest fel, împreună fiind, vom putea cu adevărat „să călcăm peste șerpi și peste scorpii și peste toată puterea vrăjmașului”[206] și să zdrobim capetele netrupeștilor balauri ai răutății prin comuniune și cu harul lui Hristos, pășind peste aspidă și peste vasilisc și călcând peste leu și peste balaur[207]. Căci, dacă frații petrec între ei, așa cum am spus, în dragoste, dăruire și neprihănire, atunci și cel care a ajuns la mari măsuri duhovnicești și stăruie în rugăciune propășește și sporește și mai mult, cu ajutorul și consimțământul fraților. De asemenea, și cel care este mai mic, fiind încurajat cu dragoste de cei mai mari, sporește pe zi ce trece, lucrând cu osârdie și înaintând către cele mai bune. Dar, dacă nu veți petrece astfel unii cu alții, ci se vor isca între voi cârteli și nemulțumiri, împotriviri și îngâmfări, nici cei care par a se îndeletnici cu rugăciunea și cu postul nu pot deveni mai buni, din pricina vrajbei și a vătămării aduse de ceilalți și din pricina trufiei lor; nici cei care slujesc și lucrează trupește nu vor putea avea parte de har în slujirea lor, din pricina cârtirii și a urii lor față de cei care nu lucrează. Și astfel, făcându-se despărțire în trup, este cu neputință să ne zidim duhovnicește și să se facă întru noi voia lui Dumnezeu.

---

[202] *Matei* 6, 10.
[203] *Filipeni* 2, 4.
[204] *Galateni* 6, 2.
[205] *Galateni* 6, 2.
[206] *Luca* 10, 19.
[207] *Cf. Psalmul* 90, 13.

31. Dar și numeroasele daruri ce se împart fiecăruia Apostolul le unește și le armonizează, ca pe niște mădulare ale unui singur trup, când zice: „Având felurite daruri, după harul ce ni s-a dat: dacă avem prorocie, să prorocim după măsura credinței; cel care slujește să fie în slujbă, cel care îndeamnă să fie la îndemnare; cel care împarte să aibă dărnicie, cel care stă în frunte să fie cu tragere de inimă, cel care miluiește să miluiască cu voie bună; dragostea să fie lipsită de fățărnicie"[208] și așa mai departe. Și iar: „Fiecare dintre voi are psalm, are descoperire", are cunoaștere, are prorocie; „toate spre zidire să se facă"[209]. Adică fiecare să se împărtășească de darurile celorlalți prin comuniune, înțelegere și dragoste. Așa și voi, frații din mănăstiri, să vă dăruiți pe voi înșivă Domnului și unii altora. Cei puternici, fie cu trupul, fie cu mintea, să purtați sarcinile celor slabi, cu fericita nădejde cea întru Hristos. Să împărtășim pe deplin celorlalți acel bun pe care îl avem din fire: fie putere, fie cunoaștere, fie bărbăție, fie înțelepciune, fie râvnă. Dacă ne învrednicim de daruri duhovnicești, prin harul lui Hristos, să facem parte celorlalți din toate bunurile, spre zidirea și folosul, atât al nostru, cât și al celor de aproape și al tuturor oamenilor. Și astfel, plinind „legea lui Hristos"[210], ne vom face vrednici de viața veșnică.

32. Însuși Domnul mărturisește că lucrarea rugăciunii și a învățăturii săvârșită în armonie este mai presus de orice virtute și poruncă. Când a venit în casa Martei și a Mariei, Marta se îndeletnicea cu slujirea, iar Maria ședea la picioarele Domnului și își hrănea sufletul cu învățătura cea mântuitoare. Atunci Marta s-a plâns că aceasta nu o ajută și a spus către Domnul: „Doamne, spune ca sora mea să vină și să-mi ajute, căci m-a lăsat singură!" Iar Domnul a deosebit lucrarea cea dintâi și cea mai importantă de cea de-a doua, zicându-i: „Marta, Marta, te îngrijești și te silești pentru multe. Dar un singur lucru trebuie: căci Maria partea cea bună și-a ales"[211]. Grăind astfel, Domnul a arătat care este cea dintâi și cea mai mare lucrare a virtuții. Nu pentru că ar

[208] *Romani* 12, 6-9.
[209] *1 Corinteni* 14, 26.
[210] *Galateni* 6, 2.
[211] *Luca* 10, 41-42.

fi socotit lucrarea slujirii ca pe un lucru de nimic. Căci, dacă ar fi fost un lucru de nimic, cum S-ar mai fi făcut El Însuși de bună-voie părtaș slujirii Martei, atunci când a spălat picioarele ucenicilor[212]? Și i-a îndemnat, zicând: „Deci, dacă Eu, Domnul și Învățătorul, v-am spălat picioarele vouă, ucenicilor, și voi sunteți datori să vă spălați picioarele unii altora. Căci v-am dat vouă pildă ca, precum am făcut Eu, și voi să faceți"[213]. Și iar: „Cel care vrea să fie între voi întâiul să fie tuturor slugă și rob tuturor. După cum și Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească El și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți"[214]. Și: „Câte ați făcut unuia dintre aceștia, Mie Mi-ați făcut"[215]. Și: „Cel care primește un drept în nume de drept va lua răsplata dreptului"[216]. Dar și Apostolii, după cum se spune în *Fapte*, îndeletnicindu-se cu slujirea trupească la mese, au socotit că este mai important să urmeze lucrarea rugăciunii și a învățăturii. „Căci nu este drept", zice, „ca noi, lăsând de-o parte cuvântul lui Dumnezeu, să slujim la mese. Ci, alegând bărbați plini de Duh Sfânt, să-i rânduim la această slujbă, iar noi să stăruim în rugăciune și în slujba cuvântului."[217]

33. Vezi cum le-a așezat pe cele dintâi mai presus de cele din rândul al doilea, deși amândouă sunt vlăstare din aceeași rădăcină bună? Așadar, față de rugăciune să arătați mai multă cinste și mai multă sârguință, socotind-o mai presus de celelalte porunci. Dar toate să fie făcute cu dragoste de Dumnezeu și cu

---

[212] Sfântul Macarie precizează cu mare claritate raportul just dintre viața contemplativă (simbolizată de Maria) și cea practică (simbolizată de Marta): cele două trebuie să se întrepătrundă, în sensul că viața activă, practică, trebuie să aibă drept conținut și finalitate viața contemplativă, viața duhovnicească. Se impune precizarea că, în pofida aparențelor, viața contemplativă nu este deloc pasivă, ci presupune o activitate intensă (psiho-fizică), iar cea activă nu este deloc lipsită de dimensiunea contemplativă, deoarece slujirea aproapelui trebuie să fie însoțită de smerenie, rugăciune și dragoste, fiindcă în aproapele Îl slujim, de fapt, pe Însuși Dumnezeu. În realitate, fiecare o naște și o susține pe cealaltă. Distincțiile sunt operate mai mult în mod pedagogic, nu în chip firesc. Totodată, nu trebuie pierdut din vedere faptul că monahii trebuie să se dedice vieții ascetice și celei mistice. (n.P.P.)

[213] *Ioan* 13, 14-15.

[214] *Matei* 20, 27-28.

[215] *Matei* 25, 40.

[216] *Matei* 10, 41.

[217] *Faptele* 6, 2-4.

scopul de a ajunge, prin har, la curăţirea de patimi. Aşadar, dacă ne vom îndeletnici cu deprinderi trupeşti la nimereală, simplu şi fără discernământ, sau cu faptele exterioare – rugăciune sau cântare de psalmi, postire sau slujire – fără a le săvârşi doar pentru Dumnezeu, vom trece cu vederea, din nechibzuinţă, adevărul însuşi, adică dragostea de Dumnezeu, pe care El o caută înlăuntrul omului şi care este pusă în mişcare de către Duhul. Deci adevăratul scop, care este dragostea pentru Dumnezeu, să domnească asupra tuturor poruncilor întru adevărată cunoaştere şi întru curăţie. Atunci când dragostea stăpâneşte peste toate, fiind lucrată întru noi de către Duhul cu multă dorire, atunci şi rugăciunea se uneşte cu îngenuncherea şi slujirea este bineplăcută [lui Dumnezeu] şi plinirea poruncilor este săvârşită curat şi fără prihană, cu ajutorul Duhului. Căci a ne face „fii ai Luminii"[218] şi a ne învrednici să fim „fii ai lui Dumnezeu"[219], a ne arăta moştenitori ai lui Dumnezeu, împreună-moştenitori cu Hristos, a fi fii ai cereştii cămări de nuntă şi a fi numiţi fraţi ai lui Hristos prin dumnezeiescul har, potrivit cu făgăduinţele cele tainice din Sfintele Scripturi cele de Dumnezeu insuflate – toate acestea, care sunt scopul şi nădejdea creştinilor, prin ce fapte şi lucrări le vom dobândi, dacă nu prin cele pe care le-am pomenit, adăugând şi multe mărturii din Scripturi? Înţelegând prin acestea care este scopul cel mai înalt şi desăvârşit al vieţuirii întru dreaptă credinţă, cu dragoste, cu nădejde şi cu râvnă pentru orice virtute, să credem lui Dumnezeu Cel nemincinos şi adevărat că ne vom învrednici de cele făgăduite nouă prin bunăvoinţa şi bunătatea lui Dumnezeu cea mai presus de firea şi puterea noastră. Sporind în fiecare zi întru Domnul şi făcând tuturor vădită propăşirea noastră, având deplină şi desăvârşită nădejde şi credinţă neclintită, vom dobândi înfierea Duhului. Astfel putem să ne izbăvim şi de patimile de necinste, cele arătate şi cele ascunse, şi de păcatele săvârşite cu fapta sau cu cuvântul şi ne vom învrednici să dobândim inimă curată, aşa cum spune Domnul în *Fericiri*. Aşadar, luând cu totul asupra noastră nevoinţa cea de bunăvoie, pe

[218] *Ioan* 12, 36.
[219] *Ioan* 1, 12.

care o punem drept temelie, ne vom învrednici să fim fii ai lui Dumnezeu, „fii ai Împărăţiei"[220] şi fraţi ai lui Hristos prin venirea şi împărtăşirea Sfântului Duh şi vom împărăţi împreună cu El, întru odihnă în vecii nesfârşiţi.

34. Dar sunt unii care, împinşi de neştiinţă, ne învinuiesc că am gândi lucruri exagerate şi deşarte şi că am nădăjdui în împlinirea celor ce sunt cu neputinţă şi mai presus de omenesc. Spun aceasta despre scopul pe care l-am arătat din Sfintele Scripturi cele de Dumnezeu insuflate şi despre curăţia deplină de care au parte cei credincioşi, lucruri despre care noi nu am îndrăznit să vorbim fără mărturii. Ei spun că este cu neputinţă ca vreun om să ajungă să fie aşa cum îndeamnă Scripturile, care vorbesc despre desăvârşita curăţire şi dezlegarea de patimi şi despre împărtăşirea şi dobândirea Sfântului Duh. Ei spun că Domnul, ca să îi înspăimânte pe oameni, a zis: „De nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decât a cărturarilor şi a fariseilor, nu veţi intra în Împărăţia cerurilor"[221] sau altele asemenea, pe care le-a zis răspicat. Aceştia nu cred că într-adevăr nu va intra nimeni în Împărăţia cerurilor dacă nu va face aşa, căci este cu neputinţă, zic ei, pentru firea omenească să ajungă astfel. De aceea este de trebuinţă să spunem câteva cuvinte despre aceasta şi să arătăm ce vătămare şi pagubă îşi pricinuiesc cei care sunt îndărătnici faţă de credinţa în dumnezeieştile Scripturi, dând crezare părerilor deşarte ale minţii lor, şi ce îndreptare şi câştig dobândesc cei care dau crezare învăţăturilor Duhului, primind încredinţare că orice cuvânt, orice învăţătură şi orice poruncă rostite prin Sfântul Duh Cel nemincinos pot fi împlinite prin adevărata luptă a voinţei şi cu ajutorul harului de către cei care se afierosesc pe ei înşişi lui Dumnezeu pe deplin şi cu adevărat, dobândind astfel, prin credinţă, împărtăşirea Sfântului Duh.

35. Mai întâi, cei care caută cu adevărat să cunoască creştinismul şi se sârguiesc să afle care este voia lui Dumnezeu cea desăvârşită, cei care pentru plinirea cuvintelor Domnului se sârguiesc, se ostenesc şi luptă cu credinţă şi cu nădejdea că, prin

---

[220] *Matei* 13, 38.
[221] *Matei* 5, 20. Text fundamental pentru Sfântul Macarie, citat de nenumărate ori în omiliile sale ca directiv pentru mântuire. (n.P.P.)

multă nevoință, vor ajunge la țintă, cei care se străduiesc ca, prin credință și prin practicarea virtuților, cu harul lui Hristos, să intre în odihna aceea desăvârșită spre care ne îndeamnă în tot chipul cuvintele Domnului și ale Apostolilor, aceștia au parte de rod întreit și în trei feluri dobândesc zidire și folos. În primul rând, ei cred, ca niște robi credincioși, că Sfintele Scripturi și cuvintele Domnului aparțin Dumnezeului Celui adevărat. În al doilea rând, privind către scopul ultim al creștinismului, ei se întrarmează în fiecare zi cu bărbăție și cu vitejie, ostenindu-se, alergând și nevoindu-se fără încetare și fără răgaz, grăbindu-se să ajungă la fericita desăvârșire cea nădăjduită, fără să-și îngăduie câtuși de puțin odihnă sau moleșeală, de vreme ce scopul [pe care îl urmăresc] este atât de însemnat. În al treilea rând, având înaintea ochilor scopul, care este desăvârșirea, ei cred, potrivit cuvintelor Domnului celor adevărate, că cel care vrea într-adevăr să slujească lui Dumnezeu trebuie să ajungă la măsura nepătimirii și a libertății. Căci într-acolo îi îndeamnă și îi îndrumă Domnul pe cei care Îl urmează, când zice: „Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc!”[222], învățându-ne să ne curățim desăvârșit. Și iar: „Voiesc ca unde sunt Eu să fie și aceștia împreună cu Mine, ca să vadă slava Mea”[223]. Iar Apostolul spune: „Ca să înfățișăm tot omul desăvârșit în Hristos”[224]. Și: „Până vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos”[225]. Așadar, nevoindu-se în tot chipul, alergând fără oprire pe calea cea dreaptă a faptelor bune și ostenindu-se mereu pentru virtuți, aceștia nu vor crede despre ei înșiși că sunt ceva, ca unii care nu au ajuns încă la măsura la care au fost chemați, socotindu-se neînsemnați, nefericiți și lipsiți de bogăția duhovnicească cea covârșitoare, deși sunt cinstiți, încercați și nevoitori. Smerindu-se astfel, vor fugi cu totul de răutate și de îngâmfare, de trândăvie și de nepăsare și, atât cât le este cu putință, vor înainta spre măsura deplină a dreptății, cu mult zel, cu

---

[222] *Matei* 5, 48.
[223] *Ioan* 17, 24.
[224] *Coloseni* 1, 28.
[225] *Efeseni* 4, 13.

râvnă și cu statornică nevoință, chiar dacă încă nu pot ajunge la desăvârșire, pentru că bogăția acesteia este covârșitoare.

36. Așadar, după cum am mai spus, cei care gândesc astfel dobândesc în trei feluri zidire și folos. Pe de altă parte, sunt unii care, mânați de o părere și cugetare greșită, își agonisesc, la rândul lor, în trei feluri, cea mai mare vătămare și pagubă sufletească. Sunt cei care, privind creștinismul ca pe ceva neînsemnat, nu caută să cunoască măreția scopului duhovnicesc și să afle care este voia lui Dumnezeu cea bună, bineplăcută și desăvârșită, precum și adevăratul îndemn cuprins în poruncile cele mai mari. Ei caută la cuvintele Domnului după cum se nimerește, cu nepăsare și cu dispreț, dând crezare părerii deșarte a minții lor, și socotesc că poruncile evangelice au fost spuse doar spre înfricoșarea oamenilor. Aceștia nu cred că este cu totul întemeiat pe adevăr acest cuvânt al Domnului: „Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece"[226], prin care El ne învață că ale Sale cuvinte sunt neclintite, întemeiate și adevărate. În primul rând, ei Îl arată pe Dumnezeu mincinos și neadevărat de vreme ce nu dau crezare Scripturilor insuflate de Dumnezeu. În al doilea rând, de vreme ce nu urmează scopului celui mare și desăvârșit al creștinismului, la care încă nu au ajuns, socotesc despre sine că ar fi ceva și nu pot să aibă osteneală, nevoință, râvnă și foame și sete de dreptate, ci își agonisesc delăsare, nepăsare și trândăvie, din pricina indiferenței și a părerii lor deșarte. În al treilea rând, nu pot să dobândească smerenie, sărăcie [cu duhul] și zdrobire a inimii de vreme ce cred că stau bine, bizuindu-se pe câteva virtuți, căci nu caută spre măsura desăvârșită a creștinismului, spre care, dacă ar privi și ar năzui, ar înțelege că nu au ajuns încă până acolo. Își pun nădejdea în gesturi și deprinderi exterioare și în câteva mici fapte, și astfel rămân lipsiți de fericita nădejde, de chemarea la desăvârșire a Domnului și de curățirea desăvârșită de patimi. Socotindu-se pe ei înșiși drepți pentru câteva virtuți și crezând că au dobândit ceva și că sunt ceva, nu au parte în toate zilele de propășire și sporire duhovnicească, pentru că nu se ostenesc, nu se nevoiesc, nu se strâmtorează pe sine și nu se zdro-

[226] *Matei* 24, 35.

besc cu inima. Căci cei care nu se ostenesc, nu se nevoiesc și nu se strâmtorează pentru Împărăție, nu înfometează și însetează de dreptate este cu neputință să ajungă la desăvârșire, chiar dacă pot primi oarecare sporire și propășire.

37. Putem folosi și o pildă: [să ne închipuim că] unor lucrători sau robi li s-ar porunci de către stăpânul lor să secere până la trei pletre[227] pe zi și unul dintre lucrători, primind de la stăpânul său o asemenea poruncă, s-ar nevoi și s-ar osteni, s-ar îngriji și s-ar sârgui cu toată puterea și tăria ca să secere singur trei pletre, iar altul, socotind că este cu neputință să împlinească această poruncă, s-ar lenevi de la început, și astfel, [petrecând] întreaga zi când secerând, când lenevindu-se și odihnindu-se, nu va putea lucra atât cât celălalt care își dă silința. Primul, chiar dacă nu poate să împlinească ceea ce i s-a cerut pentru că porunca îl covârșește, totuși, prin multă și necurmată osârdie, prin purtare de grijă și nevoință și prin aceea că nu se lenevește deloc, va lucra mult mai mult decât al doilea, care, neurmărind acest scop, nu se nevoiește, nu se îngrijește și nu se sârguiește astfel. Așa și cei despre care am vorbit, care privesc către scopul cel desăvârșit al chemării cerești și cred potrivit cu Scripturile de Dumnezeu insuflate și luptă pentru bine cu toată puterea lor, sunt întru totul, prin cunoaștere, credință și fapte, mai buni și mai mari decât aceia care nu cred că pot răspunde chemării la desăvârșire, la libertate și la despătimire și nu lucrează [potrivit acestei chemări], ci se încred doar în propria lor voie, sporind în îngâmfare. De vreme ce nu privesc către scopul ultim al fericitei chemări din cuvintele evanghelice, nu pot încă să înțeleagă că ei înșiși nu sunt nimic câtă vreme nu au „inimă înfrântă"[228] și nu flămânzesc și însetează pururea de dreptate. Nu pot alerga cu toată puterea și cu dorire, cu osteneală și cu nevoință, fiindcă dintru început nu cred în sfintele porunci și în sfințitele îndemnuri ale cuvintelor evanghelice, încât să sporească duhovnicește, prin credință și prin râvna cea bună, și să se facă vrednici de bunurile veșnice.

38. Vom spune încă ceva care este în acord cu toate cele ce s-au spus până acum: dacă am pretinde că putem stăvili și

[227] Unitate de măsură ce echivalează cu 29,6 metri.
[228] *Psalmul* 50, 18.

dezrădăcina lucrarea patimilor sprijinindu-ne doar pe puterea noastră și încrezându-ne în propria tărie și în judecățile noastre – ceea ce este cu neputință pentru firea omenească –, pe bună dreptate oricine ar putea spune că gândim lucruri exagerate și deșarte și că cerem cele ce sunt mai presus de firea omenească. Dar, dacă, urmând cuvântului lui Dumnezeu, deprinzând înțelepciunea din Sfintele Scripturi și încrezându-ne în puterea Domnului, mărturisim și credem că cele ce sunt cu neputință la oameni sunt toate cu putință la Dumnezeu Cel propovăduit[229], ce vi se pare de necrezut, de vreme ce Dumnezeu înviază și morți, după cum se spune în *Faptele Apostolilor*? Iar dacă înviază morți, nu Îi este cu neputință să dezrădăcineze patimile răutății din cei care se nevoiesc cu cea mai mare osârdie pentru toate virtuțile și cred curat și deplin. „Că la Dumnezeu nimic nu este cu neputință."[230] Căci niciun cuvânt din dumnezeieștile Scripturi, rostit de către Duhul, nu este mincinos, potrivit celor spuse de către Domnul: „Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece"[231]. Și în alt loc: „Iar cuvântul Domnului rămâne în veac"[232]. Prin puterea omenească, chiar și cu cea mai mare asceză, râvnă și nevoință, nu este cu putință să fie curmată lucrarea necuratelor patimi care se află în suflet și în trup. Doar prin puterea lui Dumnezeu le este cu putință celor care cred cu adevărat să taie și să dezrădăcineze cu totul neghina patimilor semănată de vrăjmaș în firea oamenilor. „Iată", zice, „Mielul lui Dumnezeu, Cel care ridică păcatul lumii."[233] Și: „Dacă voi veți rămâne în cuvântul Meu, sunteți cu adevărat ucenici ai Mei și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi"[234]. Precum și: „Dumnezeu va zdrobi degrabă sub picioarele voastre pe Satana"[235] și celelalte cuvinte asemenea acestora, rostite de către Duhul, care făgăduiesc desăvârșita izbăvire de patimi celor care s-au afierosit cu totul lui Dumnezeu prin credință și nevoință.

---

[229] *Cf. Luca* 18, 27.
[230] *Luca* 1, 37.
[231] *Matei* 24, 35.
[232] *1 Petru* 1, 25.
[233] *Ioan* 1, 29.
[234] *Ioan* 8, 31-32.
[235] *Romani* 16, 20.

39. Despre cei care cred că este cu neputință să se săvârșească în oameni, prin Duhul, această îndreptare, care este cu adevărat „zidirea nouă”[236] a inimii curate, Apostolul spune lămurit în *Epistola către evrei* că sunt asemenea acelora care nu s-au învrednicit a intra în pământul făgăduinței din pricina necredinței[237] și oasele lor au căzut în pustie[238]. Ceea ce acolo se vede la arătare, pământul făgăduinței și nimicirea celor șapte neamuri[239], închipuie ceea ce este aici în ascuns: izbăvirea de patimi și dragostea „din inimă curată, din cuget bun și din credință nefățarnică”[240], pe care Apostolul o arată ca fiind ținta tuturor poruncilor. Acesta este adevăratul pământ al făgăduinței despre care vorbesc în chip simbolic toate cele spuse de Moise. Dar, chiar dacă nu ajungem la măsurile cele mai înalte ale creștinismului, din pricina delăsării și a nepăsării noastre, suntem datori totuși, ca niște robi recunoscători, să mărturisim și să vestim, prin cuvintele rostite de Duhul, bunătatea nemăsurată a lui Dumnezeu față de oameni. Trebuie să credem că sunt adevărate, sigure și demne de crezare făgăduințele făcute celor care s-au afierosit cu totul lui Dumnezeu, pentru ca și noi, care, din moliciunea voinței sau din neputință, nu ne-am afierosit deplin lui Dumnezeu și suntem foarte departe de măsurile cele mari și desăvârșite ale creștinismului, să putem totuși dobândi puțină milă, prin credința cea cu dreaptă cugetare, și să nu ne aflăm ca niște potrivnici față de învățăturile Duhului și ca niște necredincioși, lipsindu-ne astfel de viața veșnică.

40. Fericitul Pavel, voind să-i sprijine și să-i întărească pe ucenicii săi, pentru ca nu cumva să se afle printre ei vreunul cu o asemenea cugetare, zice: „Luați seama, fraților, să nu fie cumva în vreunul din voi o inimă vicleană a necredinței, ca să vă îndepărteze de Dumnezeul Cel viu”[241]. Iar prin îndepărtare nu a vrut să spună lepădare de numele Lui, ci necredință în făgăduințele

---

[236] 2 *Corinteni* 5, 17.
[237] *Cf. Evrei* 3, 19.
[238] *Cf. Evrei* 3, 17.
[239] *Cf. Faptele* 13, 19.
[240] 1 *Timotei* 1, 5.
[241] *Evrei* 3, 12.

Lui. De aceea, închipuind adevărul creştinilor prin simbolul iudeilor şi arătând neascultarea lor spre întărirea noastră, spune: „Cine sunt cei care, auzind, s-au răzvrătit? Oare nu toţi care au ieşit din Egipt prin Moise? Şi împotriva cui a ţinut mânie timp de patruzeci de ani? Au nu împotriva celor care au păcătuit, ale căror oase au căzut în pustie? Şi cui S-a jurat că nu vor intra întru odihna Sa, decât numai celor care au fost neascultători? Vedem, dar, că n-au intrat din pricina necredinţei lor”[242]. Şi adaugă: „Vedeţi ca nu cumva, câtă vreme ni se lasă făgăduinţa să intrăm în odihna Lui, să pară că a rămas pe urmă cineva dintre voi. Pentru că şi nouă ni s-a binevestit ca şi acelora, dar cuvântul propovăduirii nu le-a fost lor de folos, nefiind unit cu credinţa la cei care l-au auzit. Pe când noi, fiindcă am crezut, intrăm în odihnă”[243]. Căci odihna adevăraţilor creştini este izbăvirea de patimile păcătoase şi sălăşluirea deplină şi lucrătoare a Sfântului Duh într-o inimă curată. De aceea, mai departe adaugă: „Să ne silim deci să intrăm în acea odihnă”[244]. Adică, luptându-ne pentru toate virtuţile [cuprinse] în porunci, să credem că ne vom învrednici pe deplin de sfinţirea duhului, pentru ca nu cumva să cadă cineva în aceeaşi pildă a neascultării. De aceea, încurajându-i şi aprinzând voinţa lor spre credinţă, zice: „Să ne apropiem deci cu încredere de tronul harului, ca să luăm milă şi să aflăm har, spre ajutor, la timp potrivit”[245]. Şi iar: „Să ne apropiem, dar, cu inimă curată, întru plinătatea credinţei, stropindu-ne, adică curăţindu-ne inimile de orice cuget rău”[246]. Şi iar: „Cu cât mai mult sângele lui Iisus va curăţi cugetul vostru de faptele cele moarte, ca să slujiţi Dumnezeului Celui viu”[247] şi adevărat? Şi, alte mărturii de veţi aduna din Sfintele Scripturi, veţi găsi foarte multe care au fost spuse în acest scop.

41. Aşadar, din belşug s-a arătat celor care se supun cu bun cuget cuvintelor Duhului că cel care se apropie cu adevărat de

242 *Evrei* 3, 16-19.
243 *Evrei* 4, 1-3.
244 *Evrei* 4, 11.
245 *Evrei* 4, 16.
246 *Evrei* 10, 22.
247 *Evrei* 9, 14.

Dumnezeu, care crede cu toată inima în făgăduințele Lui, care se nevoiește cu toată puterea spre [plinirea] poruncilor Lui și zi de zi își înnoiește mintea[248] trebuie să simtă înlăuntrul său bucuria sporirii duhovnicești. În acest chip vom putea să pătrundem în adevărata odihnă a deplinei sfințiri, adică să ajungem la dragostea desăvârșită a Duhului înfierii[249] Celui închinat, prin care putem dobândi și deplina libertate față de patimi. Și astfel, sfințindu-ne cu totul, cu sufletul și cu trupul, făcându-ne prin Duhul fără pată și fără prihană, agonisind pe deplin în vasele de lut ale trupurilor noastre[250] bogăția cea cerească a harului celui desăvârșit și făcându-ne sălaș curat al lui Dumnezeu, vom avea parte de slavă desăvârșită împreună cu Hristos în Împărăție, în ziua învierii ce va să fie, și, învrednicindu-ne a ne face de un chip cu „trupul slavei Lui"[251], vom avea parte împreună cu El de odihna cea negrăită, în vecii vecilor cei fără de sfârșit. Amin.

Epistola cea Mare
(după ediția Migne)

Voiesc să ia aminte cugetul tău și să înțeleagă că pentru bărbatul desăvârșit, care este afierosit lui Dumnezeu, nu este de ajuns doar a fi el în Dumnezeu, ci trebuie ca și Dumnezeu să fie în el, după cum spune Domnul: „Cel care rămâne întru Mine și Eu întru el"[252]. Căci trebuie ca omul lui Dumnezeu să locuiască în sălașul dumnezeiesc și, deopotrivă, să se facă pe sine sălaș în muntele cel sfânt al neprihănitei dumnezeiri, ca să nu fie doar el cel care împrejmuiește, ci și împrejmuit să fie de slava Celui care nu îngăduie să fie stăpânit de puterea negurii patimilor. Căci Mântuitorul, fiind sfânt și fără prihană, locuiește în cei vrednici, pentru ca, după cum El este fără de patimă, așa și pe cei care Îl primesc să-i facă fără de patimă, încât să nu mai fie înviforați și

[248] *Cf. 2 Corinteni* 4, 16.
[249] *Cf. Romani* 8, 15.
[250] *Cf. 2 Corinteni* 4, 7.
[251] *Filipeni* 3, 21.
[252] *Ioan* 15, 5.

purtați încoace și încolo de orice vânt. Căci sunt unii care nu numai că se află ei înșiși departe de tainele lui Hristos, ci și pe cei care sunt aproape de ele îi adapă cu o înșelăciune necurată, deținând pe nedrept adevărul lui Dumnezeu, ei „de către care", zice, „este cunoscut ceea ce se poate cunoaște despre Dumnezeu"[253]. Căci, vorbind deșertăciuni și întunecați fiind în inima lor nechibzuită, pretind că sunt firești și create de Dumnezeu patimile de necinste, adică plăcerea pentru cele stricăcioase, mânia neîntemeiată, pornirea necuviincioasă care nu pentru Dumnezeu este stârnită și altele de acest fel.

Noi însă, lăsându-i la o parte pe aceștia și cuvintele lor, care sunt rătăciri, să cunoaștem că Cel care ne-a zidit ne-a dat voință liberă, așa încât să fie în puterea noastră și a tinde spre cele bune, și a ne abține de la cele rele. Căci nu ne-ar fi osândit Dreptul Judecător pentru că suntem stăpâniți de patimi dacă ar fi fost El creatorul lor. Nu, rogu-te, nu, să nu-ți treacă prin gând! Orice minte binecredincioasă se scârbește de această învățătură rea și grosolană[254]. Căci Dumnezeu este creatorul firilor celor curate și foarte bune, după cum lămurește Sfântul Duh despre facerea lumii: „Iată, dar", zice, „toate sunt bune foarte"[255]. Iar Ieremia, tânguindu-se și întrebându-se despre necinstea patimilor, zice: „Domnul nu a zis. Cine a zis așa și s-a făcut? Domnul nu a poruncit; din gura Celui Preaînalt nu vor ieși cele rele, ci cele bune"[256]. Și apoi, în Evanghelie, Puterile cele înțelegătoare Îl întreabă pe Domnul: „Doamne, nu ai semănat sământă bună în ogorul tău? De unde este neghina aceasta?"[257] În alt loc, Mântuitorul Însuși tot despre acestea grăiește: „Orice mlădiță pe care nu a sădit-o Tatăl Cel din ceruri va fi smulsă din rădăcină"[258]. Că orice mlădiță care este din Dumnezeu este bună mărturisește Pavel, prin care Hristos spune că „orice făptură a lui Dumnezeu este

---

[253] *Romani* 1, 19.

[254] Doctrină specifică maniheismului și concepțiilor dualiste în general, care considerau trupul și materia ca izvor al răului. (n.P.P.)

[255] *Facerea* 1, 31.

[256] *Plângerile lui Ieremia* 3, 37-38.

[257] *Matei* 13, 27.

[258] *Matei* 15, 13.

bună"[259]. Cunoaşte deci că nu sunt ale noastre patimile ascunse în noi, ci sunt străine. Căci zice: „De cele ascunse ale mele curăţeşte-mă şi de cele străine fereşte pe robul Tău"[260], precum şi: „Cei străini s-au sculat asupra mea şi cei puternici au căutat sufletul meu"[261]. Şi: „Judecă, Doamne, pe cei care mă nedreptăţesc, luptă cu cei care se luptă cu mine!"[262] Ce sunt deci cele ascunse sau cine sunt cei care ne fac nedreptate şi se luptă sau cine sunt cei străini, dacă nu duhurile viclene cele potrivnice virtuţilor lui Hristos? Ia aminte cu atenţie cum şi Legea vorbeşte lămurit despre curăţia omului celui lăuntric: „Nu lua", zice, „numele Domnului Dumnezeului tău în deşert. Căci nu va curăţi Domnul inima celui care ia numele Lui în deşert"[263]. De aceea şi Apostolul îndeamnă limpede, zicând: „Să ne curăţim pe noi de toată întinăciunea, nu numai a trupului, ci şi a duhului"[264]. Şi în alt loc zice: „Curăţindu-ne inimile, prin stropire, de orice cuget rău"[265]. Şi iar: „Întreg trupul vostru, duhul şi sufletul să fie păzite fără prihană"[266] şi: „Ca să fiţi fii ai Domnului fără prihană"[267]. Deci toţi câţi vor să se învrednicească de înfiere nu numai trupul să-l aibă curat, ci şi sufletul, potrivit cu cel care zice: „Să fie inima mea fără prihană întru îndreptările Tale, ca să nu mă ruşinez"[268]. Căci cei de sub Lege[269], săvârşind doar rânduielile trupului, păzesc neprihănirea cea din afară, iar cei de sub har tind şi către pacea lăuntrică întru sfinţenie, încrezându-se în Cel care a zis: „Dacă nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decât a fariseilor şi a cărturarilor, nu veţi intra în Împărăţia cerurilor"[270]. Căci fariseii, orbiţi fiind la minte, spălau partea din afară a paharului. Aşa şi acum, noii farisei cu minte nechibzuită, asemenea acelora, îm-

---

[259] *1 Timotei* 4, 4.
[260] *Psalmul* 18, 13-14.
[261] *Psalmul* 53, 3.
[262] *Psalmul* 34, 1.
[263] *Deuteronomul* 5, 11.
[264] *2 Corinteni* 7, 1.
[265] *Evrei* 10, 22.
[266] *1 Tesaloniceni* 5, 23
[267] *Filipeni* 2, 15.
[268] *Psalmul* 118, 80.
[269] Legea veche, aluzie la evrei. (n.P.P.)
[270] *Matei* 5, 20.

podobesc omul cel din afară și se îndreptățesc pe ei înșiși, fără a avea în duhul lor mărturia Sfântului Duh că sunt fii ai lui Dumnezeu, potrivit cu Apostolul care zice: „Duhul Însuși mărturisește împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu”[271]. Ei nu vor să cunoască sporirea întru sfințenie a omului lăuntric și împlinesc doar faptele trupului, fără să știe că „toată slava fiicei împăratului este înlăuntru”[272]. Căci fiecare dintre noi, după cum se pare, este un smochin înțelegător de la care Domnul cere rodul cel lăuntric, iar nu podoaba frunzelor. Așadar, cel care susține că patimile de necinste sunt firești și nu străine a pus în locul adevărului lui Dumnezeu propria minciună.

După cum am spus mai înainte, Cel neprihănit și curat a alcătuit și chipul Său asemenea Sieși. Dar prin pizma diavolului moartea a intrat în lume. Așadar, după ce neamul omenesc, zămislit în fărădelegi și născut în păcate, s-a înstrăinat din pântece și a rătăcit de la naștere, împărățind păcatul de la Adam până la venirea lui Hristos, a venit spre ispășire Mielul lui Dumnezeu ca să ridice păcatul lumii prin a Sa putere, legând mai întâi pe cel puternic și răpind apoi vasele Sale cele robite, după cum s-a spus: „Ai robit robi”[273] și „a luat robi”. Ei bine, să avem grijă să fim chemați din nou din robie și „să purtăm chipul Celui ceresc, după cum am purtat chipul celui pământesc”[274], și să facem mădularele noastre roabe dreptății și sfințeniei, după cum le-am făcut roabe păcatului[275]. Să credem că, umblând în lumină fără poticnire, vom vedea minunile lui Dumnezeu, potrivit celui care a zis: „Descoperă ochii mei și voi vedea minunile din legea Ta”[276]. Căci, precum, în ordinea celor simțite, cel care umblă în lumină nu se poticnește, la fel, în ordinea celor gândite, cel care se află în deplină sfințenie nu poftește cele viclene și nu gândește cele rele. Căci nu este nicio împărtășire între lumină și întuneric[277], nici

---

[271] *Romani* 8, 16.
[272] *Psalmul* 44, 15.
[273] *Psalmul* 67, 19. *Efeseni* 4, 8.
[274] *1 Corinteni* 15, 49.
[275] *Cf. Romani* 16, 19.
[276] *Psalmul* 118, 18.
[277] *Cf. 2 Corinteni* 6, 14.

înțelegere între templu și idoli[278]. Socotește-te, dar, pe tine însuți ca un templu al lui Dumnezeu, ferindu-te a primi în inimă pecetea idolilor înțelegători. Căci orice patimă care lucrează în suflet este un idol. De aceea bine s-a zis: „Cui îi este supus cineva, aceluia îi este și rob"[279]. Dacă ne-am robit patimilor trupului, este vădit că nu ne-am robit Duhului Sfânt Celui fără de patimă. Căci nu poate cineva să fie rob la doi domni. „Nu puteți", zice, „să slujiți lui Dumnezeu și lui Mamona."[280] Căci templul lui Dumnezeu este sfânt, „neavând pată sau zbârcitură ori altceva de acest fel"[281]. De aceea Duhul Sfânt va fugi de vicleșug și Se va îndepărta de cugetele nechibzuite, iar în sufletul înșelător nu va pătrunde învățătura.

Crezând, dar, că toată legea noastră este scrisă în inimă de degetul lui Dumnezeu, nu cu cerneală, ci cu Duh dumnezeiesc, să primim adevărul Dătătorului de lege Care zice: „Eu sunt adevărul"[282], al Celui care săvârșește tăierea împrejur a inimii și scrie în cugetele celor vrednici legea bunătății Sale, după cum spune prorocul: „Voi da legile mele în inimile lor și pe cugetele lor voi scrie"[283]. Deci cei care se îngrijesc a ajunge „seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfânt, popor ales"[284] lesne primesc într-înșii lucrarea Duhului Celui dătător de viață. De aceea ați fost îndemnați să vă rugați, ca să vă învredniciți a înțelege degrabă drumul drept și curat al petrecerii în Hristos.

Căci un astfel de suflet[285] care a lepădat chipul cel de ocară și nu mai este stăpânit de gânduri urâte nici nu mai este necinstit prin adulter de cel viclean; se unește, fără îndoială, ca unul ce este simplu, doar cu Mirele ceresc. Căci, rănit fiind de dragostea pentru El, dorește și tânjește – îndrăznesc să spun așa – după unirea cu El cea frumoasă, cugetătoare și tainică, prin unire

[278] *Cf. 2 Corinteni* 6, 16.
[279] *2 Petru* 2, 19.
[280] *Matei* 6, 24.
[281] *Efeseni* 5, 27.
[282] *Ioan* 14, 6.
[283] *Ieremia* 31, 33.
[284] *1 Petru* 2, 9.
[285] În greacă, ψυχή („suflet") este de genul feminin, ceea ce înlesnește asemuirea sufletului cu o mireasă a lui Hristos.

nestricăcioasă și împărtășire întru sfințenie. Fericit cu adevărat și bucuros este un astfel de suflet care, biruit de dragostea duhovnicească, s-a logodit în chip vrednic cu Dumnezeu Cuvântul. Să zică, dar, acesta, să zică: „Să se veselească sufletul meu de Domnul, căci m-a îmbrăcat cu haina mântuirii și cu veșmântul bucuriei m-a acoperit, ca unui mire mi-a pus cunună și ca pe o mireasă m-a împodobit cu podoabă"[286]. Frumusețea acestuia dorind-o Împăratul slavei, l-a învrednicit a se face nu numai templu al lui Dumnezeu, ci și fiică a împăratului și împărăteasă. Templu al lui Dumnezeu, ca unul care este locuit de Duhul Sfânt, fiică a împăratului, ca unul care a primit înfiere de la Tatăl luminilor, și împărăteasă, ca unul care este părtaș la dumnezeirea slavei Celui Unuia-Născut. În același fel, Domnul, Unul fiind după ființă, S-a făcut purtător al multor nume în vorbirea metaforică, pentru iconomia mântuirii oamenilor. Într-un loc este numit piatră[287] și ușă[288], în alt loc secure[289] și cale[290], apoi vie[291] și pâine[292]. Piatră, pentru că este prin tăria Lui neclintit și de neajuns; ușă, pentru că El este intrare în viața cea veșnică; secure, pentru că El taie rădăcinile răutății; cale, pentru că El duce pe cei vrednici la cunoștința adevărului; vie, pentru că din El este adus rod vinul care veselește inima omului; de asemenea, pâine, pentru că întărește inima viețuitoarei celei raționale. În același fel, sufletul neprihănit care este locuit de Dumnezeu Cuvântul, curat fiind, se va învrednici, prin numeroase propășiri, de virtuți și de daruri duhovnicești. Am spus acestea ca să se înțeleagă că în firea miresei nu intră doar trei însușiri, ci este în multe feluri.

Cunoaște, dar, că această osteneală stă înaintea noastră până ce vom intra la „jertfelnicul lui Dumnezeu, la Dumnezeu Cel care veselește tinerețea noastră"[293]. Căci Mântuitorul nostru vrea ca noi, fiind încă în trup, să ne învrednicim de nepătimirea Lui și să

---

286 *Isaia* 61, 10.
287 *Cf. Matei* 21, 42.
288 *Cf. Ioan* 10, 9.
289 *Cf. Matei* 3, 10; *Luca* 3, 9.
290 *Cf. Ioan* 14, 6.
291 *Cf. Ioan* 15, 5.
292 *Cf. Ioan* 6, 35.
293 *Psalmul* 42, 4.

ne umplem de sfinţenie, ca să putem spune cu îndrăzneală: „Deşi umblăm în trup, nu ne luptăm trupeşte, căci armele luptei noastre nu sunt trupeşti, ci puternice înaintea lui Dumnezeu, spre dărâmarea întăriturilor, surpând gândurile şi toată trufia care se ridică împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu"[294]. Deci trebuie ca de acum să pironim pe cruce patimile păcatului, potrivit cu ruga prorocului: „Pironeşte cu frica Ta trupul meu"[295]. Căci carnea şi sângele despre care Apostolul spune că nu pot moşteni Împărăţia cerurilor nu se referă la trupul cel văzut, căci acesta a fost plăsmuit de Dumnezeu, ci la „dorinţa cărnii"[296] care este pusă în mişcare de duhurile viclene „care lucrează în fiii neascultării"[297]. Căci „nu împotriva sângelui şi a cărnii este lupta" nevoitorilor celor desăvârşiţi întru Hristos, „ci împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii"[298].

Deci, dacă mărturisim că nu este firească această lucrare, ci de la puterile potrivnice, vom putea, luând împotriva lor toate armele lui Hristos, să rezistăm uneltirilor lor[299], cu puterea dată nouă de către Mântuitorul „de a călca peste şerpi şi peste scorpii şi peste toată puterea potrivnicului"[300]. Astfel vom îndrăzni a spune, fiind încă în trup: „Nedreptate de am privit în inimă, să nu audă Domnul"[301] şi: „Fără nelegiuire am alergat şi m-am îndreptat"[302], adică fără vreo patimă trupească, cu înlesnire, păşesc către petrecerea cea din ceruri, „urmărind, potrivit scopului, răsplata chemării de sus"[303]. Înstrăinându-ne de orice patimă, vom îndrăzni a spune: nu numai „credinţa am păzit", ci şi „calea am săvârşit"[304]. Căci nu trebuie doar să credem în Hristos, ci şi să pătimim împreună cu El, după cum s-a zis: „Căci nouă ni s-a dat nu

[294] *2 Corinteni* 10, 3-5.
[295] *Psalmul* 118, 120.
[296] *Romani* 8, 6.
[297] *Efeseni* 2, 2.
[298] *Efeseni* 6, 12.
[299] *Cf. Efeseni* 6, 11.
[300] *Luca* 10, 19.
[301] *Psalmul* 65, 17.
[302] *Psalmul* 58, 4.
[303] *Filipeni* 3, 14.
[304] *2 Timotei* 4, 7.

numai a crede în Hristos, ci și a pătimi pentru El"[305]. Căci doar a crede în Dumnezeu este a celor care poftesc la cele pământești, ca să nu spun că este și a duhurilor necurate care zic: „Te știu cine ești, Fiule al lui Dumnezeu"[306]. Căci și unii și alții sunt vrăjmași ai crucii lui Hristos, „al căror sfârșit este pieirea, al căror dumnezeu este pântecele, iar slava lor este întru rușinea lor, gândind ei cele pământești"[307]. Vezi că nu numai puterile răzvrătite sunt dușmani ai crucii, ci și cei care gândesc cele pământești? Iar a pătimi împreună cu Hristos și a avea parte de slava Lui sunt doar ale celor care s-au răstignit pe ei înșiși față de cele ale lumii acesteia și „poartă în trupurile lor rănile Domnului"[308].

Trebuie deci ca cei care cunosc adevărata filosofie și și-au izbăvit sufletele de întinăciunile răutății să cunoască bine scopul acestei filosofii, pentru ca, știind osteneala drumului și capătul căii, să lase toți la o parte trufia și gândul la isprăvile lor, iar de sufletul și de viața lor să se lepede, potrivit cu porunca Scripturii[309]. Spre o singură bogăție să privească, aceea pe care Dumnezeu a pus-o înaintea celor care iubesc răsplata dragostei pentru Hristos, chemând la El pe toți cei care cu osârdie s-au sârguit a o primi. Acestora le este de ajuns ca provizie în această călătorie crucea lui Hristos pe care trebuie să o poarte cu bucurie și cu bună nădejde și să urmeze Mântuitorului Dumnezeu, făcând rânduiala Lui lege și cale a vieții lor, după cum a spus Apostolul însuși: „Fiți următori ai mei, precum și eu sunt al lui Hristos"[310]. Și iar: „Cu răbdare alergăm în lupta ce ne stă înainte, cu ochii ațintiți asupra lui Iisus, începătorul și plinitorul credinței, Care pentru bucuria pusă înainte-I a suferit crucea, n-a ținut seama de ocara ei și a șezut de-a dreapta tronului lui Dumnezeu"[311].

Trebuie să ne temem ca nu cumva, semețindu-ne pentru darurile primite de la Duhul și luând vreo ispravă făcută prin virtute drept pricină pentru a ne lăuda și a ne îngâmfa, să cădem,

---

[305] *Filipeni* 1, 29.
[306] *Luca* 4, 34.
[307] *Filipeni* 3, 19.
[308] *Galateni* 6, 17.
[309] *Cf. Matei* 16, 24-25.
[310] *1 Corinteni* 4, 16.
[311] *Evrei* 12, 1-2.

prin trufie, din râvna noastră, mai înainte de a ajunge la capătul celor nădăjduite, făcându-ne nouă nefolositoare chiar și osteneala depusă mai înainte și nevrednici arătându-ne de desăvârșirea la care ne-a atras harul Duhului. Trebuie, așadar, să nu slăbim nicidecum osteneala, nici să ne temem de luptele ce ne stau înainte, nici să dăm atenție faptelor din trecut, dacă ceva a fost săvârșit, ci, dându-le uitării pe acelea, să tindem spre cele dinainte, după cum spune Apostolul[312].

Să ne zdrobim inima cu grija ostenelilor, având dorința de dreptate nedomolită, căci doar de aceasta trebuie să flămânzească și să înseteze cei care caută să ajungă la desăvârșire. Trebuie să fim smeriți și temători, ca să nu ne aflăm departe de cele făgăduite și înstrăinați de dragostea desăvârșită a lui Hristos. Căci cel care o dorește pe aceasta și privește la făgăduința cea de sus, nici când postește, nici când priveghează, nici când de vreo altă virtute se îngrijește, nu se fălește cu isprăvile săvârșite, ci, plin fiind de dorire dumnezeiască și cu osârdie privind la Cel care îl cheamă, orice nevoință ar face pentru a dobândi răsplățile Lui o socotește a fi mică. Luptă, dar, până la sfârșitul acestei vieți, adăugând osteneli peste osteneli și virtuți peste virtuți, până ce se va afla demn de cinste înaintea lui Dumnezeu prin faptele sale, fără a socoti în mintea sa că s-a făcut pe sine vrednic de Dumnezeu. Căci aceasta este o mare ispravă a adevăratei filosofii: ca acela care este mare prin faptele sale să se micșoreze în inima sa și să se învinuiască pentru viața lui, lepădând îngâmfarea, din frică de Dumnezeu. Să se bucure de făgăduință ca și când ar râvni-o doar, prin credință, iar nu ca unul care a lucrat ostenindu-se. Căci, mari fiind darurile, nu se pot afla osteneli vrednice de ele. După măsura credinței și a nădejdii se cuvine a fi măsurată răsplata, iar nu după osteneli. Iar temelia credinței sunt sărăcia cu duhul și dragostea nemăsurată către Dumnezeu.

Despre cele care țin de scopul spre care nădăjduim, socotesc că am spus destul celor care au ales a viețui înțelept. Este nevoie să mai adăugăm acestea: în ce fel trebuie să petreacă unii cu alții

---

[312] *Cf. Filipeni* 3, 14.

cei care iubesc ostenelile și cum trebuie să alerge împreună până ce vor ajunge la cetatea de sus.

Așadar, cel care nu pune preț nicidecum pe cele de cinste ale vieții acesteia, care s-a lepădat de rude, care s-a lepădat de toată slava cea de jos, care privește la cinstea cea cerească și se unește duhovnicește cu frații săi cei întru Dumnezeu trebuie să lepede împreună cu viața sa și propriul suflet. A-și lepăda sufletul înseamnă a nu căuta nicidecum voia proprie, ci, mai degrabă, a-și pune voia sa în slujba cuvântului lui Dumnezeu care îi stă înainte și a se folosi de el ca de un bun cârmaci care îndreaptă către limanul voii lui Dumnezeu întreagă adunarea fraților în unire. Nu trebuie să dețină nimic, nici să numească ceva al său, pe lângă ceea ce este de obște, afară de haina care îi acoperă trupul. Căci, dacă nu are nimic dintre acestea, ci s-a dezbrăcat de grija pentru viața sa, va sluji nevoilor obștești, iar porunca întâistătătorilor o va împlini numaidecât cu bucurie și cu nădejde, ca un rob al lui Hristos binevoitor și simplu, cumpărat pentru trebuința de obște a fraților. Căci aceasta dorește Domnul și îndeamnă, zicând: „Cel care vrea să fie între voi cel dintâi și mare să fie cel din urmă între toți și slujitor al tuturor și rob al tuturor"[313]. Trebuie deci ca slujirea să fie fără de roade din partea oamenilor și să nu aducă celui care slujește nicio cinste sau slavă, ca să nu se arate „plăcut oamenilor"[314] (ceea ce este o abatere de la Scriptură), făcându-se pe sine „slujitor ochilor"[315]. Să slujească oamenilor ca lui Dumnezeu Însuși și să meargă pe calea cea strâmtă. Punându-și grumazul sub jugul Aceluia de bunăvoie și purtându-l neîncetat, îndură până la sfârșit cu bucurie și cu bună nădejde. Trebuie să se supună tuturor și ca un datornic să slujească fraților, punând în sufletul său grija pentru toți și împlinind dragostea datorată.

Este nevoie ca și întâistătătorii cetei celei duhovnicești, înțelegând cât de multă grijă trebuie să aibă și luând seama la meșteșugirile răutății care pândește credința, să se nevoiască în chip vrednic de rangul lor, fără a-și îndrepta pofta către putere. Căci

---

313 *Marcu* 9, 35; 10, 43; *Matei* 20, 26-27.
314 *Efeseni* 6, 6.
315 *Coloseni* 3, 22.

există aici o primejdie: sunt unii care, socotind că se află în fruntea celorlalţi şi uitând că îi îndreaptă pe aceştia către viaţa cea cerească, s-au pierdut pe ei înşişi prin trufie. Trebuie, dar, ca, pe treapta lor, întâistătătorii să se ostenească mai mult decât ceilalţi, să gândească mai smerit decât cei supuși lor și să pună înaintea fraţilor viaţa lor ca pe o pildă de slujire, socotind că îi au pe cei care li s-au încredinţat ca pe un bun al lui Dumnezeu. Dacă astfel vor fi, formând prin slujirea lor ceata cea sfinţită, la arătare dându-le învăţătură, după trebuinţa fiecăruia, pentru a păstra rânduiala cuvenită, iar în ascuns, în cuget, având smerenie şi păzind credinţa, ca nişte robi binevoitori, îşi vor agonisi printr-o astfel de viaţă o mare răsplată.

Deci aşa trebuie să se îngrijească de ei, ca nişte buni dascăli de nişte copii gingaşi ce le-au fost încredinţaţi de către părinţii lor. Căci aceia, luând seama la însușirile copiilor, se apropie de unul cu certarea, de altul cu mustrarea, de altul cu lauda, de altul în alt chip, fără a face ceva cu părtinire sau cu duşmănie, ci potrivit cu împrejurarea şi după cum cere firea copilului, pentru ca ei să devină oameni de cinste în viaţa aceasta. Așa și noi trebuie să potrivim cuvântul după puterea și cunoaşterea fiecăruia, lepădând toată ura împotriva fratelui și toată îngâmfarea. Pe unul pedepseşte-l, pe altul mustră-l, pe altul îndeamnă-l, dând leacul după trebuinţa fiecăruia, ca un bun doctor. Căci acela, cercetând patimile, dă unuia un leac mai slab, altuia unul mai tare, fără a se mânia pe vreunul dintre cei care au nevoie de tămăduire, ci potrivind meşteşugul său după rănile şi trupurile lor. Tu urmăreşte ce este de trebuinţă în fiecare caz pentru ca, bine instruind sufletul ucenicului care are privirea aţintită către tine, să duci înaintea Tatălui strălucita lui virtute, făcându-l moştenitor vrednic de darul Lui.

Dacă astfel vă veţi purta unii cu alţii, şi învăţătorii, şi cei care se folosesc de aceşti dascăli, aceştia supunându-se cu bucurie poruncilor, iar aceia cu plăcere călăuzindu-i pe fraţi către desăvârşire, în cinstire unii altora vă veţi da întâietate[316] şi viaţă îngerească veţi trăi pe pământ.

[316] *Cf. Romani* 12, 10.

Să nu se cunoască între voi vreo înfumurare, ci simplitatea, buna înțelegere și rânduiala fără de viclenie să unească obștea. Să se convingă fiecare pe sine însuși că este mai prejos nu numai față de fratele care petrece împreună cu el, ci și față de orice om. Înțelegând aceasta, vei fi cu adevărat ucenic al lui Hristos, căci „cel care se înalță pe sine se va smeri și cel care se smerește se va înălța"[317]. Și iar: „Cel care vrea să fie între voi cel dintâi să fie cel din urmă dintre toți și slujitor tuturor"[318]. Precum și: „Fiul Omului nu a venit ca să I se slujească, ci ca să slujească și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți"[319]. Iar Apostolul spune: „Căci nu pe noi înșine ne propovăduim, ci pe Hristos Iisus, Domnul nostru, iar noi suntem slugile voastre pentru Iisus"[320]. Cunoscând deci roadele smereniei și paguba adusă de înfumurare, urmați Stăpânului, iubindu-vă unii pe alții, și, căutând binele unii altora, nu vă temeți nici de moarte, nici de vreo altă pedeapsă, ci pe calea pe care a umblat printre noi Mântuitorul mergeți și voi către El.

Un trup și un suflet fiind, înaintați către chemarea cea de sus, iubind pe Dumnezeu și iubindu-vă unii pe alții. Căci dragostea și frica de Domnul sunt cea dintâi plinire a legii. Trebuie deci ca fiecare dintre voi să așeze în sufletul său frica și dragostea ca pe o temelie tare și neclintită, și pe aceasta să o stropească cu fapte bune și cu rugăciune neîncetată. Căci dragostea pentru Dumnezeu nu se naște în noi nici simplu, nici de la sine, ci prin multe osteneli și cu mare grijă și cu împreună-lucrarea lui Hristos, după cum a zis *Înțelepciunea [lui Solomon]*: „Căci, dacă o vei căuta ca pe argint și o vei săpa ca pe o comoară, atunci vei pricepe temerea de Domnul și vei afla cunoștința lui Dumnezeu"[321]. Aflând cunoștința lui Dumnezeu și pricepând temerea, lesne vei împlini ceea ce urmează, adică a iubi pe aproapele. Căci, odată ce osteneala mare, care este cea dintâi, a fost săvârșită, a doua, care este mai mică și mai ușoară, va urma primei. Iar dacă prima nu există,

[317] *Luca* 14, 11.
[318] *Marcu* 9, 35.
[319] *Matei* 20, 28.
[320] 2 *Corinteni* 4, 5.
[321] De fapt, *Pildele* 2, 4-5.

nici cea de a doua nu poate fi pe deplin. Căci cel care nu-L iubește pe Dumnezeu din tot sufletul și din toată inima cum ar putea arăta față de frați dragoste curată și fără de viclenie? Dacă nu împlinește dragostea față de cele de acolo, nu poate arăta dragoste față de cele de aici. Pe unul ca acesta, care nu-I dă lui Dumnezeu întreg sufletul său și nici nu este mișcat de dragostea pentru El, aflându-l dezarmat, lucrătorul răutății lesne îl supune, amăgindu-l prin gânduri viclene. Acum îl face să-i pară grele poruncile Scripturii și slujirea fraților de nesuportat, acum îl duce în mândrie și înfumurare pentru slujirea sa față de cei robi împreună cu el, convingându-l că a împlinit poruncile Domnului și este mare în ceruri. Mare este această nedreptate. Căci robul credincios și osârduitor Îi încredințează Stăpânului judecata credincioșiei sale și nu se face pe sine în locul Stăpânului judecător și lăudător al propriei viețuiri. Dacă se face pe sine judecător, înlăturându-L pe Cel adevărat, nu va avea parte de plata de acolo, de vreme ce, mai înainte de judecata Aceluia, s-a umplut pe sine de laude și de mândrie. Căci trebuie, după cuvântul lui Pavel, ca „Duhul lui Dumnezeu să mărturisească împreună cu duhul nostru”[322], iar nu să fie judecate cele ale noastre cu judecata noastră. „Pentru că”, zice, „nu cel care se laudă pe sine va fi dovedit bun, ci acela pe care Domnul îl laudă.”[323] Cel care nu așteaptă, ci o ia înaintea judecății Aceluia, cade pradă laudelor omenești, căutând cinste din partea fraților pentru ostenelile sale și făcând cele ale necredincioșilor. Căci necredincios este cel care caută cinstirile omenești în locul celor cerești, după cum spune undeva Domnul Însuși: „Cum puteți voi să credeți, când primiți slavă unii de la alții și slava care vine de la Unicul Dumnezeu nu o căutați?”[324] Asemenea acestora socotesc că sunt cei care „curăță partea din afară a paharului și a blidului, iar înăuntru sunt pline de toată răutatea”[325]. Vedeți, dar, să nu pățiți una ca aceasta, ci, sus înălțând sufletele și o singură grijă având – de a plăcea Domnului –, să nu cădeți vreodată din amintirea cerurilor și să nu primiți

[322] *Romani* 8, 16.
[323] 2 *Corinteni* 10, 18.
[324] *Ioan* 5, 44.
[325] *Matei* 23, 25.

cinstirile acestei vieți. Așa să alergați, ascunzând nevoințele voastre pentru virtute, ca să nu afle ceva cel care strecoară cinstirile pământești și, răpind astfel mintea de la preocuparea cu cele adevărate, să o abată la cele deșarte și pline de amăgire. Câtă vreme nu află nicidecum prilej, nici loc pe unde să se strecoare pentru a-i ademeni pe cei care petrec sus cu sufletul, piere și zace mort. Căci moarte a diavolului este a nu se săvârși și a nu se lucra răutatea.

Dacă dragostea de Dumnezeu se află întru voi, este nevoie să adăugați și celelalte: iubirea de frați, blândețea, lipsa de fățărnicie, stăruința și râvna în rugăciune și, într-un cuvânt, toată virtutea. De vreme ce comoara este mare, mari trebuie să fie și ostenelile pentru a o dobândi, nu ca să ne arătăm oamenilor care sunt vremelnici, ci pentru a-I fi pe plac Domnului, Care vede cele ascunse. Către El trebuie să privim pururea, să ne cercetăm lăuntrul sufletului și să-l împrejmuim cu gânduri evlavioase, pentru a nu afla potrivnicul loc pe unde să se strecoare, nici prilej de uneltire. Trebuie să antrenăm părțile slabe ale sufletului și să le aducem la puterea de a discerne între bine și rău. Mintea care Îl urmează pe Dumnezeu știe să antreneze sufletul și îl unește în întregime cu sine, din dragoste pentru Dumnezeu, tămăduind ceea ce este șubred în gândurile tainice care urmează virtutea și în faptele care urmează porunca și împreunându-le cu Cel puternic. De vreme ce una sunt paza și vindecarea sufletului: a ne aduce aminte cu dorire de Dumnezeu și a avea mereu gânduri bune, să nu ne depărtăm de această îndeletnicire, fie că mâncăm, fie că bem, fie că ne odihnim, fie că facem sau spunem ceva, pentru ca toate ale noastre să se săvârșească întru slava lui Dumnezeu, iar nu spre slava noastră. Să nu aibă viața noastră vreo pată sau întinăciune, prin uneltirea celui viclean.

De altfel, pentru cei care Îl iubesc pe Dumnezeu, este ușoară și dulce osteneala [pentru păzirea] poruncilor, căci dragostea pentru El face nevoința noastră ușoară și plăcută. De aceea, și cel viclean se străduiește în tot chipul să scoată din suflete temerea de Domnul și să destrame dragostea către El prin plăceri nelegiuite și prin momelile desfătărilor, luptând ca, odată ce a prins sufletul lipsit de armele duhovnicești și nepăzit, să zădărnicească

ostenelile noastre, strecurându-ne slava pământească în locul celei cereşti şi tulburând cele cu adevărat bune prin cele care par bune în imaginaţia celor rătăciţi. Cumplit lucru este dacă află păzitorii lenevindu-se şi, prinzând prilej, se strecoară în ostenelile pentru virtute şi seamănă printre grâu neghina sa, adică hula, înfumurarea, slava deşartă, pofta de cinstire, vrajba şi celelalte odrasle ale răutăţii. Trebuie, aşadar, să priveghem şi să ne păzim din toate părţile de vrăjmaşul, aşa încât, chiar de ar unelti ceva cu neruşinare, să fie alungat mai înainte de a se atinge de suflet. Amintiţi-vă mereu că Abel a adus lui Dumnezeu jertfă din cele întâi-născute ale oilor şi din grăsime, iar Cain din roadele pământului, dar nu din primele roade. „Şi a privit", zice, „Dumnezeu la jertfele lui Abel, iar la darurile lui Cain nu a luat aminte."[326] Care este deci folosul acestei pilde? Trebuie să învăţăm că totdeauna este bineplăcut lui Dumnezeu ceea ce se face cu frică şi cu credinţă, iar nu ceea ce se face cu fast şi fără dragoste. Nici Avraam nu a primit binecuvântarea de la Melchisedec altfel decât aducând preotului lui Dumnezeu primele şi cele mai bune roade[327]. Prin cele mai bune roade se referă şi la pârga celor ce sunt, adică sufletul însuşi şi cugetul însuşi, poruncindu-ne ca nu cu zgârcenie să-I aducem lui Dumnezeu jertfa laudelor şi a rugăciunilor, nici să nu aducem Stăpânului ceva la întâmplare, ci pârga sufletului – sau, mai bine zis, întreg sufletul să-l oferim cu toată dragostea şi râvna. Astfel, pururea fiind hrăniţi cu harul Duhului şi primind putere de la Hristos, lesne să alergăm pe drumul mântuirii, uşor şi plăcut făcând acest drum al dreptăţii, ajutându-ne Dumnezeu în sârguinţa pentru osteneli şi împlinind prin noi faptele dreptăţii.

Acestea până acum. Iar în ceea ce priveşte felurite virtuţi, care trebuie a fi socotită mai bună şi săvârşită înaintea celorlalte, care este a doua după aceasta şi cum urmează celelalte una după alta nu se poate spune, căci sunt toate de aceeaşi cinste şi una prin alta îi ridică până la vârf pe cei care le practică. Simplitatea duce la ascultare, ascultarea la credinţă, credinţa la nădejde, nă-

---

326 *Facerea* 4, 4-5.
327 *Cf. Facerea* 14, 18.

dejdea la slujire, slujirea la smerenie, iar blândețea care se dobândește prin aceasta duce la bucurie, bucuria la dragoste și dragostea la rugăciune. Astfel supunându-se ele una alteia și supunând pe cel care le are, îl duc până la însuși vârful doririi lui. Iar viclenia, dimpotrivă, în diferitele ei forme, îi coboară pe prietenii ei până la răutatea cea mai de pe urmă. Voi trebuie să stăruiți mai mult în rugăciune, căci aceasta este ca un corifeu în rândul virtuților, prin care cerem de la Dumnezeu și celelalte virtuți. Pentru că cel care stăruie în rugăciune se alipește și se împărtășește de o sfințenie tainică, o lucrare duhovnicească și o rânduială negrăită. Căci, dobândind astfel Duhul drept călăuzitor și apărător, se aprinde de dragostea pentru Domnul și este înflăcărat de dorire, neaflând sațiu în rugăciune, ci pururea arzând de iubire pentru bine și adăpând sufletul cu dorire, după cum s-a zis: „Cei care mă mănâncă pe mine iar vor flămânzi și cei care mă beau iar vor înseta"[328]. Iar în altă parte: „Dat-ai veselie în inima mea"[329]. Iar Domnul zice: „Împărăția cerurilor este înlăuntrul vostru"[330]. Care este împărăția despre care spune că este înlăuntrul nostru, dacă nu, cu adevărat, bucuria cea de sus care prin Duhul se naște în suflete? Aceasta este ca o descoperire și o arvună a bucuriei veșnice de care se bucură sufletele sfinților în veacul cel așteptat.

Așadar, Domnul ne mângâie, prin lucrarea Duhului, în orice mâhnire a noastră, ca să ne mântuiască și să ne împărtășească de bunurile duhovnicești și de darurile Sale: „Cel ce ne mângâie pe noi", zice, „în tot necazul nostru, ca să putem să mângâiem și noi pe cei care se află în tot necazul"[331]. Și iar zice: „Inima mea și trupul meu s-au bucurat de Dumnezeul Cel viu"[332]; și: „Ca de seu și de grăsime să se sature sufletul meu"[333]. Acestea toate dezvăluie, în chip tainic, bucuria și mângâierea venite de la Duhul.

De vreme ce s-a arătat care este scopul bunei credințe care trebuie să le stea înainte celor care au ales să trăiască viața plă-

---

328 *Înțelepciunea lui Isus Sirah* 24, 23.
329 *Psalmul* 4, 7.
330 *Luca* 17, 21.
331 *2 Corinteni* 1, 4.
332 *Psalmul* 83, 2.
333 *Psalmul* 62, 6.

cută lui Dumnezeu, anume curățirea sufletului și sălășluirea Duhului prin sârguința spre fapte bune, fiecare dintre voi, pregătindu-și sufletul potrivit cu scopul pe care îl urmează și mult sporind dragostea pentru Domnul, să se dedice pe sine rugăciunilor și postului, după voia Lui. Amintiți-vă de Cel care ne îndeamnă să ne rugăm neîncetat, stăruind și în rugăciune și în poruncile Domnului, atunci când zice: „Cu cât mai mult va face dreptate Dumnezeu celor care strigă către El ziua și noaptea?"[334] „Căci le spunea", zice, „și o pildă cum trebuie să se roage totdeauna și să nu-și piardă nădejdea."[335] Că sârguința pentru rugăciune dăruiește mari [daruri] și Duhul Însuși Îl sălășluiește [pe Domnul] în suflete, le arată lămurit îndemnul Apostolului care zice: „Prin toată rugăciunea și cererea rugându-vă în toată vremea în Duhul și întru aceasta priveghind cu toată stăruința și cererea"[336].

Acela dintre frați care se dedică pe sine lucrării acesteia – mă refer la rugăciune – are în grijă o frumoasă comoară și, având conștiința statornică și dreaptă a unuia care iubește cea mai mare avere, nu rătăcește nicidecum cu mintea de bunăvoie, nici nu este ca unul care împlinește fără de voie o datorie, ci își umple sufletul de dragoste și de dorire și arată tuturor roadele cele bune ale stăruinței. Trebuie ca și ceilalți să acorde timp unei astfel de [îndeletniciri] și să se bucure de stăruința în rugăciune, ca și ei să aibă parte de roadele cele bune, ca unii care, bucurându-se, s-au făcut părtași unei astfel de vieți. Domnul Însuși va arăta celor care cer cum trebuie să se roage, după cum s-a zis: „Cel ce dă rugăciune celui care se roagă"[337]. Trebuie să cerem și să înțelegem că cel care stăruie mult în rugăciune pentru un lucru atât de mare se sârguiește în luptă cu multă râvnă și cu toată puterea. Răsplățile mari cer și osteneli mari, pentru că pe unii ca aceștia răutatea foarte mult îi pândește din toate părțile, strecurându-se și împrejmuindu-i, căutând să le zădărnicească râvna. De acolo vin somnul și îngreunarea trupului, moleșirea sufletului, acedia, nepăsarea, nerăbdarea și celelalte patimi și lucrări ale răutății,

334 *Luca* 18, 7.
335 *Luca* 18, 1.
336 *Efeseni* 6, 18.
337 1 *Regi* 2, 9 (după *Septuaginta*).

prin care sufletul piere în parte, fiind răpit și trecând de bunăvoie de partea dușmanului său. Trebuie deci, ca un bun cârmaci, să-și îndrepte gândul către rugăciune și să nu lase nicidecum mintea pradă tulburărilor duhului celui viclean, nici să nu fie purtat de valurile aceluia, ci să privească țintă la limanul cel de sus și sufletul să-l dea curat lui Dumnezeu, Care i l-a încredințat și Care îl cere înapoi. Căci nu a cădea în genunchi și a-ți lua înfățișarea celor care se roagă sunt potrivite cu Scriptura și bineplăcute câtă vreme mintea rătăcește departe de Dumnezeu, ci a-ți preda rugăciunilor întreg sufletul dimpreună cu trupul după ce a fost alungată toată nepăsarea din gânduri și cugetul nedrept. Și întâistătătorii trebuie să-l ajute pe unul ca acesta și cu toată râvna și cu povățuire să-i hrănească dorința pentru acest lucru celui care se roagă și să-i curățească sufletul cu grijă. Căci rodul virtuților unora ca aceștia, arătându-se celor neputincioși, devine folositor nu numai pentru cel care a sporit, ci și pentru cei care sunt încă prunci și au nevoie de învățătură, căci pe cei care îl văd îi mângâie și îi îndeamnă să-l imite.

Roadele rugăciunii curate sunt: simplitatea, dragostea, smerenia, stăruința, lipsa de răutate și cele asemenea acestora pe care osteneala celui care se silește la rugăciune de-a lungul vieții le odrăslește aici înaintea roadelor celor veșnice. Cu astfel de roade se împodobește rugăciunea. Iar dacă este lipsită de acestea, osteneala este zadarnică. Și nu numai rugăciunea, ci și orice cale a filosofiei, dacă are astfel de rod, este cu adevărat cale a dreptății și duce către ținta cea dreaptă. Dar celui care este lipsit de aceste [roade] îi rămâne un nume deșert și se aseamănă fecioarelor celor nebune[338] care, atunci când a fost nevoie, nu au avut untdelemn pentru cămara de nuntă. Căci nu aveau în suflete lumina, adică rodul virtuții, și nici făclia Duhului în minte. De aceea, pe bună dreptate le numește Scriptura „nebune”, fiindu-le prădată virtutea mai înainte de a veni Mirele. Pentru aceasta le-a alungat, nefericitele de ele, din cămara de nuntă cea de sus. Nu le-a luat în seamă osteneala fecioriei pentru că le lipsea lucrarea Duhului. Și pe bună dreptate, căci de ce folos este o vie lucrată dacă nu dă

[338] *Cf. Matei* 25, 1-13.

roadele pentru care a trudit lucrătorul? De ce folos sunt postul și rugăciunea și privegherea dacă lipsesc pacea și dragostea și celelalte roade ale harului Duhului pe care le enumeră Apostolul? Căci pentru acestea prin care Duhul este atras îndură toată osteneala cel care iubește patria de sus. Și, împărtășindu-se de harul [venit] de acolo, aduce roade și se bucură de recolta pe care harul Duhului a cultivat-o, întru smerenia aceluia și întru sârguința lui pentru fapte bune. Trebuie deci ca ostenelile rugăciunii, ale postului și ale celorlalte fapte să fie îndurate cu multă bucurie și cu bună nădejde și a crede că florile și roadele ostenelilor sunt lucrări ale Duhului. Căci, dacă cineva pune acestea în seama sa și atribuie totul ostenelilor sale, răsar în el, în locul acelor roade curate, îngâmfarea și mândria. Aceste patimi, născându-se în inimile celor nepăsători ca un putregai, strică și duc la pieire ostenelile.

Așadar, ce trebuie să facă cel care trăiește pentru Dumnezeu și cu nădejde în El? Să rabde cu bucurie luptele pentru virtute și curățirea de patimi a sufletului și, pe calea virtuților, care duce la culmea desăvârșirii, să-și pună nădejdea în El și să se încredințeze iubirii Lui de oameni. Astfel pregătindu-se și bucurându-se de harul căruia s-a încredințat, aleargă nestingherit, disprețuind răutatea vrăjmașului care îi este străin și izbăvindu-se de patimi, cu harul lui Hristos.

După cum cei care, prin nepăsarea față de cele bune, făcând să intre în firea lor patimile cele rele și petrecând întru ele cu bucurie, lesne le pun în lucrare, ca pe o plăcere înnăscută și proprie lor, rodind lăcomia, pizma, viclenia și celelalte forme ale răutății potrivnice, tot așa robii lui Hristos și ai adevărului, prin credință și prin ostenelile pentru virtute, odrăslesc, cu bucurie negrăită, roadele lor cele bune și mai presus de fire, prin harul Duhului. Fără de osteneală pun în lucrare credința neprefăcută și neclintită, pacea statornică, bunătatea cea adevărată și toate celelalte prin care sufletul, făcându-se mai bun decât sine însuși și mai puternic decât răutatea vrăjmașului, devine lăcaș al Sfântului Duh Celui închinat, de la Care primește pacea lui Hristos cea fără de moarte și prin ea se apropie și se alipește de Domnul. Primind harul Duhului, alipindu-se de Dumnezeu și devenind un

singur duh dimpreună cu El, împlinește lesne faptele virtuții, fără a mai fi nevoie să se lupte cu vrăjmașul spre a se arăta mai puternic decât uneltirea lui. În plus, ceea ce este mai presus de toate, primește asupra sa patimile Mântuitorului și se desfată de ele mai mult decât cei care, iubind viața aceasta, [se desfată] de cinstea de la oameni, de slavă și de putere. Căci pentru creștinii care, printr-o viețuire bună și prin darul Duhului, înaintează până la măsura vârstei duhovnicești, adică până la primirea harului, pentru aceștia slavă și desfătare și bucurie mai presus de orice plăcere înseamnă a fi urâți pentru Hristos, a fi prigoniți și a răbda orice ocară și defăimare pentru credința în Dumnezeu. De vreme ce unul ca acesta își are toată nădejdea în înviere și în bunurile viitoare, toată ocara și bătăile și prigonirile și toate celelalte pătimiri până la cruce sunt pentru el desfătare și odihnă și arvună a bogățiilor cerești. „Fericiți sunteți”, zice, „când vă vor ocărî și vă vor prigoni toți oamenii și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, mințind din pricina Mea. Bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră multă este în ceruri.”[339] Iar Apostolul [zice]: „Și nu numai atât, ci și lăudându-ne în necazuri”[340]; iar în alt loc: „Deci foarte bucuros mă voi lăuda întru slăbiciunile mele, ca să locuiască în mine puterea lui Hristos. De aceea mă bucur în slăbiciuni, în defăimări, în nevoi, în temnițe. Căci, când sunt slab, atunci sunt tare”[341]. Și iar: „Ca niște slujitori ai lui Dumnezeu întru răbdare multă”[342]. Căci acest har al Duhului, ocupând întreg sufletul și umplând [acest] sălaș de bucurie și de putere, face ca pătimirile Domnului să fie dulci pentru suflet, stingând simțirea durerii de acum prin nădejdea celor viitoare.

Așadar, ca unii care trebuie să vă ridicați până la o putere și o slavă așa de înaltă, prin împreună-lucrarea Duhului, astfel să viețuiți, răbdând cu bucurie orice osteneală și luptă, ca să vă arătați vrednici de sălășluirea Duhului întru voi și de moștenirea împreună cu Hristos, fără să vă îngâmfați cumva și fără să slăbiți, din nepăsare, ca nici voi înșivă să nu cădeți, nici altora să nu vă

[339] *Matei* 5, 11-12.
[340] *Romani* 5, 3.
[341] 2 *Corinteni* 12, 9-10.
[342] 2 *Corinteni* 6, 4.

faceţi pricină de păcătuire. Iar dacă unii, neavând lucrarea statornică a rugăciunii celei mai înalte, nici râvna şi puterea necesare pentru acest lucru, lasă la o parte această virtute, în celelalte chipuri să împlinească ascultarea, slujind după putere, lucrând cu sârguinţă, slujind cu râvnă şi cu bucurie, nu pentru a primi ca plată cinste sau slavă de la oameni, nici lăsându-se pradă, în osteneli, moleşelii şi nepăsării; săvârşind slujirea nu ca pentru nişte trupuri şi suflete străine, ci ca pentru nişte robi ai lui Hristos, ca pentru mădularele Sale, pentru ca lucrarea aceasta să se arate curată şi neprefăcută înaintea lui Dumnezeu.

De la sârguinţa către fapte bune nimeni să nu se dea în lături, aducând pricină faptul că nu poate săvârşi cele ce sunt spre mântuirea sufletului. Căci nici Dumnezeu nu porunceşte robilor Săi ceea ce este cu neputinţă, ci atât de îmbelşugată şi de bogată a arătat iubirea şi bunătatea dumnezeirii, încât fiecăruia îi dă să facă, după voia lui, binele care îi stă în putinţă. Şi nimeni dintre cei care se sârguiesc să se mântuiască nu este lipsit de putinţă. „Acela", zice, „care va da de băut fie şi numai un pahar de apă rece, în nume de ucenic, amin zic vouă, nu va pierde plata sa."[343] Ce este mai lesne decât această poruncă? Un pahar de apă rece este urmat de răsplată cerească. Şi ia aminte la iubirea Sa de oameni cea nemăsurată: „Întrucât aţi făcut", zice, „unuia dintre aceştia, Mie Mi-aţi făcut"[344]. Porunca este mică, iar răsplata ascultării este mare şi cu îmbelşugare dăruită de către Dumnezeu. Căci nu cere nimic peste putere. Şi puţin şi mult dacă faci, răsplata va veni, potrivit cu voinţa ta. Dacă [lucrezi] în numele lui Dumnezeu şi cu temere de El, darul va veni strălucitor şi neîmpuţinat; dacă [lucrezi] spre a te arăta oamenilor şi a primi slavă de la ei, ascultă ce făgăduieşte, cu jurământ, Domnul Însuşi: „Amin, zic vouă, sunt lipsiţi de plata lor"[345]. Ca să nu păţim aceasta, le porunceşte ucenicilor Săi şi, prin ei, nouă: „Vedeţi să nu faceţi milostenia voastră sau rugăciunea sau postul vostru înaintea oamenilor; altminteri, nu aveţi plată de la Tatăl vostru

[343] *Matei* 10, 42.
[344] *Matei* 25, 40.
[345] *Matei* 6, 2.

Cel din ceruri"[346]. Astfel ne porunceşte să ne ferim şi să fugim de cei muritori şi de laudele muritorilor, precum şi de slava care se veştejeşte şi ne părăseşte, şi să căutăm doar acea [slavă] a cărei frumuseţe nu poate fi grăită, nici margine nu i se poate afla, prin care fie ca şi noi să putem să ne împărtăşim de acele taine negrăite, în Hristos Iisus, Domnul nostru, a Căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

[346] *Matei* 6, 1.

Omilii

Omilia 1 (51)[347]

A doua[348] epistolă a dumnezeiescului părinte Macarie monahul, către avva Simeon, stareţul din Mesopotamia Siriei şi către ceilalţi fraţi care sunt împreună cu el.

Eu, Macarie, [scriu] iubiţilor fraţi cei de un suflet întru Domnul. Să sporească Domnul pacea voastră cu prisosinţă, acea cerească pace care a făcut să răsară în lume lumina pe care au vestit-o prorocii, au propovăduit-o drepţii şi au binevestit-o îngerii[349]; pacea aceea pe care a primit-o Maria şi L-a născut pe Mântuitorul lumii, Cel care S-a coborât la cei morţi[350], a despicat pietrele[351] şi a deschis mormintele[352]. I-a înviat pe cei morţi[353], i-a scos pe cei închişi, i-a dezlegat pe cei legaţi şi i-a izbăvit pe cei robiţi. A rupt zapisul[354] osândei lui Adam şi a scris lege cerească în suflete; a unit dumnezeirea cu firea omenească, a eliberat

---

[347] Omiliile de la 51 la 57 sunt cele 7 omilii editate de G.L. Marriott. Am notat între paranteze numerotarea din ediţia ΒΕΠΕΣ pentru a diferenţia omiliile din acest volum de cele 50 de omilii duhovniceşti. Pentru referinţele la omiliile Sfântului Macarie se vor folosi deci numerele de le 1 la 50 pentru cele 50 de omilii duhovniceşti din colecţia a II-a, numerele de la 51 la 57 pentru cele 7 omilii editate de Marriott şi numerele de la 58 la 85 pentru omiliile din colecţia a III-a.

[348] A.J. Mason a observat că în unul dintre manuscrise cele 50 de omilii sunt precedate de menţiunea „prima epistolă" şi a emis ipoteza potrivit căreia întreg corpusul celor 50 de omilii ar reprezenta prima epistolă, iar corpusul celor 7 omilii editate de Marriott ar reprezenta a doua epistolă (A.J. Mason, *Fifty Spiritual Homilies of Saint Macarius the Egyptian*, London, 1921, p. 18.)

[349] *Cf. Luca* 2, 14.

[350] *Cf. 1 Petru* 3, 19.

[351] *Cf. Matei* 27, 51.

[352] *Cf. Matei* 27, 52.

[353] *Cf. Matei* 27, 52.

[354] *Cf. Coloseni* 2, 14.

zidirea Sa[355], a ucis păcatul, a ridicat blestemul de pe pământ și a surpat peretele vrajbei[356]. A ridicat din pământ trupul osândit al lui Adam, l-a adus în Raiul făgăduit și i-a dat să trăiască viață nouă, fără de moarte. [Toate acestea le-a făcut] pentru ca noi să-I devenim frați și să ne nască din Tatăl Său[357].

Pe Acesta L-au auzit cele sterpe și au săltat de bucurie[358] pruncii lor; urechile celor surzi s-au deschis și limba celor gângavi[359] s-a dezlegat[360]; șchiopii au putut merge[361], paraliticii s-au vindecat[362] și și-au ridicat paturile lor[363]. Pe Acesta văzându-L păcătoasa, I s-a închinat și și-a spălat păcatele prin sărutarea picioarelor Lui[364]. Pe Acesta L-a văzut Zaheu și a primit viața în casa lui[365]; pe Acesta văzându-L apele, s-au prefăcut în vin[366] și câteva pâini s-au înmulțit[367]. Acesta a dat tămăduire prin poala hainei Lui celei cu scurgere de sânge și ea s-a izbăvit de scurgerea sângelui[368]. Acesta a mers pe valurile mării[369], a certat vântul și s-a liniștit[370], a adunat peștii în năvod[371] și din alt pește a scos un stater[372]. Pe Acesta L-au văzut păcătoșii și au aflat îndreptare, desfrânatele au devenit înțelepte, iar fecioarele i-au părăsit pe logodnicii lor; cele măritate s-au despărțit de soții lor, iar mirii și miresele au renunțat la nuntă; împărații și-au lăsat coroanele și au venit să I se închine, judecătorii și-au părăsit tribunalele lor, înțelepții au călcat în picioare înțelepciunea lor, doctorii au

[355] *Cf. Romani* 8, 21.
[356] *Cf. Efeseni* 2, 14.
[357] *Cf. Ioan* 1, 13.
[358] *Cf. Luca* 1, 7, 44.
[359] *Cf. Marcu* 7, 32.
[360] *Cf. Luca* 1, 64.
[361] *Cf. Matei* 11, 5.
[362] *Cf. Matei* 4, 24.
[363] *Cf. Matei* 9, 6.
[364] *Cf. Luca* 7, 37-38.
[365] *Cf. Luca* 19, 2, 9.
[366] *Cf. Ioan* 2, 9.
[367] *Cf. Matei* 14, 17-21.
[368] *Cf. Matei* 9, 20-22.
[369] *Cf. Matei* 14, 25.
[370] *Cf. Matei* 8, 26.
[371] *Cf. Luca* 5, 6.
[372] *Cf. Matei* 17, 27.

aruncat leacurile lor, bogații au lăsat bogăția lor, iar negustorii au părăsit mărfurile lor. Pe Acesta L-au văzut cei fără de minte și au devenit înțelepți, iar cei neînvățați au devenit cărturari, pescarii s-au făcut propovăduitori[373] și cei care nu știau să vorbească au grăit în toate limbile[374].

[Să fie cu voi] pacea aceea care a primit darul lui Abel[375], care l-a mutat pe Enoh[376] ca să nu guste moartea, iar pe Noe l-a acoperit în corabie[377]; pace de la Cel care a înmulțit binecuvântările lui Avraam[378], care l-a făcut moștenitor al făgăduinței pe Isaac[379], din a cărui seminție S-a născut Mântuitorul veacurilor. Acesta l-a ales pe Iacov din pântece[380] ca să primească binecuvântarea celor întâi-născuți[381]. Acesta a fost cu Iosif în pribegie[382], a ridicat jugul robiei de pe grumazul lui și, dezlegându-l, l-a scos din temniță și l-a făcut stăpânitor al Egiptului[383]. Acesta a fost văzut de Moise în rugul aprins[384], i-a dat puterea de a supune toate cele zidite[385] și a făcut marea să fugă din fața lui[386]. Acesta l-a întărit pe Iosua al lui Navi și l-a făcut biruitor în toate înfruntările războaielor[387]. Acesta L-a ales pe Samuel preot și l-a uns pe David înaintea turmelor[388]. Acesta a făcut din puțina făină din vas și din puținul untdelemn din urciorul văduvei izvor îmbelșugat pentru trei ani și șase luni[389]. Acesta i-a trimis lui Ilie cai și car de foc și l-a înălțat la cer[390], iar lui Elisei i-a dat duh îndoit, așa cum ceruse

373 *Cf. Matei* 4, 19.
374 *Cf. Faptele* 2, 6-7.
375 *Cf. Facerea* 4, 4.
376 *Cf. Facerea* 5, 24.
377 *Cf. Facerea* 7, 1.
378 *Cf. Facerea* 12, 3; 17, 4.
379 *Cf. Facerea* 17, 6.
380 *Cf. Facerea* 25, 23.
381 *Cf. Facerea* 27, 23.
382 *Cf. Facerea* 39, 1-2.
383 *Cf. Facerea* 41, 41.
384 *Cf. Ieșirea* 3, 2.
385 *Cf. Ieșirea* 4, 17.
386 *Cf. Ieșirea* 14, 21.
387 *Cf. Iosua* 10, 42.
388 *Cf. 1 Regi* 16, 13.
389 *Cf. 3 Regi* 17, 12-14.
390 *Cf. 4 Regi* 2, 11.

acela[391]. Acesta a poruncit unui lemn să facă minuni în Egipt[392] și toiagului uscat al lui Aaron să facă roade[393].

[Să fie cu voi] pacea aceea care l-a întărit pe Iov în ispite și l-a scos pe Lot din prăpădul focului[394], pacea de la Cel care a fost alături de toți părinții care, crezând în El și iubindu-L, au mers după El răbdând ocări și necazuri. Au fost străini și săraci, pribegi și prigoniți, ei care au nesocotit lumea, au disprețuit moartea și s-au lepădat de ei înșiși. Au fost încercați prin toate ispitele, au fost aruncați la fiare și s-au făcut „priveliște lumii"[395]. Trecând prin foc și prin apă, au ieșit la odihnă[396].

Acestea vi le-am scris, iubiți frați, ca să cunoașteți că, din ziua în care Adam a fost creat pe pământ și „până la sfârșitul veacului"[397], cel rău nu încetează a duce război cu sfinții. Odată cu încălcarea poruncii de către cel întâi-zidit, el locuiește în acest trup cu care suntem îmbrăcați și petrece împreună cu noi, săvârșind uneltirile și faptele lui rele și viclene. Iar cei care sunt prunci și neîncercați în războiul acesta sunt răniți mai mult, datorită pruncie lor neiscusite. Dar, dacă Îl caută cu adevărat pe Domnul, nu vor cădea, căci scris este: „Cel care-i păzește pe prunci este Domnul"[398].

Acoperiți cu cereasca platoșă, creștinii se luptă cu vrăjmașul, fiecare în parte, în ascuns, în sufletul său. Și oamenii care poartă războaie unii împotriva altora luptă pentru o vreme, iar apoi, după război, fiecare se odihnește, petrecând în patria lui cu liniște și pace. Dar cei care duc război cu Satana stau drepți în luptă ziua și noaptea. Într-o singură casă, care este trupul, a fost așezat sufletul omului și Satana acolo duce război. Acolo, în trup, se sălășluiește și viețuiește, fiind astfel aproape de suflet în orice clipă.

---

[391] *Cf. 4 Regi* 2, 9, 15.
[392] *Cf. Ieșirea* 7, 19; 15, 25.
[393] *Cf. Numerii* 17, 8.
[394] *Cf. Facerea* 19, 29.
[395] *1 Corinteni* 4, 9.
[396] *Cf. Psalmul* 65, 12.
[397] *Matei* 28, 20.
[398] *Psalmul* 114, 6.

De aceea, creştinii nu au linişte şi odihnă până ce nu se îmbracă cu platoşa, adică cu putere de sus[399], pentru că au crezut şi au cunoscut, cu ajutorul lui Dumnezeu, că ucigătorul omenirii este aproape de ei. Ba chiar se bucură de acest război, pentru că ştiu că Îl iubesc pe Dumnezeu şi că prin puterea Lui se luptă împotriva lui Satan. Dar puţini şi rari sunt cei care ştiu că surpătorul sufletelor este lângă ei. De aceea sunt în mâhnire şi nu este nimeni pe pământ care să-i mângâie. Ei stau cu luare-aminte şi aşteaptă să primească înlăuntrul lor putere din cer, şi prin aceasta, dimpreună cu platoşa Duhului, să biruiască.

Iar puterea pe care ei o primesc este din cer şi nu se poate vedea cu ochii trupeşti. Pe cei care Îl caută pe Dumnezeu din toată inima, puterea Lui îi ajută în taină şi în toată vremea. Chiar dacă sunt ispitiţi de Satana, totuşi, pentru neputinţa lor, Domnul nu îngăduie să li se pună piedici şi să fie ispitiţi peste puteri[400]. Acest război îi deprinde să înţeleagă cine este Satana şi cum îi vatămă pe oameni şi înseşi suferinţele de care au parte de pe urma războiului îi învaţă să se apropie de Dumnezeu, Mântuitorul lumii[401]. Când îşi dau seama că sunt neputincioşi şi că nu au puterea de a birui, atunci cu osârdie cer de la Dumnezeu arme, şi astfel, fiind îmbrăcaţi cu toate armele[402] Duhului, devin biruitori, iar vrăjmaşul sufletelor cade înfrânt sub picioarele lor. Prin aceste arme sunt surpate zidurile păcatului care împrejmuiau sufletul. Atunci sufletele care erau închise în întuneric ies la lumină, se apropie de Tatăl Cel ceresc, se îmbracă în podoaba frumuseţii dumnezeieşti, se încing cu slavă şi cu putere[403] şi pricep toate meşteşugirile duhului celui viclean, după cum spune Apostolul: „Căci nu ne sunt necunoscute gândurile lui"[404]. De asemenea, se unesc cu Duhul Sfânt şi împlinesc voia Tatălui Celui din ceruri.

Înţelegeţi deci, iubiţi fraţi, că Satana [se luptă cu] toţi cei care îşi gătesc ogorul sufletului spre a primi sământă cerească, [el]

---

399 *Cf. Luca* 24, 49.
400 *Cf. 1 Corinteni* 10, 13.
401 *Cf. Ioan* 4, 42.
402 *Cf. Efeseni* 6, 11.
403 *Cf. 1 Regi* 2, 4.
404 *1 Corinteni* 2, 11.

grăbindu-se să-şi semene neghina[405]. De aceea aţi fost ispitiţi de cel potrivnic, iar noi, auzind una ca asta, mult ne-am întristat. Să ştiţi însă şi aceasta: că pe cei care Îl caută pe Domnul din toată inima nu îi ispiteşte Satana pe faţă, ci într-ascuns. Prin vicleşug şi prin înşelăciunile lui, surpă sufletele oamenilor şi le dă pierzării, înstrăinându-le de Dumnezeu[406].

Dar acum, fraţilor, îndrăzniţi şi nu vă temeţi de nimic, nici nu vă înfricoşaţi de nălucirile celui străin! Când vă rugaţi, nu faceţi zarvă cu mulţime de strigăte fără rost, ci aşteptaţi harul Domnului cu suflet osârduitor şi cu mintea însetată. Căci acestea nu se întâmplă numai la voi, ci şi aici li se întâmplă unora astfel de ispite. Aşa s-a petrecut la început: când au început să stăruie în rugăciuni, au fost potopiţi de ispite din pricina lipsei lor de iscusinţă şi s-au tulburat din pricina pruncieі lor. Dar de acum, fraţilor, îndrăzniţi, rugaţi-vă şi aşteptaţi, îngrijindu-vă de sufletele voastre, sârguiţi-vă a stărui în rugăciune şi să nu se descurajeze mintea voastră, căci scris este: „Aveţi nevoie de răbdare ca, făcând voia lui Dumnezeu, să dobândiţi făgăduinţa"[407]! Iar Domnul a zis: „Dacă doi dintre voi se vor învoi între ei, adevărat zic vouă că tot ce vor cere vor primi"[408]. Căci toţi cei care Îl caută cu adevărat pe Dumnezeu primesc putere dumnezeiască în sufletele lor şi, apropiindu-se de ungerea cerească, simt într-înşii gustul şi dulceaţa veacului ce va să fie. Unii ca aceştia sunt mai presus decât toţi oamenii care locuiesc pe pământ.

Pacea Domnului, care a fost cu toţi Sfinţii Părinţi şi i-a păzit de orice ispită, să fie cu voi, în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Amin.

Omilia 2 (52)

Cuvântul lui Dumnezeu se cere a fi lucrat întru adevăr. Deci omul trebuie să vorbească, să asculte şi să împlinească. Căci pentru aceasta ascultă cineva pe cel care grăieşte: pentru a înfăptui cele auzite.

---

[405] *Cf. Matei* 13, 25.
[406] *Cf. Coloseni* 1, 21.
[407] *Evrei* 10, 36.
[408] *Cf. Matei* 18, 19.

În această zi S-a născut Domnul, Viața și Mântuirea oamenilor. Astăzi s-a făcut împăcarea dumnezeirii cu umanitatea și a umanității cu dumnezeirea. Astăzi toată făptura a săltat de bucurie. Cei de sus au venit la cei de jos, iar cei de jos au venit la cei de sus. Astăzi întunericul a primit moartea, iar omul a primit viața. Astăzi li s-a deschis oamenilor cale către Dumnezeu, iar calea lui Dumnezeu s-a îndreptat către sufletul [omului], după cum a spus prorocul mai înainte: „Căile Sionului sunt pline de jale, pentru că nimeni nu mai vine la sărbătoare"[409]. A închipuit prin aceasta pustiirea și pieirea sufletului, pentru că nici calea lui Dumnezeu nu mai ducea către sufletul și mintea omului, nici sufletul nu umbla în Dumnezeu. Astăzi însă se bucură câmpiile și toate cele din cuprinsul lor, căci pământul sufletului primește ploaie din cer. „Domnul a împărățit, întru podoabă S-a îmbrăcat."[410] Adam, care la început a fost pus domn și împărat, iată că prin călcarea poruncii a devenit rob al păcatului. Dar astăzi [Domnul] împărățește peste vrăjmașii Lui, căci, după cum spune [Apostolul], „trebuie să împărățească"[411]. Astăzi „a întărit lumea"[412], adică sufletul, care mai înainte era pustiu, clătinându-se și tremurând, fiindcă era cuprins de frica și spaima păcatului. Căci zice: „Blestemat vei fi, suspinând și tremurând pe pământ"[413]. De vreme ce și-a zidit casa pe nisip[414], sufletul era înviforat și înfricoșat. Astăzi însă a fost zidită casa sufletului pe piatra neclintită[415] a dumnezeirii. Se bucură îngerii, cerurile, stelele, soarele, luna, pământul și toate cele dintr-însul, iar munții și dealurile saltă[416]. Dacă la ieșirea lui Israel din Egipt s-au bucurat toate cele zidite, căci cerul îi acoperea [pe evrei] ziua cu nor de lumină și noaptea [îi călăuzea] cu stâlp de foc[417], iar „munții [au

[409] *Plângerile lui Ieremia* 1, 4.
[410] *Psalmul* 92, 1.
[411] *1 Corinteni* 15, 25.
[412] *Psalmul* 92, 2.
[413] *Facerea* 3, 17.
[414] *Cf. Matei* 7, 26.
[415] *Cf. Matei* 7, 24.
[416] *Cf. Psalmul* 113, 4.
[417] *Cf. Ieșirea* 13, 21.

săltat] ca berbecii și dealurile ca mieii oilor"[418], cu atât mai mult se bucură astăzi de nașterea lui Hristos, Cel [singur] adevărat. Căci, după ce întreaga zidire s-a tânguit când a fost strămutată în stricăciune, după căderea lui Adam, care îi era împărat, a venit Domnul să reînnoiască pe cel [făcut] după chipul lui Dumnezeu și să-l rezidească, după cum se cuvenea. A ajuns la sfârșit vremea petrecută de om sub pedeapsă, s-au plinit vremurile vestite de proroci[419]. Acum omul este chemat din robie și din surghiun, căci s-a apropiat Împărăția cerurilor[420]. A ajuns la sfârșit vremea lanțurilor și a temniței, a osândirii la întuneric a lui Adam. Astăzi acesta a fost izbăvit și eliberat prin împăcare; s-a împărtășit de Duhul și s-a unit cu Dumnezeu. Astăzi rușinea feței lui s-a șters și i s-a dat îndrăzneală spre a privi cu fața descoperită[421] și a se uni cu Duhul. Astăzi mireasa își primește Mirele. Astăzi s-a făcut unire, împărtășire și împăcare[422] între cele cerești și cele pământești, prin Dumnezeu-Omul.

Căci trebuia ca El să Se îmbrace în trup și să vină ca să-i întoarcă pe oameni și să-i împace cu Tatăl Său. A venit neînarmat și a luat arma omului, adică trupul, prin care a dus război și a ucis moartea. Printr-un trup mort a fost ucis vrăjmașul. Prin această armă a osândit păcatul în trup. Așa cum vrăjmașii vin cu armele și mașinăriile proprii cetății lor, fie catapulte, fie altele de acest fel, și se sârguiesc să surpe zidurile, tot așa și vrăjmașul [nevăzut] l-a luat în stăpânire pe Adam, folosindu-se de trupul lui ca de o armă, și astfel i-a prins și i-a robit pe toți oamenii. În același fel a luat Domnul asupra Sa, ca pe o armă, firea omenească și prin aceasta a surpat și a nimicit zidurile și întăriturile celui rău, precum și toate meșteșugirile și uneltirile viclene pe care acela le folosea împotriva omului. Căci s-a zis: „Cum este întunericul ei, așa este și lumina ei"[423]. „Căci, precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia."[424]

---

418 *Psalmul* 113, 4.
419 *Cf. Galateni* 4, 4.
420 *Cf. Matei* 3, 2.
421 *Cf. 2 Corinteni* 3, 18.
422 *Cf. Romani* 5, 10.
423 *Psalmul* 138, 12.
424 *1 Corinteni* 15, 22.

Mai înainte, firea omenească era moartă față de Dumnezeu, căci sufletul era neroditor, sterp și fără urmași. Dar acum a primit sământă din cer, ca să poată odrăsli roadele Duhului. Adam era singur, iar femeia a fost făcută dintr-însul; și, dacă nu s-ar fi unit Adam cu femeia lui, nu ar fi avut rod. Tot așa sufletul, dacă nu se unește cu Hristos și nu se împărtășește de El, nu poate odrăsli roadele Duhului. Sămânța dumnezeiască este Cuvântul Care, precum a fost semănat în Născătoarea de Dumnezeu Maria, tot așa este semănat în toate sufletele credincioase, încât acestea nasc roade duhovnicești spre mântuire, după cum s-a zis: „De frica Ta, Doamne, am luat în pântece, am avut dureri și am născut duh de mântuire"[425]. Astfel, sufletul Îi aduce roade lui Dumnezeu. Căci zice: „Femeia, când e să nască, se întristează". Dar, după ce naște, se bucură, „pentru că s-a născut om în lume"[426].

Tot așa și sufletul, după ce primește cereasca sământă, se necăjește până ce naște, fiind chinuit de ispite de tot felul, dar, când naște, adică atunci când se desăvârșește, se bucură neîncetat cu bucurie negrăită, pentru că s-a născut un om nou și ceresc în lumea cea de sus.

După cum Domnul, luând trupul, l-a înălțat și l-a așezat sus, „de-a dreapta slavei, întru cele preaînalte"[427], așa și acum strămută în Împărăția Sa[428] sufletele credincioase și vrednice de Dumnezeu, născându-le de sus[429], din Duhul său, după cum Domnul a zis: „Cel care crede în mine «s-a mutat din moarte la viață»[430]". Căci aceia care cred cu adevărat, chiar dacă locuiesc pe pământ, ei slujesc Domnului sus, în ceruri, iar Acesta șade pe tronul slavei Sale, acolo sus, și în același timp Se odihnește, ca pe un tron, în sufletele sfinților de aici, de jos. Întreaga Biserică a sfinților reprezintă trupul și mădularele Lui, iar El este capul Bisericii[431]. Așa cum în orice trup există un singur suflet care conduce fiecare mădular din trup, în același chip toți sfinții trăiesc

[425] *Isaia* 26, 18.
[426] *Ioan* 16, 21.
[427] *Evrei* 1, 3.
[428] *Cf. Coloseni* 1, 13.
[429] *Cf. Ioan* 3, 3.
[430] *Ioan* 5, 24.
[431] *Cf. Efeseni* 1, 22.

prin Duhul Cel dumnezeiesc și sunt conduși de Acesta, încât fiecare mădular [al Bisericii] trăiește prin mijlocirea ipostasului și a sufletului Său dumnezeiesc.

După cum omul este beteag dacă trupul nu are mâini sau picioare sau ochi, tot așa și sufletul, dacă este lipsit de sufletul ceresc și de dumnezeiescul Duh, este nedesăvârșit și beteag și nu este primit în Împărăție. Căci zice: „De nu se va naște cineva de sus, nu poate să intre în Împărăția lui Dumnezeu”[432]. Ca să fie întreg, omul trebuie să aibă două mâini, două picioare și două urechi. De asemenea, pasărea numai cu două aripi poate zbura, iar cu o singură aripă îi este cu neputință să zboare. Tot așa, oamenilor li s-a dat două Testamente, astfel încât cel vechi este nedesăvârșit fără cel nou. Deci toate perechile au două părți care alcătuiesc un întreg și astfel se arată desăvârșite. Tot așa trebuie să fie și adevăratul creștin, căci Domnul a binevoit ca acesta să aibă două suflete: unul zidit și unul ceresc[433], de la dumnezeiescul Duh. Numai așa pot fi [creștinii] desăvârșiți și potriviți pentru Împărăția cerurilor, căci pot zbura, fiind ridicați de aripile Duhului.

După cum cerul este socotit a fi de parte bărbătească, iar pământul de parte femeiască[434], tot așa Hristos este Mirele ceresc, iar mireasa Lui este sufletul împodobit cu nepătimirea[435]. Iar

---

[432] *Ioan* 3, 3.

[433] Este vorba despre unul și același suflet în diverse stadii de evoluție a vieții duhovnicești. Exprimarea Sfântului Macarie este puternic metaforizată, în sensul că omul duhovnicesc devine aproape un alt om, schimbându-se și înnoindu-se prin har. Foarte probabil ca Sfântul Macarie să facă aluzie la doctrina dublei creații, care se revendică de la Filon din Alexandria (*Despre fuga din lume*, 71-72) și de la Origen (*Omilii la Facere*, 1, 13), care consideră că în *Facerea* 1, 26 suntem martorii creației omului celest, cel material fiind creat în *Facerea* 2, 7. Exegeții alexandrini ulteriori vor insista asupra acestei duble creații, în vreme ce exegeții antiohieni vor interpreta unitar cele două istorisiri ale creației omului. Tradiția asiatică, reprezentată în special de Irineu (*Demonstrația predicării apostolice*, 11) și apoi de antiohieni, a considerat că este vorba despre aceeași creație a omului, prezentată fie în cele două etape ale sale, fie reluată și detaliată. Fericitul Augustin însuși va critica foarte sever perspectiva alexandrină ca distrugând unitatea psiho-fizică a omului; în plus, într-o narațiune fundamentală precum cea de față nu ne putem îndepărta de sensul literal, evident oricărui cititor (*Despre interpretarea literală a Facerii*, 6, 7, 12). (n.P.P.)

[434] De pildă, în vechile mitologii orientale, dar și în cea greacă (Uranus și Gea etc.). (n.P.P.)

[435] În limba greacă, sufletul (ἡ ψυχή) este de gen feminin. Scriitorii creștini au speculat adeseori aceste caracteristici gramaticale. (n.P.P.)

atunci când se pogoară de sus ploaie, de la Dumnezeu, sufletul, ca un pământ bun, o primește și odrăslește roadele Duhului. După cum Eva, dacă nu se unea cu Adam, era stearpă și neroditoare, tot așa și sufletul, fără unirea și contopirea cu Duhul cerescului Mire, Hristos, este ca o văduvă stearpă și neroditoare pentru Împărăția cerurilor.

Dar nici Mirele ceresc nu Se sălășluiește în om și nu Se unește cu el dacă acela nu arată sârguință și voință pentru aceasta. După cum vinul amestecat cu apa este dulce și bun de băut, tot așa firea dumnezeiască a venit să se unească cu firea omenească, pentru a-i uni cu Duhul Său pe toți cei care vor și care cred și să-i schimbe, aducându-i la o stare dulce și prielnică. După cum veșmântul de porfiră se face din lână afundată în vopsea, tot așa și sufletele care primesc botezul desăvârșit în Duhul devin porfiră duhovnicească, după cum este scris: „Ce este născut din duh este duh”[436]. Tot așa, Domnul întrupat, având trupul unit cu dumnezeirea, este Dumnezeu.

Fierul, dacă este pus în foc, devine el însuși foc și nimeni nu poate să se apropie și să-l atingă[437], căci se arde și piere. Numai focul poate rămâne nevătămat când este pus în foc; sau cărbunii când sunt puși împreună cu alți cărbuni. Tot așa, fiecare suflet care s-a curățit prin focul Duhului și a devenit foc și duh poate să se împărtășească cu trupul neprihănit al lui Hristos. Iar sufletul care nu a primit botezul Acestui Duh nu poate să se apropie sau să privească măcar acel fulger dumnezeiesc și să trăiască printr-însul. Căci orice lucru rămâne și trăiește în locul în care s-a născut. Viețuitoarele din apă, de vreme ce s-au născut acolo, acolo trăiesc. Păsările cerului zboară prin văzduh și acolo se sălășluiesc. Tot așa, sufletele care au aripile Duhului viețuiesc în văzduhul de sus, în înălțimile dumnezeirii, căci de acolo s-au născut[438].

---

[436] *Ioan* 3, 6.

[437] Analogie origeniană, devenită clasică mai apoi în literatura creștină. Origen o aplicase Întrupării. (n.P.P.)

[438] În sensul că sunt create de Dumnezeu (odată cu trupul, *cf.* SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA, *Despre crearea omului*; SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Despre originea omului*). Totuși se pot distinge ecouri ale doctrinei origeniste despre preexistența sufletelor. (n.P.P.)

După cum vizitiul ține hățurile și conduce animalele cum știe și cum vrea, tot așa Domnul din înălțime conduce și călăuzește cele zidite din cer și de pe pământ, după cum El Însuși știe. El este în ceruri, așezat de-a dreapta slavei, și, totodată, chiverniseşte cele de pe pământ, petrecând și sălășluindu-Se împreună cu toți sfinții. El este sus și, totodată, este jos. Este Dumnezeu și este și om. El este Cel care este viu[439] și El este Cel care a murit. El este Domnul tuturor și robul tuturor[440]; este mielul[441] și jertfa[442]; este vițelul[443] jertfit și Arhiereul care jertfește; este Cel care pătimește[444] și Cel fără de patimă. El este Mirele[445] și El este mireasa[446]. El este iatacul și cămara de nuntă. El este Raiul și pomul vieții[447]; este cetatea Ierusalimului, este templul[448] și Sfânta Sfintelor. El este marea și uscatul. El este hrana sufletelor și, totodată, este Cel care Se hrănește cu mântuirea lor. Este „pâinea cea vie"[449] și apa vieții[450]. El este „vița cea adevărată"[451] și vinul bucuriei; este mărgăritarul[452] și comoara[453]; este năvodul[454] și este războinicul[455]; este arma și biruitorul[456]. El este tăierea împrejur[457], sabatul și Legea[458]. Este capul Bisericii[459] sfinților și grăuntele de muștar[460]; este vița[461] și plugul; este harul și credința; este

439 *Cf. Apocalipsa* 1, 18.
440 *Cf. Marcu* 10, 44.
441 *Cf. Apocalipsa* 5, 6.
442 *Cf. Efeseni* 5, 2.
443 *Cf. Luca* 15, 23.
444 *Cf. 1 Petru* 2, 21.
445 *Cf. Apocalipsa* 18, 23.
446 Probabil în sensul că Biserica, mireasa Mirelui ceresc, este Trupul lui Hristos. (n.P.P.)
447 *Cf. Apocalipsa* 2, 7.
448 *Cf. Apocalipsa* 21, 22.
449 *Ioan* 6, 51.
450 *Cf. Apocalipsa* 21, 6.
451 *Ioan* 15, 1.
452 *Cf. Matei* 13, 46.
453 *Cf. Matei* 13, 44.
454 *Cf. Matei* 13, 47.
455 *Cf. Înțelepciunea lui Solomon* 18, 15.
456 *Cf. Ioan* 16, 33.
457 *Cf. Romani* 4, 12.
458 *Cf. Matei* 7, 12.
459 *Cf. Efeseni* 5, 23.
460 *Cf. Matei* 13, 31.
461 *Cf. Ioan* 15, 1.

nunta și haina de nuntă[462]; este calea[463] și ușa[464]; este soarele dreptății[465] și lumina[466] sufletelor; este viața[467] și Împărăția; este începutul și sfârșitul[468]. El este dincolo de toate, dar și Cel care S-a făcut tuturor toate[469]. Această Odraslă sfințită și dumnezeiască S-a născut pentru noi în această zi, mântuirea și viața sufletelor noastre. Slavă măririi Lui! Slavă iubirii Sale de oameni! Slavă neasemănatei Sale purtări de grijă pentru neamul nostru!

Și noi deci să ne rugăm Lui și să credem că-L vom primi, pentru ca, aflându-L, să ne bucurăm de bunătățile nenumărate dăruite nouă cu voia Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh, în veci. Amin.

Omilia 3 (53)

Cel care vrea să-I fie bineplăcut lui Dumnezeu și să se învrednicească a deveni fiu al Lui trebuie, mai înainte de toate, să dobândească îndelungă răbdare și să fie mulțumitor în necazurile de tot felul pe care le întâmpină, în strâmtorări și în nevoi. Vorbesc despre boli și suferințe, despre necazuri sufletești pricinuite de duhurile rele sau vătămări trupești, insulte și jigniri venite din partea oamenilor. Toate acestea sunt piedici pentru ca sufletul să se înstrăineze de Împărăție și să nu se apropie de Dumnezeu. Deci cel care vrea să fie cinstit de către Hristos trebuie să se bucure de toate aceste încercări, să se îndulcească și să se veselească de ele; trebuie să se avânte cu înflăcărare către Dumnezeu și cu toată hotărârea să se îndrepte spre El, atunci când acestea îl împiedică mai aprig, și, prin dragostea către Domnul, să treacă peste toate necazurile cu liniște și cu tărie. Dar, dacă nu petrece astfel și nu se pregătește în acest chip, se mâhnește și se întristează, fiind lipsit de bărbăție. Unul ca acesta nu devine fiu al

---

462 *Cf. Matei* 22, 11.
463 *Cf. Ioan* 14, 6.
464 *Cf. Ioan* 10, 7.
465 *Cf. Maleahi* 3, 20.
466 *Cf. Ioan* 8, 12.
467 *Cf. Ioan* 14, 6.
468 *Cf. Apocalipsa* 22, 13.
469 *Cf. 1 Corinteni* 9, 22.

vieţii, pentru că nu i-a luat drept pildă şi nu i-a urmat pe toţi sfinţii, nici nu a păşit pe urmele[470] Domnului.

Fii deci chibzuit, ia seama şi vezi cum de la început Părinţii, patriarhii, prorocii, apostolii, mucenicii şi toţi fiii vieţii se bucurau de necazuri şi se îndulceau în strâmtorări şi în nevoi, iar odihna lor era în rele pătimiri şi în osteneli. Căci zice: „Ci au ales mai bine să pătimească cu poporul lui Dumnezeu, decât să aibă dulceaţa cea trecătoare a păcatului"[471]. Şi iar: „Fiule, când vrei să te apropii să slujeşti Domnului, pregăteşte-ţi sufletul de ispită! Încordează-ţi inima şi fii tare şi să nu te tulburi în timpul încercării! Lipeşte-te de Domnul şi nu te depărta, ca să fii înălţat la sfârşitul vieţii! Tot ce ţi se va întâmpla primeşte cu plăcere, că în foc se lămureşte aurul, iar oamenii aleşi în cuptorul smereniei! Crede în El şi-ţi va ajuta ţie!"[472] şi aşa mai departe. Iar în alt loc se zice: „Toate cele ce vin asupra ta primeşte-le ca bune, ştiind că fără Dumnezeu nimic nu se face"[473]. Iar fericitul Apostol adaugă şi mai lămurit: „Ca slujitori ai lui Dumnezeu: în multă răbdare, în necazuri, în nevoi, în strâmtorări, în bătăi, în temniţă"[474], în prigoniri. Iar Domnul zice: „Fericiţi veţi fi când vă vor ocărî şi vă vor prigoni"[475] şi aşa mai departe.

Deci, dacă vrei să te faci fiu şi moştenitor[476] al unora ca aceştia, trebuie să iei drept pildă vieţuirea şi petrecerea lor, să urmezi şi să împlineşti cuvintele Domnului. Căci îngustă şi anevoioasă este calea care duce la viaţă şi puţini sunt cei care o străbat[477]. Deci, dacă eşti încercat prin strâmtorări sau pătimiri, prin boli sau ocări şi defăimări, cu atât mai mult trebuie să te bucuri de acestea şi să te veseleşti. Căci zice: „Vai celor care se desfată şi sunt sătui[478], celor care au parte de fericirile pământ-

---

[470] *Cf. 1 Petru* 2, 21.
[471] *Evrei* 11, 25.
[472] *Înţelepciunea lui Isus Sirah* 2, 1-6.
[473] *Didahia celor 12 Apostoli*, 3, 10.
[474] *2 Corinteni* 6, 4.
[475] *Matei* 5, 11.
[476] *Cf. Galateni* 4, 7.
[477] *Cf. Matei* 7, 14.
[478] *Cf. Luca* 6, 25.

tești, pentru că fericirea a fost gătită celor care plâng[479] și se necăjesc pentru Domnul". Așadar, cel care dorește să trăiască viața veșnică trebuie să fie în toate mulțumitor, să primească necazurile și strâmtorările și să iubească smerenia.

Nu este trebuință doar de plecarea genunchilor înaintea lui Dumnezeu, așa încât să stărui în rugăciune ziua întreagă. E bun lucru cu adevărat, bine este a stărui necontenit în rugăciune, căci aceasta este culmea tuturor faptelor, dar fără celelalte virtuți rugăciunea este moartă. Rugăciunile sunt primite dacă sunt însoțite de fapte bune, dacă cineva nu-și urăște fratele, dacă nu vorbește împotrivă, dacă este smerit și nu se semețește, dacă nici când împlinește toate cele drepte nu socotește că ar fi el ceva. Dacă Domnul este căutat astfel, cu inimă curată și cucernicie, de îndată Se arată. Iar dacă nu este căutat astfel, atunci rugăciunea este exterioară, ca a unuia care doarme, și nu are niciun preț înaintea lui Dumnezeu.

De ce Domnul nu ni Se descoperă degrabă, atunci când Îl căutăm? Pentru că nu vrea? Să nu fie! Căci „voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină"[480]. Părinții și Domnul Însuși s-au sârguit și ostenit pentru aceasta: pentru ca Dumnezeu să fie cunoscut de către oameni prin lucrarea harului, care este viața veșnică. Dar există, fără îndoială, o greșeală înlăuntrul sufletului pentru care Domnul nu Se mai face cunoscut și nu ni Se descoperă. Căci „Dumnezeu nu este părtinitor"[481], ci ia seama la gândurile și cugetele celor care Îl caută. Deci pentru ușurătatea și nepăsarea noastră, pentru necredință sau pentru alte greșeli pe care nu le știm, fiindcă nu ne judecăm pe noi înșine cu dinadinsul, nu ni Se face cunoscut Domnul, Cel care a zis că Se va arăta celor care Îl caută cu evlavie și păzesc poruncile Lui. Căci scris este: „Dacă Mă iubiți, veți păzi poruncile Mele și vom veni Eu și Tatăl Meu și vom face locaș la voi"[482]. Așadar, să ne sârguim a ne judeca pe noi înșine[483] și a cerceta

[479] *Cf. Matei* 5, 4.
[480] *1 Timotei* 2, 4.
[481] *Faptele* 10, 34.
[482] *Ioan* 14, 23.
[483] *Cf. 1 Corinteni* 11, 31.

totdeauna inimile noastre, ca să ne cunoaştem greşelile; să credem că Hristos, Izbăvitorul sufletelor noastre, ne va elibera de tot păcatul văzut sau ascuns și, atunci când Îl vom căuta cu adevărat întru dreptate și cuvioșie, de îndată ni Se va arăta, după cum a făgăduit, curăţind inimile noastre pângărite de toată răutatea și întinăciunea.

Aşadar, dacă voim să-I fim plăcuţi lui Dumnezeu, trebuie ca mai înainte de toate să alegem necazurile, strâmtorările și defăimările, ca să ne învrednicim a trăi împreună cu El întru toţi vecii. Cine este vrednic să fie flămând și gol pentru Domnul și să se bucure de aceasta? Fericit este unul ca acesta, cu adevărat fericit, căci multă îndrăzneală a câştigat înaintea lui Dumnezeu. Domnul voiește să te încerce prin acestea, ca să vadă dacă nu cumva în necazuri uiţi de El. Căci zice: „Cu toată stăruinţa, cu îndelungă răbdare și cu bucurie"[484], iar în alt loc: „Necazuri și nevoi au dat peste mine, dar poruncile Tale sunt gândirea mea"[485]. Aceasta este lupta bineplăcută lui Dumnezeu.

Cei mai mulţi dintre oameni însă, fiind lipsiţi de adevărata cunoştinţă, nu vor să placă lui Dumnezeu și se ostenesc doar trupește. Dar omul lui Dumnezeu trebuie să lupte în mintea sa, prin gânduri și prin voinţa lăuntrică cea ascunsă, căci aceasta este adevărata luptă pe care sufletul o duce înaintea lui Dumnezeu, împotrivindu-se gândurilor nevăzute venite de la puterile cele rele. Căci zice: „Nu este lupta noastră împotriva trupului și a sângelui, ci împotriva începătoriilor și a stăpâniilor"[486].

După cum sunt duhurile rele cele nevăzute și netrupeşti faţă de realităţile văzute, tot așa este sufletul cel nevăzut și netrupesc faţă de materialitatea trupului. Deci lupta și nevoinţa trebuie să fie nevăzute și netrupeşti, duse în omul cel mai dinăuntru. Această luptă au dus-o Părinţii cei de la început, din vechime, chiar dacă în cele exterioare se arătau a fi ca ceilalţi oameni. Cei care s-au nevoit astfel au putut să se facă plăcuţi lui Dumnezeu.

Sufletele curajoase și viteze, lăsând la o parte toate celelalte îndeletniciri, merg la război. Și Moise, închipuind felul în care

---

[484] *Coloseni* 1, 11.
[485] *Psalmul* 118, 143.
[486] *Efeseni* 6, 12.

sufletele hotărâte trebuie să lupte într-ascuns cu duhurile rele, a zis: „Dacă cineva s-a logodit cu femeie, să nu iasă la război[487] și, dacă cineva a sădit vie, iarăși să nu iasă[488]". A spus acestea despre robia celor materiale, ca nu cumva să fie legat de astfel de lucruri cel care luptă împotriva duhurilor răutății. Căci cel care nu luptă împotriva dorinței pătimașe față de plăceri și averi va fi lipsit de bucuria cerească, după cum a spus Domnul în Evanghelie despre cei chemați la nuntă care nu au primit să vină. Primul a zis: „Țarină mi-am cumpărat și nu pot veni", iar altul: „Femeie mi-am luat și nu pot veni, te rog să mă ierți!"[489] Acestea se potrivesc cu cele spuse de Moise.

Dar cei curajoși și gata să asculte de voia lui Dumnezeu merg la războiul cel duhovnicesc. Pregătit cu adevărat și potrivit pentru acest război împotriva vrăjmașilor nevăzuți este cel care, lăsându-și tatăl și mama[490], precum și toate cele ale vieții acesteia, se dăruiește pe sine lui Dumnezeu și se leapădă chiar și de sufletul său[491]; renunță la averile dobândite de la părinții trupești și pe toate, dimpreună cu sufletul său, le încredințează, după Dumnezeu, părintelui duhovnicesc, învățător într-ale nevoinței[492], pentru ca acela să le chivernisească așa cum voiește, iar el să nu se îngrijească de multe treburi, cu sau fără trebuință, ca să nu ajungă să-l judece și să-l pună la încercare pe cel pe care l-a ales judecător și chivernisitor al sufletului său. Să nu se lepede de acela pentru cele neînsemnate și materiale, de vreme ce i s-a încredințat, ca unuia care are experiență, spre a-l duce la Dumnezeu. Altminteri se va arăta mai degrabă ca un nevoitor decât ca un ucenic al nevoitorului pentru Dumnezeu.

Căci te întreb pe tine, cel care faci aceasta: spui că ți-ai încredințat sufletul stareţului și, căzând la picioarele lui, l-ai rugat, zicând: „Ia sufletul meu și du-l la Dumnezeu"? Nu ți se pare că

[487] *Cf. Deuteronomul* 20, 7.
[488] *Cf. Deuteronomul* 20, 6.
[489] *Luca* 14, 18, 20.
[490] *Cf. Matei* 19, 29.
[491] *Cf. Luca* 14, 26.
[492] Ἀσκητής, ca termen tehnic, are înțelesul de „cel care antrenează un atlet, cel care se antrenează". Așadar, în contextul de față îl desemnează pe învățătorul întru cele ale nevoinței, părintele duhovnicesc. (n.P.P.)

păcătuieşti de vreme ce, ştiind că nu unui om te încredinţezi, ci lui Dumnezeu, Care a zis: „Cel care vă ascultă pe voi pe Mine mă ascultă"[493], te arăţi mincinos şi iei de la Dumnezeu cele pe care I le-ai dat? Sau crezi că nu este păcat a lua înapoi cele date lui Dumnezeu? Înţelege, dar, în ce fel le iei înapoi: tu îl faci pe sfinţitul învăţător în ale nevoinţei chezaş pentru sufletul tău pe care i-l încredinţezi ca să îl ducă la Dumnezeu şi, în acelaşi timp, îl judeci şi trădezi pentru lucrurile materiale ale lumii acesteia, care sunt reci, jalnice şi neînsemnate. Cum de socotești că asta nu este păcat? Căci nu este ceva neînsemnat, ci este chiar furt de cele sfinte. Acest păcat îl condamnă fericitul Petru în *Faptele Apostolilor*, când îi mustră pe Anania şi Safira, care au dosit din preţul ţarinei pe care au fost îndemnaţi să o vândă ca să poată sluji fraţilor. Pe aceştia i-a osândit [Apostolul] la moarte amarnică şi frică mare a cuprins întreaga Biserică[494]. Dar vei spune: „Nu mă abat de la ascultare, ci mă îngrijesc să chivernisesc bine acele bunuri, aşa cum se cuvine". Dar nu eşti nicidecum îndreptăţit să te ocupi de cele care nu-ţi mai aparţin, căci nu ştii ce se cuvine şi ce nu, aşa încât te faci vinovat, ca unul care se abate de la ascultare. În plus, te faci vinovat şi de minciună, pentru că zici: „Nu mă abat".

Spune-mi, dar: nu I-ai dat lui Dumnezeu, prin mâinile întâistătătorului, sufletul tău, iar apoi şi averea ta? Deci acestea nu mai sunt în stăpânirea ta. Arată supunere statornică şi adevărată în sufletul său cel care nu face nicidecum voia sa, ci, aşa cum lutul se supune olarului, aşa şi el îşi supune toate simţirile celui căruia, după Dumnezeu, i-a încredinţat sufletul său şi are privirile aţintite spre poruncile lui. După cum lutul se opune olarului, care vrea să facă din el un vas de preţ, iar nu unul neînsemnat, tot aşa ţi se cere şi ţie să fii. Căci, de vreme ce ţi-ai încredinţat sufletul unuia care are experienţă şi nu mai eşti al tău, acela te va duce şi te va purta acolo unde vrea şi aşa cum vrea. Dacă despre suflet s-au spus acestea, cu atât mai mult trebuie să fii fără de grijă faţă de bunurile tale pământeşti şi stricăcioase, de care spui că te-ai lepădat.

---

493 *Luca* 10, 16.
494 *Cf. Faptele* 5, 1-11.

Iar dacă te împotriveşti şi nu te supui învăţătorului în ale nevoinţei, iată în câte chipuri te arăţi păcătuind: mai întâi te faci vinovat de furt de cele sfinte, căci te-ai lepădat de voile tale şi apoi iarăşi te-ai întors la ele; în al doilea rând, îl judeci pe cel pe care l-ai ales judecător al faptelor tale; în al treilea rând, suferi de boala îngâmfării, a iubirii de sine şi a iubirii de stăpânire; în al patrulea rând, pe fraţii care au fost primii şi pe care ar fi trebuit să-i cinsteşti, tu îi dispreţuieşti ca pe nişte săraci şi lepădaţi şi vrei să ţi se supună pentru că le-ai dat haine şi lucruri de care se slujesc; pe oriunde ai umbla prin locașul nevoitorilor, pe toate le priveşti ca fiind ale tale şi te gândeşti aşa: „Mai înainte de a veni eu, învăţătorul în ale nevoinţei era sărac şi foarte umil, iar de când am venit eu, datorită averilor mele, a ridicat puţin capul şi a câştigat multă stimă din partea prietenilor care îl vizitează, căci, datorită mie, se arată înstărit. Mai înainte hainele lui erau sără-căcioase, iar acum sunt strălucitoare și pentru aceasta este slăvit. Şi uite cum vrea, ca un nerecunoscător, ca eu să fiu în rând cu ceilalți".

De aceea îl sileşte pe întâistătător să-i facă dreptate, aşa încât acela, răspunzând la aceste stăruințe, să-l pună mai-mare peste toată adunarea fraţilor. Iar dacă știe și carte, crede că este vrednic să fie aşezat la catedră, ca un dascăl, şi să-i binecuvânteze pe cei care îi sunt părinţi, adică el, care nici cu vârful buzelor nu a gustat din nevoință, să-i binecuvânteze pe cei care au dobândit virtuţile prin tot felul de nevoinţe. Apoi va voi chiar să-l înlăture pe întâistătător de la conducere cât mai degrabă. Cu toate aces-tea, crede că nu a greşit cu nimic şi că, de vreme ce nu a luat banii înapoi, nici nu a săvârşit un furt, deşi are acest gând rău şi nepotrivit de a-şi lua înapoi sufletul din mâinile întâistătătorului său. Mult mai bine ar fi fost dacă, luându-şi banii, ar fi plecat degrabă, căci mai de folos este să te fereşti de pagubă decât să cauţi tot felul de înlesniri materiale. Dacă acela ar fi hotărât să plece, ar fi scăpat el însuşi de relele pe care le-am înşirat, iar pe întâistătător, împreună cu adunarea fraţilor, l-ar fi scăpat de chin şi de multe păcate.

Iar tu, o dreptcredinciosule şi nevoitorule, dacă vrei să stră-baţi această mare adâncă şi largă, a cărei întindere este nemăr-ginită şi negrăită, înaintează de acum, îndepărtând cu totul co-

rabia de țărm, adică de cele materiale! Nu te îndrepta iar către pământ, căutând să te întorci, ci ține-ți privirea ațintită către cer. Căci, pe cerul acesta spre care îți spun să privești, vei afla stele ale căror nume și număr le știe numai Cârmaciul ceresc. Vei afla acolo toți luminătorii: Părinții, patriarhii, prorocii, apostolii și mucenicii, luminători cu adevărat nerătăciți, care strălucesc în noaptea întunecată a vieții. Dacă vei privi către aceștia, vei cârmui fără abatere corabia ta dreptcredincioasă către limanul odihnei, către Ierusalimul cel ceresc, părăsind toate, după a lor pildă, și neîntorcându-te îndărăt. Căci mulți sunt cei care se îndeletnicesc cu cele rele, dar lucrătorii binecredincioși sunt puțini. Lepădarea de lume este anevoioasă și îndemnul spre aceasta nu l-ai îndreptat către cei mulți, care merg pe calea cea largă, ci către cei care se silesc să intre în viață prin ușa cea strâmtă și îngustă[495]. Trebuie să ai mereu în minte făgăduința și, dacă nu o vei uita, vei putea să înduri cu tărie toate necazurile. Căci nu oricine, ci doar cei care au vitejie și sunt gata să asculte de voia lui Dumnezeu merg pe calea cea strâmtă și se luptă neîncetat cu duhurile rele. Aceștia după dreptate vor moșteni Împărăția, ca niște ostași aleși ai lui Dumnezeu.

Slujitorul lui Dumnezeu Moise, vorbind în chip tainic, a zis că animalele care au copita despicată și rumegă sunt curate, iar cele care nu sunt așa sunt necurate. Asta înseamnă că omul lui Dumnezeu nu trebuie să urmeze fără discernământ un singur gând, alipindu-se de cugetul rău și viclean și îndulcindu-se de el, ci trebuie să se cerceteze pe sine de fiecare dată, cu grijă, prin mijlocirea rațiunii, așa încât gândurile sale firești să se împotrivească uneltirilor viclene ale răutății. Trebuie să „rumege" și să studieze cuvintele demne de crezare cuprinse în poruncile lui Dumnezeu, instruindu-și astfel mintea, astfel că, îndeletnicindu-se mereu cu acele cuvinte, gândurile binecredincioase să prindă putere și să se împotrivească răutății până ce mintea se va îmbrăca cu putere de sus[496]. Această putere, prin stăpânirea sa, va surpa răutatea din om și va arăta gândul curat și firea nepri-

---

[495] *Cf. Matei* 7, 14.
[496] *Cf. Luca* 24, 49

hănită. Deci aceia care luptă astfel și se cercetează pe ei înșiși sunt socotiți curați înaintea lui Dumnezeu, fiind lipsiți de păcate [făcute] de bunăvoie și, pe cât le stă în putere, punându-și voia lor doar în slujba lui Dumnezeu.

De aceea, cel care vrea să fie creștin cu adevărat nu trebuie să se ostenească și să se nevoiască numai trupește, ci mai cu seamă cu mintea, prin gânduri, adică să se obișnuiască, pe cât îi stă în putință, să cugete la înțelesurile bune și curate și să-și îndrepte mintea către cele de-a dreapta, așteptând în toată vremea, cu credință, venirea Duhului. Printr-o astfel de luptă va putea să devină curat, astfel încât să folosească tot ce vede în lume spre zidirea sufletului, înțelegându-le pe toate în chip curat. De pildă, bogăția și celelalte plăceri ale lumii acesteia [îl vor duce cu gândul la] adevărata bogăție, cea cerească, de sus, la desfătarea și slava neveștejită, față de care acestea de aici sunt doar umbre. Căci această lume este o imagine a celei adevărate și veșnice. Așadar, omul trebuie să dobândească folos înlăuntru, în sufletul său, din tot ceea ce vede, pentru ca mintea să nu înceteze niciodată a cugeta la cele bune. Dar numai cu multă luptă, sudoare și osteneală poate sufletul să izbutească aceasta. Iar Dumnezeu Însuși le va plini pe toate cu adevărat.

Cel care vrea să scape și să se izbăvească de cel viclean trebuie să caute totdeauna la Domnul scăpare și adăpost pentru gândurile lui. Trebuie să aibă necurmată pomenirea lui Dumnezeu și încrederea în El. Astfel va putea să lupte împotriva relelor care îi împresoară pe oameni – fie relele din afară, de la lume, fie cele dinăuntru, de la puterile cele viclene – și să se elibereze de toate deprinderile și gândurile rele. Așa, luptându-se și punând înainte nădejdea în Dumnezeu, au putut Părinții să I se facă bineplăcuți. Chiar dacă la arătare aveau femeie, copii și averi, mintea lor era mai presus de lume.

Au înfruntat cu bărbăție încercările și ispitele și nu se întristau nicidecum pentru lipsa celor văzute, pentru că dobândiseră marea și adevărata bogăție, care este încrederea în Dumnezeu. Astfel, Iov, deși fusese lipsit de orice nădejde văzută și avea trupul rănit, a biruit doar prin dragostea către Dumnezeu. Ducându-se cu mintea acolo [sus], a ajuns mai presus de toate. Tot

așa și noi trebuie să stăruim și să răbdăm cu tărie sufletească cele ce vin asupra noastră, pătrunși de dragostea pentru Dumnezeu.

Dacă o femeie ar avea bărbatul întemnițat, îndurând lanțuri și necazuri, iar ea ar petrece în desfătări și în nepăsare, este limpede că nu este o femeie înțeleaptă, de vreme ce nu păstrează dragostea datorată bărbatului ei, căci ar fi trebuit să simtă durere și să pătimească împreună cu el. Tot așa, și sufletele care doresc să se unească cu Mirele ceresc și să împărățească împreună cu El trebuie să meargă pe calea strâmtă și îngustă[497] pe care El Însuși a umblat, făcându-Se pildă pentru noi. Dar, dacă sufletele se vor abate pe altă cale și nu vor purta semnele[498] și pătimirile Domnului, vor fi socotite ca niște desfrânate și vor fi alungate din Împărăție.

Să-L rugăm deci pe Dumnezeu cu credință și cu deplină încredințare, așteptând mila de la El, după cum avem în scris mărturisirea Lui: „Celui care bate i se va deschide"[499] și: „Voi locui în ei și voi umbla printre ei"[500].

Unii oameni, mânați de nenumărate griji și întunecați de ispite, sunt gata să mintă fără șovăială, dar, atunci când dau mărturii scrise, chiar de ar vrea, nu pot face această nedreptate. Cu atât mai mult Dumnezeu, Care este nemincinos, va împlini mărturia pe care ne-a dat-o, adică ne va trimite harul și darul Sfântului Duh[501]. De fapt, noi suntem mincinoși, pentru că nu-L căutăm cu credință neșovăielnică, așa cum ne-a poruncit. Dar vom putea și noi să cerem de la El cu îndrăzneală, atunci când, pe cât ne stă în putință, ne vom pune cu totul în slujba Domnului, lăsând la o parte voile noastre și împlinind voia Stăpânului, ca unii care nu trăim prin noi înșine, ci am fost răscumpărați cu sânge scump[502]. Și astfel, lepădându-ne de noi înșine și supunându-ne de bunăvoie doar Celui care ne-a răscumpărat, ca niște robi recunoscători și credincioși, vom primi Duhul Sfânt Cel făgăduit, slăvind pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul în veci. Amin.

---

[497] *Cf. Matei* 7, 14.
[498] *Cf. Galateni* 6, 17.
[499] *Matei* 7, 8.
[500] 2 *Corinteni* 6, 16.
[501] *Cf. Faptele* 2, 38.
[502] *Cf.* 1 *Petru* 1, 19.

Omilia 4 (54)[503]

Întrebare: Cu privire la fraţii care, petrecând în vieţuirea aceasta [ascetică], s-au clătinat sau au căzut, cum se face că, deşi trăiesc în pustie, în curăţie [trupească], totuşi unii sunt înşelaţi în cugetul lor, iar alţii sunt aproape de a cădea în desfrânare?

Răspuns: La această întrebare ne-a răspuns preaînţeleptul Pafnutie. Toate cele ce se întâmplă se împart în două: unele se petrec din voia lui Dumnezeu, iar altele din îngăduinţa Lui. Toate câte sunt bune, folositoare şi aduc un câştig sufletelor sunt din voia lui Dumnezeu, iar toate câte sunt spre pagubă, primejdioase şi stânjenitoare se întâmplă din îngăduinţa lui Dumnezeu. Dar sunt îngăduite după dreptate, căci este cu neputinţă ca cel care gândeşte şi trăieşte drept să cadă în păcate de ocară sau în înşelare diavolească.

Iar cei care par a căuta virtutea, mânaţi fiind, de fapt, de un scop rău, sau de dorinţa bolnăvicioasă de a plăcea oamenilor, sau de gânduri trufaşe, aceştia cad în păcate, căci Dumnezeu îi părăseşte spre folosul lor, ca să simtă, prin această părăsire, că s-au înstrăinat şi să-şi îndrepteze năzuinţele sau faptele. Pentru că uneori se păcătuieşte prin năzuinţă, atunci când se urmăreşte un scop rău, iar altădată şi prin faptă, atunci când se face ceva greşit sau aşa cum nu se cuvine. Căci se întâmplă adesea ca cel desfrânat să dea milostenie unor femei tinere, urmărind de fapt un lucru ruşinos. Fapta pe care o face pare binecuvântată, căci e ca şi când ar da ajutor unei femei orfane, singure şi cucernice, dar scopul îi este rău. Pe de altă parte, se poate ca cineva, urmărind un scop bun, să dea milostenie unor femei bolnave, sau bătrâne, sau care şi-au pierdut averea, dar să facă aceasta cu zgârcenie şi cârtind. Atunci scopul este bun, dar fapta nu este potrivită vredniciei scopului. Căci cel care face milostenie trebuie să dea cu voie bună şi cu dărnicie[504].

---

[503] Textul acestei omilii se regăseşte şi în *Istoria lausiacă* a lui Palladius, în capitolul „Despre Cronie şi Pafnutie".

[504] *Cf. Romani* 12, 8.

Mai spunea [cuviosul Pafnutie] și că în multe suflete există unele însușiri bune: în unele istețimea minții, în altele aplecarea către cele bune. Dar, dacă cei care au dobândit aceste însușiri nu le pun pe seama lui Dumnezeu, Care este Dătătorul celor bune, ci le atribuie propriei lor voințe, iscusințe și destoinicii[505], atunci vor fi părăsiți și lăsați pradă unor fapte sau patimi rușinoase, care le vor aduce smerenie și rușine, și, încetul cu încetul, se vor curăți de îngâmfarea pentru virtuțile în care se încredeau. Căci Dumnezeu îndepărtează îngerul păzitor de lângă cel îngâmfat, care se semețește pentru iscusința cuvintelor și nu pune pe seama Lui această iscusință și darul cunoașterii, ci le atribuie nevoinței și istețimii sale. Iar atunci când se îndepărtează îngerul, cel care se mândrește cu iscusința sa este stăpânit de cel potrivnic și cade în desfrânare.

Astfel, patima dobitocească și câinească, adică desfrânarea, alungă patima cea diavolească, adică mândria. De vreme ce nu mai poate aduce drept martor curăția, cuvintele acestuia nu mai sunt demne de crezare și cei evlavioși fug de învățătura ieșită din gura lui, pentru că izvorul ei este spurcat. Se împlinește astfel ceea ce s-a scris: „Iar păcătosului i-a zis Dumnezeu: «Pentru ce istorisești tu dreptățile Mele și iei legământul Meu în gura ta?»"[506]

Într-adevăr, sufletele celor pătimași se aseamănă cu felurite râuri. Cei lacomi la mâncare și băutori de vin seamănă cu niște râuri mlăștinoase, cei iubitori de argint și avari seamănă cu niște râuri pline de broaște, iar cei mândri și pizmași, care se semețesc pentru cunoștințele lor, seamănă cu niște râuri în care cresc șerpi. În aceste râuri, cuvântul este ca o apă stătută și nimeni nu bea cu plăcere dintr-însele, pentru că sunt amare. De aceea cere David trei lucruri: bunătatea, învățătura și cunoașterea[507], căci fără bunătate cunoașterea nu aduce folos.

Dar, dacă unul ca acesta se îndreptează, îndepărtând pricina pentru care a fost părăsit, adică mândria, și își însușește smerenia, cunoscându-și măsurile proprii și mulțumind lui Dum-

[505] *Cf. 2 Corinteni* 3, 5.
[506] *Psalmul* 49, 17.
[507] *Cf. Psalmul* 118, 66.

nezeu, fără a se mai semeţi faţă de alţii, cunoașterea însoţită de mărturie se întoarce la el. Căci cuvintele duhovnicești care nu sunt însoţite de o viaţă cuviincioasă și curată sunt ca niște spice uscate de vânt, care au doar forma spicelor, dar nu mai sunt bune de mâncat.

Deci orice cădere, fie prin cuvânt, fie prin simţire, fie prin faptă, fie prin tot trupul, se întâmplă pentru că Dumnezeu îi părăsește pe cei mândri, spre folosul lor. Dacă aceștia se mândresc pentru isteţimea lor, Domnul va dovedi că darul cuvintelor îl au de la El, căci va trimite diavoli asupra lor când gândesc despre ei lucruri mari și îndrăzneţe.

Ne mai spunea bărbatul acela așa: „Când vezi pe cineva care vorbește convingător, dar are o vieţuire urâtă, amintește-ţi de diavolul care vorbea cu Hristos, după cum se arată în Scriptură[508], și la mărturia care spune: «Șarpele era cel mai isteţ dintre toate fiarele de pe pământ»[509]. Dar isteţimea i-a fost mai degrabă spre pagubă, pentru că nu avea nicio altă virtute. Cel care este credincios și bun trebuie să gândească cele pe care i le dă Dumnezeu, să grăiască ceea ce gândește și să facă ceea ce grăiește. Dacă adevărul cuvintelor nu este însoţit de o viaţă pe măsură, atunci este ca o pâine fără sare, după cum spune Iov. Aceasta nu va fi mâncată nicidecum sau, dacă va fi mâncată, va aduce vătămare. Oare va fi mâncată”, zice, „o pâine fără sare[510]? Oare este vreun gust în cuvintele goale, care nu sunt împlinite prin mărturia faptelor?”

Așadar, uneori Dumnezeu îl părăsește pe om, pentru a scoate la iveală o virtute ascunsă a acestuia, așa cum a făcut cu Iov, pe care l-a înștiinţat, zicându-i: „Nu lepăda judecata mea, nici nu socoti că urmăresc altceva decât ca tu să te arăţi drept[511]. Tu Îmi erai cunoscut Mie, Celui care văd cele ascunse, dar, de vreme ce nu erai cunoscut de oameni, care credeau că Îmi slujești pentru bogăţie, am adus năpasta asupra ta, ţi-am secerat averea, ca să le arăt că ești mulţumitor și înţelept”.

[508] *Cf. Matei* 4, 6.
[509] *Facerea* 3, 1.
[510] *Cf. Iov* 6, 6.
[511] *Cf. Iov* 40, 8.

O altă cauză a părăsirii poate fi prevenirea mândriei, cum a fost în cazul lui Pavel. Căci a fost părăsit și fericitul Pavel, fiind lăsat pradă năpastelor, bătăilor și feluritelor necazuri, pentru care a zis: „Datu-mi-s-a un ghimpe în trup, un înger al Satanei, să mă bată, ca să nu mă trufesc”[512]; ca nu cumva, venindu-i, împreună cu minunile, tihnă, bunăstare și cinste, să-l moleșească și să-l arunce în mândrie diavolească. Pentru păcat a fost părăsit și paraliticul căruia i-a zis Hristos: „Iată, te-ai făcut sănătos, de acum să nu mai păcătuiești”[513]. A fost părăsit și Iuda, care a prețuit argintul mai mult decât pe Cuvântul lui Dumnezeu și pentru aceasta s-a spânzurat[514]. A fost părăsit și Isav, care a căzut în neînfrânare și a ales un lucru neînsemnat ca un gunoi în locul binecuvântării părintești[515]. Gândindu-se la toate acestea, Apostolul a zis despre unii: „De vreme ce nu au încercat să-L aibă pe Dumnezeu în cuget, Dumnezeu i-a lăsat la mintea lor fără judecată să facă cele ce nu se cuvin”[516]. Pomenește și de alții care par să aibă cunoașterea lui Dumnezeu, dar cugetă greșit. Despre ei zice: „Cunoscând pe Dumnezeu, nu L-au slăvit ca pe Dumnezeu, nici nu I-au mulțumit, ci inima lor nesocotită s-a întunecat”[517].

Din acestea înțelegem că cel care trăiește cucernic nu poate cădea în păcate decât dacă este părăsit de purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

Mai spunea cuviosul că, dacă mintea se îndepărtează de pomenirea lui Dumnezeu, cade fie în patima mâniei, fie în cea a poftei. Zicea că pofta este dobitocească, iar mânia este diavolească. Atunci când l-am contrazis, pentru că mi se părea un lucru de mirare ca mintea omenească să poată fi cu Dumnezeu neîncetat, el a spus că sufletul este cu Dumnezeu prin orice cugetare sau faptă dumnezeiască săvârșită cu evlavie.

Un altul dintre sfinți spunea că orice suflet drept socotește că agonisește mai mult folos din partea celor care îi aduc jigniri și

---

[512] *2 Corinteni* 12, 7.
[513] *Ioan* 5, 14.
[514] *Cf. Matei* 27, 5.
[515] *Cf. Facerea* 25, 33-34.
[516] *Romani* 1, 28.
[517] *Romani* 1, 21.

necazuri decât de la cei care îi aduc linguşiri şi laude. Căci neînfrânarea iubeşte cumva tihna, sănătatea, pacea şi bunăstarea. De aceea, se depărtează de întristări, strângându-se ca o lipitoare.

Slavă lui Dumnezeu! Amin.

Omilia 5 (55)

{Trebuie ştiut că există unii tineri isteţi, iscusiţi şi evlavioşi care au farmec în vorbire. Şi iată că, atunci când încep să vorbească, de vreme ce cuvintele lor sunt frumoase, cei care îi ascultă, fiind simţitori, încep să-i laude, să-i admire şi să-i cinstească, pentru că grăiesc cuvântul lui Dumnezeu. Aceşti tineri însă au încă în cugetul lor răul care îi face să iubească slava şi să se îndulcească de laude, ca să-i arunce în păcatul slavei deşarte.

Deci, aşa cum respinge cineva pofta trupului şi i se împotriveşte cu mintea, tot aşa trebuie să se împotrivească slavei deşarte cu mintea, prin gândurile sale. Chiar dacă vorbeşte cu har şi este silit de unii să propovăduiască prin cuvânt, el trebuie să se scârbească, să fugă ca de foc şi să se împotrivească în cugetul său, ca nu cumva, făcând aceasta, să cadă, prin vorbirea sa, în păcatul slavei deşarte. Şi Moise, sluga Domnului, când a fost silit să vorbească şi să propovăduiască lui Israel, s-a împotrivit, zicând: „Nu sunt în stare să vorbesc”[518]. De asemenea, şi Ieremia, a cărui inimă ardea ca focul[519], a fost silit să vorbească şi s-a împotrivit, zicând: „Sunt tânăr şi nu pot [face aceasta], ca nu cumva, prorocind, să-mi atrag slavă şi laude”[520]. Iar Pavel a zis: „Dacă fac aceasta de bunăvoie, am plată; dar, dacă o fac fără voie, am numai o slujire încredinţată”[521].

Aşa cum, în lumea văzută, arhitectul face un plan, iar făurarul şi argintarul pun materialele în foc şi săvârşesc lucrarea, tot aşa şi oamenii lui Dumnezeu sunt pregătiţi pentru o lucrare anume, adică pentru propovăduire, dar nu pentru ca, vorbind, „să fie slăviţi de oameni”[522], ci pentru ca vorbirea lor să împli-

---

[518] *Cf. Ieşirea* 4, 10.
[519] *Cf. Ieremia* 20, 9.
[520] *Cf. Ieremia* 1, 6.
[521] *1 Corinteni* 9, 17.
[522] *Matei* 6, 2.

nească o lucrare dumnezeiască, zidind sufletele oamenilor și călăuzind către cer cugetele ușuratice și deșarte, prăvălite și afundate în răutăți. Pe acestea le luminează, le preschimbă și le călăuzesc către obiceiuri frumoase și deprinderi bune, pregătindu-le astfel pentru a intra în viață.

Căci există multe cetățui ale răutății. Cele dintâi sunt pofta trupului și iubirea de arginți. Căci se poate întâmpla ca cineva să fie în cele din afară sărac și lipsit, iar înlăuntrul său să se îndulcească de bogăție și să fie iubitor de averi, iar dacă se întâmplă să îi lase cineva bani moștenire, se schimbă numaidecât. Dar Dumnezeu caută omul care este din fire fără de arginți, adică pe cel care, atunci când i se întâmplă să dea peste o avere, se scârbește, o urăște și fuge ca de foc.

Apoi există cetățuile slavei deșarte și ale trufiei. Cine va putea oare să surpe zidurile și întăriturile acestea, dacă nu cei care au în sufletul lor necurmată osteneală, lacrimi, foame și sete?}[523]

Deci, dacă vei ajunge vreodată aici, cere socoteală de la trupul și sufletul tău. Spune trupului: „Ce facem în lumea aceasta? Scurtă este viața noastră. Vei pieri și vei merge în mormânt". Spune și sufletului: „Ce faci aici? Mergi și cazi înaintea Domnului, ca nu cumva să fii osândit în focul cel veșnic. Stai împotriva vrăjmașului, care te războiește și surpă cugetul tău".

{Fericiți sunt cei care au trecut de acele locuri înfricoșătoare și întunecoase, de noaptea cea cumplită, de ținuturile secetoase și de văzduhul vătămător al păcatului și au intrat în odihna, în bucuria și în veselia Duhului Sfânt, a Căruia este slava în veci. Amin.}[524]

Omilia 6 (56)

Se cuvine să știm ce este monahul și de ce poartă acest nume. Vom grăi deci după cum ne va da Hristos. În primul rând, se numește așa pentru că este singur, neavând femeie, și pentru că s-a lepădat de lume, atât de cele din afară, cât și de cele dinăuntru: din afară, de lucrurile materiale și lumești, și înăuntru, de

---

[523] Acest fragment cuprins între acolade se regăsește și în *Omilia 17 (67)*.
[524] Acest fragment cuprins între acolade se regăsește și în *Omilia 17 (67)*.

cugetarea la acestea, încât nu primește gândurile aduse de grija lumească. În al doilea rând, se numește monah pentru că Îi cere lui Dumnezeu, prin rugăciune neîncetată[525], ca mintea sa să îi fie curățită de numeroasele gânduri rele și să ajungă să petreacă singură, numai cu adevăratul Dumnezeu, fără să primească gândurile răutății, ci rămânând mereu așa cum se cuvine, curată și sinceră înaintea lui Dumnezeu.

Aceasta ține de libera voință a omului. Dacă va vrea să-și îndrepte voința numai către Domnul, Acela îi va dezrădăcina patimile și gândurile rele; și, după ce l-a curățit astfel, El sădește într-însul roadele Sfântului Duh, adică „dragostea, bucuria, pacea, îndelungă răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea"[526], despre care Apostolul spune: „Împotriva unora ca acestea nu este lege"[527]. Dacă Dumnezeu vede că voința omului nu este robită de altceva, ci totdeauna se îndreaptă către El, fără abatere, atunci în aceeași măsură înmulțește și El harul înlăuntrul omului, îmbogățindu-l printr-însul. Dar, dacă vede că voința noastră este nepăsătoare și nu se apropie de El, ci se abate către cele lumești, atunci și El Se îndepărtează și nu ne poartă de grijă. El așteaptă numai hotărârea noastră, căci este mereu dornic să ne miluiască și să ne lumineze, numai să voim noi să I ne dăruim.

De vreme ce este creat de Dumnezeu, sufletul, prin firea sa, Îl iubește și se alipește de El. Trupul însă este luat din pământ și tinde către cele de pe pământ. Și nu numai atât, ci, împins fiind de Satana, el atrage sufletul și mintea către grijile pământești. Deci monahul trebuie să aibă luare-aminte și să se păzească în această privință, ca nu cumva să fie biruit pe ascuns, fără să-și dea seama.

Trebuie, de asemenea, să înțelegem ce înseamnă aceste cuvinte pe care le-a rostit Hristos: „Ia-ți crucea și urmează-Mi Mie"[528]. Nu vrea să spună că monahul trebuie să se spânzure pe lemn ca să urmeze Domnului, ci că trebuie să se răstignească față

---

525 *Cf. 1 Tesaloniceni* 5, 17.
526 *Galateni* 5, 22-23.
527 *Galateni* 5, 23.
528 *Matei* 16, 24.

de lucrurile lumești, ca să nu se lege de ele. De asemenea, trebuie pururea să-și răstignească mintea prin rugăciune, ca să nu devină nepăsător față de mântuirea lui.

Nu trebuie să primească gândurile rele, ci să discearnă și să înțeleagă faptul că sunt de la cel viclean. Și, ca să nu fie tulburat de ele, mintea lui trebuie să fie liberă de orice ispită. Căci, dacă nu se eliberează de acestea, în zadar se roagă. Câtă vreme mintea este risipită de acele gânduri, rugăciunea lui nu este adevărată, pentru că nu ajunge la Dumnezeu. Căci Dumnezeu nu primește rugăciunea care nu este curată și săvârșită cu credință.

Monahul nu are de la sine tărie și nu poate nici să se împotrivească diavolului, nici să alunge de la el gândurile păcătoase, nici să facă voia lui Dumnezeu, nici să păzească porunca Lui, nici să stea împotriva patimilor. Doar atât îi stă în putință: să-și îndrepte către Dumnezeu libera sa voință și să-L roage, cerându-I să-l elibereze de Satana și de lucrările lui și să binevoiască să vină, prin al Său har, și să împărățească în sufletul lui. Atunci Domnul Însuși va împlini în sufletul omului poruncile și voia Lui și îi va încredința toate virtuțile dreptății: credința adevărată, rugăciunea lucrătoare, dragostea din tot sufletul și din toată puterea, nădejdea, postirea, înfrânarea, smerenia, blândețea, îndelungă răbdarea, stăruința și celelalte. Unul ca acesta nu se poate lăuda și nu poate zice în sinea sa că a făcut vreodată vreo faptă însemnată, ci pururea mulțumește Domnului pentru că El Însuși împlinește toate, dacă este rugat. Căci rugăciunea stăruitoare săvârșește fapte mari, pe când nepăsarea, care le vine oamenilor de la Satana, aduce în suflet multă negură și întunecare, prin care îl abate pe om de la Dumnezeu și îi robește cugetul.

Așadar, trebuie să fim treji și să alegem binele prin care ne putem mântui; să-L iubim pe Domnul și să ne iubim unii pe alții, nu oricum, ci cu dragoste adevărată. Această dragoste trebuie să o dobândească monahul prin cinstirea lui Dumnezeu și să o împlinească prin fapte, căci prin ea se desăvârșesc toate poruncile. Legea scrisă are multe taine ascunse, iar monahul care se îndeletnicește cu rugăciunea și vorbește cu Dumnezeu neîncetat descoperă acestea și harul îi descoperă chiar și unele taine mai înfricoșătoare decât cele din Scripturi. Nu atât prin citirea Legii

scrise, cât prin cinstirea lui Dumnezeu se dobândeşte izbândă, căci toate prin aceasta se desăvârşesc. Cel care a ales-o nu mai are atât de mare trebuinţă de citirea Scripturilor, căci ştie că toate în rugăciune îşi află desăvârşirea.

Monahul este mult războit de patimile păcătoase pe care se sârguieşte să le biruiască, însă nu poate face aceasta. Dar, dacă va stărui în rugăciune, îndreptându-şi toate cererile către Domnul şi încredinţându-I Lui toate grijile sale, atunci Acela va nimici toate patimile din el.

Harul lui Dumnezeu lucrează înlăuntrul omului în multe feluri. Uneori omul simte această lucrare vreme de un ceas şi este cuprins de o asemenea dragoste şi bucurie negrăită încât varsă lacrimi, iar sufletul său, dacă ar putea, s-ar despărţi de trup şi ar merge la Domnul. Apoi, după o vreme, sufletul primeşte iar bucurie lăuntrică de la harul lui Dumnezeu. Dar Domnul este în toate şi darnic, şi cumpănit. De aceea, se întâmplă câteodată ca harul Domnului să-i îngăduie Satanei să-l războiască pe om şi să aducă asupra lui patimile răutăţii, pricinuindu-i somn, acedie, moleşeală şi multe altele care nici nu se pot spune. Atunci omul, fiind apăsat şi potopit de acestea, se roagă Domnului cu credinţă neclintită şi cu osârdie. Iar harul îl izbăveşte de toată uneltirea vrăjmaşului dacă vede că stăruie şi caută cu adevărat mila lui Dumnezeu; îi veseleşte inima, după cum voieşte, şi îl eliberează de toate meşteşugirile potrivnicului. Căci harul vrea să fie dobândit prin osteneală şi luptă şi nu îi dă omului totdeauna bucurie, pentru ca mintea acestuia să nu se lenevească, ci să privegheze şi să lupte cu Satana.

Slavă lui Dumnezeu! Amin.

Omilia 7 (57)

Duhul suflă unde voieşte[529]. Suflă înlăuntrul acelor suflete strălucitoare, luminoase şi dumnezeieşti care doresc să-I slujească cu toată osârdia. Dacă acestea se supun [Sfântului] Duh Celui închinat, El le dă mai întâi frică de Dumnezeu şi căldură. Atunci când pătrunde în suflet, El le face să urască toată lumea şi

[529] *Cf. Ioan* 3, 8.

toate cele vătămătoare dintr-însa care stârnesc poftele: fie aur, sau argint, sau vreo podoabă a trupului înșelătoare; fie tată, sau mamă, sau femeie, sau fii[530]. De asemenea, face ca lucrarea cea pentru Dumnezeu să-i fie omului mai dulce decât mierea și fagurele. El îndulcește orice osteneală îndurată pentru Dumnezeu: fie postire, fie priveghere, fie tăcere, fie slujire, fie milostenie.

Iar după ce îl învață toate acestea, îl lasă să fie ispitit. Acum toate acelea care îi erau dulci i se fac omului grele și anevoioase. De aceea, mulți, fiind neîncercați, atunci când sunt ispitiți, sunt copleșiți de această povară și devin trupești. Aceștia sunt cei despre care spune Pavel: „După ce ați început în duh, sfârșiți acum în trup? Ați pătimit atâtea în zadar?”[531] Spune „în zadar” pentru că cel care a îndurat osteneli pentru Dumnezeu și apoi le-a părăsit cu totul și nu s-a mai întors la ele nu numai că s-a lipsit de plata pentru osteneli, dar se face și vinovat de osândă grea, pentru că a fost nepăsător și nu a cerut putere de sus.

Dar, dacă omul se împotrivește Satanei de la prima ispitire și îl biruiește, atunci Dumnezeu îi dă căldură statornică, liniștită și netulburată. Căci căldura de la început era însoțită de tulburare, era îndoielnică și nestatornică, pe când cea de a doua este mai bună, fiindcă din ea se naște vederea [duhovnicească] și este răbdătoare, netulburată, credincioasă și neîndoielnică. Ca o corabie ajunsă la un liman liniștit, ancorată din amândouă părțile, așa este a doua căldură, care aduce odihnă deplină.

Așadar, iubiții mei fii, să agonisiți acum cea de-a doua căldură, ca să vă ușurați de orice greutate, pentru că această căldură după [voia lui] Dumnezeu retează toată patima și înlătură toată povara. Apoi face să se sălășluiască în om dumnezeirea, încât

---

[530] Nu este vorba aici de o ură autentică, ci de o renunțare desăvârșită la toate cele ale lumii, renunțare care poate apărea ca ură în ochii oamenilor neduhovnicești. Văzute în perspectiva veșniciei și a dragostei pentru Dumnezeu, dragostea egoistă, limitativă, psihică, și alipirea de relațiile omenești pot fi o piedică insurmontabilă pentru dobândirea Împărăției lui Dumnezeu; *cf.* „Dacă vine cineva la Mine și nu urăște pe tatăl său și pe mamă și pe femeie și pe copii și pe frați și pe surori, chiar și sufletul său însuși, nu poate să fie ucenicul Meu” (*Luca* 14, 26). Nu trebuie pierdut din vedere faptul că ne aflăm în context monahal, ascetic; așadar, nu intră în discuție familia și căsătoria. (n.P.P.)

[531] *Galateni* 3, 3.

acesta devine templu al lui Dumnezeu, după cum s-a scris: „Voi locui în ei și voi umbla"[532].

Așadar, dacă vreți să se întoarcă la voi căldura care v-a părăsit, iată ce lucrare se cere: să încheie omul legământ între el și Dumnezeu și să spună înaintea Lui: „Iartă-mi cele ce am făcut cu nepăsare și nu-Ți voi mai fi neascultător!" Să se păzească de acum înainte de toată delăsarea și să nu îngăduie nicidecum odihnă trupului sau sufletului, ci să-și tindă gândurile către Dumnezeu ziua și noaptea, să plângă în tot ceasul dinaintea Lui și să-și mustre sufletul, zicând cu întristare: „Cum de ai petrecut în nepăsare până astăzi, stând ca un pământ părăginit atâtea zile?" Și, ca să-și amintească de osândă și de Împărăția cea veșnică, să se învinuiască pe sine în tot ceasul, zicând: „Câtă cinste ți-a dăruit Dumnezeu, și tu ai fost nepăsător! Întreaga zidire a pus-o sub ascultarea ta, și tu te-ai răzvrătit!" De grăiește acestea către sufletul său, mustrându-l ziua și noaptea și în tot ceasul, degrabă vine la dânsul căldura lui Dumnezeu. Iar această căldură este întru toate mai bună decât cea dintâi.

Atunci când fericitul David a văzut că vine greutate asupra lui, a zis: „Gânditu-m-am la zilele cele de demult și de anii cei veșnici mi-am adus aminte și am cugetat"[533]. Și iar: „Adusu-mi-am aminte de zilele cele de demult; cugetat-am la toate faptele Tale, la lucrurile mâinilor Tale m-am gândit. Întins-am către Tine mâinile mele, sufletul meu ca un pământ însetat de Tine"[534]. Deci, când [vrei să] te întorci, ia-ți drept îndeletnicire cugetarea la minunile lui Dumnezeu. Astfel te vei mântui, cu darul Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, în veci. Amin.

Omilia 8 (58)[535]

Întrebare: Cum spune Pavel: „Neamurile care nu au lege își sunt lor însele lege"[536]? Dacă nu au legea cea firească[537], cum se fac lor însele lege?

---

[532] *2 Corinteni* 6, 16.
[533] *Psalmul* 76, 5.
[534] *Psalmul* 142, 5-6.
[535] Omiliile de la 58 la 85 sunt cele 28 de omilii din colecția a III-a.
[536] *Romani* 2, 14.
[537] Prin această sintagmă, Sfântul Macarie nu face referire la legea firii, ci la legea primită prin Revelație de la Dumnezeu, văzută de Sfânt ca firească.

Răspuns: Acest cuvânt are trebuință de lămurire. Omul lăuntric s-a întunecat, dar nu s-a întunecat cu totul; a orbit, dar în parte are ochii deschiși; este mort, dar după fire trăiește. Nimeni nu poate „să intre în viață”[538] altfel decât prin multe ispite, multe încercări și multe ocări. Căci vasul acesta trebuie să intre în Împărăție prin încercări, căci nimeni nu intră neîncercat.

De pildă, meșteșugarul ia un material tare și îl pune în foc, apoi îl scoate, îl bate cu ciocanul și iar îl așază în foc, până se înmoaie, și astfel face un vas de preț, bun să fie folosit de stăpân[539]. La fel, ceara, atunci când stă în frig, este tare, dar, când este pusă la foc și începe să se înmoaie și să se lase, ia întocmai forma și chipul peceții. Așa și sufletul, având trebuință de multă instruire, este pus în foc și încercat, pentru ca astfel să poată primi chipul desăvârșit al lui Hristos și pecetea cerească. Vasele de lut[540] sunt așezate de olar în foc și în apă ca să le încerce; și unele dintre ele se fac folositoare, altele se sparg și se prăpădesc. Așa și celor care merg să înfrunte ispitele și încercările războiului, li se întâmplă una din două: fie biruiesc, fie cad și pier, depărtându-se de Dumnezeu și înstrăinându-se de viață. Iar cei care rabdă ispitele și necazurile, ridicându-se atunci când cad și zidindu-se atunci când se surpă, dobândesc biruința și astfel devin de nesurpat și de nebiruit. Așa este încercat sufletul: cade și se ridică, se surpă și zidește, până ce dobândește biruința. La fel și în lumea văzută, mulți copii merg împreună la școală, dar unii ies de acolo neascultători, alții fățarnici, alții neastâmpărați, unii vânători, alții cărturari, alții copiști. Așa și în mănăstiri, sunt mulți frați laolaltă, dar, potrivit cu alegerea lor, unii intră în viață, iar alții nu. Plantele, de pildă, când sunt mici și plăpânde, nu pot să-și formeze rădăcini în pământ și pier dacă vine vreme rea, iar dacă bate vântul, le clatină și le culcă la pământ; dar, când prind rădăcini adânci în pământ, nici vremea, nici furtunile nu le pot vătăma, pentru că sunt înrădăcinate adânc și sunt puternice. Tot așa și frații, fiind încă prunci, au trebuință de multă instruire,

---

[538] *Matei* 19, 17.
[539] *Cf.* 2 *Timotei* 2, 21.
[540] *Cf.* 2 *Timotei* 2, 20.

căci cei care învață despre Împărăţia cerurilor[541] au nevoie mereu de îndrumători care să-i călăuzească până ce se înrădăcinează în har şi se fac de nesurpat şi de neclintit.

Căci creştinii sunt mai presus de patimi şi de demoni, sunt stăpâni peste „duhurile cele necurate"[542], fii ai cămării de nuntă a lui Hristos[543] şi „moştenitori ai lui Dumnezeu"[544]. Ei au ajuns la desăvârşirea lui Hristos, „la starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei [...]"[545], şi nici suferinţele trupeşti, nici frigurile, nici demonii nu-i pot vătăma. Sunt stăpâni peste toate şi fiarele cele veninoase li se supun. Căci şi „omul cel dintâi"[546], fiind stăpân peste cele zidite, domnea asupra patimilor şi a demonilor, iar după ce a încălcat porunca, a devenit rob al patimilor şi al demonilor, al focului şi al sabiei. Dar, după venirea lui Hristos, oamenii pot ajunge din nou la măsura dintâi a lui Adam, prin puterea botezului, şi sunt stăpâni peste patimi şi peste demoni, căci vrăjmaşul cel din urmă, care este moartea, a fost supus sub picioarele [noului] Adam[547]. De aceea, creştinul trebuie să se ţină departe de săgeţile răutăţii, să caute să se mântuiască şi să se avânte în toate luptele. Dacă cineva are ochii şi faţa deplin sănătoase, dar mâinile sau picioarele îi sunt rănite, acesta are două membre sănătoase şi două bolnave. Creştinul însă trebuie să aibă toate membrele sănătoase şi tefere. Pavăza şi armura creştinilor, comunitatea şi petrecerea lor sunt cu totul în afara lumii acesteia şi de aceea cei mai mulţi dintre oameni nu ştiu ce caută. Deprind meşteşuguri pământeşti, căci nu privesc către cer şi nu caută să înveţe meşteşugul care îi poate ridica la ceruri. Chiar dacă poţi găsi adesea negustori sau filosofi, îţi dai seama că sunt ai veacului acestuia. Dar taina creştinismului este mare[548] şi doar cei care se află în afara lumii o urmează cu toată osârdia.

---

541 *Cf. Matei* 13, 52.
542 *Matei* 10, 1.
543 *Cf. Matei* 9, 15.
544 *Romani* 8, 17.
545 *Efeseni* 4, 13.
546 *1 Corinteni* 15, 45.
547 *Cf. 1 Corinteni* 15, 26-27.
548 *Cf. Efeseni* 5, 32.

Dacă ar fi o cetate mare în care toţi ar fi nobili, toţi împăraţi, toţi preoţi, toţi bogaţi şi s-ar întâmpla ca aceştia să se împrăştie unul câte unul în diferite ţări, atunci toţi locuitorii meleagurilor acelora, pe care îi vor întâlni acolo, li se vor părea barbari şi străini. Asemenea vor părea şi ei acelora. Numai când se vor vedea între ei se vor recunoaşte, pentru că sunt de aceeaşi limbă şi din aceeaşi cetate. Căci aceştia sunt din altă lume, sunt cetăţeni ai unei alte cetăţi (aceea a sfinţilor), ai altui veac (căci câţi sunt în Hristos sunt făptură nouă[549]) şi ai altei înţelepciuni; sunt părtaşi ai altui duh[550], ai altei laude, ai altei bogăţii, ai altei vrednicii, ai altei voinţe; au alt cuget (acela al lui Hristos[551]); sunt „fii ai luminii"[552], „fii ai nunţii"[553], fii ai mângâierii[554], fii ai noului legământ[555].

Cu adevărat cei mai mulţi nu cunosc cele nestricăcioase şi netrecătoare, care sunt în ceruri. Chiar dacă cineva este împărat, este al acestui veac. Sau dacă este retor sau filosof, tot al acestui veac este. Dar cel care este al veacului aceluia ştie acea limbă şi se împărtăşeşte de aceea înţelepciune – ele sunt din cer, iar pe pământ nu se găsesc, nici nu există, nici nu pot fi cunoscute cu adevărat prin vreo lucrare sau putere [omenească], fiindcă cele văzute sunt năluciri şi amăgiri ale ochilor. Şi prin câte trebuie să treacă cineva ca să dobândească viaţa? Prin multe încercări. Căci nu poate nimeni să intre în viaţă[556] dacă nu străbate calea cea anevoioasă şi locurile cele înfricoşătoare. Precum ceaţa acoperă văzduhul, aşa şi puterea Satanei inimile celor din Adam şi negura le-a acoperit întreaga voinţă. Şi totuşi sunt unii care sunt iubitori de adevăr şi se nevoiesc şi se silesc a se împotrivi negurii care îi cuprinde. Dar nu de îndată se fac părtaşi părţii celei bune, ci doar după cale lungă şi după multă luptă. Aceştia sunt mai presus decât cei care nu luptă.

---

[549] *Cf.* *2 Corinteni* 5, 17.
[550] *Cf.* *Evrei* 6, 4.
[551] *Cf.* *1 Corinteni* 2, 16.
[552] *Ioan* 12, 36.
[553] *Matei* 9, 15.
[554] *Cf.* *2 Corinteni* 1, 7.
[555] *Cf.* *Faptele* 3, 25.
[556] *Cf.* *Matei* 19, 17.

Totuşi sunt mulţi care, după ce au dobândit puţină odihnă şi au sporit în har, s-au semeţit şi s-au îngâmfat, crezând că au ajuns la eliberarea [de patimi], şi se numesc pe sine desăvârşiţi. Aceştia sunt amăgiţi de răutate şi nu îşi dau seama. Căci nimic altceva nu a dat pierzării neamul creştinesc decât trufia. Pentru că şi pe Adam l-a amăgit şarpele, [zicând]: „Veţi fi ca Dumnezeu"[557]. Iar dumnezeirea este cu totul potrivnică mândriei. Căci semnul [prin care se poate recunoaşte] creştinismul acesta este: pe cel pe care îl vezi flămând, însetat, suferind, sărac cu duhul[558], smerit din a sa voie, pururea fiind în căutare, ziua şi noaptea, acesta se află întru adevăr. Iar dacă cineva este sătul şi bogat şi nu mai cere, acela a căzut pradă amăgirii, precum zice: „Deja sunteţi sătui, deja v-aţi îmbogăţit"[559]. Şi iar zice: „Vai vouă, bogaţi ai acestei lumi, dar şi celor ce credem despre noi înşine că deja suntem ceva!"[560]

Iar lui Dumnezeu, slavă!

Omilia 9 (59)

1. **Întrebare**: Oare trupurile înviate ale celor din Adam stau dezgolite înaintea dumnezeirii, sau au acoperăminte şi se hrănesc cu hrană, aşa cum şi aici trupul a fost acoperit cu veşminte şi hrănit cu mâncăruri? Căci cei din veacul acesta, bărbaţi şi femei, au trebuinţă să se îmbrace, ca să-şi acopere părţile ruşinoase, şi să se hrănească cu hrana cea trecătoare. Aşadar, trupurile înviate, după ce se risipesc în pământ şi se întorc la alcătuirea dintru început, mai au nevoie de aceleaşi lucruri, sau nu[561]?

Răspuns: Acest lucru mi se pare necuviincios şi nechibzuit. Căci ştim că toată frumuseţea şi orânduirea zidirii vor pieri prin destrămare şi pământul nu va mai da roade spre hrana trupului, iar cerul va trece[562] şi el împreună cu toată podoaba lui. Deci de

---

557 *Facerea* 3, 5.
558 *Cf. Matei* 5, 3.
559 1 *Corinteni* 4, 8.
560 *Cf. Luca* 6, 24.
561 Una dintre temele disputelor origeniste din veacurile al V-lea şi al VI-lea a constituit-o statutul trupurilor omeneşti după învierea morţilor. (n.P.P.)
562 *Cf. Matei* 24, 35.

unde li se va mai da hrană oamenilor și li se vor găti veșminte dacă cele văzute se vor destrăma, după cuvântul Domnului? Nu este limpede că există altceva care li se va da, care este dincolo de cele văzute? Căci trebuie să se îmbrace și să se hrănească. Iar dacă mana care s-a dat israelitenilor în pustie era străină și diferită de firea lor – căci este scris: „Pâine îngerească a mâncat omul"[563] –, cu cât mai mult în veacul ce va să fie va da Dumnezeu oamenilor hrană și haine străine de firea lor? Așadar, câți primesc încă de aici „arvuna Duhului"[564] și bogăția cea cerească în inimile lor, câți poartă acum haine slăvite și cerești și câți seamănă în pământul inimii sămânța cea cerească și duhovnicească, aceștia se vor bucura fără îndoială și de slăvirea trupului. Căci frumusețea lui Dumnezeu, cea acum ascunsă și sălășluită în suflet, la înviere, ivindu-se și revărsându-se, va acoperi cu lumina cea veșnică și va slăvi trupul cel din afară. Căci este nevoie ca mintea, care este de preț, să primească încă de aici vestea cea bună și Duhul lui Dumnezeu. După aceasta va fi împreună-slăvit și trupul. Căci Dumnezeu, încă de aici înveșmântând sufletul cu slavă și făcându-l să fie cuprins de focul Lui, în veacul cel așteptat va înveșmânta și trupul și îl va arăta „asemenea trupului slavei Sale"[565], dându-i acolo bucate și veșminte cerești spre odihnă și slujba cea netrecătoare a îngerilor spre lucrare.

În lumea văzută, noaptea își are propria ei lucrare și ziua își are propria ei lucrare. Lucrările nopții sunt rele, căci atunci făcătorii de rele dau la iveală fărădelegea. Ajutați de întuneric, iscodesc rele, fură, săvârșesc desfrânare și adulter fără rușine, nefiind vădiți de nimeni. Iar faptele zilei sunt luminoase, sunt fapte ale dreptății și ale cinstirii de Dumnezeu, căci tot lucrul care se face în lumină „lumină este"[566], fiind săvârșit întru Dumnezeu. Iar cei care lucrează fărădelegea acum ascund multe în noapte, dar mai târziu, „toate vădindu-se, prin lumină se arată"[567]. Căci cei care adună de acum sămânța celui rău în inimile

[563] *Psalmul* 77, 29.
[564] 2 *Corinteni* 1, 22.
[565] *Filipeni* 3, 21.
[566] *Efeseni* 5, 14.
[567] *Efeseni* 5, 13.

lor, consimțind cu mintea la faptele rușinoase ale celui viclean, se sârguiesc să ascundă și să tăinuiască faptele lor rele, dar nu se pot ascunde de Dumnezeu. Căci „toate sunt goale și descoperite pentru Cel înaintea căruia vom da socoteală"[568]. Pentru că întunericul, care acum acoperă sufletul și mintea, va întuneca în ziua aceea și va acoperi și trupul, care va fi înghițit de hăurile întunecate ale celui rău. Iar faptele bune ale drepților „vor străluci ca soarele"[569], căci nici acestea nu pot fi ascunse. În timpul verii, pomii roditori odrăslesc înlăuntrul lor roadele și nu pot ascunde ceea ce cuprind în sine, căci timpul atrage roadele printr-o putere și o forță a sa și le scoate la iveală, spre hrană. Grăuntele, fiind îngropat în pământ, mai întâi formează rădăcini într-ascuns, în adâncul pământului, și odrăslește, iar apoi, crescând, se ivește la suprafața pământului și este văzut, hrănindu-se și înălțându-se până ce devine pai și spic deplin și dă grăunțe. Mlădița din vița-de-vie, lucrând mai întâi înlăuntru, odrăslește într-ascuns și apoi dă la iveală ceea ce a zămislit, rodind și dând vin la vreme potrivită. În același fel, creștinii, care de pe acum seamănă și cultivă în via cea cerească, înfigând în pământul inimii rădăcini preadulci, nu pot ascunde roadele, ci ceea ce au zămislit înlăuntru în ziua învierii va lumina și trupul, umplându-l de veselie și bucurie. Tot așa se vădesc și faptele păcătoșilor. O fecioară înțeleaptă, de cade în desfrânare și zămislește, se sârguiește să ascundă urâta sa faptă de desfrânare, dar nu o poate tăinui, căci fătul, ajungând la deplina alcătuire, se ivește, vădind fărădelegea celei care l-a născut. Tot așa, și cei care zămislesc în inimă păcatul și nasc odrasle ale nelegiuirii nu pot în ziua aceea [a Judecății] să scape de focul cel înfricoșător și negrăit, ci împreună se osândesc și sufletele, și trupurile lor.

Așadar, aceasta este ceea ce căutăm: a ne sârgui de pe acum, în această puțină vreme, ca să ne învrednicim a primi și a zămisli în inimile noastre Sfântul Duh al lui Dumnezeu, pentru ca printr-Însul și trupurile noastre să se îmbrace în slavă și în odihnă în ziua aceea. Căci El le restaurează într-un veac nou și nestricăcios,

---

568 *Evrei* 4, 13.
569 *Matei* 13, 43.

zidind pentru ele „cer nou şi pământ nou"[570], precum şi luminători noi, şi le dă propriul chip şi „făgăduinţa moştenirii"[571]. Unii ca aceştia sunt pietre preţioase[572] şi mărgăritare alese care stau înaintea dumnezeirii, căci cei drepţi au fost numiţi „pietre preţioase" şi „vulturi"[573] şi „porumbei"[574]. Iar Ziditorul Hristos surpă zidirile întunecoase ale gândurilor rele, despre care s-a zis: „Surpând gândurile şi toată trufia care se ridică împotriva cunoaşterii lui Dumnezeu [...]"[575], căci acestea, intrând în inimile noastre, urlă ca într-o pustie. Surpându-le, El pune ca temelie propria piatră şi, rostogolind celelalte pietre (mă refer la gândurile cele după fire), le ridică până la culmea zidirii, care este în înălţimile cerului, unindu-le cu sfântul Său trup şi împreunându-le cu zidirea Sfinţilor Apostoli. Iar dumnezeiasca zidire este alcătuită din două materii: mai întâi, omul nostru lăuntric pe care îl ridică până la zidirea trupului Său, al îngerilor şi al duhurilor drepţilor ce s-au săvârşit, şi, pe de altă parte, El Însuşi, Care Se pogoară din înălţime la cei de pe pământ şi, alegându-Şi loc şi punându-Şi cortul, Se sălăşluieşte aici.

Precum ochii cei trupeşti văd soarele cel material, aşa şi ochii sufletului trebuie să vadă lumina duhovnicească a soarelui dreptăţii[576]. Rândunelele pleacă iarna pentru că nu pot îndura vânturile puternice şi asprimea gerului, întorcându-se apoi primăvara, când găsesc vreme paşnică şi bună, căci se încălzeşte întreg pământul. Atunci, ca şi când ar veni în propriile case, intră în casele oamenilor şi, pătrunzând înăuntru fără teamă, îşi construiesc cuiburi şi la vreme cuvenită dau glas viersului lor. Tot aşa şi Domnul, venind în casele sufletelor noastre, Se odihneşte în adăpostul inimii noastre şi Se sălăşluieşte acolo, după ce trec valurile şi iarna cea aspră şi întunericul, şi strălucesc acolo razele Sale, pline de lumină preadulce, şi o pace adâncă pătrunde într-o astfel de casă. Aşadar, primăvara, când se apropie şi stăruie

[570] *Apocalipsa* 21, 1.
[571] *Evrei* 9, 15.
[572] *Cf. 1 Corinteni* 3, 12.
[573] *Matei* 24, 28.
[574] *Matei* 10, 16.
[575] *2 Corinteni* 10, 4-5.
[576] *Cf. Maleahi* 3, 20.

căldura soarelui, pământul odrăsleşte şi face să crească roadele şi plantele dintr-însul. Căci viile şi toţi copacii pădurii şi ţarinile se îndesesc, acoperindu-se cu frunze verzi şi împodobindu-se cu flori frumoase. Încă şi animalele necuvântătoare zămislesc în pântece, dând naştere puilor, încât se ivesc şi trupurile tinere ale mieilor şi ale celorlalte animale şi inimile fără de răutate şi nevinovate ale copiilor nou-născuţi; şi mai toate care cu puţin timp înainte erau mohorâte, acoperite, nemişcate şi neroditoare se preschimbă acum rodind, mişcându-se şi crescând. Căci pământul care era înţepenit de frig se dezgheaţă şi este plin de frumuseţea ierbii şi a frunzişului de tot felul. Munţii pleşuvi se îmbracă cu verdeaţă, lepădându-şi sălbăticia, şi toate râurile, primind belşug de apă, revarsă şuvoaie dulci şi limpezi. Saltă şi se bucură tot neamul zburătoarelor şi al fiarelor, schimbându-se prin vremea bună şi prielnică, şi se bucură de hrană îmbelşugată.

Toate acestea sunt simboluri ale realităţilor duhovniceşti şi gândite, căci mintea, fiind înlănţuită şi împiedicată de negura cumplită şi de vânturile aprige, devine neroditoare şi toate gândurile sunt robite de tristeţe adâncă. Căci se adună acolo multe gânduri străine firii şi orice gând rău este de la Satana. Dar în vremea cercetării de către Duhul Sfânt se petrece o schimbare şi o prefacere mare. Mintea începe să înflorească şi să dea roade duhovniceşti din pământul inimii, iar mărăcinii şi îngrăditurile demonilor vicleni sunt zdrobite de puterea Sfântului Duh. Începe şi inima însăşi să se mişte, să primească sămânţa cerească şi să fie cultivată de adevăratul Lucrător. Multă linişte, multă pace se află acolo şi fericiţi sunt cei care sunt cercetaţi de Sfântul Duh şi primesc lucrarea Lui.

După cum porumbeii, zburând aproape de ferestre, ajung la cuib, aşa şi drepţii, ţinându-se aproape de slava trupului lui Hristos, aleargă către odihnă, căci, „unde este stârvul, acolo se vor aduna şi vulturii"[577]. Lui fie[-I] slava!

[577] *Matei 24, 28.*

Omilia 10 (60)

Un lemn fără arme, o cruce fără fier și un trup mort au biruit și au ucis diavolul și pe îngerii lui[578]. Cu propriile sale arme, Cel mai puternic l-a ucis pe cel puternic și înarmat, l-a biruit[579]. Și acum vine către orice suflet care Îl caută cu adevărat și, apropiindu-Se de el, zdrobește și nimicește puterea întunericului care ținea sufletul întemnițat și înlănțuit. Atâta dorire și dragoste trebuie să aibă sufletul către Mirele Hristos, Care S-a unit cu el, pe cât are o femeie înțeleaptă și iubitoare de soț, care, adesea văzându-l pe acesta [cum îndură] temniță sau lanțuri sau altă pedeapsă, din dragoste pentru el, i se pare că este legată și că pătimește împreună cu dânsul și se chinuiește, cu durere în inimă, chiar mai mult decât cel întemnițat. Precum Maria, stând înaintea Domnului răstignit, vărsa lacrimi, plângând străpunsă de dragoste, și părea că este răstignită împreună cu El, așa și sufletul care L-a iubit pe Domnul, care a primit întru sine dragoste aprinsă și se sârguiește cu adevărat să se unească cu Mirele său, Hristos, trebuie să fie părtaș la pătimirile Lui, pururea având înaintea ochilor și amintindu-și rănile Lui pe care le-a primit pentru el[580]. Își amintește cât a pătimit pentru el Cel fără de patimă, cum a fost pedepsit pentru el Cel mai presus de orice pedeapsă și cum, „în chipul lui Dumnezeu" fiind, a luat asupra Sa „chip de rob"[581].

Astfel, sufletul pătimește întru toate și este pus în lanțuri împreună cu El, pentru ca și slăvit să fie împreună cu El[582]. Și, după cum atunci, cu puterea lui Dumnezeu, piatra a fost rostogolită de la ușa mormântului[583] și Maria L-a văzut pe Domnul[584], așa și acum, prin puterea și cercetarea Duhului Sfânt, piatra care

---

578 *Cf. Matei* 25, 41.
579 *Cf. Luca* 11, 21-22.
580 Adică pentru suflet.
581 *Filipeni* 2, 6-7.
582 *Cf. Romani* 8, 17.
583 *Cf. Matei* 28, 2.
584 *Cf. Ioan* 20, 14.

stă pe suflet, adică vălul păcatului[585], este rostogolită și înlăturată, așa încât sufletul se învrednicește să vadă fața Domnului și să se odihnească întru Duhul după ce a fost izbăvit și eliberat de piatra păcatului ce stătea asupra lui. Căci orice suflet care Îl iubește pe Domnul este strâmtorat de demonii cei răi care se luptă cu el și nu îl lasă să se apropie de Dătătorul de viață, Hristos. Aceasta se întâmplă cu îngăduința lui Dumnezeu, căci El încearcă sufletul ca să vadă dacă Îl iubește cu adevărat pe Stăpânul său, dacă rămâne statornic în hotărârile sale chiar și atunci când este apăsat de chinuri, sau, dimpotrivă, trândăvindu-se, se leapădă de El, renunțând la osteneala cerută de această cale și fugind de războiul „împotriva duhurilor răutății"[586]. Și aceasta după ce vreme de mulți ani a stăruit, răbdând cu îndrăzneală ispitele răutății, pentru ca în cele din urmă să fie judecat de către Domnul ca vrednic de a fi părăsit și lipsit de orice ajutor.

Iar Domnul, văzând bărbăția sufletului și răbdarea lui în ispite, văzând că, după ce a fost ispitit, a fost aflat vrednic, i Se arată, în bunătatea Sa, luminându-l cu lumina Lui cea foarte strălucitoare, și îl cheamă la Sine, zicând: „Vino în pace, tu, care Îmi ești aproape!" Iar sufletul, alergând către El, Îl cheamă și zice: „De ce, Doamne, m-ai părăsit și m-ai lăsat atâta vreme să pătimesc și să fiu ocărât de vrăjmași? Când Te căutam, m-au aflat străjerii nopții care înconjurau cetatea și m-au împiedicat[587]". Iar Domnul, plin de lumină negrăită, răspunde zicându-i spre încredințare și mângâiere: „Bine spui. Vino în pace, tu, care Îmi ești aproape, frumoasa mea, porumbița mea!" Și vorbește cu el, arătându-i semnele cuielor și zicând: „Iată semnele cuielor, iată biciuirile, iată bătăile, iată rănile! Acestea toate le-am răbdat pentru tine, care ai primit multe răni și ai fost târât de mulți vrăjmași în amară robie. Iar Eu, din iubire de oameni, am venit în căutarea ta spre a te elibera, pentru că dintru început te-am făcut după chipul meu și te-am zidit ca să-Mi fii mireasă. Pentru tine am pătimit Eu, Cel fără de patimă. Eu, Cel care nu ocărăsc, am răbdat multe ocări pentru răscumpărarea ta. Dar tu, care ai făcut

585 *Cf. 2 Corinteni* 3, 15-16.
586 *Efeseni* 6, 12.
587 *Cf. Cântarea Cântărilor* 5, 7.

atâtea rele și în atâta întuneric te-ai adâncit, nu erai dator să pătimești și să te mâhnești pentru binele tău?" Vorbind pașnic și dialogând cu sufletul, îi arată că El este Cel care i-a dat putere să rabde atunci când era mâhnit și tot El l-a întărit în ispite și l-a încurajat în chip tainic.

Auzind acestea, sufletul pricepe că nu are nimic al său, ci toate sunt de la Domnul, Mirele Cel bun și frumos. Și, recunoscând din toată inima că El i-a dat hotărârea, dragostea și voința, răspunde, zicând: „Iată, Doamne, vezi-mi trupul neprihănit, vezi-mi sufletul curat, ia-mă cu totul la Tine, acoperindu-mă cu dreapta Ta și odihnindu-mă la sânul Tău!" Iar Domnul i Se arată în două chipuri: și cu rănile Lui, și întru slava luminii Lui. Și sufletul vede pătimirile pe care le-a îndurat pentru el, dar vede și slava preastrălucită a luminii Sale dumnezeiești. Prefăcându-se „în același chip, din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului"[588] și înaintând spre amândouă chipurile: cel al pătimirilor și cel al luminii pline de slavă, uită cumva de firea sa, fiind luat în stăpânire de către Dumnezeu, unindu-se și amestecându-se cu omul cel ceresc[589] și cu Duhul Sfânt și devenind și el duh.

După cum un cerșetor foarte sărac, care umblă din poartă în poartă pentru „hrana cea de toate zilele"[590], dacă ajunge pe neașteptate împărat, uită de sărăcie din pricina fericirii pe care o are în mâinile sale, tot așa și sufletul care a dobândit bogăție cerească nu își mai amintește de sărăcia de dinainte. Căci, dacă Hristos, „Dumnezeu fiind în chip"[591] după fire, a uitat cumva de vrednicia Sa, „chip de rob luând și făcându-Se asemenea oamenilor"[592], cu atât mai mult sufletul, apropiindu-și esența, puterea și firea lui Dumnezeu, uită de starea lui rușinoasă de la început.

Să-L rugăm, dar, pe Domnul și să așteptăm să ni Se arate cu dragoste și să ne izbăvească încă de pe acum de întuneric, pentru ca astfel, la înviere, și trupul cel neputincios să strălucească, prin lumina care se află în suflet, și să fie slăvit împreună cu sufletul.

---

[588] *2 Corinteni* 3, 18.
[589] *Cf. 1 Corinteni* 15, 47.
[590] *Iacov* 2, 15.
[591] *Filipeni* 2, 6.
[592] *Filipeni* 2, 7.

„Domnul este aproape"[593] de noi, numai să-L căutăm noi cu inimă curată. Așadar, tot cel care aude cuvintele acestea să nădăjduiască a primi Cuvântul Cel ipostatic și să învețe de la Dânsul toată dreptatea.

Așadar, tu, cel care nădăjduiești să fii moștenitor al lui Dumnezeu și să-ți unești sufletul cu Duhul Domnului, vezi ce petrecere și ce viață de cinste trebuie să duci și ce fel de purtare trebuie să ai!? Căci acestea toate trebuie să le săvârșești și să le dovedești cu toată puterea ta.

Omilia 11 (61)

Există o lume nedesăvârșită și o lume desăvârșită. Cea nedesăvârșită și trecătoare este în multe privințe asemănătoare celei desăvârșite și veșnice. Există aici un palat și un împărat îmbrăcat în porfiră, care poartă coroană din pietre prețioase. Mai sunt și slujitorii și scutierii lui, dintre care unii petrec în acest palat, iar ații sunt dregători, precum și alții care au alte ranguri. Și aceștia sunt îmbrăcați în haine strălucitoare și scumpe. Tot așa există și în cer un palat și Împăratul Hristos, înveșmântat în porfiră împărătească. Slujesc acolo curteni, dregători și înalți demnitari, îmbrăcați și ei într-o slavă asemănătoare și încununați cu coroane din pietre prețioase. Căci [zice]: „Pus-ai pe capul lui cunună de piatră scumpă"[594]. Există pe pământul acesta războinici și comandanți care au purtat numeroase lupte și au ieșit biruitori în multe războaie și au ridicat mii de trofee [ca semn de biruință] împotriva vrăjmașilor. Se află aici mulți viteji și războinici care l-au biruit pe diavol și pe îngerii lui[595] și au propășit. În palatul cel văzut al romanilor se află bărbați de vază care sunt scutiți de orice zarvă și luptă, pe care nimeni nu-i silește să poarte arme sau să ia parte la război. Aceștia se numesc eunuci împărătești. Sunt cinstiți de toți oamenii și împăratul însuși îi iubește. Unora dintre ei li s-a încredințat porfira împărătească, altora coroana, altora vreun alt lucru împărătesc de preț. De asemenea, și în

[593] *Filipeni* 4, 5.
[594] *Psalmul* 20, 3.
[595] *Cf. Matei* 25, 41.

ceruri există bărbaţi care sunt cinstiţi de către Împăratul ceresc. Aceştia sunt adevăraţii eunuci[596], care s-au făcut eunuci şi s-au curăţit în urma războiului cu păcatul. Lor li s-a încredinţat cetăţi binecuvântate, care au pace şi odihnă, şi au fost rânduiţi ca mai-mari peste porfira împărătească şi vistieriile cereşti. Aceştia au fost cu totul scutiţi de război şi petrec fără de grijă. După cum [pe pământ] există meşteşugari şi înţelepţi, şi aici sunt înţelepţi care au primit înţelepciunea duhovnicească de la Atotînţeleptul Hristos. Veşmintele lor sunt luminoase şi bogăţia lor duhovnicească nu trece niciodată. De aceea, lucrarea creştinilor este mai de preţ decât orice ştiinţă şi orice faptă trupească. Căci ei săvârşesc o lucrare dumnezeiască pe care lumea nu o cunoaşte.

O minte se deosebeşte de alta şi un om este mai de cinste decât altul. Şi mi se pare că toate lucrurile văzute sunt opuse şi străine celor duhovniceşti. Căci există o minte care călătoreşte şi aleargă până la cer şi, mergând pe calea gândurilor sale curate, ajunge la cărările şi căile pregătite sfinţilor în ceruri. Şi există şi o altă minte care se târăşte pe pământ, tăvălindu-se pe căile trupeşti. Prin urmare, există o minte trupească şi există o minte duhovnicească. Iar mintea duhovnicească este foarte diferită de cea trupească.

Între animale, doar păsările, [fiind înzestrate] cu puf uşor, străbat văzduhul, ajutându-se de aripi şi fiind uşurate de aerul însuşi, căci, atunci când bat din aripi, atrag un curent de aer care le susţine şi le ajută zborul, în vreme ce vieţuitoarele care nu au aripi şi care stau pe pământ, chiar dacă ar vrea să se ridice în văzduh, nu pot. Aşa şi mintea care s-a curăţit şi a primit aripi duhovniceşti, printr-un avânt puternic, se înalţă la cer, ridicându-se în văzduhul dumnezeirii, în vreme ce mintea dobitocească, necioplită şi materială, tăvălindu-se pe pământ, se târăşte căutând locuri pustii, pentru că nu poate să priceapă şi să cunoască cele ale minţii duhovniceşti.

Există unele soiuri de copaci, precum măslinul, chiparosul şi alţii asemenea, care nici vara, nici iarna nu îşi pierd frunzele, ci pururea sunt înveşmântaţi şi împodobiţi cu frunze. Iar alţii se

[596] *Cf. Matei* 19, 12.

dezgolesc iarna, lepădându-și frunzele. Acest exemplu se potrivește creștinilor. Căci ei au fost numiți în Scriptură „pomi"[597] care nu își leapădă niciodată podoaba și frumusețea frunzelor[598]. Nici vânturile puternice nu îi clintesc, nici seceta verii nu îi vatămă, ci sunt totdeauna înveșmântați în slava Duhului. Acesta este înțelesul celor spuse: „Cel care rodul său va da la vremea sa și frunza lui nu va cădea"[599]. Dar sunt și alții, cu mintea mai ușuratică, care, fiind neputincioși, nu pot să se împotrivească și să îndure atunci când vin asupra lor ispitele ca niște viscole și furtuni.

Așadar, cei care au gândire duhovnicească sunt dușmani ai poftelor trupești. După cum viețuitoarele care trăiesc și cresc în apă nu pot trăi pe uscat, ci pier dacă sunt scoase din apă, în vreme ce animalele care trăiesc pe pământ fug de traiul în apă, pentru că urăsc viața din adâncul [mării], așa și creștinii: atunci când sunt siliți să se ocupe de lucrurile ce țin de veacul acesta, se simt strâmtorați și par a se îneca. Iar oamenii trupești, atunci când se îndepărtează de cele materiale și sunt siliți să ia aminte la cele duhovnicești, sunt cuprinși de amețeală, sunt strâmtorați și se sufocă. De aceea sunt foarte rari acei viteji care-și duc până la capăt[600] cu răbdare lucrarea. Aceștia au nevoie de multă îndrăzneală și agerime în rugăciunea lor către Dumnezeu „în vremea de acum"[601]. După cum cele mai iuți dintre păsări, folosindu-se de puful lor ușor, trec pe deasupra curselor și fac de rușine uneltirea vânătorilor, așa și cel care are gândirea vie și ageră scapă de uneltirile și de cursele diavolului. Căci multe duhuri asupresc sufletul și, atrăgând către el toate cele ce se mișcă pe pământ, îi ocupă și tulbură mintea. De aceea, creștinul trebuie să fie un adevărat luptător.

De pildă, un om străin și lipsit de experiență cu privire la treburile cetății, dacă vine într-o cetate agitată și aglomerată, caută să ia cu sine un ocrotitor care are experiență și care îl poate

---

[597] *Matei* 7, 17; 12, 33.
[598] *Cf. Psalmul* 1, 3.
[599] *Psalmul* 1, 3.
[600] *Cf. Evrei* 3, 14.
[601] *Romani* 13, 26.

feri de violența mulțimii, pentru că nu are încredere în sine din pricina lipsei de experiență și a neputinței sale. Acesta, câtă vreme merge statornic pe urmele acestui ocrotitor, străbate drumul drept până la capăt. Dar, dacă nu este atent și, din pricina nepăsării sale, se lasă purtat de mulțimile din cetate, este păgubit, depărtându-se și lipsindu-se de ajutor. Însă, dacă își va da silința și va disprețui ostenelile, încingându-și mijlocul cu putere[602], va zdrobi forța mulțimii și, ținându-se de ocrotitorul său, se va învrednici de ajutorul lui.

În același fel sunt și sufletele oamenilor, care au fost numite cetăți ale lui Dumnezeu[603], în ale căror piețe se află o mulțime de duhuri, iar pe drumurile minții și ale inimii sunt numeroase gânduri. Aceste suflete Îl au dinaintea ochilor pe Stăpânul și Ocrotitorul lor, Iisus Hristos, Care împarte în mod chibzuit mari daruri. De aceea, cu multă îndrăzneală și curaj, trebuie să risipească și să depărteze zarva mulțimii care le asuprește. Astfel, ieșind biruitoare, vor putea ajunge în sânul binecuvântat al lui Hristos, a Căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

Omilia 12 (62)

Cei care s-au retras din lume[604] și ascultă cu adevărat de cuvântul lui Dumnezeu și trăiesc în cuvioșie, dar sunt încă acoperiți de vălul patimilor de care toți au parte pentru neascultarea lui Adam – adică gândirea trupească [care naște] gânduri rele, pe care Apostolul o numește „moarte" când zice: „Dorința cărnii este moarte" –, aceștia se aseamănă oamenilor care umblă noaptea. Căci, deși primesc lumină de la stele (adică de la poruncile din Sfintele Scripturi), totuși sunt în noapte; sunt împiedicați de lucrarea nevăzută a patimilor și nu se pot curăți desăvârșit din pricina acestei lucrări a întunericului. De aceea, ducând o viață de virtuți, cu osteneală și cu multă credință, trebuie să se roage mult Stăpânului ceresc ca să strălucească ziua

---

[602] *Cf. Efeseni* 6, 14.
[603] *Cf. Matei* 5, 14; *Apocalipsa* 3, 12.
[604] Οἱ ἀναχωρήσαντες sunt eremiții, pustnicii. (n.P.P.)

soarelui dreptății[605] în inimile lor și astfel să poată vedea toate lămurit: și vătămarea de tot felul pe care o pricinuiesc fiarele nemateriale și desfătările, precum și bunurile negrăite și felurite și frumusețile fără seamăn din lumea cea nestricăcioasă. Căci bărbații înduhovniciți și desăvârșiți, în ale căror inimi a strălucit în chip lucrător lumina nematerială, recunosc printr-o adevărată putere de discernere și virtuțile cele bune, și vătămarea celor rele, după lucrarea diferită a fiecăreia, potrivit celor spuse de fericitul Pavel: „Hrana tare este pentru cei desăvârșiți, care au prin obișnuință simțurile învățate să deosebească binele și răul"[606]. Iar fericitul Petru spune: „Și noi avem cuvântul proorocesc, la care bine faceți luând aminte, ca la o făclie ce strălucește în loc întunecos, până când va străluci ziua și Luceafărul va răsări în inimile voastre"[607]. Și în alt loc se spune: „Pentru voi, care vă temeți de Domnul, va răsări soarele dreptății, cu tămăduire în razele lui"[608].

Iar cei mai mulți, care se amestecă cu lumea, sunt asemenea oamenilor care umblă în noapte întunecoasă plină de nori și de ceață, în care nu strălucește nici cea mai mică rază de lumină de la vreo stea (adică dumnezeiescul cuvânt care luminează sufletul), încât par aproape orbi. Așa sunt cei care se lasă prinși cu totul de cele materiale și nu lucrează cu frică de Dumnezeu nici poruncile, nici alte fapte bune, ci sunt cu totul amăgiți de deșertăciunea lumii și [săvârșesc] fapte rele. Iar oamenii din lume care, fiind luminați de poruncile lui Dumnezeu ca de niște stele, viețuiesc cu credință și cu frică de Dumnezeu nu sunt cu totul în noapte întunecată și neguroasă. De aceea pot avea nădejdea mântuirii.

Oamenii din lumea aceasta adună avere din diferite meșteșuguri și felurite lucrări: unul dobândește aur din diferite ranguri militare, iar altul, stăpân al casei, agonisește bani de pe urma vitelor sau a altor animale. Tot așa, fiecare își agonisește aurul cel ceresc – adică bogăția cerească a Duhului, [spre dobândirea]

---

605 *Cf. Maleahi* 3, 20.
606 *Evrei* 5, 14.
607 *2 Petru* 1, 19.
608 *Maleahi* 3, 20.

vieții veșnice – prin felurite daruri (după cum s-a zis: „Având felurite daruri, după harul ce ni s-a dat”[609]) și diferite nevoințe, fapte de dreptate și virtuți, săvârșite cu ajutorul lui Dumnezeu, potrivit cu buna viețuire, cu râvna și cu credința sa. De aceea, nimeni nu trebuie să judece sau să învinuiască sau să ocărască pe aproapele său, ci doar să alerge fiecare cu credință și să se nevoiască, spre a dobândi, cu ajutorul lui Dumnezeu, câștigul cel duhovnicesc.

Scot aur din pământ doar aceia care caută înseși vinele aurului, adică cei care aleargă fără odihnă și cu statornicie ca să ajungă la scopul cel mai înalt, și anume la desăvârșire. Căci aceia care se îndeletnicesc cu meșteșugurile întru stăruință și îndelungă răbdare sau cei care lucrează pământul cu nădejde se îmbogățesc întrucâtva, unii dintre ei având parte și de slavă în lumea aceasta, alții fiind doar tocmiți. Dar robii trândavi, care mănâncă numaidecât tot ce se nimerește, fără să se ostenească cu îndelungă răbdare, pururea rămân goi și săraci. Iar câți lucrează faptele de virtute cu nădejde, cu îndelungă răbdare, cu stăruință și cu sârguință, așteptând cu credință [binele] ceresc cel nădăjduit și având înaintea ochilor ajutorul harului, aceștia cu adevărat își agonisesc bogăția Duhului prin stăruința lor și prin îndelungă răbdare, prin osteneală și prin rugăciune. De aceea, ei sunt și slăviți de Dumnezeu în veacul viitor. Iar cei care sunt doar dornici să primească harul, dar nu stăruie cu toată îndelungă răbdarea în osteneală, în trudă și în toate cele bineplăcute lui Dumnezeu, se lipsesc și de harul de care s-au învrednicit. Căci voința slabă și leneșă nu este niciodată în acord cu harul, aflată fiind goală de fapte bune și lipsită de virtuți, și de aceea se arată nevrednică și lipsită de slavă înaintea lui Dumnezeu în veacul ce va să fie.

Omilia 13 (63)

Cei care au ieșit din lume și iubesc sărăcia, care s-au înstrăinat de împreunarea cea trupească și disprețuiesc toate cele văzute din lume – slava și cele care sunt socotite mari în această

[609] *Romani* 12, 6.

viață –, care trăiesc în sărăcie și caută spre Domnul, aceștia gândesc drept și și-au pus înainte o țintă bună și prielnică virtuții. Aceștia caută să intre în slăvita cetate a sfinților, în patria cerească, în lăcașuri și case nezidite de mână[610]. Și, fiindcă mintea acestora caută într-acolo, ca și când deja au intrat [în acea cetate] și s-au slăvit și s-au făcut moștenitori ai acesteia, ei trăiesc acestea înlăuntrul lor, datorită bunei intenții și a scopului lor, deși petrec încă în trup. Căci, câtă vreme trăiesc în veacul acesta, așteaptă cu ardoare să intre în „cetatea al cărei meșter și lucrător este Dumnezeu"[611]. Zidirile acestui veac sunt stricăcioase și nu au temelie tare. Căci „la sfârșitul veacului" toate lucrurile și zidirile de aici vor fi nimicite. „Cerul se va strânge ca un sul de hârtie"[612] și „pământul va trece"[613]. Unde vor fi, dar, cele slăvite și mari ale vieții acesteia când va veni vremea să se risipească toate? Strânge-mi averea, aurul, argintul, bunurile și toată bogăția cea strălucită în care te încrezi și începe să zidești o cetate din ele! Iar înțelepciunea, slava, rangurile, demnitățile și toată podoaba veacului acestuia așază-le ca pe un zid împrejurul cetății. Și, când vei termina de zidit cetatea, [vei vedea] că nu are nici temelie și nici trăinicie. Iată că temeliile zidului sunt șubrede și se surpă și toate cele din cetate se strică și pier. Așa sunt toate cele ale veacului acestuia: stricăcioase și supuse pieirii.

Iar voi bine faceți că ridicați zidiri care nu se surpă și nu se strică niciodată, căci vă îngrijiți a pune temelia voastră pe piatră[614], iar temelia care este zidită pe piatră nu cade niciodată. Căci spune Scriptura: „Împărăția cerurilor este asemenea unui bărbat înțelept care a săpat, a adâncit și a pus temelie pe piatră și, când au venit ape mari și când au bătut vânturile, nu a căzut, căci era clădită pe piatră"[615]. Dar care este această zidire nefăcută de mână? Sunt sufletele credincioase care Îl iubesc pe Domnul. Căci înțeleptul Meșter, Iisus Hristos, le-a zidit pe piatra care este

---

610 *Cf. 2 Corinteni* 5, 1.
611 *Evrei* 11, 10.
612 *Isaia* 34, 4.
613 *Matei* 24, 35.
614 *Cf. Luca* 6, 48.
615 *Luca* 6, 48.

Domnul Însuşi, este Cuvântul Său Cel făcător de viaţă, este puterea dumnezeiască, este Sfântul Duh. Şi care sunt pietrele? Sunt gândurile cele curate şi bune ale firii lui Adam. Acestea sunt asemenea pietrei cereşti, după măsura căreia sunt şi ele zidite. Ce spune Scriptura? Până ce vom ajunge „la starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei deplinătăţii lui Hristos"[616].

Dar există şi o altă zidire, clădită pe nisip[617], adică sufletele păcătoase, cugetele lumeşti, afundate în patimile trupului. Acestea sunt zidite pe cugetarea vicleană, pe duhul diavolului. Şi care sunt pietrele? Sunt gândurile rele care iubesc plăcerile păcătoase. Aşadar, o astfel de zidire clădită pe nisip este stricăcioasă şi trecătoare.

Cei care în vremea de acum bat la uşă[618] şi se gândesc la cele viitoare ca şi când ar fi prezente sunt foarte înţelepţi. Înţelegând că veacul acesta este trecător şi supus pieirii, aceştia dispreţuiesc împreunarea trupească, pentru că ştiu că după viaţa aceasta trupurile se vor destrăma. De asemenea, înţeleg că bogăţia văzută este supusă stricăciunii şi risipirii şi de aceea dispreţuiesc toate cele văzute. Amintindu-şi şi de osânda pregătită păcătoşilor şi de feluritele pedepse de care vor avea parte, stau cu grijă şi cu teamă şi îşi întăresc sufletele ca să nu cadă pradă gheenei şi chinurilor. Se gândesc şi la cetatea sfinţilor şi la cei de frunte ai acesteia, la Sfinţii noştri Părinţi, la proroci, la apostoli, la mucenici, precum şi la frumuseţile cereşti, la slava dumnezeiască care îi înveşmântează pe sfinţi pentru buna lor hotărâre. Chiar dacă sunt încă în veacul acesta, ei sunt ca unii care se bucură deja de bunătăţile acelea. Şi, petrecând întru această îndeletnicire, se aseamănă Tatălui lor Celui ceresc. De vreme ce, după încălcarea poruncii [de către Adam], odrăslesc în om şi cele bune, şi cele rele, aceştia au luat-o înainte şi s-au războit cu răutatea. Au cerut arme de la Părintele lor Cel ceresc, prin care au dus război şi au biruit, stingând „săgeţile cele arzătoare"[619] ale păcatului. De

[616] *Efeseni* 4, 13.
[617] *Cf. Matei* 7, 26.
[618] *Cf. Luca* 13, 25.
[619] *Efeseni* 6, 16.

aceea, într-acolo unde intră ei „doresc îngerii să privească”[620], căci acestora li se pun cununi de preț pe capetele lor[621]. Iar îngerii se întreabă unii pe alții: „Cine sunt aceștia care s-au învrednicit de o asemenea slavă și de asemenea cununi și au fost duși în locuri mai de cinste decât noi?” Și le răspunde Domnul: „După dreptate au parte de mai multă cinste decât voi, căci aceștia sunt cei care «pentru numele Meu»[622] și pentru porunca Mea au ieșit din lume și au disprețuit veacul acela, s-au făcut săraci, batjocoriți, defăimați în lumea de acolo, au dus război cu Satana, s-au luptat și s-au nevoit împotriva lui și nu au fost biruiți de el. S-au ostenit și Mi-au slujit cu ochii plini de lacrimi ziua și noaptea, au purtat ocara crucii Mele pe umerii lor și pătimirile Mele în trupurile lor”. Pe aceste suflete le ia Domnul și le duce Tatălui, zicând: „Iată, aici sunt fecioarele curate care au ascultat de porunca Ta; primește-le în îmbrățișarea Duhului Tău și în sânurile binecuvântate ale luminii Tale! Căci pentru acestea Îmi plecam genunchii la pământ și Îmi umpleam ochii de lacrimi, zicând: «Părinte Sfinte»[623], «sfințește-i»[624] și păzește-i de cel rău[625], ca să devină una cu Noi[626], cu trupul și cu sufletul! Nu numai în vremea de atunci și nu numai pentru aceștia Te-am rugat și am cerut, ci și pentru toată biserica sfinților”.

Căci El îndelung a răbdat și a venit în acest veac pentru cei care aveau să devină slujitorii Lui, să se facă bineplăcuți Lui și să plinească biserica cea cerească, adică Împărăția păcii. Iar Tatăl Se bucură de aceștia și zice: „«Moșteniți Împărăția cea pregătită vouă»[627]. Eu și Fiul Meu vom fi împreună cu voi un singur duh[628] și o singură împărtășire”. Și duce aceste suflete la odihnă, la tronurile cele slăvite și la bucurie. Și oștirea îngerilor, care se alătură lor, mărturisește despre aceștia cum s-au nevoit, cum au

---

[620] *1 Petru* 1, 12.
[621] *Cf. Apocalipsa* 4, 4.
[622] *Matei* 24, 9.
[623] *Ioan* 17, 11.
[624] *Ioan* 17, 17.
[625] *Cf. Ioan* 17, 15.
[626] *Cf. Ioan* 17, 22.
[627] *Matei* 25, 34.
[628] *Cf. 1 Corinteni* 6, 17.

stăruit în luptă și cum au adus Domnului ca o ofrandă rugăciunile, postirile și privegherile lor.

Cei care petreceți în sărăcie veți lua în schimb pentru această sărăcie bogăția cea cerească. Cei care vă chinuiți trupurile dormind pe pământ, plecându-vă genunchii și rugându-vă veți fi mai presus de cei care viețuiesc în porfiră. Căci cei care viețuiesc în porfiră nu slujesc Domnului, dar voi, viețuind aspru și hrănindu-vă cu verdețuri, căutați a vă închina lui Dumnezeu și a-L slăvi. Dar, petrecând în această sărăcie și în lipsuri, să nu vă pierdeți răbdarea, căci aveți drept pildă și țintă pe Domnul, Care a mers pe această cale. Când te doare trupul și ești ostenit, amintește-ți de trupul Domnului: cum a fost lovit de Pilat[629] și a ostenit în călătorii[630]. Când ești fără casă, adu-ți aminte că Domnul, Cel care a zidit toate, venind pe pământ, a zis: „Vulpile au vizuini și păsările cerului cuiburi, dar Fiul Omului nu are unde să-Și plece capul"[631] și să Se odihnească. Când mergi pe jos, adu-ți aminte că picioarele Domnului erau pline de praf, pentru că multă vreme a umblat pe jos și numai o singură dată, pentru a împlini prorocia, a șezut pe asin[632]. Când ochii tăi se umplu de lacrimi, adu-ți aminte că Domnul plângea pentru căderea ta, rugându-Se către Tatăl cu strigăt mare și cu lacrimi multe[633], ca tu să fii izbăvit din moarte. Când te batjocoresc oamenii, gândește-te la pălmuirile și scuipările pe care El le-a primit[634] și rabdă cu smerenie. Iar culcarea ta pe pământ nu este ceva mai aspru decât cununa de spini care I-a fost pusă pe cap[635]. Toți îngerii și cetele sfinților, [în sunete de] trâmbițe și alăute, se bucură de Mire și de mireasă, așa cum se întâmplă la nunta unui om bogat de pe pământ, la care aleargă întreaga cetate și noroadele, sârguindu-se să fie de ajutor mirelui și miresei. Astfel aleargă și întreaga biserică cerească atunci când sufletul se unește cu Mirele ceresc.

---

[629] *Cf. Marcu* 15, 15.
[630] *Cf. Ioan* 4, 6.
[631] *Matei* 8, 20; *Luca* 9, 58.
[632] *Cf. Matei* 21, 7.
[633] *Cf. Evrei* 5, 7.
[634] *Cf. Marcu* 14, 65.
[635] *Cf. Marcu* 15, 17.

După cum, vara, tot cel care mai înainte a semănat aşteaptă să secere şi să primească roade din pământ, tot aşa, dacă cineva a lucrat ceva „în vremea de acum”[636], aceste fapte vor merge înaintea lui în Împărăţia cerurilor.

Căci există creştini doar cu vorbe şi există creştini cu fapte. Să ne rugăm, dar, ca cele grăite să fie săvârşite de către noi în deplinătatea lor, în faptă şi cu putere. Căci făptuirea este mult mai sigură decât cuvintele goale.

Slavă îndurărilor lui Hristos şi milei Sale nemăsurate în vecii vecilor! Amin.

Omilia 14 (64)

Animalul care li se dă spre hrană oamenilor trebuie să fie mai întâi sacrificat şi apoi să-i fie înlăturată pielea şi părul. Trebuie să fie tăiat şi spălat de întinăciunea aflată în pântece[637], apoi să fie spălată bine cu apă necurăţia mai fină şi mai greu de înlăturat care este ascunsă între membranele aşa-zisului al doilea pântece. Apoi carnea, pusă pe foc şi friptă puţin, se îndulceşte şi astfel se aduce spre hrana şi desfătarea stăpânului casei.

În acelaşi fel şi creştinul, despărţindu-se de lume şi făcându-se ca un mort faţă de viaţa rea de mai înainte, dezbrăcându-se de lume ca de o piele cu păr şi cu sânge[638], are încă înlăuntrul său necurăţia urât mirositoare a gândurilor şi amintirile faptelor urâte; are patimile, atât cele văzute, cât şi cele mai subtile şi greu de descoperit, care cu anevoie pot fi stăpânite.

Trebuie deci ca cel care vrea să devină creştin desăvârşit să se facă mort faţă de faptele rele ale lumii pe care le săvârşea mai înainte şi să se dezbrace de veacul acesta ca de o piele cu păr, printr-o retragere desăvârşită şi o lepădare deplină [de lume]. Apoi, prin tăiere, adică prin cercetarea dumnezeiescului har, să spele necurăţia gândurilor rele din inimă în chip îndoit: şi patimile arătate, şi cele mai subtile şi greu de descoperit. Astfel, fiind

[636] *Romani* 3, 26.
[637] *Cf. Leviticul* 4, 11.
[638] Continuând analogia de mai sus, Sfântul Macarie utilizează această metaforă animală cu privire la om.

aprins de focul ceresc al Sfântului Duh, lepădând toată voința cea necoaptă și primind coacerea cea desăvârșită, ca o hrană folositoare și dulce se aduce pe masa cerească, spre desfătarea Împăratului ceresc, și devine moștenitor al Împărăției, după cum spune Domnul în Evanghelie: „Mâncarea Mea este să fac voia Celui care M-a trimis pe Mine și să săvârșesc lucrul Lui”[639].

Mai înainte, în Legea veche, oaia era cercetată cu grijă[640] și [abia] apoi era adusă ca jertfă. Se ungea animalul cu grăsimea topită la foc și astfel se aducea lui Dumnezeu ca o ardere de tot, „întru miros de bună mireasmă”[641]. Așa și acum, sufletul care vrea să se aducă pe sine, împreună cu trupul, „jertfă vie, sfântă, bineplăcută lui Dumnezeu”[642], este cercetat de către Arhiereul ceresc, Hristos, și, dacă are grăsimea Duhului, pe care a dobândit-o prin legile cele bune, prin învățăturile harului și prin virtuți, se aduce Tatălui ceresc, în veșnica Împărăție a cerurilor, ca o adevărată ardere de tot și jertfă vie, trecută prin focul duhovnicesc de către Hristos, adevăratul Arhiereu. Astfel se învrednicește a se face moștenitor al bunătăților veșnice.

Trebuie deci ca fiecare să se cerceteze mereu, în toate privințele, și să se pună la încercare, pentru a vedea dacă trăiește după cuvântul adevărului și dacă pășește pe urmele Domnului[643]. Să facă el aceasta sau să fie cercetat și încercat de către bărbații înduhovniciți. Trebuie să-i caute mereu pe cei care propovăduiesc cuvântul adevărului și care sunt creștini „în faptă și în adevăr”[644].

Atunci când oamenii primesc mai multe pahare din care să bea, le este limpede în care este amestecat vin dulce și care sunt umplute doar cu apă. Căci cele în care este amestecat vin aduc celui care bea un gust plăcut, întărire și veselie. Tot așa, în lume sunt mulți care adapă oamenii cu felurite și iscusite cuvinte, dar adevărații propovăduitori sunt aceia care aduc sufletelor bucurie

---

639 *Ioan* 4, 34.
640 *Cf. Leviticul* 22, 20.
641 *Efeseni* 5, 2.
642 *Romani* 12, 1.
643 *Cf. 1 Petru* 2, 21.
644 *1 Ioan* 3, 18.

cerească și care le pricinuiesc o schimbare în bine, care vorbesc de la Duhul Sfânt[645] și [au vorba] dreasă prin har[646], care fac să răsune glasul viu al inimii și nu adapă mulțimea ca și cu o băutură îndoită cu apă, cu vorbele goale și umflate ale buzelor lor; care, prin harul care grăiește într-înșii, aduc putere și bucurie cerească sufletului care îi ascultă și care îi schimbă pe oameni, ducându-i către sfințenia pe care ei înșiși au dobândit-o prin har.

Așadar, aceștia trebuie să cerceteze și să caute, așa cum am spus, pe cei care grăiesc de la Duhul și din trăirea inimii și să stăruie pe lângă aceia de la care pot primi adevăratul folos cel după Dumnezeu, care au adevărata înțelepciune cea întru Domnul, iar nu întru cele ale lumii. Despre aceștia s-a zis: „De vei vedea un înțelept, mergi la el din zori și pragurile ușilor lui să le roadă piciorul tău”[647]. Căci cei care ascultă de aceștia pot deveni cu timpul asemenea lor dacă stăruie pe lângă dânșii.

În această lume sunt mulți care au agonisit mult aur, dar nu sunt vădiți tuturor, ci înaintea mulțimii se arată lipsiți și nu se fălesc nicidecum cu averile lor: cu case, cu felurite obiecte, cu slujitori sau cu vite. Astfel, bogăția lor, ascunsă fiind, este pe deplin ferită de primejdii. Dar sunt și mulți alții care nu au agonisit aur nicidecum, dar, prin faptul că descriu multe bunuri și case, lasă să se creadă că ar avea mult aur, înșelând pe mulți prin vorbăria lor și crezându-se bogați, deși sunt săraci și lipsiți. Tot așa și între creștini, sunt unii care au agonisit în ei înșiși bogăția Duhului [Care lucrează] cu putere, dar nu sunt vădiți tuturor, ci se tăinuiesc pe ei înșiși, arătându-se lipsiți, pentru că nu vor să se știe cine sunt. Și sunt și alții care, pentru câteva virtuți arătate: postiri, privegheri, tăcere, vorbire înțeleaptă sau altele de acest fel, vor să fie socotiți înduhovniciți, deși nu au într-înșii lucrarea și puterea Duhului. De pildă, dacă cel care își ține ascunsă bogăția s-ar gândi să dea la iveală o parte din aurul său, cu puțini bani ar cumpăra toată averea celui care se arată pe sine bogat și care vrea să fie socotit ceea ce nu este de fapt. Dar, dacă și-ar descoperi bogăția și s-ar vădi pe sine tuturor, mulți s-ar

645 *Cf. 2 Petru* 1, 21.
646 *Cf. Coloseni* 4, 6.
647 *Înțelepciunea lui Isus Sirah* 6, 37.

mira și s-ar umple de invidie, [zicând] împotriva lui: „Cum de acesta, pe care toți îl socoteau sărac, a dobândit deodată atâta bogăție?" Și ar începe să-l împovăreze cu multe slujbe și dări, iar hoții și tâlharii l-ar pândi zi și noapte ca să-l omoare și să-i ia bogăția. Acesta de pretutindeni ar avea parte de primejdii, de pagube și de necazuri neașteptate, pentru că nu a primit încă de la împărat vreun rang sau vreo putere. De aceea, bărbatul înțelept care are mult aur ascuns, dar nu a primit încă vreun rang, își tăinuiește bogăția cu toată grija ca să nu îl cunoască mulțimea și să prindă dușmănie față de el sau, prin uneltirile unor oameni, să-și piardă nu numai bogăția, ci chiar și viața. Dar, dacă a primit din mâna împăratului un rang înalt sau o demnitate, nu se mai teme, chiar dacă ar descoperi bogăția vistieriei sale. Ba chiar ar fi slăvit pentru aceasta, cumpărând proprietăți mari și zidind case impunătoare, adunând, prin bogăția sa, o mulțime de slugi și mii de animale de tot felul. Nu se teme de atacul tâlharilor, pentru că a primit de la împărat demnitatea de a purta sabia împotriva oamenilor pizmași și răufăcători. Și astfel, datorită rangului său, adună bogăție peste bogăție și adaugă aur peste aur, până ce devine atât de bogat, prin toate bunurile sale, încât aproape că nici el nu știe câte a agonisit.

Tot așa, și creștinul care află în sine un dar duhovnicesc și se bucură de mângâierea dumnezeiescului har să ascundă bine întru sine mângâierea Duhului sau cunoașterea tainelor cerești. Să nu se laude și să nu se vădească pe sine celor apropiați câtă vreme nu a primit încă de la Împăratul ceresc spre chivernisire vreun rang duhovnicesc, ca să nu stârnească invidia cea rea sau poate chiar să fie jefuit de tâlharii nevăzuți. Căci „iconomii tainelor lui Dumnezeu"[648], care pot cu adevărat să fie de folos sufletelor, care au fost rânduiți de către Duhul pentru aceasta și care au dobândit bogăția cerească pentru totdeauna, vorbesc cu putere, fără laudă și fără slavă deșartă. Căci zice: „Așa vorbim, nu căutând să plăcem oamenilor, ci lui Dumnezeu, Care încearcă inimile noastre"[649]. Și iar: „Grăim înaintea lui Dumnezeu în

[648] *1 Corinteni* 4, 1.
[649] *1 Tesaloniceni* 2, 4.

Hristos"[650]. Așadar, cu o asemenea dorire trebuie să înainteze creștinii către darurile mai bune și mai mari ale Duhului[651], nesăturându-se de bogăția cerească și flămânzind și însetând de dreptate[652], adică de dragostea cea desăvârșită și neschimbată a Duhului, către care fericitul Pavel îi sfătuiește și îi îndeamnă [să tindă] pe cei care au mari harisme, așa încât să nu rămână doar la acele daruri pe care le-au dobândit de la Duhul, ci să se sârguiască prin multă rugăciune ca să dobândească acel dar din care nu se poate cădea vreodată[653], care este dragostea desăvârșită și neschimbată a Duhului. Aceasta cuprinde în sine toate darurile. Mai mult chiar, pe aceasta a descoperit-o Apostolul ucenicilor ca fiind calea care le întrece pe toate[654]. În cei care au ajuns la o asemenea măsură, patimile răutății sunt nimicite, după cum s-a spus: „Dragostea nu pizmuiește, nu se trufește, nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu gândește răul"[655] și așa mai departe. Într-înșii se revarsă neîncetat și neîntrerupt izvorul viu al Duhului din adâncul dumnezeirii, după cum zice: „Cel care bea din apa pe care Eu i-o voi da – în el se va face izvor de apă curgătoare, spre viață veșnică"[656], care pururea răpește mintea spre negrăite taine cerești și o întraripează „din slavă în slavă"[657], din veac în veac, din taină în taină, din putere în putere, din odihnă în odihnă nespusă, din virtute în virtute, din lumină mai presus de lume în lumină mai presus de ceruri.

Îndeletnicindu-se numai cu cele dumnezeiești și bune, cugetul unui astfel de suflet este aprins de dragoste duhovnicească și de mai multă dorire pentru frumusețile cele mai slăvite și mai strălucite ale Duhului. Este rănit de o dragoste fără saț pentru Mirele ceresc și, ca să zic așa, trăind în desfătări, în locul celor mai mici le dorește pe cele mai mari și mai bune, care nu pot fi grăite prin cuvinte, nici nu pot fi cuprinse de mintea omenească.

---

650 2 *Corinteni* 2, 17.
651 *Cf.* 1 *Corinteni* 12, 31.
652 *Cf. Matei* 5, 6.
653 *Cf.* 1 *Corinteni* 13, 8.
654 *Cf.* 1 *Corinteni* 12, 31.
655 1 *Corinteni* 13, 4-5.
656 *Ioan* 4, 14.
657 2 *Corinteni* 3, 18.

Este precum fiul sau fiica unui împărat care, trăind în huzur, aruncă lucrurile de preţ ale părinţilor şi caută cele care sunt şi mai preţioase. De pildă, în loc de tipsii de argint, caută unele de aur, în loc de haine strălucite, din mătase scumpă, alege veşminte cu pietre preţioase şi cu aur, în loc de vin vechi şi bun, doreşte unul şi mai vechi şi mai scump. Dorind cele ce sunt mai bune, dispreţuieşte toate aceste lucruri de preţ şi le socoteşte obişnuite, cerând de la părinţi altele mai presus de acestea. Tot aşa, sufletele cu adevărat împărăteşti, care s-au învrednicit a dobândi Duhul împărătesc şi stăpânitor[658], primind într-însele puterea nebiruită a dragostei şi fiind rănite de o iubire desăvârşită faţă de Mirele ceresc, nu mai sunt împiedicate de patimile răutăţii. Căci au fost izbăvite de acestea de către Duhul, după multă şi îndelungată osteneală, osârdie şi luptă desăvârşită, prin credinţă, şi sunt mereu atrase către cereştile taine cele duhovniceşti. Fiind răpite de frumuseţile felurite ale dumnezeirii, caută cu multă dorire cele ce sunt mai mari şi mai bune. Căci dumnezeirea Duhului are diferite şi felurite frumuseţi negrăite şi de necuprins cu mintea, pe care le arată sufletelor vrednice, spre desfătarea, bucuria, viaţa şi odihna lor. Astfel, sufletul sfânt, rănit de o dragoste tot mai puternică şi mai arzătoare pentru Mirele ceresc, nu mai ia seama la cele de pe pământ, ci este cuprins cu totul de dragoste pentru El.

Aşadar, sufletul creştin, care s-a împărtăşit de har, nu trebuie să se oprească şi să fie mulţumit, ca şi când ar fi dobândit deja ceva[659], ci, privind către scopul despre care vorbeşte Apostolul, să se sârguiască mereu, prin nevoinţă şi osteneală multă, cu credinţă, să dobândească dragostea desăvârşită a Duhului, care ne-a fost făgăduită, care „alungă frica"[660], după cum a spus Ioan. Acesta trebuie să fie pururea flămând şi însetat de dreptate[661] şi să se considere mereu ca unul care se află la început în privinţa bogăţiei covârşitoare[662] a Duhului ce a fost făgăduită acelora care

[658] *Cf. Psalmul* 50, 13.
[659] *Cf. Filipeni* 3, 12.
[660] *1 Ioan* 4, 18.
[661] *Cf. Matei* 5, 6.
[662] *Cf. Efeseni* 2, 7.

cred. Astfel fiind sufletul evlavios, prin multa sa dorire față de cele mai bune, nu numai că nu pierde bunurile pe care le-a dobândit, dar va primi și cele pe care încă nu le are. Creștinul nu trebuie să fie ca un mercenar sau sclav care caută prilejuri ca să scape de osteneală, ci să slujească Tatălui până la sfârșit, cu toată bunăvoința și osârdia, ca un fiu și moștenitor[663], spre a moșteni bunătățile părintești.

Toți cei din veacul acesta, de la împărat până la cerșetor, par a se bucura de viață și fiecare este încredințat că trăiește, dar, dacă vei compara viața desfătată a bogaților cu cea a săracilor, vei afla o mare deosebire. Privind plăcerea și desfătarea date de feluritele mâncăruri și vinuri, de hainele de aur și argint și de celelalte bunuri ale bogatului, îl vei socoti pe sărac ca pe un mort. Căci bogatul se atinge cu mâinile numai de aur și numără bani de aur, în vreme ce săracul, și numai un bănuț de aramă de ar găsi în gunoi, nu se rușinează să se aplece și să-l ia, pentru că este în mare lipsă. Așadar, dacă vei compara viața săracului cu cea a bogatului va fi ca și când ai pune alături ceva care nu există cu ceva care există și un mort cu unul care este viu. Tot așa se întâmplă și cu cele duhovnicești. Toți cred că sunt creștini pentru ca mărturisesc credința în Hristos și pentru că au câteva virtuți, dar puțini sunt adevărații creștini, cei care sunt bogați în Duhul Sfânt, care se bucură de feluritele desfătări ale harului, care se veselesc de dragostea cerească a Duhului[664], cei care își împodobesc sufletul cu veșmintele cerești ale darurilor de tot felul, care nu doar printr-o simplă mărturisire și o credință slabă au îmbrățișat creștinismul, ci prin puterea și lucrarea Duhului. Ei ating pururea cu mâinile sufletului și cu mintea aurul ceresc, adică au cunoașterea și vestirea tainelor Duhului. Aceștia sunt adevărații creștini. Dacă vei compara lucrarea minții și viața sufletului acestor adevărați creștini cu a celorlalți, vei afla o mare deosebire, ca între vii și morți. Căci aceia se află într-o cumplită sărăcie datorată duhului lumesc, sunt lipsiți de puterea dată de bogăția cerească și au mintea tulburată de patimi, încât abia dacă

[663] *Cf. Galateni* 4, 7.
[664] Așadar, creștin autentic poate fi numit doar cel care trăiește o viață duhovnicească veritabilă. (n.P.P.)

pot găsi în ei înșiși un singur gând bun între atâtea rele. Ei petrec cu trândăvie în această sărăcie și se mulțumesc cu hainele sărăcăcioase ale unor virtuți mărunte, pentru că Duhul nu lucrează într-înșii dumnezeieștile virtuți.

Domnul Însuși a arătat că există o mare deosebire între cei care sunt adevărați închinători și cei mulți, care doar par a se închina, care fac aceasta numai la arătare, într-un chip ușuratic, fără a se închina „în duh și în adevăr"[665]. Căci zice: „Vine ceasul, și acum este, când adevărații închinători se vor închina Tatălui în duh și în adevăr, că și Tatăl astfel de închinători Își dorește. Duh este Dumnezeu și cei care I se închină trebuie să I se închine în duh și în adevăr"[666]. Astfel, El deosebește curtenii cerești, care sunt bogați în Duhul, de cei care petrec în cumplita sărăcie a păcatului, care cred că sunt vii pentru că au mărturisit credința în Hristos, dar, de fapt, nu au dobândit viața îmbelșugată prin lucrarea întru putere a Duhului.

Toți au înfățișarea trupului, dar unii au o înfățișare sănătoasă și fără prihană, iar alții au o înfățișare bolnăvicioasă și atinsă de răni. Dar și în privința bolilor trupești există o mare deosebire: unii suferă de răni vădite, iar alții, deși au răni care nu se văd, au în trup un tremur cumplit, încât nu pot nici să se miște. La arătare, trupul lor pare sănătos, dar suferințele și mișcările lor arată că boala lor este cu mult mai gravă și mai greu de vindecat decât a celor care au răni văzute. Acela care are răni văzute, dacă merge la doctor, se învrednicește de vindecare mai grabnic decât celălalt. Și toate bolile ascunse ale trupului sunt mai grele decât cele văzute și mai anevoie de tămăduit. La fel se întâmplă și cu creștinii. Mulți par a fi sănătoși (adică duhovnicești), pentru unele virtuți exterioare și trupești, dar lăuntric sunt stăpâniți de patimi cumplite, care sunt ascunse. Iar alții, care sunt cuprinși de păcate vădite și sunt socotiți de mulți netrebnici și de disprețuit (așa cum a fost socotit vameșul de către fariseu[667]), dacă se întorc către adevăratul Doctor, care este Hristos, și se apropie de El, primesc vindecare mai grabnică decât cei pe care i-am pomenit

---

665 *Ioan* 4, 23.
666 *Ioan* 4, 23-24.
667 *Cf. Luca* 18, 11.

mai înainte. Căci zice că vameşul s-a coborât mai îndreptat decât fariseul[668]. Altfel stau lucrurile cu cei care „în omul cel lăuntric"[669] sunt vătămaţi de boli ascunse, cum ar fi: îngâmfarea, semeţia, trufia, necredinţa, mândria, preţuirea de sine, făţărnicia, slava deşartă, laşitatea, gândurile rele şi altele asemenea. Căci zice: „Omul se va uita la faţă, dar Domnul Se va uita la inimă"[670]. Este de dorit însă ca omul să fie sănătos şi pe dinafară, şi pe dinăuntru, cu ajutorul dumnezeiescului har şi prin lupta sa cea de bunăvoie, şi atunci se va învrednici a se face moştenitor al Împărăţiei, întru Iisus Hristos, ale Căruia sunt slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.

Omilia 15 (65)

Acesta este „Legământul cel nou"[671]: „legea Duhului"[672] cea „scrisă în inimi"[673], cea mai înainte propovăduită de proroci. Întru această lege, sufletul rodeşte roadele dreptăţii[674] şi trăieşte în Dumnezeu viaţă veşnică. Aşadar, cel care nu a primit harul de la Dumnezeu, care nu a nădăjduit şi nu a luat „darul Sfântului Duh"[675], a călcat voia lui Dumnezeu[676] şi a tăgăduit prin faptă toată Scriptura. Dacă nu a primit această putere, este amăgit de gândurile lui, fiind străin de Biserica cerească a celor întâi-născuţi; nu s-a alăturat duhurilor drepţilor celor desăvârşiţi[677]; nu a ajuns în „Ierusalimul cel de sus"[678]. Acesta nu s-a închinat „Tatălui în Duh şi în adevăr"[679]. Căci acela în care nu sălăşluieşte Dumnezeu nici nu L-a cunoscut pe Dumnezeu. Fiindcă „aceasta este viaţa veşnică: să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu

---

668 *Cf. Luca* 18, 14.
669 *Romani* 7, 22.
670 *1 Regi* 16, 7.
671 *Luca* 22, 20.
672 *Romani* 8, 2.
673 *Romani* 2, 15.
674 *Cf. Iacov* 3, 18; *Filipeni* 1, 11.
675 *Faptele* 2, 38; 10, 5.
676 *Cf. Luca* 7, 30.
677 *Cf. Evrei* 12, 23.
678 *Galateni* 4, 26.
679 *Ioan* 4, 23.

adevărat"[680]. Căci „ce este născut din Duh este duh"[681] și „nașterea cea de la Dumnezeu îl păzește și cel viclean nu se atinge de el"[682]. Aceștia [care nu sunt născuți din Duhul] vor să pună acoperiș unei case fără temelie. Fără mamă nu se poate naște copil și fără împreunare nu poate veni pe lume fiu. Tot așa, fără nașterea din Duhul Sfânt nimeni nu se face fiu al lui Dumnezeu și cel care nu este fiu al lui Dumnezeu nu intră în viața veșnică. „Căci câți sunt mânați de Duhul lui Dumnezeu sunt fii ai lui Dumnezeu."[683]

Casa care este zidită are nevoie de temelie. Nimeni nu zidește pur și simplu pe nisip[684], ci mai întâi înlătură tot nisipul și sapă, punând astfel temelia pe piatră, ca să rămână neclintită atunci când vin viscole, vânturi, furtuni și revărsări de ape. Iar cei care zidesc doar pe nisip în zadar se ostenesc, căci de îndată cade casa și se surpă. Tot așa, sufletul iubitor de adevăr, când vrea să-și zidească casa după cuvântul Domnului, nu zidește pe nisipul gândurilor rele și păcătoase, ci sapă și adâncește, înlăturând, pe cât îi este cu putință, nisipul, adică gândurile rele și viclene, până ce află gândurile temeinice și neclintite ale credinței în Hristos, până ce Îl află pe Hristos, piatra cea adevărată pe care „porțile iadului nu o vor birui"[685]. Și astfel zidește, prin bună viețuire, având „inimă curată, cuget bun și credință fără de fățărnicie"[686], după cum spune Apostolul. Așa săvârșește zidirea casei duhovnicești a lui Dumnezeu, care pe dinăuntru este curată, iar pe dinafară este încă și mai curată. Căci, mai înainte de a se descoperi această taină a Duhului lui Hristos și mai înainte de venirea și arătarea Lui, toată podoaba dreptății era în afară: și Legea, și tăierea împrejur, și curățirea, și jertfele, și prinoasele, și slujirea. Dar, de când s-a arătat cuvântul mântuitor al lui Hristos și Duhul Sfânt a pus în inimile oamenilor cuvântul care nu este scris cu cerneală, de atunci toate se află înăuntru: și slujirea din

---

680 *Ioan* 17, 3.
681 *Ioan* 3, 6.
682 *1 Ioan* 5, 18.
683 *Romani* 8, 14.
684 *Cf. Matei* 7, 26.
685 *Matei* 16, 18.
686 *1 Timotei* 1, 5.

cuget curat, şi jertfele. Căci zice psalmistul: „Ridicarea mâinilor mele, jertfă de seară”[687].

Îndeobşte, Dumnezeu caută curăţenia lăuntrică şi podoaba sufletului. Astfel, omul poate să fie cu adevărat curat şi pe dinafară, după cum spune Domnul: „Fariseule orb, spală partea dinăuntru a paharului şi a blidului ca să fie curată şi cea din afară!”[688] Căci „cel care a făcut partea din afară a făcut şi partea dinăuntru”[689]. Dacă mai înainte, când nu aveau curăţia lăuntrică, oamenii se împodobeau cu dreptatea din Lege, cu atât mai mult atunci când sufletul s-a curăţit de întuneric, avându-L în sine pe Hristos Cel adevărat, s-a sfinţit şi trupul şi s-a împodobit desăvârşit.

{Un mărgăritar mare, de mult preţ şi împărătesc, rânduit pentru o coroană împărătească, se cuvine doar unui împărat. Numai un împărat poate purta acest mărgăritar, iar altui om nu i se cade a-l purta. Tot aşa, cel care nu s-a născut din Duhul Cel împărătesc şi dumnezeiesc şi nu s-a făcut fiu al lui Dumnezeu de neam ceresc şi împărătesc, după cum s-a scris: „Şi celor câţi L-au primit, le-a dat putere să se facă fii ai lui Dumnezeu”[690], de vreme ce nu este fiu al Împărăţiei, nu poate purta preţiosul mărgăritar ceresc, adică chipul adevăratei lumini, care este Domnul. Cei care au şi poartă mărgăritarul trăiesc şi împărăţesc împreună cu Hristos[691] în veci. Căci aşa a spus Apostolul: „După cum am purtat chipul celui pământesc, să purtăm şi chipul celui ceresc”[692].}[693]

Hristos este Cel care este în suflet purtat în lumină negrăită, cunoscut cu adevărat doar de cei care Îl poartă şi văzut doar cu ochii sufletului. Pentru cel nebotezat este cu neputinţă să cunoască „cele ale Duhului”[694] sau măcar să primească credinţa până ce nu se naşte într-însul chipul ceresc al lui Hristos. Atunci va cunoaşte cu adevărat, din experienţă, bunătatea Domnului.

---

[687] *Psalmul* 140, 2.

[688] *Matei* 23, 26.

[689] *Luca* 11, 40.

[690] *Ioan* 1, 12.

[691] *Cf.* 2 *Timotei* 2, 12.

[692] 1 *Corinteni* 15, 49.

[693] Acest fragment cuprins între acolade se regăseşte şi în *Omilia* 23 (dintre cele 50 de omilii duhovniceşti).

[694] 1 *Corinteni* 2, 14.

Slavă Celui care iubeşte atât de mult neamul omenesc încât îl învredniceşte a fi părtaş firii Lui! Căci spune Petru: „Ca să vă faceţi părtaşi dumnezeieştii firi”[695]. Aşadar, să ne sârguim şi noi şi să ne rugăm ca să ne facem părtaşi unor asemenea bunătăţi şi daruri dumnezeieşti ce ne-au fost făgăduite, după cum a spus şi Apostolul: „Copiii mei, pentru care sufăr iarăşi durerile naşterii, până ce Hristos va lua chip în voi”[696]. Vai de cel care nu a căutat şi nu a aflat bunătăţile duhovniceşti cele negrăite! Căci cel care nu s-a născut din Duhul nu poate intra în Împărăţie, după cum Domnul a arătat[697].

Omul făcut de mâinile lui Dumnezeu[698] avea la început multă curăţie şi supunere, dar, când a călcat porunca lui Dumnezeu, a căzut sub pedeapsă. Stăpânit fiind de cel viclean, s-a sălbăticit, urmând voilor sale. Astfel, întreg neamul ce s-a născut din el, fiind sub stăpânirea [celui rău], s-a făcut părtaş sălbăticiei şi înstrăinării, neprimind jugul dreptăţii. De aceea, atunci când este chemat de Cuvântul Cel viu, cu anevoie primeşte jugul uşor şi bun[699], pentru că s-a deprins cu sălbăticia.

Atunci când un bou este luat dintr-o cireadă sălbatică şi este înjugat să are pământul, la început se arată sălbatic şi potrivnic jugului, dar apoi, după ce este strunit şi îmblânzit de cel care îl mână, încetul cu încetul se pleacă sub jug de bunăvoie, fără a fi silit, şi lucrează pământul alături de celălalt bou înjugat. Aşa şi sufletul care crede în Dumnezeu, câtă vreme este încă stăpânit de păcat şi este înstrăinat, se împotriveşte cu sălbăticie jugului celui adevărat. Dar, când este înjugat împreună cu sufletele sfinte, care ştiu bine să lucreze adevăratul pământ, este îmblânzit de harul Duhului şi încetul cu încetul este călăuzit spre adevăr, până ce se îmblânzeşte deplin şi cu bucurie ia asupra sa jugul cel bun al Domnului[700], lucrând pământul inimii ca să dea roadele

---

695 2 *Petru* 1, 4.
696 *Galateni* 4, 19.
697 *Cf. Ioan* 3, 5.
698 *Cf. Facerea* 2, 7.
699 *Cf. Matei* 11, 30.
700 *Cf. Matei* 11, 30.

Duhului[701]. Va fi împuns și biciuit de ispite amare ca să săvârșească lucrul cel dumnezeiesc fără lenevire și cu mai multă râvnă.

{Un cal care viețuiește în locuri pustii, într-o cireadă de cai sălbatici, este aprig și nesupus față de oameni. Dar, după ce este luat din cireada sălbatică și strunit, se îmblânzește și, fiind strâns cu frâul, învață să meargă drept și supus. Apoi un călăreț iscusit îl instruiește ca să fie de bun folos în război și îl acoperă cu armură, cu platoșă, cu apărătoare de fier și celelalte asemenea. La început atârnă hățul și îl clatină înaintea ochilor lui ca să se obișnuiască și să nu îl respingă. Și astfel, fiind instruit de călăreț, calul învață să se lupte cu vrăjmașii. Căci, fără călăreț și fără platoșă, calul nu poate lupta. Apoi, după ce se învață și se deprinde cu lupta, de îndată ce miroase sau aude zgomote de război[702], el singur se năpustește degrabă asupra vrăjmașilor, încât chiar și numai prin nechezatul lui îi înspăimântă pe luptători.

Tot așa și sufletul, în urma încălcării poruncii, sălbatic fiind și nesupus, petrecând în pustia lumii împreună cu fiarele, adică cu duhurile răutății, trăiește în slujba păcatului. Dar, când aude cuvântul lui Dumnezeu și crede, leapădă deprinderile sălbatice și cugetul trupesc, primind frâul Duhului și fiind condus de Hristos ca de un călăreț. Apoi urmează să fie încercat prin necazuri, prin supunere și strâmtorări, pentru ca încetul cu încetul să se îmblânzească, pe măsură ce păcatul din el este îndepărtat și nimicit, cu ajutorul Duhului. Astfel, îmbrăcând „platoșa dreptății", „coiful mântuirii" și „pavăza credinței" și luând „sabia Duhului"[703], sufletul învață să lupte cu vrăjmașii lui. Fiind întrarmat cu Duhul Domnului, se luptă cu „duhurile răutății"[704] și „stinge săgețile arzătoare ale celui viclean"[705]. Căci fără armele Duhului sufletul nu poate înlătura păcatul, dar, dacă are armele Domnului, atunci când aude și simte războaiele cele aprige, cu sunet și strigare pornește, după cum se spune în *Cartea lui Iov*[706], căci la „glasul

701 *Cf. Galateni* 5, 22.
702 *Cf. Iov* 39, 25.
703 *Efeseni* 6, 14, 16, 17.
704 *Efeseni* 6, 12.
705 *Efeseni* 6, 16.
706 *Cf. Iov* 39, 25.

rugăciunii lui" cad vrăjmașii. Luptându-se astfel și ieșind biruitor în război, cu ajutorul Duhului, poartă cununi de biruință cu multă îndrăzneală și așa se unește cu Împăratul ceresc în vecii vecilor. Amin.}[707]

Omilia 16 (66)

Cel care vrea să-I fie bineplăcut lui Dumnezeu, să devină moștenitor credincios al lui Hristos[708] și să fie următor râvnitor al Domnului, așa încât să fie numit și el fiu al lui Dumnezeu [născut] din Duhul, mai înainte de toate trebuie să îndure cu îndelungă răbdare, cu stăruință și curaj feluritele necazuri, strâmtorări și nevoi ce vin asupra lui: fie boli și dureri trupești, fie ocări și insulte de la oameni, fie necazuri nevăzute de tot felul, pe care le aduc asupra sufletului duhurile rele, voind să-l arunce în trândăvie, nepăsare și nerăbdare, împiedicându-l astfel să se apropie de Împărăție. Prin iconomia Sa, Domnul îngăduie ca fiecare suflet să fie încercat prin diferite necazuri, ca să se vădească sufletele care Îl iubesc pe Domnul din toată inima, care rabdă pentru El cu vitejie toate cele aduse asupra lor de cel viclean și nu își pierd nădejdea în Domnul, ci așteaptă mereu cu răbdare și credință izbăvirea adusă de har. Prin aceasta vor putea să scape de orice ispită. Astfel, dobândind făgăduința Duhului[709], se vor face vrednice de Împărăție.

Așadar, trebuie ca sufletul, urmând cuvântul Domnului, să ridice cu bucurie crucea Lui[710], după cum s-a scris[711], adică să fie gata să rabde pentru Domnul orice ispită ce vine asupra lui, fie ascunsă, fie văzută, și pururea să-și pună nădejdea într-Însul, pentru că întru puterea Lui sunt toate: El îngăduie ca sufletul să fie strâmtorat și tot El îl izbăvește de orice ispită și de necaz. Dar,

---

[707] Acest fragment cuprins între acolade se regăsește și în *Omilia 23* (dintre cele 50 de omilii duhovnicești).

[708] *Cf. Romani* 8, 17.

[709] *Cf. Galateni* 3, 14.

[710] Se referă la crucea lui Hristos, după cum ne indică pronumele posesiv care este aici la genul masculin și, prin urmare, nu se poate referi la suflet – ψυχή, care este, în greacă, la genul feminin.

[711] *Cf. Matei* 16, 24.

dacă sufletul nu are bărbăţie şi nu îndură cu vitejie orice necaz, ci se întristează şi cade în nepăsare, se lasă copleşit şi se mâhneşte, slăbeşte lupta şi deznădăjduieşte pentru că nu primeşte izbăvire (căci şi acesta este un meşteşug al răutăţii care aruncă sufletul în acedie şi nepăsare) şi nici nu are nădejdea tare că va fi izbăvit, încât să aştepte mereu mila Domnului cu credinţă neclintită, un astfel de suflet nu poate deveni fiu al vieţii, pentru că nu a urmat tuturor sfinţilor şi nici nu a mers pe urmele Domnului. Cugetă şi vezi cum încă de la început Părinţii, patriarhii, prorocii, apostolii şi mucenicii au mers pe calea strâmtă a necazurilor şi a ispitelor şi astfel au putut să se facă bineplăcuţi lui Dumnezeu, răbdând cu vitejie orice mâhnire şi ispită, bucurându-se în strâmtorări şi în năpaste, pentru că aşteptau cu nădejde răsplata, după cum spune Scriptura: „Fiule, dacă te apropii să slujeşti Domnului, pregăteşte-ţi sufletul de ispită! Încordează-ţi inima şi fii tare!"[712] Iar Apostolul zice: „Iar dacă sunteţi fără de certarea de care toţi au parte, atunci sunteţi fii nelegitimi, şi nu fii adevăraţi"[713]. Şi în altă parte zice: „Toate cele ce vin asupra ta primeşte-le ca fiind bune, ştiind că fără Dumnezeu nimic nu se face"[714]. Şi Domnul zice: „Fericiţi veţi fi când vă vor ocărî şi vă vor prigoni şi vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră minţind, din pricina Mea. Bucuraţi-vă şi vă veseliţi, că plata voastră multă este în ceruri"[715]. Şi: „Fericiţi cei prigoniţi pentru dreptate, că a lor este Împărăţia cerurilor"[716], fie că sunt prigoniţi la arătare de către oameni, fie în ascuns de către duhurile răutăţii. Căci acestea se luptă împotriva sufletului care Îl caută pe Dumnezeu şi aduc asupra lui felurite necazuri, ca să îl împiedice să intre în viaţa veşnică. [Aceasta se întâmplă] şi pentru ca sufletul să fie încercat şi să se vadă astfel dacă Îl iubeşte pe Dumnezeu cu adevărat, răbdând orice necaz, şi dacă ţine nădejdea[717], aşteptând izbăvirea cu credinţă neşovăielnică, sau dacă, dimpotrivă, este nerăbdător şi se lasă copleşit de

---

[712] *Înţelepciunea lui Isus Sirah* 2, 1-2.
[713] *Evrei* 12, 8.
[714] *Didahia celor 12 Apostoli*, 3, 10.
[715] *Matei* 5, 11-12.
[716] *Matei* 5, 10.
[717] *Cf. Evrei* 6, 18.

necazuri și cade în acedie și în nepăsare, pierzându-și nădejdea, ceea ce arată că nu Îl iubește pe Dumnezeu cu adevărat. Căci feluritele necazuri și ispite deosebesc sufletele vrednice de cele nevrednice și arată care au credință, nădejde și răbdare și care nu. Astfel, sufletele vrednice, arătându-se în toate încercate și credincioase, răbdând până la sfârșit, ținând credința cu tărie și primind astfel izbăvirea prin har, se fac după dreptate moștenitoare ale Împărăției.

Așadar, fiecare suflet care vrea să-I fie bineplăcut lui Dumnezeu, mai înainte de toate, să țină cu tărie nădejdea și răbdarea, ca să poată trece peste toată asuprirea celui viclean și peste tot necazul. Căci Dumnezeu nu îngăduie ca sufletul care nădăjduiește în El și care Îl așteaptă să fie ispitit într-atât încât să nu mai aibă scăpare și să fie lăsat pradă unor ispite și necazuri pe care nu le poate îndura, după cum spune Apostolul: „Credincios este Dumnezeu, Care nu va îngădui să fiți ispitiți mai mult decât puteți, ci odată cu ispita va aduce și scăparea din ea, ca să puteți răbda"[718]. Iar cel viclean nu poate să ispitească și să asuprească sufletul atât cât vrea, ci atât cât îi îngăduie Dumnezeu. Numai să țină sufletul nădejdea cu tărie și să aștepte cu credință ajutorul și izbăvirea de la Dumnezeu. Căci este cu neputință ca sufletul să fie părăsit, ci Domnul îl va izbăvi degrabă de tot necazul ce l-a cuprins dacă luptă cu credință și nădejde, căutând scăpare la Dumnezeu și așteptând fără șovăire ajutorul și izbăvirea de la El. Pentru că Dumnezeu îngăduie ca sufletul să îndure încercările, certarea și ispitele atât cât știe El că îi este acestuia de folos. Numai să aibă sufletul răbdare și nădejde puternică până la sfârșit și nu va fi rușinat, după cum s-a zis: „Suferința aduce răbdare, și răbdarea încercare, și încercarea nădejde; iar nădejdea nu rușinează"[719]. Și iar: „Ca slujitori ai lui Dumnezeu: în multă răbdare, în necazuri, în nevoi, în strâmtorări"[720] și așa mai departe. Iar Domnul zice: „Cel care va răbda până la sfârșit, acela se va mântui"[721]. Și: „Prin răbdarea voastră veți dobândi sufletele

---

718 *1 Corinteni* 10, 13.
719 *Romani* 5, 3-5.
720 *2 Corinteni* 6, 4.
721 *Matei* 10, 22.

voastre"[722]. Şi în alt loc spune: „Cine a nădăjduit în Dumnezeu şi a fost ruşinat? Sau cine a petrecut în frica Lui şi a fost părăsit? Sau cine L-a chemat pe El şi a fost trecut cu vederea?"[723]

Până şi oamenii care se împărtăşesc de o cunoaştere şi pricepere limitată ştiu să încerce şi să judece ce greutate şi ce povară poate purta fiecare animal – catârul sau măgarul sau cămila – şi îl încarcă potrivit cu puterea lui. De asemenea, olarul care face vase, dacă nu le pune în cuptor ca să se întărească prin ardere, nu le poate da spre folosul oamenilor. El ştie cât timp trebuie să ţină vasele în foc, aşa încât să devină bune de folosit, şi nu le lasă în cuptor mai mult decât trebuie, ca să nu se spargă. Nici nu le lasă prea puţin, ca să nu fie moi şi de nefolosit. Aşadar, dacă oamenii au dobândit atâta cunoaştere şi discernământ în privinţa celor văzute, cu atât mai mult Dumnezeu, Care este cunoaştere nepătrunsă şi negrăită, pricepere şi înţelepciune desăvârşită, ştie de câte încercări, necazuri şi ispite au nevoie sufletele care vor să-I fie bineplăcute şi doresc să dobândească viaţa veşnică. Astfel, răbdând până la sfârşit orice necaz cu vitejie, cu credinţă şi cu nădejde, devin pregătite şi potrivite pentru Împărăţia cerurilor.

Cânepa, de pildă, nu poate fi folosită spre a se face din ea fire subţiri dacă nu este zdrobită bine şi, cu cât este pisată mai mult şi i se scot fibrele, cu atât mai curată şi mai bună se face. Tot aşa şi sufletul iubitor de Dumnezeu, având parte de numeroase încercări, ispite şi necazuri şi răbdând cu vitejie, devine mai curat şi mai pregătit pentru lucrarea duhovnicească cea mai fină şi în cele din urmă se învredniceşte a moşteni sălăşluirea în Împărăţia cerească. Aşa cum vasul, dacă nu este aşezat în foc, după ce a fost modelat, nu poate fi de folos oamenilor sau aşa cum un prunc abia născut nu este în stare să lucreze cele ale lumii, pentru că nu poate nici să zidească cetăţi, nici să cultive pământul, nici să semene, nici să săvârşească vreo altă lucrare a lumii acesteia, căci este prunc[724], tot aşa şi sufletele, deşi se împărtăşesc la început de dumnezeiescul har, fiind îngăduite prin bunătatea Domnului şi primite în dulceaţa şi odihna Duhului, câtă vreme nu sunt încă

---

[722] *Luca* 21, 19.
[723] *Înţelepciunea lui Isus Sirah* 2, 10-11.
[724] *Cf. Evrei* 5, 13.

încercate și ispitite prin felurite necazuri de către duhurile rele – căci prin aceste necazuri se vădește dacă au dragoste către Dumnezeu –, sunt încă prunci și, ca să zic așa, nu sunt încă de folos pentru Împărăție, pentru că nu sunt încă încercate, după cum s-a zis: „Iar dacă sunteți fără de certarea de care toți au parte, atunci sunteți fii nelegitimi, și nu fii adevărați"[725]. Căci necazurile și ispitele sunt spre folosul omului și fac sufletul încercat și tare dacă rabdă cele ce vin asupra lui cu vitejie și cu sârguință, cu încredere și nădejde în Dumnezeu, așteptând cu credință nesovăielnică izbăvirea de la Domnul și mila Lui. Și nu este cu putință să fie lipsit de făgăduința Duhului[726] și să nu se învrednicească a fi izbăvit de patimile cele rele dacă, încercat și credincios fiind, păstrează până la sfârșit cu multă răbdare nădejdea în Domnul.

Sfinții mucenici au răbdat la arătare multe chinuri și, mergând până la moarte cu credință în Domnul, au rămas întru „mărturisirea cea bună"[727] și astfel, arătându-se încercați, s-au învrednicit a primi „cununa dreptății"[728]. Cu cât au fost mai multe și mai grele chinurile pe care le-au răbdat, cu atât mai mare este slava pe care au primit-o și îndrăzneala pe care au câștigat-o înaintea lui Dumnezeu. Cei care au fugit de necazuri și de chinuri și nu au rămas până la sfârșit întru mărturisirea cea bună s-au arătat fără de îndrăzneală și plini de rușine și în viața aceasta, și în ziua Judecății. Tot așa și sufletele au parte de necazuri ca să fie încercate și sunt chinuite în tot felul de duhurile răutății cele nevăzute, fie în ascuns, prin necazuri lăuntrice sau gânduri rele, fie la arătare, prin pătimiri trupești. Iar dacă rabdă cu vitejie și cu nădejde și așteaptă cu credință răsplata de la Domnul, se învrednicesc de cununa dreptății și primesc izbăvire de la El. În ziua Judecății aceștia vor avea înaintea lui Dumnezeu aceeași îndrăzneală ca și mucenicii. Căci au îndurat același martiriu al necazurilor pe care l-au răbdat și aceia de la niște oameni în care au lucrat aceleași duhuri ale răutății care chinuiesc și sufletele. Și, cu cât rabdă mai multe necazuri și asupriri

725 *Evrei* 12, 8.
726 *Cf. Galateni* 3, 14.
727 *1 Timotei* 6, 13.
728 *2 Timotei* 4, 8.

de la cel rău, dacă păstrează nădejdea, cu atât mai multă slavă dobândesc de la Dumnezeu și încă de aici primesc izbăvire potrivit cu așteptarea și nădejdea lor, învrednicindu-se de mângâierea Duhului[729] și făcându-se moștenitori ai veșnicelor bunătăți ale Împărăției. Iar sufletele care se retrag din lașitate și frică, neputând îndura necazurile, și cad în nepăsare, în nerăbdare și în deznădejde, care se abat de la „calea dreptății"[730] și nu așteaptă până la sfârșit mila Domnului, asemenea suflete, fiind aflate neîncercate, nu pot dobândi Împărăția cerurilor.

Căci orice suflet este dator să îndure cu îndelungă răbdare, până la moarte, pentru Domnul Care a murit pentru noi și să păstreze nădejdea într-Însul. Astfel se va învrednici de mântuirea veșnică. Căci toți câți voiesc să se izbăvească desăvârșit de gheena cea rânduită spre pedeapsă celor păcătoși și să dobândească Împărăția cerurilor trebuie să pătimească încă de aici chinurile gheenei, prin ispitele aduse asupra lor de cel rău. Iar dacă rabdă până la sfârșit, așteptând cu nădejde și credință mila Domnului, se vor izbăvi prin har de ispite și necazuri și se vor învrednici de „împărtășirea Sfântului Duh"[731]; se vor izbăvi încă de aici de gheena cea veșnică și vor moșteni veșnica Împărăție a lui Hristos. Căci Domnul a rânduit ca strâmtă și anevoioasă să fie calea care duce la viață, după cum s-a scris[732], și de aceea puțini sunt cei care merg pe ea. Deci, fiindu-ne pusă înainte o astfel de nădejde și astfel de făgăduințe fiind date de nemincinosul Dumnezeu, să răbdăm cu vitejie orice asuprire și necaz venite de la cel viclean, întru nădejdea [răsplății] care ne este pregătită în ceruri. Căci, oricâte necazuri am răbda pentru Domnul, ce sunt acestea față de viața ce va să fie care ne-a fost făgăduită, sau față de „mângâierea Sfântului Duh"[733], de care au parte încă de aici sufletele răbdătoare, sau față de izbăvirea de întunericul patimilor celor rele, sau față de cele pe care le datorăm pentru mulțimea păcatelor noastre? După cum s-a zis: „Dar, fiind judecați de

---

[729] *Cf. Faptele* 9, 31.
[730] 2 *Petru* 2, 21.
[731] 2 *Corinteni* 13, 13.
[732] *Cf. Matei* 7, 14.
[733] *Faptele* 9, 31.

Domnul, suntem pedepsiţi, ca să nu fim osândiţi împreună cu lumea"[734]. Şi iar: „Căci pătimirile vremii de acum nu sunt vrednice de slava care ni se va descoperi"[735]. Să fim, dar, ca nişte oşteni viteji gata să murim pentru Împăratul nostru.

De ce atunci când eram în lume şi ne îndeletniceam cu cele ale vieţii acesteia nu pătimeam acestea şi nu aveam asemenea necazuri, iar acum, când ne-am hotărât să ne facem bineplăcuţi Domnului, năvălesc asupra noastră atâtea asupriri şi necazuri venite de la cel viclean? Vezi că pentru Domnul pătimim acestea, căci vrăjmaşul ne pizmuieşte şi ne aduce ispite ca să ne abată de la calea vieţii şi să ne arunce în trândăvie sau în nepăsare, aşa încât să nu I ne facem bineplăcuţi şi să ne mântuim. Aşadar, oricât de mult s-ar ridica cel viclean asupra noastră, toate cursele pe care ni le întinde se destramă dacă noi, fiind gata să mergem chiar până la moarte, vom îndura toate cu răbdare, cu bărbăţie şi cu nădejde în Domnul. Căci Îl avem apărător şi păzitor pe Iisus, Care ne dă răbdare nouă, celor care în necazuri nădăjduim în El. Iar vrăjmaşul este ruşinat atunci când noi dobândim biruinţa asupra suferinţelor. Iar această biruinţă înseamnă Împărăţia cerurilor.

Să fim, dar, ca nişte nicovale care, deşi sunt lovite, nu slăbesc şi să nu primim înlăuntrul nostru nicio urmă de lenevie sau nepăsare sau acedie de pe urma ispitelor care ne chinuiesc, ci, chiar dacă suntem loviţi, să-l biruim pe vrăjmaş prin răbdare. Căci şi Domnul nostru, cât a trăit în veacul acesta, a avut parte de biciuiri, de ocări, de prigoniri, de scuipări şi în cele din urmă a fost osândit de cei fărădelege la moarte de ocară prin cruce. Şi toate acestea le-a răbdat pentru mântuirea noastră, lăsându-ne nouă pildă[736] de vieţuire, pentru ca pe calea ispitelor, a necazurilor şi a morţii pe care El Însuşi a mers să păşească cei care cred într-Însul cu adevărat şi vor să se facă împreună-moştenitori cu El[737]. El Însuşi a pătimit multe pentru noi şi, în cele din urmă, murind pe cruce, a biruit. Fiind răstignit, a răstignit şi, murind, a

---

[734] *1 Corinteni* 11, 32.
[735] *Romani* 8, 18.
[736] *Cf. 2 Petru* 2, 21.
[737] *Cf. Romani* 8, 17.

omorât, „osândind păcatul prin trup"[738] și nimicind puterile potrivnice, după cum s-a zis: „Dezbrăcând începătoriile și stăpâniile, le-a dat de ocară în văzul tuturor, biruind asupra lor prin cruce"[739]. Așa și noi, dacă răbdăm cu vitejie și cu osârdie toată asuprirea și necazul ce vin de la cel rău, mergând chiar până la moarte, atunci îl vom birui pe vrăjmaș prin credință, răbdare și nădejde în Domnul. Astfel, fiind aflați încercați, ne învrednicim de izbăvire, ne umplem de sfințenia Duhului și ne facem moștenitori ai vieții veșnice. Căci în lupta duhovnicească biruința asupra potrivnicului se dobândește prin pătimiri și prin moarte. Când pătimim și suntem uciși pentru Domnul de bunăvoie, atunci îl biruim pe cel potrivnic. Deci, dacă vrem ca niciun necaz și nicio ispită să nu ni se pară chinuitoare și grele, ci să îndurăm cu ușurință orice asuprire de la cel viclean, să avem pururea înaintea ochilor și să dorim moartea pentru Domnul și, după cum El a spus, să luăm în fiecare zi crucea[740] – adică moartea – și să-L urmăm cu osârdie. Astfel vom răbda lesne orice necaz, fie ascuns, fie văzut. Căci, dacă așteptăm cu dorire moartea pentru Domnul și pururea o avem înaintea ochilor, dorind-o cu ardoare, oricât de grele ar fi necazurile, le răbdăm cu ușurință și cu bucurie. Căci, atâta vreme cât nu avem înaintea ochilor moartea pentru Domnul și cugetul nostru nu tânjește pururea după aceasta, necazurile ni se par anevoioase, grele, împovărătoare și de neîndurat. Așadar, cel care dorește să fie moștenitor al Domnului să dorească să fie și următor al patimilor Lui. Cei care Îl iubesc pe Hristos se vădesc atunci când rabdă cu vitejie și cu osârdie toate necazurile ce vin asupra lor, având nădejde într-Însul.

Să-L rugăm, dar, pe Domnul să ne dea înțelepciune ca să cunoaștem voia Lui și să o împlinim cu osârdie, cu stăruință, cu îndelungă răbdare și cu bucurie. Această înțelepciune ne-o va dărui, întărindu-ne în același timp, spre a-I fi bineplăcuți în toate. Astfel, aflându-ne încercați și vrednici de El, vom dobândi mântuirea cea veșnică în Hristos Iisus, Domnul nostru, a Căruia este slava în veci. Amin.

[738] *Romani* 8, 3.
[739] *Coloseni* 2, 15.
[740] *Cf. Luca* 9, 23.

Omilia 17 (67)

În lumea văzută, cei care întâmpină în viață, de-a lungul anilor, unele încercări nici când este foamete nu deznădăjduiesc ca și când ar urma să vină sfârșitul lumii, nici când este bunăstare și belșug nu se poartă ca și când nu ar mai putea să fie vreodată foamete, ci așteaptă totdeauna belșugul, când este lipsă, și lipsa, când este belșug. Astfel, rămân mereu neschimbați. Tot așa și în lumea duhovnicească cea nevăzută și în viețuirea după harul Duhului, cei care, de-a lungul timpului, au dobândit învățătură din încercări nici nu deznădăjduiesc atunci când întâmpină vreun necaz din pricina păcatului, ca și când nu ar mai putea dobândi vreodată harul, dar nici nu cad în trândăvie și în îngâmfare atunci când primesc odihnă și bucurie de la Duhul, ca și când nu ar mai putea să vină necazuri asupra lor. Ei sunt mereu aceiași și nu se pierd cu firea, pentru că sunt așezați pe o temelie tare, având drept țintă desăvârșirea și așteptând eliberarea dată de „Duhul înfierii”[741]. Această eliberare înseamnă izbăvirea deplină de omul cel vechi.

Fericiți sunt cei care au trecut de locurile înfricoșătoare și întunecoase, de noaptea cea cumplită și de văzduhul secetos și vătămător al păcatului și au intrat în odihnă și bucurie.

Sunt unii tineri isteți, iscusiți și evlavioși care au har și propovăduiesc. Pentru că vorbirea lor este frumoasă, cei care îi ascultă, fiind înțelepți, încep să-i laude, să-i admire și să-i cinstească, fiindcă grăiesc cuvântul lui Dumnezeu. Aceștia însă, deși vorbesc cu har, au încă răul în cugetul lor, care îi face să iubească slava și să se îndulcească de laude, ca să-i arunce în păcatul slavei deșarte. Deci, așa cum respinge cineva pofta trupului și i se împotrivește, tot așa trebuie ca și cu mintea, prin gândurile sale, să se împotrivească slavei deșarte. Chiar dacă vorbește cu har și este silit de unii să propovăduiască prin cuvânt, el trebuie să se scârbească, să fugă ca de foc și să se împotrivească în cugetul său, ca nu cumva, făcând aceasta, să cadă, prin vorbirea sa, în păcatul slavei deșarte. Și Moise, sluga Domnului, când a fost silit să

[741] *Romani* 8, 15.

vorbească și să propovăduiască lui Israel, s-a împotrivit, zicând: „Nu sunt în stare să vorbesc”[742]. De asemenea, și Ieremia, a cărui inimă ardea ca focul[743], a fost silit [să vorbească] și s-a împotrivit, zicând: „Sunt tânăr și nu pot face aceasta, ca nu cumva, prorocind, să-mi atrag slavă și laude”[744]. Iar Pavel a zis: „Dacă fac aceasta de bunăvoie, am plată; dar, dacă o fac fără voie, am numai o slujire încredințată”[745].

Așa cum, în lumea văzută, arhitectul face un plan, făurarul și argintarul pun materialele în foc, iar constructorul săvârșește lucrarea, tot așa și oamenii lui Dumnezeu sunt pregătiți anume pentru propovăduire, nu pentru ca, vorbind, „să fie slăviți de oameni”[746], ci pentru ca vorbirea lor să împlinească o lucrare. Căci ei nu grăiesc doar niște cuvinte goale și nefolositoare, ci aduc folos sufletelor și cugetelor împovărate și afundate în răutăți. Le luminează, le preschimbă și le călăuzesc către obiceiuri folositoare și deprinderi bune, pregătindu-le astfel pentru a intra în viață[747].

Căci există multe redute ale răutății. Cele dintâi sunt pofta trupului și iubirea de arginți. Deci trebuie ca fiecare să se împotrivească în gândurile sale atât plăcerii, cât și iubirii de arginți. Fiindcă se poate întâmpla ca cineva să fie în cele din afară sărac și lipsit, iar înlăuntrul său să se îndulcească de bogăție și să fie iubitor de averi, și, dacă se întâmplă să îi lase cineva bani moștenire, se schimbă numaidecât. Trebuie însă să-și arate obiceiul neiubirii de arginți mai cu seamă atunci când dă peste vreo avere. Atunci să se scârbească, să o urască și să fugă ca de foc.

Apoi, există redutele slavei deșarte și ale trufiei. Ca să poată cineva să surpe întăriturile și zidurile acestora, trebuie să aibă în sufletul său osteneală, lacrimi, foame și sete.

Se întâmplă să fie unii care s-au retras din lume care nu adună averi, ci sunt postitori, dar, pentru că se silesc să facă

---

[742] *Cf. Ieșirea* 4, 10.
[743] *Cf. Ieremia* 20, 9.
[744] *Cf. Ieremia* 1, 6.
[745] *1 Corinteni* 9, 17.
[746] *Matei* 6, 2.
[747] *Cf. Matei* 19, 7.

acestea, gândesc lucruri mari despre ei și se îndulcesc de cei care îi slăvesc și îi laudă. Sunt și alții care, în sărăcia lor și în reaua-pătimire, se îndulcesc și se bucură de mângâierea de la Domnul chiar mai mult decât cel care, fiind bogat, se desfată și se bucură de cele trupești. Pe unii ca aceștia, dacă i-ai sili să se depărteze de reaua-pătimire, se întristează, așa cum se întristează cel care are bogății materiale dacă sărăcește. Iar a răbda acestea despre care am pomenit – osteneala, foamea, setea – nu ține numai de firea omenească, ci, în cea mai mare parte, de puterea dumnezeiască. Cei care au intrat în năvodul harului nu pot avea osteneală și frică, foame și sete fără dumnezeiescul har. Doar cei care au dobândit acestea au intrat în năvodul harului. Sunt mulți care intră în năvod, dar dintre aceștia unii, primind harul, se retrag din lume și intră în viață, iar alții se întorc îndărăt și merg spre pieire.

Dar harul nu are un singur chip și o singură lucrare. Căci unii au osteneală[748], alții au foame și sete, alții au „frică și cutremur"[749], iar alții au mereu odihna harului, dragoste, bucurie, veselie, dar și cutremur. Căci zice: „Slujiți Domnului cu frică și vă bucurați de El cu cutremur"[750].

Vremea de acum este a plângerii și a lacrimilor, iar veacul ce va să fie este al râsului și al bucuriei; vremea de acum este a crucii și a morții, iar vremea aceea este a izbăvirii și a desfătării celei negrăite; vremea de acum este a căii celei strâmte și anevoioase[751], iar vremea aceea este a odihnei și a păcii. De asemenea, în „veacul de acum"[752] sunt „arvuna Duhului"[753] și mângâierea pentru cei din necazuri, iar în veacul ce va să fie, deplina odihnă și răsplată.

Vei găsi însă pe unii care, deși s-au lepădat de lume, au sufletul și mintea bolnave și, ca și când ar fi duși de vânt, sunt

---

[748] În cele din urmă, asceza însăși este o lucrare harică, o harismă, un dar al Duhului Sfânt. (n.P.P.)

[749] *1 Corinteni* 2, 3.

[750] *Psalmul* 2, 11.

[751] *Cf. Matei* 7, 14.

[752] *Tit* 2, 12.

[753] *2 Corinteni* 1, 22.

nepăsători şi rătăciţi. Trebuie ca, în „omul cel lăuntric"[754], mintea lor să fie vitează, să aibă inimă îndrăzneaţă, cugetare şi voinţă bărbătoasă şi curajoasă, ca să ia armele şi să intre în război cu îndrăzneală, să se îmbărbăteze şi să lupte acolo, dobândind astfel tărie şi cercare a minţii. Acestea se săvârşesc în „omul cel lăuntric", acestea sunt mişcările sufletului care fac ca inima să fie vie. Căci sunt mulţi care au schima doar pe dinafară, iar mintea le este tulbure, neroditoare şi rătăcită.

Trebuie, dar, ca omul să dobândească inimă nouă, să dobândească minte cerească în „omul cel lăuntric", suflet dumnezeiesc în sufletul său, trup [duhovnicesc] în trupul său, aşa încât să devină din două naturi. Dacă te-ai încredinţat [lui Dumnezeu], ţi Se va încredinţa; dacă L-ai iubit, vei fi iubit de El; dacă L-ai cunoscut, vei fi cunoscut de El. Căci omul primeşte ceva ceresc, care este străin de firea lui, şi devine din două naturi[755].

Omilia 18 (68)

Puţini sunt cei care vor să cântărească mărgăritare şi să încerce pietre preţioase. Mulţi au un mărgăritar şi, de vreme ce nu au mijloace pentru a-l încerca, nu ştiu ce fel de comoară au dobândit. Iar cei care au iscusinţă şi pricepere ştiu să deosebească monedele adevărate de cele false.

Tot aşa, sunt unii care au har în ascuns şi binele îi adumbreşte şi fac fapte frumoase, dar nu ştiu de cine sunt mânaţi, pentru că au acestea fără să le înţeleagă şi fără să le vadă. Dar cei înţelepţi nu numai atunci când fac rugăciune trebuie să spună că se roagă. De asemenea, nu trebuie să fie când treji, când trândavi, ci pururea să ia aminte şi să se roage, pentru că răul care este în ei ca un fum şi păcatul care îi însoţeşte pururea izvorăsc ca un râu, iar gândurile nu încetează niciodată a-i veni asupra sufle-

---

[754] *Romani* 7, 22.

[755] Termenul διπλόος („dublu, îndoit") este atribuit în textele hristologice patristice unirii ipostatice a firilor divină şi umană în Hristos. În contextul ascetic de faţă caracterizează pe omul duhovnicesc, cel care devine, ca şi Hristos, din două naturi, ceresc şi pământesc. În el se uneşte creatul şi necreatul; cu alte cuvinte, se îndumnezeieşte. (n.P.P.)

tului. Căci gândurile nu vin doar atunci când te rogi, ci pururea izvorăsc: și atunci când faci cele ce-ți sunt spre trebuință, și atunci când dormi. De aceea și tu trebuie să li te împotrivești mereu.

Dacă vezi pe vreunul bogat în cele ale lumii, de îndată gândul îți spune că este slăvit. Dar și tu de îndată grăiește-i împotrivă: „Acestea ale lui sunt stricăcioase, iar pe mine mă interesează bogăția cea nepieritoare". Dacă vezi o femeie frumoasă și gândul îți aduce poftă, zi de îndată: „Este o întinăciune". Privește mormintele pline de oasele morților! Dacă vezi lucruri slăvite din lumea aceasta, zidiri sau orașe, tu pururea zidește-ți duhovnicește sufletul și împotrivește-te păcatului, de vreme ce ai voință, și pururea roagă-te către Dumnezeu. Și ce spui atunci când te rogi? „Rogu-Te, rogu-Te!" Tot așa zi și când mergi și când mănânci sau bei și niciodată să nu stai degeaba. Căci, dacă binele pătrunde în om, rugăciunea nu încetează niciodată, ci duhul se roagă pururea într-însul. Aceasta este măsura celor mari și desăvârșiți, care, și atunci când merg pe cale sau se întâlnesc cu cineva, neîncetat se roagă Domnului. Deci, dacă cineva spune: „Atunci când îmi plec genunchii, mă rog și pot să mă împotrivesc păcatului, dar, atunci când lucrez sau fac orice altceva, nu pot să mă împotrivesc", unul ca acesta este nechibzuit și nu are discernământ. Căci păcatul ne războiește în toată vremea și mintea trebuie să se împotrivească și să lupte mereu cu păcatul care o stăpânește, fie că merge, fie că este în călătorie, fie că face orice altceva. Pentru că lucrul de care este înrobită mintea, acela îi este dumnezeu. Fie că ești robit de poftă, sau de lăcomia pântecelui, sau de iubirea de arginți, ceea ce te-a robit îți este dumnezeu. „Pentru că ceea ce te biruiește aceea te și stăpânește."[756] Însă, dacă, după ce te-ai lepădat de lume, intri iar pe poarta lumii și, după ce te-ai lepădat de împreunarea trupească, nu te sârguiești a te uni cu Mirele ceresc și cu Duhul Sfânt, la ce bun să ieși din lume? Iar dacă, lepădându-te de avere, de proprietăți și de toate bunurile, nu dobândești o altă bogăție în locul celei văzute și o desfătare cerească în locul desfătării aceleia [pământești] și dacă

[756] *2 Petru* 2, 19.

nu devii fiu al lui Dumnezeu, ce folos ți-a adus retragerea din lume? Te-ai făcut sare stricată[757] și nici pe cele ale lumii nu le ai, pentru că le-ai părăsit, nici de cele cerești și duhovnicești nu te-ai umplut. Așadar, nimic nu ai izbândit.

Pupila ochiului, deși este mică, poate vedea multe: cerul, pământul, soarele; dar, dacă un obiect cât de mic acoperă ochiul și îl adumbrește, ochiul orbește și rămâne în întuneric. Tot așa, dacă puțin fum sau o putere neguroasă întunecă mintea, aceasta orbește și nu vede nimic. Însă, dacă este luminată iar, vede lucruri duhovnicești și cerești. Așa cum pământul, dacă este lucrat, se arată roditor, la fel și pământul inimii, dacă-i lucrat de Duhul Sfânt, nu mai este sterp.

Să ne gândim, de pildă, la o cetate care se află pe un munte sau într-un loc înalt, având acolo multă tihnă și pace, precum și bogăție și averi, iar într-însa se află oameni nobili și dregători. Dar calea care duce către această cetate este strâmtă, având lățimea unui pas de om, iar în partea dreaptă se află o prăpastie mare cu foc și în stânga o mare adâncă, încât fie și numai puțin dacă își abate cineva piciorul de la cărare se prăbușește fie în foc, fie în apă. Dar cel care pășește cu grijă străbate calea cea anevoioasă și ajunge în cetate, unde are parte de tihnă, de bogăție multă și de lipsă de grijă.

Tot așa stau lucrurile și în privința celor duhovnicești. Este anevoioasă calea pe care o străbat creștinii. Căci în jurul lor este prăpastie mare, plină cu focul duhurilor necurate. Iar dacă reușesc să le biruiască și să treacă de cursele răutății, intră în cetatea cerească care este în tihnă, plină de multe bunătăți și de pace adâncă. Acolo se odihnesc duhurile drepților împreună cu Domnul, a Căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

Omilia 19 (69)

Întrebare[758]: Din ce pricină omul, după ce a fost înnoit, nu a fost eliberat deplin de vechea fire? Căci se întâmplă uneori ca

---

[757] *Cf. Matei* 5, 13.

[758] Pentru răspunsul la această întrebare, a se vedea și *Omilia* 26 (dintre cele 50 de omilii duhovnicești).

cineva să vorbească mai simplu sau să aibă o fire mai iute, iar după ce primeşte harul, să păstreze aceste însuşiri.

Răspuns: Aceasta se întâmplă din îngăduinţa [lui Dumnezeu] şi potrivit cu felul în care El chiverniseşte cele ale credinţei. Căci şi Apostolii făceau minuni mari în cetăţile în care mergeau, încât şi umbra lor alunga bolile[759], şi înviau morţi. Dar, dacă se întâmpla să moară cineva în oraşul acela şi harul care se afla într-înşii îl învia pe cel mort, nu putea oare să îi învieze pe toţi morţii? De asemenea, şi dintre cei care veneau la ei pătimind de felurite boli, unii dobândeau tămăduire, iar alţii nu, pentru că harul nu le îngăduia. Aşadar, nu făceau toate câte voiau. Tot aşa şi Pavel, purtătorul de Dumnezeu, când a fost lăsat în jos într-un coş[760], nu putea să surpe zidul prin puterea care se afla într-însul sau să zică doar prin cuvânt: «Fă-mi loc»? Dar nu s-a întâmplat aceasta, ca să se arate voinţa credincioşilor şi neputinţa firii lor. Nu toţi au izbândit, ca să se vădească cei care aleg răul şi cei care vor să fie buni. Şi fariseii Îi ziceau Domnului: „Coboară-Te de pe cruce!"[761], dar El nu a coborât. Căci, prin iconomia lui Dumnezeu, această neputinţă făcea să se arate dacă cei care voiau să fie întemeiaţi în credinţă sunt neclintiţi[762] sau dacă se smintesc de unele neputinţe după numai câteva izbânzi. De ce? Pentru că, atunci când sunt slabi, sunt puternici[763]. Căci creştinismul este piatră de poticnire şi piatră de sminteală[764]. De asemenea, cei de sub har, deşi au această comoară şi odihnă, pentru o vreme sunt lăsaţi să fie încercaţi şi războiţi.

Întrebare: De ce în acelaşi vas al trupului în care lucrează harul lucrează şi păcatul?

Răspuns: Mai întâi, cel care gustă harul primeşte în sufletul său o uşurare şi o odihnă cerească, străină de veacul acesta, ca să cunoască din experienţă dulceaţa binelui. Iar apoi, dacă mintea se abate câtuşi de puţin sau intră în discuţii sau face altceva, iar

759 *Cf. Faptele* 5, 15.
760 *Cf. 2 Corinteni* 11, 33.
761 *Matei* 27, 40.
762 *Cf. 1 Corinteni* 15, 58.
763 *Cf. 2 Corinteni* 12, 10.
764 *Cf. Romani* 9, 32-33.

se umple de păcat, ca să se mâhnească și să cunoască prin experiență amărăciunea păcatului și să alerge degrabă în căutarea acelei mângâieri și odihne de negrăit. Și iar dobândește puțină ușurare și odihnă, iar dacă nu poartă de grijă, dă loc răutății care îl asuprește amarnic pe om, cu îngăduința harului. Astfel, cunoaște prin experiență dulceața, odihna și mângâierea harului, precum și amărăciunea, durerea și mâhnirea păcatului. Și, dacă vrea să se mântuiască, fuge de păcat cu și mai multă osârdie și se alipește cu totul de har, pururea predându-se pe sine Domnului și supunându-I-se Lui. Acea amărăciune, urâciune și mâhnire îl fac să dorească și să râvnească mai mult dulceața, sprijinul, odihna și bucuria harului. Prin această experiență, gustând adeseori din acestea două: din amărăciunea păcatului și din dulceața harului, sufletul devine mai atent și mai treaz spre a fugi desăvârșit de răutate și a se alipi cu totul de Domnul, până ce devine „un singur duh cu El”[765].

Dacă sufletul ar avea mereu dulceață și odihnă, nu ar cunoaște deosebirea, nu ar ști ce a câștigat și ar deveni nepăsător. Nu ar înțelege superioritatea binelui și nu ar cunoaște covârșitoarea milostivire a Domnului și bucuria dată de El. Chiar dacă a agonisit acestea, nu știe ce a câștigat, pentru că nu a cunoscut amărăciunea covârșitoare și cumplită a păcatului și viclenia care este într-însul. Dar înțelepciunea negrăită a lui Dumnezeu chivernisește lucrurile în așa fel încât sufletul să cunoască prin experiență bunătatea Lui, pe care să o compare cu amărăciunea celui rău și să o deosebească de aceea. Astfel, sufletul dobândește îndoit folos, cunoscând din experiență amărăciunea și mâhnirea păcatului după ce a gustat din bunătatea Domnului. Vrea să fugă cu toată puterea de rău și pururea se sârguiește și se grăbește spre bine. Nu mai este ca un copil neîncercat și necunoscător al binelui și al răului, ci a dobândit prin experiență, prin lucrare și prin înțelegere deplina cunoaștere a amândurora. Astfel fiind instruit și pășind pe calea desăvârșirii cu multă râvnă și dorire pentru bine, având pe deplin „simțurile învățate să deosebească

765 *1 Corinteni* 6, 17.

binele de rău"[766], după cum s-a spus, va primi cununa desăvârșirii și, ajungând la măsura vârstei duhovnicești[767], va fi făcut moștenitor al Împărăției. Lucrurile au fost rânduite astfel pentru ca sufletul, gustând din Împărăție puțin câte puțin, să-L iubească pe Dumnezeu de bunăvoie, cu toată voința și cu toată puterea sa de alegere, iar liberul său arbitru să arate către care parte se îndreaptă și de care se ferește. Astfel, va moșteni după dreptate Împărăția. Luptându-se și alergând cu toată puterea, va câștiga mare îndrăzneală înaintea lui Dumnezeu în vecii vecilor cei nesfârșiți. Amin.

Omilia 20 (70)

Există două împărății: o împărăție a luminii și o împărăție a întunericului. Așadar, tu cercetează-te pe tine însuți ca să vezi al cărui împărat ești. Căci cu cel cu care te însoțești și cu care închei alianță, cu acela ești părtaș. Căci este scris: „Toate li se lucrează spre bine celor care Îl iubesc pe Dumnezeu"[768]. Căci ești stăpân pe voia ta, așa încât celui către care tinzi și de care asculți, aceluia te faci rob, fiu și prieten. Dacă iubești cele rele și te bucuri de ele, numaidecât ți se alătură și se alipesc de tine. Căci păcatul lesne ne împresoară[769] și se ivește degrabă. Căci este stăpân peste faptele cele rele ale oamenilor și se bucură de ele. Dar, dacă, dimpotrivă, iubești binele și te bucuri de el, acesta ți se alătură și îți ajută. Însă aici se ajunge după multă luptă, căci este o împărăție care nu are sfârșit[770]. De aceea, fapta de cinste este ceva rar și lucrul care se săvârșește cu anevoie este slăvit și veșnic. Pentru că toți vor să intre [în Împărăție] și să se împărtășească de bine fără osteneală. Numai după cale lungă și după multă luptă se dobândește aceasta și puțini merg până la capăt. Iar cei care, ieșind biruitori, au ajuns la Ocârmuitorul și Împăratul Cel pașnic și blând, Care Se bucură de faptele bune ale

---
766 *Evrei* 5, 14.
767 *Cf. Efeseni* 4, 13.
768 *Romani* 8, 28.
769 *Cf. Evrei* 12, 1.
770 *Cf. Luca* 1, 33.

oamenilor, sunt de acum moștenitori ai pământului făgăduinței și au ajuns la limanul tihnei, la cetatea sfinților și la odihnă.

Există un cer văzut, care se numește tărie[771], iar deasupra lui este un alt cer luminos, unde se află cetele îngerilor (deși Dumnezeu și îngerii nu sunt îngrădiți de hotare trupești), și acolo este un sălaș nefăcut de mână. Acestea toate sunt dumnezeiești, negrăite și luminoase pentru că sunt duhovnicești și ipostatice. Nu sunt ale veacului acestuia, ci ale altei lumi în care nu există întuneric sau noapte sau război sau gheenă. Dar nu le este îngăduit tuturor să vadă cu ochii trupești cele cerești. Pentru asta a fost zidită această tărie ca o catapeteasmă, ca să nu le poată vedea oricine pur și simplu, ci doar cei curați cu inima[772] și sfințiți cu mintea, care sunt concetățeni cu sfinții și părtași la taine împreună cu ei. Doar atunci când se va încheia viața aceasta cele nevăzute îi vor primi pe cei aleși. Căci mulți, fiind pe calea cea bună și fiind mânați de Duhul Cel bun, au socotit că au atins desăvârșirea, dar apoi au îndurat asuprirea și uneltirile duhurilor celor rele. Aceștia sunt ca niște ostași care, crezând că i-au biruit pe vrăjmași, aruncă armele și sunt fără de grijă, iar vrăjmașii, năvălind asupra lor pe neașteptate, îi ucid pe unii, pe alții îi fac prizonieri, iar pe alții îi iau robi. Tot așa și păcatul, pornindu-se, se năpustește și pe unii îi ia prizonieri în prăpastia sa, prinzându-i în plasa răutății, iar pe alții îi face robi ai patimilor de ocară. Așadar, toți oamenii, fie ei drepți, fie păcătoși, dacă nu sunt

---

[771] În viziunea majorității popoarelor antice, firmamentul era alcătuit dintr-o materie solidă (*firmus*), sens subînțeles în ebraicul *rachia* – „suport solid și extins, lucrat din metal cu ciocanul" –, ca și în grecescul στερέωμα din *Septuaginta*. Această cupolă imensă reținea apele superioare, care, la potop, vor fi eliberate pentru a inunda pământul. Flavius Josephus considera că era făcut din cristal: „Apoi, în a doua zi, Dumnezeu a înălțat deasupra întregului cerul, fiindcă a vrut ca acesta să stea despărțit anume pentru El; l-a înconjurat cu cristal, făcându-l să fie umed și îmbibat cu stropi de apă, ca să slobozească ploi întru rodnicie" (*Antichități iudaice*, cărțile I-X, prefață de Răzvan Theodorescu, cuvânt asupra ediției, traducere și note de Ion Acsan, Ed. Hasefer, București, 1999, p. 9). Fericitul Augustin vede acest firmament ca o linie spirituală de demarcație între lumea spirituală și cea materială (*Despre Geneză împotriva maniheilor*, I, 11, 7), iar pentru Sfântul Grigorie de Nyssa (*Omilia apologetică la Hexaemeron*) firmamentul este linia de demarcație dintre lumea inteligibilă și cea sensibilă. (n.P.P.)

[772] *Cf. Matei* 5, 8.

eliberaţi de către legea duhului[773], adică de Iisus Hristos, nu pot să se elibereze de rele şi să scape de sub stăpânirea diavolului. Căci Pavel, scriind despre căderea omului, zice: „Om nenorocit ce sunt! Cine mă va izbăvi de moarte? Mulţumesc lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos”[774], că „legea duhului vieţii m-a eliberat de moarte”[775].

După cum un izvor care curge nu se împuţinează, oricâţi ar bea dintr-însul, tot aşa şi cei care au înlăuntru, în cugetul lor, proviziile şi vistieriile Duhului, atunci când grăiesc, aduc folos celor care îi ascultă cu credinţă, dar ei rămân aşa cum erau înainte. Căci celor duhovniceşti încă de acum le sunt zidite de către Duhul palate, cămări şi case măreţe şi le sunt pregătite veşminte felurite şi slăvite, iar când sunt liberi spre a merge la Hristos, îi primesc cu multă bucurie cei care sunt deopotrivă cu dânşii: duhurile drepţilor şi toată biserica cerească. Căci spune Domnul: „Bine, slugă bună şi credincioasă! Peste puţine ai fost credincioasă, peste multe te voi pune. Intră întru bucuria Domnului tău”[776]. Căci mulţi dintre fraţi, primind har şi învoindu-se cu el, în fiecare zi sporesc, propăşesc şi înaintează până la măsuri mari. Sunt însă şi alţii care, deşi primesc dar de la Dumnezeu şi au har, se întorc înapoi, ajungând să trăiască în neorânduială şi în multe răutăţi.

Întrebare: Şi atunci când cad în păcate, harul mai rămâne cu dânşii, sau se îndepărtează de îndată?

Răspuns: Din iubirea de oameni [a lui Dumnezeu], se întâmplă ca harul să rămână atâta timp cât omul este în trup, chiar şi după ce a greşit. Iar când sufletul se desparte de trup, atunci se depărtează şi harul, iar sufletul merge la locul său, fiind predat duhurilor rele. Căci în om există două legi: legea răutăţii, care îl atrage de partea sa, jefuindu-l, şi legea harului, care îl atrage către cele cereşti. Cu cât are cineva parte de mai multe încercări, cu atât se întăreşte şi se aşază pe o temelie tare, făcându-se stâncă neclintită. O astfel de minte, care stă înaintea porţii şi nu

---

773 *Cf. Romani* 8, 2.
774 *Romani* 7, 24-25.
775 *Romani* 8, 2.
776 *Matei* 25, 21.

fuge de vrăjmaș, ci i se împotrivește, este luată la ieșirea din trup de îngerii cei de-a dreapta în sălașul Împărăției și intră în viața veșnică.

În lumea văzută, împăratul dăruiește daruri slujitorilor săi, dintre care unii le cheltuiesc în desfrânări, în destrăbălări și în neînfrânare, iar alții, luând darurile, le păstrează și își cumpără lucruri de preț. Aceștia din urmă sunt vrednici de cinste, pentru că, prin darurile primite, își înmulțesc propria avere. Iar cei care gustă cu adevărat din acea dulceață și desfătare [de sus], văzându-l pe împăratul pământesc îmbrăcat în porfiră și privind rangurile și averile, le socotesc ca pe o întinăciune și li se par umile și vrednice de lepădat, pentru că au intrat în lăcașurile împărătești și cerești ale lui Hristos și li s-au deschis vistieriile cerești. Au moștenit o altă bogăție și un alt rang, făcându-se fii ai luminii cerești în veacul cel nesfârșit. Comparând cele pământești cu cele cerești, își dau seama că deosebirea dintre ele este ca o prăpastie.

Să ne gândim, de pildă, la cineva care este cuprins de friguri. Dacă, atunci când boala este în toi, i-ai pune înainte felurite bucate – ceva dulce sau un alt fel de mâncare –, ar respinge-o dezgustat și scârbit, pentru că este ca și sătul și îmbătat de febra pe care o are ca pe o hrană. Tot așa și cei înduhovniciți care au fierbințeala dragostei cerești și a dumnezeiescului foc – toate câte le-ai pune înainte dintre cele văzute ale lumii acesteia (fie ranguri, fie domnie, fie bogăție, fie slavă) îi dezgustă și se scârbesc de ele, așa cum se scârbește cineva care trece printr-un loc cu multe mortăciuni și cu miros urât. Pe de altă parte, cei care sunt plini de puterea potrivnică și sunt ai duhului lumii, dacă li se grăiesc cuvinte duhovnicești despre lumină, despre Împărăție, despre veacul ce va să fie și despre puterea dumnezeiască, se scârbesc și sunt nepăsători, pentru că nu pot face loc înlăuntrul lor cuvântului lui Dumnezeu. Cu adevărat înțelepți, viteji și luptători sunt cei care își au mintea sus, care se mânie asupra poftelor care sunt într-înșii și asupra plăcerilor, care se împotrivesc legii răutății și se supun legii lui Dumnezeu, bucurându-se de

ea[777]. Așadar, cine este retor sau filosof? Oare cel pe care îl biruiește pofta și face desfrânare, care fură din lăcomie și a cărui minte este mânată de duhurile rele? Unde este, dar, înțelepciunea lor cea multă?

Întrebare: De ce atunci când încep să mă rog mă împresoară multe gânduri și mă risipesc?

Răspuns: Apropie-te [de rugăciune] cu bărbăție și cu ardoare, iar nu cu lenevie. Nu fii ca unul care doarme, ci să ai mintea trează, ca unul care ai o lucrare de făcut. Nu rătăci cu gândurile, ca și când nu ai face nimic. După cum cel care săvârșește o lucrare trupească este prezent acolo cu totul, și cu mintea, și cu gândurile, și cu trupul, în același fel trebuie să te apropii și tu de rugăciune, ca unul care urmează să săvârșești o lucrare duhovnicească. Căci Dumnezeu Se uită la minte și ia aminte la gânduri. Sârguiește-te să te aduni pe tine însuți mereu pentru a împlini lucrarea lui Dumnezeu, spre a-L căuta și a-L dori. Atunci când trupul se roagă, să ai acolo și atenția, gândurile și cugetarea, fie că te rogi cu glas tare, fie în tăcere sau în orice alt chip. Numai să ai mintea trează și atentă.

Pictorul care zugrăvește chipul împăratului, chiar de redă bine toate trăsăturile, dacă ar lipsi numai puțin dintr-un ochi sau ar fi șters, pentru că nu l-a pictat așa cum trebuie, întreaga lucrare este distrusă. Și, de vreme ce a stricat tabloul împăratului, este vrednic de pedeapsă pentru nepurtarea sa de grijă. Deci fiecare să zugrăvească în sufletul său corect și drept chipul cel gândit al Împăratului ceresc și să-l împodobească cu toate gândurile bune.

De asemenea, constructorul face măsurătorile drept ca să nu greșească, iar lucrătorul pământului ia aminte la brazdă și nu se abate de la lucrul său, ci își are toată atenția acolo ca să facă brazdele drept. Dacă așa stau lucrurile cu cele trupești, cu atât mai mult sufletul trebuie să fie cu luare-aminte la rugăciune, ca la o lucrare adevărată, și cu multă trezvie să-și îndrepte mereu cugetele și gândurile către Dumnezeu și către bine[778]. După ce și-a

[777] *Cf. Romani* 7, 22.
[778] *Cf. Romani* 16, 19.

îndreptat mintea prin osteneală, unul ca acesta va putea să se învrednicească de laudă și să dobândească daruri duhovnicești, iar ostenelile sale se vor transforma în odihnă. Propășind și sporind în fiecare zi, făcându-se multora pricină de mântuire și dovedindu-se a fi iubitor de Dumnezeu și bineplăcut Acestuia, devine moștenitor al Împărăției cerurilor în Hristos Iisus, Domnul nostru, a Căruia este slava în veci. Amin.

Omilia 21 (71)

Întrebare: De ce aceia care nu au într-înșii Sfântul Duh nu pot propovădui cuvântul în chip potrivit și viu?

Răspuns: Așa cum copilul, când se naște, iese din pântece cu toate mădularele sănătoase, neavând vreun beteșug în trup, tot așa și cei care se nasc prin pântecele duhului, deși se arată lumii în trup, cu duhul sunt cu totul în lumea aceea din care s-au născut și se odihnesc împreună cu Domnul. Numai aceștia pot propovădui fraților în chip desăvârșit, având desăvârșite mădularele duhovnicești. Iar cei care nu s-au născut de acolo nu pot grăi cuvinte duhovnicești, pentru că nu au duh de viață care să le grăiască cele cerești. Așa cum un copil care este încă din pântece bolnav, fiind orb sau șchiop din naștere, este ca un monstru și ca un semn pentru lume[779], tot așa sunt și înțelepții care vor să tâlcuiască Scripturile fără a avea Duhul Cel ceresc. De vreme ce nu sunt uniți cu dumnezeirea, sunt bolnavi, neavând mădularele sănătoase, și propovăduirea lor este șubredă și vrednică de ocară. Așa cum este o monedă care pe o parte pare a avea inscripție, dar pe cealaltă parte este roasă, fiind astfel de nefolosit, așa sunt și cei care sunt roși de păcat. Vor să vorbească din iscusința minții lor despre cele cerești, din care nu s-au născut.

Să zicem că cineva este înțelept, feciorelnic, fără cusur în cele exterioare: postește, priveghează, s-a retras din lume și se roagă.

---

[779] În concepțiile arhaice (v. și mentalitatea satului românesc tradițional), nașterea unui copil cu malformații se datora unui blestem, unui păcat foarte grav săvârșit de familie, sau constituia un semn profetic trimis de divinitate. De altfel, latinescul *monstrum* (derivat al lui *moneo* – „a avertiza, a primi un semn de la zei, a prevesti") are acest sens de „semn prevestitor trimis de divinitate", și de aici „ceva ieșit din comun, monstruos". (n.P.P)

Dar eu îl întreb: ești feciorelnic? Eu sunt mai mult decât tine. Postești de cele văzute? Eu mai mult decât tine. Ești sărac? Eu sunt încă și mai sărac. Căci nu trebuie să rămâi doar la acestea văzute, fără a purta grijă de cuget, și să te odihnești cu gândul că ești desăvârșit doar pentru acestea, ci trebuie să cauți a-ți întrepătrunde mintea cu puterea cerească și să aștepți în fiecare ceas ca darul ceresc cel mai presus de fire să se împreuneze cu roadele tale cele firești, așa încât toate cele pe care le faci să le faci desăvârșit.

Așa cum unui împărat care are toate mădularele sănătoase, dar nu este îmbrăcat în porfiră, nu i se aduce închinăciunea cuvenită unui împărat, așa și tu, chiar de ai toate mădularele trupești sănătoase, dacă nu te-ai înveșmântat cu porfira Duhului Care este mai presus de firea ta, nu poți să fii încununat și așezat pe tron împărătesc.

Întrebare: Dar spune-mi: dacă timp de treizeci sau patruzeci de ani nu primesc puterea dumnezeiască și se întâmplă să mă sfârșesc din viață astfel, ce se întâmplă[780]?

Răspuns: Îți voi răspunde la această întrebare: Dumnezeu nu te judecă ca pe un hulitor dacă ai arătat multă sârguință către bine. Dumnezeu îți va spune: „Tu ai ieșit din lume și Mi-ai urmat Mie, M-ai căutat cu lacrimi zi și noapte și, chiar dacă mai înainte ai fost nepăsător și te-ai trufit cu cele văzute, apoi te-ai sârguit mai mult căutând adevărul în Scripturi și dorind să primești putere înlăuntrul tău. De aceea nu te judec ca pe un hulitor. Să nu fie! Ci te primesc ca pe unul care te-ai făcut mai bun decât erai mai înainte. Cercetează-te tu însuți și vezi că viețuirea și lucrarea ta de acum sunt mai înalte". Eu unul îți spun că, potrivit cu Scripturile, „cel care caută găsește, cel care cere ia și celui care bate i se deschide"[781].

Dar îmi spui: „Lămurește-mi cum au parte unii de dumnezeiasca putere încă din veacul de acum". Iar eu îți răspund: „Cum să te încredințez că dumnezeiasca putere este cu cei credincioși? Din Vechiul Testament, sau din cel Nou? Să luăm mai

[780] Editorii omiliei nu semnalează formal întrebarea formulată Sfântului, precum, de pildă, în debutul acestei omilii, deși considerăm că s-ar fi cuvenit.
[781] *Luca* 11, 10.

întâi cele din umbră. Cine i-a dat putere lui Avraam, care era bătrân și avea trupul amorțit[782], să se înnoiască și să nască fiu?" Dar îmi spui: „Jertfele i le-a primit Dumnezeu, dar nu era cu el". Dar care om, voind să se întâlnească cu prietenul său, nu merge mai întâi în pământul lui, în țarină sau în vie, și atunci îl vede și îl sărută? Iar Dumnezeu să fi primit oare jertfele și bunurile lui Avraam fără să fi fost cu el și fără să fi locuit într-însul? Iar când a mers la război, cine a fost cel care a biruit? Firea lui singură, sau Dumnezeu, Care Se sălășluia într-însul și Care i-a adus biruința? Să trecem acum la Noe. Cine a fost cel care i-a supus toate soiurile de animale[783]? Firea lui, sau ceva ceresc, mai presus de fire, care era cu el, care a făcut aceste viețuitoare și pe Avraam însuși și care i-a supus acestuia animalele? Oare Iacov cu puterea sa a putut să prăvălească o piatră atât de mare[784], sau puterea dumnezeiască era într-însul și a rostogolit piatra aceea grea? Dumnezeu era cu el neîncetat, așa încât nici atunci când dormea nu îl părăsea. Căci a deschis porțile cerurilor și i-a arătat sălașul cel ceresc. I S-a descoperit în chipul unei scări[785], iar apoi S-a luptat cu el ca un om care se luptă cu alt om[786].

Omilia 22 (72)

Creștinii care sunt vrednici de Hristos nu învață și nu vorbesc din scrieri, ci toate le învăță de la Duhul lui Dumnezeu, după cum spune Apostolul: „Nu în cuvinte scrise învățate din înțelepciunea omenească, ci în cuvinte învățate de la Duhul Sfânt"[787]. Căci testamentul, legea și cartea lor sunt duh, după cum spune Duhul prin prorocul: „Iar în zilele din urmă voi încheia legământ nou cu casa lui Iacov, însă nu ca legământul pe care l-am încheiat cu părinții lor, ci acesta este legământul pe care îl voi încheia cu casa lui Israel: da-voi legile Mele în cugetul lor și pe inimile lor le

[782] *Cf. Romani* 4, 19.
[783] *Cf. Facerea* 7, 8-9.
[784] *Cf. Facerea* 29, 10.
[785] *Cf. Facerea* 28, 11-12.
[786] *Cf. Facerea* 32, 24.
[787] *1 Corinteni* 2, 13.

voi scrie"[788] și așa mai departe. După cum cei din vechime citeau din Vechiul Testament cu ochii trupești, tot așa creștinii citesc cu ochii lăuntrici și învață din Testamentul Duhului; cu limba nouă lăuntrică grăiesc și cu urechile cele lăuntrice ascultă. Căci și Domnul a ales ca Apostoli bărbați simpli și fără carte[789] și i-a umplut de Duh Sfânt. Și, înțelepțiți fiind de Duhul, grăiau și îi învățau pe cei înțelepți și învățați. Căci zice: „Dacă aceștia vor tăcea, pietrele vor striga"[790]. Domnul a prezis aceasta atât despre Apostoli, cât și despre toate sufletele izbăvite de piatra atât de grea a păcatului, care apăsa asupra lor. Când această piatră este ridicată, ele strigă și Îl laudă pe Dumnezeu. Așa cum atunci, pietrele și stâncile, văzându-L pe Domnul, s-au despicat[791], iar mormintele s-au deschis[792], tot așa, când Domnul Iisus Hristos va străluci și îi va arăta sufletului fața Lui cea bună[793], se va despica piatra cea grea a păcatului, făcând loc Stăpânului ca să intre și să Se sălășluiască în suflet. Așadar, când sufletele, care sunt ca o piatră, vor vedea fața cea dorită a lui Hristos, atunci vor striga. Așa cum un bărbat meșteșugar, care știe să cioplească, mergând într-un munte în care nu sunt locuințe, ci numai piatră, construiește acolo case foarte frumoase, tot așa și Hristos, adevăratul și iscusitul Meșteșugar, vine la sufletele care Îl iubesc, taie și scoate dintr-însele duhul păcatului și Își gătește palate în care Se sălășluiește. Iar sufletele, care sunt ca o piatră, strigă atunci când Domnul Își arată fața Lui. După cum fluierul cântă așa cum vrea cel care suflă, tot așa și Apostolii și cei asemenea lor, care sunt născuți de sus[794] și au primit Duhul mângâietor, au strigat cu voie sau fără de voie, căci Duhul grăia printr-înșii după cum voia.

Vorbind despre nașterea de sus, Domnul îi spunea lui Nicodim: „Vântul suflă unde voiește și-i auzi glasul, dar nu știi de unde vine și încotro se duce"[795]. Nimeni nu știe casa vântului, de

788 *Ieremia* 31, 31-33.
789 *Cf. Faptele* 4, 13.
790 *Luca* 19, 40.
791 *Cf. Matei* 27, 51.
792 *Cf. Matei* 27, 52.
793 *Cf. Psalmul* 66, 1.
794 *Cf. Ioan* 3, 3, 7.
795 *Ioan* 3, 8.

unde suflă sau unde ajunge și încetează. Nici nu poate cineva să-l stăvilească, să-l măsoare sau să-l prindă. De asemenea, nimeni nu poate să oprească sau să prindă curgerile râurilor. La fel stau lucrurile și cu sufletul. Nimeni nu poate să prindă gândurile, să stăvilească curgerile minții, să oprească sau să cunoască izvorul de unde se revarsă gândurile cugetului sau să priceapă unde se duc. Căci un om poate sta într-un loc, iar mintea și cugetul să-i fie în alt loc, în care nu este acum, în țări îndepărtate. Deci, după cum s-a spus[796], dacă cele pământești, de aici, care pot fi atinse cu mâna, sunt atât de tainice, cu atât mai mult este de neînțeles sufletul celui născut de sus care a primit cerescul Duh al Domnului și este stăpânit de el în „omul cel lăuntric"[797]. Căci iată sufletul este oriunde voiește. Deși este aici, jos, cerescul și dumnezeiescul Duh vine la el, îl călăuzește la cele cerești și îl învață. Așadar, sufletul este cu totul de nepătruns.

Slavă măririi Lui în vecii vecilor! Amin.

Omilia 23 (73)

Ceea ce spune Domnul în Evanghelie: „Cât de strâmtă și de îngustă este calea care duce la viață și puțini sunt cei care o străbat"[798] se referă la culmea virtuților, care poate fi atinsă cu anevoie, prin osteneală și luptă. De asemenea, când spune că această cale este strâmtă pentru cei care nu vor să meargă pe ea, vrea să spună că este strâmtă pentru dușmanii ei, care nu pot păși pe ea, după cum este scris: „Cât de grea este pentru cei neînvățați și cel nepriceput nu va stărui în ea"[799]. Căci este nevoie de multă înțelepciune, pricepere, răbdare și credință pentru a ajunge cineva neabătut și în siguranță la dumnezeiasca și fericita cale a dreptății[800]. Să ne gândim, de pildă, la un munte foarte înalt și abrupt pe care se află o cărare foarte îngustă, având lățimea de un pas, încât animalele patrupede sau de alt fel nu pot merge pe ea și [n-o pot] străbate, ci doar păsările cerului, care

[796] *Cf. Ioan* 3, 12.
[797] *Romani* 7, 22.
[798] *Matei* 7, 14.
[799] *Înțelepciunea lui Isus Sirah* 6, 21.
[800] *Cf. 2 Petru* 2, 21.

sunt purtate de aripile lor. În acelaşi fel, calea lui Dumnezeu, [cuprinsă în] marile porunci ale Evangheliei, este strâmtă şi îngustă pentru oamenii lumii acesteia care nu se împărtăşesc de Duhul lui Dumnezeu. Şi este cu neputinţă să străbată calea – adică să fie aflaţi fără prihană şi supuşi faţă de toate poruncile Evangheliei – cei care nu dobândesc aripile Duhului Sfânt. Dar cei purtaţi de Sfântul Duh pot străbate cu uşurinţă calea cea dreaptă a Evangheliei, ca să se învrednicească să intre în viaţă[801], după cum a spus Domnul: „Jugul meu este bun şi povara mea este uşoară"[802]. Atunci vor cunoaşte că poruncile lui Iisus nu sunt grele, când, întraripaţi de Duhul Sfânt, vor străbate cu multă uşurinţă şi bucurie calea care pentru ceilalţi oameni este strâmtă. Căci fără aripile sfinte ale Duhului este cu neputinţă ca cineva să străbată această cale despre care am vorbit – adică să împlinească toate poruncile Domnului curat, desăvârşit şi fără prihană – şi astfel să se învrednicească a intra pe poarta Împărăţiei cerurilor.

În multe şi felurite chipuri, după multă vreme şi potrivit cu propăşirea şi sporirea lor, harul Duhului învredniceşte sufletele care îi sunt supuse întru toate să ajungă la vârsta desăvârşită a curăţiei. Unele păsări, temându-se de fiarele de pe pământ, îşi fac cuibul într-un loc mai ferit şi mai înalt, fie pe un acoperiş, fie într-un copac înalt. Iar mama umblă şi aduce puilor hrană moale, după cum pot ei să primească, câtă vreme sunt încă mici. Apoi, cu timpul, pe măsură ce puii cresc, le aduce hrană mai tare. De asemenea, după ce le cresc aripile şi se măresc, îi învaţă încetul cu încetul să zboare prin văzduh. Ei exersează mai întâi zburând în jurul cuibului, apoi în preajma copacului, din creangă în creangă, şi apoi puţin mai departe, până ce li se întăresc aripile şi prind curaj. Atunci zboară uşor, în tihnă şi fără osteneală de la un deal la altul şi de la un munte la altul.

Tot aşa şi fiii lui Dumnezeu, pe care Duhul Sfânt îi naşte cu puterea Lui, la început primesc drept hrană laptele duhovnicesc, care umple inima de dulceaţă şi dragoste cerească. Căci spune Apostolul: „Cu lapte v-am hrănit, nu cu bucate"[803]. Iar Petru a zis

---

801 *Cf. Matei* 18, 8.
802 *Matei* 11, 30.
803 *1 Corinteni* 3, 2.

așa: „Ca niște prunci de curând născuți să doriți laptele cel duhovnicesc și curat"[804]. Apoi, pe măsură ce sufletul propășește și sporește, înnoindu-se, i se dă hrana mai tare a Duhului. Totodată, aripile harului – adică puterea Duhului – cresc în suflet pe măsura sporirii în fapte bune. Apoi dumnezeiescul har, care este maică[805] cerească și bună, învață mintea să zboare mai întâi în jurul cuibului celui din inimă și din gânduri, adică să se roage către Dumnezeu fără risipire, cu puterea Duhului. Pe urmă, pe măsură ce primește hrană duhovnicească mai tare, poate zbura mai mult și mai sus, fiind călăuzită și purtată de către Duhul. Iar după ce prinde curaj și ajunge la „măsura vârstei"[806] duhovnicești, mintea zboară ușor, în tihnă și fără de nicio grijă de la un deal la altul și de la un munte la altul, adică din lumea aceasta către lumea cea de sus și din veacul acesta către veacul cel fericit, nestricăcios și nesfârșit.

Este purtată de aripile Duhului și călăuzită către „vedenii și descoperiri"[807] ale tainelor cerești și către priveliști duhovnicești nespuse, pe care limba acestui trup nu le poate grăi. Căci fiii lui Dumnezeu devin puternici și mai presus de răutate, pentru că, întăriți fiind de Duhul și având petrecerea în ceruri, nu se mai tem de sălbăticia duhurilor necurate, așa cum puii, când se măresc și le cresc aripile desăvârșit, nu se mai tem de uneltirile fiarelor sau ale oamenilor, fiindcă cea mai mare parte a timpului și-o petrec în văzduh.

De asemenea, așa cum nimeni dintre oameni nu cunoaște graiul zburătoarelor, tot așa celor care sunt plini de duhul lumii nu le stă în putere să cunoască limba Duhului. Doar cei care sunt fii ai harului Duhului cunosc graiul mamei lor, după cum a spus Apostolul: „Lămurind lucruri duhovnicești oamenilor duhovnicești. Omul firesc nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt nebunie"[808]. Așa cum, pentru oameni, glasul

---

[804] *1 Petru* 2, 2.

[805] În limba greacă, substantivul *har* (*cf.* și latinescul *gratia*) este de genul feminin. (n.P.P.)

[806] *Efeseni* 4, 13.

[807] *2 Corinteni* 12, 1.

[808] *1 Corinteni* 2, 13-14.

rândunelelor sau al altor păsări este străin, tot așa, pentru oamenii trupești, cuvintele duhovnicești sunt străine. De asemenea, pentru cei duhovnicești, vorbirea oamenilor trupești, adică „înțelepciunea lumii, este nebunie"[809]. Ei pricep aceste cuvinte, dar le resping ca pe niște nerozii și deșertăciuni lumești.

Acestea toate le-am istorisit prin lucruri văzute, cum ar fi păsările, animalele și toate cele ce se văd, căci nu ne este cu putință să vorbim despre acestea sau să le explicăm în alt fel. Și Domnul a vorbit de cele mai multe ori în pilde, luând exemple din lumea văzută, comparând Împărăția cu un grăunte de muștar[810], cu aluatul[811] și cu o comoară[812]. Căci zice: „Deschide-voi în pilde gura Mea, spune-voi cele ascunse de la întemeierea lumii"[813]. Căci negrăite sunt cele duhovnicești și nu pot fi exprimate prin cuvinte omenești, decât dacă Duhul Însuși învață, prin experiență și lucrare, sufletul vrednic și credincios. Renașterea duhovnicească, sporirea și desăvârșirea sunt cu neputință de exprimat așa cum se cuvine. Poți doar să crezi că Dumnezeu a făcut această [lucrare] cu oamenii care au ales viețuirea plăcută Lui. De aceea, vorbirea oamenilor duhovnicești le este străină oamenilor din lume. Așa cum peștii știu toate câte sunt în mare – cărările și adâncurile –, iar omul sau animalele sau celelalte viețuitoare nu pot cunoaște cele de acolo sau să zăbovească mai mult timp în apă pentru că ar muri înecați, tot așa este cu neputință ca cineva care nu este născut din Duhul Sfânt să cunoască cele ale veacului aceluia, adică să știe adâncurile lui Dumnezeu[814] și cărările Duhului Împărăției. Acestea le pot cunoaște doar cei care petrec întru Duhul Însuși, care trăiesc printr-Însul, se împărtășesc de El și umblă întru El, după cum a spus Apostolul: „Cetatea noastră este în ceruri"[815]. Și iar: „Nimeni nu a cunoscut cele ale lui Dumnezeu, în afară de Duhul lui

[809] *1 Corinteni* 3, 19.
[810] *Cf. Matei* 13, 31.
[811] *Cf. Matei* 13, 33.
[812] *Cf. Matei* 13, 44.
[813] *Matei* 13, 35.
[814] *Cf. 1 Corinteni* 2, 10.
[815] *Filipeni* 3, 20.

Dumnezeu"[816]. Şi iar zice: „Iar nouă ni le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Său, căci Duhul cercetează chiar şi adâncurile lui Dumnezeu"[817]. Aşadar, este cu neputinţă ca cel care are „duhul lumii"[818] şi nu s-a născut din Duhul Sfânt[819] să ştie din experienţă cum sunt cele ale Duhului, deşi vrea să pătrundă acestea, dar se îngâmfează zadarnic cu mintea lui trupească[820]. Căci cei care se bizuie pe înţelepciunea lumească şi cred că pot înţelege cele duhovniceşti doar prin raţiunea lor, fără cercetarea şi descoperirea Duhului, aceştia nu izbutesc nimic şi pier, pentru că nu au temelia adevărată care este Domnul. Printr-Însul cei vrednici primesc toată cunoașterea cea duhovnicească. Mintea acelora [care nu au primit Duhul] nu ajunge la ceva sigur, ci la nălucirea vedeniilor, pentru că socotesc că pot dobândi cunoașterea duhovnicească prin propria lor înţelepciune și putere. Dar, chiar de ar spune pe de rost întreaga Scriptură, ei nu cunosc puterea cuvintelor pe care le grăiesc.

Copiii care sunt instruiţi de către dascăl învaţă discursurile marilor retori şi recită cu gura lor cuvintele înţelepţilor, dar nu cunosc puterea cuvintelor şi nu înţeleg ce citesc sau recită, pentru că sunt copii. Tot aşa şi cei care spun pe de rost Scripturile şi le studiază, dacă nu li se încredinţează de către bărbaţii duhovniceşti adevăratul sens care se află într-însele şi dacă nu au ei înșiși glasul cel viu, adică acea putere dumnezeiască ce a rostit Scripturile, nu au dobândit adevărat folos. Sunt încă îmbrăcaţi în omul cel vechi[821], adică în „duhul lumii"[822], care este legea păcatului ce se luptă împotriva legii minţii[823].

Aşa cum cel care nu s-a născut nu există în lumea aceasta, ci doar atunci când se naşte există în acest veac, tot aşa şi cel care nu s-a născut în Duhul Sfânt nu este în veacul cel duhovnicesc şi nici nu poate ajunge acolo. Aşadar, sufletul care nu a primit de

---

816 *1 Corinteni* 2, 11.
817 *1 Corinteni* 2, 10.
818 *1 Corinteni* 2, 12.
819 *Cf. Ioan* 3, 6.
820 *Cf. Coloseni* 2, 18.
821 *Cf. Coloseni* 3, 9.
822 *1 Corinteni* 2, 12.
823 *Cf. Romani* 7, 23.

acolo naşterea din nou cea cerească nu poate ajunge în veacul viitor, căci doar născându-se din Duhul în veacul acela primeşte hrană de acolo, creşte şi se desăvârşeşte în Duhul. Acestea sunt învăţăturile pe care le-a dat Domnul, după cum a binevoit, zicând: „De nu se va naşte cineva de sus, nu va intra în Împărăţia cerurilor, căci ce este născut din Duh este duh, după cum „ce este născut din trup este trup"[824]. Căci Duhul Sfânt a voit să Se unească cu sufletul, să-l curăţească de duhul păcatului care se află în mădularele lui şi să Se facă un singur duh cu el, ca să-l pună înaintea Sa ca pe o mireasă curată şi fără de prihană.

Slavă Celui care a iubit atât de mult sufletul cel zidit după chipul Său, l-a izbăvit din împărăția întunericului și l-a mutat în Împărăția luminii vieții!

Așadar, să-L chemăm și noi pe Dumnezeu și să-L rugăm să ne nască din Duhul Sfânt, să ne izbăvească de duhul lumii și să ne ducă încă de acum în lumea dumnezeiască a Sfântului Duh. Ca nu cumva moartea, adică „duhul lumii"[825] și „pofta cărnii"[826], să ne ia în stăpânirea ei și să ne dea gheenei veșnice. Atunci în zadar ne vom pocăi, pentru că, atâta timp cât am avut prilejul, nu am cerut izbăvire și milă de la El, deși era gata să ne dăruiască făgăduințele cu iubire de oameni dacă am fi cerut, am fi căutat și am fi bătut[827]. Căci credincios și adevărat este Cel care a făgăduit[828] să-Și dea harul și viața celor care cer de la El cu credință[829]. Așadar, pururea să-L așteptăm pe Domnul, adevăratul Dătător de viață, singurul Care poate, prin venirea Sa, să izbăvească sufletele noastre de vrăjmașii nevăzuți, adică de patimile de necinste, dacă vom duce o viață nepătată și neprihănită, [practicând] toate virtuțile. Să nu fim ca femeile viclene care își urăsc bărbații într-atât încât, atunci când aceștia vin acasă osteniți ca să se odihnească, ele își părăsesc casele și pleacă să umble fără rost. Hristos Însuși, bunul și unicul bărbat, dorește foarte

---

[824] *Ioan* 3, 5-6.
[825] *1 Corinteni* 2, 12.
[826] *Romani* 8, 16.
[827] *Cf. Matei* 7, 7.
[828] *Cf. Evrei* 10, 23.
[829] *Cf. Matei* 21, 22.

mult să Se odihnească în casa Sa, adică în trupurile și în sufletele noastre, căci mult S-a ostenit pentru noi și ne-a răscumpărat cu propriul Său sânge[830]. El bate mereu la ușa inimii noastre și, dacă Îi vom deschide, va intra, Se va odihni în sufletele noastre și Își va face sălaș la noi[831], iar dacă nu Îi vom deschide, ne vom osândi. Astfel, Domnul îl mustră pe cel care nu I-a spălat și nu I-a uns picioarele[832] și nu L-a odihnit. Iar în alt loc spune Domnul: „Iată, stau la ușă și bat. Dacă cineva Îmi va deschide, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine"[833].

Deci noi suntem cei care ne îndepărtăm de El, pentru că nu-L căutăm cu adevărat. El stă pururea aproape de sufletele noastre și bate, căutând să intre și să se odihnească întru noi. De aceea a răbdat multe chinuri, dându-Și trupul la moarte și răscumpărându-ne din robia întunericului, ca să intre în fiecare suflet, să-Și facă sălaș[834] și să Se odihnească în acest suflet pentru care atât de mult S-a ostenit. Întru bunăvoința Sa, a dorit, potrivit cu a Sa făgăduință, să Se sălășluiască și să umble în noi[835], încă de când suntem în veacul acesta. Căci la Judecată Domnul le va spune celor de-a stânga, pe care îi va trimite în gheenă, împreună cu diavolul: „Străin am fost și nu M-ați primit; gol, și nu M-ați îmbrăcat; bolnav, și nu M-ați cercetat"[836]; „flămând am fost și nu Mi-ați dat să mănânc, însetat am fost și nu Mi-ați dat să beau"[837]; „în temniță am fost și nu ați venit la Mine"[838]. La arătare, aceste cuvinte se referă la faptele cele bune, căci Domnul primește slujirea care se aduce robilor Săi ca și când ar fi pentru Sine Însuși. Dar adevăratul sens, care este mai adânc, se referă la omul cel lăuntric, căci adevărata Lui hrană, băutură, îmbrăcăminte, acoperiș și odihnă sunt sufletele noastre, dacă sufletul Îl primește pe Domnul înlăuntrul său și, unindu-se cu Duhul Lui, devine un

---

[830] *Cf. Evrei* 9, 12.
[831] *Cf. Ioan* 14, 23.
[832] *Cf. Luca* 7, 44.
[833] *Apocalipsa* 3, 20.
[834] *Cf. Ioan* 14, 23.
[835] *Cf.* 2 *Corinteni* 6, 16.
[836] *Matei* 25, 43.
[837] *Matei* 25, 42.
[838] *Matei* 25, 43.

singur duh cu El[839]. Astfel, va afla întru noi înnoirea și schimbarea inimii, stârpirea și ștergerea patimilor, lucrarea Sfântului Duh și faptele de virtute. Aceasta este adevărata hrană și băutură a Domnului. Așadar, El flămânzește și însetează după sufletele noastre și este ca un străin și bolnav câtă vreme nu află odihnă întru noi și loc de sălășluire în sufletele noastre. Pururea bate, voind să intre la noi și să se odihnească. Toată purtarea Sa de grijă față de noi se îndreaptă către acest scop.

Să-L primim deci cu multă credință și dragoste și să-L aducem înlăuntrul nostru, să-L găzduim, să-I dăm să mănânce și să bea și să-L îmbrăcăm, punându-ne cu totul în slujba Lui de bunăvoie și urmând voii Duhului Său. Dar, mai degrabă, noi ne hrănim și ne adăpăm din Duhul Lui și ne îmbrăcăm în Domnul Însuși, căci El este hrana, băutura și îmbrăcămintea noastră; este vistieria, moștenirea și bogăția noastră; este odihna și casa noastră. Într-un cuvânt, El este viața noastră veșnică. Orice suflet care nu Îl primește înlăuntrul său încă de acum și nu Îl odihnește prin roadele virtuții – sau mai degrabă el primește odihnă –, trăind o viață duhovnicească, nu are parte de moștenire în Împărăția cerurilor, împreună cu sfinții, și nu poate intra în cetatea cerească a celor întâi-născuți[840]. Atunci când Domnul S-a apropiat de smochin ca să mănânce și nu a aflat rod într-însul, l-a blestemat, iar acela s-a uscat de îndată. Căci a zis Domnul: „De acum să nu mai fie rod din tine în veac”[841].

Cu atât mai mult sunt de negrăit pătimirea și pedeapsa pe care le va îndura sufletul în care nu se află roadele cele de bunăvoie, adică obiceiurile bune care sunt ca o hrană pentru Domnul. Va avea parte de osândă veșnică, după cum spune Apostolul: „Căci, dacă s-a adeverit cuvântul spus prin îngeri și orice călcare de poruncă și orice neascultare și-au primit dreapta răsplătire, cum vom scăpa noi dacă vom fi nepăsători la o astfel de mântuire”[842]? Așadar, Domnul cere de la noi rod bun, adică buna noastră alegere și voința noastră deplină de a-L iubi din tot

[839] *Cf. 1 Corinteni* 6, 17.
[840] *Cf. Evrei* 12, 23.
[841] *Matei* 21, 19.
[842] *Evrei* 2, 2-3.

sufletul. Astfel, primind virtuţile sufletelor noastre ca pe o hrană bună, El va face să răsară în noi roadele statornice şi adevărate ale Duhului, cele dumnezeieşti şi pline de viaţă veşnică. Aşa cum atunci căuta rod în smochin deşi nu era vremea smochinelor[843], aşa şi acum, mai înainte de împărtăşirea Duhului, Domnul vine să caute în suflet rodul alegerii celei bune. În ordinea celor văzute, se referă la Israel, care nu I-a adus Domnului roade vrednice[844] pentru că nu a crezut în El. În ordinea celor sufletești, acesta înseamnă că, mai înainte de lucrarea harului și mai înainte ca sufletul să poarte roadele Duhului, Domnul cere rodul care stă în puterea sufletului, adică voința, puterea de alegere, credința și dragostea deplină pe care să I-o dăruiască, fiind gata să facă fapte bune, atât lăuntric, cât și în afară, pe cât îi este cu putință.

Acestea le cere Domnul de la noi, adică să-L căutăm neîncetat. Iar când vede că sufletul a făcut această alegere bună și că Îl caută fără șovăială, atunci îi dăruiește harul. Atunci, venind și sălășluindu-Se în noi, învrednicește sufletul să ajungă la vremea rodirii și să poarte roadele Duhului. Domnul cercetează fiecare suflet, căutând roade, spre a intra și a Se odihni într-însul, căci El a murit pentru toți și întreg neamul lui Adam l-a răscumpărat prin moartea Sa. Așadar, fiecare suflet trebuie să moară față de sine însuși și să vieze Lui, să-L primească și să se pregătească, făcându-se, împreună cu trupul, lăcaș pentru Domnul. Iar Domnul, intrând și aflând odihnă în bunele noastre obiceiuri cele de bunăvoie, primind hrană și băutură, îmbrăcăminte și odihnă din virtuţile sufletelor noastre, ne va spune atunci: „Veniți, binecuvântaţii Tatălui Meu, moșteniţi Împărăţia cea pregătită vouă de la întemeierea lumii! Căci flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc, însetat am fost și Mi-aţi dat să beau"[845] și așa mai departe.

Având deci o astfel de aşteptare și nădejde că Domnul va intra și Se va odihni în sufletele noastre – sau, mai degrabă, că sufletele noastre se vor odihni întru Domnul –, trebuie ca, printr-o privire duhovnicească și printr-o bună alegere, să transformi tot

843 *Cf. Marcu* 11, 13.
844 *Cf. Matei* 3, 8.
845 *Matei* 25, 34-35.

ceea ce vezi în lumea aceasta în așa fel încât să dobândești folos duhovnicesc. De pildă, dacă vezi bogății pământești, tu să te gândești la bogăția duhovnicească și pe aceea s-o dorești. Dacă vezi bucurie și prăznuiri lumești, să zici în sinea ta: „Oare când se va învrednici sufletul meu să prăznuiască sărbătoarea duhovnicească a harului și când va petrece omul meu cel dinăuntru împreună cu sfinții îngeri și cu puterile cerești?" Luând seama în acest fel la toate cele văzute, să dorești cele nestricăcioase și nevăzute, pentru ca și din acestea văzute să culegi folos, iar nu pagubă. Vei izbuti aceasta dacă, prin ochiul minții cel nevăzut, îți vei îndrepta cugetul spre înțelegerea bunătăților cerești, pornind de la lucrurile văzute. Să ne sârguim deci să fim în toate bineplăcuți Domnului. Așteptând venirea harului cu credință nestrămutată și stăruind în obiceiuri bune, să credem din toată inima în făgăduințele Lui cele negrăite, căci adevărat este Cel care a făgăduit[846]. Să-L iubim și să ne sârguim în tot chipul, prin toate virtuțile și prin rugăciune, cu stăruință și neabătut, să primim făgăduința Duhului Său în chip desăvârșit și deplin. Astfel sufletele noastre vor primi viață, chiar de acum, când suntem încă în trup. Căci, dacă sufletul nu primește încă din lumea aceasta sfințirea Duhului, prin multă credință și rugăciune, și dacă nu se face părtaș dumnezeieștii firi, unindu-se cu harul prin care poate împlini orice poruncă, atunci nu este vrednic de Împărăția cerurilor. Căci binele pe care l-a agonisit cineva aici îi va fi spre viață [veșnică] în „ziua aceea"[847].

Să ne sârguim, dar, rugându-ne Domnului cu credință nešovăielnică, ca să dobândim „făgăduința Duhului"[848] Celui care dă viață sufletului.

Cerșetorul, pentru a căpăta pâinea cea trupească, nu se rușinează să bată la ușă și să ceară, iar dacă nu primește, intră înăuntru și cu și mai multă îndrăzneală cere pâine sau haină sau încălțăminte pentru odihna trupului, și până nu primește nu pleacă, chiar dacă este alungat. Cu atât mai mult noi, care cerem să primim adevărata pâine cerească, spre întărirea sufletului, și

---

[846] *Cf. Evrei* 10, 23.
[847] *Matei* 7, 22.
[848] *Galateni* 3, 14.

dorim să ne îmbrăcăm cu hainele cerești ale luminii și să ne încălțăm cu sandalele Duhului cele nemateriale, spre odihna sufletului celui nemuritor, trebuie să batem mereu la duhovniceasca poartă a lui Dumnezeu cu nădejde și cu stăruință, cu credință, cu dragoste și cu îndelungă răbdare, și să cerem cu toată stăruința a ne învrednici de viața cea veșnică.

Referitor la acestea și Domnul a spus „o pildă [despre] cum trebuie să ne rugăm totdeauna și să nu ne pierdem nădejdea"[849]. Și, sfârșind cuvântul, adaugă: „Cu atât mai mult Tatăl vostru Cel din ceruri va face dreptate celor care strigă către El ziua și noaptea"[850]. Iar despre un prieten spune: „Chiar dacă nu i-ar da pentru că îi este prieten, dar pentru îndrăzneala lui, ridicându-se, îi va da cât îi trebuie"[851]. Și adaugă: „Cereți și vi se va da, căutați și veți afla, bateți și vi se va deschide. Că oricine cere ia și cel care caută găsește și celui care bate i se va deschide"[852]. Și în continuare spune: „Deci, dacă voi, răi fiind, știți să dați fiilor voștri daruri bune, cu atât mai mult Tatăl vostru Cel din ceruri va da Duh Sfânt celor care Îl cer de la El"[853]. De aceea Domnul ne îndeamnă să cerem mereu cu nădejde și stăruință și să căutăm și să batem neîncetat. Căci a făgăduit să dea celor care cer, care caută și care bat, iar nu celor care nu cer. Fiindcă El vrea să ne dea viața veșnică, numai să Îi cerem, să-L rugăm și să-L iubim.

Așadar, să ne apropiem de El, Cel care este ușa cea duhovnicească, și să batem ca să ne deschidă. Să-I cerem pâinea vieții, zicând: „Dă-mi, Doamne, pâinea vieții ca să viez, căci pier, fiind cuprins amarnic de foamea răutății! Dă-mi haina luminoasă a mântuirii ca să acopăr rușinea sufletului meu, căci sunt dezgolit de puterea Duhului Tău și sunt cu necuviință acoperit de patimi de rușine!" Iar dacă îți va spune: „Ai avut haină. Ce ai făcut cu ea?", răspunde-I, zicând: „Am căzut între tâlhari, care, dezbrăcându-mă, m-au lăsat aproape mort și, jefuindu-mă, mi-au luat haina[854]. Dă-mi

[849] *Luca* 18, 1.
[850] *Luca* 18, 7.
[851] *Luca* 11, 8.
[852] *Luca* 11, 9-10.
[853] *Luca* 11, 13.
[854] *Cf. Luca* 10, 30.

încălţăminte duhovnicească, pentru că spinii şi mărăcinii mi-au străpuns picioarele minţii şi nu pot umbla prin pustie! Dă-mi vederea inimii ca să văd iarăşi; deschide ochii inimii mele, căci m-au orbit vrăjmaşii cei nevăzuţi, acoperindu-mă cu vălul întunericului, şi nu pot vedea faţa Ta cerească şi mult dorită! Dă-mi auz duhovnicesc, căci am surzit cu mintea şi nu pot auzi graiul Tău dulce şi bun! Dă-mi «untdelemnul bucuriei»[855] şi vinul veseliei[856] duhovniceşti ca să le pun pe rănile mele şi să pot să mă înzdrăvenesc! Tămăduieşte-mă, fă-mă sănătos, căci vrăjmaşii mei m-au lăsat aproape mort[857] şi nişte tâlhari cumpliţi m-au lăsat să zac la pământ!"

Fericit este sufletul care cere neîncetat cu nădejde, cu stăruinţă şi cu credinţă, ca unul care este sărac şi rănit, căci va primi cele pe care le cere şi va dobândi veşnică vindecare şi tămăduire. I se va face dreptate faţă de vrăjmaşii lui, adică faţă de patimile păcătoase, căci credincios este Dumnezeu Care a făgăduit[858]. Slavă bunătăţii Lui!

Ocârmuitorul unei cetăţi se porneşte cu mânie împotriva răufăcătorilor şi a celor care uneltesc şi, dacă vine la el vreunul păgubit de tâlhari şi de hoţi şi spune: „Te rog să-mi ajuţi, căci vrăjmaşul meu m-a prins, m-a jefuit, m-a rănit şi mi-a făcut cutare şi cutare [nedreptate]", atunci ocârmuitorul, şezând pe scaunul de judecată, caută să afle cine este vrăjmaşul răufăcător şi, după ce îl găseşte, îl pedepseşte, supunându-l la chinuri. Tot aşa, oamenii pot dobândi ajutor de sus şi li se face dreptate dacă se apropie de Domnul, se înfăţişează înaintea Lui şi Îl roagă stăruitor. Căci El poate aduce uşurare pământului duhovnicesc al sufletului, care este acoperit de marea patimilor amare şi de întunericul puterilor celor rele, şi îl poate ridica deasupra mării dacă sufletul crede în făgăduinţele Lui, Îl iubeşte, Îl cheamă cu adevărat şi aşteaptă mereu ca Duhul, prin nemărginita Lui dragoste, să-l izbăvească desăvârşit de patimi.

Slavă măreţiei Sale în vecii vecilor! Amin.

---

855 *Psalmul* 44, 8.
856 *Cf. Psalmul* 103, 16.
857 *Cf. Luca* 10, 30.
858 *Cf. Evrei* 10, 23.

Omilia 24 (74)

Cei care își zidesc pe nisip[859] casa inimii și primesc sămânța cuvântului pe pământul pietros[860] al inimii lor învârtoșate nu au într-înșii adevărata temelie și nu pot răbda ispitele și necazurile aduse de cel viclean. Ei nu îndură cu răbdare toate necazurile ce vin asupra lor. Nu pot suporta atacurile și ispitele pe care duhurile rele le aduc asupra celor care caută Împărăția. Căci unii ca aceștia aleg să gândească astfel: „Dacă nu primesc harul Duhului numaidecât renunț, căci îmi este cu neputință să îndur și nu pot răbda multă vreme. Dacă l-aș primi, atunci aș stărui". Unul ca acesta, chiar dacă ar primi [harul], nu ar stărui, pentru că nu poate răbda cu vitejie necazurile, nefiind pregătit pentru aceasta.

Oare, după ce se împărtășește de har, nu se mai ridică asupra lui războaie, necazuri și furtuni de la cel viclean? Dimpotrivă. Atunci sunt mai multe încercări, atunci [curg] sudorile grele, atunci sunt luptele aprige. Căci, pe măsură ce sufletul sporește în har, este asaltat tot mai mult de ispite de la cel viclean. Dar puterii răului îi este îngăduit să ispitească sufletul doar atât cât îi este acestuia cu putință să reziste. Însă cei despre care am vorbit înainte, care s-au apropiat de Domnul ca unii care slujesc doar pentru plată, sunt ca niște străini și necunoscuți care nu au ales, precum robii credincioși și casnici, să fie bineplăcuți Stăpânului și să se ostenească în casa Lui. Aceștia cer plată chiar mai înainte de a lucra, deși ar trebui, ca niște datornici și robi binevoitori și credincioși ai Domnului lor, să se silească, fie că vor, fie că nu, a se pune cu destoinicie în slujba poruncilor lui Hristos și a-I fi bineplăcuți lui Dumnezeu totdeauna și întru toate, fie că au primit deja vreun dar de la El, fie că n-au primit încă.

Ar trebui să judece astfel: „Sunt dator față de Stăpânul meu să-I slujesc cu toată bunăvoința și să-I fiu totdeauna plăcut. Fie că-mi dă harul Duhului Său, fie că nu mi-l dă încă, nu voi lăsa calea mea și slujirea, atât cât îmi stă în putință. Nu voi părăsi

859 *Cf. Matei* 7, 26.
860 *Cf. Matei* 13, 5.

nădejdea în Domnul, căci adevărat este Cel care a făgăduit[861]. Pururea Îi voi mulțumi pentru cele pe care deja mi le-a dăruit, pentru că sunt al Lui, pentru că chiverniseşte viaţa mea, pentru că m-a învrednicit de toată purtarea Sa de grijă și pentru că datorită Lui am venit la această petrecere și la această viață de nevoință. El poate să mă umple de har – căci credincios și adevărat este – și să-mi dea cele făgăduite dacă voi rămâne până la sfârșit în credință și voi petrece întru toate virtuţile, pe cât îmi stă în putere". Încă și acestea le gândește: „Cine sunt eu și cu ce sunt vrednic așa încât numele Lui să fie chemat asupra mea, eu cel care sunt cu totul netrebnic? Deci, dacă voi stărui până la sfârșit cu osârdie, dacă Îi voi fi bineplăcut și dacă Îi voi sluji cu toată râvna, lucrând toate virtuțile, cândva Își va împlini făgăduințele, de vreme ce este bun, drept și nemincinos. Și, chiar de ar voi să mă dea gheenei, ca să fiu pedepsit pentru păcatele mele, nu mă lepăd de El și nu mă despart de dragostea Lui, după cum spune și fericitul Iov: «Chiar și de m-ai ucide, nu Te voi părăsi și nu mă voi lepăda de nevinovăția mea»[862]".

Unul ca acesta, care își arată voința cea bună numai față de Stăpânul său, ca un rob credincios și ca un bun iconom, care s-a ostenit mult și a trecut prin necazuri, nelăsând la o parte, prin buna sa slujire, nicio virtute, care a fost drept și cuvios, va deveni moștenitor al vieţii. Nu pentru plată a venit să-I slujească și să-I fie plăcut, ci de bunăvoie s-a dat pe sine cu totul Stăpânului său, spre a-L bucura. De aceea se va învrednici de înfierea Duhului și se va face moștenitor al Împărăţiei. Căci zice: „Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oi"[863]. Se referă aici la cel care se luptă pentru Împărăție și își mântuiește sufletul, dându-se pe sine până la moarte. „Iar cel care este plătit și care nu este păstor, când vede lupul venind" – adică necazurile și ispitele –, „fuge"[864], părăsind slujirea lui Dumnezeu și paza inimii cu privire la sfintele porunci.

---

[861] *Cf. Evrei* 10, 23.
[862] *Iov* 27, 5.
[863] *Ioan* 10, 11.
[864] *Ioan* 10, 12.

Să ne sârguim, dar, a ne da pe noi înşine Domnului cu totul, cu nădejde, cu credinţă şi cu multă răbdare, păzind toate poruncile şi împodobindu-ne cu toate obiceiurile bune. Atunci El va împlini degrabă făgăduinţele Sale faţă de noi, căci nemincinos este. Numai să împlinim toate cele ce Îi sunt plăcute Lui, de bunăvoie şi cu râvnă necurmată, ca nişte slugi casnice şi credincioase. Astfel, învrednicindu-ne de har şi agonisind în inima noastră adevărata temelie, care este puterea Duhului, vom putea răbda toate ispitele şi necazurile. Devenind neprihăniţi, cu ajutorul Duhului, ne vom face vrednici de bunătăţile cele veşnice în vecii vecilor. Amin.

Omilia 25 (75)

Cel care l-a aflat şi l-a văzut pe stăpânul casei a văzut şi a aflat şi toate cele ce sunt în casa lui. Tot aşa, cel care-L caută şi-L află pe Domnul a aflat şi toate bunătăţile cereşti, căci într-Însul „sunt ascunse toate vistieriile înţelepciunii şi ale cunoaşterii"[865]. Deci ce vom spune? Unde este Dumnezeu Cel nevăzut? Oare pe pământ? Sau în ceruri? Sau în mare? Sau sub pământ? Cine poate să Îl prindă sau să Îl vadă? Niciuna dintre creaturi. El Se lasă prins doar de sufletul credincios care Îl iubeşte. Atât de mult a iubit această zidire a Lui[866] care este sufletul. De asemenea, sufletul cine poate să-l vadă sau să-l prindă? Sau cum este el? Nu se poate vedea. Omul însuşi nu se cunoaşte pe sine până ce Domnul nu îi descoperă. Căci unde nu pot pătrunde gândurile? După cum se spune în *Înţelepciunea [lui Isus Sirah]*: „Adâncul inimii cine îl va cerceta?"[867] Iar psalmistul zice: „Adânc pe adânc cheamă"[868]. Aşadar, numai Dumnezeu poate să adune gândurile şi să ţină sufletul întru voia Sa. Aşa cum am mai spus, sufletul Îl ţine pe Dumnezeu prin dragoste. Căci Domnul a voit ca sufletul credincios să Îl poată ţine, iar Dumnezeu, la rândul Lui, ţine sufletul în Sine Însuşi şi îndreptează toate gândurile, călăuzindu-le şi

[865] *Coloseni* 2, 3.
[866] *Cf. Ioan* 3, 16.
[867] *Înţelepciunea lui Isus Sirah* 1, 3.
[868] *Psalmul* 41, 9.

despărţindu-le de duhul lumii, cu care sufletul s-a amestecat şi care îi este străin. Căci, odată cu încălcarea poruncii de către Adam, întreg neamul omenesc a primit în firea lui, adică în suflet şi în trup, otrava amară a morţii, a întunericului, a păcatului, fiind îndemnat să păcătuiască. De această otravă nimeni nu poate să tămăduiască, să izbăvească, să vindece omenirea şi să-l omoare pe cel care ne-a ucis, în afară de Duhul lui Dumnezeu. Căci zice: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcatul lumii"[869]. De vreme ce răul care se află în om ştie cine este Singurul Care poate să-l omoare, moleşeşte şi vlăguieşte mintea, îndreptând-o spre lucruri lumeşti sau spre alte preocupări aşa-zis binecuvântate, doar ca să o abată de la căutarea şi nevoinţa sa. Căci ştie că mintea piere degrabă atunci când caută ceea ce o ucide. De aceea se străduieşte în tot chipul să-i vlăguiască voinţa şi să strecoare sfaturi înşelătoare, numai ca să o abată, să o întoarcă [de la scopul său] şi să o facă a nu mai căuta ceea ce poate ucide păcatul.

Noi, prin urmare, iubiţilor, să ne ţinem pururea de scopul nostru, de lupta şi nevoinţa noastră, să nu ne îngăduim nicio clipă de răgaz şi să nu dăm ascultare sfaturilor lui, nici în cele mici, nici în cele mari, aşa încât să se poată naşte în noi acea lucrare duhovnicească adâncă ce ucide răutatea din noi. Căci mii de vorbe nu folosesc la nimic, ci este nevoie de lucrare duhovnicească adâncă. Una este să auzi cuvântul şi să te bucuri de el, şi alta este să simţi înlăuntrul tău lucrarea puterii dumnezeieşti prin care este omorât păcatul. Sunt diferite una de cealaltă. Şi cel dintâi, care ascultă, este bun, dar cel de-al doilea, care simte lucrarea puterii dumnezeieşti, se apropie şi se împărtăşeşte de firea dumnezeiască, după cum s-a scris: „Ca să vă faceţi părtaşi dumnezeieştii firi"[870]. Având în sine sămânţa lui Dumnezeu[871], se face părtaş Duhului Sfânt[872], ca unul care este deja fiu al adevărului.

Aşadar, numai Dumnezeu poate să stăpânească sufletul şi să-i adune gândurile, aşa cum am spus mai sus, şi nimeni altcineva

---

[869] *Ioan* 1, 29.
[870] 2 *Petru* 1, 4.
[871] *Cf.* 1 *Ioan* 3, 9.
[872] *Cf.* *Evrei* 6, 4.

nu poate face aceasta. Deci unde se află sufletul? Căci, iată, este cu totul în trup și, în același timp, este cu totul în afara trupului. Gândește la cele viitoare și cercetează cele ce au trecut! Prin trup este pe pământ și prin cugetare este în ceruri, dacă este vrednic și credincios. Și sufletul celui păcătos este pe pământ, prin trup, și, în același timp, în afara trupului, în ținuturi îndepărtate, săvârșind cele rele. Dar sufletul vrednic, deși este pe pământ prin trup, petrece în cer prin cugetare. Iar Domnul, Care este în ceruri, a pus chipul Său în trupul acestui suflet.

Slavă măririi Lui, a Celui care a iubit atât de mult neamul omenesc!

Cine poate să închege laptele care este fluid și să-l facă vârtos fără să pună cheag? Tot așa, sufletul, care este din fire creat, cine poate să-l ușureze de gândurile împrăștiate, să-l înalțe la ceruri și să dea gândurilor statornicie, tărie și unitate, în afară de Duhul lui Dumnezeu, Care, ca niște aripi, ușurează sufletul, îl înalță mai presus de fire și îi adună gândurile într-un singur gând dumnezeiesc? Căci zice prorocul: „Închegatu-s-a ca laptele inima lor”[873]. Se referă aici la două feluri de închegări: se referă la sufletele închegate în Dumnezeu și înrădăcinate în har și în lumea cea de sus, dar și la sufletele închegate în răutate și înrădăcinate în lumea aceasta, care aparțin cu totul răutății. Așa cum acestea sunt înrădăcinate și întărite în răutate, tot așa celelalte sunt înrădăcinate și întărite în Domnul.

Așa cum pentru zburătoare adevăratul pământ este văzduhul în care viețuiesc, tot așa păcătoșii umblă cu gândurile și cu mintea într-un pământ întunecat și neguros, petrecând mereu împreună cu duhurile viclene, prin gândurile lor rele. Într-un astfel de loc se mișcă și trăiesc. Pe de altă parte, cei drepți își au mintea și gândurile în pământul vieții, petrec în pământul luminos al Duhului, unde se mișcă și trăiesc încă de acum, având mereu gânduri bune și cerești. Cu privire la acestea zice Domnul: „Și fapte mai mari va face Fiul, ca voi să vă mirați”[874], fapte vii și nemuritoare, care nu trec, săvârșite în sufletul și în cugetul credin-

[873] *Psalmul* 118, 70.
[874] *Ioan* 5, 20.

cioşilor, unde umblă şi se sprijină paşii gândurilor. A pregătit un „pământ nou" al luminii şi un „cer nou"[875] al Duhului, într-un cuvânt, o lume nouă şi o Împărăţie veşnică, în care a adus sufletele care L-au primit şi L-au iubit. Din pământul întunecat al morţii şi al duhurilor rele, acolo unde petreceau gândurile lor, le-a adus în pământul luminos al vieţii şi al duhurilor sfinţilor. Aici mintea îşi sprijină paşii şi gândurile umblă, mutate fiind de la moarte la viaţă. Despre acestea vorbea Domnul când făgăduia că va face lucruri încă şi mai mari, care încă nu existau, de vreme ce în lumea văzută toată podoaba exista deja: munţii, pomii, norii, cerul, soarele, stelele, luna, oamenii, animalele, apele, marea, râurile şi toate celelalte. Aşadar, vorbind despre fapte noi şi veşnice, se referă la schimbarea şi tămăduirea sufletului, la însănătoşirea deplină şi la lăcaşurile veşnice zidite de Duhul, pe care le-a dăruit sufletului vrednic şi credincios.

Să-L rugăm deci pe Domnul şi să-L aşteptăm cu credinţă neşovăielnică, ca să săvârşească în noi lucrarea adâncă a Sfântului Duh, cea care ucide păcatul. Astfel, curăţindu-ne şi sfinţindu-ne încă de aici, să ne facem vrednici de cereasca Împărăţie în Hristos Iisus, Domnul nostru, ale Căruia sunt slava şi puterea în vecii vecilor. Amin.

Omilia 26 (76)

Înaintea lui Dumnezeu, sufletul este o creaţie mare şi de preţ. Cu ce vom putea asemăna alcătuirea lui atât de fină? Să ne gândim la o cetate în care se află pieţe, tribunale, clădiri publice, străzi, răspântii, palate şi multe alte construcţii. Există şi locuri anume rânduite pentru a se aduna acolo fruntaşii cetăţii şi toţi cetăţenii. Acolo stă judecătorul care judecă şi îi pedepseşte pe toţi răufăcătorii, tâlharii şi hoţii, vrăjitorii, desfrânaţii şi uneltitorii din cetate. Iar judecătorul a primit de la împărat putere asupra cetăţii, adică însemnele împărăteşti şi peceţile. Numai aşa, cu împuternicire împărătească, poate să-i judece şi să-i pedepsească pe răufăcători.

---

[875] *Apocalipsa* 21, 1.

Tot aşa se întâmplă şi în marea cetate duhovnicească a lui Dumnezeu. Această cetate este sufletul, iar cetăţenii sunt gândurile. Atunci când sufletul, prin credinţă şi vieţuire în virtuţi, primeşte putere de sus, adică „sabia Duhului"[876], chipul ceresc al lui Hristos şi peceţile luminii celei cereşti şi duhovniceşti, atunci poate să judece şi să alunge duşmanii, răufăcătorii, uneltitorii şi tâlharii care se află într-însul, adică „duhurile răutăţii"[877].

Dar şi cu privire la Domnul putem folosi, în alt fel, această comparaţie. Să ne gândim la o cetate asuprită de vrăjmaşi şi uneltitori, care nu are judecător sau ocârmuitor. Dar s-a găsit cineva din poporul cetăţii aceleia de s-a dus la împărat şi, dându-i toate bunurile sale, a primit de la acesta împuternicire. Astfel, întorcându-se [în cetate], a prins şi a alungat toţi vrăjmaşii şi răufăcătorii dintr-însa. În acelaşi fel, Domnul, al doilea Adam[878], a fost singurul din neamul lui Adam Care Şi-a dat trupul pentru întreg neamul omenesc. A primit stăpânirea, împărăţia şi puterea şi a nimicit toată tirania răutăţii. A „înfrânt începătoriile şi stăpâniile, pironindu-le pe cruce"[879], căci, luând trup, l-a biruit prin el pe vrăjmaş şi tot prin trup l-a osândit[880]. Înălţându-Se, a şezut în ceruri, primind închinăciune de la toţi cei din cer, de pe pământ şi de sub pământ[881]. Şi, astfel, cetăţilor Sale nemateriale, adică sufletelor care Îl caută, care I se supun şi doresc să fie stăpânite de El, le trimite din înălţime chipul luminos şi dumnezeiesc al Duhului Său, adică pe Omul Cel ceresc. Şi, odată ce Acesta Se întipăreşte şi Se înrădăcinează într-însele, sufletele vor afla pace şi veselie şi se vor bucura cu bucurie negrăită[882]. Odată cu venirea Judecătorului ceresc, vrăjmaşii sufletului vor fi stârpiţi, iar cetatea cea duhovnicească va avea multă pace.

Cel care nu primeşte împuternicire împărătească, sabia şi peceţile nu poate să-i judece şi să-i pedepsească pe răufăcători şi nu se deosebeşte cu nimic de toţi ceilalţi. Tot aşa şi sufletul, dacă

---

876 *Efeseni* 6, 17.
877 *Efeseni* 6, 12.
878 *Cf. 1 Corinteni* 15, 45.
879 *Coloseni* 2, 15.
880 *Cf. Romani* 8, 3.
881 *Cf. Filipeni* 2, 10.
882 *Cf. 1 Petru* 1, 8.

nu primeşte înlăuntrul său chipul ceresc al lui Hristos, veşmintele luminii celei negrăite și pecețile cereşti ale darurilor Duhului, nu poate să-i pedepsească și să-i alunge pe vrăjmașii care uneltesc împotriva lui. Deja când simte apropierea Stăpânului ceresc se bucură și se veseleşte, iar vrăjmaşii lui, adică duhurile cele rele, sunt cuprinse de frică, de cutremur și de spaimă.

Atunci când într-o cetate vine ocârmuitorul ca să-i judece și să-i alunge pe tâlharii și răufăcătorii care se află acolo, locuitorii cetății se bucură, iar vrăjmașii sunt cuprinși de frică și de spaimă. Iar atunci când vin înaintea ocârmuitorului, se rușinează și tremură, iar cetățenii capătă îndrăzneală și o mare bucurie, pentru că sunt alungați din cetate răufăcătorii, vrăjmașii și uneltitorii. Tot aşa, când Hristos, adevăratul și cerescul Ocârmuitor, vine și Se arată în cetatea sufletului, acesta, împreună cu toți cetățenii, adică cu propriile sale gânduri, capătă îndrăzneală și bucurie mare, iar vrăjmașii care uneltesc împotriva lui, adică patimile cele rele, sunt cuprinși de rușine, de groază și de frică.

Deci să-L rugăm și noi pe Domnul ca să dobândim darul ceresc al Duhului[883] și să omorâm patimile cele rele și străine care sunt în noi, pentru ca, făcându-I-ne plăcuți și împlinind desăvârșit poruncile Lui, să ne facem vrednici de Împărăția Sa, întru Hristos Iisus, Domnul nostru, ale Căruia sunt slava și puterea în vecii vecilor. Amin.

Omilia 27 (77)

Aşa cum „Tatăl iubeşte pe Fiul"[884] și El Însuși Îl învață toate, tot aşa, pe creştinii care Îl iubesc pe Dumnezeu, Domnul Însuși, timpul și lucrarea îi învață deprinderea și știința cerească.

Dacă cineva din lume are aur, argint, averi și bogăție multă, doreşte să nască fii din a sa fire pentru ca aceştia să moştenească averile părinteşti, iar dacă nu are moștenitor, se mâhneşte și se întristează. Tot așa și Domnul, după ce l-a creat pe Adam, i-a pregătit drept casă acest pământ și cerul și l-a pus împărat peste toate cele create, pregătindu-i și cereasca moștenire, ca să se facă

[883] *Cf. Evrei* 6, 4.
[884] *Ioan* 3, 35.

prieten și frate al lui Hristos, mire și părtaș al Duhului Sfânt. Așa cum voi Îl iubiți pe Domnul din toată inima[885], sunteți străini și îndurați necazuri, tot așa și Domnul ne-a iubit din toată inima, a pătimit și S-a răstignit, pentru a-i aduce pe oameni la moștenirea Sa și la viață. Căci pentru păcătoși S-a coborât. Se mâhnește Domnul, Părintele ceresc, dacă nu naște fii din firea Lui, spre a le da moștenirea, adică Împărăția cerurilor pe care le-a pregătit-o. Toți cei care au fost drepți, deși erau oameni ca și ceilalți, îmbrăcați în trup, au săvârșit pe pământ o lucrare însemnată, mai presus decât a celorlalți. Căci au împărățit peste creație și peste moarte. Moise a grăit numai, și apa s-a și transformat în sânge[886]; a grăit către pământ, și acesta a scos broaște[887]; a spus morții: „Să nu intri pe ușă!", și moartea s-a supus și a făcut voia lui Moise[888]. Și atunci a cunoscut moartea că nu va mai împărăți. De aceea s-a temut de porunca lui Moise și i s-a supus. Căci pe fața lui Moise era pecetea slavei cea cu lumină dumnezeiască[889]. Cu această lumină era înveșmântat și Adam mai înainte de călcarea poruncii, căci Adam însuși era îmbrăcat cu slava lui Dumnezeu și cu haină dumnezeiască. Așadar, până la Moise nimeni nu a mai avut acest semn pe fața sa. Iar moartea s-a spăimântat când a văzut acest semn, căci de la Adam până atunci nimeni nu a avut semnul acesta, și a profețit despre sine că va fi stăpânită și că se va supune neamului omenesc, ceea ce s-a și întâmplat. Căci mai apoi S-a arătat și cerescul Adam și prin cruce a osândit moartea, S-a coborât în morminte și S-a arătat prorocilor și drepților celor mai înainte adormiți. De vreme ce erau întristați pentru că nu dobândiseră făgăduințele, i-a ridicat din morminte și i-a îmbrăcat în slavă dumnezeiască. Aceștia s-au arătat în cetatea Ierusalimului[890], și-au văzut prietenii și rudele și apoi iar au adormit. Acolo Domnul a sfărâmat legăturile și lanțurile celui rău și l-a omorât pe diavol.

---

885 *Cf. Marcu* 12, 30.
886 *Cf. Ieșirea* 7, 20.
887 *Cf. Ieșirea* 8, 2.
888 *Cf. Ieșirea* 12, 23.
889 *Cf. Ieșirea* 34, 29.
890 *Cf. Matei* 27, 53.

Ilie a primit puterea de a lega încuietorile cerurilor, și nu a plouat[891]. Cum a putut să facă aceasta? A luat aminte la Dumnezeu, a crezut în El și L-a iubit. Nu-ți spun că prin a sa putere, ridicându-și mâinile către cer, a coborât foc de sus și a ars jertfelnicul și pe prorocii mincinoși[892], ci puterea dumnezeiască a fost cea care a lucrat împreună cu dragostea și credința lui și a săvârșit acestea printr-însul. Un alt drept a spus doar un cuvânt și soarele a stat în loc[893], iar altul a închis gurile leilor[894].

Vezi, dar, că drepții sunt împărați peste cele create și toate acestea aleargă în întâmpinarea lor! Oare Domnul a mers la cea cu scurgere de sânge pe care doctorii nu putuseră să o vindece[895]? Nu a fost ea cea care „s-a atins de poala hainei Lui"[896]? Orbul din naștere[897] nu a strigat el mai întâi? Zaheu nu s-a suit el mai întâi în pom[898]? Iar acum oamenii, deși trăiesc, totuși sunt morți și Domnul este Cel care vine la cei care cred, Se sălășluiește în sufletele lor și scoate din inimile lor pietrele și mormintele duhurilor necurate. Le sfințește sufletele și le trece de la moarte la viață. Așa cum drepții cei dintâi au crezut în Domnul și au alergat le El, tot așa și noi trebuie să-L iubim pe Dumnezeu din toată inima, să credem și să-L ascultăm. Atunci El va veni în gândurile și în cugetele noastre și va destrăma toate capcanele, lanțurile și legăturile Satanei, va curăți inimile noastre de lepră, le va învia din moarte și va învia cugetele cele orbite.

Toate cele create, pe care le-a făcut Dumnezeu, erau de la început: râurile, munții, dealurile, animalele și izvoarele. Deci, de vreme ce nimic dintre cele văzute nu lipsea zidirii, care este acea lucrare, mai mare decât acestea, pe care a făcut-o Domnul mai apoi, când a venit și S-a îmbrăcat în trup? De vreme ce exista deja pământul însămânțat, plantele, cerul, soarele și luna, ce înseamnă aceste cuvinte: „Tatăl Meu până acum lucrează și Eu

---

891 *Cf. 3 Regi* 17, 1.
892 *Cf. 3 Regi* 18, 36.
893 *Cf. Iosua* 10, 13.
894 *Cf. Evrei* 11, 33.
895 *Cf. Matei* 9, 20.
896 *Matei* 9, 20.
897 *Cf. Ioan* 9, 1.
898 *Cf. Luca* 19, 4.

lucrez"[899] şi: „Lucruri mai mari decât acestea săvârşesc"[900]? Este limpede că vine să săvârşească o lucrare mai mare decât cele văzute, o lucrare ce nu se poate vedea cu ochii trupeşti. Căci vine să îndrepteze cugetele care au fost vătămate într-ascuns de către Satana şi să semene în pământul sufletului sămânţa cerească, aşa cum agricultorul seamănă în pământul văzut. Oare a înjugat El boi? Nicidecum. Oare a sădit un răsad văzut? Nicidecum. Căci sufletul este o vie pentru Domnul, iar Domnul este o vie[901] pentru suflet şi El sădeşte acolo rădăcinile dragostei, bucurii dulci, izvoare de viaţă ce se revarsă în inimă, ceruri noi şi pământ nou[902], precum şi luminători noi. Dacă florile pământului cu atâta slavă le îmbracă şi violetele le înveşmântează în purpură, cu atât mai mult sufletul cugetător îl slăveşte, îl înfrumuseţează cu podoabă duhovnicească şi îl îmbracă în porfira Duhului. Căci a binevoit să săvârşească această lucrare în suflete, pentru ca sufletul să se unească cu Duhul Cel ceresc, ajungându-se astfel la o comuniune şi o părtăşie între cele pământești și cele cerești. Dar numai dacă ne vom iubi unii pe alții și vom crede în Dumnezeu ne va da moştenirea. Noi doar să-L iubim şi El Însuși va stinge focul care este în noi. El Însuși va veni și va nimici moartea, ceea ce nouă nu ne este în putere să facem. Nici „zidurile Ierihonului"[903] nu au putut oamenii să le dărâme, ci prin putere dumnezeiască au căzut.

Un stăpânitor care are cu el pecetea și efigia, datorită acestor însemne care îl însoţesc, are puterea de a-i condamna la moarte sau la surghiun pe cei nesupuși. Şi, dacă această efigie neînsufleţită are atâta vrednicie şi stârneşte atâta teamă, cu atât mai mult efigia cerească, puterea vie a lui Dumnezeu şi pecetea cerească şi dumnezeiască, fiind întipărite în inimi, alungă şi omoară puterile întunericului cele ascunse în inimă şi nimicesc „toată puterea vrăjmaşului"[904].

---

899 *Ioan* 5, 17.
900 *Ioan* 5, 20.
901 *Cf. Ioan* 15, 1.
902 *Cf. 2 Petru* 3, 13.
903 *Evrei* 11, 30.
904 *Luca* 10, 19.

Slavă măririi și nemăsuratei Sale milostiviri în vecii vecilor cei nesfârșiți! Amin.

Omilia 28 (78)

Domnul nostru Iisus Hristos este temelia[905], este plinirea, este piatra din capul unghiului[906]. El este și de pe pământ, și din cer. Dumnezeu a venit din cer și, luându-l pe om de pe pământ, S-a unit cu el. Iată de ce este din cer și de pe pământ, iată de ce este temelia și piatra din capul unghiului. A binevoit să facă așa și să dea Duh Sfânt din cer celor de pe pământ, pentru ca pe cei de sus și pe cei de jos să-i facă o singură biserică, unind dumnezeirea cu omenescul. Deci, când auzi „temelie", să înțelegi prin aceasta „Domnul", căci această temelie este măsura, iar pietrele care se zidesc pe ea trebuie să fie de aceeași mărime cu temelia, pentru ca zidirea să fie o singură alcătuire. Căci nici pietrele prea scurte, nici cele prea lungi nu se potrivesc aici, ci doar cele care sunt de aceeași măsură cu temelia. Tot așa și Hristos, Care este adevărata temelie și piatra din capul unghiului, i-a chemat pe toți oamenii să vină la măsura desăvârșirii Sale. Despre aceasta vorbește și Apostolul: „Până ce vom ajunge toți la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos"[907]. Și iar: „Ca să înfățișăm tot omul desăvârșit în Hristos"[908]. Și: „Ca să vă umpleți de toată plinătatea lui Hristos"[909]. La această măsură a chemat Hristos neamul oamenilor și l-a îndemnat să fie părtaș la această zidire, după măsura temeliei, care este Domnul Însuși. Slavă măririi Lui!

Lumea întreagă a fost rânduită pentru o slujire văzută, dar robii lui Dumnezeu au o lucrare nevăzută, de taină, pe care oamenii nu o știu. Precum firea îngerească cea nevăzută slujește prin cele nevăzute nevăzutului Dumnezeu, tot așa și sufletul, fiind duh, slujește în chip nevăzut Dumnezeului nevăzut. Și Satana, care este duh, duce război într-ascuns în adâncul inimii

---

[905] *Cf. 1 Corinteni* 3, 11.
[906] *Efeseni* 2, 20.
[907] *Efeseni* 4, 13.
[908] *Coloseni* 1, 28.
[909] *Efeseni* 3, 19.

omului. Iar cei care acum săvârşesc o lucrare duhovnicească nu poartă lupta „împotriva sângelui şi a trupului", după cum spune Apostolul, „ci împotriva începătoriilor, împotriva stăpâniilor, împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac"[910]. În aşa fel este puterea dumnezeirii încât, nevăzută fiind, a zidit lumea cea nevăzută. Iar sufletul, de asemenea, fiind nevăzut, a zidit o lume nevăzută. În acelaşi chip, cel viclean, prin puterea sa nevăzută, îi face pe cei pe care îi robeşte să slujească celor văzute.

Întrebare: Ce înseamnă aceasta că, atunci când diavolul a fost întrebat: „De unde vii?", a răspuns: „După ce am umblat pe sub cer, am venit"[911].

Răspuns: Cele mai multe dintre acestea sunt de neînţeles, dar am auzit din spusele unora că vrăjitorii au demoni care li se supun şi se poate întâmpla ca într-un ceas douăzeci sau treizeci dintre ei să cheme prin descântece şi vrăji aceiaşi demoni spre a face rău şi fiecare dintre aceştia, fiind în laturile răsăritului sau ale apusului, vin în acelaşi ceas să se înfăţişeze înaintea tuturor vrăjitorilor acelora şi să facă rău. Deci, dacă răul se grăbeşte astfel să dea ascultare tuturor în aceeaşi clipă, cu atât mai mult binele poate să vină şi să se înfăţişeze, spre a ajuta tuturor celor care îl cheamă. Dar cele mai multe dintre acestea depăşesc [puterea noastră de înţelegere], care este neputincioasă.

Când se face un vas împărătesc, nu se isprăveşte dintr-o dată, ci se pune în foc de mai multe ori, apoi este bătut cu ciocanul şi este împodobit în tot felul. Abia atunci devine vas de preţ, potrivit pentru masa împărătească. În acelaşi fel, sufletul, fiind împodobit şi instruit în felurite chipuri, devine vas de preţ al Împăratului ceresc.

Se poate să fie cineva care să aibă multe virtuţi exterioare: lipsa de avere, postiri şi privegheri, dar, de vreme ce face acestea pentru slava omenească, iar nu pentru Dumnezeu, îşi ia aici plata[912], căci oamenii care îl slăvesc sunt pentru el dumnezei. Este însă şi un altul care vrea să se ascundă de oameni şi să-I fie plăcut numai lui Dumnezeu. Deşi adesea face unele lucruri la întâm-

[910] *Efeseni* 6, 12.
[911] *Iov* 1, 7.
[912] *Cf. Matei* 6, 2.

plare și cu simplitate, este mai plăcut lui Dumnezeu decât acela care face toate cu acribie, pentru că face acestea pentru Dumnezeu, iar nu pentru slavă de la oameni, ca acela.

Deci, de vreme ce ești fiu al celui care a încălcat porunca[913], este firesc ca întunericul adânc și pânza de păianjen[914], nesupunerea și sabia să stea asupra ta și asupra tuturor fiilor lui.

Trebuie să te desparți de această viețuire cumplită și de reaua deprindere cu păcatul și să-ți însușești viețuirea, petrecerea și obiceiul duhovnicesc al celui de-al doilea Adam, cel ceresc, și să dobândești „mintea lui Hristos"[915], ca să devii fiu și moștenitor al Lui. Căci toată Legea, prorocii, apostolii, îngerii și venirea Domnului au avut drept scop stârpirea și înfrângerea răului care a pătruns în lume și a împărățit. Așa cum legile romanilor opresc de la unele lucruri, tot așa prorocii, apostolii și Scripturile sunt împotriva lui Satan.

Vezi totuși că cele rele lucrează și impresoară lumea, [ducându-i] la moarte pe cei care se îndulcesc de ele și li se supun, iar binele este ceva rar, încât, dintre cei mulți, puțini sunt cei care se mântuiesc[916]. Deci este nevoie ca noi, cei care ne-am apropiat de Dumnezeul Cel viu, să fim în acord cu El printr-o viețuire de virtuți și să ne unim cu El, căci „El este capul"[917], mărgăritarul și temelia. Cel care nu dobândește această temelie nu știe unde zidește. Căci, dacă cineva stă în pustie și se nevoiește cu înfrânare, dar nu zidește pe [temelia care este] Domnul, atunci zidește pe nisip[918], pe lucruri trecătoare și stricăcioase.

Dacă unui om îi este tăiat capul, celelalte mădulare nu se mai pot ține laolaltă, ci de îndată se dezleagă și pier. Tot așa, este cu neputință ca sufletul să trăiască fără cap, adică fără Hristos, după cum nici peștele nu poate trăi fără apă. Iar cel care are această temelie este ca unul care zidește pe piatră[919] lucrarea lui.

Slavă îndurărilor Lui în vecii vecilor! Amin.

---

913 *Cf. Facerea* 3, 6.
914 *Cf. Iov* 8, 14; *Psalmul* 38, 15.
915 *1 Corinteni* 2, 16.
916 *Cf. Luca* 13, 23.
917 *Coloseni* 1, 18.
918 *Cf. Matei* 7, 26.
919 *Cf. Matei* 7, 24.

Omilia 29 (79)

Certurile de cuvinte[920] și încrederea în cunoașterea [omenească] nu aduc niciun folos sufletului, ci numai neînțelegeri și pagubă, iar cei care sunt robiți de acestea se aseamănă unui om ce mănâncă în loc de pâine iarbă, care nici gust bun nu are, nici nu întărește trupul. Sau se mai aseamănă cu un om desenat pe un perete, care în imagine se arată având toate mădularele sănătoase, dar nici nu merge, nici nu se mișcă.

Toate ereziile de aici au pornit, pentru că nu au dat crezare Apostolului care zice: „O, adâncul bogăției!"[921] Căci, voind să cuprindă în cuvinte înțelepciunea lui Dumnezeu, s-au rătăcit. „O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecățile Lui și cât de nepătrunse căile Lui! Căci cine a cunoscut gândul Domnului?"[922] Nici cei care caută să dobândească prin studii deplina cunoaștere a lui Dumnezeu nu pot să-L afle, nici dascălii care spun că sunt iscusiți și siguri de ei înșiși nu au putut să înțeleagă sau să exprime ceva sigur în ceea ce privește învățătura despre Dumnezeu. Căci adevărul este mai presus și de cei care primesc învățătură, și de cei care îi învață pe alții, și nici unii, nici alții nu își dau seama că sunt în rătăcire.

Dacă învățătorul îți spune că Dumnezeu este foc, vei afla că El Se face „apă a vieții"[923]. Dacă îți spune că El apare și Se arată ca un rege, vei afla că Se arată unuia ca o umbră, altuia ca un sărac, unora ca Dumnezeu, iar altora ca un om smerit. Dacă Îl vei căuta în ceruri, Îl vei afla pe pământ. Dacă Îl vei căuta pe pământ, El Se mută în ceruri. Potrivit cu iconomia Lui, unii Îl află în necaz, iar alții în ușurare.

De aceea, mai bine este să renunțăm la vorbirea multă și deșartă, căci din acestea nimeni nu poate dobândi vreun folos. Câtă vreme nu primim cuvântul lui Dumnezeu, judecăm după cunoașterea noastră firească.

---

920 *Cf. 1 Timotei* 6, 4.
921 *Romani* 11, 33.
922 *Romani* 11, 33-34.
923 *Apocalipsa* 22, 17; *Ioan* 4, 10.

Deci, lăsând la o parte acestea, să cercetăm cum poate omul să vină și să se apropie de Dumnezeu, să învețe de la El și să primească în inima sa ceva străin de veacul acesta. Să dăm crezare celui care a zis: „Nimeni dintre oameni nu știe cele ale omului, în afară de duhul omului care este în el”[924]. Deci, dacă un om, care este asemenea ție, nu poate să cunoască și să înțeleagă planul tău, cum de se silesc oamenii, care sunt stricacioși, să cerceteze și să priceapă planul lui Dumnezeu? Nimeni dintre oameni nu știe „cele ale lui Dumnezeu, în afară de Duhul lui Dumnezeu”, Care este în El. „Iar noi nu am primit duhul lumii, ci Duhul Cel de la Dumnezeu, ca să cunoaștem cele dăruite nouă de Dumnezeu, pe care le și grăim.”[925]

Așadar, să-L căutăm pe Domnul și El Însuși ne va călăuzi și ne va învăța ca să putem cunoaște tainele lui Dumnezeu, dar numai atât cât poate omul să cunoască, nu atât cât este Dumnezeu. Al nostru este a învăța cum se naște omul din Duhul[926] și cum trebuie să se împotrivească duhurilor răutății[927]. Al nostru este a ne deprinde să cerem ajutor de la Domnul și să ne luptăm cu cel potrivnic. Căci Domnul Se bucură de omul cu suflet curat și îi va lua în Împărăția Sa pe cei care se apropie de El cu frică și fără de răutate.

Încă ceva pot să-ți mai spun: cel care Îl caută pe Dumnezeu primește putere de la Duhul Sfânt și firea lui este eliberată de rătăcire și de teamă, căci primește drept hrană firea focului celui sfânt.

Un trunchi desfrunzit și uscat, neroditor și plin de noduri, nu este de vreun folos decât acelora care, trecând pe acolo, se așază pe el ca să-și șteargă noroiul de pe sandale. Dar, dacă este așezat în foc, se transformă și devine cărbune. Deși în esență rămâne tot lemn și în mijlocul focului, nimeni nu mai poate să-l atingă sau să se așeze pe el. Socotesc că în același fel este și firea noastră, care după călcarea poruncii a devenit neroditoare, uscată și plină de nodurile duhurilor rele și necurate. Dar se schimbă prin

---

[924] *1 Corinteni* 2, 11.
[925] *1 Corinteni* 2, 11-13.
[926] *Cf. Ioan* 3, 5.
[927] *Cf. Efeseni* 6, 12.

puterea lui Dumnezeu, fiind aprinsă de foc și de lumină. Atunci, dacă demonii, după vechiul lor obicei, vor să se apropie de suflet și să-i facă rău, sunt arși de foc și alungați de lumina care inundă și împresoară sufletul. Firea se transformă astfel încât omul însuși simte schimbarea și înțelege că nu mai are mintea de la început, cea plină de gânduri trupești. Aceasta se întâmplă pentru că sufletul, unindu-se cu Dumnezeu, își schimbă firea, care ia forma[928] lui Dumnezeu.

Așa cum o mamă care are un copil îl iubește și cu multă căldură îl îmbrățișează și îl ține la sân, tot așa Duhul pătrunde în suflet și îl îmbrățișează, aducându-i multă odihnă și bucurie. Prin lucrarea puterii dumnezeiești, un astfel de om este absorbit de Duhul, este răpit și făcut rob al tainelor cerești prin îndumnezeirea minții. Atunci sunt sfărâmați idolii care stăteau fără grijă în suflet și sunt curățite și sufletul și trupul prin stârpirea rătăcirii idolești. Atunci omul întreg este învăluit și îmbătat de dragoste, de bucurie și de smerenie multă.

Așadar, toți cei care au părăsit deșertăciunea cuvintelor și au pornit să-L caute pe Dumnezeu cu simplitate, lăsând în seama Lui toată grija[929] și însuși cugetul lor, cu adevărat au aflat ceva

---

[928] Μορφή τοῦ Θεοῦ – „forma, înfățișarea lui Dumnezeu". Aluzie la *Filipeni* 2, 6, unde este folosit același μορφή („formă"), care, în edițiile actuale ortodoxe, a rămas tălmăcit prin același vechi și polisemantic „chip", termen care, din nefericire, traduce și pe εἰκών din *Facerea* 1, 26, putând crea confuzii teologice. De altfel, dată fiind „strâmtimea" limbii române de la 1688, prin „chip" sunt traduși mai mulți termeni biblici, ceea ce, pentru perioada actuală, nu este admisibil: astfel, εἰκών – „expresie solidă a unui lucru, imagine, statuie, icoană" (*Facerea* 1, 26; în *Apocalipsa* 13, 14 are sensul de „statuie, idol" și este tradus tot prin „chip"), σχῆμα – „aparență, veșmânt, figură" (*1 Corinteni* 7, 31), μορφή – „formă vizibilă, aparență exterioară (*Filipeni* 2, 6) (deosebirea dintre σχῆμα și μορφή este aceea că μορφή trimite către ceva esențial, ființial, în vreme ce σχῆμα trimite către accidental, vremelnic și exterior; așadar, μορφή – „formă internă, perenă", iar σχῆμα – „formă exterioară, trecătoare, neființială"; de altfel, cei doi termeni sunt utilizați în opoziție în *Filipeni* 2, 7), εἴδωλον – „imagine, reprezentare a unei ființe transcendente, idol" (*Facerea* 20, 4; tradus prin „chip cioplit"), εἶδος – „formă, fel, aparență vizibilă" (*Ieșirea* 20, 4), ὁμοίωμα – „asemănare, aparență, copie" (*Iezechiel* 1, 5), ὅρασις – „ochi, vedere, aparență, privire, spectacol" (*Înțelepciunea lui Isus Sirah* 11, 2), ὑπόδειγμα – „exemplu, paradigmă, model, pildă, simbol" (*Evrei* 9, 23), toate au fost tălmăcite prin „chip", care, pentru vorbitorul român contemporan, are sensul de „față, figură", sens neîntâlnit printre cele enumerate. Lista de mai sus nu este exhaustivă. Într-o viitoare versiune a Bibliei vor trebui luate în considerare aceste probleme care periclitează justa înțelegere a textului scripturistic. (n.P.P.)

[929] *Cf. 1 Petru* 5, 7.

străin de veacul acesta și de firea lor. Alipindu-se de acesta, încetul cu încetul s-au îmbogățit și au devenit împărați. Căci arătarea în trup a Domnului, apostolii și toată osteneala pe care au arătat-o sfinții de la început au adus oamenilor o mare izbândă și un mare folos. Aceasta s-a făcut pentru ca oamenii să devină temple ale lui Dumnezeu, iar Dumnezeu să vină și să Se sălășluiască în sufletele lor, alungând și stârpind moartea care pătrunsese acolo.

Așadar, să ne dăruim Domnului și să căutăm să aflăm darul lui Dumnezeu, iar când îl vom găsi, vom afla printr-însul toate câte nici învățătorii de lege, nici retorii nu le pot învăța.

Omilia 30 (80)

Omul lui Dumnezeu care merge cu adevărat pe calea dreptății și este rob supus al Domnului pururea propășește în tot binele și în toată virtutea și devine în fiecare zi tot mai bun, punând drept temelie toate faptele de virtute, precum smerenia, blândețea, bunătatea, stăruința, îndelunga răbdare, dragostea, credința, nădejdea, chibzuința, bărbăția, facerea de bine. Fiecare dintre aceste virtuți are o mare adâncime și întindere, așa încât cere o lucrare amănunțită.

Să ne gândim la o grădină în care sunt mai mulți pomi roditori feluriți. Fiecare pom are ramuri, iar ramurile au mici mlădițe, crenguțe subțiri și o mulțime de frunze. Tot așa, în fiecare virtute există o lucrare foarte fină și o mare adâncime și tinde către desăvârșire. Iar baza și temelia cea mai adâncă pe care cel care se apropie de Dumnezeu trebuie să așeze și să întemeieze toate aceste virtuți sunt încrederea în Dumnezeu și credința statornică pe care oricine vrea să placă lui Dumnezeu trebuie să le dobândească mai înainte de toate, sprijinindu-se pe încrederea în Dumnezeu. Căci cei care nu dobândesc mai întâi încrederea în Dumnezeu se aseamănă cu cei care zidesc o casă fără temelie. Fiindcă și Macabeii, care s-au nevoit mult și au arătat vitejie și măreție sufletească în multe lupte grele, prin credința și încrederea în Dumnezeu, i-au supus pe vrăjmașii lor. Pe aceștia care

au luptat într-un război trupesc, să-i luăm și noi drept pildă în războiul nevăzut „împotriva duhurilor răutății”[930]. Asemenea hotărâre și vitejie, curaj și măreție sufletească trebuie să avem și noi, adevărații luptători ai lui Hristos. Căci spune Apostolul: „Acestea li s-au întâmplat lor ca preînchipuire și au fost scrise spre povățuirea noastră, la care au ajuns sfârșiturile veacurilor”[931].

Așadar, în necazurile și ispitele de tot felul, aduse asupra noastră de duhurile cele rele, trebuie să arătăm răbdare, bărbăție și măreție sufletească, ca niște adevărați luptători și războinici ai lui Hristos, ca să ne putem bucura de mângâierea și darurile harului.

Lumea oamenilor cea văzută este chivernisită de harul și dreptatea lui Dumnezeu. Harul se arată în mulțimea și belșugul roadelor, în sănătate, în vremea bună și în dăruirea tuturor bunătăților, iar dreptatea și mustrarea se arată în foamete și în boli, în necazuri și în nevoi, în năpaste și în vremuri rele, în pagube și în toate cele pe care Dumnezeu după dreptate le rânduiește, spre certarea și folosul oamenilor.

Tot așa și sufletul care vrea să moștenească dumnezeiasca lume de sus este chivernisit în felurite chipuri de către har, așa încât uneori se bucură de înlesnire și de fericire de la Duhul și se veselește de mângâierea harului, alteori este lăsat pradă mustrării, ispitelor și necazurilor de tot felul venite de la duhul lumii. Astfel fiind mereu încercat, dacă este aflat iscusit, răbdând cu vitejie toate ispitele și fiind întru totul plăcut lui Dumnezeu, fără nicio lipsă, va fi prețuit de către Hristos și, fiind socotit vrednic de harul lui Dumnezeu, va moșteni după dreptate viața veșnică.

Așa cum în lumea aceasta nu sunt mereu înlesnire și bunăstare, belșug și pace între oameni, ci, cu balanța și măsura dreptății, Dumnezeu mustră sau miluiește lumea prin pronia Sa, tot așa și sufletul care dorește să se nască din lumea cea de sus nu are parte mereu de ușurare, de veselie și de bucurie de la Duhul, ci Dumnezeu îl chivernisește fie mustrându-l, fie miluindu-l, potrivit cu balanța dreptății și a harului Său.

930 *Efeseni* 6, 12.
931 *1 Corinteni* 10, 11.

Căci, dacă oamenii ar avea în viață numai înlesnire și desfătare, îndestulare și bogăție, fără necazuri și dureri, nu ar putea să le poarte și să le ducă, ci ar deveni nepăsători față de Dumnezeu și s-ar lăsa pradă cu totul plăcerilor trupești. Căci zice: „A mâncat Iacov și s-a săturat; s-a umplut de grăsime, s-a îngrășat, s-a îngroșat și s-a făcut îndărătnic cel iubit"[932].

Tot așa să înțelegi și cele duhovnicești. Dacă sufletul ar petrece neîncetat numai în bucurie, în ușurare și fericire de la Duhul, nu ar mai avea conștiință de sine, nu ar mai cunoaște exercițiul și calea dreptății, ci s-ar trufi, ar spori numai în îngâmfare și s-ar socoti mai presus de toți, pentru că nu s-ar mai gândi că este un simplu om. Căci spune Apostolul: „Împreună cu măreția descoperirilor, datu-mi-s-a un înger al Satanei care să mă bată, ca să nu mă trufesc"[933]. Vezi deci că și pentru un asemenea bărbat sfânt necazurile au fost spre folos, căci tot el spune: „Suferința aduce răbdare și răbdarea încercare și încercarea nădejde. Iar nădejdea nu rușinează"[934]. Așadar, necazurile sunt spre folos, căci prin ele sufletul devine mai încercat.

Sufletele creștinilor care au parte în lumea aceasta de multe necazuri de la cel rău se aseamănă cu cânepa. Căci aceasta, cu cât este presată și bătută mai mult, cu atât devine mai fină, mai lesne de folosit și mai curată, încât se fac din ea țesături foarte fine. Așa cum aceasta, cu cât este bătătorită și dărăcită mai mult, cu atât mai bună se face, tot așa și sufletele creștinilor cele iubitoare de Dumnezeu și de adevăr, cu cât au parte mai mult de necazuri, de încercări și de ispite de la duhurile cele rele, dacă au stăruință și îndelungă răbdare, devin mai curate, mai încercate și mai potrivite pentru lucrarea duhovnicească cea atât de fină a harului, iar la urmă se învrednicesc de sălășluirea în ceata cerească a sfinților. Căci, dacă sufletul este încercat prin multe ispite și felurite necazuri și, cu ajutorul harului, stăruie cu îndelungă răbdare și cu nădejde în Domnul, orice fel de răutate care se află într-însul se micșorează treptat și povara grea a păcatului care îl însoțea este dată la o parte în acest fel.

932 *Deuteronomul* 32, 15.
933 *2 Corinteni* 12, 7.
934 *Romani* 5, 3-5.

Dacă cineva ar străbate un drum lung spre a ajunge într-un oraş oarecare, purtând un sac plin cu nisip care ar avea în partea de jos o gaură mică, pe măsură ce ar merge pe drum, nisipul s-ar scurge şi sacul s-ar uşura, iar la urmă, când ar ajunge în oraş, sacul ar fi deja gol, aşa încât omul s-ar elibera cu totul de greutatea nisipului şi ar răsufla uşurat.

Tot aşa şi sufletul care se nevoieşte cu adevărat, străbătând calea dreptăţii spre a ajunge în cetatea Împărăţiei, purtând cu el povara grea a patimilor păcătoase, pe măsură ce merge pe calea virtuţilor şi se alipeşte de Domnul, păcatul şi patimile se micşorează şi simte într-însul uşurare şi mângâiere. Dacă se alipeşte [de Domnul] desăvârşit şi deplin şi străbate calea dreptăţii bine şi fără prihană, se învredniceşte a intra în acea odihnă pe care o dă plinătatea harului, după ce s-a izbăvit cu totul de povara grea a patimilor păcătoase. Mai întâi trebuie să treacă prin multe ispite şi necazuri până să intre în odihna plinătăţii harului, adică până să se învrednicească a dobândi nepătimirea.

Aşa cum un vas, dacă nu este pus în foc după ce a fost modelat, nu poate fi folosit de către oameni sau aşa cum un prunc abia născut nu este în stare să lucreze cele ale lumii, pentru că nu poate nici să zidească cetăţi, nici să cultive pământul, nici să semene, nici să săvârşească vreo altă lucrare a lumii acesteia, căci este prunc, tot aşa şi sufletele, dacă nu sunt ispitite şi încercate prin felurite necazuri de către duhurile rele, sunt încă neiscusite, ca nişte prunci, şi, ca să zic aşa, nu sunt de folos pentru Împărăţie, după cum spune fericitul Pavel: „Iar dacă sunteţi fără de certare, de care toţi au parte, atunci sunteţi fii nelegitimi, şi nu fii adevăraţi"[935].

Iată cât de mult folos aduc omului necazurile, încercările şi ispitele, pentru că fac sufletul folositor şi încercat. Dar aceasta se întâmplă doar celui care arată râvnă, vitejie şi bărbăţie, îndurând cu răbdare cele ce vin asupra lui, ţinând nădejdea şi încrederea, aşteptând mereu izbăvirea şi încrezându-se în milostivirea lui Hristos, Care nu lasă sufletul ce Îl caută să fie ispitit până la

[935] *Evrei* 12, 8.

sfârșit și peste puterea lui, „ci odată cu ispita va aduce și scăparea din ea, ca să puteți răbda"[936].

Un asemenea om judecă astfel în sinea sa: „Chiar și de m-ar omorî sau de aș pătimi mii de suferințe încă și mai rele de la duhurile viclene care mă chinuiesc și mă necăjesc, cu îngăduința Domnului, eu tot nu-L voi părăsi. Căci demn de crezare este Cel care mă scoate din orice necaz și «din adâncurile pământului iarăși mă ridică»[937]". Și astfel, dându-se pe sine Domnului cu totul și răbdând până la sfârșit, va cunoaște mai apoi din experiență răsplata binefacerilor, a sprijinului și a bunătăților, după cum spune Domnul: „Iar cel care va răbda până la sfârșit, acela se va mântui"[938].

În lumea aceasta, oamenii nu pot dobândi ranguri și dregătorii sau să fie avansați pe o treaptă mai înaltă de către împărat dacă nu sunt mai întâi încercați multă vreme și dacă nu săvârșesc în războaie multe fapte mari. Numai după ce sunt instruiți și învață toate strategiile de război, arătând cu fapta biruința și înălțând trofee împotriva vrăjmașilor, dobândesc întru toate prețuire din partea împăratului și se învrednicesc de ranguri și de înalte dregătorii împărătești. Cu atât mai mult răsplata harului și darul Duhului de la Împăratul ceresc Cel adevărat, precum și învățăturile cerești cele de la Dumnezeu, nimeni nu se învrednicește a le primi degrabă dacă nu i-a fost instruită mintea mai întâi în tot chipul, prin îndeletnicirea cu gândurile cele bune, prin luarea-aminte la sfintele porunci și prin credința în Dumnezeu. Astfel se va învrednici de har și va primi cereasca armă, care este Duhul Însuși, prin care luptându-se împotriva duhurilor răutății[939], va avea parte de mari onoruri. Dacă va fi în acord și în comuniune cu harul dat lui de către Dumnezeu, dacă va lupta cu arma cea cerească și va duce război neîncetat împotriva răutății, după multe osteneli, nevoințe și încercări, va ieși biruitor în lupta împotriva duhurilor răutății. Și, când va dobândi biruința împotriva vrăjmașilor, atunci se va învrednici a primi de la

[936] *1 Corinteni* 10, 13.
[937] *Psalmul* 70, 23.
[938] *Matei* 10, 22.
[939] *Cf. Efeseni* 6, 12.

Împăratul ceresc ranguri dumnezeiești și slăvite onoruri cerești și duhovnicești. Atunci va putea să-i învețe și pe alții, pregătindu-i pentru război. Căci, dacă s-ar lua la întâmplare un om din mulțime care nu știe să lupte, nici nu cunoaște din experiență strategiile de război și ar fi pus de îndată comandant peste toți ceilalți, ar fi vrednic de râs, de vreme ce unul care nu știe să lupte vrea să conducă în război.

La fel stau lucrurile și în privința celor duhovnicești. Cel care învață cuvântul lui Dumnezeu și călăuzește suflete trebuie să fie iscusit în toate cele duhovnicești, ca să arate prin faptă că are experiența acelor cuvinte pe care le învață și să aducă totdeauna celor care îl ascultă folos și ajutor prin propriul exemplu. Căci înțelepciunea lui Dumnezeu, calea creștinismului și lucrarea harului, care se săvârșește în sufletul credincios, au o mare finețe și cresc și propășesc mereu, așa încât, atunci când cineva crede că a ajuns la sfârșit, abia atunci trebuie să înceapă o lucrare și mai adâncă, căci tainele Duhului și propășirea duhovnicească se petrec în suflet. De aceea, ori de câte ori crede că a ajuns la sfârșit, trebuie să o ia de la început.

În viața aceasta, cel care vrea să dobândească înțelepciunea lumească trece pe la toți dascălii: mai întâi învățători, apoi dascăli de gramatică, apoi cei de retorică și de sofistică și la urmă dascălii de filosofie, așa încât, după ce a terminat de învățat de la unul, trece la altul. La început rostește discursuri sub îndrumarea dascălilor, iar apoi, cu timpul, după ce dobândește renume, devine el însuși îndrumător. Și chiar și atunci își ia pe lângă sine un sfătuitor ca nu cumva să greșească cu ceva.

Deci, dacă înțelepciunea acestei lumi este atât de bogată și are atâtea trepte, cu atât mai mult înțelepciunea lui Dumnezeu cea negrăită și nemăsurată și calea creștinismului au o mare bogăție și multe trepte și, pe măsură ce înaintează cineva pe această cale, deprinde mereu alte și alte cunoștințe, pătrunzând tot mai adânc tainele Duhului și comorile ascunse ale înțelepciunii. Pe măsură ce înaintează și sporește în har și se îmbogățește în cunoașterea lui Dumnezeu, își dă seama mai bine de planurile și capcanele

celui rău, după cum spune Apostolul: „Căci gândurile lui nu ne sunt necunoscute"[940].

Așadar, de vreme ce o astfel de nădejde ne stă înainte și asemenea bunuri duhovnicești sunt pregătite celor care vor cu adevărat să se nevoiască, să ne dăruim cu toată puterea lui Dumnezeu spre a-I fi bineplăcuți, ca să dobândim darurile duhovnicești și să sporim în înțelepciunea lui Dumnezeu, să trecem peste orice ispită și necaz, cu ajutorul harului lui Hristos, și să ne învrednicim de sfințenie pe deplin. Astfel ne vom face vrednici de viața veșnică în Hristos Iisus, Domnul nostru, a Căruia este slava în vecii vecilor. Amin.

Omilia 31 (81)

Sufletele care s-au retras sunt mai presus de cele din lume, deosebindu-se mult de acelea, așa cum lumina se deosebește de întuneric sau cei vii de cei morți. Și nu numai aceste suflete, ci și cele care, auzind cuvântul adevărului, îl primesc și cred cu multă dăruire și țin această nădejde, așteptând harul. Chiar dacă nu au primit încă acest dar, se deosebesc mult de ceilalți oameni prin credință, prin nădejde și prin râvna pentru toate virtuțile. Aceste suflete, ca să zic așa, sunt deja înăuntrul cetății [cerești], prin nădejdea în cuvântul pe care l-au primit și care s-a sălășluit într-însele. Căci nu este ceva neînsemnat faptul că Însuși Cuvântul adevărului Cel preaînalt, fiind primit, Se sălășluiește în suflet și curățește zidirea Sa, pătrunzând în adâncurile gândurilor. Atunci sufletul se dăruiește pe sine nădejdii în Dumnezeu și în cuvântul Său și astfel, cu ajutorul Domnului, se luptă împotriva duhurilor răutății.

Așadar, este nevoie de multă luptă și propășire pentru ca cineva să poată să rămână în cuvântul lui Dumnezeu și să-și păstreze până la sfârșit nădejdea în Domnul, să creadă că se va mântui, luptând cu ajutorul harului, și să nădăjduiască că va birui duhurile rele prin puterea și ajutorul Domnului și că va stăpâni peste toate patimile, prin mijlocirea Duhului. Asemenea suflete se deosebesc mult de celelalte doar dacă țin până la sfârșit

---

[940] *2 Corinteni* 2, 11.

nădejdea și credința, calea, râvna și scopul, așa încât, cunoscând din experiență binefacerile harului și izbăvirea de patimile cele rele, să dobândească „mântuirea veșnică"[941]. Căci fiii zilei[942] săvârșesc faptele zilei, iar fiii nopții, adică desfrânații, hoții și vrăjitorii, săvârșesc, la rândul lor, faptele nopții, căci ziua dorm, iar noaptea lucrează. De când Adam a căzut, prin încălcarea poruncii, fiii nopții, adică duhurile rele, au zdrobit mădularele cele frumoase și alese ale sufletului, l-au slăbit și l-au făcut neputincios a mai săvârși binele, întunecându-l și pricinuindu-i răni nevindecate, așa încât nimeni dintre Părinți sau dintre proroci nu l-a putut tămădui, în afară de Domnul, Care îl zidise. De aceea Domul S-a micșorat și S-a smerit atât de mult, venind la noi din a Sa bunătate negrăită, ca să ridice sufletul care căzuse pradă răutății. {Căci zice: „Voi ridica și voi zidi iarăși cortul cel căzut al lui David și cele distruse ale lui iarăși le voi zidi"[943].

Atunci când sufletul petrecea în noapte și în întuneric, fiind căzut în patimile cele rele și săvârșind faptele nopții, Domnul a făcut să strălucească peste el sfânta zi a luminii Lui, pentru ca sufletul să se ridice și să-și urmeze calea neîmpiedicat, săvârșind faptele zilei și ale luminii celei vii prin care va fi aflat vrednic de Împărăția cerurilor.

Sufletul se află în locul din care primește hrană și acolo se alipește fie de duhul lumii, fie de Duhul lui Dumnezeu. Prin cel care îl hrănește, prin acela și trăiește. Cel care vrea să se încerce pe sine și să cunoască de unde se hrănește și unde se află inima sa – pentru ca, înțelegând aceasta și dobândind discernământ, să se pună pe sine din toată inima în slujba binelui – să se apropie de rugăciune, ca să-și dea seama de unde vin gândurile inimii și lucrările minții – de la duhul lumii, sau de la Duhul lui Dumnezeu – și ca să înțeleagă cine îi hrănește inima – cele de sus, sau cele din lumea aceasta.

O suflete, după ce te-ai încercat și te-ai cunoscut pe tine, cere de la Domnul cu multă osârdie ca inima ta să se hrănească numai cu cereasca hrană, ca să crească, să lucreze și să viețuiască numai

941 *Evrei* 5, 9.
942 *Cf. 1 Tesaloniceni* 5, 5.
943 *Faptele* 15, 16.

prin gânduri cereşti de la Duhul! De acolo, [de sus,] primeşte hrana cerească, după cum s-a zis: „Cetatea noastră este în ceruri"[944].}[945] Acest suflet, care s-a făcut astfel plăcut [Domnului], va fi cu desăvârşire vrednic de moştenirea cea de sus şi va dobândi bunătăţile nepieritoare în veci. Amin.

Omilia 32 (82)

Toţi oamenii întocmesc legi care să sprijine faptele cele bune. De asemenea, toate Scripturile de Dumnezeu insuflate (Legea, prorocii, cuvintele Domnului din Evanghelii şi cele ale Apostolilor) au hotărât pedepse pentru răufăcători, iar pe cei care săvârşesc fapte bune şi frumoase îi încurajează, făgăduindu-le Împărăţia cea veşnică. Şi legile străine ale neamurilor, prin magistraţii lor, îi pedepsesc pe cei care greşesc în văzul tuturor, spre a-i înspăimânta pe ceilalţi, voind să împiedice şi să stârpească lucrarea celor răi. Nimeni nu învaţă şi nu îndeamnă la fapte rele pe faţă, ci toţi laudă faptele cele bune. Totuşi putem vedea că mai degrabă faptele cele rele stăpânesc şi împărăţesc în lume, pentru că ele se săvârşesc mai des. Deci cei înţelepţi şi pricepuţi pot să înţeleagă din experienţă şi din învăţăturile primite din Sfintele Scripturi că există o putere potrivnică a răutăţii care lucrează într-ascuns şi rătăceşte neamul omenesc, ducându-l către cele rele şi sădindu-i în inimă, în chip nevăzut, învăţătura a toată nelegiuirea. Aşadar, toţi se lasă conduşi de cele strecurate înlăuntrul lor într-ascuns, împotriva propriei lor voinţe, căci cei mai mulţi nu ştiu de unde le sunt strecurate aceste gânduri, ci socotesc că este o pornire firească, pentru că s-au obişnuit cu gândurile rele care le izvorăsc din inimă.

Dar Creatorul a aşezat în sufletele oamenilor gânduri şi cugete în chip felurit. Cineva poate să fie foarte bogat în bani şi în bunuri, având aur, argint şi tot felul de lucruri, altul, foarte sărac în toate, iar altul să aibă o avere potrivită. Tot aşa stau lucrurile şi cu sufletele oamenilor, căci sunt foarte diferite în privinţa averii

[944] *Filipeni* 3, 20.

[945] Acest fragment cuprins între acolade se regăseşte şi în *Omilia 31* (dintre cele 50 de omilii duhovniceşti).

lor nevăzute și a discernământului gândurilor. Unii au mintea largă, alții au o minte mai îngustă.

Așadar, există o bogăție a luminii, care este bună, rațională și duhovnicească și care este Dumnezeu Însuși, dar există și o bogăție întunecată, pe care omul are libertatea să o aleagă, care este a duhurilor rătăcirii[946] și a stăpânitorului veacului acestuia[947].

Atât sufletul care are o înțelegere mai îngustă și puțin discernământ, cât și cel care are multă înțelepciune și puterea de a deosebi gândurile trebuie să lupte, să se nevoiască și să păstreze calea, căutând să se învrednicească a se uni cu acea bogăție a luminii care este dumnezeiască, cerească și duhovnicească. Această lumină va păzi sufletul de boala patimilor și îl va învăța și îl va călăuzi spre desăvârșita plinire a tuturor poruncilor sfinte. Căci sufletul care a fost sfințit prin puterea dumnezeiască se va arăta sfânt și curat. Dar orice suflet are nevoie de multă luptă și strădanie spre a se izbăvi de „puterea întunericului"[948] celui nematerial și viclean, de duhurile răutății[949] și de patimile cele rele, pentru că, de la căderea lui Adam, relele despre care am vorbit poartă război împotriva sufletului.

Așadar, orice om care vrea să se învrednicească de Împărăție, fie că are o minte largă, fie că are una îngustă, trebuie să urmărească același scop, și anume să se izbăvească de patimile cele rele și să se învrednicească a se împărtăși de bogăția Duhului. Căci biruința sau înfrângerea depind de voința liberă a omului, care poate alege fie să se supună potrivnicilor, fie să lupte cu ajutorul harului și să biruiască patimile, astfel încât sufletul, sfințindu-se, să se împărtășească de Duhul și, unindu-se cu harul, să devină vrednic de Domnul și să poată moșteni Împărăția.

Dar, dacă sufletul se unește cu puterea patimilor celor întunecate și a duhurilor celor rele și viclene, dacă petrec într-însul duhurile rătăcirii cele nevăzute, care umblă pe căile și pe cărările gândurilor, prin lucrarea patimilor, și dacă se face părtaș cu ele, atunci, la ieșirea din trup, duhurile rătăcirii și începătorul și

---

946 *Cf. 1 Ioan* 4, 6.
947 *Cf. Ioan* 12, 31.
948 *Coloseni* 1, 13.
949 *Cf. Efeseni* 6, 12.

stăpânitorul întunericului[950], care se bucură de cei răi, primesc acest suflet, îl iau cu ei şi îl ţin în stăpânirea lor, ca pe unul care le este apropiat, pentru că a făcut voia lor şi, câtă vreme a fost în trup, a petrecut împreună cu ei până la sfârşit.

Iar dacă sufletul se uneşte cu bogăţia frumuseţii celei dorite şi negrăite a luminii dumnezeiescului Duh şi dacă într-însul petrece harul cel adevărat al lui Hristos, care umblă pe căile şi pe cărările gândurilor, şi dacă s-a învrednicit încă de aici de sfinţirea inimii prin sălăşluirea lui Hristos, atunci, la ieşirea din trup, Hristos, Împăratul păcii, Care Se bucură de sufletele cele bune, împreună cu duhurile cele luminoase ale sfinţilor, primeşte acest suflet şi îl ia cu El ca pe o mireasă şi ca pe un casnic al Său care a lucrat pe pământ numai voia Lui.

Aşadar, fiecare dintre oameni trebuie să-şi cerceteze inima şi să se plece asupra propriilor gânduri cu luare-aminte, astfel încât să vadă încotro înclină sufletul şi mintea sa: se împărtăşeşte de Duhul lui Dumnezeu, sau de duhul lumii? Pe cine iubeşte şi cui se supune? Oare poruncilor vieţii şi voii lui Dumnezeu, spre a-L iubi numai pe El din toată inima şi din tot sufletul[951], după cum spun Scripturile, fără a mai privi către altceva, fără a se odihni în nimic altceva, în afară de dragostea Lui şi socotind că mângâierea Duhului este singura odihnă adevărată? Sau, dimpotrivă, tinde către pământ şi către materie, prin încălcarea poruncilor, şi este stăpânit şi înşelat de gândurile pământeşti ale veacului acestuia, pe care le iubeşte?

Aşadar, fiecare, după ce s-a cercetat pe sine însuşi spre a vedea de partea cui este, să se pocăiască, să plângă şi să strige către Domnul ziua şi noaptea[952], aşa cum El a poruncit, până ce va afla sufletul său, mintea şi gândurile sale străjuite de pacea lui Hristos, aşa încât să fie ferit de răutate.

Căci toată grija lui Dumnezeu arătată prin Părinţi şi prin proroci, prin patriarhi, prin Lege şi prin însăşi venirea Domnului şi petrecerea Lui printre noi se îndreaptă către suflet, acea fiinţă preţioasă, cugetătoare şi raţională făcută după chipul Său, spre

---

950 *Cf. Efeseni* 6, 12.
951 *Cf. Marcu* 12, 30.
952 *Cf. Luca* 18, 7.

vindecarea și ridicarea minții și a gândurilor din cumplita cădere pricinuită de patimi. Căci, odată cu greșeala lui Adam, sufletul s-a îmbolnăvit, căzând pradă duhurilor răutății, începătoriilor, stăpâniilor și stăpânitorilor întunericului. Prin acea călcare a poruncii, sufletul s-a îmbrăcat în patimile cele rele și pricinuitoare de păcate și s-a înstrăinat de Dumnezeu. Cu privire la tămăduirea și izbăvirea acestei făpturi cugetătoare care este sufletul, Apostolul spune: „Pacea lui Hristos care covârșește orice minte să păzească inimile voastre”[953] și gândurile în Hristos, căci aceasta este tămăduirea rănilor sufletești și ridicarea minții din cădere. Cugetele, gândurile și simțămintele sufletului sunt legate în Hristos și sunt păzite în lumina cerească a Duhului păcii Sale, iar ființa sufletului, împreună cu gândurile lui, este ferită de duhurile întunericului, de cugetele rele, materiale și deșarte. Venirea Domnului și sălășluirea Lui împreună cu neamul oamenilor a adus această izbăvire, pentru ca ființa cugetătoare, rațională și prețioasă a sufletului să fie readusă la starea de noblețe și de curăție de la început și, mai ales, pentru a face părtaș la ființa Duhului Său acest suflet care este ca o mireasă a Lui de neam nobil și împărătesc.

Cum se face, dar, că această făptură duhovnicească care este sufletul, deși este atât de prețioasă și de iubită și mai demnă decât toată zidirea văzută și nevăzută, o dăm în schimb pe lucruri materiale și leproase, ticăloase și stricăcioase, prin necunoaștere și delăsare, prin nepăsare și uitare? Ne legăm de cele pământești și materiale, de lume și de slava ei, iubim cele văzute, luăm aminte la cele trecătoare ale veacului acestuia și arătăm dragoste față de ele. Ar trebui, dimpotrivă, să aruncăm toate acestea departe de la noi și, lepădând lucrurile cele trecătoare de pe pământ și gândurile stricăcioase legate de materie și de țărână, să ne alipim doar de Hristos, să fim răniți doar de iubirea și de dragostea cerească față de El și să fim atrași doar de El, prin dragoste duhovnicească.

Mare și cinstită, nobilă și aleasă este vrednicia acestei făpturi cugetătoare și raționale care este sufletul. Către acesta și

953 *Filipeni* 4, 7.

Dumnezeu, și îngerii, și sfintele puteri și-au îndreptat strădania prin Părinți, prin patriarhi și prin proroci. Domnul Însuși a venit ca un sol spre a întoarce sufletul către El. De asemenea, Apostolii, învățătorii și lucrătorii adevărului s-au sârguit să întoarcă sufletul către voia lui Dumnezeu, spre a-l face apropiat lor și a-l avea pe lângă dânșii în viața cea veșnică.

Însă tot către acest suflet își îndreaptă lupta, strădania, războiul și osteneala și Satana, împreună cu începătoriile și stăpâniile puterilor celor rele, prin proroci și apostoli mincinoși, prin oameni înșelători, prin lucrători vicleni[954], prin erezii și, în cele din urmă, prin Antihrist însuși. Ei se sârguiesc a se uni pe deplin cu sufletul, pentru ca acesta să nu mai scape, ci să le fie alături pentru totdeauna în întunericul osândei.

Deci acest suflet, cinstitul chip al lui Hristos, care a căzut în adâncul patimilor celor rele și în întunericul puterilor celor viclene, dacă vrea să se unească cu Hristos, prin libera sa alegere, trebuie să fie schimbat, transformat, întors, reînnoit și zidit din nou, acum, câtă vreme este încă în trup, în felul în care o arată predania Sfintelor Scripturi.

Să ne gândim că într-un loc cu multă mizerie și miros urât, plin de gunoaie și de toată necurăția, de putreziciune și de urâciune, ar veni un bărbat puternic și bogat și ar porunci să se curețe locul acela de toată mizeria și întinăciunea și cu multă grijă ar spăla toată spurcăciunea aceea. Apoi ar zidi acolo un palat împărătesc cu iatacuri aurite, cu saloane de marmură și felurite încăperi pline de slavă, în care să petreacă și să se odihnească împăratul. De atunci, în loc de întinăciune și miros urât, ar fi acolo multă curăție, miresme și miros plăcut.

Sau să ne gândim că într-un pământ pustiu și secetos, plin de spini și de mărăcini, ar veni un lucrător de pământ iscusit și ar lucra cu grijă acest pământ pustiu, ar smulge spinii și mărăcinii și i-ar arde în foc. Ar reîmprospăta și ar ara pământul, ar aduce apă din belșug, ar sădi vii și grădini, trandafiri și tot felul de flori, precum și pomi roditori de tot soiul. Astfel, locul acela ar deveni plăcut și odihnitor, roditor, bine adăpat și mănos. Iată ce

---

954 *Cf.* 2 *Corinteni* 11, 13.

prefacere și ce schimbare a avut loc: un pământ atât de sălbatic și de pustiu a fost împodobit, devenind liniștit și folositor.

Să ne gândim, iarăși, la o femeie săracă și cerșetoare, pe care oricine voia o batjocorea și îi făcea necazuri, de care la un moment dat s-ar îndrăgosti un împărat slăvit și ar lua-o cu el. Din acea stare rușinoasă și desfrânată ar aduce-o la cuminţenie cinstită și la buna-cuviinţă a femeilor libere; în loc de zdrenţele acelea murdare, ar îmbrăca-o în haine împărătești și veșminte de aur cu pietre scumpe; i-ar pune pe cap cunună împărătească și i-ar face cinstea de a se însoţi cu ea, făcând-o aleasă mireasă de împărat. Iată ce prefacere și ce schimbare s-a petrecut cu ea: dintr-o asemenea stare de rușine și de sărăcie a fost adusă la atâta cinste, slavă și bogăţie.

Tot așa s-a întâmplat cu mintea și cu sufletul [omului] care căzuseră împreună cu trupul în păcatul cel rău. Odată cu căderea lui Adam, sufletul s-a prăbușit în adevărata sărăcie, adică în întunericul patimilor celor viclene. A fost întinat și batjocorit prin desfrânare, adică prin necurăţia și spurcăciunea patimilor rele, și a fost dus la sălbăticire și pustiire de către duhul lumii acesteia cel urât și viclean.

Trebuie deci ca sufletul să creadă și să se apropie de Domnul cu sinceritate, cu deplină hotărâre și cu toată voința, astfel încât, prin dragostea Duhului, să fie schimbat și transformat. Acum, prin mijlocirea harului, trebuie să fie schimbat și reînnoit, transformat și rezidit, lepădând acea stare de sălbăticie și de pustiire de la început, mirosul greu al păcatelor și al patimilor celor rele, hainele urâte și zdrenţăroase ale duhurilor viclene, adică necredinţa, iubirea de argint, ura, răutatea, mânia, viclenia, nebunia, pofta cea rea și toată necurăţia.

În locul spinilor și mărăcinilor, adică al gândurilor viclene și al păcatelor celor rele pe care pământul inimii le odrăslește din belșug, trebuie să rodească dreptatea și sfinţenia dumnezeiescului Duh Celui bun și ceresc. În locul mirosului greu și al întinăciunii din casele și sălașele de ocară pe care duhurile rele le-au clădit prin patimi în pământul nevăzut al sufletului, acum trebuie să zidească un palat ceresc, spre sălășluirea și odihna Împăratului ceresc.

În locul hainelor murdare și întunecate pe care sufletul le purta, se îmbracă acum cu veșmintele luminoase ale dumnezeiescului Duh: cu credința, cu dragostea, cu bunătatea și cu orice virtute. În locul cumplitei și rușinoasei desfrânări cu duhurile cele viclene, în care sufletul căzuse prin gândurile rele, acum este adus la starea de cuminţenie și sfinţenie, la curăţie și la însoţirea cu Hristos, Împăratul ceresc, și este încununat cu diadema cerească a slavei Duhului, prin cinstea harului. În locul duhului viclean al lumii, care rătăcește și robește cugetarea sufletului prin cele materiale de pe pământ, prin răutate și prin orice abatere vicleană, acum Duhul Cel bun al lui Hristos robește cugetarea sufletului, atrăgându-l înspre cer și către tainele negrăite ale lui Dumnezeu, făcându-l să odrăslească toate roadele sfinte ale bunătăţii Duhului. Prin aceste roade, mintea și toate gândurile sufletului sunt robite de gândurile cerești de la Duhul, așa cum sufletul care ascultă de duhul patimilor celor rele este robit de gândurile deșarte îndreptate către lume și către materie. Căci Duhul Însuși grăiește prin prorocul acest adevăr: „Cum este întunericul ei, așa este și lumina ei”[955].

Astfel trebuie să se schimbe sufletul care a crezut în Hristos și care L-a iubit curat. Astfel trebuie să fie reînnoit și transformat întru totul, fiind sfinţit de către Duhul în gândurile ascunse ale inimii și în faptele cele bune ale dreptăţii. Căci Duhul bunătăţii lucrează într-însul prin adevăr și încredinţare, în simţire și în faptă, așa cum duhurile întunecate ale patimilor lucrează cele rele în suflet și în trup prin simţire și prin plinirea poftelor. Căci toate ereziile se întemeiază pe cuvinte goale, care iau locul gândirii drepte, și pe păreri deșarte, care iau locul dreptăţii. Dar adevăraţii fii ai Bisericii lui Hristos se vădesc prin faptele adevăratei credinţe și printr-o lucrare a dumnezeiescului Duh, Care vine și adumbrește sufletul. Atunci, harul dă la iveală „roade vrednice”[956] care dau putere, înţelegere și încredinţare, „prin înnoirea minţii”[957], prin schimbarea și zidirea din nou a omului celui lăuntric[958], adică a inimii.

---

[955] *Psalmul* 138, 12.
[956] *Luca* 3, 8.
[957] *Romani* 12, 2.
[958] *Cf. Romani* 7, 22.

Acesta este adevăratul creştinism şi [aceasta este] adevărata tradiţie apostolică cea întocmai cu toate Sfintele Scripturi. Aceasta este venirea Domnului, [precum] şi izbăvirea omului căzut în păcat. Aceasta este nădejdea celor care cred cu adevărat în Hristos.

Aşadar, să ne sârguim şi noi, prin toate virtuţile, să primim înlăuntrul nostru încredinţarea acestei nădejdi, ca să ne învrednicim de bunătăţile nădăjduite[959], adică de sălăşluirea Domnului întru noi.

Dobândind în inimile noastre „sfinţirea Duhului"[960], agonisind în vasele noastre bogăţia cerească şi arătându-ne fără prihană întru toate poruncile, cu ajutorul harului, ne vom învrednici de bucuria bunătăţilor veşnice, împreună cu Hristos, în vecii vecilor. Amin.

Omilia 33 (83)

Sufletul care a dobândit discernământ l-a primit de la harul dumnezeiesc, prin ascultarea cuvântului. Căci nădejdea creştinilor, odihna şi avuţia lor nu sunt în lumea aceasta. Ceea ce caută creştinii nu sunt frumuseţile şi bunătăţile pământului, nici frumuseţile bolţii cereşti şi ale luminătorilor de acolo. Iată câte bunătăţi felurite există pe pământ, câte frumuseţi şi desfătări de tot soiul. De asemenea, pe cer există atâţia aştrii feluriţi şi luminători frumoşi. Dar creştinii nu caută nimic din toate acestea şi nu au trebuinţă de ele. Cei care Îl iubesc pe Domnul au nevoie de ceva care nu se află nici pe pământ, nici pe bolta cerească şi prin care ei trăiesc. Câte limbi sunt în lume, câte filosofii, câte păreri, câte meşteşuguri, câte ştiinţe, câte îndeletniciri, câtă învăţătură şi câtă avuţie se află pe pământ, şi creştinii de nimic din toate acestea nu au trebuinţă, nici nu trăiesc prin ele. Ei caută ceva care este mai presus de bolta cerească şi de toate cele de acolo, mai presus de pământ şi de bunătăţile şi frumuseţile lui, într-un cuvânt, mai presus de toate bunătăţile şi frumuseţile văzute, ceva care nu se poate compara cu nimic din toate acestea.

---

959 *Cf. Evrei* 11, 1.
960 2 *Tesaloniceni* 2, 13.

Aşadar, pentru a căuta şi a cerceta această frumuseţe şi bunătate care sunt unice şi fără seamăn, sufletul, dimpreună cu gândirea sa, trebuie să fie şi el mai de seamă şi mai presus decât toate cele de pe pământ şi de pe cer, decât toată înţelepciunea omenească şi decât gândirea şi ştiinţa lumească. Şi vă spun că prin credinţă şi dragoste poate fi el mai de seamă şi mai presus decât acelea. Pentru că nimic din cele de pe cer şi de pe pământ nu este de folos sufletului.

Virtutea este mai mare, mai bună şi mai presus decât toate desfătările felurite de pe cer, de pe pământ şi din văzduh. Deci printr-însa sufletul trebuie să pornească în căutarea acelei frumuseţi şi bunătăţi unice de care au nevoie creştinii şi prin care pot trăi. Sufletul trebuie să covârşească frumuseţea oricărei înţelepciuni din lumea aceasta, felurimea limbilor, cugetarea, slava, desfătarea şi plăcerea pământească. Prin credinţă şi dragoste, trebuie să se arate mai presus de toate, să le treacă cu vederea şi să nu se alipească de niciuna dintre ele, ci să dorească doar acea frumuseţe unică şi fără seamăn.

Care sunt, dar, bunătatea şi frumuseţea fără seamăn pe care le caută creştinii şi prin care trăiesc? Acestea sunt Domnul Însuşi. El nu Se poate compara cu nimic, căci toate câte sunt frumoase sunt făcute de El şi El este moştenirea şi viaţa creştinilor, după cum s-a spus: „Domnul este partea moştenirii mele şi a paharului meu”[961].

Bunătatea şi frumuseţea unică, care sunt Dumnezeu, nu cer de la oameni nici aur, nici argint, nici bunuri, nici animale, nici altceva din cele de pe pământ, de vreme ce El le-a zidit pe toate. Cer numai credinţă adevărată şi dragoste din inimă faţă de El. Prin acestea, sufletul se învredniceşte a dobândi bunătatea şi frumuseţea unică. Un astfel de suflet se face vrednic de împărtăşirea cu Duhul Sfânt şi de unirea cu Hristos încă din viaţa aceasta. Căci, dacă omul nu face el mai întâi dovada iubirii sale, spre a atrage către el iubirea lui Dumnezeu, nu va primi viaţa în sufletul său, prin dobândirea bunătăţii şi frumuseţii unice. Fiecare se face pe sine pricină a vieţii sau a morţii sale, prin libera

961 *Psalmul* 15, 5.

alegere a sufletului său. Sufletul își pricinuiește fie viața, fie moartea potrivit cu ținta către care tinde dragostea lui în chip firesc, după cum spune și Scriptura: „Înaintea omului sunt viața și moartea și oricare îi va plăcea i se va da”[962], pentru că toți oamenii, chiar și cei nevrednici, odată ce s-au schimbat, au dobândit viața. Iată deci că, așa cum spune Apostolul, [Dumnezeu] „voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină”[963]. Dacă oamenii nu își îndreaptă dragostea firească și voința cea bună către Dumnezeu, Domnul nu silește alegerea lor, ci ascultă, cercetează și caută să vadă încotro tinde voința omului și pe cine iubește. Dacă vede că dragostea sufletului se alipește de El, iată că vine și Se sălășluiește în acest suflet care Îl iubește. Îl face moștenitor și, totodată, primește moștenirea lui, pentru că nu poate fi altfel. Dar, dacă Dumnezeu nu primește din partea omului dovada dragostei și a credinței față de El, nu Se va da pe Sine aceluia spre viață și sufletul va fi lipsit de cinstea și frumusețea unică.

Așadar, așa cum s-a spus mai înainte, fiecare se face pricină a venirii vieții și făgăduinței asupra lui de crede și Îl iubește pe Dumnezeu mai mult decât pe cele văzute, căci acesta este singurul lucru pe care îl cere Dumnezeu cu deosebire de la om. Un astfel de suflet este mai de seamă și mai presus decât toată lumea și decât toată înțelepciunea, slava, bogăția și odihna ei, decât toată gândirea ei și decât toate frumusețile dintr-însa, pentru că a crezut în singurul Care este frumos cu adevărat și a iubit pe singurul Care este bun, trecând cu vederea orice altă frumusețe, slavă și plăcere, precum și înțelepciunea limbilor lumii, și astfel a dobândit adevărata bucurie, care este unica frumusețe, bunătate și podoabă.

Deci nimeni să nu spună: „Îmi este cu neputință să iubesc unica frumusețe, să mă gândesc și să cred într-însa, pentru că sunt înlănțuit de lucrarea păcatului”. Căci nu este în puterea ta a lucra desăvârșit faptele vieții și a te izbăvi de păcatul ce locuiește în tine, eliberându-te de el prin faptele tale. Această putere a

---

962 *Înțelepciunea lui Isus Sirah* 15, 17.
963 *1 Timotei* 2, 4.

rânduit-o Domnul pentru Sine. Căci doar El „a osândit păcatul”[964] și este singurul „Care ridică păcatul lumii”[965]. El a făgăduit să-i izbăvească din robia patimilor păcătoase pe cei care-L iubesc și cred în El. Iar cei pe care El îi va elibera vor fi liberi cu adevărat[966]. Dar trebuie să te gândești la Domnul, să crezi în El, să-L iubești și să-L cauți. Trebuie, de asemenea, să nu te îndulcești de păcatul ce locuiește în tine și să nu lucrezi împreună cu el. Și poți să faci acestea. Fă-te pe tine pricină a propriei tale vieți căutându-L pe Domnul, cugetând la El, iubindu-L și așteptându-L, iar El îți va da putere și izbăvire. Căci numai aceasta așteaptă de la tine.

Un trup care este cuprins de fierbințeala febrei este ținut și împiedicat să facă și să împlinească lucrările pământului. Dar mintea acestuia care zace nu este ținută, nici nu se liniștește, ci cu atât mai mult se îngrijește și se neliniștește cu privire la treburile lui. Mintea lui se gândește, de pildă, la recolte, la vie, la călătorii, la negoț sau la altele de acest fel. Iată că trupul zace în pat, cuprins de febră, dar mintea nu se liniștește și nu este împiedicată de la lucrarea ei, căci își face socoteli cum să caute un doctor, să-i cheme pe ai săi și să-i trimită după el ca să vină și să-l cerceteze. Astfel nădăjduiește să se însănătoșească. Doar dacă nici nu mai vorbește, nici nu mai gândește este cu desăvârșire mort. Deci, câtă vreme febra stăruie, trupul este împiedicat și ținut de la treburile sale, dar mintea se îngrijește cu osârdie de acestea și își face socoteli.

La fel se întâmplă și cu sufletul. După ce a căzut în robia și stăpânirea întunericului patimilor păcătoase, fiind cuprins de febră, adică „de legea păcatului”[967], este ținut și împiedicat de la faptele ce duc la viață, adică de la virtuțile desăvârșite ale Duhului, și nu are puterea de a le împlini pe deplin. Dar nimic nu îl oprește să se gândească și să se îngrijească de acestea, să împlinească poruncile după putere și să iubească viața [cea adevărată], dacă vrea cu adevărat să ajungă la viața veșnică. Nimic nu îl

---

[964] *Romani* 8, 3.
[965] *Ioan* 1, 29.
[966] *Cf. Ioan* 8, 36.
[967] *Romani* 8, 2.

împiedică să strige și să-L cheme în ajutor pe singurul Doctor adevărat și să aștepte însănătoșirea. Chiar dacă sufletul este mort față de Dumnezeu, adică este lipsit, prin încălcarea poruncii, de bucuria dată de slava luminii Lui și este acoperit de vălul patimilor păcătoase, totuși nu a murit în ceea ce privește cunoașterea și gândurile lui. Poate să se îngrijească de faptele vieții și să-L iubească pe adevăratul Doctor, să-L cheme și să strige către El. Așadar, puterea sa de a cugeta nu a murit.

Deci Dumnezeu cere de la om ceea ce ține de libera voință a acestuia: să aibă gândul la viață, să-L iubească și să-L cheme pe singurul Doctor adevărat și să nu se învoiască cu răul, ci să se îndeletnicească, după putere, cu faptele bune. Dumnezeu cere de la oameni doar acest prilej, căci întărirea sufletului, tămăduirea acestuia de febra păcatului și izbăvirea din robia patimilor ce lucrează într-însul stau în puterea lui Dumnezeu și doar El le poate împlini, după cum s-a zis: „Că puterea este a lui Dumnezeu și a Ta, Doamne, este mila”[968]. Căci El știe în ce fel de răutăți a căzut sufletul și cum este ținut să nu săvârșească faptele vieții și cum zace în boala cea grea a patimilor de ocară. De aceea așteaptă ca sufletul să I se facă plăcut doar prin cugetarea și dragostea lui. Iar ceea ce stă doar în puterea Sa, Domnul va face degrabă, după cum a zis: „Cu atât mai mult va face dreptate celor care strigă către El ziua și noaptea”[969].

Așadar, trupul cuprins de febră este împiedicat de la a lucra faptele lumești, iar sufletul stăpânit de păcat este ținut de febra patimilor și împiedicat de la săvârșirea faptelor vieții. În același fel, sufletul care s-a învrednicit de focul ceresc al Duhului vieții și este stăpânit de puterea focului dumnezeiesc este împiedicat de la lucrarea faptelor păcătoase pentru că este mereu mânat de dragostea și dorirea către Mirele ceresc. Dacă febra trupească împiedică trupul să lucreze faptele lumești, iar febra patimilor păcătoase împiedică sufletul să lucreze faptele vieții, cu atât mai mult focul ceresc al Duhului, care cuprinde sufletul vrednic și credincios, aprinzându-l de dorirea și de dragostea pentru

[968] *Psalmul* 61, 11.
[969] *Luca* 18, 7.

Împărăţia cea de sus, îl ţine şi îl împiedică să săvârşească faptele păcătoase şi îl face să uite toată deşertăciunea veacului acestuia.

Pe acest suflet care Îl caută pe Dumnezeu prin voinţa şi prin dragostea lui, Îl atrage la Sine ca să fie stăpânit, condus şi călăuzit de către El, potrivit cu voia Lui. Căci şi Domnul Însuşi vrea ca sufletul să-L caute şi să-L iubească, să creadă în El şi să-L atragă prin dragostea lui, ca să vină să Se sălăşluiască, să împărăţească şi să stăpânească în toate cugetele sufletului, călăuzindu-l întru toate către voia Sa.

Să nu creadă cineva că sufletul este ceva mic pentru că locuieşte într-un trup mic ca şi când ar fi cu totul într-însul. Căci iată că este şi în trup, şi în afara trupului; este cu totul într-însul, dar prin puterea de a cugeta şi prin gânduri este cu totul în afara lui. Mare lucrare şi creaţie a lui Dumnezeu este sufletul, făptură preţioasă şi aleasă, mai presus de toate cele zidite. Atât de preţios este, încât a fost gătit spre a fi „lăcaş al lui Dumnezeu”[970] făcut după chipul Lui. După cum trupul are propriul chip, tot aşa şi sufletul are un chip duhovnicesc şi cugetător, potrivit cu firea lui foarte fină. Dar adevăratul chip al lui Dumnezeu este sufletul, care, fiind viu şi nemuritor, ţine şi poartă chipul trupului. Totuşi el nu poate să se vadă şi să se cerceteze pe sine însuşi, pentru că răutatea îl acoperă ca un văl de întuneric, împiedicându-l să pătrundă şi să vadă cu ochii săi nemateriali propria fiinţă. Îl împiedică să-L cunoască şi să-L contemple pe Făcătorul lui, să se bucure, să trăiască şi să se odihnească întru lumina bunătăţii Lui, să se desfăteze de bunătatea şi dragostea Lui. De la căderea lui Adam am căpătat acest văl şi am primit moştenirea morţii.

Aşadar, sufletul este cuprins şi acoperit de întunericul patimilor, aşa încât nu poate să se bucure de Dumnezeu şi să-L cunoască şi nici pe sine nu se poate înţelege. Dar sufletul rămâne totuşi o lucrare deplină şi o creatură desăvârşită, chiar dacă este acoperit de acest văl şi e întemniţat, pentru că acel chip cugetător şi alcătuirea pe care a întocmit-o Ziditorul de la început au rămas întregi.

---

[970] *Efeseni* 2, 22.

Dacă cineva este închis într-o temniță care nu are nici ușă, nici deschizătură, nici fereastră, nici vreo altă ieșire, câtă vreme se află înăuntru nu poate face nimic ca să iasă. Nu poate nici măcar să strige și să-i cheme pe cei de afară ca să-i deschidă. Dar mintea lui se îndreaptă către cei care sunt în afara temniței și îi cheamă în ajutor.

Tot așa și sufletul este despărțit de Dumnezeu prin vălul patimilor și este închis în temnița întunecoasă a păcatului, dar el rămâne o creatură și o făptură prețioasă. Chiar și înlăuntrul vălului rămâne întreg, așa cum a fost zidit. Nu poate face nimic ca să iasă de acolo, ci numai să se gândească, să cugete și să mediteze la viața cea luminoasă și să strige către Domnul, izbăvitorul care se află dincolo de vălul de întuneric. Acesta, auzind strigarea noastră către El și văzând credința și dragostea noastră, va sfâșia cu puterea Sa vălul de întuneric și va lumina sufletul cu lumina Sa, îl va izbăvi de întunericul patimilor păcătoase și îl va călăuzi către voia Sa.

Câtă vreme este acoperit de văl, sufletul își întinde gândul către [Domnul], căutându-L și dorindu-L, trecând cu vederea toate cele văzute, pornind cu dragoste și cu credință în căutarea puterii dumnezeiești celei nevăzute și așteptând cercetarea harului. Iar Domnul din înălțime Își întinde gândul către el, i Se arată și i Se descoperă, îl mângâie cu duhovnicească mângâiere și îl călăuzește întru toate către voia Sa.

Dacă nu s-ar îndrepta gândul Domnului către gândul lui spre a-l călăuzi, sufletul nu ar ști să facă voia lui Dumnezeu. Căci, cu cât sufletul, prin cugetarea și gândirea sa, se alipește neîncetat de Domnul, căutându-L cu credință și cu dragoste, {Acesta, prin bunătatea Sa, ia aminte și mai mult la dragostea care se află în adâncul sufletului și Se lipește de gândirea lui, făcându-Se un singur duh cu el[971], după cum spune Apostolul. Atunci când sufletul se alipește de Dumnezeu, iar Acesta, milostivindu-Se și iubindu-l, vine și Se alipește de el, atunci cugetarea rămâne cu statornicie în harul Domnului și sufletul și Domnul devin un singur duh, o singură alcătuire și un singur cuget. Atunci trupul

[971] *Cf. 1 Corinteni* 6, 17.

se află pe pământ, dar mintea este cu totul în „Ierusalimul cel ceresc"[972], suindu-se până la al treilea cer[973], unindu-se cu Domnul și slujindu-L. Iar Domnul, șezând pe tronul slavei[974] din ceruri, în cetatea cerească, este alături de suflet, care-i cu totul în trupul lui. El a așezat chipul sufletului sus, în Ierusalimul ceresc, în cetatea sfinților, iar pe propriul Său chip, plin de lumina negrăită a dumnezeirii, l-a așezat în trupul aceluia[975]. Sufletul Îi slujește Domnului în cetatea cerească, iar Acela îi slujește sufletului în cetatea trupului. Sufletul Îl moștenește pe Domnul în ceruri, iar Domnul moștenește sufletul pe pământ, căci Domnul devine moștenire a sufletului, iar sufletul devine moștenire a Domnului.

Chiar și cugetul și mintea păcătoșilor celor din întuneric pot să fie departe de trup, ajungând doar într-o clipă în țări îndepărtate. Adesea, omul se află pe pământ cu trupul, dar cu mintea este în altă țară, alături de acela sau aceea pe care o iubește, închipuindu-și că trăiește acolo. Deci, dacă sufletul păcătosului este așa de sprinten și de ușor încât mintea nu îi este împiedicată să ajungă în ținuturi îndepărtate, cu atât mai mult sufletul căruia puterea Duhului i-a ridicat vălul de întuneric și i-a luminat ochii cugetători cu lumina cerească, pe care l-a izbăvit cu totul de patimile de ocară și l-a făcut curat, prin har, este cu totul în ceruri și Îi slujește în duh lui Hristos, fiind în același timp cu totul în trup și slujindu-L aici, jos. Atât de mult se întinde cu mintea, încât este pretutindeni și Îi poate sluji Domnului oriunde voiește.

Așa spune Apostolul: „Ca să puteți înțelege, împreună cu toți sfinții, ce sunt lărgimea și lungimea, adâncimea și înălțimea și să cunoașteți iubirea lui Hristos cea mai presus de cunoaștere, ca să vă umpleți de toată plinătatea lui Dumnezeu"[976].

Cugetă la tainele negrăite ale sufletului: cum Domnul îl izbăvește de întunericul ce îl împresura, cum îl descoperă și i Se descoperă, cum lărgește și întinde cugetele gândirii lui până la

---

[972] *Evrei* 12, 22.
[973] *Cf. 2 Corinteni* 12, 2.
[974] *Cf. Evrei* 8, 1.
[975] Al sufletului.
[976] *Efeseni* 3, 18-19.

lărgimile, lungimile, adâncimile și înălțimile zidirii văzute și nevăzute.

Așadar, mare, minunată și dumnezeiască lucrare este sufletul. Și, după cât se pare, a fost creat mai înainte de plăsmuirea trupului, căci, atunci când a zis: „Să facem om după chipul și asemănarea Noastră"[977], Dumnezeu a făcut sufletul și apoi, luând țărână din pământ, a plăsmuit trupul și, prin Duhul, a însuflețit trupul prin sufletul pe care îl zidise. Iar când a creat sufletul, l-a făcut astfel încât în firea acestuia nu a pus răul, căci firea sufletului nu cunoaște răul, ci l-a făcut după chipul virtuților Duhului. A pus într-însul legile virtuților: discernământul, cunoașterea, gândirea, credința, dragostea și celelalte virtuți după chipul Duhului. Încă și acum Domnul Se lasă aflat și Se descoperă sufletului prin cunoaștere, prin gândire, prin dragoste și prin credință. Căci a pus într-însul cugetare, gânduri, voință, minte călăuzitoare, dându-i o alcătuire foarte fină. L-a făcut sprinten, înaripat, neobosit, ca să poată veni într-o clipă și să-I slujească prin cugetele lui acolo unde Duhul voiește. Într-un cuvânt, l-a creat în așa fel încât să-I devină mireasă și părtaș, ca să se unească cu el și să devină un singur duh cu el, după cum s-a zis: „Cel care se alipește de Domnul este un duh cu El"[978].}[979]

{Nici înțelepții, prin înțelepciunea lor, nici învățații, prin gândirea lor, nu au putut să pătrundă adâncul sufletului și să spună cum este el, ci doar aceia cărora Duhul le descoperă pot pătrunde și cunoaște sufletul întocmai.

Dar în această privință ia seama și ascultă cu discernământ și cu înțelegere: Acesta este Dumnezeu, iar acela[980] nu este Dumnezeu; Acesta este Domn, acela este rob; Acesta este Ziditor, acela este zidire; Acesta este Creator, acela este creație. Nu există nimic comun între firea Acestuia și a aceluia, dar [Dumnezeu], prin iubirea și milostivirea Lui nemăsurate, negrăite și nepătrunse, a binevoit să creeze această făptură și zidire cugetătoare,

---

[977] *Facerea* 1, 26.

[978] *1 Corinteni* 6, 17.

[979] Acest fragment cuprins între acolade se regăsește și în *Omilia* 46 (dintre cele 50 de omilii duhovnicești).

[980] Adică sufletul.

cinstită și aleasă, după cum spune Scriptura: „Ca să fim începătură făpturilor Lui”[981]. A creat sufletul spre unirea și împărtășirea cu Sine, spre a-I fi sălaș și mireasă cinstită și curată.

De vreme ce asemenea bunătăți ne stau înainte, asemenea făgăduințe ne-au fost făcute și o astfel de bunăvoință ne-a arătat Dumnezeu, să nu fim nepăsători, fiilor, nici să nu ne lenevim, ci să ne grăbim către viața veșnică și să ne dăruim cu totul Domnului, spre a-I fi bineplăcuți!

Să-L rugăm deci pe Domnul să ne izbăvească din temnița întunecată a patimilor de ocară, prin puterea Sa dumnezeiască, și, izbăvind chipul și zidirea Sa, să-i redea strălucirea, făcând sufletul întreg și curat.}[982]

Și astfel, dobândind împărtășirea Duhului Său, ne vom face vrednici a ne bucura împreună cu Dânsul în vecii vecilor cei nesfârșiți. Amin.

Omilia 34 (84)

Iubiții noștri frați sunt flămânzi și însetați de cuvântul adevărului, pe care cu multă dragoste doresc să-l asculte. Chiar dacă noi suntem oameni simpli, aceștia se bucură totuși de cuvântul lui Dumnezeu, primindu-l cu dorire și cu dragoste. De asemenea, se bucură și Duhul Sfânt atunci când cuvântul Său este vestit în lume.

Chiar dacă pruncul, mic fiind, nu poate vorbi limba mamei, aceasta totuși se coboară la măsura lui și îi vorbește gângurind. Ea se bucură când pruncul îi vorbește astfel, căci înțelege dragostea lui de copil. Tot așa și noi suntem prunci față de nemărginita și nepătrunsa Lui slavă, față de puterea și cunoașterea Lui, și nu putem să lămurim și să rostim după vrednicie tainele Duhului. Totuși harul Duhului, care este maica sfinților, se bucură atunci când cuvântul Său este vestit în lume. Căci fiii născuți din Duhul în nimic altceva nu găsesc odihnă și bucurie decât în acel cuvânt[983] din care s-au născut.

---

[981] *Iacov* 1, 18.

[982] Acest fragment cuprins între acolade se regăsește și în *Omilia 49* (dintre cele 50 de omilii duhovnicești).

[983] Logos, aluzie la crearea lumii și a omului prin Logosul lui Dumnezeu (*cf. Ioan* 1, 3). (n.P.P.)

Căci fiecare făptură în patria și în locul în care s-a născut își găsește odihna și bucuria. Există felurite zidiri și fiecare zidire își are roadele ei. Pământul are toate plantele care răsar din el și viețuitoarele care se nasc aici: fiarele, târâtoarele, vitele și toate celelalte. Apele, de asemenea, au pești de multe soiuri care se nasc într-însele. La fel, văzduhul are o mulțime de zburătoare felurite. Și cerul are stelele lui și cele ce sunt mai presus de ceruri. Dar aceste zidiri nu se aseamănă unele cu altele. Căci una sunt înfățișarea și viețuirea celor de pe cer, și alta ale celor de pe pământ. Și, dacă vreuna dintre aceste zidiri ar vrea să părăsească locul în care s-a născut, din care își are ființa, și să trăiască în altă parte, ar muri, fie sufocându-se, fie destrămându-se. De pildă, peștii mării, dacă ar vrea să trăiască pe pământ, ar muri, pentru că nu s-au născut aici. Tot așa, patrupedele de pe pământ, dacă ar vrea să-și aibă petrecerea în ape, ar muri înecate, pentru că nu s-au născut acolo. Iar păsările cerului, dacă ar părăsi viața din văzduh și s-ar sălășlui pe pământ, ar cădea pradă fiarelor, târâtoarelor și chiar și oamenilor. Căci fiecare trăiește și își află odihna în locul în care s-a născut, de unde își are ființa și care este potrivit cu firea lui. La fel, pe fiii Duhului îi încălzește, îi odihnește și îi hrănește cuvântul lui Dumnezeu venit de acolo de unde își au obârșia, iar cuvântul lumii îi sufocă, îi pierde și îi omoară. Căci nu este nicio părtășie și nicio asemănare între cuvântul lui Dumnezeu și cuvântul lumii.

{Căci Cuvântul lui Dumnezeu este Însuși Dumnezeu[984], iar cuvântul lumii este lumea însăși și este o mare despărțire și deosebire între cuvântul lui Dumnezeu și cuvântul lumii, precum și între fiii lui Dumnezeu și fiii lumii. Fiecare se aseamănă cu cei care l-au născut. Dacă ar vrea cel născut din Duhul[985] să se aplece spre cuvântul lumii, spre lucrurile pământești și spre slava veacului acestuia, ar muri și s-ar nimici, neputând să găsească odihna vieții celei adevărate. Căci adevărata lui odihnă este acolo unde s-a născut. De asemenea, cel care este ținut de grijile lumești și legat cu lanțurile pământești înăbușă cuvântul lui

---

[984] *Cf. Ioan* 1, 1.

[985] Creștinul botezat, în general, și, în special, ascetul care s-a dedicat slujirii lui Dumnezeu. (n.P.P.)

Dumnezeu şi, după cum s-a spus, acesta devine neroditor[986]. Cel care este stăpânit de voia trupului – adică omul cel lumesc – se sufocă şi rămâne nesimţitor. Fiind deprins cu înşelăciunile răutăţii, când aude vorbindu-se despre Dumnezeu, socoteşte aceste vorbe nesuferite şi se scârbeşte cu mintea. Căci şi Apostolul zice: „Omul firesc nu primeşte cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt nebunie"[987]. Iar prorocul spune: „Cuvântul lui Dumnezeu a ajuns pentru ei ca o vomă"[988]. Vezi deci că nimeni nu poate să trăiască în mediul din care nu s-a născut.

Cele de mai sus pot fi înţelese şi în alt chip. Dacă omul cel trupesc se hotărăşte să se schimbe, el moare mai întâi faţă de cele de mai înainte şi „devine neroditor"[989] faţă de vechea viaţă, petrecută în răutăţile lumii. Abia atunci poate trăi în cuvântul lui Dumnezeu. Căci cel care vrea să se dăruiască altei vieţi trebuie să se nască din nou, lepădând cumplita vieţuire de mai înainte.

Dacă cineva este cuprins de boală şi de febră, iată că trupul îi zace în pat şi nu se poate îndeletnici cu vreuna dintre treburile lumeşti. Totuşi limba poate vorbi despre aceste treburi, iar mintea este neliniştită, se agită şi se îngrijeşte de lucrarea sa; caută un doctor şi îi trimite pe prietenii săi să îl cheme. În acelaşi fel, sufletul, după călcarea poruncii, a căzut în boala patimilor şi este neputincios. Totuşi sufletul se apropie de Domnul, crezând că va dobândi ajutor, şi se leapădă de vieţuirea rea de mai înainte, chiar dacă zace în boala păcatului şi nu poate să împlinească pe deplin faptele vieţii, căci îi stă în putere să se îngrijească cu dinadinsul de viaţa [cea adevărată], să se roage Domnului, să-L caute pe adevăratul Doctor.

Căci nu este adevărat ceea ce spun unii, mânaţi de o învăţătură înşelătoare, că omul, odată ce a căzut în pierzare, nu mai

---

[986] *Cf. Matei* 13, 22.
[987] *1 Corinteni* 2, 14.
[988] *Isaia* 28, 13, citat nu după *Septuaginta*, ci după traducerea lui Theodotion. Faimos tălmăcitor al Bibliei ebraice în limba greacă (veacul al II-lea d.Hr.), Theodotion, originar din Asia Mică, a fost un evreu elenist, convertit la iudaism, după ce mai înainte fusese gnostic. Tălmăcirea sa a fost apreciată şi de creştini, dovadă că, în Biserica primară, fragmentele lipsă din *Septuaginta* (pentru *Ieremia* şi *Daniel*) sunt completate cu traducerea sa. În *Hexapla* lui Origen, traducerea sa reprezintă a şasea coloană. (n.P.P)
[989] *Matei* 13, 22.

poate nicidecum să facă vreun bine. Nici pruncul nu poate săvârşi încă vreo lucrare, căci nu are putere nici măcar să meargă la mama lui ţinându-se pe picioarele sale, dar se rostogoleşte, plânge şi strigă după mama lui. Iar mama se înduioşează, se milostiveşte de el şi se bucură că pruncul o caută, ostenindu-se şi plângând, deşi este neputincios şi nu poate ajunge la ea. Văzând multa lui dorire şi căutarea lui, mama merge la el, înduplecată de dragostea faţă de copil, şi îl încălzeşte şi îl hrăneşte cu multă gingăşie.}[990] Totuşi pruncul nu se linişteşte îndată după ce mama vine la el, ci scânceşte până ce îl ia în braţe şi îi dă sânul ca să sugă lapte. Atunci copilul se bucură de izvoarele de lapte care curg. Dar chiar şi după ce mama mângâie copilul, îl ia în braţe şi îl pune la sân ca să se bucure de hrana laptelui, el încă mai plânge, pentru că mama nu a venit degrabă să-l mângâie, ci l-a lăsat multă vreme să se necăjească. Atunci, chiar de ar pune cineva înaintea pruncului mii de mâncăruri, aur, argint sau altele de acest fel, nimic nu-l bucură, nu-l linişteşte şi nu îl atrage, în afară de sânul mamei, de a cărui vedere se veseleşte, căci primeşte de acolo hrană spre desfătarea şi bucuria lui.

La fel se întâmplă cu toate fiinţele văzute, chiar şi cu animalele necuvântătoare, fie că sunt patrupede, fie păsări. Firea lor urmează aceeaşi rânduială: mamele arată gingăşie şi grijă faţă de pui, iar puii arată căldură şi dragoste faţă de mame. Să ne gândim, de pildă, la păsări. Rândunica îşi face cuibul sus, în locuri înalte, pentru a se feri de animalele târâtoare. Acolo îşi creşte şi îşi încălzeşte puii, iar ei nu iau seama la glasul oamenilor sau al animalelor, nici nu sunt ademeniţi de orice altceva. Aud doar glasul mamei, pe care se grăbesc să o cheme ciripind. Iar rândunica zboară oriunde voieşte spre a aduce puilor ei hrană, pe care o înmoaie mestecând-o, pentru ca puii să se poată hrăni cum se cuvine.

Tot aşa sunt şi sufletele din lume, care, fiind cuprinse [illegible] patimi, sunt ca nişte prunci care nu pot săvârşi pe deplin [illegible] vieţii, pentru că puterea răutăţii le însoţeşte. Ele strigă, ce[illegible] ajutor de la Dumnezeu, şi se ostenesc mult, tânjind după viaţa

[990] Acest fragment se regăseşte şi în *Omilia* 46 (dintre cele 50 de omilii duhovniceşti).

cea veşnică. Cu strigăte şi cu lacrimi o cheamă pe maica cerească, adică pe Duhul Sfânt, căci nu au nicio mângâiere în lumea aceasta, ci singura mângâiere şi [singura] hrană pe care le doresc sunt date de împărtăşirea cu Duhul Sfânt. Iar această maică bună şi cerească – harul Duhului – vine la sufletele care o caută, le cuprinde în braţele sale dătătoare de viaţă şi le întăreşte cu hrana duhovnicească şi cerească a laptelui dulce, mult dorit, sfânt, duhovnicesc şi curat. Astfel, sufletele sporesc pe zi ce trece în înţelegerea şi cunoaşterea Tatălui ceresc şi cresc duhovniceşte până ce ajung la măsura desăvârşită, „la unitatea credinţei şi a cunoaşterii Fiului lui Dumnezeu"[991], după cum spune Apostolul, şi se împărtăşesc de viaţa veşnică.

Domnul Însuşi este singurul Care poate, prin a Sa bunătate şi bunăvoinţă, să adune gândurile sufletului risipite în lume şi să le unească într-un singur gând dumnezeiesc, îndreptat către cele de sus. Laptele, de vreme ce este lichid şi lipsit de consistenţă, curge şi se poate turna în vase. Dar, dacă i se pune cheag, se adună şi devine tare şi vârtos. Făina, de asemenea, se împrăştie, pentru că nu are consistenţă. Dar, dacă se amestecă cu apă şi este pusă la dospit, se încheagă, deşi mai înainte era ca un praf, după cum a arătat Domnul, asemănând Împărăţia cerurilor cu trei măsuri de făină care dospeşte toată[992]. Şi apoi, cum poate să se coacă şi să devină pâine folositoare pentru hrana oamenilor, dacă nu prin foc? În acelaşi fel, sufletul s-a risipit în cele ale lumii, din multa sa delăsare şi slăbiciune şi din pricina obişnuinţei cu patimile, şi s-a împrăştiat, precum făina, în cele ale veacului acestuia, din cauza uşurătăţii gândurilor.

Şi cine poate să unească gândurile risipite ale sufletului şi să le adune într-un singur gând statornic, dumnezeiesc şi drept, dacă nu puterea harului, ajutată de credinţa sufletului şi focul ceresc al Duhului prin care este încercat sufletul, pentru ca, fiind curăţit, să devină folositor Tatălui ceresc şi astfel să se poată învrednici de Împărăţia cerurilor?

---

[991] *Efeseni* 4, 13.
[992] *Cf. Matei* 13, 33.

De asemenea, păstorul, cu glasul său, adună oile risipite[993] într-o singură turmă, iar ele, fiind călăuzite de el, îl urmează adunate laolaltă. Vai de turma aceea care nu are îndrumător spre a o duce la păşunile bune pe care numai el le ştie, căci va fi sfâşiată de lupi şi de alte fiare! Vai de sufletul care nu-L are într-însul deplin pe Hristos, Îndrumătorul şi Păstorul gândurilor, căci, risipindu-i-se gândurile, va fi sfâşiat de lupi cumpliţi şi de fiare, adică de duhurile cele rele.

Cuvântul are un sens trupesc şi unul duhovnicesc[994], după cum şi noi avem şi trup, şi suflet. În sens trupesc, exterior, numim biserică adunarea tuturor celor de o credinţă, iar în sens duhovnicesc, cu privire la fiecare om în parte, ne gândim la adunarea şi unirea gândurilor din suflet.

De asemenea, ne putem gândi în alt chip la mulţimea spicelor de grâu. Iată, vedem că grâul risipit pe mai multe câmpuri şi ţarini este strâns de pretutindeni într-o singură arie. Apoi spicele sunt zdrobite şi călcate de animale şi astfel boabele se despart de paie. Şi cine ar putea să despartă pleava de [illegible] dacă nu ar sufla vântul şi nu le-ar despărţi [illegible] de altele? [illegible] aşa se întâmplă şi cu sufletul care este risip[illegible] împrăştiat [illegible] ţarina lumii, prin amăgirea patimilor acestu[illegible] Cine ar p[illegible] să îl adune în aria inimii şi să-l despartă de [illegible] rele şi [illegible]oase care s-au amestecat cu el dacă nu ar su[illegible] lui Du[illegible]eresc al lui Hristos? Că[illegible] spune evanghelistu[illegible] lopata [illegible] şi va curăţi aria Sa ş[illegible] aduna grâul în [illegible] pleava [illegible]rde cu foc nestins"[995].

Aşadar, şi noi [illegible]erem şi să ne [illegible] noaptea, întru oste[illegible] inimii şi cu d[illegible] tându-L doar pe El [illegible] căutăm odih[illegible] lumii – plăcere, stă[illegible] sau orice altce[illegible] dorim, ca să adun[illegible]rile noastre [illegible] nicindu-ne de cerc[illegible] de purtare[illegible] primiţi şi îngăduiţi [illegible] El, ne vom [illegible]

[993] *Cf. Ioan* 10, 16.
[994] Altfel spus, un sens literal [illegible]legoric.
[995] *Matei* 3, 12.

veşnică şi, curăţindu-ne precum grâul, vom fi aşezaţi de către El în sălaşurile cereşti.

Aşa cum lucrătorul pământului lasă la o parte copacii, iarba şi buruienile şi merge să cultive şi să adune grâul, pentru că ştie că de acolo îi vine câştigul şi tihna, tot aşa şi Domnul, bunul şi adevăratul Lucrător al vieţii noastre, la a doua venire a Sa, va lăsa la o parte toate neamurile păgâne şi pe cei care au ales de bunăvoie cele materiale şi lumeşti, trecându-i cu vederea ca pe unii care nu-I sunt de folos, şi va veni la casnicii Lui, la prietenii Săi credincioşi, care Îl iubesc doar pe El, şi îi va aşeza ca pe un grâu bun în hambarul vieţii. Doar pe aceştia îi va aduna în Împărăţia cerească a Tatălui, iar pe ceilalţi, care sunt oameni neroditori, îi va trece cu vederea şi îi va arunca în foc ca pe nişte buruieni nefolositoare, pentru că nu au făcut voia Lui.

Deci să ne sârguim şi noi ca, printr-o bună vieţuire şi prin păzirea sfintelor Sale porunci, să păstrăm totdeauna înlăuntrul nostru toate îndemnurile care duc la viaţă şi să dobândim împărtăşirea cu Duhul, pentru ca, făcându-ne grâu curat, să ne învrednicim a fi adunaţi de către Domnul în Împărăţia Sa. Amin.

Omilia 35 (85)[996]
(varianta 1)[997]

Socotesc că este potrivit să rostesc şi eu acum cuvintele prorocului: „Aşteptat-am ca cea care naşte"[998], căci doresc totdeauna să văd întru tine propăşirea Sfântului Duh, care nu se găseşte în vorbe şi în umbre, ci se săvârşeşte prin lucrarea adevărului şi prin puterea lui Dumnezeu[999], după cuvântul Stăpânului: „Împărăţia

---

[996] Autenticitatea acestei omilii a fost pusă la îndoială, fiind atribuită de unii cercetători Cuviosului Isaia. Având în vedere însă argumentele pe care le oferă critica internă, precum şi faptul că această omilie este atestată în colecţiile siriace şi arabe atribuite Sfântului Macarie, suntem îndreptăţiţi să credem că *Omilia 85* este una macariană.

[997] Ediţia ΒΕΠΕΣ oferă textul acestei omilii în două variante. Cea dintâi are la bază manuscrisele *Atheniensis 272* şi *Athos Panteleimon 129*, iar cea de-a doua, mult mai scurtă, are la bază manuscrisul *Mosquensis 177*. Întrucât cele două variante prezintă diferenţe semnificative de conţinut, redăm aici, în traducere, ambele variante.

[998] *Isaia* 42, 14.

[999] *Cf.* 2 *Corinteni* 6,7.

[lui Dumnezeu] nu stă în cuvânt, ci în lucrare şi în putere"[1000]. Şi iar: „Împărăţia este înlăuntrul vostru"[1001].

Unii se apropie de Hristos doar prin filosofia cea dinafară, alţii prin cuvânt, alţii şi prin fapte. Foarte rari sunt însă cei care fac aceasta prin „puterea lui Dumnezeu"[1002]. Aceştia sunt cei peste care „Duhul Sfânt Se va coborî şi puterea Celui Preaînalt îi va umbri"[1003].

Se cuvine ca orice suflet să părăsească întristarea pricinuită de pedeapsa dată Evei şi să caute bucuria Mariei, prin feciorie nepătată şi neprihănită, închinată lui Hristos, Mirele Cel curat.

După cum prin gândirea noastră pământească şi prin patimile trupeşti ne recunoaştem ca fii ai Evei şi ai lui Adam, tot aşa trebuie să recunoaştem înfierea noastră prin gândirea [illegible] rească şi prin pătimirile lui Hristos. „Cercetaţi-vă [illegible] încercaţi-vă ca să vedeţi dacă sunteţi în cred[illegible] Hristos locuieşte în voi."[1004] Dacă atunci când [illegible] celui pământesc"[1005] simţeam lucrarea gândurilor rele, [illegible] şi întinate, cu atât mai mult atunci când purtăm „chipul celui ce[illegible] resc"[1006] trebuie să simţim lucrarea Sfântului Duh Celui închinat.

Să cunoască, dar, fecioara înţeleaptă că trebuie să-L aibă în sine pe Hristos aşa cum Maria L-a avut. Aşa cum aceea L-a avut în pântece, tu să-L ai în inimă. Atunci vei putea să cânţi cu înţelegere şi să zici: „De frica Ta, Doamne, am luat în pântece, am avut dureri şi am născut duh de mântuire"[1007]. De asemenea, şi *Ecclesiastul* a zis: „Cum [se întocmesc] oasele în pântecele maicii, aşa este şi calea Duhului"[1008].

Deci, dacă ai această comoară în vasul tău de lut[1009], dacă „Cel care a zis: «Strălucească din întuneric lumină» a strălucit în

[1000] *1 Corinteni* 4, 20; *Marcu* 9, 1.
[1001] *Luca* 17, 21.
[1002] *2 Corinteni* 6, 7.
[1003] *Luca* 1, 35.
[1004] *2 Corinteni* 13, 5.
[1005] *1 Corinteni* 15, 49.
[1006] *1 Corinteni* 15, 49.
[1007] *Isaia* 26, 18.
[1008] *Ecclesiastul* 11, 5.
[1009] *Cf. 2 Corinteni* 4, 7.

inima ta spre luminarea cunoștinței"[1010] Evangheliei, dacă pacea lui Dumnezeu stăpânește totdeauna în inima ta[1011], dacă ai urmărit pacea și ai dobândit-o împreună cu sfințenia[1012], dacă S-a sălășluit Hristos în omul tău cel dinăuntru[1013], dacă Tatăl și cu Cel Unul-Născut al Său Și-au făcut locaș la tine[1014], dacă te-ai învrednicit de fericire prin curăția inimii, dacă te-ai făcut templu al lui Dumnezeu și Duhul Lui locuiește în tine[1015], dacă întru plinătatea credinței ți-ai curățit inima prin stropire de orice cuget rău[1016], dacă Dumnezeul păcii te-a sfințit desăvârșit și întreg duhul tău, sufletul și trupul sunt fără prihană[1017], dacă ești fecioară înțeleaptă, având și candelă și untdelemn în vas[1018], dacă știi ce înseamnă: „Să fie mijloacele voastre încinse și făcliile voastre aprinse"[1019], dacă ai îmbrăcat haina de nuntă[1020], dacă ai trăit toate acestea prin lucrarea din inima ta, vei putea să te însoțești, după vrednicie, cu Mirele ceresc, iar dacă nu, atunci fie și de voi tăcea eu, „pietrele vor striga"[1021].

Mărturisesc deci înaintea Stăpânului meu Însuși și a Duhului Sfânt Celui închinat că, așa cum o fecioară de pe pământ, chiar dacă primește arvună și multe daruri, chiar de ar stăpâni toată bogăția, totuși, câtă vreme nu a avut parte de acea împreunare trupească, este străină de bărbatul al cărui nume îl poartă, tot așa și sufletul care trăiește în feciorie pentru Hristos, chiar dacă primește arvună prin botez (căci botezul este arvuna desăvârșită a moștenirii ce va să fie[1022]) și îndată după botez primește multe daruri: al cuvântului sau al tâlcuirii sau al vindecării sau orice altă harismă[1023], dacă însă nu se învrednicește de unirea cu Mirele

[1010] 2 *Corinteni* 4, 6.
[1011] *Cf. Coloseni* 3, 15.
[1012] *Cf. Filipeni* 3, 12; *Evrei* 12, 14.
[1013] *Cf. Efeseni* 3, 16-17.
[1014] *Cf. Ioan* 14, 23.
[1015] *Cf. 1 Corinteni* 3, 16.
[1016] *Cf. Evrei* 10, 22.
[1017] *1 Tesaloniceni* 5, 23.
[1018] *Cf. Matei* 25, 4.
[1019] *Luca* 12, 35.
[1020] *Cf. Matei* 22, 11-12.
[1021] *Luca* 19, 40.
[1022] *Cf. Efeseni* 1, 14.
[1023] *Cf. 1 Corinteni* 12, 8-9.

nestricăcios, este străin de Acesta. Căci ungerea bucuriei[1024] și haina de nuntă[1025] nu prin harisme se vădesc, ci prin însăși înfierea noastră în care se arată dragostea neclintită. Deci, dacă ai arvuna botezului, ai talantul întreg[1026], dar, dacă nu-l lucrezi, nu vei fi desăvârşit şi, mai mult chiar, vei fi lipsit de el. Să nu crezi deci că, dacă împarţi averile tale[1027], ai făcut o faptă însemnată. Dacă ai cuvânt şi grăieşti în limbile îngerilor şi ale oamenilor[1028], nu te semeţi, căci nu ai atins încă desăvârșirea[1029]. Dacă ai darul tâlcuirii[1030], nu te opri aici. Chiar dacă ai dobândit toată credința[1031], înaintează către dragoste, care nu te lasă să cazi. Căci „dragostea nu cade niciodată"[1032] şi, de vreme ce este neschimbătoare, îi face nepătimitori şi neclintiţi pe cei care o doresc.

Așadar, harismele se dau spre chivernisire, fiind împărțite potrivit voii lui Dumnezeu celor care sunt încă nedesăvârșiți, ca nişte prunci. Dragostea însă, aşa cum am mai spus, îi face nepătimitori şi neclintiţi pe cei care s-au învrednicit a o dobândi. Căci „Dumnezeu este iubire"[1033], după cum aflăm din epistolele sobornicești.

Așadar, orice suflet în care lucrează gânduri întinate și cugete viclene nu are fecioria cea pentru Hristos, ci este stricat prin adulter de cel potrivnic. Dar sufletul care voieşte să se înfăţişeze curat înaintea Domnului petrece întru neprihănirea inimii, după cum zice însoţitorul miresei[1034]: „Căci v-am logodit unui singur bărbat, ca să vă înfăţişez lui Hristos fecioară neprihănită. Dar mă tem ca nu cumva, precum şarpele a amăgit-o pe Eva în viclenia lui, tot aşa să vatăme şi gândurile voastre"[1035]. Așadar, toţi cei cărora le-au fost pângărite gândurile se împărtășesc de strică-

[1024] *Cf. Evrei* 1, 9.
[1025] *Cf. Matei* 22, 11-12.
[1026] *Cf. Matei* 25, 15.
[1027] *Cf. 1 Corinteni* 13, 3.
[1028] *Cf. 1 Corinteni* 13, 1.
[1029] *Cf. 1 Corinteni* 13, 10.
[1030] *Cf. 1 Corinteni* 14, 26.
[1031] *Cf. 1 Corinteni* 13, 2.
[1032] *1 Corinteni* 13, 8.
[1033] *1 Ioan* 4, 8.
[1034] Este vorba de Sfântul Apostol Pavel, care este asemănat cu un părinte ce însoțește mireasa către mirele ei, la vremea nunții.
[1035] *2 Corinteni* 11, 2-3.

ciunea diavolului, iar nu de nestricăciunea Mântuitorului. Căci „ce împărtăşire are lumina cu întunericul"[1036] sau „ce înțelegere este între templul lui Dumnezeu şi cel al idolilor"[1037]? Să dăm crezare acestor cuvinte ca să nu ne aflăm mincinoşi când le citim: „Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine"[1038]. Cei în care nu locuieşte Hristos sunt morţi şi nu Îl laudă cu adevărat pe Dumnezeu, căci a zis prorocul: „Nu morţii te vor lăuda pe Tine, Doamne!"[1039]

Aşadar, viaţa lui Iisus să împărăţească în trupul nostru muritor[1040]. Să agonisim în noi înşine Duhul lui Hristos ca să fim ai Lui, căci zice: „Dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui"[1041]. Să nimicim neamurile păgâne care sunt în noi, să-I zicem lui Dumnezeu: „Risipeşte neamurile care voiesc războaie"[1042], „cu fulger fulgeră-i și risipește-i"[1043], căci nu pe israeliţi, ci pe noi înşine ne învinuim când zicem: „N-au nimicit neamurile de care le-a pomenit Domnul"[1044]. Nu pe idoli, ci pe noi înșine ne osândim, căci avem urechi şi nu auzim, avem ochi şi nu vedem[1045] şi nu este Duhul întru noi.

Să ne rugăm, dar, să ni se lumineze ochii minţii[1046] ca să înţelegem ce înseamnă: „Deschide ochii mei şi voi cunoaşte minunile Tale din legea Ta"[1047]. Să strigăm din toată inima: „Învăţătorule!"[1048] ca să vedem iarăşi, fiindcă cel care vede, „chiar dacă este în trup, nu se luptă trupeşte, căci armele luptei lui nu sunt trupeşti, ci puternice înaintea lui Dumnezeu spre dărâmarea întăriturilor, surpând iscodirile minţii şi toată trufia care se ridică

1036 *2 Corinteni* 6, 14.
1037 *2 Corinteni* 6, 16.
1038 *Galateni* 2, 20.
1039 *Psalmul* 113, 25.
1040 *Cf.* *2 Corinteni* 4, 10; *Romani* 6, 12.
1041 *Romani* 8, 9.
1042 *Psalmul* 67, 32.
1043 *Psalmul* 143, 6.
1044 *Psalmul* 105, 34.
1045 *Cf.* *Psalmul* 113, 13-14.
1046 *Cf.* *Efeseni* 1, 18.
1047 *Psalmul* 118, 18.
1048 *Cf.* *Marcu* 10, 51.

împotriva cunoașterii lui Dumnezeu"[1049]. „Să ridicăm mâini sfinte în rugăciuni stăruitoare, fără mânie și fără șovăire."[1050] Să ne facem de-un neam cu Domnul, Care a răsărit din seminția lui Iuda[1051]. Să primim iudaismul cel tainic, „căci nu cel care se arată pe dinafară este iudeu, ci acela dintru ascuns"[1052], cel care totdeauna prăznuiește Sabatul nelucrând, adică ferindu-se de gânduri deșarte și de cugete întinate, și care a primit tăierea împrejur în omul său lăuntric. Așadar, să tăiem împrejur partea necurată a inimii[1053], retezând cele prisositoare ale minții, adică boldul minții, care este păcatul[1054] cel semănat de vrăjmaș în urma neascultării [lui Adam]. Să primim în inimile noastre legea dată de Duhul lui Dumnezeu, cea pe care ne-a făgăduit-o, zicând: „Voi pune legile Mele în inimile lor și le voi scrie în cugetele lor"[1055]. Iar David zice: „Legea lui Dumnezeu este în inimile lor și nu se vor poticni pașii lor"[1056]. Deci, dacă vrei să nu te poticnești, primește legea lui Dumnezeu cea dintr-ascuns, cea care, sfințindu-te, te duce la nepătimire. Acestea sunt ale noastre sau, mai degrabă, ale lui Dumnezeu: a gândi adevărul și a vorbi curat.

Să ne rugăm ca, odată ce ne-am învrednicit de acestea, să „avem gândul lui Hristos"[1057] și „să umblăm întru înnoirea vieții"[1058], fără a avea însă unele în inimă și altele la arătare. Căci Dumnezeu urăște obiceiul mincinos și viclean.

De aceea Domnul a arătat limpede și clar că cele care îl spurcă pe om ies dinăuntru, din inimă[1059]. Iar când îl mustră pe fariseu sau, mai degrabă, pe fiecare dintre noi pentru orbirea omului lăuntric față de dumnezeieștile taine, zice: „Fariseule orb, curăță partea dinăuntru a paharului, ca să fie curată și cea din afară"[1060]. Cel

---

[1049] *2 Corinteni* 10, 3-5.
[1050] *1 Timotei* 2, 8.
[1051] *Cf. Evrei* 7, 14.
[1052] *Romani* 2, 28-29.
[1053] *Cf. Romani* 2, 29.
[1054] *Cf. 1 Corinteni* 15, 56.
[1055] *Ieremia* 31, 33; *Evrei* 8, 10.
[1056] *Psalmul* 36, 31.
[1057] *1 Corinteni* 2, 16.
[1058] *Romani* 6, 4.
[1059] *Cf. Marcu* 7, 15, 21.
[1060] *Matei* 23, 26.

care se sârguieşte să lumineze desăvârşit cele dinăuntru ale sale, îngrijându-se mereu de mintea şi de sufletul său, fireşte că şi-a curăţit şi cele din afară.

Vă rog, dar, să nu ne oprim la obiceiurile şi purtările din afară, ci să ne facem templu curat al lui Dumnezeu[1061] şi să-L ascultăm pe Cel care ne îndeamnă astfel: „Ca să fiţi fără prihană şi curaţi, fii ai lui Dumnezeu neîntinaţi"[1062]. Iar neîntinat este cel care nu lucrează fărădelegi în inima sa, care nu are „pată sau zbârcitură sau altceva de acest fel"[1063], care ştie ce înseamnă: „Toată slava fiicei Împăratului este înăuntru"[1064], iar nu în afară, cel care grăieşte fără să mintă: „Dat-ai veselie în inima mea"[1065], cel în care se află ca o pecete sau, mai degrabă, lucrează chipul lui Hristos, cel care luptă să ajungă „la starea bărbatului desăvârşit, la măsura vârstei deplinătăţii lui Hristos"[1066], cel care fuge de slava de la oameni, căutând însă slava de la Dumnezeu[1067] care se răsfrânge în inima curată. Căci, precum razele pline de slavă ale soarelui se răsfrâng asupra ochilor trupeşti, tot aşa slava Sfântului Duh se răsfrânge asupra ochilor curaţi ai omului lăuntric.

Dar cel care caută să se arate drept prin faptele omului celui din afară şi prin deşarta lui putere este ca unul care are râvnă pentru Dumnezeu, dar nu are cunoaştere[1068]; este precum cel care, deşi de multă vreme s-ar fi cuvenit să fie învăţător, are încă nevoie de învăţătură, chiar dacă ar fi trebuit să fie vrednic de hrana cea tare, se hrăneşte cu lapte[1069]; este ca cel care „a început în duh, iar acum sfârşeşte în trup"[1070]. Să cunoască, dar, unul ca acesta că toată dreptatea omului din afară a fost socotită de profet ca o cârpă lepădată[1071], iar de către Apostol ca un gunoi[1072].

[1061] *Cf 1 Corinteni* 3, 16.
[1062] *Filipeni* 2, 15.
[1063] *Efeseni* 5, 27.
[1064] *Psalmul* 44, 15.
[1065] *Psalmul* 4, 7.
[1066] *Efeseni* 4, 13.
[1067] *Cf. Ioan* 5, 44.
[1068] *Cf. Romani* 10, 2.
[1069] *Cf. Evrei* 5, 12.
[1070] *Galateni* 3, 3.
[1071] *Cf. Isaia* 64, 5.
[1072] *Cf. Filipeni* 3, 8.

Fie însă ca noi să ne supunem dreptății lui Dumnezeu, care se împlinește în omul cel dinăuntru, acolo unde se află altarul lui Hristos și neprihănitul Său jertfelnic. Căci zice: „Această osteneală este înaintea mea, până ce voi intra la jertfelnicul lui Dumnezeu"[1073]. „Mărturia conștiinței"[1074] noastre să se laude în Crucea lui Hristos[1075], Cel care izbăvește din stricăciune viața noastră și ne curățește conștiința de „faptele moarte"[1076], ca să „slujim în Duhul lui Dumnezeu și să nu ne bizuim pe trup"[1077]; ca să cunoaștem cui ne închinăm, potrivit Celui care a zis: „Noi ne închinăm la ceea ce știm"[1078].

Pentru acestea avem martor demn de crezare în cer, pentru că „grăim înaintea lui Dumnezeu în Hristos"[1079] și nu gândim altceva decât că „este bine să ne întărim inima prin har" și „să nu fim amăgiți de învățăturile străine cele de multe feluri"[1080].

Mă rog să fii izbăvit de slava de la oameni, care, după cum se vede, întinde curse cu viclenie și cu iscusință, împiedicându-ne a ajunge să fim călăuziți de puterea lui Dumnezeu. Deci să nu te lași biruit vreodată de disprețul oamenilor și nici să nu te semețești când aceștia te fericesc. Să te încrezi în Cel care te călăuzește la tot adevărul[1081]. Sufletul tău să se unească cu Hristos așa cum mireasa se unește cu mirele. Căci „taina aceasta este mare, iar eu zic: în Hristos"[1082] și în sufletul neprihănit. Căci nimeni nu va fi scris în Biserica celor întâi-născuți din ceruri[1083] dacă nu are sufletul fără prihană și „nimeni nu este încununat dacă nu luptă după lege"[1084].

[1073] *Psalmul* 76, 16-17.
[1074] 2 *Corinteni* 1, 12.
[1075] *Cf. Galateni* 6, 14.
[1076] *Evrei* 6, 1.
[1077] *Filipeni* 3, 3.
[1078] *Ioan* 4, 22.
[1079] 2 *Corinteni* 2, 17.
[1080] *Evrei* 13, 9.
[1081] *Ioan* 6, 13.
[1082] *Efeseni* 5, 32.
[1083] *Cf. Evrei* 12, 23.
[1084] 2 *Timotei* 2, 5.

Omilia 35 (85)
(varianta 2)[1085]

Mi-ar fi plăcut și mie să spun împreună cu prorocul Isaia: „Așteptat-am precum cea care naște, până ce îi voi usca și îi voi nimici"[1086]. Deci, dacă vezi că se revarsă în tine izvorul Sfântului Duh, acesta este semnul că s-au uscat și au pierit [patimile], pentru că, așa cum a spus Mântuitorul nostru, Împărăția cerurilor nu este aici sau acolo, ci este înlăuntrul vostru[1087]. Iar Apostolul zice: „Împărăția lui Dumnezeu nu stă în cuvânt, ci în putere"[1088]. Căci sunt unii care vorbesc despre cele ale Împărăției, dar nu le înfăptuiesc, și sunt alții care le înfăptuiesc, dar nu vorbesc, și aceasta pentru că se feresc, nu pentru că nu ar avea cunoștință. Ei sunt puțini și rari și greu de găsit. Printr-înșii s-a împlinit cuvântul Mântuitorului: „Împărăția este înlăuntrul vostru"[1089]. Pe aceștia i-a cercetat Sfântul Duh al lui Dumnezeu și s-a împlinit printr-înșii cuvântul evanghelistului Ioan: „Celor care au crezut în numele Lui, le-a dat putere să se facă fii ai lui Dumnezeu, care nu din sânge, nici din poftă bărbătească, ci din Dumnezeu s-au născut"[1090].

Aceștia sunt cei care s-au eliberat de pedeapsa amară care i-a fost dată lui Adam: „Blestemat va fi pământul pentru faptele tale"[1091]. Aceștia sunt cei care au primit bucuria pe care a primit-o Maria: „Duhul lui Dumnezeu Se va coborî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri"[1092]. Căci, așa cum întristarea s-a coborât peste Eva[1093] și peste seminția ei până acum, tot așa bucuria a cuprins-o pe Maria și pe seminția ei până acum.

Cândva eram fii ai Evei și cunoșteam, din gândurile noastre rele, că blestemul ei este asupra noastră. Iar acum, din gândurile

[1085] Această variantă are la bază manuscrisul *Mosquensis 177* (secolul al XII-lea).
[1086] *Cf. Isaia* 42, 14.
[1087] *Cf. Luca* 17, 21.
[1088] *1 Corinteni* 4, 20.
[1089] *Luca* 17, 21.
[1090] *Ioan* 1, 12-13.
[1091] *Cf. Facerea* 3, 17.
[1092] *Luca* 1, 35.
[1093] *Cf. Facerea* 3, 16.

venite de la Duhul Sfânt și din pătimirile lui Hristos – dacă sunt cu adevărat în trupul nostru –, trebuie să cunoaștem că ne-am născut din Dumnezeu. Căci scrie Apostolul: „Cercetați-vă pe voi înșivă dacă Hristos este în voi. Sau nu cunoașteți că Hristos Iisus este în voi? Afară numai dacă nu sunteți netrebnici”[1094]. Deci, când purtam „chipul celui pământesc”[1095], știam că suntem fii ai lui, din mâlul întinat al gândurilor sale care locuiau în noi, adică din patimi. Iar cei care poartă „chipul celui ceresc”[1096] știu că sunt fii ai celui ceresc, de la Duhul Sfânt Care locuiește într-înșii[1097].

Căci Isaia strigă, zicând: „De frica Ta, Doamne, în pântece am luat, dureri de facere am avut și am născut duh de mântuire! Nu am zămislit pe pământ”[1098]. Iar în *Cartea Ecclesiastului* scrie că, după cum sunt oasele în pântecele însărcinate, așa este calea Duhului[1099].

Precum Sfânta Fecioară însăși L-a zămislit pe Dumnezeu cu trup, tot așa cei care primesc harul Sfântului Duh Îl zămislesc în inima lor, după cuvântul Apostolului care zice: „Ca să Se sălășluiască Hristos, prin credință, în omul dinăuntru, în inimile voastre, înrădăcinați și întemeiați fiind în iubire, ca să vă înfățișați împreună cu toți sfinții”[1100]. Și iar: „Avem comoara aceasta în vase de lut, ca să se învedereze că puterea covârșitoare este a lui Dumnezeu, și nu de la noi”[1101].

Așadar, dacă ai ajuns până la acest cuvânt: „Ne prefacem în același chip din slavă în slavă”[1102] și dacă s-a împlinit întru tine cuvântul Apostolului care zice: „Și pacea lui Dumnezeu, care este Hristos, să stăpânească în inimile voastre”[1103] și în cugetul vostru, dacă ai ajuns la acest cuvânt: „Din întuneric a strălucit în inimile voastre lumina cunoașterii slavei lui Dumnezeu”[1104], dacă s-a împlinit întru tine cuvântul: „Să fie mijloacele voastre încinse și

---

1094 *2 Corinteni* 13, 5.
1095 *1 Corinteni* 15, 49.
1096 *1 Corinteni* 15, 49.
1097 *Cf. Romani* 8, 11.
1098 *Cf. Isaia* 26, 17-18.
1099 *Cf. Ecclesiastul* 11, 5.
1100 *Efeseni* 3, 16-18.
1101 *2 Corinteni* 4, 7.
1102 *2 Corinteni* 3, 18.
1103 *Coloseni* 3, 15.
1104 *2 Corinteni* 4, 6.

făcliile voastre aprinse"[1105] și sunteți asemenea slugilor „care așteaptă pe stăpânul lor când se va întoarce de la nuntă"[1106], ca să nu amuțească gura ta, neavând cuvânt de îndreptățire în mijlocul sfinților, dacă știi că ai untdelemn în vasul tău, precum fecioarele înțelepte[1107], ca să nu rămâi dincolo de ușă, ci să intri în cămara de nuntă împreună cu Mirele, dacă ai simțit că duhul, sufletul și trupul tău s-au unit desăvârșit și vor învia neprihănite în ziua Domnului nostru Iisus Hristos, dacă nu ești mustrat și învinuit de conștiința ta, dacă te-ai făcut prunc, după cuvântul Mântuitorului, Care zice: „Nu opriți copiii să vină la Mine, că a unora ca aceștia este Împărăția cerurilor"[1108], dacă te-ai făcut cu adevărat mireasă a Lui și Duhul Său Cel Sfânt te-a făcut moștenitor încă fiind tu în trup, dacă ai împlinit toate acestea, așteaptă Împărăția, iar dacă nu le-ai împlinit, așteaptă întristare și suspin, căci de rușine și ocară vei avea parte înaintea sfinților.

Să știi aceasta: așa cum o fecioară din lumea aceasta, ridicându-se de dimineață în fiecare zi, nu se îngrijește de altceva mai înainte de a se împodobi pentru mirele ei, privindu-se mereu în oglindă, ca nu cumva să aibă vreun cusur pe chip care să-l facă pe mirele ei să nu o placă, tot așa și sfinții zi și noapte își cercetează gândurile cu multă grijă ca să vadă dacă se află sub jugul Sfântului Duh sau nu.

Deci nevoiește-te, frate, cu osârdie, întru osteneala inimii și a trupului și întru cunoaștere, ca să agonisești acea bucurie veșnică, pentru că rari sunt cei care se învrednicesc de ea! Aceștia sunt cei care au dobândit „sabia Duhului"[1109], care au propășit în sufletul lor și au curățit toate simțirile lui de orice întinăciune a patimilor, după cum a spus Apostolul: „Să creștem întru toate prin Hristos, Care este capul"[1110]. Căci numele cel sfânt al Lui are puterea de a veni într-ajutor slăbiciunii noastre[1111], încât să ne învrednicim a ajunge să fim împreună cu toți sfinții Lui. Amin.

[1105] *Luca* 12, 35.
[1106] *Luca* 12, 36.
[1107] *Cf. Matei* 25, 4.
[1108] *Matei* 19, 14.
[1109] *Efeseni* 6, 17.
[1110] *Efeseni* 4, 15.
[1111] *Cf. Romani* 8, 26.

Epistola Sfântului Macarie Egipteanul[1112]

Începutul epistolei lui Macarie către fiii lui Dumnezeu.

Mai întâi, dacă într-adevăr omul va fi început să se cunoască pe sine însuși, de ce a fost creat, și pe Dumnezeu, Creatorul său, atunci va începe să se căiască pentru cele pe care le-a făcut în vremea nepăsării sale. Și așa, în sfârșit, Bunul Dumnezeu îi dă întristarea pentru păcate și, după acestea, încă o dată, prin bunătatea Sa, îi dă zdrobirea trupului în posturi și privegheri, și stăruința în rugăciune, și disprețuirea lumii, așa încât, bucuros pentru cele venite asupra sa, să îndure nedreptăți, să urască orice alinare trupească și să prețuiască mai mult plânsul decât râsul. După acestea îi dăruiește dorirea lacrimilor și a plânsului și umilința și smerirea inimii, ca să ia seama la bârna din ochiul său, nu să scoată paiul celuilalt[1113], și să spună mereu: „Iată, eu îmi cunosc nedreptatea și păcatul îmi este pururea dinainte"[1114] și să-și aibă în minte ziua morții și cum va trebui să ajungă în fața lui Dumnezeu, dar și judecățile și pedepsele să și le reprezinte dinaintea ochilor minții sale și, de asemenea, răsplătirile cuvenite, care le sunt date sfinților.

Așadar, de va vedea că acestea îi sunt plăcute, că îl atrag, dacă renunță la plăceri și se-mpotrivește asalturilor stăpânitorilor[1115] acestei lumi care l-au biruit mai înainte, dar și feluritelor desfătări de mâncăruri care îi fac sufletul să se moleșească, ca în

---

[1112] Textul de față traduce textul ediției lui J.P. Migne (*PG* 34, col. 405-410; 441-446), care ne transmite trei epistole atribuite Sfântului Macarie și păstrate numai în versiunea latină.

[1113] *Cf. Matei* 7, 3.

[1114] *Psalmul* 50, 5.

[1115] Am urmat aici o altă lecțiune: *impugnaciones principum* – „atacurilor conducătorilor". Se face referire la *Efeseni* 6, 12 și *Ioan* 12, 31.

acest fel să poată la rândul său birui datorită ostenelii trupului și a răstimpului [ei] îndelungat, gândurile sale îi spun: „Câtă vreme vei putea să înduri această trudă și, pentru că ține de greaua osteneală să-L câștigi pe Dumnezeu drept locuitor[1116], mai cu seamă tu care ai păcătuit mult, câte păcate îți poate ierta Dumnezeu?"

Însă, dacă va cunoaște că sufletul rămâne neclintit în frica de Dumnezeu și nu-și părăsește locul, ci rezistă cu tărie și luptă, atunci vor veni acelea[1117] sub pretextul dreptății și vor spune: „Desigur, ai păcătuit, dar ai făcut pocăință, ești deja sfânt". Și îl fac să-și amintească păcatele unor oarecare oameni care nu s-au pocăit, semănându-i în suflet slava deșartă. Nu doar astea, dar îi fac pe unii oameni să-l laude în chip înșelător și să-l îndemne la lucrări pe care el nu le poate face, trimițându-i gânduri de felul: nu trebuie să se hrănească și să bea și, de asemenea, trebuie să privegheze și multe altele, pe care durează mult să le înșirui, și îi dau, totodată, și ușurința de a le împlini[1118]; dacă cumva îl ademenesc spre ele, Scriptura îl previne și spune: „Nu te vei abate nici la dreapta, nici la stânga, ci mergi pe drumul drept!"[1119]

Dacă însă Bunul Dumnezeu va vedea că nu s-a potolit sufletul niciunuia dintre ei, David spune și arată despre ispitele de acest fel: „Mi-ai încercat sufletul, și noaptea mi l-ai încercat, în foc m-ai lămurit, și nu e de găsit în mine nedreptate"[1120]. Și asta trebuie cercetat, de ce a spus „noaptea", și nu „ziua"; e limpede că vrăjmașii care împresoară reprezintă noaptea, după cum a spus fericitul Pavel: „Nu suntem fiii întunericului, ci ai luminii; fiindcă Fiul lui Dumnezeu este zi, diavolul este asemuit nopții"[1121].

[1116] *Quis inhabitatorem habere deum* ar trebui echivalat mai exact printr-o complinire: „cel care-L are pe Dumnezeu locuind în sufletul său", adică „cel care-I este locuință". Sintagma e utilizată și de Fericitul Augustin în *Confesiuni* (XII, XI, 12): *beata sempiterno inhabitatore te* – „fericită pe vecie de a fi locuința Ta" (trad. de Eugen Munteanu, Ed. Nemira, 2006). Aluzie la *Ioan* 14, 23: „Iisus a răspuns și i-a zis: «Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvântul Meu, și Tatăl Meu îl va iubi, și vom veni la el și vom face locaș la el»".

[1117] Căpeteniile luptătoare ale acestei lumi, așadar, diavolii.

[1118] Duhurile răutății îi ajută uneori pe asceți la împlinirea faptelor bune cu scopul de a-i arunca în mândrie. (n.P.P.)

[1119] *Deuteronomul* 6, 32-33.

[1120] *Psalmul* 16, 3.

[1121] *1 Tesaloniceni* 5, 5.

Dacă sufletul a trecut peste toate aceste războaie, atunci ele[1122] încep a-i trimite gânduri potrivnice, dorința desfrânării și pofta nelegiuită. Prin urmare, între toate acestea sufletul se îmbolnăvește și inima e sleită, încât îi e cu neputință să creadă că-și mai poate păstra fecioria, fiindcă îl supun puterii lor, cum am spus. Mai mult, după ce i-au înfățișat întinderea foarte mare de timp și osteneala necesare pentru dobândirea virtuților, pentru că mare e povara acestora și de nesuportat, îl supun pe suflet neputinței trupului și slăbiciunii firii.

Dacă nu va fi obosit ca urmare a acestor atacuri, atunci Bunul și Milostivul Dumnezeu îi trimite puterea Sa și îi întărește inima și îi dă bucurie și alinare și putința să fie aflat mai puternic de către vrăjmași, să nu precumpănească lupta acelora împotriva lui și să-i întreacă în putere pe cei temători, după cum spune Sfântul Pavel: „Siliți-vă și veți primi putere!”[1123] De bună seamă, aceasta e puterea despre care fericitul Petru vorbește, spunând: „La o moștenire nestricată și neslăbită, păstrată în ceruri pentru voi, care întru puterea Domnului sunteți păziți prin credință”[1124].

Atunci Bunul și Înduratul Dumnezeu, dacă va fi văzut că inima lui s-a întărit mai mult decât vrăjmașii, atunci, puțin câte puțin, Își retrage puterea cu care îi venise într-ajutor și le îngăduie vrăjmașilor să-l atace prin diverse pofte trupești și, de asemenea, prin patima slavei deșarte, trufie și celelalte care duc la pierzare, încât să se asemene oarecum unei corăbii care fără cârmă se izbește de stânci, când într-o parte, când într-alta. Când însă inima lui va fi slăbit între acestea și astfel se va fi sleit la fiecare dintre ispitirile vrăjmașului, atunci Bunul și Iubitorul de oameni Dumnezeu, purtând de grijă făpturii Sale, îi trimite aceluia putere sfântă și îl întărește, punându-i inima și sufletul și trupul și toate cele dinăuntru ale sale sub jugul Mângâietorului, după cum El Însuși spune: „Luați-vă asupră jugul Meu și învățați de la Mine, fiindcă sunt blând și smerit cu inima”[1125]. Astfel, Bunul Dumnezeu va începe să-i deschidă ochii inimii ca să înțeleagă că El este Cel care l-a întărit, și atunci va începe cu adevărat omul să

[1122] Duhurile necurate.
[1123] *Cf. Faptele* 1, 4.
[1124] *1 Petru* 1, 4-5.
[1125] *Matei* 11, 29.

știe să-I dea cinstire lui Dumnezeu cu toată smerenia și mulțumirea, după cum a spus David: „Jertfă lui Dumnezeu este duhul zdrobit”[1126]. Și din această osteneală de pe urma luptei se obțin smerenia, zdrobirea și blândețea.

Prin urmare, când va fi fost încercat în toate acestea, atunci va începe Sfântul Duh să-i descopere cele ascunse, adică cele sortite viețuirii și purtării sfinte și acelora care nădăjduiesc în mila Lui, și atunci omul cugetă rostind acel [cuvânt] apostolic: „De vreme ce suferințele vremii de acum nu sunt pe măsura slavei ce va să fie, care se va descoperi în noi”[1127] și pe cel al lui David: „Deci ce am în cer și, în afară de Tine, ce am dorit pe pământ?”[1128] Asta înseamnă: „O, Doamne, câte îmi pregătiseși în cer, iar eu, în afară de Tine, ce căutam în viața de muritor?” Și așa vor începe să i se descopere chinurile pe care cei păcătoși trebuie să le îndure și multe altele pe care, deși eu tac, omul sfânt le pricepe. După toate astea, Mângâietorul va începe să încheie legământ cu neprihănirea inimii lui, și cu tăria sufletului, și cu sfințenia trupului, și cu smerenia duhului său, și îl face să întreacă orice creatură, așa încât gura lui să nu grăiască lucrările oamenilor, ochii lui să vadă cele bune, să pună pază gurii lui, să facă drumul drept dinaintea pașilor lui și să dobândească dreptatea izvorâtă din mâinile Sale – acestea sunt urmarea lucrărilor [celor duhovnicești]: și stăruința rugăciunii și, firește, zdrobirea trupului și mulțimea privegherilor. Și pe acestea le rânduiește cu el, cu măsură și dreaptă-socoteală, nu cu tulburare, ci în liniște.

Dacă propria-i minte a nesocotit rânduiala Sfântului Duh, atunci puterea care fusese adusă în el dispare și astfel se iscă lupte în inima sa, și tulburări, și îl tulbură suferințele trupești în fiecare moment din cauza asaltului dus de către vrăjmaș. Dar, dacă inima lui va fi fost îndreptată și va fi păstrat învățăturile Duhului Sfânt, oblăduirea Domnului e deasupra sa. Și atunci omul va cunoaște că bine este să se unească cu Domnul și că El Însuși este viața lui, după cum zice David: „Am strigat către Tine și m-ai tămăduit”[1129]; și iarăși: „Că la Tine este izvorul vieții”[1130].

1126 *Psalmul* 50, 17.
1127 *Romani* 8, 18.
1128 *Psalmul* 72, 25.
1129 *Psalmul* 29, 2.
1130 *Psalmul* 35, 9.

Așadar, după chibzuința mea, dacă omul nu are mare smerenie, care este culmea virtuților, și nu-și pune pază gurii și inimii frica de Dumnezeu – și dacă se dovedește ca întrecând în privința aceleia[1131] pe toate celelalte [virtuți] –, nu se poate arăta ca și cum va fi făcut ceva bun[1132], încât să îndure cu bucurie nedreptățile abătute asupra sa, să-i întindă celui care-l izbește celălalt obraz[1133], și să se năpustească și să se repeadă năvalnic asupra oricărei lucrări bune, și să-și poarte sufletul în mână ca și cum în fiecare zi e gata să moară, și să tragă afară toate deșertăciunile care se pot observa sub acest soare, și să spună: „Vreau să pier[1134] și să fiu împreună cu Hristos"[1135] și: „Pentru mine a trăi este Hristos și a muri e un câștig"[1136], nu va putea să păstreze învățăturile Duhului Sfânt.

Sfârșitul epistolei fericitului Macarie către fii[1137].

Epistola unui oarecare fericit Macarie

Începutul epistolei fericitului Macarie scrisă pentru monahi.

Belșugul de lemne stârnește o flacără strașnică, iar mulțimea de bucate scoate la iveală pofta. Pofta cea mai rea și mai de nestăpânit – cea de mâncăruri – odrăslește moarte. Pântecele lipsit este primul la priveghere prin rugăciuni și dobândește cununa sufletului, în vreme ce pântecele plin aduce somnul adânc. Ochiul pofticios caută să găsească ospețe, dar ochiul înțelept cugetă la cumpătare. Ostașul fricos se cutremură de frică la auzul trâmbiței care vestește războiul și, mâncăcios fiind, dacă va fi auzit că se predică înfrânarea, nu ascultă cu bucurie. Când

---

1131 Smerenia.

1132 Smerenia este temelia vieții duhovnicești. Omul trebuie să-și pună toate virtuțile în seama lui Dumnezeu. (n.P.P.)

1133 *Cf. Matei* 5, 39.

1134 Literal: „să mă descompun" (*dissolvi* pentru mediul *dissolveri*).

1135 *Filipeni* 1, 23.

1136 *Filipeni* 1, 22.

1137 *Explicit epistola beati Machariiad filios*. Formulă plasată la finele unei cărți. Dat fiind locul ocupat de acest însemn, prescurtarea *explicit* pentru *explicitus* reprezenta o necesitate.

slăbește, flacăra strălucește din nou dacă va fi primit lemn, iar pofta trupească potolită la rându-i crește în îndestulare. Nu aveți milă de trup dacă veți fi slăbit în osteneli: calul devine supus dacă trupul i se află în lipsă și nu-l azvârle vreodată pe cel care-l încalecă[1138]. Pofta gurii e maica poftei trupești. Uleiul menține lumina lămpii și convorbirea cu femeia reaprinde focul[1139]. Chipul femeii e săgeată nemiloasă, rană îți împlântă în suflet. Să fugi de veninul discuțiilor cu femeia dacă vrei să fii neprihănit; căci în aceste discuții este ascuns veninul fiarelor preaticăloase. Mai degrabă apropie-te de focul arzând decât de femeia tânără. Când ești tânăr, fugi de aprinderea poftei trupești și de discuțiile cu femeia. Cei care și-au ghiftuit pântecele și și-au promis neprihănirea se mint pe ei înșiși.

Mai rău potopește podoaba frumuseții decât furtuna. Chipul femeii, dacă va fi secătuit mintea o dată, te convinge să-ți nesocotești chiar mintea. După cum dacă focul zăbovește în paie ațâță flacăra, tot așa amintirea femeii, dacă stăruie, aprinde pofta. După cum corabia încărcată e strivită de izbiturile valurilor, tot astfel monahul care are multe avuții nu va fi mântuit. Monahul care nu are nimic e atlet de neînvins, monahul care nu are nimic e alergător iute, ajunge degrabă la răsplata chemării. Monahul lacom nu se îngrijește să lucreze; monahul care nu are nimic, după ce și-a împlinit munca, se dedică rugăciunilor și lecturilor. Monahul lacom își agonisește mânie în ziua pedepsirii; monahul care nu posedă nimic agonisește în cer și Îl va lăuda pe Dumnezeu împreună cu îngerii. Lauda monahului e răbdarea în zbuciumul său. Lauda monahului e îndelungă-răbdarea, împreună cu iubirea. Lauda monahului e să nu aibă niciun lucru în viața prezentă. Lauda monahului e blândețea și liniștea sufletească. Lauda monahului e atunci când Îl va fi iubit pe Dumnezeu din toată inima și pe aproapele său ca pe sine însuși. Lauda monahului e înfrânarea de la mâncare și aceea a limbii de la vorbărie. Lauda monahului e când vorbele sunt în armonie cu faptele.

1138 Aluzie la celebra metaforă platonică a rațiunii ca vizitiu care mână cei doi cai: partea apetitivă și partea irascibilă a sufletului. (n.P.P.)

1139 Îndemnurile de aici sunt adresate celor care au ales calea vieții consacrate lui Dumnezeu în feciorie. (n.P.P.)

Lauda monahului e când rămâne la locul lui, și nu când rătăcește încoace și încolo. Lauda monahului e îndelungă-răbdarea. Așa cum e torța în locul întunecat, precum soarele care împrăștie raze, tot așa e monahul cu mintea trează și cu inima veghetoare câtă vreme lucrează pentru mântuirea sa. Așa cum greutatea mării afundă bărbatul neputincios, tot așa și somnul pe monah. După cum sunt spinii și pălămidele[1140] pentru ogorul îmbelșugat, așa-s cele mai rele gânduri rușinoase în inima monahului. Precum molia distruge veșmântul, așa și risipirea minții nimicește sufletul monahului. Nu te deda la discuția cu femeile ca să nu fii despărțit de Împărăția lui Dumnezeu; și să nu vrei să spui: voi vorbi cu femeie și sunt curat. Monahul înțelept muncește cu propriile mâini și își dobândește hrana de zi cu zi și își câștigă avere prin rugăciune și posturi. Dacă însă primește mâncare de la altul, la ce-i folosește că se roagă și priveghează? După cum cel năimit, de-i ticălos, ajunge gol; fiindcă este scris: „Mai bine e să dai decât să primești"[1141]. Cine citește să înțeleagă întru Domnul întotdeauna!

Sfârșitul epistolei fericitului avvă Macarie scrisă pentru monahi.

Epistola dictată sub numele lui Macarie de către Petidier, atent examinată aici pe baza codicilor

Începutul epistolei fericitului avvă Macarie către monahi[1142].

Mai întâi, dacă într-adevăr omul va fi început să se cunoască pe sine, de ce a fost creat, și Îl cercetează pe Dumnezeu, Creatorul său, atunci va ști să se căiască pentru cele pe care le-a făcut în vremea nepăsării sale, și astfel, în sfârșit, Bunul Dumnezeu îi dă întristarea pentru păcate și, după acestea, încă o dată, prin bunătatea Sa, îi dă zdrobirea trupului în posturi și privegheri, și stăruința în rugăciune, și disprețuirea lumii, așa încât, bucuros pentru cele venite asupra sa, să îndure nedreptăți și să urască orice alinare trupească și să prețuiască mai mult plânsul decât

[1140] *Cf. Facerea* 3, 18.
[1141] *Faptele* 20, 35.
[1142] În alt manuscris: *Începutul altei epistole a aceluiași avvă Macarie, care se află totuși în acord cu epistola menționată mai înainte.*

râsul. După acestea, îi dăruiește dorirea lacrimilor și a plânsului și umilința inimii ca să ia seama la bârna din ochiul său, nu să scoată paiul celuilalt, și să spună mereu: „Iată, eu îmi cunosc nedreptatea și păcatul îmi este pururea dinainte”[1143], și să-și amintească mereu ziua morții și cum va trebui să ajungă în fața lui Dumnezeu, și judecățile și pedepsele să și le zugrăvească dinaintea ochilor minții sale și, de asemenea, răsplătirile cuvenite, care le sunt date sfinților.

Însă, dacă va cunoaște că sufletul îi e neclintit în frica de Domnul și nu-și părăsește locul, ci îi rezistă cu tărie vrăjmașului său, acela va fi numit monah desăvârșit și ostaș al lui Hristos. După cum corabia încărcată e strivită de izbiturile valurilor, tot astfel monahul care are multe nu va fi mântuit. Monahul care nu are nimic este un drumeț neîmpovărat. Monahul care nu are nimic zboară spre locurile înalte asemenea unui vultur. Atunci coboară la hrană, când îl silește nevoia. Monahul priceput nu-i va linguși pe cei bogați ca să facă voia pântecelui. Monahul care nu are nimic, după ce și-a împlinit munca, se dedică rugăciunilor și lecturilor. Monahul care nu are nimic agonisește în cer, Îi cântă lui Dumnezeu laude zi și noapte, în frica Domnului. Lauda monahului e îndelungă-răbdarea împreună cu iubirea. Lauda monahului e când nu dorește să posede niciunele din viața de aici. Lauda monahului e blândețea și credința. Lauda monahului sunt privegherile și plânsul în rugăciune. Lauda monahului e atunci când Îl va fi iubit pe Dumnezeu din toată inima și pe aproapele său ca pe sine însuși. Lauda monahului e înfrânarea de la mâncare și aceea a limbii de la vorbărie. Lauda monahului e când vorbele sunt în armonie cu faptele. Lauda monahului e când rămâne la locul lui, și nu când rătăcește încoace și încolo. Lauda monahului e îndelungă-răbdarea, împreună cu umilința și mulțumirea.

Așa cum e torța în locul întunecat, precum soarele care împrăștie raze, tot așa e monahul desăvârșit în cumpătare și feciorie și în priveghere în vremea [cântării] psalmilor. Așa cum greutatea mării afundă bărbatul neputincios, tot așa și somnul în ochii

---

[1143] *Psalmul* 50, 5.

monahului. Așa cum sunt spinii și pălămidele[1144] pentru ogorul cel mai bun, așa-s gândurile rușinoase în inima monahului. Așa cum molia distruge veșmântul, așa și clevetirea distruge sufletul monahului.

Nu te deda la discuția cu femeile ca să nu fii despărțit de Împărăția lui Dumnezeu; și să nu vrei să spui: voi vorbi cu femeie și sunt curat. Monahul înțelept muncește cu propriile mâini și își dobândește hrana de zi cu zi și își câștigă avere prin rugăciune și posturi. Dacă însă primește mâncare de la altul, la ce-i folosește că se roagă și priveghează? E precum cel năimit care-i rău și crud. Belșugul de lemne stârnește o flacără strașnică, iar mulțimea de bucate odrăslește nesupunerea și moartea. Pântecele lipsit întrece în rugăciuni privegherea și dobândește cununa sufletului; însă pântecele plin aduce somnul și greutatea. Ochiul pofticios caută să găsească ospețe, dar ochiul înțelept cugetă la cumpătarea mucenicilor. Ostașul fricos se cutremură de frică la auzul trâmbiței care vestește războiul; monahul mâncăcios, dacă va fi auzit că se predică înfrânarea, nu ascultă cu bucurie. Flacăra, când va fi ars, strălucește din nou dacă va fi primit lemn, iar pofta trupească potolită la rându-i crește în îndestularea de bucate.

Sfârșitul epistolei lui Macarie scrisă către monahi.

1144 *Cf. Facerea* 3, 18.

SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA

De instituto christiano

INTRODUCERE[1]

Viața Sfântului Grigorie de Nyssa

Sfântul Grigorie, episcopul Nyssei, s-a născut în anul 335 în Cezareea Capadociei, într-o familie binecuvântată, care a dat bisericii numeroși sfinți: Sfântul Grigorie însuși, frații săi – Sfântul Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cezareei Capadociei, și Sfântul Petru, episcopul Sevastei –, sora sa, Macrina, și mama sa, Emilia. De asemenea, soția sa, Theosebia, a fost trecută în rândul sfinților.

Este educat dintâi de fratele său mai vârstnic, Vasile, și de sora sa, Macrina. A urmat apoi studii de filosofie și retorică sub îndrumarea marilor dascăli ai vremii. Soția sa, Theosebia, a fost un model de viață sfântă, după cum atestă Sfântul Grigorie Teologul în scrierile sale. După moartea timpurie a acesteia, se retrage la mănăstirea Iris din Pont, unde viețuiește vreme de zece ani, până în anul 371, când fratele său, Vasile, îl numește episcop de Nyssa, aproape de Cezareea.

În vremea împărăției lui Valens (364-378), suferă prigoană din partea arienilor, care, în anul 376, în urma unor învinuiri mincinoase, îl izgonesc din scaun. De-a lungul celor opt ani de pribegie, Sfântul Grigorie a străbătut cetățile, întărindu-i pe dreptcredincioși. Odată cu moartea lui Valens din 378, se întoarce la Nyssa, unde este primit de către popor cu multă cinste.

Râvna pentru dreapta credință o vădește prezența sa la sinoadele vremii: al doilea Sinod Ecumenic de la Constantinopol, din

---

[1] Introducerea a fost realizată pe baza acestor studii: Werner JAEGER, *Two rediscovered Works of Ancient Christian Literature: Gregory of Nyssa and Macarius*, Leiden, 1954; Werner JAEGER, *Gregorii Nysseni opera*, vol. VIII, Leiden, Brill, 1952; Johannes QUASTEN, *Patrology*, vol. III, Christian classics Westminster, Maryland, 1986, pp. 254-296; Pr. dr. Ioan G. COMAN, *Patrologie*, Ed. Sfânta Mănăstire Dervent, 1999, pp. 114-120;

381, împotriva lui Macedonie, sinodul din Antiohia, din 379, împotriva apolinarismului, și un alt sinod ținut la Constantinopol în 394.

Plecarea sa la Domnul a avut loc, cel mai probabil, în anul 394.

Opera

Alăturându-se scrierilor celorlalți doi sfinți capadocieni (Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Grigorie Teologul), opera Sfântului Grigorie a împodobit Sfânta Biserică cu scrieri exegetice, dogmatice, ascetice, epistole și cuvântări.

Scrieri exegetice:

- *Despre alcătuirea omului*;
- *Tâlcuirea apologetică la Hexaemeron* (către Petru, fratele său);
- *Viața lui Moise*;
- *La titlurile psalmilor*;
- *Tâlcuire la Ecclesiast* (8 omilii);
- *Tâlcuire la Cântarea Cântărilor* (15 omilii);
- *Tâlcuire duhovnicească la Fericiri* (8 omilii);
- *Tâlcuire la Rugăciunea domnească* (5 omilii);
- *Omilia la 1 Corinteni 15, 28* („Atunci și Fiul Însuși Se va supune Aceluia ce I-a supus Lui toate");
- *Despre pitonisă*.

Scrieri dogmatice:

- *Împotriva lui Eunomie* (13 cărți);
- *Împotriva lui Apolinarie*;
- *Cuvânt despre Duhul Sfânt* (împotriva macedonenilor);
- *Către Eustatie, despre Sfânta Treime*;
- *Către Avlavie, că nu sunt trei dumnezei*;
- *Împotriva elinilor, pe temeiul unor judecăți comune*;
- *Către Simplicius, despre credință sau despre Tatăl, Fiul și Sfântul Duh*;
- *Marele cuvânt catehetic*;
- *Dialog despre suflet și înviere*;
- *Despre morți*;
- *Împotriva destinului*;
- *Cuvântare despre dumnezeirea Fiului și a Sfântului Duh*.

Scrieri ascetice:
- *Despre feciorie;*
- *Ce înseamnă numele sau chemarea de creștin* (către Armoniu);
- *Despre desăvârșire și cum trebuie să fie creștinul* (către Olimpiu monahul);
- *Viața Sfintei Macrina* (către Olimpiu monahul);
- *Despre scopul cel după Dumnezeu și despre viețuirea după adevăr* (*De instituto christiano*);
- *Către cei mâhniți de pedepse;*

Cuvântări:

A. Morale:

- *Despre trebuința de a iubi și a primi cu bunătate pe săraci;*
- *Împotriva cămătarilor;*
- *Împotriva celor care amână botezul;*
- *La cuvântul: „Cine face desfrânare păcătuiește față de propriul său trup";*
- *Nu trebuie să-i plângem pe cei care au adormit în credință;*
- *La hirotonia sa.*

B. Predici la sărbători împărătești:

- *La ziua Luminilor sau la Botezul lui Hristos;*
- *La Sfintele Paști sau la Învierea lui Hristos* (5 cuvântări);
- *La Înălțarea lui Hristos;*
- *Despre Sfântul Duh* sau *La Cincizecime;*
- *La ziua Nașterii lui Hristos.*

C. Panegirice:

- *Despre întâiul mucenic Ștefan* (2 cuvântări);
- *Despre Sfântul Mucenic Teodor;*
- *La cei 40 de Mucenici* (2 cuvântări).

D. Necrologuri:

- *În cinstea Sfântului Vasile cel Mare;*
- *În cinstea episcopului Meletie al Antiohiei;*

- *Lauda Sfântului Părintelui nostru Efrem*;
- *Cuvânt la moartea Pulcheriei*;
- *Cuvânt la moartea împărătesei Flaccilla*;
- *Viața Sfântului Grigorie Făcătorul de minuni.*

E. *Scrisori* (în număr de 30) cu caracter personal.

De instituto christiano

Scris în jurul anului 390, deci spre sfârșitul vieții Sfântului Grigorie, tratatul *De instituto christiano* este o operă de maturitate duhovnicească și cărturărească a sfântului capadocian, reprezentând o încununare a gândirii sale teologice, rezultat al unei îndelungate activități de cercetare a Scripturilor și mai ales al unei îndelungate experiențe de adâncă trăire duhovnicească. Acest lucru îl arată prezența în acest tratat a mai multor pasaje din alte două scrieri ale sale mai timpurii, *Despre feciorie* și *Viața lui Moise*, precum și folosirea abundentă a citatelor biblice. Se pare că în această operă s-a folosit de scrierile sale anterioare, precum și de textele scripturistice, pentru a oferi un ultim cuvânt, o concluzie a gândirii și a trăirii sale.

Sfântul Grigorie a scris această lucrare ca un răspuns la insistențele unor monahi care-l rugau să le vorbească despre scopul viețuirii creștine și despre felul în care se poate atinge această țintă. El însuși mărturisește aceasta la începutul tratatului: „Doriți-vă să vă vorbească un călăuzitor dintre noi, un îndrumător care să vă ducă neabătut pe calea vieții, arătându-vă lămurit care este scopul celor care s-au retras din lumea aceasta, care este voia lui Dumnezeu cea bună, plăcută și desăvârșită, care este calea care duce la acest scop, cum se cuvine să viețuiască împreună cei care merg pe această cale, cum trebuie să conducă întâistătătorii acest cor al filosofiei, de ce osteneli au trebuință cei care vor să urce până la culmea cea mai de sus a virtuții și să-și pregătească sufletele, așa încât să fie vrednice să primească Duhul [Sfânt]". După cum această rugăminte cuprinde în sine două întrebări, răspunsul a fost formulat sub forma unei scrieri

în care se pot distinge clar două părți, așa cum o arată și titlul (*Despre scopul cel după Dumnezeu și despre viețuirea cea după adevăr*). Prima parte este o expunere generală despre „scopul cel după Dumnezeu", care, după cum conchide Sfântul însuși, este „curățirea sufletului și sălășluirea Duhului prin sârguința spre fapte bune". A doua parte, cu caracter mai practic, oferă lămuriri cu privire la „viețuirea cea după adevăr", adică viețuirea monahală în toate aspectele ei: relația dintre frați și cea dintre aceștia și întâistătătorul lor, legătura dintre lucrarea lăuntrică și cea exterioară cu care este dator monahul.

Adevăratul titlu al tratatului, așa cum apare în manuscrisele grecești, este *Despre scopul cel după Dumnezeu și despre viețuirea cea după adevăr* sau *Expunere pe scurt către monahii care au cerut un cuvânt despre scopul bunei credințe și despre cum trebuie să viețuiască și să se nevoiască împreună*. Totuși titlul latinesc, *De instituto christiano*, pe care îl oferă ediția *Migne* este cel care fost folosit de-a lungul timpului atât în ediții, cât și în studii.

Manuscrisele care stau la baza tratatului în versiunea sa completă, editată de W. Jaeger, sunt: *Venetus Marcianus graecus 68* (secolul al XII-lea); *Vaticanus graecus 1907* (secolul al XII-lea sau al XIII-lea); *Vaticanus graecus 1433* (secolul al XIII-lea); *Ambrosianus C 135* (secolul al XI-lea); *Epistulae Macarii q. d. Aegyptii magnae (= ep. II) pars altera* (Migne, *PG* 33, 420-442); *Leidensis Gronovianus 12* (secolul al XVI-lea); *Textus vulgatus editionis Parisinae et Mignei*; *Vindobonensis graecus 35* (secolul al XIII-lea).

De instituto christiano și *Epistola Magna*[2]

Oricine parcurge textul acestor două scrieri (*De instituto christiano* a Sfântului Grigorie și *Epistola magna a* Sfântului Macarie) poate vedea limpede că există între ele asemănări care ne duc cu gândul la existența unei influențe exercitate de una dintre ele asupra celeilalte.

[2] Pentru un studiu amănunțit cu privire la relația dintre cele două scrieri, a se vedea lucrarea lui Werner JAEGER: *Two rediscovered Works of Ancient Christian Literature: Gregory of Nyssa and Macarius*, Leiden, 1954.

Prima semnalare a legăturii dintre cele două o găsim într-un manuscris din secolul al XIII-lea al tratatului *De instituto christiano* (*codex Vaticanus graecus 1433*), unde într-o notă marginală în limba greacă se menționează că această cuvântare este preluată din prima epistolă a Sfântului Macarie.

Cercetările cu privire la această problemă au început însă abia în 1910, odată cu J. Stiglmayr, care ajunge la concluzia că Sfântul Macarie l-a copiat pe Sfântul Grigorie de Nyssa, operând numai unele interpolări[3].

În anul 1920, Louis Villercourt afirmă că, dimpotrivă, tratatul este un rezumat al scrisorii, iar a doua parte a acestuia este o copie prescurtată a celei de a doua părți a epistolei[4].

Mai târziu însă avea să se descopere că atât textul epistolei, cât și cel al tratatului care au stat la baza acestor cercetări sunt de autoritate îndoielnică. Această descoperire a fost făcută de W. Jaeger, care a publicat în 1951 textul original al tratatului și al epistolei. În varianta editată de Jaeger, textul tratatului este mult mai amplu decât cel editat de Migne, folosit în cercetările anterioare. Acesta din urmă nu este altceva decât un rezumat al tratatului al cărui autor, după afirmațiile lui Jaeger, nu este tot Sfântul Grigorie[5].

Descoperirea textului original al tratatului a clarificat mult și problema scrierilor macariene. A doua parte a acestuia corespunde aproape literal cu a doua parte a scrisorii Sfântului Macarie editată de Migne. În ceea ce privește prima parte a scrisorii, H. Dörries a observat că aceasta corespunde *Omiliei 40* a Sfântului Macarie. S-a ajuns astfel la concluzia că versiunea din Migne a scrisorii este o compilație a unui scrib medieval, care a pus la un loc *Omilia 40* și a doua parte a tratatului și le-a atribuit Sfântului Macarie. Prin urmare, textul original al scrierii *De instituto christiano* editat de Jaeger a fost sursă atât pentru varianta prescurtată a tratatului din Migne, cât și pentru a doua parte a epistolei editată, de asemenea, de Migne.

---

[3] J. STIGLMAYR, *Makarios d. Gr. und Gregor von Nyssa*, Theologie und Glaube, II, 1910, p. 571.

[4] Louis VILLERCOURT, „La grande lettre grecque de Macarie", în: *Revue de l'Orient chrétien*, XXII, 1930, p. 29 ș.u.

[5] W. JAEGER, *Two rediscovered* ..., p. 54.

În ceea ce privește versiunea epistolei Sfântului Macarie editată de Jaeger, care e cel mai probabil cea originală, „deși nu este o compilație mecanică, cum este *Epistola II* tipărită în Migne, este nu mai puțin legată de tratatul lui Grigorie”[6]. Se pare că intenția Sfântului Macarie a fost aceea de a reda într-un mod mai simplu și mai didactic ideile din *De instituto christiano* spre a alcătui o scriere mai potrivită pentru nevoile mănăstirilor. Mai departe, tot Jaeger afirmă: „Gândirea lui Macarie este departe de a fi o simplă copie a ideilor lui Grigorie, pe care le adoptă. El le-a îmbogățit pe acelea printr-o trăire intensă și le-a făcut expresia propriei lui vieți interioare”[7].

Tradiția hagiografică ne-a transmis cunoscutul episod al întâlnirii dintre Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Efrem Sirul. Căci, pe când Cuviosul Efrem se afla în pustie rugându-se, l-a văzut pe Sfântul Vasile în chipul unui stâlp de foc și, mergând la acesta în Cezareea, Sfântul Vasile l-a recunoscut cu toate că nu-l mai văzuse vreodată și, hirotonindu-l preot, Sfântul Efrem s-a aflat vorbind limpede elinește, el care mai înainte nu cunoștea decât limba siriacă[8]. Episodul este plin de minuni și de o mare încărcătură duhovnicească. Despre vreo astfel de întâlnire între un alt arhiereu capadocian (Sfântul Grigorie de Nyssa) și un alt dascăl al pustiei, un monah de această dată egiptean (Sfântul Macarie cel Mare), tradiția nu ne vorbește. Ni s-a transmis însă dovada întâlnirii lor în duh prin aceste roade ale gândirii și ale trăirii lor, care sunt cele două scrieri: *Epistola cea Mare* și tratatul *De instituto christiano*, lucrări de o mare însemnătate pentru monahismul răsăritean de-a lungul timpului până astăzi.

Totuși problema relației dintre *Epistola Magna* și *De instituto christiano* nu este pe deplin soluționată și se așteaptă încă noi cercetări pe această temă. De aceea oferim în acest volum traducerea *Epistolei* după ambele ediții (Jaeger și Migne) și a tratatului Sfântului Grigorie după ambele ediții (Jaeger și Migne), ca mate-

---

6 W. JAEGER, *Two rediscovered* ..., p. 188.
7 W. JAEGER, *Two rediscovered* ..., p. 224.
8 V. „Viața Sfântului Ierarh Vasile cel Mare”, în: *Viețile Sfinților pe luna ianuarie*, Ed. Mănăstirea Sihăstria, 2005, pp. 35-37.

rial necesar pentru cercetările ulterioare și, mai ales, ca material necesar pentru toți cei dornici de mântuire.

Traducerea tratatului *De instituto christiano* are la bază textul stabilit de ediția Jaeger (Werner JAEGER, *Gregorii Nysseni opera,* vol. VIII, Leiden, Brill, 1952) și după ediția Migne (J.P. MIGNE, *PG* 46, 288-306).

SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA

Cuvânt al Sfântului Grigorie, episcopul Nyssei, despre scopul cel după Dumnezeu și viețuirea cea după adevăr

Dacă își va despărți cineva puțin cugetul de trup și se va îndepărta de lucrarea patimilor[1] și de nechibzuință, cercetându-și astfel sufletul cu gând curat și fără viclenie, va vedea limpede în firea acestuia[2] dragostea lui Dumnezeu pentru noi și scopul creației Sale. Printr-o astfel de cercetare va afla că dorirea și avântul[3] către bine și frumos îi sunt omului proprii și înnăscute. De asemenea, este unită cu firea lui dragostea fericită și nepătimașă pentru acel chip fericit și nematerial a cărui imitație este omul[4]. Dar amăgirea celor văzute și vremelnice înșală și atrage

---

[1] Concept fundamental pentru Sfântul Grigorie de Nyssa. Patimile, pasiunile vor fi asimilate de autorul nostru tunicilor de piele din *Facerea* 3, 21 (*cf. Dialogul despre suflet și înviere*), așadar ele reprezintă iraționalitatea și condiția decăzută, definitorii de acum pentru natura umană. (n.P.P.)

[2] Adică a sufletului.

[3] Omul este definit de năzuința sa nepotolită de a-L cunoaște și a se uni cu Dumnezeu (*cf.* SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA, *Omilii la Cântarea Cântărilor*, 9, 1). Această nostalgie a Paradisului aparține structural omului, fiind răsădită în sufletul său de Dumnezeu Însuși (*cf.* SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA, *Marele Cuvânt Catehetic*, 5). Acest avânt către Dumnezeu este epectaza, apropierea asimptotică și fără sfârșit de Dumnezeu (*cf.* SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA, *Viața lui Moise*, 2).(n.P.P.)

[4] *Cf. Facerea* 1, 26. Imaginea este un dat ontologic, asemănarea se dobândește prin liberul arbitru – va spune Sfântul Grigorie de Nyssa în tratatul său despre crearea omului. Tot aici va realiza o frumoasă comparație, afirmând că imaginea (chipul) lui Dumnezeu este veșmântul omului primit la creația sa, iar asemănarea reprezintă frumoasele culori primite de acest veșmânt prin virtuți. *Imaginea lui Dumnezeu.* Acest concept constituie pilonul fundamental al antropologiei creștine. Însă pentru a înțelege conceptul în contextul semitic, trebuie precizat că vechii semiți nu cunoșteau dihotomia trup-suflet. Omul în integralitatea ființei sale este imaginea lui Dumnezeu în măsura în

mereu prin patimi dobitoceşti şi plăceri amare sufletul nepăsător, dedat trândăviei, trăgându-l către o cumplită răutate, care se naşte din plăcerile vieţii şi-i duce la moarte pe cei care o iubesc. De aceea, harul Mântuitorului nostru a dăruit celor care îl primesc cu dragoste leacul mântuitor pentru suflete, care este cunoaşterea adevărului. Prin aceasta se destramă amăgirea care îl atrage pe om şi se stinge pofta ruşinoasă a trupului, căci sufletul care a primit cunoaşterea este călăuzit prin lumina adevărului către ceea ce este dumnezeiesc şi către propria-i mântuire.

Aşadar, voi care aţi primit după vrednicie această cunoaştere şi dumnezeiasca dragoste, potrivit cu firea dată sufletului, mergeţi împreună cu hotărâre pe calea cea dreaptă şi, urmând dreptarul apostolesc[5] arătat în *Fapte*, doriţi-vă să vă vorbească un călăuzitor dintre noi, un îndrumător care să vă ducă neabătut pe calea vieţii, arătându-vă lămurit care este scopul celor care s-au retras din lumea aceasta, care este voia lui Dumnezeu cea bună, plăcută şi desăvârşită[6], care este calea care duce la acest scop, cum se cuvine să vieţuiască împreună cei care merg pe această

---

care este numit stăpân al creației, reprezentant, delegat al lui Dumnezeu pe pământ (asemenea statuilor împăratului care erau răspândite în întreg imperiul, unde nu putea fi prezent în persoană). În imperiile vechi orientale suveranul era numit adeseori „imagine a divinității", fiind învestit cu autoritatea acesteia. Totuși trebuie menționată diferența fundamentală între cosmogonia ebraică, în care omul este învestit cu autoritate regală, și cosmogoniile vechi mesopotamiene, în care oamenii sunt creați ca sclavi ai zeilor. Ebraicul *selem* are înțelesul de „imagine exactă, copie, reproducere, asemănare, oglindire, reprezentare plastică, statuie, efigie, figurină, replică, siluetă, columnă cu inscripții, model, desen, idol, formă". Așadar, omul este o reproducere a divinității la altă scară. Echivalentul grecesc εἰκών are sensul de „imagine, imitaţie sau reproducere a arhetipului, imagine în oglindă, bust, statuie, descriere a unei persoane, reprezentare, fantomă, imagine mentală, idol, model, arhetip". *Vulgata* îl traduce prin *imago* – „imagine, reprezentare, imitaţie, portret, mască, mulaj, fantomă, nălucire, viziune, vedenie, copie, parabolă, reproducere, umbră". Având în vedere aceste sensuri, precizăm că un echivalent românesc mai potrivit, în contextul limbii actuale, este „imagine", nu „chip", care, în vorbirea curentă, are sensul principal de „faţă, fizionomie". Teodoret al Cyrului va sintetiza opiniile privind conţinutul *imaginii lui Dumnezeu* astfel: partea nevăzută a sufletului, trupul, sinteza dintre sensibil și inteligibil și capacitatea de a porunci, liberul arbitru (*Chestiuni privitoare la Facere*, 20). (n.P.P.)

[5] Viața cenobitică monastică este considerată ca derivând direct din comunitatea apostolică a Bisericii primare. (n.P.P.)

[6] *Cf. Romani* 12, 2.

cale, cum trebuie să conducă întâistătătorii acest cor al filosofiei[7], de ce osteneli au trebuință cei care vor să urce până la culmea cea mai de sus a virtuții și să-și pregătească sufletele, așa încât să fie vrednice să primească Duhul [Sfânt].

Deci, de vreme ce ne cereți să vorbim despre acestea nu doar prin viu grai, ci și însemnându-le într-o scrisoare, pentru ca, având cuvintele așternute în aceasta ca într-o vistierie a amintirii, să le luați atunci când aveți nevoie, vom încerca, potrivit cu harul dăruit nouă de la Duhul, să răspundem dorinței voastre, știind bine că dreptarul evlaviei dintru voi este bine așezat pe dogma credinței[8], potrivit căreia dumnezeirea fericitei și veșnicei Treimi este una care nu se schimbă nicidecum, ci este înțeleasă și închinată ca fiind de o singură ființă, o singură slavă și de aceeași voință, în trei Ipostasuri[9], așa cum am mărturisit mai înainte cu mulți martori de față, prin Duhul Care ne-a spălat în izvorul Tainei[10].

Știind deci că această mărturisire de credință evlavioasă și fără de păcat este bine întemeiată în adâncul sufletului vostru și [cunoscând] avântul și urcușul vostru, pe calea faptelor, către ceea ce este bun și fericit, vă scriem culegând câteva semințe de învățătură din Scripturile date nouă de către Duhul. Am folosit aceste cuvinte, după trebuință, din mai multe locuri din Scriptură spre a întări cele spuse și spre a arăta prețuirea noastră față de aceasta, ca să nu părem că lăsăm la o parte harul cel de sus pentru a naște noi fii nelegitimi, [roade] ale unei minți sărace și smerite, și că, plăsmuind niște imagini ale dreptei credințe din gândurile cele din afară[11], le punem cu nechibzuință în locul Scripturilor, mândrindu-ne cu o cugetare deșartă.

---

[7] „Corul filosofiei" desemnează comunitatea monahală. Pentru Părinții capadocieni, viața ascetică monastică va primi numele de „adevărata filosofie" (*cf.* SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA, *Viața Sfintei Macrina*, 2). (n.P.P.)

[8] Ortopraxia derivă din ortodoxie. Dogma este, de fapt, formalizarea, formularea rațională a unei experiențe ascetice și mistice. (n.P.P.)

[9] În scrierea sa *Împotriva macedonienilor*, 6, Sfântul Grigorie de Nyssa va utiliza comparația cu trei torțe arzând în același foc. (n.P.P.)

[10] Sfântul Grigorie face referire la Sinodul al II-lea Ecumenic de la Constantinopol din 381 (care a proclamat dumnezeirea Sfântului Duh), în care el însuși a avut un rol teologic determinant. (n.P.P.)

[11] Expresie consacrată a limbajului patristic: adică din învățăturile celor „din afara" Bisericii, *i.e.* cultura păgână greco-romană. (n.P.P.)

Așadar, cel care voiește să-I predea lui Dumnezeu sufletul și trupul său, potrivit cu legea dreptei credințe, și să-I aducă jertfă curată și nesângeroasă[12], făcând călăuză a vieții sale credința cea dreaptă pe care ne-o propovăduiesc glasurile sfinților în întreaga Scriptură, trebuie să pornească pe calea virtuții cu sufletul supus și ascultător, dezlegându-se cu totul de legăturile vieții acesteia și eliberându-se de toată lucrarea celor neînsemnate și deșarte, devenind cu totul doar al lui Dumnezeu prin credință și prin viața sa, știind bine că acolo unde este credință drept-cinstitoare și viață neprihănită, acolo este de față și puterea lui Hristos. Iar acolo unde este puterea lui Hristos, acolo este stârpirea a toată răutatea și a morții care jefuiește viața noastră. Căci [duhurile] cele rele nu au prin ele însele putere să se împotrivească puterii Stăpânului, ci s-au născut din neascultarea poruncilor. Ce a pătimit odinioară cel întâi zidit, îndură acum toți cei care urmează de bunăvoie neascultării aceluia. Iar pe cei care urmează Duhului, având cugetare fără de viclenie, credință întru deplină cunoștință și conștiință fără de pată, puterea Duhului îi curățește, potrivit celui care a zis: „Că Evanghelia noastră nu a fost la voi numai în cuvânt, ci și întru putere și întru Duhul Sfânt și în deplină încredințare, după cum știți"[13]. Și iar: „Întreg duhul vostru și sufletul și trupul să se păzească fără de prihană întru numele Domnului nostru Iisus Hristos"[14], Care a dat prin spălare celor vrednici arvuna nemuririi, așa încât talantul încredințat fiecăruia să aducă, prin lucrarea celor încredințate, bogăția cea nevăzută[15]. Căci mare este, fraților, mare este Sfântul Botez pentru cei care îl primesc cu frică spre dobândirea celor nemateriale.

Căci Duhul Cel bogat și îmbelșugat – Care revarsă asupra celor ce-L primesc harul de care s-au umplut Sfinții Apostoli, ce au adus bisericilor lui Hristos roadele deplinătății Sale[16] – rămâne împreună-locuitor și împreună-lucrător cu cei care Îl primesc în dar cu inimă curată, după măsura credinței fiecăruia

---

[12] Jertfele Noului Testament. (n.P.P.)

[13] *1 Tesaloniceni* 1, 5.

[14] *1 Tesaloniceni* 5, 23.

[15] Se exprimă clar doctrina sinergiei har-liber arbitru. (n.P.P.)

[16] Prin Duhul Sfânt, Hristos Se sălășluiește în sufletele credincioșilor. (n.P.P.)

dintre cei care se împărtășesc de El. Acesta zidește binele în fiecare, [dând] sufletului râvnă pentru faptele credinței, potrivit cuvintelor Domnului, Care a zis că, precum acela a primit mina[17] spre a lucra cu ceea ce i s-a dat, tot așa și harul Sfântului Duh se dă fiecăruia spre propășirea și sporirea celui care l-a primit. Căci sufletul născut din nou prin puterea lui Dumnezeu trebuie să crească până la măsura vârstei înțelegătoare celei întru Duhul, fiind udat neîncetat cu sudorile virtuții și cu darurile harului.

După cum trupul, la început, când se naște, este ca un prunc prin fire, dar nu rămâne la această vârstă fragedă, ci, fiind hrănit cu mâncărurile trupești, potrivit cu legea firii, ajunge până la măsura care îi este dată, tot așa și sufletul nou-născut, după ce a fost vătămat de boala venită asupra lui prin neascultare, este readus prin împărtășirea cu Duhul la frumusețea de la început[18], pe care o avea prin fire, și nu rămâne mereu prunc, nici nu stă fără lucrare și nemișcat, dormind în starea pe care o avea la naștere, ci se hrănește cu hrana care îi este proprie, crescând, prin toate virtuțile și prin osteneli, până la măsura pe care o cere firea. Astfel, prin puterea Duhului și prin propriile virtuți, rămâne nevătămat de tâlharul cel nevăzut care întinde sufletelor multe curse ascunse.

Așadar, trebuie să înainteze mereu până la [vârsta] bărbatului desăvârșit, potrivit cuvântului apostolesc: „Până vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la [starea] bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos, ca să nu mai fim copii duși de valuri, purtați încoace și încolo de orice vânt al învățăturii, prin vicleșug, spre uneltirea rătăcirii, ci, ținând adevărul, să creștem în toate pentru El, Care este capul – Hristos"[19]. Și, în alt loc, tot el zice: „Să nu vă potriviți cu acest veac, ci să vă schimbați prin înnoirea minții, ca să deosebiți care

---

[17] *Cf.* parabola minelor (unitate de măsură a greutății); *v. Luca* 19, 13. (n.P.P.)

[18] Aluzie la chipul lui Dumnezeu primit de om de la începutul creației și care, prin căderea protopărinților în păcat, a fost corupt și întunecat, însă nu nimicit. Căderea lui Adam nu a antrenat o pierdere a imaginii dumnezeiești după care omul a fost creat (potrivit Sfântului Epifanie de Salamina, Origen ar fi susținut această idee; cf. FERICITUL IERONIM, *Epistola* 51, 6). Prin botez, frumusețea originară a sufletului este refăcută. (n.P.P.)

[19] *Efeseni* 4, 13-15.

este voia lui Dumnezeu cea bună, plăcută și desăvârșită"[20]. Și spune apoi că voia desăvârșită a lui Dumnezeu este ca sufletul să ia chipul bunei credințe prin harul Duhului, care, însoțit de ostenelile sufletului, face ca acesta să înflorească întru desăvârșită frumusețe.

Așadar, nu ține de noi ca trupul să crească, căci firea nu dă măsura trupului potrivit cu judecata și cu plăcerea omului, ci potrivit cu pornirea și necesitatea ei. Dar măsura și frumusețea sufletului care se naște din nou țin de puterea noastră de judecată, căci este dată de harul Duhului, prin osteneala celui care îl primește. Pe măsură ce sporești nevoințele pentru buna credință, crește și sufletul, prin lupte și osteneli, către care și Domnul nostru ne îndeamnă, zicând: „Siliți-vă să intrați prin poarta cea strâmtă"[21]; și iar: „Siliți-vă, căci cei care se silesc iau Împărăția cerurilor"[22]; și: „Cel ce va răbda până la sfârșit, acela se va mântui"[23]; și: „Întru răbdarea voastră veți dobândi sufletele voastre"[24]. Iar Apostolul spune: „Să alergăm cu stăruință în lupta care ne stă înainte"[25]; și: „Așa alergați ca să luați"[26]; și iar: „Ca slujitori ai lui Dumnezeu întru multă răbdare"[27]; și așa mai departe.

De aceea ne îndeamnă să alergăm și ne poruncește să ținem cu tărie lupta, pentru că darul harului se măsoară după ostenelile celui care îl primește. Căci viața veșnică și bucuria negrăită din ceruri sunt dăruite de harul Duhului, dar vrednicia de a primi darurile și bucuria harului sunt date de dragostea pentru osteneli însoțită de credință[28].

Adunându-se laolaltă, faptele dreptății și harul Duhului umplu de fericită viață sufletul în care se unesc. Iar dacă se despart una de alta, nu mai aduc sufletului niciun folos. Căci harul lui

---

[20] *Romani* 12, 2.
[21] *Luca* 13, 24.
[22] *Matei* 11, 12.
[23] *Matei* 10, 22.
[24] *Luca* 21, 19.
[25] *Evrei* 12, 1.
[26] *1 Corinteni* 9, 24.
[27] *2 Corinteni* 6, 4.
[28] Din nou este afirmată, cu multă limpezime, învățătura tradițională privind conlucrarea dintre har și libertate. (n.P.P.)

Dumnezeu, prin firea lui, nu cercetează sufletele care fug de mântuire, iar puterea virtuții omenești nu este singură de ajuns spre a ridica sufletele până la chipul vieții [celei adevărate] dacă acestea sunt lipsite de har. Căci zice: „De n-ar zidi Domnul casa și de n-ar păzi cetatea, în zadar ar priveghea cel care păzește și s-ar osteni cel care zidește"[29]. Și iar: „Că nu cu sabia lor au moștenit pământul și brațul lor nu i-a mântuit"[30], chiar dacă s-au folosit de săbii și de brațe în luptă, „ci dreapta Ta și brațul Tău și lumina feței Tale"[31]. Ce înseamnă aceasta? Că slujitorii Domnului primesc în luptă ajutor de sus și că nu trebuie să-și pună nădejdea în străduințele omenești, crezând că dobândesc cununa doar prin ostenelile lor, ci trebuie să lase în voia lui Dumnezeu nădejdea cu privire la sfârșit.

Așadar, cel care tinde către viața cea fericită și dorește să-și îndrepteze viețuirea către aceea trebuie să știe care este voia lui Dumnezeu, către care privind, să se sârguiască. Iar voia desăvârșită a lui Dumnezeu este ca acesta să-și curățească sufletul prin har de toată întinăciunea, înălțându-l mai presus de plăcerile trupului, și să-l aducă lui Dumnezeu curat, dornic și în stare să vadă acea lumină duhovnicească negrăită[32]. Pe unii ca aceștia și Domnul îi fericește, zicând: „Fericiți cei curați cu inima, că aceștia vor vedea pe Dumnezeu"[33]. Iar în alt loc poruncește: „Fiți, dar, voi desăvârșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârșit este"[34]. Către această desăvârșire și Apostolul ne îndeamnă să alergăm, zicând: „Ca să înfățișăm pe tot omul desăvârșit în Hristos, lucru pentru care mă și ostenesc luptând"[35]. Iar David, vorbind de la Duhul, îi învață pe cei care vor să urmeze filosofia cea dreaptă calea adevăratei filosofii. Pe aceasta trebuie să o străbată către scopul ultim, cerând de la Dătătorul cele pe care Duhul le arată prin David: „Fie inima mea fără prihană întru îndreptările Tale ca să nu mă rușinez"[36]. Îi îndeamnă pe cei care,

---

[29] *Psalmul* 126, 1.
[30] *Psalmul* 43, 4.
[31] *Psalmul* 43, 5.
[32] Este rezumat itinerariul duhovnicesc al sufletului: despătimire, desprinderea de cele temporale și contemplarea lui Dumnezeu, *unio mystica*. (n.P.P.)
[33] *Matei* 5, 8.
[34] *Matei* 5, 48.
[35] *Coloseni* 1, 28-29.
[36] *Psalmul* 118, 80.

prin răutate, s-au îmbrăcat cu rușinea[37] să se teamă de aceasta și să se dezbrace de ea, ca de o haină întinată și de ocară.

Căci zice iarăși: „Atunci nu mă voi rușina, când voi căuta spre toate poruncile Tale”[38]. Vezi cum Duhul leagă îndrăzneala de plinirea poruncilor! Și iarăși [zice]: „Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeule, și duh drept înnoiește întru cele dinăuntru ale mele”[39] „și cu duh stăpânitor mă întărește”[40]. Iar în alt loc întreabă: „Cine se va sui în muntele Domnului?”[41] Apoi răspunde: „Cel nevinovat cu mâinile și curat cu inima”[42]. Cel care este curat întru toate se suie în muntele lui Dumnezeu[43], cel care nu și-a întinat sufletul nici cu gândul, nici cu cunoștința, nici cu faptele, căci nu a rămas până la sfârșit în cele rele, ci, dobândind duhul stăpânitor prin fapte și gânduri bune, și-a zidit din nou inima care fusese stricată de răutate.

Iar Sfântul Apostol, vorbind despre feciorie celor care au ales să trăiască într-însa, descrie cum trebuie să fie o astfel de viețuire: „Fecioara”, zice, „poartă grijă de cele ale Domnului, ca să fie sfântă cu trupul și cu duhul”[44]. Prin aceasta spune că trebuie să fie curată și cu sufletul, și cu trupul. Poruncește să fugă cât mai departe de orice păcat, fie văzut, fie ascuns, adică să se ferească cu totul de păcatele săvârșite cu fapta sau cu gândul. Căci scopul sufletului care cinstește fecioria este să se apropie de Dumnezeu și să se facă mireasă a lui Hristos.

Deci cel care vrea să se unească cu cineva trebuie să-și însușească, prin imitare, felul de a fi al aceluia cu care se unește. De aceea este de trebuință ca sufletul care dorește să se facă mireasă a lui Hristos să se asemene, după putere, frumuseții lui Hristos, prin virtute. Căci nu se poate uni cu lumina acela peste care nu a strălucit lumina[45]. Și pe Apostolul Ioan l-am auzit zicând: „Tot

---

[37] Rușinea, o consecință a căderii în păcatul orginar; *cf. Facerea* 3, 20. (n.P.P.)
[38] *Psalmul* 118, 6.
[39] *Psalmul* 50, 11.
[40] *Psalmul* 50, 13.
[41] *Psalmul* 23, 3.
[42] *Psalmul* 23, 4.
[43] Muntele Taborului, simbol al urcușului neîncetat al sufletului către Dumnezeu, imagine deja consacrată prin *Viața lui Moise*, 2, a Sfântului Grigorie de Nyssa. (n.P.P.)
[44] *1 Corinteni* 7, 34.
[45] Sufletul ca oglindă a lui Dumnezeu (*cf.* 2 *Corinteni* 3, 18) – temă predilectă a Sfântului Grigorie de Nyssa (*cf. Omilii despre Fericiri*, 6, 4). (n.P.P.)

cel care are această nădejde se curățește pe sine, precum Acela este curat"[46]. Iar Apostolul Pavel [spune]: „Fiți următori ai mei, precum și eu sunt al lui Hristos"[47].

Căci sufletul care voiește să zboare către Dumnezeu și să se alipească de Hristos trebuie să alunge de la sine tot păcatul, atât cel care se săvârșește la arătare, prin fapte, adică: furtul, răpirea, adulterul, lăcomia, desfrânarea, boala vorbăriei și toate felurile de păcate văzute, cât și cel care zace ascuns în suflete, tăinuindu-se față de cei din afară, și îl roade pe om amarnic, cu dinți cumpliți. Așa este pizma, necredința, obiceiul rău, viclenia, pofta pentru cele ce nu se cuvin, ura, fățărnicia, slava deșartă și tot roiul ascuns al răutății, pe care Scriptura îl urăște și de care se scârbește, ca și de păcatele cele văzute, căci sunt înrudite între ele și răsărite din aceeași răutate[48].

Ale cui oase le-a risipit Domnul? Nu ale celor care sunt plăcuți oamenilor[49]? De cine Se scârbește Domnul ca de un blestemat și ucigaș? Nu de bărbatul prefăcut și viclean? Căci „de bărbatul vărsător de sânge și viclean Se scârbește Domnul"[50]. Oare pe „cei care grăiesc pace către aproapele lor, dar cele rele sunt în inimile lor"[51], nu îi blestemă David la arătare, strigând către Dumnezeu: „Dă-le lor după faptele lor"[52]? Și zice: „În inimă fărădelege lucrați pe pământ"[53]. Deci Dumnezeu a numit „lucrare" mișcarea păcatului cea dintr-ascuns. De aceea ne poruncește nici să nu căutăm laude din partea oamenilor, nici să nu ne rușinăm de ocările pe care ni le aduc. Căci pe cei care dau milostenie celui sărac la arătare și trâmbițează pe pământ când își împart [averile], Scriptura îi lipsește de plata din ceruri. De cauți să placi oamenilor și dai ca să fii lăudat, ți se răsplătește pentru binefacere prin laudele oamenilor față de care ai arătat milă. Așadar, nu căuta răsplată în ceruri dacă ai adunat în hambare jos [pe

---

46 *1 Ioan* 3, 3.

47 *1 Corinteni* 11, 1.

48 Aluzie la doctrina stoică a identității și consubstanțialității viciilor. (n.P.P.)

49 *Cf. Psalmul* 52, 7.

50 *Psalmul* 5, 6.

51 *Psalmul* 27, 4.

52 *Psalmul* 27, 5.

53 *Psalmul* 57, 2.

pământ], nici nu aştepta cinste de la Dumnezeu, căci ai primit-o de la oameni. Doreşti slavă nemuritoare? Arată într-ascuns viaţa ta Celui care poate să-ţi dăruiască ceea ce doreşti. Ţi-e frică de ruşinea veşnică? Teme-te de Cel care va da la iveală această ruşine în ziua Judecăţii.

Atunci cum de zice Domnul: „Să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, aşa încât să vadă faptele voastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri”[54]? Fiindcă porunceşte ca cel care urmează poruncile lui Dumnezeu, orice ar face, să facă privind către El, făcându-I doar Lui pe plac, fără a vâna nicidecum slavă de la oameni. Să fugă de laudele acestora şi de vădirea [faptelor sale], dar prin vieţuire şi fapte să le fie cunoscut tuturor, pentru că nu a zis: „Ca să-l admire pe cel care se vădeşte” cei care văd acestea, ci: „Ca să-L slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri”. Deci porunceşte ca toată slava să-I fie închinată lui Dumnezeu şi orice faptă să fie după voia Lui, Cel de la care vine şi răsplata pentru faptele de virtute.

Îţi porunceşte să fugi şi să te îndepărtezi de lauda rostită cu limba cea pământească. Iar cel care caută aceasta şi îşi îndreaptă viaţa spre ea nu numai că se lipseşte de slava veşnică, ci trebuie să se aştepte încă de pe acum şi la pedeapsă. Căci zice: „Vai vouă când toţi oamenii vă vor vorbi de bine”[55]. Să fugi, dar, de toată cinstea de la oameni, al cărei sfârşit sunt ruşinea şi ocara veşnică, şi să doreşti laudele de sus, grăind cuvintele lui David: „De la Tine este lauda mea”[56]; şi: „În Domnul se va lăuda sufletul meu”[57]. Iar fericitul Apostol porunceşte şi celui care mănâncă să nu se împărtăşească cu nepăsare de hrana ce îi stă înainte, ci mai întâi să dea slavă Celui care i-a dat cele trebuincioase vieţii[58]. Astfel ne îndeamnă să defăimăm întru toate slava de la oameni şi să căutăm slavă doar de la Dumnezeu. Căci cel care face aşa este numit „credincios” de către Domnul. Iar pe cel care caută cinstea de aici [de pe pământ] îl aşază în rând cu cei necredincioşi. Căci zice:

---

[54] *Matei* 5, 16.
[55] *Luca* 6, 26.
[56] *Psalmul* 21, 29.
[57] *Psalmul* 33, 2.
[58] *Cf. 1 Corinteni* 10, 31.

„Cum puteți voi să credeți când primiți slavă unii de la alții, și slava care vine de la Unul-Dumnezeu nu o căutați?”[59]

Iar în privința urii, ascultă-l pe Ioan, care spune în ce fel este aceasta: „Cel care îl urăște pe fratele său este ucigaș de oameni; și știți că orice ucigaș de oameni nu are viață veșnică”[60]. Pe cel care își urăște fratele, îl desparte de viață, ca și pe ucigașul de oameni, și ura o numește pe față „ucidere”. Căci pe cel care a stricat și a surpat dragostea față de aproapele și, în loc să-i fie prieten, i s-a făcut dușman, pe bună dreptate îl poate număra cineva între ucigașii de oameni, căci ține ură ascunsă față de aproapele, precum aceia față de cei împotriva cărora uneltesc.

Că nu există nicio deosebire între relele ascunse înlăuntru și cele arătate și văzute, o arată lămurit Apostolul, căci le pune la un loc și le numără laolaltă ca unele care sunt deopotrivă, zicând: „Și, precum n-au încercat să aibă pe Dumnezeu întru cunoștință, [tot așa] i-a lăsat la mintea lor fără judecată să facă ceea ce nu se cuvine, plini fiind de toată nedreptatea, de desfrânare, de viclenie, de lăcomie, de răutate; plini de pizmă, de ucidere, de ceartă, de înșelăciune, de purtări rele; bârfitori, grăitori de rău, urâtori de Dumnezeu, ocărâtori, semeți, trufași, născocitori de rele, nesupuși părinților, neînțelepți, călcători de cuvânt, fără dragoste, neînduplecați, nemilostivi; care, deși au cunoscut dreapta orânduire a lui Dumnezeu – că cei care fac unele ca acestea sunt vrednici de moarte –, nu numai că fac ei acestea, dar le mai și încuviințează celor care le fac”[61].

Vezi cum a împletit laolaltă obiceiul rău, mândria, viclenia și celelalte patimi ascunse cu uciderea, cu lăcomia și cu toate cele de acest fel? Domnul Însuși strigă, zicând: „Ceea ce la oameni este înalt este urâciune înaintea lui Dumnezeu”[62]. Și: „Cel care se înalță pe sine se va smeri, iar cel care se smerește pe sine se va înălța”[63]. Iar *Înțelepciunea* zice: „Necurat este înaintea Domnului tot cel cu inima semeață”[64]. Și în celelalte locuri din Scriptură se

---

59 *Ioan* 5, 44.
60 *1 Ioan* 3, 15.
61 *Romani* 1, 28-32.
62 *Luca* 16, 15.
63 *Luca* 14, 11.
64 *Pildele* 16, 5.

pot găsi multe [cuvinte] care osândesc patimile ascunse în suflete. Acestea sunt atât de rele și de greu de vindecat și atâta tărie au căpătat în adâncul sufletului, încât nu este cu putință să fie smulse și nimicite numai prin sârguința și virtutea omenească. Doar primind ajutor, prin rugăciune, de la puterea Duhului ar putea cineva să biruiască răutatea asupritoare dinăuntrul său. Aceasta o învață Duhul, folosindu-Se de glasul lui David: „De cele ascunse ale mele curățește-mă și de cele străine ferește pe robul Tău"[65].

Omul ca întreg este alcătuit din două părți: suflet și trup. Trupul îl împrejmuiește din afară, iar sufletul rămâne înăuntru de-a lungul vieții. Asupra trupului trebuie să se vegheze ca asupra unui templu al lui Dumnezeu și să fie păzit, ca nu cumva vreunul dintre păcatele văzute, abătându-se asupra lui, să-l zdruncine și să-l surpe. Despre aceasta vorbește și Apostolul, amenințând: „Pe cel care strică templul lui Dumnezeu, îl va strica Dumnezeu"[66]. Iar sufletul, care este înăuntru, trebuie străjuit cu toată paza, ca nu cumva, ivindu-se din adânc vreo cursă a răutății[67], să robească sufletul, surpând gândurile binecredincioase și umplându-l de patimile care îl atrag pe ascuns.

Așadar, trebuie să păzim bine sufletul, întorcându-ne adesea către el, ca un comandant care poruncește, strigând: „Omule, cu toată straja «păzește-ți inima, căci din ea țâșnește viața»[68]!" Iar straja sufletului sunt gândurile binecredincioase întărite de frica de Dumnezeu, de harul Duhului și de faptele de virtute. Cel care își întrarmează sufletul cu acestea lesne zădărnicește atacurile tiranului, adică viclenia, pofta, îngâmfarea, mânia, pizma și toate pornirile viclene ale răutății dinăuntru.

Trebuie deci ca lucrătorul virtuții să fie simplu și neclintit, știind să cultive doar roadele bunei credințe. Niciodată să nu-și abată viața spre căile răutății, nici să nu-și despartă gândurile de

---

[65] *Psalmul* 18, 13-14.

[66] *1 Corinteni* 3, 17.

[67] Influența platonică este evidentă. Trupul este prezentat ca un accesoriu al sufletului și ca sediu și izvor al patimilor. Antropogonia ebraică arhaică (cf. *Facerea* 2, 7) nu făcea distincție între trup și suflet (ca în concepția greacă), ci vedea omul ca țărână însuflețită de duhul lui Iahve. (n.P.P.)

[68] *Pildele* 4, 23.

credința cea dreaptă, ci să fie de un singur fel, drept și neispitit de patimile ce se află în afara căii sale. Căci este cu neputință ca cea care s-a însoţit cu un singur bărbat și cea care întinează nunta prin preacurvie să aștepte aceeași răsplată a vieţii.

Zice fericitul Moise: „Să nu înjugi în aria ta animale de soiuri diferite, cum ar fi un bou și un asin, ci, înjugând animale de același soi, să-ţi treieri recolta”[69]. „Să nu ţeși in în haină de lână, nici lână în haină de in.”[70] „Să nu cultivi în ţarina ta două feluri de roade, nici de două ori în an. Să nu împreunezi animal de un soi cu altul de alt soi, ci pe cele de același soi să le împreunezi.”[71]

Ce voiește Sfântul să spună prin aceste pilde? Că nu trebuie să sădim laolaltă răutate și virtute în același suflet, nici să nu ne împărţim viaţa între cele potrivnice, cultivând și spini și grâu în același suflet; nici să nu cadă în adulter mireasa lui Hristos[72] cu vrăjmașii lui Hristos, așa încât să zămislească lumină și să nască întuneric. Căci nu pot sta acestea împreună, după cum nici virtuţile nu pot sta împreună cu patimile. Ce prietenie este între cumpătare și neînfrânare? Sau ce înţelegere este între nedreptate și dreptate? Ce părtășie este între lumină și întuneric? Nu se resping totdeauna unul pe altul, nevoind a fi împreună, pentru că sunt potrivnice?

Așadar, lucrătorul înţelept trebuie să scoată, ca dintr-un izvor bun de băut, apele curate ale vieţii, neamestecate nicidecum cu mâl, cunoscând numai roadele lui Dumnezeu pentru care să se ostenească de-a lungul întregii vieţi cu stăruinţă.

Astfel, chiar dacă s-ar strecura pe ascuns vreun gând străin între roadele virtuţii, Cel care pe toate le vede, privind spre ostenelile tale, degrabă va smulge, cu puterea Sa, acea rădăcină vicleană și ascunsă a gândurilor, mai înainte de a răsări. Pe cel care stăruie în ostenelile pentru virtute îl cercetează neîntârziat harul Duhului, cel ce nimicește seminţele răutăţii. Și cel care șade pururea în preajma lui Dumnezeu nu poate fi lipsit de nădejde și trecut cu vederea fără a i se face dreptate.

---

[69] *Deuteronomul* 22, 10.
[70] *Deuteronomul* 22, 11.
[71] *Leviticul* 19, 19.
[72] Primul care a desemnat astfel Biserica lui Hristos a fost Tertulian (*cf. Despre înviere*, 61, 6). (n.P.P.)

Ştii de văduva din Evanghelie care a înfăţişat înaintea unui judecător lipsit de iubire de oameni marea nedreptate [ce i se făcuse]. Ea l-a înduplecat pe judecător rugându-l cu multă stăruinţă, aşa încât acesta l-a pedepsit pe cel care o nedreptăţise. Deci nici tu nu înceta să te rogi[73]. Dacă îndrăzneala aceleia în rugăciune a schimbat hotărârea unui stăpân nemilostiv, cum să slăbim noi râvna faţă de Dumnezeu, a Cărui milă se pleacă adesea către cei care cer? Dar şi Domnul Însuşi, primind stăruinţa noastră în rugăciuni şi îndemnându-ne să avem râvnă, zice: „Auziţi ce spune judecătorul cel nedrept? Cu atât mai mult Tatăl vostru Cel ceresc va face dreptate celor care strigă către El ziua şi noaptea. Da, vă zic vouă că le va face dreptate în curând"[74]. Iar Apostolul, mult sârguindu-se şi luptându-se pentru ca ucenicii binecredincioşi să înainteze spre desăvârşire şi arătând tuturor ţinta adevărului, zice: „Sfătuind pe orice om şi învăţând întru toată înţelepciunea, ca să înfăţişăm pe tot omul desăvârşit în Hristos. Spre aceasta mă şi ostenesc, luptându-mă"[75]. Şi iarăşi se roagă ca cei care s-au învrednicit, prin botez, de pecetea Duhului[76] să sporească în vârsta duhovnicească prin darul Duhului, căci zice: „Drept aceea, auzind de credinţa voastră şi de dragostea pe care o aveţi către toţi sfinţii, nu încetez a mă ruga pentru voi şi a cere ca Dumnezeul Domnului nostru Iisus Hristos, Tatăl slavei, să vă dea vouă duhul înţelepciunii şi al descoperirii spre cunoaşterea Lui şi să vă lumineze ochii inimii ca să pricepeţi care este nădejdea chemării Lui, care este bogăţia slavei moştenirii Lui între sfinţi şi cât de covârşitoare este mărimea puterii Lui întru noi, cei care credem"[77]. Apoi spune despre felul în care se face împărtăşirea cu Duhul: „După lucrarea puterii Lui, pe care a lucrat-o în Hristos, sculându-L din morţi"[78].

---

[73] Insistenţa asupra rugăciunii – ca şi cea asupra lucrării şi prezenţei Duhului Sfânt în viaţa creştinului – au contribuit la punerea sub semnul îndoielii a paternităţii nyssene a acestei opere. (n.P.P.)

[74] *Luca* 18, 6-8.

[75] *Coloseni* 1, 28-29.

[76] *Cf.* 2 *Corinteni* 1, 21. Duhul Sfânt conduce întreaga viaţa creştină către desăvârşire. (n.P.P.)

[77] *Efeseni* 1, 15-19.

[78] *Efeseni* 1, 19-20.

Vorbeşte aici limpede despre împărtăşirea cu Duhul şi despre lucrarea Acestuia asupra celor care se împărtăşesc cu El, căci zice: „Ca să primiţi şi voi în acelaşi chip încredinţarea Lui". Apoi, puţin mai departe, în aceeaşi epistolă, se roagă ca ei [să primească] ceva şi mai însemnat, căci cere să vină asupra lor o putere şi mai mare a Duhului: „Pentru aceasta îmi plec genunchii înaintea Tatălui Domnului nostru Iisus Hristos, din Care își trage numele orice neam din cer şi de pe pământ, să vă dăruiască, după bogăţia slavei Sale, ca prin Duhul Său să fiţi puternic întăriţi în omul dinăuntru şi Hristos să Se sălășluiască prin credinţă în inimile voastre, înrădăcinaţi şi întemeiaţi fiind în iubire, ca să puteţi înţelege, împreună cu toţi sfinţii, care sunt lăţimea şi lungimea şi adâncimea şi înălţimea şi să cunoașteți iubirea lui Hristos cea mai presus de cunoştinţă, pentru ca să vă umpleți de toată plinătatea lui Dumnezeu"[79].

Şi în altă epistolă vorbeşte ucenicilor despre acestea, descoperindu-le bogăţia Duhului şi îndemnându-i să se împărtășească de ea, căci zice: „Râvniţi după darurile duhovnicești. Și vă arăt încă o cale, care le întrece pe toate. De aş grăi în limbile oamenilor şi ale îngerilor, iar dragoste nu am, am ajuns aramă sunătoare şi chimval zăngănitor. Şi, de aş avea darul prorociei și de aș cunoaște tainele şi toate ştiinţa şi de aş avea toată credinţa încât să mut munţi, iar dragoste nu am, nimic nu sunt. Şi, de aş împărţi toate averile mele şi de aş da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte"[80].

Iar care este folosul dragostei şi care sunt vlăstarele ei, care sunt cele de care se desparte cel care o are şi care sunt cele pe care le dobândeşte, le arată lămurit prin aceste cuvinte: „Dragostea nu pizmuieşte, nu se trufeşte, nu se semeţeşte, nu se poartă cu nechibzuinţă, nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu gândeşte răul. Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduieşte, toate le rabdă. Dragostea nu cade niciodată"[81]. Foarte înţelept şi adevărat grăieşte: „Dragostea nu cade niciodată". Ce înseamnă asta? Chiar

---

[79] *Efeseni* 3, 14-19.
[80] *1 Corinteni* 12, 31; 13, 1-3.
[81] *1 Corinteni* 13, 4-8.

de a dobândit cineva celelalte daruri pe care le dă Duhul – adică graiurile îngerilor, prorocia, cunoştinţa şi darul tămăduirilor –, dacă însă nu s-a izbăvit pe deplin, prin dragostea de la Duhul, de patimile dinăuntru care îl stânjenesc și nu a primit în sufletul său leacul desăvârşit şi mântuitor, este încă cuprins de teama de a nu cădea, pentru că nu are dragostea care să-l întărească și să-l statornicească în virtute.

Deci să nu crezi că, datorită harului celui bogat şi îmbelşugat al Duhului, deja nu mai ai nevoie de nimic pentru a ajunge la desăvârşire şi să te opreşti la darurile Aceluia. Ci, atunci când vine asupra ta acel dar îmbelşugat, să te faci sărac cu duhul, temându-te mereu şi aşteptând să dobândeşti dragostea în sufletul tău ca pe o temelie a vistieriei harului, luptându-te cu toată patima, până ce vei ajunge la ţinta cea mai de sus a bunei credinţe, la care Apostolul însuşi a ajuns şi către care îi ridică şi pe ucenici prin rugăciune şi învăţătură. Celor care Îl iubesc pe Domnul le arată schimbarea cea bună și harul care sunt prilejuite de dragoste, zicând: „Căci nici tăierea împrejur nu este ceva, nici netăierea împrejur, ci făptura cea nouă. Şi câţi vor umbla după dreptarul acesta – pace şi milă asupra lor şi asupra Israelului lui Dumnezeu!"[82] Şi iar: „Dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă; cele vechi au trecut"[83]. Făptura cea nouă este un dreptar apostolic. Iar aceasta este ceea ce a arătat lămurit în alt loc, zicând: „Ca să o înfăţişeze Sieşi Biserică slăvită, neavând pată sau zbârcitură ori altceva de acest fel, ci să fie sfântă şi fără prihană"[84]. A numit „făptură nouă" sălăşluirea Sfântului Duh în sufletul curat şi neprihănit, eliberat de toată răutatea, viclenia şi ruşinea.

Când sufletul va urî păcatul şi se va uni cu Dumnezeu, după putere, prin vieţuirea în virtute[85], şi când, schimbându-şi viaţa, va primi întru sine harul Duhului, se va face cu totul nou şi se va zidi din nou. Aceasta o arată şi cuvintele: „Curăţiţi aluatul cel

---

[82] *Galateni* 6, 15-16.

[83] 2 *Corinteni* 5, 17.

[84] *Efeseni* 5, 27.

[85] Ecourile platonice sunt evidente. (n.P.P.)

vechi ca să fiţi frământătură nouă”[86], precum şi: „Să prăznuim nu cu aluatul cel vechi, ci cu azimele curăţiei şi ale adevărului”[87].

De vreme ce ispititorul întinde sufletului multe curse de pretutindeni, asuprindu-l cu răutatea lui, şi de vreme ce puterea omenească nu este, prin ea însăşi, în măsură să-l biruiască, ne îndeamnă Apostolul să ne acoperim mădularele cu armele cereşti, poruncindu-ne să ne îmbrăcăm cu platoşa dreptăţii şi să ne încălţăm picioarele întru gătirea păcii, să ne încingem mijlocul cu adevăr, luând peste toate pavăza credinţei[88]. „Prin aceasta”, zice, „veţi putea stinge toate săgeţile cele aprinse ale vicleanului.”[89] Iar săgeţi aprinse sunt patimile nestăpânite. De asemenea, ne îndeamnă să primim şi coiful mântuirii şi sfânta sabie a Duhului[90]. Numeşte „sabie sfântă” cuvântul lui Dumnezeu cel cu putere, cu care, întrarmând dreapta sufletului, să respingem atacurile vrăjmaşului.

Iar despre felul cum trebuie să luăm aceste arme, aflăm de la acelaşi Apostol, care zice: „Făcând în toată vremea în Duhul tot felul de rugăciuni şi de cereri şi întru aceasta priveghind cu toată stăruinţa şi cererea”[91]. De aceea se şi roagă pentru toţi astfel: „Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu şi împărtăşirea Sfântului Duh să fie cu voi, cu toţi”[92]. Şi iar: „Întreg duhul vostru şi sufletul şi trupul să se păzească fără prihană în ziua Domnului nostru Iisus Hristos”[93].

Vezi câte chipuri de mântuire ţi-a arătat, îndrumând către o singură cale şi un singur scop – acela de a fi creştin desăvârşit? Căci acesta este capătul la care trebuie să ajungă, prin credinţă tare şi nădejde neclintită, iubitorii adevărului, păşind cu bucurie împreunată cu luptă şi hotărâre. Aceştia străbat cu uşurinţă calea vieţii ce duce la poruncile cele mai înalte de care atârnă toată Legea şi prorocii. Şi care sunt aceste porunci? „Să iubeşti pe

---

86 *1 Corinteni* 5, 7.
87 *1 Corinteni* 5, 8.
88 *Cf. Efeseni* 6, 14-16.
89 *Efeseni* 6, 16.
90 *Cf. Efeseni* 6, 17.
91 *Efeseni* 6, 18.
92 *2 Corinteni* 13, 13.
93 *1 Tesaloniceni* 5, 23.

Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău și din tot cugetul tău, iar pe aproapele tău ca pe tine însuți."[94]

Deci acesta este scopul bunei credințe pe care ni l-a transmis Domnul Însuși și Apostolii care l-au cunoscut de la Duhul.

Iar dacă am lungit cuvântul prin lămuriri mai multe, să nu se supere nimeni, de vreme ce grija noastră a fost de a înfățișa adevărul în mai mare măsură decât de a vorbi pe scurt.

Trebuie deci ca aceia care au cunoscut adevărata filosofie și își curățesc sufletele de întinăciunile răutății să înțeleagă bine scopul acestei filosofii, pentru ca, știind osteneala drumului și capătul căii, să lase toți la o parte trufia și gândul semeț despre faptele lor, iar de sufletul și de viața lor să se lepede, potrivit cu porunca Scripturii[95]. Spre o singură bogăție să privească, aceea pe care Dumnezeu a pus-o înaintea celor care iubesc răsplata dragostei pentru Hristos, chemând la El pe toți cei care cu osârdie s-au sârguit a o primi. Acestora le este de ajuns ca merinde pe calea acestei vieți crucea lui Hristos, pe care trebuie să o poarte cu bucurie și cu bună nădejde și să urmeze Mântuitorului Dumnezeu, făcând din rânduiala Lui lege și cale a vieții lor, după cum a spus Apostolul însuși: „Fiți următori ai mei, precum și eu sunt al lui Hristos"[96]. Și iar: „Cu răbdare alergăm în lupta ce ne stă înainte, cu ochii ațintiți asupra lui Iisus, începătorul și plinitorul credinței, Care pentru bucuria pusă înainte-I a suferit crucea, n-a ținut seama de ocara ei și a șezut de-a dreapta tronului lui Dumnezeu"[97].

Trebuie să ne temem ca nu cumva, semețindu-ne pentru darurile primite de la Duhul și luând vreo faptă făcută prin virtute drept pricină de a ne lăuda și a ne îngâmfa, să pierdem râvna mai înainte de a ajunge la capătul celor nădăjduite, făcându-ne nouă nefolositoare, prin mândrie, chiar și osteneala depusă mai înainte și nevrednici arătându-ne de desăvârșirea la care ne-a tras harul Duhului. Trebuie, așadar, să nu slăbim nicidecum osteneala, nici să nu ne retragem din luptele ce ne stau înainte, nici să dăm

---

[94] *Deuteronomul* 6, 5; *Matei* 22, 37.

[95] *Cf. Matei* 16, 24-25.

[96] *1 Corinteni* 4, 16.

[97] *Evrei* 12, 1-2.

atenție faptelor din trecut dacă am săvârșit vreo faptă însemnată, ci, dându-le uitării pe acelea, să tindem spre cele ce ne stau în față, după cum spune Apostolul[98]. Să ne zdrobim inima cu grija ostenelilor, avându-ne fără saț dorința de dreptate, căci doar de aceasta trebuie să flămânzească și să înseteze cei care caută să ajungă la desăvârșire.

Trebuie să fim smeriți și temători, ca unii care suntem departe de cele făgăduite și înstrăinați de dragostea desăvârșită a lui Hristos. Căci cel care o dorește pe aceasta și privește la făgăduința cea de sus, nici postind, nici priveghind, nici îngrijindu-se de vreo altă virtute, nu se fălește cu faptele săvârșite, ci, plin fiind de dorire dumnezeiască și cu osârdie privind la Cel care îl cheamă, orice nevoință ar face pentru a-L dobândi pe El o socotește a fi mică și nevrednică de răsplată. Luptă, dar, până la sfârșitul acestei vieți, adăugând osteneli peste osteneli și virtuți peste virtuți, până ce se va afla demn de cinste înaintea lui Dumnezeu prin faptele sale, fără a socoti în mintea sa că s-a făcut pe sine vrednic de Dumnezeu. Căci aceasta este cea mai mare faptă a filosofiei: ca cel care este mare prin faptele sale să se micșoreze în inima sa și să se învinuiască pentru viața lui, lepădând îngâmfarea din frică de Dumnezeu, ca să se bucure de făgăduință după măsura în care a iubit-o, prin credință, iar nu după măsura în care a lucrat ostenindu-se. Căci mari fiind darurile, nu se pot afla osteneli pe măsura lor. După măsura credinței și a nădejdii se cuvine a fi măsurată răsplata, iar nu după osteneli. Temelia credinței este sărăcia cu duhul și dragostea nemăsurată către Dumnezeu.

Despre cele ce țin de scopul spre care nădăjduim, socotesc că am spus destul celor care au ales să viețuiască înțelept. Este nevoie să mai adăugăm la cele spuse acestea: în ce fel trebuie să petreacă unii cu alții, care sunt ostenelile pe care trebuie să le iubească și cum trebuie să alerge împreună până ce vor ajunge la cetatea de sus.

Așadar, cel care nu pune preț nicidecum pe cele de cinste ale vieții acesteia, care s-a lepădat de rude, care s-a lepădat de toată

[98] *Cf. Filipeni* 3, 14. Text fundamental pentru doctrina epectazei. (n.P.P.)

slava cea de jos, care iubește cinstea cea cerească și se unește duhovnicește cu frații săi cei întru Dumnezeu trebuie să se lepede, dimpreună cu viața sa, și de propriul suflet. Iar a se lepăda de sufletul său înseamnă a nu căuta nicidecum să slujească voii sale, ci, mai degrabă, a-și pune voia în slujba Cuvântului lui Dumnezeu, Care îi stă înainte, și a se folosi de El ca de un bun cârmaci care îndreaptă către limanul voii lui Dumnezeu întreaga adunare a fraților în unire. Nu trebuie să dețină nimic, nici să numească ceva al său, deosebit de ceea ce este de obște, afară de haina care îi acoperă trupul. Căci, dacă nu are nimic dintre acestea, ci s-a dezbrăcat de grija pentru viața sa, va sluji nevoilor obștești, iar porunca întâistătătorilor o va împlini numaidecât cu bucurie și cu nădejde, ca un rob al lui Hristos binevoitor și simplu, cumpărat pentru trebuința de obște a fraților. Căci aceasta dorește Domnul, Care îndeamnă zicând: „Cel care vrea să fie între voi cel dintâi și mare să fie cel din urmă între toți și slujitor al tuturor”[99].

Trebuie deci ca slujirea să fie fără de plată din partea oamenilor și să nu i se aducă celui care slujește nicio cinste sau slavă, ca să nu se arate „plăcut oamenilor”[100] (ceea ce ar fi o abatere de la Scriptură), făcându-se pe sine „slujitor ochilor”[101]. Să slujească oamenilor ca lui Dumnezeu Însuși și să meargă pe calea cea strâmtă. Punându-și de bunăvoie grumazul sub jugul Aceluia și ducându-l până la sfârșit cu bucurie, rabdă cu bună nădejde. Trebuie să se supună tuturor și ca un datornic să slujească fraților, punând în sufletul său grija pentru toți și împlinind dragostea datorată.

Este nevoie ca și întâistătătorii[102] corului celui duhovnicesc, înțelegând cât de multă grijă trebuie să aibă și luând seama la meșteșugirile răutății care pândește credința, să se nevoiască în chip vrednic de rangul lor, fără a-și îndrepta pofta către putere. Căci există aici o primejdie: sunt unii care, socotind că se află în

---

[99] *Marcu* 9, 35; 10, 43; *Matei* 20, 26-27.
[100] *Efeseni* 6, 6.
[101] *Coloseni* 3, 22.
[102] Sfântul Grigorie se adresează aici cârmuitorilor duhovnicești ai obștii monastice, iar tratatul dobândește, pe alocuri, caracter de veritabilă regulă monahală. (n.P.P.)

fruntea celorlalți și că îi îndreptează pe aceștia către viața cea cerească, s-au pierdut pe ei înșiși prin trufie. Trebuie, dar, ca, pe treapta lor, întâistătătorii să se ostenească mai mult decât ceilalți, să gândească mai smerit decât cei supuși lor și să pună înaintea fraților viața lor ca pe o pildă de slujire, socotind că îi au pe cei care li s-au încredințat ca pe un bun al lui Dumnezeu. Dacă vor fi astfel, unind prin slujirea lor ceata cea sfințită, la arătare dându-le învățătură, după trebuința fiecăruia, pentru a păstra rânduiala cuvenită, iar în ascuns, în cuget, având smerenie și păzind credința ca niște robi binevoitori, își vor agonisi printr-o astfel de viață o mare răsplată.

Deci așa să vă îngrijiți de ei, ca niște buni pedagogi[103] de niște copii gingași care le-au fost încredințați de către părinții lor. Căci aceia, luând seama la însușirile copiilor, se apropie de unul cu cearta, de altul cu mustrarea, de altul cu lauda, de altul în alt chip, fără a face ceva cu părtinire sau cu dușmănie, ci potrivit cu împrejurarea și după cum cere firea copilului, pentru ca ei să devină oameni de cinste și destoinici în viața aceasta. Așa și voi trebuie să potriviți cuvântul după puterea și cunoașterea fiecăruia, lepădând toată ura împotriva fratelui și toată îngâmfarea. Pe unul îndreptează-l, pe altul mustră-l, pe altul îndeamnă-l, dând leacul după trebuința fiecăruia, ca un doctor bun. Căci acela, cercetând patimile, dă unuia un leac mai slab, altuia unul mai tare, fără a se mânia pe vreunul dintre cei care au nevoie de tămăduire, ci potrivind meșteșugul său după sufletele și trupurile lor. Tu urmărește ce este de trebuință în fiecare caz pentru ca, bine instruind sufletul ucenicului care are privirea ațintită către tine, să duci înaintea Tatălui strălucita lui virtute, făcându-l moștenitor vrednic de darul Lui.

Dacă astfel vă veți purta unii cu alții, și învățătorii, și cei care se folosesc de acești dascăli, primii supunându-se cu bucurie poruncilor, iar ceilalți călăuzindu-i cu plăcere pe frați către desăvârșire, în cinstire vă veți da întâietate unii altora[104] și veți duce o viață îngerească[105] pe pământ.

---

[103] Tema specifică lui Clement Alexandrinul; *cf. Pedagogul.* (n.P.P.)

[104] *Cf. Romani* 12, 10.

[105] Metaforă care va deveni clasică pentru a desemna viața monahală, „chipul îngeresc", anticipare a vieții eshatologice. (n.P.P.)

Să nu se cunoască între voi vreo înfumurare, ci simplitatea, bună înțelegerea și rânduiala lipsită de viclenie să unească obștea. Să se convingă fiecare pe sine însuși că este mai prejos nu numai față de fratele care petrece împreună cu el, ci și față de orice om. Înțelegând aceasta, vei fi cu adevărat ucenic al lui Hristos, căci „cel care se înalță pe sine se va smeri și cel care se smerește se va înălța"[106], după cum a zis Mântuitorul. Și iar: „Cel care vrea să fie între voi cel dintâi să fie cel din urmă dintre toți și slujitor tuturor"[107], precum și: „Fiul Omului nu a venit ca să I se slujească, ci ca să slujească și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți"[108]. Iar Apostolul spune: „Căci nu pe noi înșine ne propovăduim, ci pe Hristos Iisus, Domnul nostru, iar noi suntem slugile voastre pentru Iisus"[109]. Cunoscând deci roadele smereniei și paguba adusă de înfumurare, urmați Stăpânului, iubindu-vă unii pe alții, și, căutând-vă binele unii altora, nu vă temeți nici de moarte, nici de vreo altă pedeapsă. Pe calea pe care a umblat printre noi Mântuitorul mergeți și voi către El și, un trup și un suflet fiind, înaintați către chemarea cea de sus, iubind pe Dumnezeu și iubindu-vă unii pe alții. Căci dragostea și frica de Domnul sunt cea dintâi plinire a legii.

Se cuvine, așadar, ca fiecare dintre voi să așeze în sufletul său frica și dragostea ca pe o temelie tare și neclintită și pe aceasta să o stropească cu fapte bune și cu rugăciune neîncetată. Căci dragostea pentru Dumnezeu nu se naște în noi nici simplu, nici de la sine, ci prin multe osteneli și cu mare grijă și cu împreună-lucrarea lui Hristos, după cum a zis *Înțelepciunea [lui Solomon]*: „Căci, dacă o vei căuta ca pe argint și o vei săpa ca pe o comoară, atunci vei pricepe temerea de Domnul și vei afla cunoașterea lui Dumnezeu"[110]. Aflând cunoașterea lui Dumnezeu și pricepând temerea, lesne vei împlini ceea ce urmează, adică iubirea de aproapele. Fiindcă odată ce a fost dobândit, prin osteneală, primul lucru care este mai mare, al doilea, care este mai mic și mai ușor,

[106] *Luca* 14, 11.
[107] *Marcu* 9, 35.
[108] *Matei* 20, 28.
[109] 2 *Corinteni* 4, 5.
[110] *Pildele* 2, 4-5.

va urma primului. Iar dacă primul nu există, nici cel de-al doilea nu poate fi pe deplin. Cel care nu-L iubeşte pe Dumnezeu din tot sufletul şi din toată inima cum ar putea arăta faţă de fraţi dragoste curată şi fără de viclenie? Căci nu împlineşte dragostea faţă de Acela, prin care poate arăta dragoste faţă de cele de aici. Pe unul ca acesta, care nu-I dă lui Dumnezeu întreg sufletul şi nici nu este mişcat de dragostea pentru El, aflându-l dezarmat, lucrătorul răutăţii lesne îl supune, amăgindu-l prin gânduri viclene. Acum îl face să-i pară grele poruncile Scripturii şi slujirea fraţilor de nesuportat, acum îl duce în mândrie şi înfumurare pentru slujirea sa faţă de cei împreună-robi cu el, convingându-l că a împlinit poruncile Domnului şi este mare în ceruri.

Mare este această nedreptate! Pentru că robul credincios şi osârduitor Îi încredinţează Stăpânului judecata credincioșiei sale şi nu se face pe sine, în locul Stăpânului, judecător şi lăudător al propriei vieţuiri. Dacă se face pe sine judecător, înlăturându-L pe Cel adevărat, nu va avea parte de plată de acolo, de vreme ce, mai înainte de judecata Aceluia, s-a umplut pe sine de laude şi de mândrie. Fiindcă trebuie, după cuvântul lui Pavel, ca „Duhul lui Dumnezeu să mărturisească împreună cu duhul nostru"[111], iar nu să fie judecate cele ale noastre cu judecata noastră. „Pentru că", zice, „nu cel care se laudă pe sine va fi dovedit bun, ci acela pe care Domnul îl laudă."[112] Cel care nu aşteaptă, ci o ia înaintea judecăţii Aceluia, cade pradă laudelor omeneşti, căutând cinste din partea fraţilor pentru ostenelile sale şi făcând cele ale necredincioşilor. Căci necredincios este cel care caută cinstirile omeneşti în locul celor cereşti, după cum spune undeva Domnul Însuşi: „Cum puteţi voi să credeţi când primiţi slavă unii de la alţii, şi slava care vine de la Unul-Dumnezeu nu o căutaţi?"[113] Asemenea acestora socotesc că sunt cei care „curăţă partea din afară a paharului şi a blidului, iar înăuntru sunt pline de toată răutatea"[114]. Vedeţi, dar, să nu păţiţi una ca asta, ci, sus înălţând sufletele şi o singură grijă având – de a plăcea Domnului –, să nu pierdeţi

---

[111] *Romani* 8, 16.
[112] *2 Corinteni* 10, 18.
[113] *Ioan* 5, 44.
[114] *Matei* 23, 25.

amintirea cerurilor şi să nu primiţi cinstirile acestei vieţi. Aşa să alergaţi, fără să vădiţi prin vorbe nevoinţele voastre pentru virtute, ca să nu afle ceva cel care strecoară cinstirile pământeşti şi, răpind astfel mintea de la preocuparea cu cele adevărate, să o abată la cele deşarte şi pline de amăgire. Câtă vreme nu află nicidecum prilej, nici loc pe unde să se strecoare pentru a-i ademeni pe cei care petrec sus cu sufletul, piere şi zace mort. Nimicirea diavolului înseamnă a nu fi săvârşită şi a nu fi lucrată răutatea.

Dacă dragostea de Dumnezeu se află în voi, în chip firesc îi urmează şi celelalte: iubirea de fraţi, blândeţea, lipsa de făţărnicie, stăruinţa şi râvna în rugăciune şi, într-un cuvânt, toată virtutea. De vreme ce comoara este atât de mare, mari trebuie să fie şi ostenelile pentru a o dobândi, nu ca să ne arătăm oamenilor care sunt vremelnici, ci pentru a-I fi pe plac Domnului, Care vede cele ascunse. Către El trebuie să privim pururea, să ne cercetăm lăuntrul sufletului şi să-l împrejmuim cu gânduri evlavioase, pentru a nu afla potrivnicul loc pe unde să se strecoare, nici prilej de uneltire. Trebuie să ne antrenăm părţile slabe ale sufletului şi să le aducem la puterea de a discerne între bine şi rău. Mintea care Îl urmează pe Dumnezeu ştie să le antreneze şi se îndreaptă, dimpreună cu tot sufletul, către Acela, tămăduind ceea ce este şubred, prin dragoste pentru Dumnezeu, prin gândurile tainice care urmează virtutea şi prin faptele care urmează porunca, şi unindu-se cu Cel puternic. De vreme ce una sunt paza şi vindecarea sufletului – a ne aduce aminte cu dorire de Dumnezeu şi a avea mereu gânduri bune –, să nu ne depărtăm de această îndeletnicire, fie că mâncăm, fie că bem, fie că ne odihnim, fie că facem sau spunem ceva, pentru ca toate ale noastre să se săvârşească întru slava lui Dumnezeu, iar nu spre slava noastră. Să nu aibă viaţa noastră vreo pată sau întinăciune, prin uneltirea celui viclean.

De altfel, pentru cei care Îl iubesc pe Dumnezeu, este uşoară şi dulce osteneala [pentru păzirea] poruncilor, căci dragostea pentru El face nevoinţa noastră uşoară şi plăcută. De aceea şi cel viclean se străduieşte în tot chipul să scoată din suflete temerea de Domnul şi să destrame dragostea către El prin plăceri nelegiuite şi prin momelile desfătărilor, luptând ca, odată ce a prins

sufletul lipsit de armele duhovnicești și nepăzit, să zădărnicească ostenelile noastre, strecurându-ne slava pământească în locul celei cerești și tulburând cele cu adevărat bune prin cele care par bune în imaginația celor rătăciți. Cumplit lucru este dacă află păzitorii lenevindu-se și, prinzând prilej, se strecoară în ostenelile pentru virtute și printre grâu își seamănă neghina, adică ocara, înfumurarea, slava deșartă, pofta de cinstire, vrajba și celelalte odrasle ale răutății. Trebuie, așadar, să priveghem și să ne păzim din toate părțile de vrăjmașul, așa încât, chiar de ar unelti ceva cu nerușinare, să fie alungat mai înainte de a se atinge de suflet.

Amintiți-vă mereu că Abel a adus lui Dumnezeu jertfă din cele întâi-născute ale oilor și din grăsime, iar Cain din roadele pământului, dar nu din primele roade. „Și a privit", zice, „Dumnezeu la jertfele lui Abel, iar la darurile lui Cain nu a luat aminte."[115] Care este deci folosul acestei pilde? Trebuie să învățăm că întotdeauna este bineplăcut lui Dumnezeu ceea ce-i făcut cu frică și cu credință, iar nu ceea ce-i făcut cu fast și fără dragoste. Nici Avraam nu a primit binecuvântarea de la Melchisedec altfel decât aducând preotului lui Dumnezeu cele dintâi și cele mai bune roade[116]. Prin cele mai bune roade se referă și la pârga celor ce sunt, adică sufletul însuși și însuși cugetul, poruncindu-ne ca nu cu zgârcenie să-I aducem lui Dumnezeu jertfa laudelor și a rugăciunilor, nici să nu aducem Stăpânului ceva la întâmplare, ci pârga sufletului sau, mai bine zis, întreg sufletul să I-l oferim cu toată dragostea și râvna. Astfel, pururea fiind hrăniți cu harul Duhului și primind putere de la Hristos, lesne să alergăm pe drumul mântuirii, făcând ușoară și plăcută nevoința pentru dreptate, căci Dumnezeu ne ajută în sârguința pentru osteneli și împlinește pentru noi faptele dreptății.

Acestea până acum. Iar în ce privește feluritele virtuți, care trebuie să fie socotită mai bună și săvârșită înaintea celorlalte, care este a doua după aceasta și cum urmează celelalte una după alta nu se poate spune, căci sunt toate de aceeași cinste și una prin alta îi ridică până în vârf pe cei care le practică. Simplitatea

[115] *Facerea* 4, 4-5.
[116] *Cf. Facerea* 14, 18.

duce la ascultare, ascultarea la credinţă, credinţa la nădejde, nădejdea la slujire, slujirea la smerenie, iar blândeţea care se dobândeşte prin aceasta duce la bucurie, bucuria la dragoste şi dragostea la rugăciune. Astfel supunându-se ele una alteia şi supunând pe cel care le are, îl duc până în chiar vârful doririi lui. Iar viclenia, dimpotrivă, prin diferitele ei forme, îi coboară pe prietenii ei până la răutatea cea mai de pe urmă.

Dar trebuie să stăruiţi mai mult în rugăciune, căci aceasta este ca un corifeu în rândul virtuţilor, prin care cerem de la Dumnezeu şi celelalte virtuţi. Cu Acesta se uneşte şi se împărtăşeşte cel care stăruie în rugăciune, printr-o sfinţenie tainică, prin lucrare duhovnicească şi printr-o stare negrăită. Căci, dobândind astfel Duhul drept călăuzitor şi apărător, se aprinde de dragostea pentru Domnul şi este înflăcărat de dorire, neaflând saţ în rugăciune, ci pururea arzând de iubire pentru bine şi adăpând sufletul cu dorire, după cum s-a zis: „Cei care mă mănâncă pe mine iar vor flămânzi şi cei care mă beau iar vor înseta"[117]. Iar în altă parte: „Dat-ai veselie în inima mea"[118]. Iar Domnul zice: „Împărăţia cerurilor este înlăuntrul vostru"[119].

Dar care este împărăţia despre care spune că este înlăuntrul nostru dacă nu, cu adevărat, bucuria cea de sus care prin Duhul se naşte în suflete? Aceasta este ca un chip, ca o arvună şi ca o descoperire a bucuriei veşnice de care se vor bucura sufletele sfinţilor în veacul cel aşteptat.

Aşadar, Domnul ne mângâie, prin lucrarea Duhului, în orice mâhnire a noastră, ca să ne mântuiască şi să ne împărtăşească de bunurile duhovniceşti şi de darurile Sale, El „Cel care ne mângâie pe noi", zice, „în tot necazul nostru, ca să putem să-i mângâiem şi noi pe cei care se află în tot necazul"[120]. Şi iar zice: „Inima mea şi trupul meu s-au bucurat de Dumnezeul Cel viu"[121]; şi: „Ca de seu şi de grăsime să se sature sufletul meu"[122]. Acestea toate dezvăluie, în chip tainic, bucuria şi mângâierea venite de la Duhul.

---

[117] *Înţelepciunea lui Isus Sirah* 24, 23.
[118] *Psalmul* 4, 7.
[119] *Luca* 17, 21.
[120] *2 Corinteni* 1, 4.
[121] *Psalmul* 83, 2.
[122] *Psalmul* 62, 6.

De vreme ce s-a arătat care este scopul bunei credințe care trebuie să le stea înainte acelora care au ales să trăiască o viață plăcută lui Dumnezeu, anume curățirea sufletului și sălășluirea Duhului prin sârguința spre fapte bune, fiecare dintre voi, pregătindu-și sufletul potrivit cu scopul pe care îl urmează și mult sporind dragostea pentru Domnul, să se dedice pe sine rugăciunilor și postului, după voia Lui. Amintiți-vă de cel care îndeamnă: „Rugați-vă neîncetat!”[123] și: „Stăruiți în rugăciune!”[124] și de făgăduința Domnului, Care zice: „Cu cât mai mult va face dreptate Dumnezeu celor care strigă către El ziua și noaptea?”[125] „Căci le spunea”, zice, „și o pildă despre cum trebuie să se roage totdeauna și să nu-și piardă nădejdea.”[126] Că sârguința pentru rugăciune dăruiește mari [daruri] și Duhul Însuși Îl sălășluiește [pe Domnul] în suflete, le arată lămurit îndemnul Apostolului care zice: „Prin toată rugăciunea și cererea rugându-vă în toată vremea în Duhul și întru aceasta priveghind cu toată stăruința și cererea”[127]. Acela dintre frați care se dedică pe sine lucrării acesteia – mă refer la rugăciune – are în grijă o splendidă comoară și iubește cea mai mare avere. Numai să facă fiecare aceasta cu gând statornic și drept, nerătăcind nicidecum cu mintea de bunăvoie. Să nu fie ca unul care împlinește fără voia lui o datorie, ci ca unul care, împlinind dragostea și dorirea sufletului său, arată tuturor roadele cele bune ale stăruinței.

Se cuvine ca și ceilalți să acorde timp unei astfel de [îndeletniciri] și să se bucure de stăruința în rugăciune, ca și ei să aibă parte de roadele cele bune, ca unii care, bucurându-se, s-au făcut părtași unei astfel de vieți. Domnul Însuși va arăta celor care cer cum trebuie să se roage, după cum s-a zis: „Cel care dă rugăciune celui care se roagă”[128]. Așadar, cel care stăruie în rugăciune trebuie să ceară și să știe că pentru un lucru atât de mare trebuie să se sârguiască în luptă cu multă râvnă și din răsputeri. Răs-

[123] *1 Tesaloniceni* 5, 17.
[124] *Romani* 12, 12.
[125] *Luca* 18, 7.
[126] *Luca* 18, 1.
[127] *Efeseni* 6, 18.
[128] *Cf. Romani* 8, 26-27.

plățile mari cer și osteneli mari, pentru că mai cu seamă pe aceștia îi pândește răutatea, strecurându-se din toate părțile și împrejmuindu-i, căutând să le zădărnicească râvna. De acolo vine somnul, îngreunarea trupului și a sufletului, moleșeala, acedia, nepăsarea, nerăbdarea și celelalte patimi și lucrări ale răutății prin care sufletul piere, fiind răpit către alte căi și trecând de bunăvoie de partea dușmanului său. Trebuie deci să pună înaintea sufletului, ca pe un cârmaci înțelept, gândul care nu lasă nicicum mintea pradă tulburărilor duhului celui viclean, nici nu este purtat de valurile aceluia, ci privește țintă la limanul cel de sus și Îi dă sufletul curat lui Dumnezeu, Care i l-a încredințat și Care îl cere îndărăt. Căci nu a cădea în genunchi și a-ți lua înfățișarea celor care se roagă sunt potrivite Scripturii și bineplăcute, câtă vreme mintea rătăcește departe de Dumnezeu, ci întreg sufletul, dimpreună cu trupul[129], a-l preda rugăciunilor, după ce a fost alungată toată nepăsarea din gânduri și cugetul nedrept.

Și întâistătătorii trebuie să-l ajute pe unul ca acesta și, cu toată râvna și cu povățuire, să-i hrănească dorința pentru rugăciune, curățindu-i sufletul cu grijă. Pentru că rodul virtuților celor care se roagă, arătându-se celor care viețuiesc împreună cu ei[130], devine folositor nu numai pentru cel care a sporit, ci și pentru cei care sunt încă prunci și au nevoie de învățătură, căci îi mângâie și îi îndeamnă să-i imite pe cei pe care îi văd.

Roadele rugăciunii curate sunt: simplitatea, dragostea, smerenia, stăruința, lipsa de răutate și cele asemenea lor, pe care osteneala celui care se silește la rugăciune le odrăslește aici, în timpul vieții, înaintea roadelor celor veșnice. Cu astfel de roade se împodobește rugăciunea. Iar dacă este lipsită de acestea, osteneala este zadarnică[131]. Și nu numai rugăciunea, ci și orice cale a filosofiei, dacă are astfel de rod, este cu adevărat cale a dreptății și duce către ținta cea dreaptă. Dar celui care este lipsit de aceste [roade] îi rămâne un nume deșert și se aseamănă fecioarelor

---

[129] Ca și maestrul său spiritual Origen, Sfântul Grigorie insistă asupra participării corpului la rugăciune (*cf.* Origen, *Despre rugăciune*, 10, 11). (n.P.P.)

[130] Sfântul Grigorie nu pierde din vedere dimensiunea eclezială, comunitară, liturgică a rugăciunii. (n.P.P.)

[131] Fecioria este sterilă și lipsită de sens dacă nu rodește în duh. (n.P.P.)

celor nebune[132], care, atunci când a fost nevoie, nu au avut untdelemn pentru cămara de nuntă. Căci nu aveau în suflete lumina, adică rodul virtuții, și nici făclia Duhului în minte. De aceea, pe bună dreptate le numește Scriptura „nebune", căci le-a fost prădată virtutea mai înainte de a veni Mirele. Pentru aceasta le-a alungat, nefericitele de ele, din cămara de nuntă cea de sus. Nu le-a luat în seamă osteneala fecioriei pentru că le lipsea lucrarea Duhului. Și pe bună dreptate, căci de ce folos este o vie lucrată dacă nu dă roadele pentru care a trudit lucrătorul? De ce folos sunt postul și rugăciunea și privegherea dacă lipsește pacea, bucuria, dragostea și celelalte roade ale harului Duhului pe care le enumeră Apostolul? Pentru acestea, prin care este atras Duhul, îndură toată osteneala iubitorul bucuriei de sus. Împărtășindu-se de harul [venit] de acolo, aduce roade și se bucură cu veselie de recolta pe care harul Duhului a cultivat-o întru smerenia aceluia și întru sârguința lui pentru fapte bune.

Trebuie deci ca ostenelile rugăciunii, ale postului și ale celorlalte fapte să fie îndurate cu multă bucurie, cu dragoste și cu nădejde și să credem că florile și roadele ostenelilor sunt lucrări ale Duhului. Căci, dacă cineva pune acestea pe seama sa și atribuie totul ostenelilor sale, răsar în el, în locul acelor roade curate, îngâmfarea și mândria. Aceste patimi, născându-se în sufletele celor nepăsători ca un putregai, strică și duc la pieire ostenelile.

Așadar, ce trebuie să facă cel care trăiește pentru Dumnezeu și cu nădejde în El? Să rabde cu bucurie luptele pentru virtute, iar curățirea de patimi a sufletului, urcușul către culmea virtuților și nădejdea desăvârșirii să le lase în seama Aceluia, încredințându-se iubirii Lui de oameni. Astfel pregătindu-se și bucurându-se de harul căruia i s-a încredințat, aleargă nestingherit, disprețuind răutatea vrăjmașului, care îi este străin, și izbăvindu-se de patimi, cu harul lui Hristos.

După cum cei care, făcând să intre în firea lor patimile cele rele prin nepăsarea față de cele bune și petrecând întru ele cu bucurie, lesne le pun în lucrare ca pe o plăcere înnăscută și proprie lor, rodind lăcomia, pizma, desfrânarea și celelalte forme

[132] *Cf. Matei* 25, 1-13.

ale răutății potrivnice, tot așa și robii lui Hristos și ai adevărului, prin credință și prin ostenelile pentru virtute, odrăslesc cu bucurie negrăită roadele lor cele bune și mai presus de fire, prin harul Duhului. Fără de osteneală pun în lucrare dragostea lipsită de viclenie și neschimbătoare, credința neclintită, pacea statornică, bunătatea cea adevărată și toate celelalte prin care sufletul, făcându-se mai bun decât sine însuși și mai puternic decât răutatea vrăjmașului, devine lăcaș al Sfântului Duh Celui închinat, de la Care primește pacea lui Hristos cea fără de moarte, și prin ea se apropie și se alipește de Domnul.

Primind harul Duhului, alipindu-se de Dumnezeu și devenind un singur duh dimpreună cu El, împlinește lesne faptele virtuții, fără a mai fi nevoie să se lupte cu vrăjmașul ca să se arate mai puternic decât uneltirea lui. În plus, ceea ce este mai presus de toate, primește asupra sa pătimirile Mântuitorului și se desfată de ele mai mult decât [se desfată] cei care iubesc viața aceasta de cinstea de la oameni, de slavă și de putere. Fiindcă pentru creștinii care, printr-o viețuire bună și prin darul Duhului, înaintează până la măsura vârstei duhovnicești, adică până la primirea harului, pentru aceștia slavă și desfătare și bucurie mai presus de orice plăcere sunt a fi urâți pentru Hristos, a fi prigoniți și a răbda orice ocară și defăimare pentru credința în Dumnezeu. De vreme ce unul ca el își are toată nădejdea în înviere și în bunurile viitoare, toată ocara și bătăile și prigonirile și celelalte pătimiri până la cruce sunt pentru el desfătare și odihnă și arvună a bogățiilor cerești. „Fericiți sunteți", zice, „când vă vor ocărî și vă vor prigoni toți oamenii și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră mințind, din pricina Mea. Bucurați-vă și vă veseliți, că plata voastră multă este în ceruri!"[133] Iar Apostolul [zice]: „Și nu numai atât, ci și lăudându-ne în necazuri"[134]. Iar în alt loc: „Deci foarte bucuros mă voi lăuda întru slăbiciunile mele, ca să locuiască în mine puterea lui Hristos. De aceea mă bucur în slăbiciuni, în defăimări, în nevoi, în temnițe. Căci, când sunt slab, atunci sunt tare"[135]. Și iar: „Ca niște slujitori ai lui Dumnezeu

---

[133] *Matei* 5, 11-12.
[134] *Romani* 5, 3.
[135] 2 *Corinteni* 12, 9-10.

întru răbdare multă"[136]. Harul Duhului Însuşi, ocupând întreg sufletul şi umplând [acest] sălaş de bucurie şi de putere, face ca pătimirile Domnului să fie dulci pentru suflet, stingând simţirea durerii de acum prin nădejdea celor viitoare.

Aşadar, ca unii care trebuie să vă ridicaţi până la o putere şi o slavă aşa de înaltă, prin împreună-lucrarea Duhului, astfel să vieţuiţi, răbdând cu bucurie orice osteneală şi luptă, ca să vă arătaţi vrednici de sălăşluirea Duhului în voi şi de a deveni moştenitori împreună cu Hristos, fără să vă îngâmfaţi cumva şi fără să slăbiţi, din nepăsare, ca nici voi înşivă să nu cădeţi, nici altora să nu vă faceţi pricină de păcătuire.

Iar dacă unii [dintre voi], neavând lucrarea statornică a rugăciunii celei mai înalte, nici râvna şi puterea necesare pentru acest lucru, lasă la o parte această virtute, să împlinească ascultarea în celelalte chipuri, după putere, slujind de bunăvoie, lucrând cu sârguinţă, slujind cu bucurie nu pentru a primi ca plată cinste sau slavă de la oameni, nici lăsându-se pradă în osteneli moleşelii şi nepăsării, săvârşind slujirea nu ca pentru nişte trupuri şi suflete străine, ci ca pentru nişte robi ai lui Hristos, ca pentru mădularele noastre, încât lucrarea voastră să se arate curată şi neprefăcută înaintea Domnului.

De la sârguinţa către fapte bune nimeni să nu se dea în lături aducând drept pricină faptul că nu poate săvârşi cele ce sunt spre mântuirea sufletului. Pentru că nici Dumnezeu nu porunceşte robilor Săi ceea ce este cu neputinţă, ci atât de îmbelşugată şi de bogată a arătat iubirea şi bunătatea dumnezeirii, încât fiecăruia îi dă să facă, după voia lui, binele care îi stă în putinţă. Şi nimeni dintre sârguitorii pentru mântuire nu este lipsit de putinţă. „Acela", zice, „care va da de băut fie şi numai un pahar de apă rece, în nume de ucenic, amin zic vouă, nu va pierde plata sa."[137] Ce este mai lesne decât această poruncă? Un pahar de apă rece este urmat de răsplată cerească. Şi ia aminte la iubirea Sa de oameni cea nemăsurată: „Întrucât aţi făcut", zice, „unuia dintre aceştia, Mie Mi-aţi făcut"[138]. Porunca este mică, iar răsplata ascul-

[136] *2 Corinteni* 6, 4.
[137] *Matei* 10, 42.
[138] *Matei* 25, 40.

tării este mare și cu îmbelșugare dăruită de către Dumnezeu. Căci nu cere nimic peste putere. Și puțin și mult dacă faci, răsplata va veni, potrivit cu voința ta. Dacă [lucrezi] în numele lui Dumnezeu și cu temere de El, darul va veni strălucitor și neîmpuținat; dacă [lucrezi] spre a te arăta oamenilor și a primi slavă de la ei, ascultă ce făgăduiește, cu jurământ, Domnul Însuși: „Amin, zic vouă, sunt lipsiți de plata lor”[139]. Ca să nu pățim aceasta, le poruncește ucenicilor Săi și prin ei nouă: „Vedeți să nu faceți milostenia voastră, sau rugăciunea, sau postul înaintea oamenilor; altminteri nu aveți plată de la Tatăl vostru Cel din ceruri!”[140] Astfel ne poruncește să ne ferim și să fugim de cei muritori și de laudele muritorilor, precum și de slava care se veștejește și ne părăsește, și să căutăm doar acea [slavă] a cărei frumusețe nu poate fi rostită, căreia nici margine nu i se poate afla, prin care fie ca și noi să putem slăvi pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

---

139 *Matei* 6, 2.
140 *Matei* 6, 1.

Despre scopul cel după Dumnezeu și viețuirea cea după adevăr

(Expunere pe scurt către monahii care au cerut un cuvânt despre scopul bunei credințe și despre cum trebuie să viețuiască și să se nevoiască împreună)[141]

Dacă își va despărți cineva puțin cugetul de trup și se va îndepărta de lucrarea patimilor și de nechibzuință, cercetându-și astfel sufletul, cu gând curat și fără viclenie, va vedea limpede în firea acestuia[142] dragostea lui Dumnezeu pentru noi și scopul creației Sale. Printr-o astfel de cercetare va afla că dorirea și avântul către bine și frumos îi sunt omului proprii și înnăscute. De asemenea, este unită cu firea lui dragostea fericită și nepătimașă pentru acel chip fericit și nematerial a cărui imitație este omul[143]. Dar amăgirea celor văzute și vremelnice înșală și atrage mereu, prin patimi dobitocești și plăceri amare, sufletul nepăsător, dedat trândăviei, trăgându-l către o cumplită răutate care se naște din plăcerile vieții și-i duce la moarte pe cei care o iubesc. De aceea harul Mântuitorului nostru a dăruit celor care îl primesc cu dragoste leacul mântuitor pentru suflete, care este cunoașterea adevărului. Prin aceasta se destramă amăgirea care îl atrage pe om și se stinge pofta rușinoasă a trupului, căci sufletul care a primit unirea este călăuzit prin lumina adevărului către ceea ce este dumnezeiesc și către propria mântuire.

Așadar, cel care voiește să-I predea lui Dumnezeu sufletul și trupul său, potrivit cu legea dreptei credințe, și să-I aducă jertfă curată și nesângeroasă, făcând călăuzitor al vieții sale credința

[141] Versiunea de față este cea existentă în *Patrologia Migne*; v. Introducerea.
[142] Adică a sufletului.
[143] *Cf. Facerea* 1, 26.

cea dreaptă pe care ne-o propovăduiesc glasurile sfinților în întreaga Scriptură, trebuie să pornească pe calea virtuții cu sufletul supus și ascultător, dezlegându-se cu totul de legăturile vieții acesteia, devenind cu totul doar al lui Dumnezeu, prin credință și prin viața sa, știind bine că acolo unde este credință drept cinstitoare și viață neprihănită, acolo este de față și puterea lui Hristos. Iar acolo unde este puterea lui Hristos, acolo este stârpirea a toată răutatea.

Mare este Sfântul Botez, mare este pentru cei care îl primesc cu frică spre dobândirea celor nemateriale. Căci Duhul Cel bogat și îmbelșugat – Care revarsă asupra celor care Îl primesc harul de care s-au umplut Sfinții Apostoli și au adus bisericilor lui Hristos roade depline – rămâne împreună-locuitor și împreună-lucrător cu cei care Îl primesc în dar cu inimă curată, după măsura credinței fiecăruia dintre cei care se împărtășesc de El. Acesta zidește binele în fiecare, [dând] sufletului râvnă pentru faptele credinței.

Așadar, trebuie ca fiecare dintre noi să sporească în virtute, înaintând mereu până la [vârsta] bărbatului desăvârșit, după cuvântul Apostolului: „Până vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la [starea] bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos"[144]. Nu ține de noi ca trupul să crească, căci firea nu dă măsura trupului potrivit cu judecata și cu plăcerea omului, ci potrivit cu pornirea și necesitatea ei. Dar măsura și frumusețea sufletului care se naște din nou țin de puterea noastră de judecată, căci sunt date de harul Duhului, prin osteneala celui care îl primește. Pe măsură ce sporești nevoințele pentru buna credință, crește și sufletul.

Căci viața veșnică și bucuria negrăită din ceruri sunt dăruite de harul Duhului, dar vrednicia de a primi darurile și bucuria harului sunt date de dragostea pentru osteneli însoțită de credință. Adunându-se laolaltă, faptele dreptății și harul Duhului[145] umplu de fericită viață sufletul în care se unesc. Iar dacă se despart una de alta, nu mai aduc sufletului niciun folos. Căci

[144] *Efeseni* 4, 13.

[145] De remarcat insistența asupra conlucrării dintre har și libertate în dobândirea mântuirii. (n.P.P.).

harul lui Dumnezeu nu cercetează sufletele care fug de mântuire, iar puterea virtuții omenești nu este singură de ajuns spre a ridica sufletele până la chipul vieții [celei adevărate] dacă acestea sunt lipsite de har. „De n-ar zidi Domnul casa și de n-ar păzi cetatea, în zadar s-ar osteni ei pentru acestea."[146] De aici învățăm să nu gândim că se dobândește cununa doar prin străduințele omenești, ci trebuie să lăsăm în voia lui Dumnezeu nădejdea cu privire la sfârșit.

Iar voia lui Dumnezeu este ca [omul] să-și curățească sufletul prin har și să-L aducă lui Dumnezeu curat. Pe unii ca aceștia Domnul îi fericește, zicând: „Fericiți cei curați cu inima, că aceștia vor vedea pe Dumnezeu"[147]. Vezi care este răsplata curăției? Ce lucru este mai mare decât a-L vedea pe Dumnezeu, pe cât ne este îngăduit? De aceea și David cere aceasta, zicând: „Fie inima mea fără prihană întru îndreptările Tale, ca să nu mă rușinez"[148]. Ne poruncește să ne temem de rușine și să ne lepădăm de ea ca de o haină întinată. Căci zice iarăși: „Atunci nu mă voi rușina, când voi căuta spre toate poruncile Tale"[149]. Căci Duhul leagă îndrăzneala de plinirea poruncilor. Și iarăși [zice]: „Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeule"[150], „și cu duh stăpânitor mă întărește"[151]. Iar în alt loc întreabă: „Cine se va sui în muntele Domnului?"[152] Apoi răspunde: „Cel nevinovat cu mâinile și curat cu inima"[153].

Deci cel care vrea să se unească cu cineva trebuie să-și însușească, prin imitare, felul de a fi al aceluia. De aceea este de trebuință ca sufletul care dorește să se facă mireasă a lui Hristos să se asemene, după putere, frumuseții lui Hristos.

Sufletul care voiește să zboare către Dumnezeu și să se alipească de Hristos trebuie să alunge de la sine tot păcatul, adică: furtul, răpirea, adulterul, lăcomia, desfrânarea, boala vorbăriei și

[146] *Psalmul* 126, 1.
[147] *Matei* 5, 8.
[148] *Psalmul* 118, 80.
[149] *Psalmul* 118, 6.
[150] *Psalmul* 50, 11.
[151] *Psalmul* 50, 13.
[152] *Psalmul* 23, 3.
[153] *Psalmul* 23, 4.

toate felurile de păcate văzute, dar și cele ascunse, adică pizma, necredința, obiceiul rău, viclenia și tot roiul ascuns al răutății, pe care Scriptura îl urăște și de care se scârbește ca și de păcatele cele văzute.

Ale cui oase le-a risipit Domnul? Nu ale celor care sunt plăcuți oamenilor[154]? De cine Se scârbește Domnul ca de un blestemat și ucigaș? Nu de bărbatul prefăcut și viclean? Căci „de bărbatul vărsător de sânge și viclean Se scârbește Domnul"[155]. Oare pe „cei care grăiesc pace către aproapele lor, dar cele rele sunt în inimile lor"[156], nu îi blestemă David la arătare? De aceea ni se poruncește nici să nu căutăm laude din partea oamenilor, nici să nu ne rușinăm de ocările pe care ni le aduc. Căci pe cei care săvârșesc vreo virtute la arătare, Scriptura îi lipsește de plata din ceruri, pentru că au primit aici laudă din partea oamenilor.

Dar întreabă ei: „Atunci cum de zice Domnul: «Să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri»[157]?" Îți spun că aici Cuvântul îndeamnă ca cel care urmează poruncile lui Dumnezeu, orice ar face, să facă privind către El, făcându-I doar Lui pe plac, fără a vâna nicidecum slavă de la oameni. Să fugă de laudele acestora și de vădirea [faptelor sale], dar prin viețuire și fapte să fie cunoscut tuturor, pentru că nu a zis: „Ca să-l admire pe cel care se vădește" cei care văd acestea, ci: „Ca să-L slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri"[158]. Deci poruncește ca toată slava să-I fie închinată lui Dumnezeu și orice faptă să fie după voia Lui, de la Care vine și răsplata pentru faptele de virtute.

Să dorești laudele de sus, grăind cuvintele lui David: „De la Tine este lauda mea"[159]; și: „În Domnul se va lăuda sufletul meu"[160]. Iar pe cel care caută cinstea de aici [de pe pământ], Domnul îl așază în rând cu cei necredincioși. Căci zice: „Cum

---

[154] *Cf. Psalmul* 52, 7.
[155] *Psalmul* 5, 6.
[156] *Psalmul* 27, 4.
[157] *Matei* 5, 16.
[158] *Matei* 5, 16.
[159] *Psalmul* 21, 29.
[160] *Psalmul* 33, 2.

puteți voi să credeți când primiți slavă de la oameni, și slava care vine de la Unul-Dumnezeu nu o căutați"[161]?

Între păcatele nevăzute este și ura. Și ascultă ce zice Domnul[162]: „Cel care îl urăște pe fratele său este ucigaș de oameni; și știți că orice ucigaș de oameni nu are viață veșnică"[163]. Pe cel care își urăște fratele, îl desparte de viață, ca și pe ucigașul de oameni.

Căci nu există nicio deosebire între relele ascunse înăuntru și cele arătate și văzute. Ascultă ce spune Apostolul: „Și, precum n-au încercat să aibă pe Dumnezeu întru cunoștință, i-a lăsat la mintea lor fără judecată să facă cele ce nu se cuvine, plini fiind de toată nedreptatea, de desfrânare, de viclenie, de lăcomie, de răutate; plini de pizmă, de ucidere, de ceartă, de înșelăciune, de purtări rele; bârfitori, grăitori de rău, urători de Dumnezeu, ocărâtori, semeți, trufași, născocitori de rele, nesupuși părinților, neînțelepți, călcători de cuvânt, fără dragoste, neînduplecați, nemilostivi; deși au cunoscut dreapta rânduire a lui Dumnezeu, că cei care fac unele ca acestea sunt vrednici de moarte"[164].

Vezi cum a pus laolaltă obiceiul rău, mândria, viclenia și celelalte patimi ascunse cu uciderea, cu lăcomia și cu toate cele de acest fel? Relele ascunse în suflet sunt atât de viclene și de greu de vindecat, încât nu este cu putință să fie smulse și nimicite numai prin sârguința și virtutea omenească, fără ajutorul primit de la puterea Duhului. De aceea și David zice: „De cele ascunse ale mele curățește-mă și de cele străine ferește pe robul Tău"[165].

Omul cel unul este alcătuit din două părți: suflet și trup. Trupul este în afara lui, iar sufletul rămâne înăuntru de-a lungul vieții. Deci omul trebuie să vegheze asupra trupului său, păzindu-l ca nu cumva vreunul dintre păcatele vătămătoare, abătându-se asupra lui, să-l zdruncine și să-l surpe. Despre aceasta și Apostolul vorbește, amenințând: „Pe cel care strică templul lui Dumnezeu, îl va strica Dumnezeu"[166]. Iar sufletul, care este înăuntru,

---

[161] *Ioan* 5, 44.
[162] De fapt, sunt cuvintele Sfântului Apostol Ioan.
[163] *1 Ioan* 3, 15.
[164] *Romani* 1, 28-32.
[165] *Psalmul* 18, 13-14.
[166] *1 Corinteni* 3, 17.

trebuie străjuit cu toată paza ca nu cumva, ivindu-se din adânc vreo pricină a răutății, să robească sufletul, surpând gândurile evlavioase și umplându-l de patimile care îl atrag pe ascuns.

Zice fericitul Moise: „Să nu înjugi în aria ta animale de soiuri diferite, cum ar fi un bou și un asin"[167]. „Să nu țeși in în haină de lână."[168] „Să nu cultivi în țarina ta două feluri de roade, nici de două ori în an. Să nu împreunezi animal de un soi cu altul de alt soi."[169]

Ce voiește să spună prin aceste pilde? Că nu trebuie să sădim laolaltă răutate și virtute în același suflet. Căci ce prietenie este între cumpătare și neînfrânare? Sau ce înțelegere este între nedreptate și dreptate? Căci se resping totdeauna una pe alta.

Așadar, lucrătorul înțelept trebuie să scoată, ca dintr-un izvor bun de băut, apele curate ale vieții, cunoscând numai roadele lui Dumnezeu pentru care să se ostenească de-a lungul vieții cu stăruință.

Astfel, chiar dacă s-ar strecura pe ascuns vreun gând străin virtuții, Cel care pe toate le vede, privind spre ostenelile tale, degrabă va smulge, cu puterea Sa, acea rădăcină ascunsă a gândurilor, mai înainte de a răsări. Căci nu poate să fie lipsit de nădejde și să rămână nedreptățit cel care pururea șade în preajma lui Dumnezeu.

Dacă văduva din Evanghelie, care a înfățișat înaintea unui judecător lipsit de iubire de oameni marea nedreptate [ce i se făcuse], l-a înduplecat, rugându-l cu multă stăruință, așa încât acesta l-a pedepsit pe cel care o nedreptățise, nici tu nu înceta a te ruga. Dacă îndrăzneala aceleia în rugăciune a schimbat hotărârea unui stăpân nemilostiv, cum să slăbim noi râvna față de Dumnezeu, a Cărui milă știi că se pleacă adesea către cei care cer?

Spune Apostolul: „Râvniți după darurile duhovnicești. Și vă arăt încă o cale care le întrece pe toate. De aș grăi în limbile oamenilor și ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chimval răsunător"[170].

---

[167] *Deuteronomul* 22, 10.
[168] *Deuteronomul* 22, 11.
[169] *Leviticul* 19, 19.
[170] *1 Corinteni* 12, 31; 13, 1-3.

Apoi arată care este folosul dragostei: „Dragostea nu pizmuiește, nu se trufește, nu se semețește, nu se poartă cu nechibzuință, nu caută ale sale, nu se aprinde de mânie, nu gândește răul. Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă. Dragostea nu cade niciodată”[171]. Ce înseamnă aceasta? Chiar de a dobândit cineva celelalte daruri pe care le dă Duhul - adică graiurile neamurilor, prorocia, cunoștința și darul tămăduirilor -, dacă însă nu s-a izbăvit pe deplin, cu ajutorul Duhului, de patimile dinăuntru care îl stânjenesc și nu a primit în sufletul său leacul desăvârșit și mântuitor, este încă cuprins de teama de a nu cădea, pentru că nu are dragostea care să-l întărească și să-l statornicească în virtute.

Deci, atunci când vine asupra ta darul îmbelșugat al rugăciunii, să te faci sărac cu duhul, căzând mereu [în genunchi] și așteptând să dobândești în sufletul tău frumusețea dragostei, ca pe o temelie a vistieriei harului, luptându-te cu toată patima, până ce vei ajunge la ținta bunei credințe. Căci zice Apostolul: „Dacă cineva este în Hristos făptură nouă, cele vechi au trecut”[172]. A numit „făptură nouă” sălășluirea Sfântului Duh în inima curată și neprihănită, slobozită de toată răutatea, viclenia și rușinea.

Când sufletul va urî păcatul și se va uni [cu Dumnezeu], după putere, prin viețuirea în virtute și când, schimbându-și viața, va primi întru sine harul Duhului, se va face cu totul nou și se va zidi din nou. Și aceste cuvinte sunt în acord cu cele spuse despre făptura cea nouă: „Curățiți aluatul cel vechi ca să fiți frământătură nouă”[173] și: „Să prăznuim, nu cu aluatul cel vechi, ci cu azimele curăției și ale adevărului”[174].

Ispititorul întinde sufletului multe curse și, de vreme ce puterea omenească nu este prin ea însăși în măsură să-l biruiască, ne îndeamnă Apostolul să ne acoperim mădularele cu armele cerești, zicând: „Îmbrăcați-vă cu platoșa dreptății, încălțați-vă întru gătirea păcii și încingeți-vă mijlocul cu adevărul. Luând

[171] *1 Corinteni* 13, 4-8.
[172] *2 Corinteni* 5, 17.
[173] *1 Corinteni* 5, 7.
[174]

peste toate pavăza credinţei, veţi putea stinge toate săgeţile cele aprinse ale vicleanului"[175]. Aceste [săgeţi] sunt patimile nestăpânite. De asemenea, ne îndeamnă să primim şi coiful mântuirii şi sfânta sabie a Duhului[176]. Numeşte „sabie sfântă" cuvântul lui Dumnezeu cel cu putere, cu care, întrarmând dreapta sufletului, să respingem atacurile vrăjmaşului.

Vezi câte chipuri de mântuire ţi-a arătat Apostolul, îndrumând către o singură cale şi un singur scop? Prin acestea se străbate cu uşurinţă calea vieţii care duce la poruncile cele mai înalte.

Deci acesta este scopul bunei credinţe.

Trebuie deci ca cei care au cunoscut filosofia să înţeleagă bine acest scop ca să lase toţi la o parte trufia şi gândul semeţ despre faptele lor. Lepădându-se de sufletul şi de viaţa lor[177], spre o singură bogăţie să privească, aceea pe care Dumnezeu le-a dat-o celor care iubesc răsplata dragostei pentru Hristos, după cum spune acelaşi Apostol: „Cu răbdare să alergăm în lupta ce ne stă înainte, cu ochii aţintiţi asupra lui Iisus, începătorul şi plinitorul credinţei"[178].

Deci să nu ne semeţim pentru darurile primite de la Duhul şi, luând vreo faptă făcută prin virtute drept pricină pentru a ne lăuda şi a ne îngâmfa, să nu pierdem râvna mai înainte de a ajunge la capătul celor nădăjduite, făcându-ne nouă nefolositoare, prin mândrie, chiar şi osteneala depusă mai înainte şi nevrednici arătându-ne de desăvârşirea la care ne-a tras harul Duhului. Aceasta este o mare faptă a filosofiei: ca cel care este mare prin faptele sale să se micşoreze în inima sa, să se învinuiască pentru viaţa lui şi să nu aibă în minte gândul că s-a făcut vrednic de Dumnezeu.

Despre cele care ţin de scopul spre care nădăjduim socotesc că am spus destul celor care au ales a vieţui înţelept. Este nevoie să mai adăugăm la cele spuse acestea: în ce fel trebuie să petreacă aceştia unii cu alţii şi cum trebuie să alerge împreună până ce vor ajunge la cetatea de sus.

Aşadar, cel care nu pune preţ nicidecum pe cele de cinste ale vieţii acesteia şi care s-a lepădat de toată slava cea de jos trebuie să se lepede dimpreună cu viaţa sa şi de propriul suflet. Iar a se

[175] *Efeseni* 6, 14-16.
[176] *Cf. Efeseni* 6, 17.
[177] *Cf. Matei* 16, 24-25.
[178] *Evrei* 12, 1-2.

lepăda de sufletul său înseamnă a nu căuta nicidecum voia sa, ci voia lui Dumnezeu, și a se folosi de aceasta ca de un bun cârmaci care îndreaptă către limanul voii lui Dumnezeu întreaga adunare a fraților în unire. Nu trebuie să dețină nimic deosebit de ceea ce este de obște, afară de haina care îi acoperă trupul. Astfel va fi gata a împlinească numaidecât cu bucurie și cu nădejde porunca întâistătătorilor, ca un rob al lui Hristos cumpărat pentru trebuința de obște a fraților. Căci aceasta dorește Domnul, Care zice: „Cel care vrea să fie între voi cel dintâi și mare să fie cel din urmă între toți și slujitor al tuturor"[179].

Se cuvine ca o astfel de slujire să fie fără de plată din partea oamenilor. Unul ca acesta trebuie să se supună tuturor și să slujească fraților ca un datornic.

Dar este nevoie ca și întâistătătorii acestei cete duhovnicești, înțelegând cât de multă grijă trebuie să aibă și luând seama la meșteșugirile răutății care pândește credința, să se nevoiască în chip vrednic de rangul lor, fără a-și îndrepta pofta către putere. Căci trebuie ca pe treapta lor întâistătătorii să se ostenească mai mult decât ceilalți, să gândească mai smerit decât cei supuși lor și să pună viața lor înaintea celorlalți ca pe o pildă de slujire, socotind că îi au pe cei care li s-au încredințat ca pe un bun al lui Dumnezeu. Deci întâistătătorii trebuie să se îngrijească de frați ca niște buni dascăli de niște copii gingași care le-au fost încredințați de către părinții lor. Căci aceia, luând seama la însușirile copiilor, se apropie de unul cu cearta, de altul cu mustrarea, de altul cu lauda, de altul în alt chip, fără a face ceva cu părtinire sau cu dușmănie față de ei. La fel se cuvine să facă și întâistătătorii duhovnicești.

Dacă astfel vă veți purta unii cu alții, și învățătorii, și cei supuși lor, aceștia supunându-se cu bucurie poruncilor, iar aceia cu plăcere călăuzindu-i pe frați către desăvârșire, în cinstire unii altora vă veți da întâietate[180] și viață îngerească veți trăi pe pământ.

Să se convingă fiecare pe sine însuși că este mai prejos nu numai față de fratele care petrece împreună cu el, ci și față de orice om. Înțelegând aceasta, va fi cu adevărat ucenic al lui Hristos.

[179] *Matei* 20, 26-27; *Marcu* 9, 35; 10, 43.
[180] *Cf. Romani* 12, 10.

Cunoscând deci roadele smereniei și paguba adusă de înfumurare, urmați Stăpânului și, un trup și un suflet fiind, înaintați către chemarea cea de sus, iubind pe Dumnezeu și iubindu-vă unii pe alții. Căci dragostea și frica de Domnul sunt cea dintâi plinire a legii.

Dar dragostea pentru Dumnezeu nu se naște în noi nici simplu, nici de la sine, ci prin multe osteneli și cu mare grijă și cu împreună-lucrarea lui Hristos, după cum a zis *Înțelepciunea [lui Solomon]*: „Căci, dacă o vei căuta ca pe argint și o vei săpa ca pe o comoară, atunci vei pricepe temerea de Domnul și vei afla cunoașterea lui Dumnezeu”[181]. Aflând cunoașterea lui Dumnezeu, lesne vei pricepe și temerea și vei împlini ceea ce urmează, adică a iubi pe aproapele. Fiindcă, odată ce a fost dobândit, prin osteneală, primul lucru care este mai mare, al doilea, care este mai mic, mai lesne se va dobândi. Cel care nu-L iubește pe Dumnezeu din tot sufletul și din tot cugetul cum ar putea arăta față de frați dragoste curată și fără de viclenie? Pe cel care nu-I dă lui Dumnezeu întreg sufletul său și nici nu este mișcat de dragostea pentru El, aflându-l lucrătorul răutății, lesne îl supune, amăgindu-l prin gânduri viclene. Acum îl face să-i pară grele poruncile Scripturii și slujirea fraților de nesuportat, acum îl duce în mândrie și înfumurare pentru slujirea sa față de cei robi împreună cu el, ca să caute slavă din partea oamenilor și să ceară cinste din partea fraților, sârguindu-se astfel să facă cele ale necredincioșilor. Căci necredincios este cel care caută cinstirile omenești în locul celor cerești, după cum spune undeva Domnul Însuși: „Cum puteți voi să credeți când primiți slavă unii de la alții, și slava care vine de la Unul-Dumnezeu nu o căutați?”[182]

Dacă dragostea de Dumnezeu se află în voi, în chip firesc îi urmează și celelalte: iubirea de frați, blândețea, lipsa de fățărnicie, stăruința și râvna în rugăciune și, într-un cuvânt, toată virtutea. De vreme ce folosul este atât de mare, mari trebuie să fie și ostenelile pentru a-l dobândi, nu ca să ne arătăm oamenilor, ci pentru a-I fi pe plac Domnului, Care vede cele ascunse.

---

[181] *Pildele* 2, 4-5.

[182] *Ioan* 5, 44.

De altfel, pentru cei care Îl iubesc pe Dumnezeu, este ușoară și dulce osteneala [pentru păzirea] poruncilor, căci dragostea pentru El face nevoința noastră ușoară și plăcută. De aceea și cel viclean se străduiește în tot chipul să scoată din sufletele noastre temerea de Domnul și să destrame dragostea către El prin plăceri nelegiuite. Îngrozitor lucru este dacă află păzitorii lenevindu-se și, prinzând prilej, se strecoară în ostenelile pentru virtute și seamănă printre grâu neghina sa, adică ocara, înfumurarea, slava deșartă, pofta de cinstire și celelalte odrasle ale răutății. Trebuie, așadar, să priveghem și să ne păzim din toate părțile de vrăjmașul, așa încât, chiar de ar unelti ceva cu nerușinare, să fie alungat mai înainte de a se atinge de suflet.

Amintiți-vă mereu că Abel a adus lui Dumnezeu jertfă din cele întâi-născute ale oilor și din grăsime, iar Cain din roadele pământului, iar nu din turmele de oi. „Și a privit", zice, „Dumnezeu la jertfele lui Abel, iar la darurile lui Cain nu a luat aminte."[183] Trebuie să învățăm din această istorisire că este bineplăcut Domnului ceea ce se face cu frică și cu credință, iar nu ceea ce se face cu fast și fără dragoste. Nici Avraam nu a primit binecuvântarea de la Melchisedec altfel decât aducând preotului lui Dumnezeu primele și cele mai bune roade[184]. Prin cele mai bune roade se referă și la pârga celor ce sunt, adică sufletul însuși și cugetul însuși, poruncindu-ne ca nu cu zgârcenie să aducem lui Dumnezeu jertfa laudelor și a rugăciunilor, nici să nu aducem Stăpânului ceva la întâmplare, ci pârga sufletului sau, mai bine zis, întreg sufletul I-l oferim lui Dumnezeu.

Iar în ceea ce privește feluritele virtuți, care trebuie a fi socotită mai bună și săvârșită înaintea celorlalte, care este a doua după aceasta și cum urmează celelalte una după alta nu se poate spune, căci sunt deopotrivă și una prin alta îi ridică până la vârf pe cei care le practică. Simplitatea duce la ascultare, ascultarea la credință, credința la nădejde, nădejdea la dreptate, dreptatea la slujire, slujirea la smerenie, iar blândețea care se dobândește prin aceasta duce la bucurie, bucuria la dragoste și dragostea la rugăciune. Astfel supunându-se ele una alteia și supunând pe cel care le are, îl duc până la însăși culmea doririi lui. Iar viclenia,

183 *Facerea* 4, 4-5.
184 *Cf. Facerea* 14, 18.

dimpotrivă, prin diferitele ei forme, îi coboară pe prietenii ei până la răutatea cea mai de pe urmă.

Dar trebuie să stăruim mai mult în rugăciune, căci aceasta este ca un corifeu[185] în rândul virtuţilor şi pe cel care stăruie în rugăciune îl uneşte cu Dumnezeu printr-o sfinţenie tainică, prin lucrare duhovnicească şi printr-o stare negrăită. Şi acesta, înflăcărat de dorire, nu află saţiu în rugăciune, ci pururea este cuprins de iubire pentru bine, după cum s-a zis: „Cei care mă mănâncă pe mine iar vor flămânzi şi cei care mă beau iar vor înseta"[186]. Şi în altă parte: „Dat-ai veselie în inima mea"[187]. Iar Domnul [zice]: „Împărăţia cerurilor este înlăuntrul vostru"[188].

A numit „împărăţie" bucuria cea de sus care prin Duhul se naşte în suflete. Aceasta este o arvună a bucuriei veşnice, de care se vor bucura atunci sufletele sfinţilor.

De vreme ce s-a arătat care este scopul bunei credinţe care trebuie să le stea înainte celor care au ales să trăiască o viaţă plăcută lui Dumnezeu, anume curăţirea sufletului şi sălăşluirea Duhului prin sporirea în fapte bune, fiecare dintre voi, pregătindu-şi sufletul aşa cum am arătat şi umplându-l de dragostea pentru Domnul, să se dedice pe sine rugăciunilor şi postului, amintindu-şi de Cel care ne îndeamnă să ne rugăm neîncetat şi să nu ne pierdem nădejdea[189]. Căci sârguinţa pentru rugăciune ne aduce mari [daruri]. Numai să facă fiecare aceasta cu gând statornic şi drept, nerătăcind nicidecum cu mintea de bunăvoie. Să nu fie ca unul care împlineşte fără voie o datorie, ci ca unul care împlineşte dragostea şi dorirea sufletului său.

Domnul Însuşi va arăta celor care cer cum trebuie să se roage, după cum s-a zis: „Cel care dă rugăciune celui care se roagă"[190]. Deci cel care stăruie în rugăciune trebuie să ceară şi să ştie că pentru un lucru atât de mare trebuie să se sârguiască în luptă cu multă râvnă şi cu toată puterea, pentru că mai cu seamă pe aceştia îi pândeşte răutatea din toate părţile, căutând să le ză-

[185] În teatrul antic, corifeul era conducătorul corului. (n.P.P.)
[186] *Înţelepciunea lui Isus Sirah* 24, 23.
[187] *Psalmul* 4, 7.
[188] *Luca* 17, 21.
[189] *Cf. Luca* 18, 1.
[190] *Cf. Romani* 8, 26-27.

dărnicească râvna. De acolo vine delăsarea trupului și a sufletului, iar din aceasta moleșeala, acedia, nepăsarea, nerăbdarea și celelalte [patimi] prin care sufletul piere, fiind răpit către alte căi și trecând de bunăvoie de partea dușmanului său. Trebuie deci să pună înaintea sufletului gândul care, ca un cârmaci înțelept, îl pregătește pe acesta[191] spre a pluti drept către limanul cel de sus și îl dă curat lui Dumnezeu, Care i l-a încredințat. Și întâistătătorii trebuie să-l ajute pe unul ca acesta și cu toată râvna și cu povățuire să-i hrănească dorința pentru rugăciune. Căci rodul virtuților celor care se roagă cu adevărat, arătându-se celor care viețuiesc împreună cu ei, devine folositor nu numai pentru cel care a sporit, ci și pentru cei care sunt încă prunci și au nevoie de învățătură, îndemnându-i să imite cele pe care le văd.

Roadele rugăciunii curate sunt: simplitatea, dragostea, smerenia, stăruința, lipsa de răutate și cele asemenea acestora pe care osteneala le odrăslește aici, în timpul vieții, înaintea roadelor celor veșnice. Cu astfel de roade se împodobește rugăciunea. Iar dacă este lipsită de acestea, osteneala este zadarnică. Și nu numai rugăciunea, ci și orice cale a filosofiei[192], dacă are astfel de rod, este cu adevărat cale a dreptății și duce către ținta cea dreaptă. Dar, dacă este lipsită de aceste [roade], rămâne doar un nume deșert. De ce folos este o vie lucrată dacă nu dă roadele pentru care a trudit lucrătorul? De ce folos sunt postul și rugăciunea și privegherea dacă lipsește pacea, bucuria, dragostea și celelalte roade ale harului Duhului?

Trebuie deci ca ostenelile postului, ale rugăciunii și ale celorlalte fapte să fie îndurate cu multă bucurie, cu dragoste și cu nădejde și [trebuie] să se creadă că florile și roadele ostenelilor răsar prin lucrarea Duhului. Căci, dacă cineva pune acestea pe seama sa și atribuie totul ostenelilor sale, răsare în el gândul semeț, în locul acelor roade curate.

---

[191] Adică sufletul.
[192] Reamintim că „filosofie" este sinonim, în gândirea capadocienilor, cu „viață monahală", deși, în vremea Sfântului Grigorie de Nyssa (la finele veacului al IV-lea) nu se poate vorbi încă de un monahism organizat, cum vom cunoaște în veacurile următoare. Asceza practicată de el, de Sfântul Vasile era ceva similar celei din comunitățile Fericitului Ieronim sau Fericitului Augustin, o comunitate frățească, având un preponderent caracter cultural. (n.P.P.)

De aceea, trebuie să rabde cu bucurie luptele pentru virtute, iar curățirea de patimi a sufletului să o lase în seama lui Dumnezeu.

Și astfel, făcându-se mai bun decât sine însuși și mai puternic decât răutatea vrăjmașului, sufletul devine lăcaș ales al Sfântului Duh Celui închinat, de la Care primește pacea lui Hristos cea fără de moarte, și prin ea se apropie și se alipește de Domnul.

Iar dacă unii, neavând lucrarea statornică a rugăciunii celei mai înalte, nici râvna și puterea necesare pentru acest lucru, lasă la o parte această virtute, în celelalte chipuri să împlinească ascultarea, slujind după putere, lucrând cu sârguință, slujind cu bucurie și cu râvnă, nu pentru vreo răsplată, nici pentru slavă de la oameni. Să săvârșim slujirea nu ca pentru niște trupuri și suflete străine, ci ca pentru niște robi ai lui Hristos, ca pentru mădularele noastre, încât lucrarea noastră să se arate curată și neprefăcută înaintea Domnului.

De la sârguința către fapte bune nimeni să nu se dea în lături aducând drept pricină neputința. Căci Dumnezeu nu poruncește ceea ce este cu neputință. „Acela", zice, „care va da de băut un pahar de apă rece, în nume de ucenic, amin zic vouă, nu va pierde plata sa."[193]

Ce este mai lesne decât această poruncă? Iar plata pentru această lucrare ușoară este cerească. Și iarăși [zice]: „Întrucât ați făcut unuia dintre aceștia, Mie Mi-ați făcut"[194]. Porunca este mică, iar răsplata ascultării este mare. Căci nu cere nimic peste putere. Și puțin, și mult dacă faci, răsplata va veni, potrivit cu voința ta. Dacă [lucrezi] în numele lui Dumnezeu și cu temere de El, darul va veni strălucitor și neîmpuținat; dacă [lucrezi] spre a te arăta oamenilor, ascultă ce făgăduiește cu jurământ Domnul Însuși: „Amin zic vouă, sunt lipsiți de plata lor"[195]. Ca să nu pățească cineva aceasta, le poruncește ucenicilor Săi și, prin ei, nouă: „Vedeți să nu faceți milostenia voastră sau rugăciunea sau postul înaintea oamenilor; altminteri nu aveți plată de la Tatăl vostru Cel din ceruri"[196]. Lui fie-I slava în veci. Amin.

---

[193] *Matei* 10, 42.
[194] *Matei* 25, 40.
[195] *Matei* 6, 2.
[196] *Matei* 6, 1.

SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA

Despre feciorie

De aceea, trebuie să rabde cu bucurie luptele pentru virtute, iar curățirea de patimi a sufletului să o lase în seama lui Dumnezeu.

Și astfel, făcându-se mai bun decât sine însuși și mai puternic decât răutatea vrăjmașului, sufletul devine lăcaș ales al Sfântului Duh Celui închinat, de la Care primește pacea lui Hristos cea fără de moarte, și prin ea se apropie și se alipește de Domnul.

Iar dacă unii, neavând lucrarea statornică a rugăciunii celei mai înalte, nici râvna și puterea necesare pentru acest lucru, lasă la o parte această virtute, în celelalte chipuri să împlinească ascultarea, slujind după putere, lucrând cu sârguință, slujind cu bucurie și cu râvnă, nu pentru vreo răsplată, nici pentru slavă de la oameni. Să săvârșim slujirea nu ca pentru niște trupuri și suflete străine, ci ca pentru niște robi ai lui Hristos, ca pentru mădularele noastre, încât lucrarea noastră să se arate curată și neprefăcută înaintea Domnului.

De la sârguința către fapte bune nimeni să nu se dea în lături aducând drept pricină neputința. Căci Dumnezeu nu poruncește ceea ce este cu neputință. „Acela", zice, „care va da de băut un pahar de apă rece, în nume de ucenic, amin zic vouă, nu va pierde plata sa."[193]

Ce este mai lesne decât această poruncă? Iar plata pentru această lucrare ușoară este cerească. Și iarăși [zice]: „Întrucât ați făcut unuia dintre aceștia, Mie Mi-ați făcut"[194]. Porunca este mică, iar răsplata ascultării este mare. Căci nu cere nimic peste putere. Și puțin, și mult dacă faci, răsplata va veni, potrivit cu voința ta. Dacă [lucrezi] în numele lui Dumnezeu și cu temere de El, darul va veni strălucitor și neîmpuținat; dacă [lucrezi] spre a te arăta oamenilor, ascultă ce făgăduiește cu jurământ Domnul Însuși: „Amin zic vouă, sunt lipsiți de plata lor"[195]. Ca să nu pățească cineva aceasta, le poruncește ucenicilor Săi și, prin ei, nouă: „Vedeți să nu faceți milostenia voastră sau rugăciunea sau postul înaintea oamenilor; altminteri nu aveți plată de la Tatăl vostru Cel din ceruri"[196]. Lui fie-I slava în veci. Amin.

---

[193] *Matei* 10, 42.
[194] *Matei* 25, 40.
[195] *Matei* 6, 2.
[196] *Matei* 6, 1.

SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA

Despre feciorie

INTRODUCERE

Tratatul *Despre feciorie* (Περὶ παρθενίας) este una dintre cele mai timpurii opere ale Sfântului Grigorie de Nyssa, poate chiar prima. A fost scrisă în anul 370 sau 371, deci înainte de a fi episcop.

Tema abordată nu este unică în istoria scrierilor patristice. S-au păstrat tratate cu acest titlu și la alți autori, precum Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigorie Teologul, Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Ambrozie de Mediolanum, Vasile de Ancyra.

Poate în mai mare măsură decât alții, Sfântul Grigorie de Nyssa înfățișează această temă printr-o amplă argumentație de natură filosofică și retorică, având în vedere că este o lucrare scrisă în anii tinereții, când era aplecat cu precădere asupra studiilor de această factură. În tratatul *Despre scopul cel după Dumnezeu și despre viețuirea după adevăr* (*De instituto christiano*), o operă târzie, scrisă spre sfârșitul vieții, vor fi preluate numeroase teme din lucrarea despre feciorie: sufletul văzut ca o mireasă a Mirelui ceresc, înlănțuirea virtuților și a viciilor, necesitatea curățirii de patimi, vederea lui Dumnezeu, ideea Binelui și a Frumosului în sine, calea cea strâmtă, disprețuirea celor pământești, elogiul adus vieții monahale, evitarea extremelor prin urmarea căii de mijloc. De data aceasta însă argumentația este mai cu seamă scripturistică, fiindcă trimiterile biblice sunt cu mult mai numeroase.

E limpede că tratatul *Despre feciorie*, alături de o altă operă ascetică mai târzie, *Despre viața lui Moise*, a oferit material pentru alcătuirea scrierii *De instituto christiano*, care poate fi socotită o încununare a gândirii și a trăirii acestui sfânt[1].

---

[1] Pentru o prezentare detaliată a relației dintre aceste trei tratate, a se vedea W. JAEGER, *Two rediscovered* ..., pp. 115-142.

O altă notă aparte o constituie faptul că, deși este vorba despre o scriere închinată fecioriei, căsătoria nu îi este străină autorului. El face această mărturisire în capitolul al treilea: „Fericiți sunt cei care pot alege cele mai bune și nu s-au îngrădit luând asupra lor viața în comun, așa cum am făcut noi, care suntem despărțiți ca de o prăpastie de cinstea fecioriei, căci nu mai poate ajunge la ea cel care a pășit o dată în viața lumească. De aceea noi suntem doar spectatori ai frumuseților străine și martori ai fericirii altora. Chiar dacă gândurile noastre despre feciorie sunt drepte, suntem precum bucătarii și servitorii care, pregătind masa desfătată a celor bogați, le aduc altora desfătare, în vreme ce ei înșiși nu au parte de nimic din cele pregătite. Ce fericire ar fi fost dacă nu ar fi stat lucrurile așa, dacă nu am fi cunoscut binele prea târziu!" Totuși suntem îndreptățiți să credem că nici în anii de căsnicie Sfântul Grigorie nu a fost străin de fecioria lăuntrică și de sârguința pentru nunta cerească, căci soția sa, Theosebia, plecată la Domnul de timpuriu, s-a numărat în cetele sfinților.

Alături de argumentația teoretică, ni se oferă pilde vii ale acestui fel de viețuire: începând cu Înseși Persoanele Sfintei Treimi și continuând cu Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, Sfântul Apostol Pavel, Sfântul Proroc Ilie, Sfântul Ioan Botezătorul și Mariam, sora lui Moise. De asemenea, simțim permanent în spatele rândurilor prezența Sfântului Vasile cel Mare, fratele mai mare, dascălul și modelul spiritual al Sfântului Grigorie, la care se face referire de cel puțin trei ori în cadrul tratatului (în *Introducere* și în capitolele II și XXIII), deși numele nu îi este pomenit explicit.

Fecioria, așa cum o înfățișează Sfântul Grigorie de Nyssa, nu este un scop în sine, ci o pregătire pentru ținta ultimă a viețuirii creștine, adică vederea lui Dumnezeu (cap. XI și XXIII). Fecioria este a trupului, dar și a sufletului (cap. V); este a îngerilor, dar și a oamenilor (cap. II); este a celor necăsătoriți – deși căsătoria nu e de condamnat (cap. VII); este slujitoarea nașterii Fiului lui Dumnezeu din pântecele Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, dar și slujitoarea nașterii Lui în inimile curate (cap. II); este cea care îl înalță pe om la Dumnezeu, dar și cea care L-a coborât pe

Dumnezeu printre oameni (cap. XI); este rodul ostenelilor omenești, dar, ca orice altă virtute, nu poate fi dobândită fără ajutorul harului dumnezeiesc (cap. XII); este a muritorilor și pune stavilă morții (cap. XIV); este aducătoare de răsplată aici, dar și în viața de dincolo (cap. III).

Traducerea tratatului *Despre feciorie* al Sfântului Grigorie de Nyssa are la bază ediția Jaeger (Werner JAEGER, *Gregorii Nysseni opera*, vol. VIII, Leiden, Brill, 1952, pp. 247-343).

SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA

Despre feciorie

Însemnare în care sunt arătate capitolele și se face un îndemn către viețuirea după virtute[2]

1. Scopul acestei cuvântări este acela de a stârni în cei care îl citesc dorirea pentru viața virtuoasă. De vreme ce multe sunt abaterile – după cum le-a numit dumnezeiescul Apostol[3] – prilejuite de viața în comun, este de trebuință ca această cuvântare să pună înainte viețuirea în feciorie ca pe o ușă de intrare către un fel de viețuire mai înalt. Căci celor care sunt încurcați cu viețuirea în comun nu le este ușor să mediteze[4] în liniște și înțelepciune la viața dumnezeiască, însă celor care au renunțat întru totul la traiul zbuciumat le este foarte ușor să se ocupe fără abatere de îndeletnicirile mai înalte.

Deci, de vreme ce sfatul nu poate să convingă singur – căci nimănui nu-i este lesne să-l înduplece pe un altul dacă îl povățuiește doar prin cuvinte către ceea ce este de folos, fără să arate mai întâi însemnătatea acelui lucru către care îl îndeamnă pe cel ce ascultă –, pentru aceasta cuvântarea va începe cu elogiul fecioriei și se va încheia cu povățuirea. De asemenea, de vreme ce frumusețea din orișice lucru se arată și prin comparație cu cele opuse, este nevoie să fie pomenite și greutățile vieții în comun. Apoi, se va face, cu bună rânduială, o descriere a vieții celei înțelepte și se va arăta că nu poate dobândi aceasta cel cuprins de

---

[2] Deși a fost considerat de unii editori ca un subtitlu al tratatului, acesta pare a fi mai degrabă titlul introducerii.

[3] *Cf. 1 Corinteni* 7, 35. Sfântul Apostol Pavel folosește adverbul ἀπερισπάστως („fără abatere"), corespunzător substantivului utilizat de Sfântul Grigorie: περισπασμῶν.

[4] Προσφιλοσοφέω are aici o valoare specific creștină: a se dedica filosofiei, *i.e.* vieții monastice. (n.P.P.)

griji lumești. În cei care s-au retras din lume însă pofta trupească este nelucrătoare. De aceea, se va cerceta care este acel lucru care trebuie dorit cu adevărat, acela pentru care am primit putere de la Creatorul firii noastre. Iar după ce se va descoperi cât de mare și de însemnat este acest lucru, se vor înfățișa și mijloacele prin care se poate dobândi acest bine.

2. Așadar, adevărata feciorie, care este curată de orice întinăciune pricinuită de păcate, a fost aflată potrivită pentru acest scop. Tot cuprinsul acestei cuvântări, chiar dacă ar părea că privește către altele, are drept scop elogierea feciorei. Dar unele reguli ale acestei vieți pe care le urmează cei care se împărtășesc pe deplin de această cinstită viețuire le-am lăsat la o parte în această cuvântare, ferindu-ne de lipsa de măsură. Povățuirea a fost făcută mai pe larg, prin poruncile generale, dar cuprinde cumva fiecare lucru în parte, așa încât nimic din cele necesare nu va fi lăsat la o parte și lipsa de măsură va fi ocolită.

Tuturor le stă în obicei să ia asupra lor un fel de viețuire cu mai multă osârdie dacă văd că unii au dobândit renume pe acea cale. Din acest motiv, era firesc să facem pomenire de sfinții care au strălucit în viețuirea liberă de căsătorie. Și, de vreme ce pildele din istorisiri nu au atâta putere spre dobândirea virtuții precum glasul viu și pilda lucrătoare a celor buni, spre sfârșitul cuvântării am pomenit de episcopul și părintele nostru[5] preacinstitor de Dumnezeu, singurul în măsură să dea asemenea învățături. Dar nu l-am pomenit pe nume, ci prin unele însemne am lăsat să se înțeleagă că despre dânsul este vorba. Astfel, cei care vor citi mai târziu cuvântarea nu vor socoti că sfatul este nefolositor pentru că îi îndeamnă pe tineri să urmeze unuia care a trecut din viața aceasta, ci vor căuta să afle doar cum trebuie să fie învățătorul unei astfel de viețuiri și își vor alege drept îndrumători pe cei care, prin harul lui Dumnezeu, s-au arătat în orice vreme apărători ai viețuirii în virtute. Căci fie îl vor afla pe cel pe care îl caută, fie vor cunoaște cum trebuie să fie.

[5] Sfântul Grigorie se referă la fratele său, Sfântul Vasile cel Mare.

apologie prin cuvinte. Dar lucrurile cele mai umile, prin iscusința laudelor, dobândesc o aparentă grandoare prin mijlocirea discursului. De aceea, admirația stârnită prin elogii este adesea privită cu îndoială, ca fiind odrăslită de măiestria omenească.

Deci singura laudă pe măsura feciorie constă în a arăta că această virtute este mai presus de laude și a ne arăta admirația față de curăție prin viețuire mai degrabă decât prin cuvinte. Iar cel care, din dorință de slavă, folosește acest gen de elogii se aseamănă cu unul care socotește că picătura sudorilor sale poate adăuga ceva la întinderea nemăsurată a mării, căci crede că este cu putință ca un asemenea dar să fie slăvit prin cuvinte omenești. Unul ca acesta fie nu-și dă seama de propriile puteri, fie nu cunoaște lucrul pe care îl laudă.

Capitolul al II-lea

Fecioria este o virtute proprie firii dumnezeiești și netrupești.

1. Avem nevoie de multă înțelepciune ca să putem înțelege înălțimea covârșitoare a acestui dar. Atunci când ne gândim la aceasta, ne gândim la Tatăl Cel nestricăcios, chiar dacă este un paradox cum se află feciorie într-un părinte care are un fiu și care a născut fără patimă[9]. De asemenea, fecioria se află și în Dumnezeu Cel Unul-Născut, dătătorul nestricăciunii[10], căci strălucește deopotrivă în nașterea Sa curată și fără de patimă. Și aceasta este de neînțeles: cum să putem gândi că un fiu [s-a născut] prin feciorie. De asemenea, socotim că și Duhul Sfânt are prin fire curăție nestricăcioasă. Căci, dacă spui „curat" și „nestricăcios", te referi prin aceste numiri la feciorie. Ea este prezentă în toată firea cea mai presus de lume[11], însoțind, prin nepătimire,

---

[9] Πάθος are aici sensul aristotelic, tehnic, de „alterare ontologică" a naturii; nașterea în sânul dumnezeirii este o antinomie, un paradox. (n.P.P.)

[10] Literal: „choregul impasibilității". Choregul era finanțatorul corului din cadrul teatrelor antice. „Nestricăcios" este vechiul termen românesc pentru ἄφθαρτος – „incoruptibil, inalterabil"; „fără patimă" traduce pe ἀπαθής – „impasibil, care nu suferă alterare sau schimbare la nivelul substanței, deși se schimbă". *Cf.* SFÂNTUL ATANASIE CEL MARE, *Împotriva arienilor*, 1, 28. (n.P.P.)

[11] Fecioria este o caracteristică a sferei divine, supranaturale. (n.P.P.)

puterile cele de sus. Este nedespărțită de toate cele dumnezeiești și nu se alipește de nimic dintre cele potrivnice. Toate câte înclină spre virtute prin fire și prin voință caută să fie în toate plăcute Celui curat și nestricăcios. Iar toate câte se află de partea opusă[12] sunt în această stare și rânduială pentru că au pierdut curăția.

Deci ce cuvinte ar putea avea putere pe măsura unui asemenea dar? Sau cum să nu se teamă cel care se sârguiește în alcătuirea de laude ca nu cumva să păteze măreția care se cuvine [fecioriei], de vreme ce slava pe care i-o aduce este mai mică decât cea la care se așteptau ascultătorii?

2. Așadar, bine este să lăsăm la o parte cuvintele de laudă la adresa ei, căci nu poate cuvântul să se ridice până la înălțimea covârșitoare a acestei teme. Este însă cu putință să pomenim mereu acest dar dumnezeiesc și să avem pe buze acest bine care este ceva de seamă, propriu firii celei netrupești. Totuși, prin iubirea de oameni a lui Dumnezeu, a fost dăruit și celor care au primit viața din trup și sânge, pentru ca firea omenească cea căzută din pricina stării ei pătimașe să se ridice iar și să privească spre cele de sus odată ce s-a împărtășit de curăție, ca o mână ce i se întinde spre călăuzire.

De aceea socotesc că Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, Care este izvorul nestricăciunii, nu a venit în lume prin căsătorie tocmai ca să arate prin chipul întrupării Sale măreția acestei taine, căci numai curăția era în măsură să slujească arătării și venirii lui Dumnezeu. Și nu o poate dobândi pe deplin decât cel care s-a înstrăinat cu totul de patimile trupești.

Ce s-a petrecut trupește cu neprihănita Marie atunci când plinătatea dumnezeirii lui Hristos a strălucit prin fecioria ei se întâmplă în chip rațional cu orice suflet feciorelnic, chiar dacă Domnul nu Se mai arată trupește[13]. Căci zice: „Acum nu-L mai cunoaștem pe Hristos după trup”[14], ci Se sălășluiește [în noi] duhovnicește, aducând împreună cu Sine pe Tatăl, după cum spune undeva în Evanghelie[15].

---

[12] Duhurile demonice. (n.P.P.)
[13] Idee origeniană, preluată din *Comentariul la Matei*, 12, 46-50. (n.P.P.)
[14] 2 *Corinteni* 5, 16.
[15] *Cf. Ioan* 14, 23.

3. Prin urmare, cine ar putea afla cuvinte a căror putere să fie pe măsura acestei mărețe minuni? Căci puterea fecioriei este atât de mare, încât rămâne în ceruri alături de Părintele sufletelor și dănțuiește împreună cu puterile cele mai presus de lume[16], dar, în același timp, vine într-ajutor mântuirii oamenilor, căci face ca Dumnezeu să Se împărtășească de viața omenească, iar omul să se întraripeze[17] printr-însa de dorirea cerurilor. Ea se face astfel ca o legătură care creează o familiaritate între omenesc și dumnezeiesc, așa încât cele care sunt prin firea lor atât de diferite intră în armonie prin mijlocirea ei[18].

Dar, de vreme ce este cu totul absurd să ne arătăm precum viețuitoarele cele mute și lipsite de simțire (ceea ce înseamnă una din două: fie să părem că nu cunoaștem frumusețile fecioriei, fie să arătăm că simțirea noastră nu este atinsă și mișcată de cele frumoase), dorim să spunem câte ceva despre aceasta, căci se cuvine să ne supunem în toate stăpânirii celui ce ne-a poruncit[19]. Dar nimeni să nu ceară de la noi cuvinte împodobite. Nici asta nu ne stă în putere, chiar de am vrea, căci suntem neiscusiți în astfel de vorbire. Chiar de am putea să vorbim împodobit, am alege mai degrabă să aducem folos multora decât să fim pe placul câtorva. Căci socotesc că omul cu judecată nu trebuie să caute cuvinte prin care să fie admirat de ceilalți, ci cuvinte prin care să aducă folos și celorlalți, și sieși.

---

[16] Lumea *ideilor* a lui Platon este echivalată de Sfântul Grigorie cu lumea ființelor angelice. (n.P.P.)

[17] Tema zborului sufletului către lumea inteligibilă este specifică dialogului platonic *Phaidros*. Sfântul Grigorie este impregnat de platonism, interpretat însă în lumina Evangheliei. (n.P.P.)

[18] Medioplatonismul (care a influențat mult Părinții greci ai Bisericii) căuta termenul mediu, mediatorul între lumea divină și cea umană. Pentru Sfântul Grigorie, această legătură (σύνδεσμος) este constituită de castitate, cea care dăruiește familiaritatea cu Dumnezeu (οἰκείωσις – termen stoic utilizat aici pentru a desemna îndumnezeirea naturii umane).

[19] Se referă la Sfântul Vasile cel Mare, devenit episcop în anul precedent scrierii tratatului de față, 370. (n.P.P.)

Capitolul al III-lea

Pomenirea greutăților căsătoriei și mărturie că cel care a scris cuvântarea nu este necăsătorit.

1. Fie ca și eu să am parte de mai mult câștig din această strădanie, ca unul care mi-am luat asupră-mi această osteneală cu mai multă ardoare, căci, după cum este scris, întru nădejdea de a mă împărtăși de roadele aratului și ale treieratului m-am trudit pentru acest cuvânt cu bucurie[20].

Acum însă cugetarea mea despre frumusețile fecioriei îmi este cumva deșartă și nefolositoare, așa cum sunt roadele pentru boul care treieră cu gura legată[21] sau așa cum este apa ce curge din izvor pentru cel însetat care nu ajunge la ea.

Fericiți sunt cei care pot alege cele mai bune și nu s-au îngrădit luând asupra lor viața în comun, așa cum am făcut noi, care suntem despărțiți ca de o prăpastie de cinstea fecioriei, căci nu mai poate ajunge la ea cel care a pășit o dată în viața lumească. De aceea, noi suntem doar spectatori ai frumuseților străine și martori ai fericirii altora. Chiar dacă gândurile noastre despre feciorie sunt drepte, suntem precum bucătarii și servitorii care, pregătind masa desfătată a celor bogați, le aduc altora desfătare, în vreme ce ei înșiși nu au parte de nimic din cele pregătite. Ce fericire ar fi fost dacă nu ar fi stat lucrurile așa, dacă nu am fi cunoscut binele prea târziu! Sunt cu adevărat vrednici de invidiat cei care, lăsând la o parte orice dorință și poftă, nu s-au lipsit de putința de a se bucura de aceste bunuri.

Precum cei care, comparând sărăcia lor cu revărsarea de averi a altora, se mâhnesc și mai mult și sunt nemulțumiți de starea lor, tot așa și noi, cu cât înțelegem mai bine bogăția fecioriei, cu atât mai mult deplângem celălalt chip de viețuire, pentru că, punându-l alături de cele mai bune, înțelegem sărăcia lui, de vreme ce este lipsit de atât de multe și mari daruri. Nu vorbesc doar de cele pe care le vor primi mai apoi cei care au trăit în virtute, ci și

---

[20] *Cf.* 1 *Corinteni* 9, 10.
[21] *Cf.* 1 *Corinteni* 9, 9.

de cele pe care le primesc în viața aceasta. Dacă va voi cineva să cerceteze cu atenție care este deosebirea dintre feciorie și viața aceasta, va afla că deosebirea este aproape la fel de mare ca cea dintre cele pământești și cele cerești. Adevărul acestui cuvânt poate fi cunoscut de cei care au cercetat bine aceste lucruri.

2. Ce început ar putea fi potrivit pentru descrierea acestei vieți anevoioase în stilul potrivit unei tragedii[22]? Sau cum ar putea cineva să înfățișeze relele de care se împărtășește această viață? Toți oamenii le cunosc prin experiență, dar, nu știu cum, natura a izbutit să le ascundă în așa fel, încât oamenii nu iau seama de bunăvoie la starea în care se află.

Vrei să începem de la cele care aduc cea mai multă desfătare? Ei bine, lucrul cel mai însemnat pe care se sârguiesc să-l dobândească cei care se căsătoresc este plăcerea traiului în comun. Să zicem că-i așa și să descriem o căsnicie foarte fericită în toate: noblețea neamului, îndestularea de avere, potrivirea de vârstă, chiar în floarea tinereții, iubire multă, gândul fiecăruia cum că celălalt este mai presus de el, acea dulce rivalitate prin care fiecare vrea să-l întreacă pe celălalt în dragoste. Le vom adăuga slava, puterea, faima și toate celelalte. Dar vezi că la toate bunurile enumerate se alătură, în chip firesc, și o tristețe care roade. Nu mai vorbesc de invidia ce se naște împotriva celor care au renume sau de urzelile oamenilor care îi pândesc pe cei care par a trăi în bunăstare sau ura față de cel care trăiește mai bine, venită din partea celor care nu au aceeași soartă. De aceea este îndoielnică fericirea unei astfel de vieți care aduce mai multă întristare decât plăcere.

Dar voi lăsa acestea la o parte, ca și când nu ar exista invidia din partea celorlalți. Deși nu sunt ușor de aflat acestea două la un loc – și fericirea mai presus de măsura comună, și lipsa invidiei din partea celorlalți –, să zicem totuși, dacă vrei, că viața acestora este liberă de toate aceste rele și să vedem dacă pot fi fericiți cei care petrec în această bunăstare.

---

22 În buna tradiție a școlii retorice a celei de-a doua sofistici (în care se încadrează capadocienii din perspectivă literară), autorul adoptă un ton patetic și, precum vom vedea, va apela la figuri și imagini penetrante (metafore, aliterații, hiperbole, repetiții, acumulări, homoteleuta, simetrii antitetice), cu un cert efect asupra auditoriului. (n.P.P.)

3. Dar vei spune: ce motiv de întristare pot avea dacă nici măcar invidia celorlalți față de fericirea lor nu-i atinge? Îți voi răspunde că toate acestea care le îndulcesc viața sunt în același timp și motiv de întristare. De vreme ce sunt oameni, adică ființe muritoare și vremelnice și au înaintea ochilor mormintele celor care au fost înaintea lor, [pot înțelege], dacă au măcar puțină judecată, că întristarea este unită cu viața lor și nedespărțită de ea. Ei așteaptă mereu moartea, a cărei venire nu o cunosc prin anumite semne sigure, căci viitorul nu le este arătat. Această așteptare îi însoțește mereu, întunecând prin teamă bucuria de acum și tulburându-le fericirea prin frica față de cele ce au să fie.

De ar fi cu putință să învățăm cele pe care le știm prin cercare mai înainte de a le cerca! Dacă cel care a pătruns în această viață ar putea să cerceteze lucrurile cu alți ochi, cât de mulți ar fi cei care de bunăvoie ar părăsi căsnicia și ar alerga către feciorie! Câtă pază și grijă ar avea să nu cumva să se prindă în aceste mreje din care nu se mai poate scăpa! Căci nu poate ști cu adevărat câtă supărare aduc acestea decât cel care a căzut deja în această plasă.

Ai putea să vezi – dacă se poate să privești fără să fii în primejdie – cât de întrepătrunse sunt acolo cele potrivnice: râsul la un loc cu lacrimile, întristarea amestecată cu bucuria, așteptarea morții, care este nedespărțită de cele ce sunt și care se atinge de toate cele plăcute. Când mirele vede persoana pe care o iubește, de îndată îl cuprinde și frica despărțirii. Când aude acea voce preadulce, înțelege că odată nu o va mai auzi. Când se bucură de vederea frumuseții, mai cu seamă atunci se înfricoșează de plânsul care va veni. Când privește cele care sunt prețuite de către tineri, lucruri pentru care cei nechibzuiți se sârguiesc, cum ar fi ochii ce strălucesc pe sub gene, sprâncenele ce se arcuiesc peste privire, obrajii cu surâsul lor ușor și dulce, buzele pe care înflorește fireasca roșeață, părul de aur și bogat ce strălucește pe cap în felurite împletituri și toată frumusețea aceea vremelnică, atunci, chiar și numai puțină minte de ar avea, ar înțelege în sufletul său că toată această frumusețe se va stinge cândva, va trece și nu va mai fi, iar în locul strălucirii de acum vor rămâne

oase dezgustătoare și hidoase, care nu păstrează nicio urmă, nicio amintire, nicio rămășiță din înflorirea de acum.

4. Dacă s-ar gândi la toate acestea, oare ar putea avea o viață fericită? Oare se va mai încrede în bunurile pe care le are acum, ca și când ar rămâne ale lui pe vecie? Nu se vede limpede de aici că va fi amăgit ca de niște înșelăciuni din vise și că nu se poate încrede în cele ale vieții acesteia? Va privi cele văzute ca pe niște lucruri străine și, dacă va cerceta cele ce sunt, va înțelege că niciuna din cele văzute ale vieții acesteia nu este ceea ce pare, ci, prin năluciri înșelătoare, ni se arată unele în locul altora, iar aceia care se minunează și își pun nădejdea în ele rămân rușinați. Cele văzute se ascund sub un chip înșelător până ce, dintr-o dată, se schimbă, vădindu-se a fi altceva decât nădăjduiau oamenii nechibzuiți care fuseseră amăgiți.

Așadar, cel care se gândește la acestea va mai vedea vreo plăcere în desfătările acestei vieți? Cel care înțelege acestea se va mai îndulci cu adevărat, se va mai bucura de bunurile pe care i se pare că le are? De vreme ce este mereu tulburat de frica schimbării, va mai simți bucuria celor de acum?

5. Las la o parte semnele, visele, invocările și alte nerozii de acest fel la care oamenii iau seama dintr-un obicei fără rost și primesc bănuieli rele. Dar, atunci când femeia este cuprinsă de durerile nașterii, nu se gândește la nașterea copilului, ci la apropierea morții, și cea care poartă în pântece se așteaptă să moară în urma nașterii. Și adesea această profeție rea a fost adevărată, căci, chiar mai înainte de a sărbători ei nașterea și de a gusta din bunătățile nădăjduite, bucuria s-a preschimbat în tânguire. Atunci când sunt încă aprinși de dragoste și de cele mai puternice dorințe, când nici nu au apucat încă să guste din desfătările vieții, dintr-o dată, ca într-un vis al celui adormit, au pierdut toate cele pe care le aveau în mâini. Și după acestea ce urmează? Casnicii răvășesc iatacul de nuntă ca niște războinici. Nu se mai împodobește iatacul, ci moartea pregătește mormântul. Acum strigătele sunt fără folos și bătăile din palme zadarnice. Iată acum amintiri ale vieții de dinainte, blesteme împotriva celor care au povățuit să se facă nuntă, cârteli față de prietenii care nu i-au împiedicat, învinuiri multe față de părinți, fie că sunt de față, fie

că nu sunt, mânie îndreptată împotriva vieții omenești, acuzarea întregii firi, multe cârteli și învinuiri chiar față de pronia lui Dumnezeu, luptă cu sine însuși, război împotriva celor care mustră. Nimic din cele nepotrivite nu e lăsat la o parte, fie vorbă, fie faptă. De multe ori, pentru cei pe care îi covârșește durerea și au rațiunea orbită de întristare, tragedia are un sfârșit încă și mai amar, căci nu pot supraviețui acestei nenorociri.

6. Dar să nu ne gândim la asta. Să zicem că împrejurările sunt mai bune, că [soția] a scăpat de primejdia nașterii și că li s-a născut un copil, icoană a părinților aflați în floarea tinereții. Dar ce? Nu mai sunt acum pricini de întristare? Sau mai degrabă li s-au adăugat și altele? La cele de mai înainte se adaugă și temerile pentru copil: să nu se întâmple ceva rău cu privire la creșterea lui, să nu aibă parte de vreo năpastă, de vreo întâmplare nedorită, să nu vină asupra lui vreo boală, vreun beteșug, vreo primejdie. Iar acestea îi privesc pe amândoi soții, dar cele care sunt doar ale soției cine le poate număra? Lăsăm la o parte cele care se înțeleg de la sine și sunt cunoscute de toți: greutatea sarcinii, primejdiile nașterii, osteneala pentru a crește copilul. În plus, inima ei o împarte cu cel născut, iar dacă este mamă a mai multor copii, sufletul ei se împarte în atâtea părți câți copii are, căci ea simte în inima ei toate câte li se întâmplă lor. Și de ce să mai spun toate cele asemenea acestora, de vreme ce le sunt cunoscute tuturor?

Fiindcă, potrivit cuvântului dumnezeiesc, nu își este sieși stăpână[23], ci tinde către cel care, în urma căsătoriei, o stăpânește; dacă se desparte de el chiar și numai pentru puțină vreme, nu suportă singurătatea, căci este ca și când ar fi lipsită de cap. Scurta despărțire de bărbat o vede ca pe o prevestire a vieții în văduvie. Teama o face numaidecât să-și piardă nădejdea cea bună. De aceea stă cu ochii ațintiți asupra ușii, plină de neliniște și teamă, și își pleacă auzul la ce șușotesc ceilalți. Inima îi tresaltă, cuprinsă de frică, chiar mai înainte de a primi vreo veste și fie și numai un zgomot de dincolo de ușă, fie el închipuit sau adevărat, îi tulbură sufletul dintr-o dată, ca un vestitor de rele.

[23] *Cf. Efeseni* 5, 22-23

Chiar dacă cele ce se petrec afară sunt bune și nu este nicio cauză de frică, o apucă leșinul[24] mai înainte de a primi vreo veste, căci mintea ei se abate de la cele bune către cele potrivnice. Așa este viața celor fericiți? Nu are nicio vrednicie, căci nu se compară cu libertatea fecioriei.

7. Dar mai sunt și altele și mai supărătoare pe care acest scurt cuvânt le-a lăsat la o parte. Căci, adesea, chiar atunci când dragostea este mai fierbinte și se rușinează să se dea pe față, acea mireasă, încă tânără cu trupul, încă strălucind în podoaba de nuntă, încă roșind la vederea mirelui pe care îl privește cu sfială, deodată primește numele de văduvă singură și năpăstuită și toate celelalte nume care nici nu trebuie spuse. Peste cea care până acum era strălucitoare, înveșmântată în alb și împodobită, se abate dintr-odată năpasta și o îmbracă în haină neagră de tânguire, răpindu-i podoaba de nuntă. Acum, în locul strălucirii din iatacul de nuntă, este negură, cântări de tânguire prelungi, ură împotriva celor care încearcă să aline durerea, dezgust față de mâncare, slăbirea trupului, străpungerea sufletului, dorința de a muri, care adesea stăruie chiar până la moarte. Deși această nenorocire este cumva uitată cu timpul, vine o alta, fie că are copii sau nu. Dacă are copii, de vreme ce sunt orfani, sunt vrednici de milă și printr-înșii durerea i se înnoiește. Dacă nu are, poartă amintirea celui mort ca și când ar fi înrădăcinată, iar durerea este mai presus de orice mângâiere.

8. Las la o parte celelalte greutăți ale văduviei, căci cine ar putea să le enumere pe toate cu de-amănuntul? Rudele îi devin dușmani, unii nesocotesc durerea ei, alții se bucură de părăsirea ei și privesc cu plăcere și cu ochi răutăcioși casa care se surpă, slugile nepăsătoare și toate celelalte care se pot vedea din belșug

[24] De remarcat nu doar tonul hiperbolic, ci și cunoștințele medicale ale autorului. Procedeele utilizate au rolul de a oferi o cât mai impresionantă și naturalistă zugrăvire a acestor neajunsuri ale căsătoriei – temă retorică și filosofică deja clasicizată în literatura antică. Exagerarea era obișnuită în asemenea tratate, însă, în cazul Sfântului Grigorie, prezentarea căsniciei într-o lumină sumbră are rolul unei exortații pentru viața monastică și ascetică. Ca și Fericitul Ieronim când polemiza cu adversarii monahismului și ai fecioriei, Părintele capadocian, purtat de valurile discursului, diminuează în mod exagerat demnitatea căsătoriei, în vreme ce o exaltă pe cea a vieții consacrate slujirii lui Dumnezeu. (n.P.P.)

în astfel de cazuri nefericite. De aceea, multe femei[25] au fost nevoite să se împovăreze și a doua oară cu aceleași greutăți, pentru că nu au putut să îndure batjocura amară a celorlalți. De parcă ar putea, prin propriile lor suferințe, să-i pedepsească pe cei care le necăjesc. Altele însă, amintindu-și cele întâmplate, au îndurat orice mai degrabă decât să aibă parte a doua oară de necazuri asemănătoare.

Iar dacă vrei să cunoști greutățile viețuirii în comun, ascultă ce spun cele care au cunoscut din experiență această viață. Ele îi fericesc pe aceia care au ales de la început viața feciorelnică, care nu au înțeles prea târziu, de pe urma necazurilor, care este calea mai bună, adică fecioria, care este ferită de toate aceste rele. Nu se jelește din pricina părăsirii, nu plânge din pricina văduviei, ci este mereu împreună cu Mirele nestricăcios și se bucură pururea de odraslele cucerniciei. Vede neîncetat casa care este a sa cu adevărat, împodobită cu toate frumusețile, pentru că acolo locuiește întotdeauna Stăpânul. [Pentru sufletul care trăiește în feciorie,] moartea nu înseamnă despărțire, ci unire cu Cel dorit, căci, atunci când pleacă de aici, ajunge să fie împreună cu Hristos, după cum spune Apostolul[26].

9. Dar, după ce am cercetat întrucâtva viața celor care au parte de bunăstare, a venit vremea acum să vorbim și despre ceilalți care au parte în viață de sărăcie, de năpaste și de celelalte necazuri pe care le îndură oamenii, cum ar fi beteșuguri, boli și toate câte au fost date vieții omenești. Cel care trăiește singur fie scapă de experiența tuturor acestor necazuri, fie le îndură mai ușor, pentru că are mintea deprinsă a privi numai spre sine însuși[27] și grijile nu o trag spre altceva. Iar cel care își împarte viața cu femeia și copiii adesea nu are răgaz nici să suspine pentru propriile necazuri, pentru că inima îi este plină de grija pentru cei dragi.

---

[25] Fericitul Ieronim oferă câteva astfel de exemple de văduve care nu au supraviețuit morții soților: Dido, soția lui Nikeratas, Artemisia, Teuta; v. *Împotriva lui Iovinianus*, 1, 43-44.

[26] *Cf. Filipeni* 1, 23.

[27] Se reia tema platonică din *Republica*, 10, 604 a sufletului întors către sine însuși, în căutarea lui Dumnezeu. Aceasta este și esența monahismului, cel singur (*monos*) care îl caută pe Cel singur. Suntem departe de orice izolare egoistă de lume și de semeni; de fapt, se pledează pentru o desprindere deplină de materie și de cele create. (n.P.P.)

Dar e de prisos să mai stăruim în vorba despre cele cunoscute de toți. Căci, dacă cele socotite bune poartă ca un jug atâtea dureri și suferințe, de ce să ne mai oprim și asupra celor potrivnice? Orice descriere care încearcă să pună înaintea ochilor viața acestora nu va putea înfățișa tot adevărul. Totuși am putea arăta pe scurt neplăcerile pe care ei le trăiesc. De vreme ce le-a fost dată o viață total diferită față de a celor care par a avea un trai bun, și întristările le vin din pricini opuse. Căci, acelora care au bunăstare, venirea morții sau așteptarea ei le tulbură viața, iar pentru aceștia amânarea morții este o nenorocire. Și unii și alții au parte de nefericire, deși viețile lor sunt cu totul opuse.

10. Așadar, de multe feluri și schimbătoare sunt relele de care au parte cei căsătoriți. Sunt cuprinși de întristare, fie că au copii sau nu, fie că aceștia trăiesc sau mor. Căci cel care are mulți copii nu are cu ce să-i crească, iar cel care nu are urmaș care să moștenească averile pentru care s-a ostenit privește nenorocirea celuilalt ca pe o soartă bună. Astfel, fiecare vrea să aibă cele pentru care îl vede pe celălalt necăjindu-se. Unuia îi moare fiul iubit, altuia îi trăiește, dar este un neisprăvit. Amândoi sunt vrednici de milă, căci unul plânge pentru moartea copilului, iar celălalt pentru viața lui. Nu mai vorbesc de invidii și de neînțelegeri, care aduc durere și necaz, fie că sunt iscate de pricini adevărate sau de bănuieli. Cine ar putea să le enumere pe toate cu de-amănuntul?

Tu însă, dacă vrei să afli de câte rele s-a umplut viața omenească, nu-ți zic să te întorci la acele vechi istorisiri care au devenit subiectul poemelor dramatice[28]. Acelea sunt socotite basme pentru că înfățișează răutăți care întrec măsura: unii își ucid copiii sau își mănâncă fiii, unele femei își ucid bărbații, alții își ucid mamele sau își înjunghie frații, săvârșesc împreunări nelegiuite și tot felul de fapte împotriva firii. Scriitorii din vechime încep istorisirea cu o nuntă și o sfârșesc cu astfel de nenorociri. Dar lasă la o parte toate acestea și privește tragediile de pe scena vieții de acum. Căsătoria este cea care pricinuiește oamenilor aceste tragedii[29]. Mergi în tribunale și citește legile cu privire la

---

[28] Aluzie la tragediile lui Eschil și Sofocle. (n.P.P.)

[29] Iată viziunea Sfântului Vasile cel Mare, fratele și mentorul Sfântului Grigorie, despre această dialectică *monahism - căsătorie*: „După cum ochiul, care se rotește încontinuu

acestea. Acolo vei afla despre căsătorie lucruri care nici nu se pot spune. Când asculți doctorii vorbind despre felurite boli, îți dai seama cât e de năpăstuit trupul omenesc, pentru că înțelegi cât de multe și grave sunt relele de care poate avea parte. Tot așa, atunci când citești legile și afli câte sunt felurile de fărădelegi legate de căsătorie împotriva cărora aceste legi stabilesc pedepse, îți dai seama cu adevărat ce este căsătoria. Căci, după cum doctorul nu vindecă boli care nu există, nici legile nu pedepsesc rele care nu există.

---

când într-o parte, când într-alta, întorcându-se odată în sus, altădată în jos, nu e în stare să vadă limpede ce se află în fața lui, ci trebuie mai întâi să-și fixeze privirea spre obiectul pe care vrem să-l cercetăm, tot așa nici mintea omului nu-i în stare să vadă limpede adevărul atunci când ea este asaltată de nesfârșite griji lumești. Pe cel care încă nu-i unit prin legătura căsătoriei îl tulbură [adeseori] furia patimilor, pofte greu de potolit și tot felul de dorințe trupești primejdioase, pe câtă vreme pe cel care trăiește în legătură familială îl ia în primire un alt vârtej de griji; dacă n-are copii, le va duce dorul; dacă are, îl neliniștesc grijile pentru creșterea lor, pentru supravegherea soției, pentru întreținerea casei, îndrumarea slugilor, pierderile la contracte, certurile cu vecinii, neplăcerile de la tribunale, frica de faliment în comerț, munca până la extenuare în agricultură. Fiecare zi posomorăște sufletul cu câte o supărare nouă, pe când nopțile, care preiau îngrijorările zilelor, amăgesc și mai mult cugetele cu nălucirile lor vinovate. Față de toate acestea există numai o singură scăpare: să te desparți cu totul de grijile lumești. Dar despărțirea de lume nu înseamnă pur și simplu plecare trupească din mijlocul ei, ci rupere sufletească de poftele trupești în așa măsură, încât să nu simți dorul de a trăi în oraș, de a avea casă, avere, prieteni, proprietate personală, mijloace proprii de trai, pofta de a face comerț, de a apărea la întruniri publice, de a nu te mai dori știutor de învățături omenești, fiind în schimb gata să primești în inimă îndrumări izvorâte din învățătura dumnezeiască. Căci pregătirea inimii înseamnă tocmai dezvățul de obișnuințele rele care puseseră până atunci stăpânire pe ea. Nici pe tăblița de ceară nu poți scrie dacă n-ai șters de pe ea ceea ce a fost scris acolo înainte, dar nici în suflet nu se pot întipări învățăturile dumnezeiești dacă nu s-au scos din el mai întâi prejudecățile obișnuinței. De aceea, în vederea acestui scop, retragerea noastră aici, în singurătate, ne este de cel mai mare folos, pentru că potolește patimile, dând minții prilejul de a le stârpi cu totul din suflet. Căci, după cum fiarele sălbatice sunt ușor de stăpânit dacă le dezmierdăm, tot așa și dorințele puternice, cum sunt poftele, mâniile, temerile și mâhnirile, aceste rele care înveninează sufletul, pot fi potolite prin viață trăită în liniște, în loc să le ațâțăm și să le aprindem mai tare prin tulburare neîncetată, astfel biruindu-le mai ușor prin puterea minții" (*Epistola* 2, 2, în: SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Epistole* (PSB 3, serie nouă), Ed. Basilica, București, 2010, pp. 31-32). (n.P.P.)

Capitolul al IV-lea

Toate câte în viață sunt nelalocul lor au drept cauză căsătoria. Cum trebuie să fie cel care s-a lepădat de lume cu adevărat.

1. Până acum am arătat relele pricinuite de o astfel de viață făcând numai o simplă enumerare a unor neajunsuri, cum ar fi adulterele, despărțirile sau uneltirile. Dar socotesc că, cercetând lucrurile mai adânc și mai temeinic, [putem vedea că] niciuna dintre răutățile care se arată în toate lucrurile și faptele acestei viețuiri nu poate pune stăpânire pe viața omului câtă vreme el nu se pleacă singur sub jugul acesteia. Adevărul celor spuse se va arăta în cele ce urmează.

Cel care, având ochiul sufletului[30] curat, înțelege că această viață este amăgitoare, cel care se înalță mai presus de strădaniile acestei lumi, trecându-le pe toate cu vederea ca pe niște gunoaie întinate, după cum spune Apostolul[31], cel care, renunțând la nuntă, se arată ca un străin față de toate cele ale vieții acesteia nu se împărtășește de răutățile omenești, adică lăcomia, invidia, mânia, ura, pofta de slavă deșartă și celelalte care sunt de același fel. Este liber de toate astea și duce o viață liberă întru totul și pașnică. Nu se luptă să agonisească mai mult, nici nu stârnește invidia vecinilor, pentru că nu se atinge de nimic dintre cele care nasc invidie în această lume. Și-a înălțat sufletul mai presus de întreaga lume și socotește că singurul lucru de preț pe care îl are este virtutea. De aceea duce o viață pașnică, fără întristare și fără gâlceavă.

Căci această avere – virtutea – este întotdeauna îmbelșugată pentru cei care o doresc, chiar dacă toți oamenii s-ar împărtăși din ea, fiecare după puterea lui. Nu-i asemenea averilor de pe pământ pe care oamenii le împart între ei și, cu cât adaugă mai mult într-o parte, cu atât scad mai mult în cealaltă, așa încât

---

[30] Metaforă de origine platonică (*cf. Republica*, 7, 533) reluată și de Plotin, folosită însă și în ambientul semitic, de Filon și mai apoi de Sfântul Pavel (*cf. Efeseni* 1, 18). De văzut și doctrina simțurilor spirituale ale lui Origen. (n.P.P.)

[31] *Cf. Filipeni* 3, 8.

câștigul unuia înseamnă pierdere pentru celălalt. De aceea se nasc și luptele dintre ei, pentru că oamenii vor să aibă mai mult și nu suportă să fie păgubiți. Acela însă nu este pizmuit pentru că își sporește averea și atunci când ia mai mult nu aduce nicio pagubă celui care cere să se împărtășească din aceleași bunuri. Fiecare își împlinește această dorință nobilă atât cât poate, căci bogăția virtuților nu este consumată de cei care i-o iau înainte.

2. Așadar, cel care privește către o astfel de viață și adună acea bogăție care nu este mărginită de vreun hotar omenesc[32], adică virtutea, va putea oare vreodată să-și plece sufletul către cele umile și vrednice de a fi călcate în picioare? Oare va admira bogățiile pământești, puterea omenească sau altceva dintre cele pentru care se sârguiesc oamenii fără minte? De se pleacă cineva spre cele umile, el nu este în rând cu aceștia și cuvântul nostru nu-l privește nicidecum. Dar, dacă își are gândul îndreptat către cele de sus și petrece acolo împreună cu Dumnezeu[33], este mai presus de toate aceste rătăciri, pentru că este liber de cauza lor, adică de căsătorie. Căsătoria este cauza principală a dorinței de a fi mai presus decât alții, adică a mândriei, această patimă grea pe care am putea să o numim, fără să greșim, sămânță și rădăcină a tuturor mărăcinilor păcatului.

3. Astfel, cel care, din lăcomie, vrea să aibă mai mult aduce drept motiv copiii, iar cel care este nebunește cuprins de pofta de slavă și cinste dă vina pe familie, zicând că nu vrea să se arate mai prejos de strămoșii lui, ci să lase urmașilor unele istorisiri prin care să se arate că a fost un om însemnat. De asemenea, și celelalte boli ale sufletului: invidia, ținerea de minte a răului, ura și toate cele asemenea lor au aceeași cauză. Toate astea sunt nedespărțite de cei care sunt împătimiți de viața aceasta. Dar cel care este străin de ele este ca unul care privește patimile omenești de departe, dintr-un turn înalt, și deplânge orbirea celor care sunt robiți de o asemenea deșertăciune crezând că bună-

[32] Aluzie la doctrina Nyssenului privind epectaza. Virtutea are o singură limită: aceea de a nu avea nicio limită (*cf.* SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA, *Despre viața lui Moise*, 5). (n.P.P.)

[33] Neologism creat de Sfântul Grigorie: συμμετεωροπορεῖν – „a se sălășlui împreună cu cineva deasupra celor cerești”.

starea trupească este ceva important. Atunci când vede vreun om vestit în lumea aceasta fălindu-se pentru onoruri sau bogății sau stăpâniri, râde de nerozia celor care se mândresc cu ele. Socotește cât durează cea mai îndelungată viață omenească, potrivit cu sorocul dat de psalmist[34], și apoi compară această durată foarte scurtă cu veacurile nesfârșite. De aceea îl deplânge pe cel care, din trufie, se semețește pentru lucruri atât de neînsemnate, umile și vremelnice. De ce ar fi vrednică de invidiat cinstea lumii acesteia, pentru care mulți se sârguiesc? Ce le aduce în plus celor care au parte de ea? Muritorul rămâne tot muritor, chiar dacă este cinstit, chiar dacă nu. Au agonisit mai multe pletre[35] de pământ? La sfârșit ce folos vor avea de pe urma lor? Fiindcă numai cel nechibzuit crede că sunt ale lui cele care nu îi aparțin nicidecum, pentru că, așa cum se vede din lăcomia lui, el nu se gândește că de fapt „al Domului este pământul și plinirea lui"[36]. „Căci Împărat a tot pământul este Dumnezeu."[37] Iar patima lăcomiei în chip mincinos i-a numit pe oameni stăpâni ai bunurilor ce nu le aparțin. După cum spune înțeleptul Ecclesiast, „pământul rămâne în veac"[38], slujind tuturor neamurilor și hrănindu-i pe toți cei care se nasc pe el unii după alții.

Oamenii nu sunt stăpâni nici măcar peste ei înșiși, ci sunt la voia Celui care i-a făcut. Ei nu știu când sunt aduși la viață și nici nu se despart de viață atunci când vor ei. Deși sunt vremelnici și trecători, ei cred, din multa lor mândrie, că sunt stăpâni peste ceea ce rămâne veșnic.

4. Cel care cugetă la acestea disprețuiește toate cele care sunt prețuite de către oameni, avându-și dragostea[39] îndreptată numai către viața dumnezeiască, pentru că știe că „tot trupul este ca iarba și toată slava omului ca floarea ierbii"[40]. Deci cum va putea

---

[34] *Cf. Psalmul* 89, 10-11.

[35] Unitate de măsură echivalentă cu 29,6 metri.

[36] *Psalmul* 23, 1.

[37] *Psalmul* 46, 8.

[38] *Ecclesiastul* 1, 4.

[39] De remarcat faptul că Sfântul Grigorie folosește aici, în bună tradiție platonică, substantivul ἔρως pentru a desemna avântul ascendent al sufletului către Dumnezeu (n. P.P.)

[40] *1 Petru* 1, 24.

să creadă vreodată că merită să se ostenească pentru iarba care astăzi este și mâine nu mai este? Cel care cercetează cum se cuvine cele dumnezeiești știe că nu numai cele omenești sunt lipsite de statornicie, ci și lumea întreagă, pentru că nu are parte de liniște neîncetată. De aceea trece cu vederea această viață ca pe ceva străin și vremelnic, căci „cerul și pământul vor trece”[41], potrivit cuvintelor Mântuitorului, și toate așteaptă schimbarea[42] care va veni în mod necesar. De aceea [omul], câtă vreme este „în cortul acesta”[43], după cum spune Apostolul, este trecător, îngreunat de această viață și îndurerat de prelungirea acestei pribegii, după cum spune și psalmistul în cântări dumnezeiești. Cu adevărat trăiesc în întuneric cei care își petrec viața în aceste corturi. De aceea prorocul, suspinând pentru prelungirea pribegiei, zice: „Vai mie, că pribegia mea s-a prelungit!”[44] Iar pricina acestei mâhniri este întunericul, căci, după cum am aflat de la cei învățați, în limba evreilor întunericul este numit „Chedar”[45]. Cu adevărat, oamenii, ca și când ar fi învăluiți de o noapte întunecoasă, nu văd înșelăciunea și nu știu că toate cele pe care le socotesc de preț în viața aceasta, precum și cele care li se par potrivnice, există doar în închipuirea celor nechibzuiți, căci prin ele însele nu sunt nimic: nici neamul umil, nici cel nobil, nici slava, nici faima, nici istorisirile străvechi, nici mândria pentru cele de acum, nici a fi stăpân peste ceilalți, nici a fi supus.

Bogăția și desfătarea, sărăcia și lipsa și toate câte se arată inegale în viață le par celor necunoscători foarte diferite, căci criteriul lor este plăcerea. Însă aceluia care are o înțelegere mai înaltă i se par toate deopotrivă și nu pune unele mai presus de altele. El parcurge drumul vieții fără schimbare, printre cele

---

[41] *Matei* 24, 35; *Luca* 21, 33.

[42] Μεταστοιχείωσις – termen care desemnează schimbarea, transformarea, prefacerea; este utilizat de Sfântul Grigorie pentru prefacerea pâinii și a vinului în trupul și sângele lui Hristos (*Marea Cuvântare Catehetică*, 37) ori pentru schimbarea trupului uman la înviere (*Comentariu la Cântarea Cântărilor*, 1). De menționat faptul că același termen este folosit de Metodiu de Olimp pentru revenirea corpului uman la starea angelică primordială, schimbare operată prin feciorie (*Banchetul*, 2, 7, 35). (n.P.P.)

[43] *2 Corinteni* 5, 4.

[44] *Psalmul* 119, 5.

[45] *Cf. Psalmul* 119, 5.

potrivnice, și în orice situație are aceeași putere de a trăi bine sau rău, „prin armele de-a dreapta și cele de-a stânga, prin slavă și necinste"[46], după cum spune Apostolul. Cel care are mintea limpede și înțelege adevărul lucrurilor își străbate calea neabătut de la naștere până la ieșirea din această viață, la vremea rânduită. Cei asemenea acestuia nici nu sunt moleșiți de plăceri, nici nu sunt copleșiți de greutăți, ci, după obiceiul celor care călătoresc, merg înainte fără să ia seama prea mult la cele pe care le-am arătat. Căci obiceiul călătorilor este să se grăbească să ajungă la capătul drumului, fie că trec prin câmpuri mănoase și cultivate, fie prin locuri pustii și sălbatice. Nici cele plăcute nu-i atrag, nici cele neplăcute nu-i împiedică. Așa și acesta se grăbește neabătut spre ținta care îi stă înainte și, fără să se întoarcă spre ceva dintre cele care îi ies în cale, străbate viața având privirea ațintită numai către cer, ca un bun cârmaci care își îndreaptă corabia către limanul cel de sus.

5. Dar cel cu minte greoaie[47] care privește în jos și își pleacă sufletul către plăcerile trupului precum oile către pășune[48], trăind doar pentru pântece și pentru cele de sub pântece, este „înstrăinat de viața lui Dumnezeu"[49] și străin de făgăduința Testamentelor, căci socotește că alt bine nu există în afară de desfătarea trupului. Acesta, ca tot „cel care umblă în întuneric"[50], după cum spune Scriptura, născocește toate relele acestei vieți, precum lăcomia, neînfrânarea patimilor, nestăpânirea poftelor, iubirea de putere, dorința de slavă deșartă și toată mulțimea patimilor care sălășluiesc în om. Căci cele rele sunt legate cumva una de alta și acolo unde se ivește una urmează neapărat și celelalte, ca și când ar fi atrase de o necesitate firească. Se întâmplă ca într-un lanț, căci, atunci când este trasă prima verigă, celelalte nu pot rămâne nemișcate, ci veriga care este la celălalt capăt al lanțului este pusă în mișcare de prima. Prin mijlocirea celorlalte verigi,

---

[46] *2 Corinteni* 6, 7-8.

[47] De reliefat concepția despre „îngroșarea", „materializarea", „îngreunarea", apropierea sufletului spiritual de materie prin păcate și patimi (*cf.* SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA, *Marea Cuvântare Catehetică*, 7, 6). (n.P.P.)

[48] Rânduri inspirate din *Republica* platonică (9, 586). (n.P.P.)

[49] *Efeseni* 4, 18.

[50] *Ioan* 12, 35.

mișcarea se transmite de la prima și celorlalte, prin înlănțuire. Tot așa sunt înlănțuite și unite între ele și patimile omenești. Când una pune stăpânire pe suflet, pătrunde acolo întreg șirul răutăților. Dacă ai nevoie să-ți descriu acest lanț viclean, gândește-te la un om care, din pricina unei plăceri, a fost biruit de patima slavei deșarte. Dar împreună cu slava deșartă a venit și dorința de a avea mai mult. Căci nu ar fi devenit lacom dacă slava deșartă nu l-ar fi adus la această patimă. Apoi dorința de a avea mai mult și de a fi mai presus de ceilalți aprinde fie mânia față de cel de același rang, fie mândria față de cel care este mai prejos, fie invidia față de cel care îl depășește. Iar invidiei îi urmează fățărnicia, fățărniciei mânia, iuțimii ura față de oameni, iar după toate acestea urmează osânda care duce la gheenă, la întuneric și la foc. Ai văzut lanțul răutăților, în care toate urmează unei singure patimi iscate de plăcere?

6. Vedem că, deoarece acest șir de patimi a pătruns în viața oamenilor deodată, există o singură cale de a ieși din acestea, potrivit sfatului Scripturilor insuflate de Dumnezeu, anume să ne despărțim de o asemenea viață care atrage după sine acest șir de suferințe. Căci nimeni nu poate scăpa de ploaia de foc dacă iubește să rămână în Sodoma[51], nici cel care a ieșit din Sodoma și mai apoi s-a întors[52] să privească pustiirea ei nu poate să nu se prefacă în stâlp de sare[53]. Cel care nu părăsește Egiptul nu poate să se izbăvească de robia egiptenilor, adică de această viață afundată, și să treacă nu Marea Roșie, ci marea neagră și întunecată a acestei vieți. Iar dacă nu ne va elibera adevărul[54], după cum

---

[51] *Cf. Facerea* 19, 24.

[52] Lot este o imagine alegorică a sufletului rațional care refuză să privească înapoi către plăceri și către materie, așa cum o face carnea, a cărei imagine simbolică este soția lui Lot (*cf.* ORIGEN, *Omilii la Facere*, 5, 2). Soția lui Lot este un simbol al sufletului care se întoarce la păcatele și patimile la care renunțase prin pocăință (*cf.* FERICITUL IERONIM, *Epistola* 122, 1) sau al monahului care abandonează viața ascetică revenind în lume: „Să ne sârguim să urmăm nu pilda soției lui Lot, ci pe a lui Lot însuși. Căci sufletul, întorcându-se de unde a ieșit, se va strica asemenea sării și va rămâne nemișcat (nelucrător)" (SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, *Scara paradisului*, 3, 13, în: *Filocalia*, vol. 9, traducere de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 70). (n.P.P.)

[53] *Cf. Facerea* 19, 26.

[54] *Cf. Ioan* 8, 32.

spune Domnul, rămânem în robia răutății. Deci cum poate să fie în adevăr cel care caută minciuna și petrece în rătăcirea lumii acesteia? Cum să scape de această robie cel care și-a supus viața nevoilor firii?

Am putea înțelege mai bine cele spuse printr-o pildă. Să ne gândim la un râu învolburat care, așa cum este firesc, aduce cu șuvoaiele lui puternice lemne, pietre și tot ce i se nimerește în cale. Acesta este nesigur și primejdios doar pentru cei care stau în preajma lui, iar pentru cei care stau feriți, departe de el, se dezlănțuie în zadar. Tot așa este și cu tulburarea lumii acesteia. Doar cel care stă în preajma ei îi simte apăsarea și primește asupra sa necazurile pe care firea, urmându-și cursul, le aduce asupra celor care călătoresc pe malurile ei și îi inundă cu relele vieții. Dar, dacă cineva părăsește șuvoiul acesta, după cum spune Scriptura, și se depărtează cu totul de „apa nestăvilită", va scăpa prin aripile virtuții ca o pasăre din cursă[55], potrivit celorlalte cuvinte ale psalmului, adică de dinții fiarei acestei vieți.

7. După cum ni s-a spus în pilda cu râul, viața oamenilor cea potopită de tulburări și schimbări de tot felul este mereu purtată de pornirea firii și nimic din cele pentru care se sârguiesc oamenii nu are statornicie și nici nu le poate potoli dorințele, ci toate cele care le ies în cale, de îndată ce s-au apropiat și i-au atins, au și trecut. Astfel, clipa de față scapă simțirilor în această curgere tumultoasă, pentru că privirea este răpită de următorul val. De aceea, ar fi de folos să ne ținem departe de acest curent, pentru ca nu cumva să fim prinși de cele vremelnice și să ne arătăm nepăsători față de cele veșnice.

Oare cel care este împătimit de ceva din cele ale lumii acesteia va putea să păstreze până la sfârșit ce a dorit? Care dintre lucrurile pentru care oamenii se străduiesc atât de mult rămâne mereu același? Ce floare a tinereții? Ce putere sau frumusețe? Ce bogăție? Ce slavă? Ce stăpânire? Oare nu înfloresc toate pentru puțină vreme, iar apoi se veștejesc și se preschimbă în ceea ce le este opus? Cine rămâne veșnic tânăr? Cine își păstrează tăria până la sfârșit? Oare floarea frumuseții nu este prin firea ei supusă morții, mai mult chiar decât florile care se ivesc primă-

[55] *Cf. Psalmul* 123, 4-7.

vara? Căci acestea înmuguresc la vremea lor și, după ce înfloresc, degrabă se veștejesc. Apoi răsar din nou împodobite, iar frumusețea de acum o dau la iveală și în anul următor. La oameni însă floarea se arată o singură dată, în primăvara tinereții, potrivit cu firea ei, iar apoi, în iarna bătrâneții, se veștejește și piere cu totul. La fel, toate celelalte care pentru o vreme amăgesc simțurile trupului trec degrabă și sunt acoperite de uitare.

8. Schimbările de acest fel se petrec prin necesitatea firii și îl umplu de întristare pe cel care este împătimit. Există o singură cale de a scăpa de aceste răutăți: să nu se alipească cu sufletul de nimic din cele supuse schimbării, ci, pe cât este cu putință, să se ferească de orice amestec cu această viață pătimașă și trupească. Nici chiar față de propriul trup să nu aibă îngăduință, ca nu cumva, trăind pentru trup, să fie robit de necazurile ce-i vin de la el. Asta înseamnă a trăi numai pentru suflet și a imita, după putință, viețuirea puterilor netrupești care nici nu se însoară, nici nu se mărită. Singura lor lucrare, grijă și ispravă sunt a-L contempla pe Părintele nestricăciunii și a-și înfrumuseța chipul prin imitarea Frumuseții celei dintâi, atât cât le este cu putință.

9. Spunem deci, potrivit Scripturii, că fecioria a fost dată omului ca împreună-lucrătoare și ajutătoare a minții spre a dobândi dorirea cea înaltă.

Așa cum pentru celelalte îndeletniciri au fost alcătuite an[illegible] mite meșteșuguri prin care să fie împlinite fiecare în parte, [illegible] cotesc că și fecioria este o artă și o știință a viețuirii dumn[illegible] zeiești, care îi întărește și îi învață pe cei care trăiesc în trup să s[illegible] asemene firii celei netrupești.

Capitolul al V-lea

Nepătimirea[56] *sufletului trebuie să preceadă curăția trupească.*

Toată strădania acestei vieți are scopul de a feri partea superioară a sufletului ca nu cumva să fie înjosită de năvala plă-

[56] Termen preluat din filosofia stoică unde avea sensul de „impasibilitate, calitatea înțeleptului de a se elibera de frică și speranță", cele două pasiuni prin excelență ale sufletului. În creștinism, termenul va avea mai mult un rol pozitiv, desemnând eliberare de patimile păcătoase prin sălășluirea în om a harului dumnezeiesc. (n.P.P.)

cerilor, iar mintea noastră, în loc să se înalțe și să privească spre cele de sus, să cadă, fiind atrasă în jos, spre patimile cărnii și ale sângelui. Cum ar putea sufletul să privească cu ochi liber în sus, către lumina inteligibilă cu care este înrudit[57], câtă vreme este țintuit[58] jos de plăcerea cărnii și își îndreaptă dorirea către patimile omenești, tinzând către cele materiale printr-o prejudecată rea și lipsită de educație? Așa cum ochii porcilor sunt îndreptați în jos, în chip nefiresc, și nu cunosc minunile cerești, la fel sufletul pe care trupul îl trage în jos nu va mai putea să privească spre cer și spre frumusețile de sus pentru că se pleacă spre cele josnice și animalice[59] ale firii. Așadar, dacă sufletul nostru eliberat cu totul și liber va privi către dumnezeiasca și fericita desfătare, nu se va mai întoarce către nimic din cele pământești și nu se va mai împărtăși de plăcerile socotite îngăduite de viața în comun. Întreaga putere de a iubi o va strămuta de la cele trupești către contemplarea frumuseții inteligibile și nemateriale. Deci fecioria trupului ne-a fost oferită pentru [a înlesni] o astfel de stare sufletească, căci aceasta face să pătrundă în suflet uitarea și trecerea cu vederea a pornirilor pătimașe ale firii, așa încât acesta nu mai este silit către nevoile josnice ale cărnii. Odată ce s-a eliberat de aceste nevoi, nu mai este câtuși de puțin în primejdie să deprindă cele ce par îngăduite, potrivit cu o lege a firii[60] care respinge și nu cunoaște plăcerea neprihănită și dumnezeiască pe care numai inima curată, care este ca un stăpân[61] înlăuntrul nostru, caută să o dobândească[62].

---

[57] Συγγενής – termen foarte sugestiv pentru a desemna îndumnezeirea naturii umane. Omul este o plantă cerească, înrudită cu divinitatea (*cf.* PLATON, *Timaios*, 90 a). (n.P.P.)

[58] Metaforă platonică; *cf.* *Phaidon*, 83d. (n.P.P.)

[59] Încă de la Filon de Alexandria (*Legile alegoriei*, 3, 3), facultatea irațională și sensibilă a omului a fost considerată ca fiind comună cu animalele. Căderea însăși în păcat a lui Adam și a Evei va fi înțeleasă de Sfântul Grigorie de Nyssa ca o cufundare în sensibil și irațional (*cf.* *Dialogul despre suflet*). (n.P.P.)

[60] Căsătoria este legitimă, naturală, însă nu aparține intenției originare a lui Dumnezeu, ci reprezintă un paliativ, un remediu al păcatului originar. Concepția Sfântului Grigorie de Nyssa este una personală și nu a fost împărtășită de teologia creștină. (n.P.P.)

[61] Ἡγεμονικόν – concept specific stoicilor care desemna facultatea suverană, conducătoare, a sufletului omenesc. (n.P.P.)

[62] Literal: „să o vâneze". (n.P.P.)

Capitolul al VI-lea

Ilie și Ioan s-au închinat pe deplin acestei viețuiri.

1. Socotesc că există un înțeles mai adânc ascuns în istorisirile despre marele între proroci Ilie și despre cel care a trăit mai apoi, având „duhul și puterea lui Ilie”[63], acela față de care nimeni nu a fost mai mare între cei născuți din femeie[64]. Ce ne învață mai cu seamă prin propria lor viață este că acela care se ocupă cu contemplarea celor nevăzute trebuie să se despartă de viața obișnuită a oamenilor, ca nu cumva judecățile sale despre adevăratul bine să fie tulburate și rătăcite de înșelăciunile pricinuite de simțuri. Amândoi încă de mici s-au înstrăinat de viața omenească și s-au făcut cumva mai presus de fire prin disprețul față de hrana și băutura obișnuită și prin viețuirea în pustie, ca să-și păzească auzul de zgomote și vederea de rătăcire, iar gustul să rămână simplu și necăutat, căci își împlineau nevoile din ce se nimerea. De aceea au dobândit multă seninătate și pace față de zarva din afară și s-au ridicat la înălțimea acelor dumnezeiești daruri despre care pomenește Scriptura. Ilie a fost ca un chivernisitor al darurilor lui Dumnezeu, având puterea de a închide, după voie, cerul pentru cei păcătoși și a-l deschide celor care se pocăiesc. Despre Ioan nu se spune în scrierile sfinte să fi făcut vreo minune[65], dar Cel care vede cele ascunse a mărturisit că darul dintr-însul era mai presus decât al oricărui alt proroc[66]. De la început până la sfârșit și-au înălțat dorirea către Domnul curată și neamestecată cu vreo poftă față de cele materiale. Nu au fost stingheriți nici de dragostea pentru fii, nici de grija pentru femeie, nici de altceva dintre cele omenești.

Au socotit că nici pentru hrana necesară zi de zi nu se cuvine să se îngrijească, iar podoaba hainelor au trecut-o cu vederea, căci își împlineau această trebuință din ce se nimerea. Unul se

[63] *Luca* 1, 17.
[64] *Cf. Matei* 11, 11.
[65] *Cf. Ioan* 10, 41.
[66] *Cf. Luca* 7, 26.

acoperea cu piei de capră, iar celălalt cu păr de cămilă. Socotesc deci că nu ar fi ajuns ei la acea înălțime dacă i-ar fi moleșit căsătoria prin plăcerile trupului.

Acestea nu au fost scrise la întâmplare, ci, după cum spune Apostolul, „spre povățuirea noastră”[67], ca să ne îndreptăm viața după a lor. Așadar, ce învățăm de la ei? Că cel care dorește să se unească cu Dumnezeu trebuie să se asemene acestor bărbați sfinți și să nu-și ocupe mintea cu nimic din cele lumești. Căci nu este cu putință ca cel care are mintea risipită în alte părți să călătorească drept spre cunoașterea și dorirea lui Dumnezeu.

2. Cred că cele spuse se vor lămuri mai bine printr-un exemplu. Să ne gândim la o apă care se revarsă dintr-un izvor și se împarte în mai multe șuvoaie la întâmplare. Câtă vreme va curge astfel, nu va fi de niciun folos la treburile câmpului pentru că răspândirea apei în mai multe șuvoaie face ca fiecare dintre ele să fie mic și subțire și să curgă încet. Dar, dacă cineva ar aduna toate aceste șuvoaie risipite și împrăștiate până atunci în multe părți și ar forma un singur curs, ar putea folosi această apă adunată și unită pentru nevoile vieții. Cred că și mintea omenească este la fel. Câtă vreme se revarsă în toate părțile, risipindu-se mereu pentru a face pe plac simțurilor[68], nu are puterea necesară pentru a-și face drum către adevăratul bine. Dar, dacă, chemată fiind înapoi și adunată în sine însăși, se îndreaptă fără risipire către lucrarea care îi este proprie și firească, nimic nu o va putea împiedica să se îndrepte către cele de sus și să atingă adevărul lucrurilor.

Așa cum apa ținută într-o conductă adesea țâșnește drept, în sus, datorită presiunii, neavând pe unde să se reverse, chiar dacă asta se întâmplă împotriva mișcării ei firești, tot așa și mintea omenească, fiind strânsă din toate părțile de înfrânare ca de o conductă trainică, neavând unde să se răspândească, va fi ridicată printr-o mișcare firească către dorirea celor de sus. Că nici nu poate să stea pe loc vreodată ceea ce a primit de la Făcătorul în-

---

[67] *1 Corinteni* 10, 11.

[68] Concept fundamental pentru spiritualitatea filocalică – adunarea minții risipite în simțuri. (n.P.P.)

sușirea de a fi mereu în mișcare[69]. De aceea, dacă mintea este împiedicată să se miște către cele deșarte, negreșit va merge drept către adevăr, fiind ferită din toate părțile de cele rele. Fiindcă vedem că și cei care călătoresc, atunci când ajung la răspântii, nu se abat de la calea cea dreaptă dacă au cunoscut dinainte că celelalte căi sunt greșite, ci le evită.

Călătorul care se ține departe de căile greșite se va păzi cu mai multă grijă pe calea cea dreaptă. Tot așa și mintea noastră, dacă se întoarce de la cele deșarte, va cunoaște adevărul celor existente.

Așadar, acei mari proroci pe care i-am pomenit ne învață, pe cât se pare, să nu ne încurcăm cu nimic dintre cele ale lumii acesteia, iar una dintre ele este căsătoria, care-i chiar începutul și rădăcina strădaniei pentru cele deșarte.

Capitolul al VII-lea

Nici nunta nu este între cele osândite.

Dar nimeni să nu înțeleagă din cele spuse că nesocotim instituția căsătoriei. Pentru că știm că nici ea nu este străină de binecuvântarea lui Dumnezeu. Aceasta își este singură sieși apărător, căci firea oamenilor sădește înclinația firească către acestea în toți cei care înaintează, prin căsătorie, spre nașterea de fii, în vreme ce fecioria este cumva contrară firii[70]. De aceea, ar fi de prisos să ne ostenim a scrie vreo povățuire și un îndemn către căsătorie, punând înainte un apărător căruia greu i se poate sta împotrivă, adică plăcerea. Ar fi nevoie de o asemenea scriere doar împotriva unora care alterează[71] învățăturile Bisericii, aceia pe care Apostolul îi numește „înfierați în cugetul lor"[72]. Ei, părăsind

[69] Rădăcinile doctrinei Părintelui capadocian despre epectază par că se regăsesc – în funcție de lecțiunea adoptată – în PLATON, *Phaidros*, 245c, unde citim că sufletul este purtat de o mișcare eternă către divinitate (ἀεικίνητος) sau, potrivit altor manuscrise, posedă în sine mișcarea (αὐτοκίνητος). Însă cu certitudine se găsesc asemenea idei la Filon de Alexandria (*cf. Legile alegoriei*, 3, 234; *Despre Avraam*, 155 ș.a.). (n.P.P.)
[70] În sensul că natura umană este depășită prin păzirea fecioriei. (n.P.P.)
[71] Literal: „schimbă valoarea monedelor, falsifică". (n.P.P.)
[72] 1 Timotei 4, 2.

călăuzirea Duhului pentru „învățătura demonilor”[73], au întipărite în inimile lor răni și arsuri. Ei se scârbesc de fâpturile lui Dumnezeu ca de ceva spurcat[74], susținând că acestea sunt cauză a relelor și altele de acest fel[75].

„Dar ce am eu ca să-i judec pe cei din afară?”[76], spune Apostolul. Căci cu adevărat aceia sunt în afara curții tainelor Cuvântului și nu locuiesc sub acoperișul lui Dumnezeu, ci în staulul celui viclean, „prinși fiind de el pentru a-i face voia”[77], după cum spune Apostolul. De aceea nu înțeleg că orice virtute se află pe calea de mijloc[78] și abaterea într-o parte sau într-alta este rea. Cel care rămâne mereu pe calea de mijloc, între ceea ce este prea mult și ceea ce este prea puțin, a despărțit virtutea de răutate.

2. Cele spuse vor fi mai limpezi dacă vom da câteva exemple. Lașitatea și îndrăzneala sunt considerate două rele opuse, una prin lipsa, iar alta prin prisosul încrederii. La mijloc, între ele, se află curajul[79]. De asemenea, cel evlavios nu este nici ateu, nici închinător la idoli. Căci este o hulă la fel de mare a crede că nu există niciun Dumnezeu cu a crede în mai mulți dumnezei. Vrei să mai dau și alte exemple ca să înțelegi această învățătură? Cel care se ferește să fie zgârcit sau risipitor se depărtează de două patimi potrivnice și își va însuși dărnicia ca pe o deprindere. Căci dărnicia asta înseamnă: nici să nu faci în zadar cheltuieli fără măsură și fără folos, nici să nu fii econom când e vorba de lucruri necesare. La fel se întâmplă cu toate celelalte. Nu le vom lua pe fiecare pe rând. Cele spuse au arătat că virtutea este o stare de mijloc între două extreme.

---

[73] *1 Timotei* 4, 1.
[74] *Cf. 1 Timotei* 4, 3.
[75] Sunt avute aici în vedere toate doctrinele (encratite, gnostice, maniheiste etc.) care dezavuau căsătoria, considerând sexualitatea un păcat și o întinare a naturii umane. (n.P.P.)
[76] *1 Corinteni* 5, 12.
[77] *2 Timotei* 2, 26.
[78] Definiție aristotelică, v. *Etica nicomahică*, 2, 6-8. (n.P.P.)
[79] V. ARISTOTEL, *Etica nicomahică*, 2, 7. (n. P.P.)

Așadar, și înfrânarea[80] este o stare de mijloc și dă la iveală cele două feluri de abatere către rău. Unul este lipsit de tărie sufletească și lesne cade pradă plăcerii pătimașe. Din această cauză nici măcar nu se apropie de calea viețuirii curate și cuminți și cade în patimi de necinste. Celălalt depășește temeiul înfrânării și părăsește calea de mijloc a virtuții. De aceea se prăbușește ca într-o prăpastie în „învățătura demonilor"[81], fiind „înfierat în cugetul său"[82], după cum spune Apostolul. Cel care numește căsătoria „lucru spurcat" ia asupră-și ocările pe care le aduce căsătoriei. Căci, după cum spune Evanghelia, dacă pomul este rău, și rodul este, fără îndoială, asemenea pomului[83]. Dacă omul este rod și vlăstar odrăslit prin căsătorie, atunci ocările aduse căsătoriei se abat asupra celui care le aduce.

3. Aceia se arată, prin învățătura lor absurdă, ca unii care sunt înfierați și vătămați în conștiința lor.

Noi însă știm că, deși râvna și dorirea pentru cele dumnezeiești trebuie să fie mai presus de căsătorie, totuși cel care poate să se folosească de ea cu înfrânare și cumpătare nu trebuie să disprețuiască această formă de slujire. Așa a fost patriarhul Isaac, care nu în floarea vârstei – ca să nu fie căsătoria aducătoare de patimi –, ci atunci când trecuse deja de vremea tinereții a primit însoțirea cu Rebeca, pentru ca binecuvântarea lui Dumnezeu să fie asupra seminției lui. El s-a supus rânduielii căsătoriei doar până la zămislirea unicului fiu, iar apoi, adormindu-și simțirile trupești, s-a dedicat cu totul celor nevăzute. Eu cred că la asta se referă istorisirea atunci când povestește că patriarhului i-au slăbit ochii[84].

---

[80] Faimoasa virtute antică σωφροσύνη are sensul de „temperanță, moderație, cumpătare", însă, din contextul operei Nyssenului, deducem că sensul acestei virtuți se apropie de acela de „castitate, înfrânare". (n.P.P.)

[81] *1 Timotei* 4, 1.

[82] *1 Timotei* 4, 2.

[83] *Cf. Matei* 7, 18.

[84] *Cf. Facerea* 27, 1. Ideea este preluată de la FILON, *Chestiuni privitoare la Facere*, 4, 196. Capadocienii (ca și autori latini ca Sfântul Ambrozie de Mediolanum) cunoșteau foarte bine opera lui Filon de Alexandria și s-au inspirat adeseori din exegeza sa alegorică la operele Vechiului Testament. Sfântul Grigorie cel Mare va vedea în încețoșarea ochilor patriarhului un efect al faptului că acesta vedea deja cele viitoare în mod limpede, pierzând, din această cauză, vederea clară a prezentului (*Moralia in Iob*, 4, 32). (n.P.P.)

Capitolul al VIII-lea

Este greu să-și atingă scopul cel care se împarte cu sufletul în multe părți.

Dar să lăsăm acestea în seama celor care știu să deslușească asemenea înțelesuri. Iar noi să ne continuăm cuvântarea.

Deci ce spuneam? Că, dacă se poate primi căsătoria fără abateri de la dorirea celor dumnezeiești, nu este niciun motiv pentru care să fie lepădată rânduiala firii, iar un lucru de cinste să fie dat la o parte ca și când ar fi spurcat.

Așa cum am spus mai înainte în exemplul cu apa și izvorul, atunci când lucrătorul scoate apă pentru a uda un câmp, de câte ori are trebuință doar de un șuvoi mic dă drumul apei cu măsură, atât cât este nevoie, iar apoi lesne poate uni acel șuvoi cu întreg cursul de apă. Dar, dacă este neiscusit și risipitor și dă drumul apei prea mult, există primejdia ca întreg cursul să se abată de la drumul drept și să se reverse în lături. În același fel, dacă cineva s-ar folosi de căsătorie (de vreme ce viața are nevoie și de urmași), dar și-ar îngădui aceste dorințe numai pentru o vreme, cu măsură și reținere, punând pe primul loc cele duhovnicești, unul ca acesta ar fi un lucrător cumpătat care lucrează cu înțelepciune asupra sinelui său, potrivit cu îndemnul Apostolului[85]. Nu se va îngriji cu de-amănuntul de împlinirea acelor îndatoriri neînsemnate, ci va păstra înfrânarea cu bună învoială pentru un timp, pentru a se îndeletnici cu rugăciunea[86], de teamă ca, datorită poftelor trupești, să nu devină cu totul trup și sânge, căci în acestea nu locuiește Duhul lui Dumnezeu. Iar cel neputincios, care nu are tăria de a se împotrivi pornirilor firii, ar fi mai bine să se țină departe de acestea decât să intre într-o luptă care este mai presus de puterile lui. Căci nu este mică primejdia care îl pândește pe unul ca el. Odată ce a gustat din această plăcere, poate să creadă că nu mai există niciun alt bine decât ceea ce primește cu împătimire prin trup și, întorcându-și mintea cu totul de la

[85] *Cf.* 1 Corinteni 3, 9.
[86] *Cf.* 1 Corinteni 7, 5.

dorirea bunurilor nemateriale, să devină cu totul trupesc. Căutând mereu plăcerea numai în acestea, va fi mai degrabă iubitor de plăceri decât iubitor de Dumnezeu.

Din pricina neputinței firii, nu toți pot avea dreaptă măsură în această privință. Există primejdia de a depăși măsura și, după cum spune psalmistul, „a se afunda în noroiul adâncului"[87]. De aceea ar fi spre folosul nostru, după cum am arătat, să trăim departe de aceste ispite, ca nu cumva patimile, sub pretextul că ar fi îngăduite, să pătrundă în sufletul nostru.

Capitolul al IX-lea

Obișnuința de orice fel este greu de schimbat.

1. Obișnuința este întotdeauna greu de biruit, căci are o mare putere asupra sufletului de a-l ademeni și a-l atrage la sine. Ea face să se nască o aparență a binelui în cel care a dobândit, prin obișnuință, o stare pătimașă. Și nimic nu este prin fire atât de respingător, încât, odată ce a devenit deprindere, să nu fie socotit demn de a fi ales și dorit.

Viața oamenilor adeverește cele spuse. Există multe neamuri, dar nu au toate aceleași năzuințe. Fiecare socotește bune și de preț acelea pentru care, din obișnuință, se străduiește și pe care le dorește. Aceleași îndeletniciri sunt admirate de unii, iar de alții respinse. Și nu numai între neamuri se poate vedea această deosebire, ci și în același neam, în același oraș sau în aceeași familie se poate vedea o mare deosebire, potrivit cu obiceiul fiecăruia. Chiar frați care s-au născut din aceeași zămislire s-au deosebit mult unul de altul prin felul de viață pe care l-au avut. Și nici chiar asta nu este de mirare: ca fiecare om în parte să nu aibă mereu aceeași părere față de același lucru, ci să și-o schimbe potrivit cu obiceiul. Dar să nu lungim cuvântul mai mult.

Am cunoscut mulți oameni care s-au arătat iubitori ai înfrânării încă de tineri, dar, de vreme ce au socotit că este legiuit și îngăduit să se împărtășească de plăceri, au început să ducă o

[87] Psalmul 68, 2.

viață întinată. Și, odată ce au gustat din acestea, așa cum am spus în exemplul cu râul, și-au mutat într-acolo toată dorirea, iar avântul minții l-au abătut de la cele dumnezeiești, îndreptându-l către cele neînsemnate și materiale[88]. Au deschis larg ușa patimilor, încât dorirea lor, uscându-se și pierind cu totul față de cele de sus, s-a rătăcit, luând calea patimilor.

2. De aceea credem că ar fi bine ca cei mai neputincioși să aleagă fecioria ca pe un refugiu sigur și să nu se pogoare în cele ale vieții acesteia, aducând asupra lor ispite și încurcându-se cu cei care luptă împotriva legii cugetului nostru[89] prin patimile trupești. Altminteri vor fi în pericol să piardă nu loturi de pământ sau bani sau altceva din cele de preț ale lumii acesteia, ci însăși nădejdea pe care au avut-o. Căci nu este cu putință ca cel care își îndreaptă mintea către lumea aceasta și se îngrijește de cele de aici, căutând să placă oamenilor, să împlinească cea dintâi și cea mai mare poruncă a Domnului: „A-L iubi pe Dumnezeu cu toată inima și cu toată puterea"[90]. Și cum ar putea cineva să-L iubească pe Dumnezeu din toată inima dacă își împarte inima între Dumnezeu și lume? El răpește cumva dragostea care I se cuvine numai Aceluia și o risipește cu patimile omenești. Căci „cel necăsătorit se îngrijește de cele ale Domnului, iar cel căsătorit se îngrijește de cele ale lumii"[91]. Chiar dacă pare anevoioasă lupta cu patimile, oricine să îndrăznească! Fiindcă și în această privință obișnuința are mare putere, așa încât și în cele care par foarte anevoioase face să se nască, prin stăruință, o anumită plăcere preabună și preacurată. Cel care are înțelepciune se cuvine să îmbrățișeze această plăcere mai degrabă decât să se înstrăineze, de dragul unor lucruri josnice și umile, de cele cu adevărat însemnate și mai presus de minte.

[88] Sfântul Grigorie de Nyssa nu repudiază căsătoria, ci atenționează asupra pericolelor și dezavantajelor acesteia pentru o viață dedicată integral lui Dumnezeu. (n.P.P.)
[89] Spiritele demonice, păpușarii patimilor. (n.P.P.)
[90] *Marcu* 12, 30; *Luca* 10, 27; *Deuteronomul* 6, 5.
[91] *1 Corinteni* 7, 32-33.

Capitolul al X-lea

Care este lucrul care trebuie să fie dorit cu adevărat.

1. Cine ar putea descrie în cuvinte cât este de mare paguba celui care se lipsește de adevăratul bine? Ar fi nevoie de o putere mai presus de cuget. Cine ar putea să arate și să descrie ceea ce prin cuvinte nu poate fi spus și cu mintea nu poate fi cuprins? Dacă cineva ar avea ochii minții atât de curați încât să poată vedea întrucâtva cele făgăduite de Domnul în „Fericiri", ar disprețui orice grai omenesc, pentru că nu poate nicidecum să le înfățișeze pe cele pe care le-a înțeles. Iar dacă cineva este încă prins de patimile pentru cele materiale și are vederea[92] sufletului acoperită de această stare pătimașă ca de o albeață[93], și în acest caz cuvintele nu au nicio putere. Căci pentru cel care este incapabil să simtă, este totuna dacă prin mijlocirea discursului lucrurile minunate sunt ridicate în slăvi ori sunt înjosite. La fel, cu privire la raza soarelui, este inutil și nesăbuit să i se explice unui orb din naștere, prin cuvinte, lumina, unuia care nu a văzut niciodată lumina. Fiindcă nu este cu putință ca splendoarea razei să strălucească auzului. Tot așa, în privința luminii celei adevărate și nemateriale, este nevoie de ochi potriviți pentru a vedea acea frumusețe. Iar cel care, printr-un dar dumnezeiesc și o insuflare de netălmăcit, o vede păstrează în tainița conștiinței sale această uimire nețărmurită. Însă acela care nu o vede nici nu va cunoaște pierderea [suferită] prin lipsirea de aceasta. Cum ar putea să i se înfățișeze binele pe care l-a lăsat să scape, deși îl avusese la îndemână? Cum ar putea fi pus înaintea ochilor ceea ce este nerostit? Nu am învățat noi graiul potrivit pentru a exprima acea frumusețe. Între cele ce sunt nu există nimic care să poată servi drept comparație pentru ce căutăm. Nu poate fi deslușit prin vreo asemănare. Cine aseamănă soarele cu o licărire firavă sau

[92] Expresie specifică lui Clement Alexandrinul (*Pedagogul*, 2, 9, 81), preluată și de Origen și devenită uzuală la Sfântul Grigorie de Nyssa pentru a desemna cea mai rafinată parte a sufletului (și, totodată, cea superioară), dedicată contemplării lui Dumnezeu. (n.P.P.)
[93] Metaforă de origine plotiniană (*cf. Enneade*, 1, 6, 9). (n.P.P.)

compară abisul cel nemărginit cu o strop mărunt? Și aceeași relație care există între micuța picătură și abis ori între măreața rază a soarelui și o neînsemnată scânteie, aceeași [relație] există și între toate lucrurile pe care oamenii le admiră ca frumoase și Acea Frumusețe care este contemplată în jurul Primului Bine, Cel aflat dincolo[94] de tot binele.

2. Așadar, ce plăsmuire a minții ar putea arăta cât de mare este paguba de care are parte cel care suferă această pierdere? După cum socotesc, bine a arătat marele David această neputință, pentru că, fiind o dată înălțat cu mintea, prin puterea Duhului, și ieșind cumva din sine, a văzut în acel extaz fericit frumusețea inaccesibilă și de necuprins cu mintea. A văzut atât cât poate un om să vadă, ieșind din învelișul trupului și pătrunzând doar cu mintea în contemplarea celor netrupești și duhovnicești. Și, pentru că a dorit să și grăiască ceva vrednic de cele văzute, a strigat acele cuvinte pe care toți le cântă: „Tot omul este mincinos"[95]. După cum îmi pare, asta înseamnă că orice om care încearcă să înfățișeze prin cuvinte lumina cea negrăită este într-adevăr mincinos. Nu pentru că ar urî adevărul, ci pentru neputința de a înfățișa aceasta.

Frumusețea sensibilă care se găsește aici jos, în lumea noastră, se arată printr-un anume colorit fie în lucrurile neînsuflețite, fie în trupurile însuflețite. De aceea, puterea noastră de percepție poate să o admire, să o înfățișeze și să o facă cunoscută celorlalți prin cuvinte. O asemenea frumusețe poate fi zugrăvită prin cuvinte ca într-un tablou. Dar arhetipul acestei frumuseți scapă puterii noastre de percepție. Cum ar putea cuvântul să-l înfățișeze, câtă vreme nu are niciun mijloc de descriere: nici culoare, nici contur, nici mărime, nici formă bine alcătuită, nici vreun fleac dintre acestea? Cum ar putea cineva să facă cunoscut prin trăsături percepute doar de simțuri ceea ce este cu totul nevăzut, fără formă, fără mărime și departe de toate cele perceptibile prin simțurile trupești?

---

[94] Expresie tipic platonică (*Republica*, 6, 509b), preluată și de Aristotel și Plotin (*Enneade*, 1, 6, 9). Părintele capadocian cunoștea foarte bine filosofia antică. Spre deosebire de Plotin, care considera că Dumnezeu Se află dincolo de Frumos, Sfântul Grigorie consideră că Dumnezeu este înconjurat de Frumos. (n.P.P.)

[95] *Psalmul* 115, 2.

Dar nu trebuie să deznădăjduim din cauză că lucrul pe care îl dorim este mai presus de puterea noastră de înțelegere, ci, cu cât rațiunea îl arată mai mare, cu atât mintea trebuie să se înalțe mai sus ca să ajungă la măsura lui, ca să nu rămânem cu totul lipsiți de participarea la Bine[96]. Căci există o mare primejdie: aceea de a ne depărta mintea cu totul de acest lucru preaînalt și negrăit din cauză că nu îl putem înțelege cu ajutorul unor trăsături cunoscute.

Capitolul al XI-lea

Cum poate cunoaște cineva adevărata frumusețe.

1. De vreme ce avem această neputință, trebuie să ne folosim de cele ce pot fi cunoscute prin simțuri pentru a ne îndrepta mintea cumva către cele nevăzute. Iar metoda este asta:

Cei care privesc lucrurile în chip ușuratic și nechibzuit, atunci când văd un om sau altceva dintre cele vizibile, nu îi interesează mai mult decât ce se vede. Le este de ajuns să vadă învelișul trupului, crezând că astfel au cunoscut omul în întregime. Dar cel care are vederea duhovnicească și iscusință nu se încrede doar în ochii trupești atunci când cercetează făpturile. Nu se oprește doar la cele vizibile, nici nu socotește că ce nu se vede nici nu există. El ia seama și la firea sufletului și la trăsăturile care se vădesc prin trup și le cercetează și împreună, și pe fiecare în parte. În mintea lui le desparte mai întâi pe fiecare de celelalte, iar apoi le privește împreună, pentru a înțelege în întregime ființa celui care îi stă înainte. Tot așa stau lucrurile și cu privire la cercetarea frumosului. Cel care nu are cugetare desăvârșită, atunci când vede un lucru care i se pare că răspândește în jur o oarecare frumusețe, crede că acel lucru este în esență frumos, pentru că îi atrage simțurile prin plăcere, și nu îl interesează nimic mai mult. Însă acela care are ochiul sufletului curat și poate vedea unele ca acestea lasă la o parte de bunăvoie materia care este supusă ideii de frumos. Se va folosi de cele văzute ca de o temelie pentru a contempla frumosul nematerial. De la acesta își trag existența și numele celelalte lucruri frumoase.

---

96 Cf. PLOTIN, *Enneade*, 1, 6, 7. (n.P.P.)

2. Cred că, pentru cei mai mulți care au mintea greoaie, este greu să separe în cugetul lor și să deosebească materia de frumosul care este obiect al contemplației, așa încât să înțeleagă firea frumosului în sine. Iar dacă cineva ar vrea să vadă lămurit care este pricina părerilor rătăcite și rele, socotesc că va afla că nu este alta decât faptul că nu ne exersăm așa cum trebuie simțurile sufletului pentru a discerne[97] frumosul de ceea ce nu este frumos[98]. De aceea, oamenii s-au lepădat de dragostea pentru adevăratul bine și unii au alunecat în pofta trupului, iar alții și-au îndreptat dorirea către materia neînsuflețită a banilor. Pentru alții, binele înseamnă onoruri, faimă și putere. Sunt și unii pasionați de arte și științe. Iar cei mai servili[99] dintre toți își pun gâtlejul și pântecele drept judecători ai binelui. Dacă aceștia s-ar îndepărta de înțelesurile materiale și de poftele pentru cele văzute și ar căuta firea binelui cea simplă, nematerială și fără formă, nu ar mai greși când trebuie să aleagă obiectul doririi lor. Nu ar mai cădea într-o asemenea rătăcire încât să nu vadă că plăcerea pricinuită de cele materiale este vremelnică și nu s-ar mai abate de la calea care îi duce la disprețuirea lor.

3. Deci asta este calea care ne duce la descoperirea frumosului: pe toate acelea care atrag dorințele oamenilor, chiar dacă par bune și, prin aceasta, vrednice de a fi căutate și primite, trebuie să le lăsăm la o parte ca pe unele care sunt neînsemnate și vremelnice. Cu niciuna dintre ele nu trebuie să ne irosim puterea de a iubi. Dar nici nu trebuie să ținem această putere în noi înșine nelucrătoare și nemișcată, ci trebuie să o curățim de pofta pentru cele neînsemnate și să o îndreptăm într-acolo unde simțurile nu pot ajunge. Astfel nu vom admira nici frumusețea cerului, nici strălucirea aștrilor, nici vreo altă frumusețe văzută, ci, prin mijlocirea frumuseții care se arată în toate acestea, vom fi călăuziți către dorirea acelei frumuseți a cărei slavă și cerurile o

---

97 Discernământul, virtutea suverană a omului duhovnicesc. (n.P.P.)

98 *Cf. Evrei* 5, 14. Doctrina simțurilor spirituale începe cu ORIGEN, *Împotriva lui Celsus*, 4, 50. (n.P.P.)

99 ʼΑνδραποδώδης – „slugarnic, servil, sclav, mai exact, cel care se dă pe sine sclaviei, se vinde ca sclav", termen platonic pentru a desemna pe oamenii dedați plăcerilor (v. PLATON, *Phaidros*, 258e); este utilizat și pentru plăcerile sclavilor și animalelor de Aristotel (*Etica nicomahică*, 3, 13). (n.P.P.)

povestesc și tăria[100], iar zidirea toată vestește cunoașterea ei. Dacă sufletul se va înălța astfel și va lăsa la o parte toate cele perceptibile, ca pe unele care sunt mai prejos de ceea ce caută, va descoperi acea măreție care se înalță mai presus de ceruri.

4. Dar cum să ajungă la cele înalte cel care se sârguiește pentru cele josnice? Cum să zboare către cer cel care nu este înaripat cu aripi cerești și nu este purtat în cele de sus de o viețuire înaltă? Cine este atât de departe de tainele evanghelice, încât să nu știe că există un singur car[101] prin care sufletul omenesc poate ajunge la ceruri: a se face asemenea porumbelului ce se înalță în văzduh, ale cărui aripi și prorocul David a dorit să le dobândească[102]? Că așa este numită de obicei în Scriptură puterea Duhului, în chip tainic, fie pentru că această pasăre este lipsită de fiere[103], fie pentru că urăște mirosul urât, după cum spun cei care au cercetat acestea. Așadar, cel care se depărtează de toată amărăciunea și de mirosul urât al cărnii și, folosindu-se de aripile despre care am vorbit, se înalță mai presus de cele josnice și pământești, și chiar mai presus de întreaga lume, va afla singurul lucru vrednic de a fi dorit și va deveni el însuși frumos, odată ce s-a apropiat de Frumosul în sine. Va deveni strălucitor și luminos prin împărtășire cu lumina cea adevărată.

După cum spun cei[104] care au cercetat acestea, acele scânteieri care se văd noaptea în văzduh adunate laolaltă, pe care unii le numesc stele căzătoare, nu sunt nimic altceva decât aerul însuși care se ridică în eter sub presiunea unor curenți din văzduh. Ei spun că acest car de foc apare pe cer atunci când aerul se aprinde în eter. Așa cum acest aer din jurul pământului, ridicându-se sub presiunea curenților, devine strălucitor, schimbându-se sub influența eterului[105], tot așa și mintea omenească, părăsind

---

[100] *Cf. Psalmul* 18, 1.
[101] *Cf.* PLATON, *Phaidros*, 247b. (n.P.P.)
[102] *Cf. Psalmul* 54, 6.
[103] Idee atestată prima dată la Tertulian (*Despre botez*, 8, 3), reluată mai apoi de inscripțiile creștine. Clement Alexandrinul spusese despre creștini că sunt „lipsiți de fiere" (*Pedagogul*, 1, 5, 19). (n.P.P.)
[104] *Cf.* ARISTOTEL, *Meteorologica*, 1, 4, 341; SENECA, *Quaestiones naturales*, 1, 15. (n.P.P.)
[105] Sfântul Grigorie adaptează cosmogonia antică. Pentru el, eterul reprezintă lumea inteligibilă platonică, identificată cu lumea divină, a sferei angelice. (n.P.P.)

această viață întunecoasă și secetoasă, după ce este curățită prin puterea Duhului[106] și devine luminoasă prin împărtășire cu adevărata curăție de sus, strălucește și ea acolo, revărsând raze, și devine lumină, potrivit făgăduinței Domnului, Care a zis că „drepții vor străluci ca soarele"[107]. Vedem acest fenomen și aici pe pământ, în cazul unei oglinzi, al apei sau al altui obiect neted care poate reflecta lumina. Când vreunul dintre aceste obiecte primește raza soarelui, trimite la rândul lui o rază. Dar acest lucru nu s-ar întâmpla dacă suprafața curată și lucioasă ar fi atinsă de vreo pată.

Și noi deci, dacă ne vom înălța, părăsind întunericul de pe pământ, vom deveni luminoși odată ce ne-am apropiat de Hristos, Care este Lumina cea adevărată. Iar dacă Lumina cea adevărată, care luminează și în întuneric[108], se va coborî până la noi, vom fi și noi lumină, după cum spune Domnul undeva ucenicilor Săi[109]. Și asta doar dacă nu cumva vreo pată a răutății ni se va ivi în inimă și va întuneca strălucirea luminii noastre.

5. Așadar, exemplele ne-au condus treptat către înțelegerea schimbării noastre în bine[110] și ne-au arătat că sufletul nu se poate uni cu Dumnezeul Cel nestricăcios dacă nu se face el însuși curat prin nestricăciune, ca prin asemănare să înțeleagă ceea ce este asemenea[111] și să se reflecte ca într-o oglindă[112] în puritatea lui Dumnezeu. Astfel, prin împărtășire cu Frumosul arhetipal și prin reflectarea acestuia, va deveni el însuși frumos.

Acela care se desprinde de toate cele pământești, fie trupuri, fie bani, fie preocupare pentru științe și arte, fie cele care sunt socotite drepte potrivit obiceiurilor și legilor, lucruri prin care ne abatem de la înțelegerea frumosului[113], de vreme ce sunt judecate

---

[106] Joc de cuvinte: πνεῦμα – „aer, vânt", dar și „Duh, Spirit". (n.P.P.)
[107] *Matei* 13, 43.
[108] *Cf. Ioan* 1, 5.
[109] *Cf. Ioan* 12, 36; *Matei* 5, 14.
[110] Creatura este prin natura sa schimbătoare. Dacă își urmează propria natură, creatura se îndreaptă spre bine; dacă acționează împotriva naturii sale, se îndreaptă spre rău – va spune teologul epectazei în *Marea Cuvântare catehetică*, 8, 18. (n.P.P.)
[111] Încă de la Empedocle, una dintre „dogmele" filosofiei grecești era afirmația că un raport gnoseologic este posibil numai între cei care sunt asemănători. (n.P.P.)
[112] Temă specific platonică, dar și paulină. (n.P.P.)
[113] Gradația ascendentă este cea din platonicul *Symposion*, 210. (n.P.P.)

prin simțuri, unul ca acesta își va îndrepta dragostea[114] și dorirea numai către Cel care nu are frumusețea din altă parte sau numai pentru o vreme sau prin altceva, ci este frumos de la Sine, prin Sine și în Sine. El este pururea frumos, căci nu a fost cândva astfel, iar în viitor nu va mai fi, ci este mereu la fel, mai presus de adăugire sau sporire, cu neputință să Se transforme și Să se schimbe[115].

6. Prin urmare, îndrăznesc să spun că, în acela care își curățește toate puterile sufletești de orice răutate, se arată Frumusețea în sine, singura care este așa prin fire, pricina a tot ce este frumos și bun. Așa cum ochiul purificat de albeață vede limpede, tot așa și sufletul prin nestricăciune capătă puterea de a percepe acea lumină. Adevărata feciorie și ardoarea pentru nestricăciune duc la acest scop: la putința de a-L vedea pe Dumnezeu. Pentru că nimeni nu este atât de orb la minte încât să nu înțeleagă singur că Dumnezeul a toate este frumusețea, binele și puritatea proprie, unică, cea dintâi și singura.

Capitolul al XII-lea

Cel care s-a curățit pe el însuși va vedea în sine frumusețea dumnezeiască. Despre pricina răutății.

1. Asta o știu aproape toți, dar firește că sunt și unii care caută să afle dacă este posibil și dacă există o metodă și un mijloc care să-i conducă spre acest scop. Cărțile sfinte sunt pline de astfel de învățături. De asemenea, mulți dintre sfinți sunt, prin viața lor, ca o făclie care îi călăuzește pe cei care merg pe calea lui Dumnezeu. Dar mai cu seamă din vistieriile Scripturilor insuflate de Dumnezeu poate fiecare să aleagă din belșug, din amândouă Testamentele, cele de folos pentru acest scop. Multe pot fi găsite în Proroci și în Lege, în Evanghelii și în cele transmise de Apostoli. Iar cele pe care noi înșine le-am aflat, urmând dumnezeieștile glăsuiri, sunt următoarele:

---

[114] Din nou este folosit termenul Ἔρως. (n.P.P.)
[115] *Cf.* PLATON, *Phaidon*, 78d. (n.P.P.)

2. Omul, această vieţuitoare raţională[116] şi cugetătoare, este lucrare şi imitare a firii dumnezeieşti celei pure, căci aşa scrie despre om în *Facere*: „După chipul[117] lui Dumnezeu l-a făcut"[118]. Deci această făptură, omul, nu are prin fire şi unită cu el din naştere însuşirea de a pătimi[119] şi de a muri. Căci nu era cu putinţă să se păstreze esenţa chipului dacă frumuseţea care reflectă acel chip era contrară arhetipului. Aşadar, patima s-a ivit într-însul mai târziu, după condiţia de la început a omului[120]. Şi s-a ivit astfel: aşa cum s-a spus, omul era chip şi asemănare a Puterii care stăpâneşte toate cele ce sunt. Era, prin puterea liberului arbitru, asemenea Celui care stăpâneşte toate. Nu era robit de vreo nevoie exterioară, ci se chivernisea după voia sa şi era liber să aleagă ce îi plăcea. Deci această năpastă care stăpâneşte acum omenirea şi-a atras-o de bunăvoie asupra sa omul însuşi, căzând în înşelare. El a născocit răutatea. Nu a aflat-o de la Dumnezeu, căci Dumnezeu nu a făcut moartea[121], ci omul a fost într-un fel ziditor şi făuritor al răului[122].

Toţi cei care pot vedea se împărtăşesc deopotrivă de lumina soarelui. Dar oricine, dacă vrea, poate să înceteze a mai primi

---

[116] Faimoasa sintagmă aristotelică (*Fragmente*, 187). (n.P.P.)

[117] Imaginea lui Dumnezeu în om a fost înţeleasă ca reprezentând „omul interior, nevăzut, necorporal, incoruptibil şi nemuritor" (*cf.* ORIGEN, *Omilii la Facere*, 1, 13): majoritatea exegeţilor creştini au interpretat imaginea-chipul ca trimiţând la suflet (fiindcă trupul omenesc este diferit, în funcţie de popor; *cf.* TERTULIAN, *Împotriva lui Marcion*, 2, 5, 6); imaginea lui Dumnezeu în om ar fi, astfel: libertatea şi raţiunea omului (*cf.* FILON, *Despre crearea lumii*, 77; SFÂNTUL GRIGORIE TEOLOGUL, *Cuvântarea 45*, 6-7), demnitatea de stăpân al creaţiei, dragostea, *apatheia* (capacitatea de a fi liber de pasiuni păcătoase) (*cf.* SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA, *Despre crearea omului*, 16). Aşadar, imaginea reprezintă sufletul raţional şi liber, iar asemănarea desemnează progresul în virtute, îndumnezeirea (*cf.* SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Despre originea omului*, 1, 16). (n.P.P.)

[118] *Facerea* 1, 27.

[119] Συνουσιοῦσθαι – verb foarte uzat de Părinţii greci, care, în context antropologic, are menirea de a afirma faptul că patimile nu sunt co-naturale omului, ci apar după căderea în păcat. (n.P.P.)

[120] Sfântul Grigorie va afirma în *Dialogul despre suflet* că iraţionalitatea şi patimile păcătoase (tunicile de piele ale protopărinţilor, *cf.* *Facerea* 3, 21) sunt definitorii pentru natura umană numai după căderea în păcat. (n.P.P.)

[121] *Cf.* *Înţelepciunea lui Solomon* 1, 13.

[122] Platon (*Republica*, 2, 379ab), urmat de Filon de Alexandria (*Despre amestecarea limbilor*, 180), afirmase deja că Dumnezeu nu este autor al răului. (n.P.P.)

lumina, închizând ochii. Atunci nu se face întuneric pentru că soarele se îndepărtează, ci pentru că ochiul omului, prin plecarea pleoapelor, se lipsește de lumină. Prin închiderea ochilor, puterea de a vedea devine nelucrătoare, așa încât, atunci când omul încetează a mai vedea de bunăvoie, nelucrarea vederii devine lucrare a întunericului. De asemenea, dacă cineva, atunci când își construiește o casă, nu face o spărtură prin care să pătrundă lumina înăuntru, desigur că va trăi în întuneric, de vreme ce de bunăvoie oprește intrarea razelor de lumină.

Tot așa, primul om de pe pământ – sau, mai degrabă, cel care a făcut să se nască răul în om – avea în jurul său, în toată firea, binele și frumosul, fiind liber să le aleagă, dar el însuși de bunăvoie a deschis calea celor potrivnice firii și, prin libera sa alegere, s-a abătut de la virtute și a creat răul. Căci răul nu există în natura lucrurilor decât dacă este ales prin liberă voință, pentru că nu are subzistență[123]. „Orice zidire a lui Dumnezeu este bună și nimic nu este de lepădat."[124] Toate câte le-a făcut Dumnezeu sunt „bune foarte"[125]. Deci, așa cum am arătat, păcatul a pătruns în viața oamenilor și a adus stricăciunea. Începutul de la care a pornit a fost mic, dar răul pe care l-a revărsat asupra omului a fost nemăsurat, fiindcă acea frumusețe deiformă[126] a sufletului care imită Arhetipul nu a mai păstrat de atunci harul chipului care îi era propriu și firesc, ci s-a schimbat luând chipul urât al păcatului, așa cum fierul se înnegrește când e atins de rugină[127]. Astfel, omul, această făptură măreață și cinstită, așa cum a fost numit în Scriptură[128], a căzut din vrednicia sa. După cum pătesc cei care, alunecând și căzând în noroi, își murdăresc chipul și nu mai sunt recunoscuți nici de către cei de aproape, tot așa și omul, căzând în noroiul păcatului, a încetat să mai fie chip al

[123] Axiomă patristică: răul nu are subzistență (ὑπόστασις), ci reprezintă o deviere a voinței de la scopul său natural. (n.P.P.)
[124] 1 *Timotei* 4, 4.
[125] *Facerea* 1, 31.
[126] Θεοειδής – termen platonic (*Phaidon*, 95c), aplicat de Filon la crearea omului (*Despre crearea lumii*, 69). (n.P.P.)
[127] Oglinzile antice erau confecționate din metal șlefuit, și de aici și comparația sugestivă din pasajul de față. (n.P.P.)
[128] *Cf. Psalmul* 8, 4-5.

Dumnezeului Celui nestricăcios. În urma păcatului s-a îmbrăcat cu un alt chip, stricăcios și pământesc, pe care cuvântul [Scripturii] ne îndeamnă să îl dezbrăcăm[129], spălându-ne ca și cu o apă, prin viețuire în curăție. Dacă vom înlătura vălul pământesc, se va arăta iar frumusețea sufletului. Dezbrăcarea [chipului] străin înseamnă întoarcerea [omului] la ceea ce îi este propriu și firesc. Nu poate izbândi asta decât făcându-se din nou așa cum a fost zidit dintru început[130]. Căci asemănarea cu Dumnezeu nu este o lucrare a noastră, nu este ceva ce stă în puterea omului, ci este un mare dar al lui Dumnezeu, Care a dăruit firii omului chiar de la naștere asemănarea cu El.

3. Prin sârguința sa, omul poate doar să curățească întinăciunea[131] care a pătruns într-însul prin răutate și să scoată la lumină frumusețea ascunsă în sufletul lui. Socotesc că această învățătură o dă și Domnul în Evanghelie atunci când spune celor care pot auzi înțelepciunea grăită prin taine: „Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru"[132]. Cred că acest cuvânt arată că bunătatea lui Dumnezeu nu este despărțită de firea noastră, nici nu se află departe de cei care pornesc de bunăvoie în căutarea Lui. Este mereu în fiecare dintre noi, dar este necunoscută și ascunsă câtă vreme este sufocată de grijile și plăcerile vieții. Însă, atunci când ne întoarcem gândul către ea, o aflăm din nou.

Dacă este nevoie să dovedim cele spuse și prin alte exemple, avem pilda despre căutarea drahmei pierdute. Socotesc că despre același lucru ne vorbește Domnul aici. Chiar dacă ar avea toate celelalte virtuți (care sunt numite drahme în parabolă), sufletul nu are niciun folos dacă este văduvit[133] de acea unică virtute. De aceea poruncește ca mai întâi să aprindem candela, adică rațiunea care luminează cele ascunse, iar apoi să căutăm drahma pierdută în casa noastră, adică în noi înșine. Iar drahma pe care o căutăm semnifică, desigur, chipul Împăratului, care nu este cu totul pierdut, ci este ascuns, acoperit de praf. Prin acest praf cred

---

129 *Cf. Romani* 13, 12.

130 Chipul lui Dumnezeu în om a fost întunecat, alterat, nu nimicit complet. (n.P.P.)

131 *Cf.* metafora plotiniană a omului căzut în mlaștină (*Enneade*, 1, 6, 5). (n.P.P.)

132 *Luca* 17, 21.

133 *Cf.* METODIU DE OLIMP, *Banchetul*, 9, 4, 10. (n.P.P.)

că trebuie să înțelegem întinăciunea[134] cărnii, care trebuie măturată și curățită printr-o viețuire cu luare-aminte[135], așa încât ceea ce căutăm să iasă la iveală. Sufletul se bucură de aflarea lui, pe bună dreptate, și cheamă vecinele ca să fie părtașe la bucuria lui. Și, într-adevăr, toate puterile sufletului, care sunt numite aici vecine, vor redobândi acea bucurie și veselie dumnezeiască după ce va fi descoperit și pus în lumină mărețul chip al Împăratului, pe care Cel care a zidit inimile noastre, pe fiecare în parte, l-a întipărit de la început pe această drahmă a noastră. Atunci puterile sufletului își vor ațînti[136] privirile asupra negrăitei frumuseți a chipului aflat. Căci zice: „Bucurați-vă cu mine, căci am găsit drahma pe care o pierdusem!”[137] Așadar, se bucură de aflarea drahmei[138] dumnezeiești vecinele, adică puterile sufletului: puterea rațională și dorința, starea de tristețe sau de mânie și celelalte puteri legate de suflet, care, pe bună dreptate, pot fi socotite și prietene ale acestuia[139]. Ele toate se bucură de Domnul atunci când privesc Frumosul și Binele și nu mai sunt unelte ale păcatului[140], ci pe toate le lucrează spre slava lui Dumnezeu.

4. Deci, dacă astfel trebuie înțeleasă aflarea [drahmei] pierdute – ca o restaurare[141] a chipul dumnezeiesc în starea sa de la început, care este acum acoperit de întinăciunea trupului –, atunci trebuie să devenim așa cum era la început cel dintâi om zidit. Și cum era acela? Era gol, lipsit de veșmântul din piei moarte[142] și

---

[134] O întinăciune care nu aparține ontologic cărnii, cum credeau diversele curente gnostice și maniheiste, ci una rezultată din păcate și patimi. (n.P.P.)

[135] 'Επιμελεία („atenție, grijă, scrupulozitate”) va denumi, în lexicul ascetic al autorilor creștini, „efortul ascetic, viața virtuoasă”. (n.P.P.)

[136] 'Ενατενίζω – termen folosit deja de Origen și Eusebiu de Cezareea pentru contemplarea realităților divine. (n.P.P.)

[137] *Luca* 15, 9.

[138] *Cf.* ORIGEN, *Omilii la Facere*, 13, 4. (n.P.P.)

[139] Facultățile rațională, apetitivă și irascibilă ale sufletului (specific platonice) nu sunt realități rele în sine; prin asceză acestea nu sunt extirpate ori nimicite, ci purificate și orientate către Dumnezeu. (n.P.P.)

[140] *Cf. Romani* 6, 13.

[141] Termenul ἀποκατάστασις utilizat aici nu are legătură cu celebra doctrină a apocatastazei, susținută și de Sfântul Grigorie, în descendența maestrului spiritual al capadocienilor, Origen. (n.P.P.)

[142] Am amintit deja faptul că, pentru autorul nostru, tunicile de piele nu reprezintă trupurile în care ar fi fost „exilate" sufletele ca pedeapsă pentru căderea lor anterioară

privea cu îndrăzneală fața lui Dumnezeu. Nu judeca ceea ce este bun după gust sau după înfățișare, ci se desfăta doar de Domnul, iar de cea care îi fusese dată drept ajutor se folosea numai pentru acest scop, așa cum arată dumnezeiasca Scriptură, căci nu a cunoscut-o înainte de a fi alungat din Rai[143] și mai înainte ca aceea să fi primit pedeapsa durerilor nașterii[144] pentru păcatul pe care l-a făcut, amăgită fiind [de șarpe]. Deci pe aceeași cale pe care am fost alungați din Rai prin strămoșul nostru putem acum să ne întoarcem la fericirea de la început. Care este această cale? Plăcerea, pusă înainte cu viclenie, a fost atunci începutul căderii. Acestei patimi a desfătării[145] i-au urmat apoi rușinea și frica, așa încât nu au mai îndrăznit să se arate înaintea ochilor Ziditorului, ci s-au ascuns în umbră, printre frunze. Apoi s-au acoperit cu piei de animale moarte. Astfel au fost trimiși în exil în acest ținut al bolii și al ostenelii în care căsătoria a fost așezată ca o mângâiere împotriva morții[146].

Capitolul al XIII-lea

Eliberarea de căsătorie este început al grijii față de sine.

1. Așadar, dacă urmează să ne despărțim de cele de aici și să fim împreună cu Hristos[147], trebuie să începem de la capătul drumului pe care am plecat, așa cum cei care se înstrăinează de

creației lumii (așa cum afirma Origen), ci sunt un simbol al mortalității și pasiunilor păcătoase. Capadocienii se vor distanța discret de unele opinii eterodoxe ale lui Origen (n.P.P.)

[143] *Cf. Facerea* 4, 1.

[144] *Cf. Facerea* 3, 16

[145] Exegeza creștină a respins interpretările gnostice sau encratite (inspirate probabil de ideile filoniene din *Despre crearea lumii*, 151) care vedeau păcatul originar ca uniune sexuală între Adam și Eva. Sexualitatea și căsătoria sunt în esență bune și nu sunt puse în legătură cu căderea în păcat a protopărinților. Sfântul Grigorie de Nyssa se va distanța de aceste interpretări ale păcatului originar. (n.P.P.)

[146] O parte dintre Părinții Bisericii au considerat căsătoria ca aparținând condiției omului căzut. Aceștia identificau starea paradisiacă cu fecioria. De aceea și socoteau că modul de înmulțire al umanității, prevăzut de Dumnezeu, ar fi fost un altul, nu căsătoria, în absența căderii. Alți Părinți, în frunte cu Fericitul Augustin, o vor considera drept un sacrament, o taină sfântă, stabilită de Însuși Dumnezeu, în Paradis. (n.P.P.)

[147] *Cf. Filipeni* 1, 23.

cei apropiați ai lor, mai apoi, când se întorc de unde au plecat, părăsesc mai întâi acel loc în care s-au aflat ultima oară. Deci, de vreme ce căsătoria este ultima treaptă[148] a despărțirii noastre de viața din Rai, atunci se înțelege că acesta este primul loc pe care trebuie să-l părăsim, ca pe o ultimă stație din care pornim înapoi către Hristos. Apoi trebuie să ne îndepărtăm de truda de pe pământ, de care omul a avut parte după ce a păcătuit. După aceasta trebuie să lepădăm acoperământul trupului, dezbrăcându-ne de hainele de piele, adică de cugetele cărnii[149]. Trebuie să „ne lepădăm de cele ascunse ale rușinii"[150] și să nu ne mai acoperim cu frunzele de smochin[151] ale acestei vieți amare, ci să dăm la o parte acoperământul făcut din frunzele vremelnice ale acestei vieți și să ne arătăm iarăși înaintea ochilor Ziditorului. Să ne depărtăm de amăgirea gustului și a ochilor și să nu mai urmăm sfatul șarpelui veninos, ci doar porunca lui Dumnezeu. Iar porunca era să ne atingem doar de ce este bun, iar din ceea ce este rău să nu gustăm, căci din dorința omului de a nu fi necunoscător al răului s-au iscat toate relele. De aceea li s-a interzis celor întâi-zidiți să cunoască pe lângă bine și cele potrivnice lui. Trebuia să se țină departe de cunoașterea binelui și a răului[152] pentru a culege binele curat, pur și neamestecat cu răul[153]. După socotința mea, asta nu înseamnă altceva decât a fi numai cu

---

[148] Căsnicia este considerată o treaptă intermediară, care are drept cauză păcatul originar, așadar o etapă temporară a progresului spiritual al umanității, însă numai în perspectiva vieții ascetice. Sfântul Grigorie de Nyssa se adresează aici celor dedicați vieții monahale; totodată, reliefează că scopul vieții creștine este refacerea chipului dumnezeiesc în om, iar căsnicia nu trebuie să devină un obstacol pentru aceasta. (n.P.P.)

[149] *Cf. Romani* 8, 6.

[150] *2 Corinteni* 4, 2.

[151] Tradiția ebraică (FILON DE ALEXANDRIA, *Chestiuni la Facere*, 1, 41) și creștină (TEODORET AL CYRULUI, *Chestiuni la Facere*, 28) a consacrat smochinul ca pom al cunoașterii binelui și răului. Același Teodoret afirmă că tradiția anterioară creștină este unanimă în a recunoaște smochinul ca pom al cunoașterii binelui și răului, însă precizează că nu există vreo legătură între calitatea acestui lemn și păcatul protopărinților. Acesta din urmă se datorează numai nerespectării poruncii divine. Abia Evul Mediu îl va înlocui cu mărul, care va păstra un simbolism ambivalent în tradiția europeană (foarte probabil datorită omonimiei termenului *malum* – „măr" și „rău"). (n.P.P.)

[152] *Cf. Facerea* 2, 17.

[153] În *Despre crearea omului*, Sfântul Grigorie va afirma că răul nu poate exista independent de bine; întotdeauna răul se amestecă cu binele, folosește binele asemenea unei măști pentru a-i înșela pe oameni. (n.P.P.)

Dumnezeu și a simți această desfătare neîntreruptă și veșnică, neamestecată cu cele care abat de la ea. Și, dacă este îngăduit, îndrăznesc să spun că astfel oricine poate să fie răpit din această lume care zace în răutate și să fie dus înapoi în Rai, acolo unde și Pavel a fost și a auzit și a văzut cele negrăite și nevăzute „pe care nu îi este îngăduit omului să le grăiască”[154].

2. Dar, de vreme ce Raiul este sălașul celor vii și nici nu îi primește pe cei omorâți de păcat, cum vom putea ajunge în ținutul celor vii noi cei trupești și muritori, vânduți păcatului[155] și ținuți sub stăpânirea morții? Ce mijloc și ce metodă ar putea afla cineva pentru a ieși de sub stăpânirea aceasta? Învățătura Evangheliei este de ajuns pentru a răspunde. Îl auzim pe Domnul grăind către Nicodim: „Ce este născut din trup este trup; și ce este născut din Duh este duh”[156]. Știm că trupul este supus morții, din pricina păcatului, dar Duhul lui Dumnezeu este nestricăcios, dătător de viață și fără de moarte.

3. După cum odată cu nașterea trupească se ivește în cel care vine pe lume și o putere care duce la moarte, tot așa, în cei născuți din Duhul, Acesta așază o putere dătătoare de viață. Ce se înțelege din cele spuse? Că trebuie să ne despărțim de această viață după trup, căreia îi urmează negreșit moartea, și să căutăm o asemenea viețuire care nu este urmată de moarte. Și asta este viețuirea în feciorie.

Vom face mai lămurit acest adevăr prin câteva adăugiri. Cine nu știe că împreunarea trupească duce la nașterea unor trupuri muritoare, în vreme ce împărtășirea cu Duhul aduce, în loc de fii, viață și nestricăciune? Se potrivește aici cuvântul Apostolului care spune că „se va mântui prin naștere de fii”[157] mama care se bucură de asemenea copii. La fel, psalmistul, în dumnezeieștile sale cântări, a spus cu laude: „Cel care face să locuiască cea stearpă în casă ca o mamă care se bucură de fii”[158]. Se bucură cu adevărat maica fecioară care zămislește de la Duhul fii nemuritori, cea care pentru înfrânare este numită de proroc „stearpă”.

---

[154] *2 Corinteni* 12, 4.
[155] *Cf. Romani* 7, 14.
[156] *Ioan* 3, 6.
[157] *1 Timotei* 2, 15.
[158] *Psalmul* 112, 9.

Capitolul al XIV-lea

Fecioria este mai presus de stăpânirea morții.

1. Așadar, pentru cei care au judecată, o astfel de viață este mai bună, pentru că este mai puternică decât stăpânirea morții. Căci nașterea de fii cea trupească – să nu fie nimănui cu supărare! – pricinuiește oamenilor mai degrabă moarte decât viață. Pentru că odată cu nașterea începe stricăciunea. Dar cei care, prin feciorie, i-au pus capăt au făcut ca stăpânirea morții să nu se întindă mai mult, ci să se oprească la ei înșiși. S-au făcut pe sine ca un hotar între viață și moarte, împiedicând înaintarea acesteia din urmă.

Deci, de vreme ce moartea nu poate trece peste feciorie, ci prin ea se sfârșește și se destramă, se vede limpede că fecioria este mai puternică decât moartea și pe bună dreptate este numit „nestricăcios” trupul care nu slujește viețuirii celei vremelnice și care nu primește să se facă unealtă a unei succesiuni muritoare[159]. Căci aici se curmă șirul neîntrerupt al stricăciunii și al morții care se întinde de la cel întâi-zidit până la cel care trăiește în feciorie. Nu era cu putință ca moartea să-și înceteze lucrarea câtă vreme nașterea era lucrătoare între oameni prin căsătorie. Dar, după ce a însoțit toate generațiile de mai înainte și i-a scos din viață pe toți cei care veneau pe lume, moartea a aflat fecioria ca pe o stavilă peste care nu poate trece. Prin Născătoarea de Dumnezeu Maria, moartea, care împărățise de la Adam până la dânsa, a fost zdrobită. Când a venit asupra ei, s-a lovit ca de o piatră de rodul fecioriei. Tot așa, prin orice suflet care străbate această viață în trup prin feciorie, puterea morții este cumva zdrobită și destrămată, pentru că nu află loc unde să-și înfigă boldul[160]. Nici focul, dacă nu arunci în el lemne, paie, iarbă sau altă materie pe care o poate mistui, nu are în sine putere să dureze. Tot așa, puterea morții nu va putea lucra câtă vreme căsă-

[159] Prin nașterea feciorelnică a Dumnezeu-omului din Născătoarea de Dumnezeu, s-a sfărâmat succesiunea naștere-moarte creată de căderea în păcat. (n.P.P.)

[160] *Cf. 1 Corinteni* 15, 55-56.

toria nu-i va oferi materie și nu-i va aduce ca pe niște osândiți pe cei care urmează să moară.

2. Dacă te îndoiești, cercetează de unde își trag numele toate acele necazuri care se abat asupra oamenilor de pe urma căsătoriei, așa cum am mai spus și la începutul cuvântării. Oare ar mai exista durerea văduvelor, a orfanilor și a copiilor năpăstuiți dacă nu ar fi fost mai înainte căsătoria? Căci toate desfătările, bucuriile și plăcerile atât de prețuite pe care le oferă căsătoria prin astfel de dureri sfârșesc.

După cum mânerul unei săbii este neted și fin, lustruit și strălucitor, potrivit cu forma palmei, în vreme ce lama este unealtă de moarte, înfricoșătoare la vedere și încă și mai înfricoșătoare dacă o atingi, tot așa este și căsătoria: ca un mâner împodobit și cizelat cu iscusință, oferind simțurilor suprafața netedă a plăcerilor ușuratice; dar, când ajunge în mâinile cuiva, aduce cu sine durere, făcându-se oamenilor motiv de plâns și de necazuri.

3. Aceasta este priveliștea sfâșietoare și plină de lacrimi pe care o oferă căsătoria: copii părăsiți de la o vârstă fragedă, lăsați pradă celor puternici, surâzând adesea în fața necazurilor pentru că nu cunosc relele ce vor urma. Iar pricina văduviei care este alta decât căsătoria? Deci îndepărtarea de ea face ca toate aceste rele să nu-și mai poată împlini lucrarea.

Atunci când este dezlegată osânda care a fost dată la început celor care au greșit, nici necazurile mamelor nu se mai înmulțesc[161], după cum s-a scris, nici nașterea oamenilor nu mai este precedată de întristare, necazurile vieții sunt înlăturate cu totul și se „va șterge lacrima de pe fețe"[162], după cum zice prorocul, căci zămislirea nu mai este întru fărădelegi, nici nașterea în păcate[163]. „Nici din sânge, nici din poftă bărbătească, nici din poftă trupească, ci doar de la Dumnezeu"[164] este nașterea. Și asta se întâmplă atunci când cineva zămislește[165] în inima sa vie nestri-

[161] *Cf. Psalmul* 24, 18.
[162] *Isaia* 25, 8.
[163] *Cf. Psalmul* 50, 6.
[164] *Ioan* 1, 13.
[165] Fecunditatea materială (nașterea copiilor) este înlocuită, în cazul celor care trăiesc viața castă, de o rodnicie în sfera spirituală. (n.P.P.)

căciunea Duhului, apoi naşte înţelepciune şi dreptate, sfinţenie şi izbăvire. Oricine poate să devină mamă a unei asemenea făpturi, după cum spune Domnul undeva: „Cel care face voia Mea Îmi este frate și soră și mamă"[166].

4. Între astfel de fii, ce loc mai poate afla moartea? Cu adevărat, prin ei ceea ce este muritor a fost înghițit de viață. Viețuirea în feciorie este o icoană a fericirii din veacul ce va să fie[167], căci poartă în sine multe semne ale acelor bunătăți pe care le așteptăm cu nădejde.

Cercetând cele spuse, vom cunoaște adevărul lor. În primul rând, cel care a murit o dată păcatului trăiește de acum pentru Dumnezeu și nu mai aduce roade morții. De vreme ce, atât cât îi stă în putință, a pus capăt în sine viețuirii după trup, „așteaptă fericita nădejde și arătarea marelui Dumnezeu"[168], fără a mai lăsa, prin generațiile următoare, vreun răstimp între sine însuși și venirea lui Dumnezeu. În al doilea rând, se bucură încă din viața aceasta de frumusețile alese de după înviere. Căci, de vreme ce Domnul a făgăduit celor drepți că vor avea după înviere viață precum îngerii, iar firea îngerească este străină de nuntă[169], atunci cel care este părtaș la strălucirea sfinților[170] și imită, prin viețuirea sa neprihănită, curăția celor fără de trup a primit deja bunurile făgăduite.

Așadar, dacă fecioria dăruiește unele ca acestea, ce cuvinte ar putea să o laude după vrednicie? Care dintre bunurile sufletești se arată atât de mare și de cinstit, încât să egaleze măreția acestui dar[171]?

---

166 *Matei* 12, 50.

167 Dimensiunea eshatologică a vieţii monastice va deveni un topos în literatura creştină. (n.P.P.)

168 *Tit* 2, 13.

169 *Cf. Matei* 22, 30. În cadrul polemicilor origeniste din veacul al V-lea, se va preciza cu claritate că, după înviere, trupul uman nu-şi va transforma natura omenească în una angelică, ci materia sa va fi spiritualizată, transfigurată, aidoma trupului Domnului de după înviere. (n.P.P.)

170 *Cf. Psalmul* 109, 3.

171 Viaţa monastică va fi numită „chipul îngeresc, imitarea vieţii angelice". (n.P.P.)

Capitolul al XV-lea

Adevărata feciorie se vede în toate îndeletnicirile.

1. Odată ce am priceput cât este de mare acest dar, trebuie să înțelegem și asta: că nu este ușoară această faptă, așa cum ar crede unii, nici nu ține numai de trup, ci se întinde și străbate în chip rațional toate câte sunt socotite virtuți ale sufletului. Căci sufletul care se alipește, prin feciorie, de adevăratul Mire[172] nu se depărtează doar de întinarea trupească, ci abia de aici începe curățirea sa. În toate deopotrivă va păși cu aceeași grijă, temându-se ca nu cumva inima să se abată de la calea cea bună, împărtășindu-se de vreun gând rău, și astfel să-și atragă vreo patimă adulteră. Am dat acest exemplu, iar acum mă întorc de unde am început. Sufletul care se alipește de Domnul pentru a deveni un singur duh cu El și pentru a-L iubi doar pe El din toată inima și din toată puterea[173], ca și când ar fi încheiat o învoială de viețuire în comun, nu numai că nu se face părtaș la desfrânare, ca să nu devină un singur trup cu aceasta[174], dar nici vreun alt lucru potrivnic mântuirii nu primește, pentru că toate patimile sunt legate între ele și, dacă omul se întinează fie și numai cu una dintre ele, nu mai poate rămâne nepătat.

2. Cele spuse pot fi ilustrate printr-un exemplu. Apa dintr-un lac este liniștită și nemișcată câtă vreme nu este tulburată de ceva din afară care s-o scoată din această stare. Dar, dacă o piatră cade în lac, se vor forma pe tot întinsul lui valuri circulare pornind din acel loc. Iar atunci când piatra, datorită greutății, se afundă în apă, valurile din jurul ei se ridică unul după altul și, din cauza mișcării de la mijloc, sunt împinse spre nivelul cel mai de sus al apei. Atunci întreaga suprafață a lacului este tulburată de valuri circulare iscate de mișcarea din adânc. Tot așa, pacea și liniștea sufletului se tulbură cu totul dacă fie și numai o singură

---

[172] Viața în feciorie ca autentică nuntă este o temă predilectă în opera Sfântului Grigorie de Nyssa. (n.P.P.)

[173] *Cf. Marcu* 12, 30.

[174] *Cf. 1 Corinteni* 6, 16.

patimă cade asupra lui, căci simte vătămarea iscată din acel loc. Cei care au cercetat acestea spun că virtuțile nu sunt rupte unele de altele[175] și nu este cu putință ca cineva să-și însușească cu adevărat vreo virtute dacă nu o unește cu celelalte virtuți. Dacă în cineva este prezentă o virtute, negreșit îi vor urma și celelalte. Iar dacă, dimpotrivă, există înlăuntrul nostru vreo vătămare, se va întinde în întreaga noastră viețuire după virtute, căci, după cum spune Apostolul, întregul ține de mădulare și, „dacă un mădular suferă, toate mădularele suferă împreună, iar dacă un mădular este cinstit, toate mădularele se bucură împreună"[176].

Capitolul al XVI-lea

În orice chip te-ai îndepărta de virtute este la fel de primejdios.

1. Există în viața noastră mii de feluri în care ne putem abate către păcat, iar Scripturile arată aceasta în multe chipuri. Căci zice: „Mulți sunt cei care mă prigonesc și mă necăjesc"[177] și: „Mulți sunt cei care se luptă cu mine din înălțime"[178] și multe altele de acest fel. Deci putem spune negreșit că mulți sunt cei care uneltesc ca să strice prin adulter această nuntă cu adevărat cinstită și patul nepângărit[179]. Iar dacă este nevoie să le spunem pe nume, aceste adultere[180] sunt: mânia, lăcomia, invidia, ținerea de minte a răului, dușmănia, vrăjitoria, ura și toate acelea pe care Apostolul le arată drept potrivnice învățăturii sănătoase[181].

Să ne gândim la o femeie împodobită și atrăgătoare care, astfel fiind, a fost luată de soție de către un rege. Dar, datorită frumuseții ei, este urmărită de unii desfrânați. Câtă vreme îi disprețuiește pe toți cei care o pândesc spre a o necinsti și îi osândește înaintea bărbatului legiuit, este înțeleaptă și privește

---

[175] Doctrina stoică a înlănțuirii virtuților. Cine posedă pe deplin o virtute le posedă pe toate. (n.P.P.)

[176] *1 Corinteni* 12, 26.

[177] *Psalmul* 118, 157.

[178] *Psalmul* 55, 2.

[179] *Cf. Evrei* 13, 4.

[180] Fiecare păcat este un adulter spiritual, o trădare a Mirelui ceresc. (n.P.P.)

[181] *Cf. 1 Corinteni* 6, 9-10.

doar către mirele ei, fără a băga în seamă amăgirile acelor desfrânați. Dar, dacă se apropie de vreunul dintre uneltitori, cumințenia pe care o arată față de ceilalți nu o eliberează de vină. Căci este de ajuns să-și întineze patul cu unul singur pentru a fi vrednică de osândă. Tot așa, și sufletul care trăiește pentru Dumnezeu nu va fi atras de niciuna dintre frumusețile amăgitoare. Dacă ar îngădui vreunei patimi să-i întineze inima, ar încălca legământul nunții celei duhovnicești. Scriptura spune că „înțelepciunea nu pătrunde în sufletul viclean"[182]. Cu adevărat putem spune că nici în sufletul care este mânios și invidios sau are într-însul vreun alt păcat de acest fel nu este cu putință să Se sălășluiască Mirele Cel bun.

2. Căci ce acord poate fi închipuit între cele străine prin fire, care nu au nimic în comun? Auzi ce învață Apostolul: „Nu este nicio împărtășire între lumină și întuneric sau între dreptate și fărădelege"[183] sau, într-un cuvânt, între toate acele însușiri prin care este înțeles și numit Domnul și toate cele opuse prin care este înțeles răul.

Deci, de vreme ce nu poate exista împărtășire între cele opuse prin fire, atunci sufletul stăpânit de vreo răutate este cu totul străin de bine și nu-l poate primi în preajma lui. Așadar, ce învățăm de aici? Că fecioara înfrânată și înțeleaptă trebuie să se ferească de orice patimă care poate vătăma sufletul și să se păzească curată pentru Mirele cu Care s-a însoțit după lege, „neavând pată sau zbârcitură ori altceva de acest fel"[184]. Căci una singură este calea cea dreaptă. Ea este cu adevărat îngustă și anevoioasă, fără abateri într-o parte sau alta, iar cel care părăsește în vreun fel această cale este în primejdie de a se rătăci.

Capitolul al XVII-lea

Cel care este lipsit fie și numai de una dintre virtuți nu este desăvârșit în bine.

1. Dacă astfel stau lucrurile, obiceiul multora trebuie îndreptat pe cât este cu putință. Aceștia se luptă cu tărie împotriva

---

[182] *Înțelepciunea lui Solomon* 1, 4.
[183] 2 *Corinteni* 6, 14.
[184] *Efeseni* 5, 27.

patimilor rușinoase, dar caută plăcerea în onoruri și în ranguri înalte. Sunt asemenea unui rob care își dorește libertatea, dar, în loc să se sârguiască să scape de robie, trece de la un stăpân la altul, socotind că această schimbare înseamnă libertate. Dar, chiar dacă nu mai au aceiași stăpâni, tot sclavi sunt, câtă vreme cineva îi stăpânește și are putere deplină asupra lor. Mai sunt și alții care duc luptă înverșunată împotriva plăcerilor, dar ajung să fie robiți de patimile opuse, căci, prin acribia exagerată în care trăiesc, lesne sunt cuprinși de întristare, furie, ținere de minte a răului și toate celelalte patimi opuse plăcerii de care cu anevoie se izbăvesc. Asta se întâmplă atunci când patima este călăuză pe calea vieții, iar nu rațiunea care urmează virtutea.

2. Potrivit Scripturii, „porunca Domnului este foarte strălucitoare, încât luminează și ochii"[185] pruncilor[186]. Această poruncă spune că este bine să ne alipim numai de Domnul[187]. Iar Dumnezeu nu este nici întristare, nici plăcere, nici lașitate, nici îndrăzneală, nici teamă, nici mânie sau altă patimă de acest fel care stăpânește sufletul neiscusit. El este, după cum spune Apostolul, înțelepciune desăvârșită, sfințenie, adevăr, bucurie, pace[188] și toate câte sunt asemenea acestora. Deci cum ar putea să se alipească de Cel care este astfel unul care-i stăpânit de cele potrivnice? Oare nu este nesăbuit cel care se silește să scape de o patimă, iar apoi crede că a aflat virtutea în opusul ei[189]? De pildă, cineva a scăpat de plăcere, dar este stăpânit de întristare; sau s-a depărtat de îndrăzneală și îndârjire, dar își umilește sufletul prin lașitate; sau s-a străduit să rămână neatins de mânie, dar se lasă înjosit de frică. Căci, fie într-un fel, fie în altul, tot ne abatem de la virtute sau, mai degrabă, ne depărtăm de Dumnezeu Însuși, Care este deplinătatea virtuților. S-ar putea spune că nici în cazul bolilor trupești nu are importanță dacă vătămarea este pricinuită de o

---

185 *Psalmul* 18, 9.
186 *Cf. Psalmul* 18, 8.
187 *Cf. Psalmul* 72, 28.
188 *Cf.* 1 *Corinteni* 1, 30; *Romani* 14, 17.
189 Pasajul este inspirat din teoria aristotelică a virtuții ca *via media* între două contrarii. Însă Nyssenul nuanțează doctrina platonică, subliniind faptul că virtutea împrumută ceea ce este pozitiv și util din cele două contrarii ale sale, realizând o sinteză *sui generis*. (n.P.P.)

prea mare lipsă de hrană sau de mâncare peste măsură, căci în amândouă cazurile exagerarea duce la același rezultat[190].

Așadar, cel care se îngrijește de viața și sănătatea sufletului se păzește fără de patimă, fără amestec și părtășie cu cele potrivnice virtuții, care vin fie dintr-o parte, fie din cealaltă. Nu eu vorbesc, ci însuși glasul lui Dumnezeu. Căci putem auzi limpede cuvintele Domnului, atunci când îi învață pe ucenici, care erau ca niște oi în mijlocul lupilor, să nu fie numai ca porumbeii, ci să aibă și ceva din firea șarpelui. Asta înseamnă că nu trebuie să exagereze în privința simplității pe care oamenii o socotesc vrednică de laudă, căci aceasta ar însemna cea din urmă prostie; dar nici să nu creadă că istețimea ageră, pe care mulți o admiră, este virtute curată, neamestecată cu cele potrivnice. Acestea două, care par opuse, formează o singură stare compusă dacă înlăturăm de la cea dintâi prostia, iar de la cea de-a doua viclenia. Astfel, amestecând simplitatea gândirii cu istețimea, vom obține din acestea două o singură însușire bună. Căci zice: „Fiți înțelepți ca șerpii și nevinovați ca porumbeii”[191].

Capitolul al XVIII-lea

Toate puterile sufletului trebuie să țintească spre virtute.

1. Să fie cele spuse atunci de Domnul o învățătură potrivită oricărui fel de viețuire, dar mai ales pentru cei care se apropie de Dumnezeu prin feciorie. [Această învățătură ne îndeamnă] să nu privim către o singură virtute fără să ne păzim de cele opuse ei, ci să căutăm binele pretutindeni, pentru ca viața noastră să fie ferită din toate părțile. Căci nici ostașul nu se înarmează doar în parte, lăsându-și restul trupului dezgolit, supus primejdiilor. La ce i-ar folosi această armură dacă ar primi o rană de moarte în vreuna dintre părțile dezgolite? Cine ar putea spune că este bine alcătuit acel lucru care, printr-o întâmplare nefericită, a pierdut vreo parte dintre cele care desăvârșeau acea alcătuire? Căci rușinea

[190] Adică la boală.
[191] *Matei* 10, 16.

pricinuită de acea parte care lipsește năruie și frumusețea părții sănătoase. Este vrednic de râs, după cum spune Evanghelia, cel care, încercând să zidească un turn, se silește să pună temelia, dar nu duce lucrul până la capăt[192]. Putem învăța din această pildă că trebuie să ne sârguim să ducem până la capăt orice plan înalt, desăvârșind lucrarea lui Dumnezeu prin felurite zidiri, adică prin porunci. După cum o singură piatră nu înseamnă întreaga alcătuire a turnului, tot așa împlinirea unei singure porunci nu înalță sufletul până la măsura desăvârșirii. Desigur, trebuie să punem temelia[193], dar apoi, după cum spune Apostolul, trebuie să adăugăm zidirea din aur și pietre prețioase[194]. Căci astfel sunt numite faptele ce urmează poruncilor, după cum spune prorocul: „Am iubit poruncile Tale mai mult decât aurul și piatra de mare preț"[195]. Să punem deci ca temelie a viețuirii după virtute dragostea pentru feciorie și să zidim pe această temelie toate faptele virtuții. De credem că această virtute este preacinstită și dumnezeiască, după cum și este cu adevărat, dar nu punem întreaga noastră viață în acord cu ea, ci o întinăm prin neorânduielile sufletului, ea este ca un „inel în râtul porcului"[196] sau ca un „mărgăritar călcat în picioare de porci"[197]. Dar am vorbit destul despre asta.

2. De crede cineva că nu are importanță dacă ceva din viața sa nu este în armonie cu celelalte, să privească lucrurile din propria casă și va înțelege. Eu cred că stăpânul casei nu îngăduie să vadă că cele din sălașul său sunt urâte și în dezordine: fie un pat răvășit, fie o masă plină de mizerie, fie unele lucruri de preț aruncate într-un loc întinat, iar cele ce slujesc unor trebuințe mai necuviincioase așezate la vedere. Dimpotrivă, va așeza toate frumos, în ordinea cuvenită, punând fiecare lucru la locul lui. Atunci va îndrăzni să primească oaspeți și nu se va rușina nicidecum când aceia vor vedea cele din casa lui. Socotesc că tot așa se cuvine să facă și stăpânul și iconomul sălașului nostru, adică

---

[192] *Cf. Luca* 14, 28-30.
[193] Pentru autorul nostru, fecioria este temelia vieții duhovnicești. (n.P.P.)
[194] *Cf. 1 Corinteni* 3, 11-12.
[195] *Psalmul* 118, 127.
[196] *Pildele* 11, 22.
[197] *Matei* 7, 6.

mintea. Trebuie să pună în bună rânduială toate cele dinăuntrul nostru și să dea o întrebuințare potrivită și bună fiecăreia dintre puterile sufletului, pe care Făuritorul[198] nostru le-a alcătuit așa încât să ne fie ca niște unelte sau vase.

Iar dacă nu ne va învinui cineva de vorbărie și pălăvrăgeală, le vom lua pe fiecare în parte, arătând cum trebuie să se folosească de ele cel care vrea să își rânduiască viața spre folosul său[199].

3. Vom spune, dar, că dorirea noastră trebuie să pornească din suflet curat, ca un prinos și o pârgă din bunurile noastre, pe care, odată ce am închinat-o lui Dumnezeu, trebuie să o păzim neatinsă și curată, neprihănită de vreo întinăciune a lumii acesteia. Mânia, furia și ura să fie ca niște câini de pază pe care să-i asmuțim numai asupra păcatului, folosindu-ne de firea lor împotriva hoțului și a vrăjmașului care se furișează în dumnezeiasca vistierie ca să o prade, căci „nu vine decât să fure, să junghie și să piardă"[200]. Bărbăția și curajul să le ținem în mâini ca pe niște arme, ca să nu ne temem de pornirile rele ce vin asupra noastră. Nădejdea și răbdarea sunt toiege în care ne sprijinim ori de câte ori suntem istoviți de pe urma ispitelor. Întristarea să o folosim în vremea pocăinței dacă se întâmplă să păcătuim, ca pe una care nu ne este de folos decât pentru această slujire. Dreptatea va fi ca un îndrumar ce nu dă greș niciodată, care ne va călăuzi în cuvânt și în faptă, ca să orânduim așa cum trebuie cele ale sufletului și să dăm fiecăruia partea cuvenită. Cât despre năzuința fără de saț către cele materiale care se află din plin, chiar fără măsură, în fiecare suflet, atunci când se va uni cu dorirea lui Dumnezeu, va face fericit pe cel care o are, căci acela va fi violent unde trebuie să fie violent[201]. Înțelepciunea și inteligența le vom avea ca pe

---

[198] Demiurgul. Pentru autorii creștini, Demiurgul nu este (ca în tradiția platonică și gnostică) un Dumnezeu inferior, diferit de cel suprem sau de cel al Noului Testament (Marcion). Același Dumnezeu Care a creat lumea o și mântuiește. (n.P.P.)

[199] Platon, în *Republica*, 4, 441a, vorbise despre înțeleapta folosire a pasiunilor sufletești. Autorii creștini vor insista asupra folosirii cu discernământ a facultăților sufletești. Cum va spune un părinte din *Pateric*: „Noi nu suntem omorâtori de trupuri, ci de patimi". (n.P.P.)

[200] *Ioan* 10, 10.

[201] *Cf. Matei* 11, 12. Termenul folosit aici pentru activitatea necesară dobândirii Împărăției cerurilor este acela de „constrângere, violență, silnicie, asediu", sau „năvală", cum preferă unele traduceri românești vechi, sau „violență", cum traduc majoritatea

niște sfătuitori către cele de folos, care vor chivernisi viața noastră așa încât să nu fim vătămați vreodată de neștiință sau de nechibzuință.

Dar nu se pot afla cuvinte pe măsură care să descrie cât este de străin și de nefiresc cel care nu folosește potrivit cu firea și cu specificul lor aceste puteri sufletești pe care le-am pomenit, ci le dă o întrebuințare necuvenită. Unul ca el își îndreaptă dorirea către cele rușinoase, iar ura o folosește împotriva semenilor săi. Iubește nedreptatea, se pornește asupra părinților și arată îndrăzneală când e vorba de lucruri necuviincioase; nădăjduiește cele deșarte; cunoașterea și înțelepciunea le alungă din preajma sa și se însoțește cu lăcomia și nesăbuința. Și toate celelalte puteri sufletești le folosește în acest chip.

Cum ar fi dacă cineva, înarmându-se greșit, și-ar acoperi fața cu coiful, lăsând panașul să atârne în spate, și-ar pune platoșa peste picioare și cnemidele[202] pe piept și toate armele care stau în stânga le-ar muta în dreapta, iar pe cele din dreapta în stânga? De bună seamă că un astfel de ostaș va avea de suferit în război. Tot așa va pătimi în viață cel care are judecata greșită și schimbă întrebuințarea firească a puterilor sufletești.

4. Așadar, trebuie să ne îngrijim ca toate acestea să urmeze rânduiala firească pe care adevărata cumpătare a sădit-o în sufletele noastre.

Iar dacă este nevoie să dăm definiția exactă a cumpătării, vom spune fără să greșim că aceasta este chivernisirea cea cu bună rânduială, cu înțelepciune și cunoaștere a tuturor mișcărilor sufletești. Atunci când sufletul se află într-o astfel de stare[203], nu mai are nevoie de vreo osteneală sau metodă pentru a ajunge să se împărtășească de cele înalte și cerești. Ceea ce până acum i

versiunilor moderne. „Străduință” sau „silă” din unele traduceri moderne nu acoperă semnificația originalului βιάζω; primul este prea eufemistic, diminuând vigoarea termenului evanghelic, iar al doilea este nu doar arhaic, ci și nepotrivit, deoarece, în limba română modernă, „silă” are înțelesul de „scârbă, dezgust”. Limbajul Părinților, ca și al Bibliei, este unul direct, frust, necruțător, fără eufemisme, ipocrite reverențe ori menajamente la adresa sensibilității lectorului. (n.P.P.)

202 Armură compusă din două plăci de metal care acoperă gambele.

203 Κατάστασις – „dispoziție permanentă, statornică, a sufletului sau a trupului”. (n.P.P.)

se părea greu de atins, va împlini cu multă ușurință, dobândind ceea ce căuta în chip firesc, prin îndepărtarea treptată de cele potrivnice. Căci cel care a ieșit din întuneric nu poate fi decât în lumină, iar cel care nu a murit firește că este viu. Deci cel care „nu ia în deșert sufletul său"[204] este negreșit pe calea adevărului. Cunoașterea și grija de a nu greși sunt ca o călăuză de încredere pe calea cea dreaptă.

Sclavii care au fost eliberați nu mai slujesc celor care îi stăpâneau, ci sunt proprii lor stăpâni și se îngrijesc de ei înșiși. Tot așa, sufletul care s-a eliberat de slujirea înșelătoare față de trup ajunge să cunoască activitatea care îi este proprie și firească. Iar libertatea înseamnă – după cum ne învață Apostolul – să nu ne supunem jugului sclaviei[205], nici să ne încătușăm, precum fugarii sau răufăcătorii, cu lanțul[206] căsătoriei[207].

5. Dar mă întorc iar la ceea ce începusem să spun, și anume că libertatea desăvârșită nu înseamnă numai aceasta[208]. Să nu creadă cineva că fecioria este un lucru atât de neînsemnat și de lesnicios, încât se poate dobândi doar printr-o puțină străjuire a cărnii. „Tot cel care săvârșește păcatul este rob al păcatului."[209] Așadar, abaterea spre rău, prin orice lucru sau faptă, înrobește cumva omul și îl însemnează, căci rănile păcatului lasă asupra lui urme și arsuri. Din această cauză, cel care tinde către ținta înaltă a fecioriei trebuie să fie statornic în toate și să-și arate curăția în toată viața sa.

Iar dacă este nevoie să adăugăm celor spuse și o mărturie din Scripturile insuflate de Dumnezeu, este de ajuns spre adeverire învățătura pe care ne-o dă Adevărul Însuși în Evanghelie, în chip tainic, prin această parabolă: pescarul iscusit separă peștii buni, care se pot mânca, de cei răi și otrăvitori ca nu cumva vreunul

---

[204] *Psalmul* 23, 4.
[205] *Cf. Galateni* 5, 1.
[206] O metaforă similară întâlnim și la Sfântul Ioan Hrisostom (*Despre feciorie*, 41). (n.P.P.)
[207] Sfântul Grigorie de Nyssa, ca și în alte cazuri, forțează sensul textului scripturistic, interpretându-l în favoarea tezei sale care exaltă fecioria și diminuează, pedagogic, valoarea căsătoriei. (n.P.P.)
[208] Așadar, autentica desăvârșire nu se identifică fecioriei fizice, carnale, corporale. Se impune păstrarea „fecioriei" sufletului și a minții. (n.P.P.)
[209] *Ioan* 8, 34.

dintre cei răi să nimerească în vase și să strice gustul celor buni[210]. Asta este și lucrarea adevăratei cumpătări: de a alege din toate faptele ceea ce este curat și folositor, lăsând la o parte cele străine care nu sunt de folos. Pe cele din urmă le va arunca în „mare". Căci așa numește parabola această viață comună[211] și lumească[212]. De asemenea, psalmistul, în învățătura despre preamărire[213] pe care ne-o dă într-unul dintre psalmi, numește viața nestatornică, pătimașă și tulbure „ape ce se ating de suflet", „adâncuri ale mării" și „furtună"[214]. Orice minte care se abate către această mare se afundă ca o piatră în adânc, asemenea egiptenilor[215]. Iar acela care este prieten al lui Dumnezeu[216] și vede limpede adevărul este numit în istorisirea aceea „Israel"[217]. Doar el străbate marea ca pe un uscat fără să fie atins de valurile lumești cele amare și sărate. Israel a trecut marea neudat, călăuzit fiind de Lege – căci Moise este închipuire a Legii –, iar egiptenii care au încercat să treacă în urma lui s-au afundat. Tot așa se întâmplă cu fiecare dintre noi potrivit cu dispoziția sufletului său: unul răzbate ușor, iar altul este tras în adânc. Căci virtutea este ceva ușor, care plutește, și toți cei care viețuiesc potrivit cu

---

[210] *Cf. Matei* 13, 47-48.

[211] Căsnicia, viața în comun, pusă în antiteză cu viața feciorelnică, viața în singurătate și izolare de lume. Adresându-se monahilor, din motive pedagogice, spre a le consolida decizia renunțării la lume, Nyssenul diminuează, conștient, demnitatea căsniciei și o exaltă pe cea a vieții monastice. (n.P.P.)

[212] Κόσμος va începe, încă din Noul Testament, să fie valorizat negativ, desemnând nu creația lui Dumnezeu, cosmosul, ci ansamblul realităților păcătoase și pătimașe ale acestei lumi, sistemul de valori opuse celor evanghelice; acesta este înțelesul expresiei „renunțare la lume". (n.P.P.)

[213] Ἐξομολόγησις (ca și latinescul *confessio*) este ambivalent, desemnând atât „mărturisirea, confesiunea", cât și „preamărirea, glorificarea, slăvirea, mulțumirea". (n.P.P.)

[214] *Psalmul* 68, 1-3.

[215] *Cf. Ieșirea* 15, 10.

[216] *Cf. Ieșirea* 15, 5. Pentru Filon de Alexandria, calitatea de prieten al lui Dumnezeu reprezintă gradul suprem al desăvârșirii spirituale (*cf. Legile alegoriei*, 3, 204). (n.P.P.)

[217] Israel ca „bărbatul care vede pe Dumnezeu" este o etimologie populară lansată de Filon (*Despre visul lui Iacov*, 1, 171), preluată și de Origen (*Omilii la Ieșire*, 1, 5) și devenită clasică la Părinții Bisericii; mai plauzibile sunt însă variantele: „Dumnezeu Se arată puternic", „Cel care luptă cu Dumnezeu", „Dumnezeu luptă", „Dumnezeu ceartă" ș.a. Ținând cont de analogia cu alte nume similare și de contextul luptei lui Iacov cu misteriosul personaj, exegeții moderni au afirmat că adevărata semnificație a numelui Israel trebuie să fie „Dumnezeu este biruitor", deși etimologia exactă a numelui rămâne în continuare o problemă. (n.P.P.)

aceasta „zboară ca norii și ca porumbițele cu puii lor”[218], după cum spune Isaia. Iar păcatul este greu și, după cum spune unul dintre proroci, este „așezat pe o lespede de plumb”[219].

Dacă îi pare cuiva exagerată și de necrezut această tâlcuire a istorisirii și nu crede că minunea cu marea a fost scrisă spre folosul nostru, să asculte ce zice Apostolul: „Acestea li s-au întâmplat acelora ca preînchipuiri și au fost scrise spre povățuirea noastră”[220].

Capitolul al XIX-lea

Pomenire despre Mariam, sora lui Aaron, care a fost începătoare a acestei virtuți.

Ne îndreptățește să presupunem toate acestea și prorocița Mariam[221], care, îndată după traversarea mării, a luat în mână un timpan uscat și bine răsunător și a mers înaintea femeilor care dănțuiau[222]. Fără îndoială că timpanul este un simbol al feciorieі, căci Mariam a fost cea dintâi care a urmat acest fel de viețuire și cred că ea o preînchipuie și pe Maria, Născătoarea de Dumnezeu. Așa cum timpanul[223] scoate un sunet puternic pentru că este foarte uscat, fără niciun pic de umezeală, la fel și fecioria este strălucitoare și răsunătoare pentru că nu primește în sine nimic din seva viețuirii trupești. Deci, dacă timpanul pe care îl ținea în mână Mariam este un obiect mort, iar fecioria este mortificare a trupului[224], nu este departe de adevăr faptul că prorocița era fecioară. Dar acest lucru, precum și faptul că Mariam conducea

---

[218] *Isaia* 60, 8.

[219] *Zaharia* 5, 7.

[220] *1 Corinteni* 10, 11.

[221] Filon este primul care vede în Mariam simbolul purificării simțurilor corporale (*Despre disprețuirea lumii*, 87). Sfântul Atanasie cel Mare (în epistola *Despre feciorie*) o va considera ca pârgă a fecioriei, iar Sfântul Ambrozie (*Despre fecioare*, 1, 3) o va vedea drept tip al neprihănirii Bisericii creștine. Fericitul Ieronim o interpretează drept simbol al Fecioarei Maria (*Epistola* 22, 31). (n.P.P.)

[222] *Cf. Ieșirea* 15, 20.

[223] Origen vorbise deja despre acest timpan ca simbol al răstignirii cărnii împreună cu patimile sale (*Omilii la Ieșire*, 6, 1). (n.P.P.)

[224] Adică omorâre a patimilor trupești.

ceata fecioarelor, l-am presupus pe baza unor bănuieli și raționamente, iar nu de pe urma unor dovezi sigure, chiar dacă mulți dintre cercetători au arătat lămurit că aceasta a fost necăsătorită, pentru că istoria nu pomenește nicăieri de nunta sau de copiii ei. Căci, dacă era căsătorită, ar fi fost cunoscută după numele bărbatului ei, iar nu după numele fratelui ei Aaron, căci s-a zis că bărbatul îi este cap femeii[225], iar nu fratele[226].

Dacă aceia[227], care doreau să aibă copii – fiindcă era o binecuvântare și o datorie cerută de Lege –, cinsteau darul feciorie, cu atât mai mult trebuie să-l prețuim noi, care nu judecăm cuvintele cele sfinte potrivit cărnii[228], ci duhovnicește. Ni s-a descoperit, prin dumnezeieștile scrieri, că zămislirea și nașterea de fii sunt un lucru bun și sfinții lui Dumnezeu doreau să aibă mulți copii. Dar ce fel de copii? Prorocul Isaia și dumnezeiescul Apostol au arătat aceasta limpede și vădit. Cel dintâi a zis: „De frica Ta, Doamne, am luat în pântece, am avut durerile facerii și am născut"[229]. Iar celălalt se laudă că s-a făcut părinte al multora, ca unul care a născut cetăți și neamuri întregi[230]. Nu numai pe corinteni și galateni i-a adus la lumină prin durerile sale și i-a crescut întru Domnul, ci și „de la Ierusalim și din ținuturile dimprejur până la Iliric"[231] a umplut lumea cu fiii săi, pe care i-a născut în Hristos, prin Evanghelie. De asemenea, se fericește în Evanghelie pântecele Sfintei Fecioare[232], care a slujit nașterii celei neprihănite, așa încât nici nașterea nu i-a stricat fecioria, nici fecioria nu a împiedicat acea naștere minunată. Căci, acolo unde se naște duh de mântuire[233], voile cărnii sunt cu totul neputincioase.

---

225 *Cf. Efeseni* 5, 23.

226 Cu toate acestea, Flavius Iosephus amintește de un soț al proorociței Mariam (*Antichități iudaice*, 3, 2); la fel și Sfântul Efrem Sirul (*Comentariu la Ieșire*, 17, 12). Cu toate eforturile Sfântului Grigorie de Nyssa, iudaismul antic (cu excepția tardivă a esenienilor) nu a cunoscut mișcări monastice ori valorizări pozitive ale feciorie și ale vieții celibatare. Dimpotrivă, familia este una dintre valorile fundamentale ale iudaismului. (n.P.P.)

227 Se referă la poporul lui Israel.

228 *Cf. Ioan* 8, 15.

229 *Isaia* 26, 18.

230 *Cf.* 1 *Corinteni* 4, 15; *Galateni* 4, 19.

231 *Romani* 15, 19.

232 *Cf. Luca* 11, 27.

233 *Cf. Isaia* 26, 18.

Capitolul al XX-lea

Este cu neputință a sluji plăcerilor trupești și în același timp a dobândi bucuria cea după Dumnezeu.

1. Are și Apostolul o astfel de învățătură. [El spune] că fiecare dintre noi este un om dublu[234]. Omul din afară, cel văzut, este din fire trecător, iar cel ascuns, care poate fi perceput numai cu inima, se poate înnoi. Dacă această învățătură este adevărată – și este pe deplin adevărată, căci vorbea Adevărul Însuși[235] –, atunci nimic nu ne împiedică să credem că există și o nuntă dublă, potrivit cu fiecare dintre cei doi oameni care sunt în noi. Prin urmare, cel care cutează să spună că fecioria trupească este pricinuitoare și ajutătoare căsătoriei lăuntrice și duhovnicești nu este departe de adevăr.

2. Nimeni nu poate săvârși în același timp două meșteșuguri care se lucrează cu mâinile, cum ar fi să lucreze pământul și să vâslească pe mare sau să lucreze arama și lemnul deodată, ci, dacă vrea să facă una dintre ele așa cum se cuvine, pe cealaltă trebuie să o lase la o parte. Tot așa și nouă ne stau înainte două nunți: una se săvârșește prin trup, iar cealaltă prin duh. Râvna pentru una dintre ele face necesară despărțirea de cealaltă. Nici ochiul nu poate privi două lucruri deodată, ci trebuie să-și ațintească privirea asupra fiecăruia în parte, pe rând. De asemenea, limba nu poate folosi în același timp graiuri diferite, rostind

---

[234] *Cf. 2 Corinteni* 4, 16. Antropogonia ebraică arhaică nu făcea distincție între trup și suflet (ca în concepția greacă), ci vedea omul ca țărână însuflețită de duhul lui Iahve. Filon (*Despre fuga de lume*, 71-72) și Origen (*Omilii la Facere*, 1, 13) consideră că în *Facerea* 1, 26 ne aflăm în fața creației omului celest, prototipul inteligibil al celui material, care va fi creat în *Facerea* 2, 7. Avem aici o interpretare iudeo-creștină a teoriei platonice a „ideilor". Exegeții alexandrini ulteriori vor insista asupra acestei duble creații, în vreme ce exegeții antiohieni vor interpreta unitar cele două istorisiri ale creației omului. Omul interior, celest, este creat (deoarece se utilizează verbul ἐποίησεν, același ca în cazul creării universului), pe când cel pământesc (din *Facerea* 2, 7), exterior, este plăsmuit, modelat. Exegeții alexandrini (spre deosebire de cei antiohieni și asiatici, fideli concepției ebraice) și cei capadocieni creștini, ca buni „platonici", vor înțelege omul ca pe un construct, ca o unire, ca o juxtapunere a două elemente eterogene din punct de vedere ontologic: trupul și sufletul, sufletul fiind net superior trupului. Abia Nemesios de Emesa, în *De natura hominis*, va accentua co-naturalitatea trupului și a sufletului și deplina lor egalitate. (n.P.P.)

[235] *Cf. 2 Corinteni* 13, 3.

deopotrivă cuvinte evreiești și elinești. Nici urechea nu poate asculta în același timp și istorisiri și cuvinte de învățătură. Dacă mai multe graiuri diferite sunt ascultate pe rând, se va înțelege sensul cuvintelor, dar, dacă sunt amestecate și se aud toate deodată, mintea va percepe ceva tulbure, care nu se poate distinge, pentru că sensurile sunt amestecate între ele.

3. În același fel, dorirea noastră nu poate, prin firea ei, să slujească plăcerilor trupești și în același timp să se împărtășească de nunta cea duhovnicească. Căci cele două scopuri nu se pot atinge prin același fel de fapte. Căsătoria cea duhovnicească cere înfrânare, mortificare a trupului și disprețuirea tuturor plăcerilor trupești, iar însoțirea trupească cere toate cele opuse acestora. Așadar, ne stau înainte doi stăpâni și, de vreme ce nu putem să le fim supuși amândurora în același timp – căci „nimeni nu poate să slujească la doi domni"[236] –, omul înțelept îl va alege pe cel care îi este mai folositor. Tot așa ne stau înainte două căsătorii și, de vreme ce nu le putem primi pe amândouă – căci „cel necăsătorit își face griji de cele ale Domnului, iar cel care s-a căsătorit își face griji de cele ale lumii"[237] –, mai înțelepți sunt cei care nu dau greș când este vorba să aleagă ceea ce le este de folos și în același timp cunosc și calea care îi duce într-acolo. Această cale nu poate fi cunoscută altfel decât printr-o astfel de comparație:

4. Așa cum, în privința căsătoriei trupești, cel care se străduiește să nu fie respins se va îngriji cu tot dinadinsul și de bunăstarea trupului și de împodobirea cuvenită și de bogăție, păzindu-se de orice lucru care ar putea aduce ocară asupra vieții lui sau asupra neamului său – căci astfel va dobândi cu siguranță ceea ce dorește –, tot așa și cel care caută să se împărtășească de căsătoria duhovnicească: mai întâi se va arăta pe sine făptură nouă[238], prin depărtarea de toate cele din trecut și prin înnoirea minții. Apoi va dovedi că este un om bogat, cu mare grijă pentru avere, nu lăudându-se cu banii pământești, ci fălindu-se cu vistieriile cerești. Nu se va mândri cu acea noblețe a neamului pe care de multe ori chiar și cei nevrednici o moștenesc în virtutea

236 *Matei* 6, 24.
237 *1 Corinteni* 7, 32-33.
238 *Cf. 2 Corinteni* 5, 17.

sorții, ci cu aceea care se dobândește prin osteneală, prin sârguință și prin propriile isprăvi. Cu ea se laudă numai fiii luminii, copiii lui Dumnezeu și nobilii de la răsăritul soarelui[239], care au fost numiți astfel pentru faptele lor luminoase. De putere și sănătate nu se vor îngriji prin exersarea și îngrășarea trupului, ci, dimpotrivă, prin slăbirea trupului vor desăvârși tăria duhului. Am cunoscut și asta: că zestrea pentru o asemenea nuntă nu este alcătuită din bunuri stricăcioase, ci este un dar adus din însăși bogăția sufletului. Vrei să afli numele acestor daruri? Ascultă-l pe Pavel, alesul însoțitor al mirelui[240], când arată care sunt bogățiile celor care se dăruiesc pe ei înșiși întru totul. Enumerând aceste daruri numeroase și însemnate, adaugă: „Și în curăție"[241]. Iar roadele Duhului pe care le arată într-alt loc[242] sunt toate daruri ale acestei nunți. Cel care îi va da crezare lui Solomon și va lua alături de sine, ca însoțitoare a vieții sale, adevărata înțelepciune (despre care acela zice: „Iubește-o și te va păzi; prețuiește-o ca să te îmbrățișeze"[243]) se va găti în chip vrednic de această iubire și va prăznui în veșmânt curat împreună cu cei care se veselesc de această nuntă. Astfel nu va fi dat afară, ca unul care a fost chemat să ia parte la această sărbătoare, dar nu este îmbrăcat cu haină de nuntă[244].

Este limpede că îndemnul spre sârguința pentru o astfel de nuntă este adresat și bărbaților și femeilor deopotrivă[245]. Căci, după cum spune Apostolul, „nu mai este parte bărbătească și parte

---

[239] *Cf. Isaia* 41, 25; *Matei* 8, 11; *Luca* 13, 29.

[240] Νυμφοστόλος – termen prezent la Flavius Iosephus (*Antichități iudaice*, 5, 8) și numește pe cel care îl însoțește pe mire la nuntă. (n.P.P.)

[241] 2 *Corinteni* 6, 6.

[242] *Cf. Galateni* 5, 22; *Efeseni* 5, 9.

[243] *Pildele* 4, 6, 8.

[244] *Cf. Matei* 22, 11-13.

[245] De remarcat afirmarea egalității depline între bărbat și femeie în fața idealului ascetic. Pentru femeia antică, viața consacrată fecioriei reprezenta și o posibilitate de a se elibera de absoluta dependență față de tată sau de soț, potrivit dreptului roman. Părinții Bisericii au afirmat, în majoritate, egalitatea dintre sexe, însă presiunea stereotipurilor, prejudecăților și legislației tradiționale a fost mai puternică. Clement Alexandrinul afirmase răspicat că virtutea este aceeași, atât pentru bărbați, cât și pentru femei (*Pedagogul*, 1, 4, 10). La fel va face și Sfântul Vasile cel Mare în *Omilia la Psalmul 1*, 3. Sfântul Grigorie Teologul va spune chiar că natura feminină o depășește pe cea masculină în privința progresului în virtute (*Lauda Gorgoniei*, 14). (n.P.P.)

femeiască"[246], „ci toate și întru toţi Hristos"[247]. De bună seamă că acela care iubește înțelepciunea urmează dumnezeiescul scop al doririi lui, care este adevărata înțelepciune. Deci sufletul care s-a alipit de Mirele nestricăcios urmează dragostea pentru adevărata înțelepciune, care este Dumnezeu Însuși.

Dar a fost arătat îndeajuns, din cele spuse până acum, ce este nunta duhovnicească și care este scopul iubirii curate și cerești.

Capitolul al XXI-lea

Cel care a ales viețuirea cea înaltă trebuie să fie străin de orice fel de plăcere trupească.

1. S-a arătat limpede că nimeni nu se poate apropia de puritatea lui Dumnezeu dacă nu s-a curățit mai întâi pe sine însuși. Unul ca el trebuie să se separe pe sine de plăceri printr-un zid înalt și trainic, ca nu cumva acelea, apropiindu-se de el, să-i întineze neprihănirea inimii. Un astfel de zid sigur este desăvârșita înstrăinare de orice faptă pătimașă.

După cum am auzit de la cei înțelepți, plăcerea este de un singur fel, ca o apă care pornește dintr-un singur izvor și se împarte în mai multe șuvoaie[248]. Acestea se revarsă asupra iubitorilor de plăceri prin fiecare dintre simțuri. Așadar, cel care este biruit de plăcere prin vreunul dintre simțuri primește astfel o rană în inima sa, după cum ne învață glasul Domnului, care spune că cel care a plinit pofta ochilor a primit vătămare în inima sa[249]. Cred că Domnul vorbește aici despre toate simțurile, așa încât am putea pe bună dreptate să adăugăm la cele spuse acestea: și cel care aude sau atinge mânat de poftă sau pune în slujba plăcerii oricare alt simț păcătuiește în inima sa.

2. Ca să nu se întâmple asta, omul înțelept trebuie să se folosească în viață de această regulă, potrivit căreia nu vom lăsa

---

[246] *Galateni* 3, 28.
[247] *Coloseni* 3, 11.
[248] Imaginea de aici este inspirată din FILON DE ALEXANDRIA, *Legile alegoriei*, 2, 74. (n.P.P.)
[249] *Cf. Matei* 5, 28.

niciodată să se apropie de suflet ceva care poartă momeala plăcerii, ferindu-ne mai cu seamă de plăcerea gustului, pentru că aceasta este socotită mai stăruitoare decât celelalte și ca o mamă a [desfătărilor] neîngăduite[250]. Plăcerile pricinuite de mâncăruri și băuturi duc la lipsa de măsură în privința bucatelor, ceea ce pricinuiește în trup o mulțime de rele nedorite. Căci lipsa de măsură este cea care dă naștere în oameni celor mai multe boli. Pentru ca trupul nostru să rămână în deplină liniște, netulburat de vreuna dintre bolile pricinuite de îmbuibare, trebuie să ne îngrijim să ducem un trai mai cumpătat și să punem drept măsură și hotar al împărtășirii [de bucate] nu plăcerea, ci trebuința fiecăruia. Însă adesea cu trebuința se amestecă și dulceața, căci foamea știe să le facă pe toate gustoase prin aprinderea poftei, îndulcind tot ceea ce ar putea împlini trebuința. Deci nu trebuie să lepădăm ceea ce este de trebuință din pricina desfătării care îi urmează, dar nici să nu urmărim plăcerea ca pe un scop în sine. Trebuie să alegem din toate ce este folositor și să trecem cu vederea ceea ce aduce desfătare simțurilor.

3. Vedem că și lucrătorii pământului despart cu iscusință neghina de grâu pentru a da fiecăruia dintre acestea întrebuințarea potrivită: grâul pentru viața oamenilor, iar neghina pentru foc și pentru hrana animalelor. Tot așa, lucrătorul cumpătării desparte plăcerea de trebuință, precum neghina de grâu, și aruncă plăcerea animalelor lipsite de rațiune, al căror sfârșit este în foc, după cum spune Apostolul[251], iar ceea ce este de trebuință va păstra cu mulțumire pentru nevoile sale.

Capitolul al XXII-lea

Nu trebuie să ne nevoim cu înfrânare peste măsură. Atât îngreunarea trupului, cât și reaua-pătimire peste măsură împiedică sufletul de la desăvârșire.

Mulți însă au alunecat de cealaltă parte a lipsei de măsură, căci, din pricina acribiei exagerate, nu au mai ținut seama de

[250] Filon de Alexandria afirmase că gustul este simțul care îl aservește pe om cu cea mai mare forță (*Despre viața contemplativă*, 45). (n.P.P.)

[251] *Cf. Evrei* 6, 8; *Matei* 3, 12; *Luca* 3, 17.

scopul lor și s-au sârguit în zadar. Și-au abătut sufletul de la cele înalte și dumnezeiești pe cealaltă cale, coborându-se până la griji și îndeletniciri josnice și plecându-și mintea către preocupările trupești, încât nu mai sunt liberi să-și înalțe mintea și să privească cele de sus, ci se îngrijesc numai de asuprirea și zdrobirea trupului. Bine ar fi ca dimpreună cu grija aceasta să se păzească și de lipsa de măsură în cele două chipuri ale ei, adică nici să nu-și îngreuneze mintea prin îngrășarea trupului, nici să nu o istovească, slăbindu-i puterile fără rost și copleșind-o cu ostenelile trupești[252]. Să ne amintim acel sfat înțelept care ne îndeamnă să nu ne abatem nici către cele de-a dreapta, nici către cele de-a stânga.

Am auzit un medic care dădea lămuriri despre cele ce țin de meșteșugul lui. Spunea că trupul nostru este alcătuit din patru elemente[253] care nu sunt de același fel, ci opuse între ele: căldura și frigul, umezeala și uscăciunea.

Deși este ceva nefiresc, elementele opuse din fiecare pereche se unesc atunci când intră în contact cu cele din cealaltă pereche. El explica, în chip foarte subtil, aceste legi ale naturii spunând că fiecare dintre aceste elemente este, prin firea lui, diametral opus elementului contrar, dar se poate uni cu el prin înrudirea cu elementul de același fel din cealaltă pereche. Frigul și căldura se află deopotrivă în cele umede și uscate, iar umezeala și uscăciunea stau împreună în cele calde și reci. Această identitate a calității care se arată în cele potrivnice se face prin sine liantul dintre cele opuse. Dar de ce am dat eu această explicație amănunțită: cum se separă ele unele de altele din pricina firilor potrivnice, iar apoi se unesc iarăși amestecându-se prin înrudirea dintre calitățile lor? Am pomenit acestea pentru că cel care a înțeles alcătuirea trupului prin cercetarea asta ne sfătuiește să ne îngrijim, pe cât ne stă în putință, ca aceste proprietăți să fie în echilibru. Căci asta înseamnă sănătatea: ca niciunul dintre aceste elemente dinăuntrul nostru să nu fie covârșit de altul.

---

252 *Cf.* aforismul hipocratic citat de Sfântul Vasile cel Mare în faimoasa sa omilie *Despre lectura cărților clasicilor*, 7: „Este același pericol și în excesul de sănătate". (n.P.P.)

253 Întâlnim încă la Platon teoria alcătuirii corpului uman din patru elemente (*Timaios*, 32b), aprofundată și dezvoltată de stoici, apoi de medicii antici. Capadocienii o vor prelua (*cf.* SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, 4, 5).

2. Așadar, dacă această învățătură este adevărată, trebuie să ne îngrijim să păstrăm această statornicie, ca să rămânem sănătoși. Să nu pricinuim printr-un trai nefiresc vreo sporire sau micșorare vreunuia dintre elementele din care suntem alcătuiți.

Trebuie să ne asemănăm, pe cât posibil, conducătorului unui car[254]. Acela, dacă mână niște cai care nu au același ritm, nu îl zorește cu biciul pe cel iute, nici nu îl strunește cu frâiele pe cel mai lent, iar pe cel care este nărăvaș și nesupus nu îl lasă liber să umble în neorânduială, după impulsurile proprii. Dimpotrivă, pe acesta din urmă îl îndrumă, pe cel dintâi îl strunește, iar pe celălalt îl lovește cu biciul, până ce îi face pe toți să urmeze calea dreaptă în același ritm.

În același fel mintea noastră, care ține frâiele trupului, nu va născoci în vremea tinereții, când firea este mai aprinsă, mijloace care să sporească acest foc[255], nici nu va pricinui răceală și istovire trupului care este deja înfrigurat de boală sau de bătrânețe. Tot așa și în privința celorlalte elemente, va da ascultare Scripturii, care zice: „Nici ceea ce este mult să nu sporească, nici ceea ce este puțin să nu micșoreze"[256], și în orice privință se va îngriji să stăvilească ceea ce este peste măsură și să adauge acolo unde lipsește[257]. De asemenea, se va păzi de orice lucru care nu aduce folos trupului: nu îl va face nesupus și greu de înfrânat prin bunăstare peste măsură, dar nici bolnăvicios prin nevoință exagerată, vlăguit și lipsit de puterea necesară pentru a sluji[258]. Deci scopul ultim al înfrânării nu este acela de a asupri trupul, ci de a înlesni funcțiile sufletești.

---

[254] Pasajul este inspirat, evident, din celebra alegorie platonică din *Phaidros*, 246. (n.P.P.)

[255] *Cf.* PLATON, *Legile*, 2, 666a. (n.P.P.)

[256] *Ieșirea* 16, 18; 2 *Corinteni* 8, 15.

[257] Avem aici teoria stoică a echilibrului elementelor în corpul omenesc. Remarcabile sunt și cunoștințele de medicină ale Sfântului Grigorie de Nyssa. (n.P.P.)

[258] Platon vorbea în *Republica* (6, 498b) de serviciul (ὑπηρεσία, termen folosit și de Sfântul Grigorie în contextul de față) pe care corpurile se cuvine să îl facă filosofiei. Ca și filosofia antică pusă în slujba înțelepciunii creștine, dar asumată cu măsură și discernământ (*cf.* SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Despre lectura cărților clasice*, 7), asceza creștină trebuie practicată cu dreaptă măsură și echilibru. (n.P.P.)

Capitolul al XXIII-lea

Cel care vrea să deprindă această înaltă viețuire trebuie să aibă un dascăl iscusit.

1. Pentru cei care vor să cunoască în amănunt, există unele învățături scrise care înfățișează toate astea: cum trebuie să viețuiască cel care a ales să urmeze această filosofie[259], care sunt lucrurile de care trebuie să se ferească, prin ce îndeletniciri trebuie să se nevoiască, ce măsură a înfrânării să aibă, în ce fel să petreacă și orice ține de viețuirea după un asemenea scop.

Dar mai grăitoare decât învățătura prin cuvinte este sfătuirea prin fapte. Și găsirea unui astfel de învățător nu este un lucru greu, nu trebuie să străbatem tot pământul și marea pentru asta. Căci spune Apostolul: „Aproape de tine este cuvântul"[260]. Din casa ta vine harul. Acolo este atelierul virtuților[261], unde acest fel de viață este purificat spre a înainta către culmea învățăturii celei mai riguroase. Acolo și cei care păstrează tăcerea, și cei care vorbesc pot da învățătură despre această viețuire cerească prin faptele lor. Căci orice cuvântare lipsită de fapte, chiar de ar fi foarte ornamentată, se aseamănă unei statui neînsuflețite care înfățișează un chip înfloritor prin vopsele de felurite culori. Dar „cel care face și învață"[262], după cum spune undeva Evanghelia, acela este cu adevărat un om viu, împodobit cu frumusețe[263], care lucrează și se mișcă.

2. La unul ca el trebuie să mergem, [la cel] pe care îl vedem că stăruie pe calea fecioriei. Cel care vrea să învețe limba unui popor nu o poate învăța singur, ci este instruit de cei care o cunosc și, deprinzându-și astfel auzul, ajunge cu timpul să vorbească cu cei de alt grai. Tot așa, pe cât socotesc, și acest fel de existență care nu urmează cursul firesc, ci este un mod de viață

---

[259] Prin filosofie, capadocienii înțelegeau viața monastică. (n.P.P.)

[260] *Romani* 10, 8; *Deuteronomul* 30, 14.

[261] Aceeași expresie o întâlnim și la Sfântul Grigorie Teologul în *Panegiricul în cinstea Sfântului Vasile cel Mare*, 12, 2. (n.P.P.)

[262] *Matei* 5, 19.

[263] *Cf. Psalmul* 44, 3.

străină și aparte, poate fi învățat cu adevărat numai prin călăuzirea unuia care a izbândit pe această cale. La fel se întâmplă cu toate celelalte îndeletniciri ale vieții. Putem deprinde învățând de la dascăli fiecare știință în parte, mai degrabă decât încercând să izbutim singuri. Această îndeletnicire nu este ceva care se înțelege de la sine ca să fie ușor să judecăm de la noi înșine cele ce sunt de folos, ci ne vom primejdui dacă vom îndrăzni să ne avântăm singuri în ceea ce nu cunoaștem.

Și medicina, care mai înainte nu era cunoscută, a fost descoperită de oameni prin experimente și prin observații care au fost făcute treptat. Astfel, prin mărturiile celor care au făcut aceste încercări, s-a putut cunoaște ce este folositor și ce este vătămător. Aceste observații făcute de cei din trecut au alcătuit conținutul științei și au devenit precepte pentru cei care au urmat după ei. Acum cei care se ocupă cu această știință[264] nu mai au nevoie să încerce ei medicamentele pentru a cunoaște puterea fiecăruia, care este otrăvitor și care este tămăduitor, ci își însușesc această artă învățând cele descoperite deja de alții. La fel se întâmplă și cu medicina sufletelor, adică filosofia[265], de la care învățăm mijloacele de tămăduire a oricărei patimi care dăunează sufletului[266]. Nu este nevoie de încercări și presupuneri pentru însușirea acestei științe, ci putem lesne învăța de la cel care a dobândit aceste cunoștințe prin numeroase și îndelungate experimente.

De cele mai multe ori, tinerețea este un sfetnic nesigur și nu se poate afla cu ușurință vreo artă dintre cele care merită să fie studiate pe care să o putem deprinde fără să chemăm în ajutor sfatul căruntețiii. Dacă scopul care ne stă înainte este mai însemnat decât al celorlalte preocupări, cu atât mai mult trebuie să

---

[264] Sfântul Grigorie compară aici medicina empirică întemeiată pe observație și experiment (πεῖρα) cu cea bazată pe raționament și doctrine teoretice (τέχνη). Anticii desconsiderau toate activitățile practice, considerându-le inferioare și rezervate sclavilor, privilegiindu-le pe cele spirituale, intelectuale. (n.P.P.)

[265] Filosofia este aici, repetăm, viața monastică, viața feciorelnică, filosofia prin excelență. (n.P.P.)

[266] Patimile sunt asimilate unor maladii ale sufletului. Chrysippos, unul dintre fondatorii stoicismului, a întocmit un tratat despre patimile sufletului (Περὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν), astăzi pierdut. Filon de Alexandria Îl numise pe Dumnezeu medicul desăvârșit al patimilor și afecțiunilor maladive ale sufletului (*Despre faptul că Dumnezeu nu este schimbător*, 67). În *Pateric*, părinții spirituali sunt numiți adeseori cu acest titlu. (n.P.P.)

avem grijă să nu greșim. Căci în alte privințe tinerețea neguvernată de rațiune i-a făcut pe unii să-și piardă banii, iar pe alții să cadă în dorința de slavă și de ranguri lumești. Dar, când este vorba despre această dorință însemnată și înaltă, nu banii sunt în primejdie, nici slava lumească și trecătoare, nici altceva dintre cele exterioare – căci acestor lucruri, fie că sunt chivernisite bine, fie că nu, cei înțelepți nu le dau prea mare importanță –, ci este vătămat prin nesocotință sufletul însuși. În acest caz nu suntem în primejdie de a fi păgubiți de vreun lucru oarecare pe care îl putem înlocui, ci putem să ne pierdem pe noi înșine și să ne păgubim sufletul. Cel care a risipit averea părintească nu deznădăjduiește câtă vreme este între cei vii, ci crede că își va recăpăta cumva bunăstarea de la început. Dar cel care a căzut din acest fel de viețuire este lipsit cu totul de nădejdea unei schimbări în bine.

3. Câtă vreme cei mai mulți dintre cei care îmbrățișează fecioria sunt încă tineri și nedesăvârșiți, ar trebui ca mai înainte de toate să caute un dascăl iscusit care să-i îndrume pe această cale, ca nu cumva, din cauza ignoranței lor, să se abată de la calea cea dreaptă și să se rătăcească pe cărări de nestrăbătut[267]. Căci spune *Ecclesiastul*: „Mai buni sunt doi decât unul"[268]. Iar cel singur este lesne biruit de vrăjmașul care întinde curse pe căile dumnezeiești. Cu adevărat, „vai de cel singur care cade și nu are cine să-l ridice"[269]. Sunt unii care, dorind această viață înaltă, s-au avântat spre cele de-a dreapta ca și când odată ce au făcut această alegere au și ajuns la desăvârșire. Au avut astfel parte de o altfel de cădere, pricinuită de mândrie, fiindcă, amăgiți de mintea lor bolnavă, au socotit că binele este acela către care înclină cugetul lor. Dintre ei fac parte aceia pe care *Înțelepciunea [lui Solomon]* îi numește leneșii a căror cale este așternută cu spini[270]. Ei cred că împlinirea prin fapte a poruncilor lui Dumnezeu aduce vătămare sufletului. Nu își mănâncă pâinea în chip cinstit, ci stau cu gura deschisă așteptând de la alții, disprețuind

[267] Ἀνοδία – încă de la Filon (*Despre Avraam*, 86) și apoi la mulți Părinți greci va avea sensul de „drum impracticabil, de nestrăbătut", în opoziție cu *via regis*, calea regală. (n.P.P.)
[268] *Ecclesiastul* 4, 9.
[269] *Ecclesiastul* 4, 10.
[270] *Cf. Pildele* 15, 19.

astfel îndemnurile Apostolului[271] și făcând din lenevie un mod de viață[272]. Între aceștia sunt și visătorii, care se încred în înșelăciunile viselor mai mult decât în învățăturile Evangheliei și numesc nălucirile lor „descoperiri"[273]. Mai sunt și cei care dau buzna în casele altora, precum și unii care cred că sălbăticia și grosolănia sunt virtuți, căci nu țin seama de porunca dragostei și nu cunosc roadele mărinimiei și ale umilinței.

4. Dar cine ar putea enumera toate cursele de felul ăsta în care cad cei care nu vor să se alipească de acei oameni care sunt renumiți pentru viețuirea lor după Dumnezeu? I-am cunoscut pe unii dintre aceștia care s-au înfometat până la moarte, de parcă lui Dumnezeu I-ar fi plăcute astfel de jertfe[274]. Alții s-au abătut în partea opusă, căci sunt necăsătoriți numai cu numele, dar nu se deosebesc cu nimic de cei care trăiesc în comun. Ei nu numai că sunt robiți plăcerilor pântecelui, dar trăiesc și cu femei în văzul tuturor[275], numind această viață comună „frățietate", pentru a

---

[271] *Cf. 1 Tesaloniceni* 4, 11; *2 Tesaloniceni* 3, 10.

[272] Comunitățile mesaliene cultivau harismele, respingeau munca fizică și încurajau rugăciunea, contemplația, manifestările extatice, vedeniile, individualismul. (n.P.P.)

[273] Sfântul Grigorie de Nyssa polemizează aici împotriva ereticilor mesalieni. Aceștia favorizau și acordau mare atenție vedeniilor și viselor. „Mesalianismul (în limba siriacă termenul înseamnă «rugători», de unde numele grec de «evhiți») este o sectă de asceți apărută în Siria la sfârșitul secolului al IV-lea, sub conducerea lui Simeon de Mesopotamia, care învață că harul și păcatul coexistă în suflet și după botez. Taina Botezului n-ar avea puterea să dezrădăcineze păcatul, care își menține influența paralel cu energia nouă a harului, creștinul fiind obiectul acestui dualism metafizic. Părinții ortodocși, în chip special Marcu Ascetul și Diadoh al Foticeii, au respins această concepție, subliniind prezența reală, exclusivă și definitivă a harului în suflet de la botez. Păcatul a fost evacuat, scos «afară»; harul sălășluiește în mod tainic în inimă, centrul spiritual al omului, dar el se manifestă în mod conștient prin practicarea virtuților, pe măsura creșterii spirituale. Sfântul Macarie Egipteanul, autorul *Omiliilor duhovnicești*, a fost acuzat de mesalianism latent, dar acuzația este nedreaptă." (Pr. Prof. Dr. Ion BRIA, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 100) (n.P.P.)

[274] *Cf. Evrei* 13, 16.

[275] Aluzie la femeile *subintroductae*: asceți și ascete care trăiau împreună, pretinzând că duc o viață feciorelnică. În realitate, deși mulți chiar își păstrau voturile, totuși provocau un mare scandal în Biserică. Părinți ca Sfântul Ioan Hrisostom, Sfântul Grigorie Teologul ori Fericitul Ieronim vor înfiera cu cea mai mare vehemență o asemenea practică ce va fi interzisă de canonul al III-lea al Sinodului I Ecumenic: „Marele sinod a interzis cu desăvârșire ca fie episcopului, fie preotului, fie diaconului, fie oricărei [persoane] din cler să-i fie îngăduit a avea femeie care să viețuiască împreună cu el, în afară de mamă, soră sau mătușă ori numai astfel de persoane care sunt ferite de orice bănuială". (n.P.P.)

acoperi printr-un nume cuviincios reaua lor intenție. Din pricina lor, această viețuire cuviincioasă și curată[276] „este hulită de către neamuri"[277].

5. Bine ar fi ca tinerii să nu se călăuzească singuri pe calea acestei viețuiri. Căci nu ducem lipsă de exemple bune. Dimpotrivă, acum mai mult ca oricând cucernicia a pătruns în lumea noastră și este în floare, căci s-a înălțat treptat până la vârful cel mai de sus. Cel care pășește pe aceste trepte se poate împărtăși de ea și, urmând aroma acestui parfum, se umple de buna mireasmă a lui Hristos. Când o torță este aprinsă, se împărtășesc de flacăra ei toate candelele care se apropie de ea, primind lumină în mod egal, căci strălucirea de la început nu se împuținează[278]. În același fel sfințenia acestei viețuiri se transmite de la cel care a izbândit pe această cale către cei care se apropie de el. Căci adevărat este cuvântul prorocului care zice că cel care petrece cu cel cuvios, nevinovat și ales devine asemenea lui[279].

6. Dacă vrei să știi semnele prin care-l poți recunoaște fără să greșești pe cel care merită să fie luat drept pildă, e lesne de făcut o asemenea descriere.

Iată un bărbat care stă între viață și moarte și alege din fiecare dintre ele ceea ce este folositor filosofiei: nici nu îngăduie ca amorțeala morții să-i taie râvna de a împlini dumnezeieștile porunci, nici nu se lasă înghițit de viață, căci se împotrivește poftelor lumești. Față de cele care se dovedesc a sluji viețuirii trupești, rămâne mai nesimțitor decât morții, iar în privința faptelor de virtute, prin care se recunosc cei care trăiesc duhovnicește, este cu adevărat însuflețit, lucrător și puternic. Către el să privești și să-l urmezi în viață. Pe el l-a pus Dumnezeu călăuzitor al vieții noastre. El să-ți fie călăuză în viața dumnezeiască, așa cum sunt pentru cârmaci stelele care se văd în fiecare noapte. Fii următor al cărunteții și tinereții lui. Urmează mai cu seamă bătrânețea sa din vremea tinereții și tinerețea sa din vremea bătrâ-

[276] Se referă la viețuirea în feciorie.
[277] *Romani* 2, 24.
[278] Metaforă împrumutată de Sfântul Grigorie de Nyssa de la Filon din Alexandria, care o aplică lui Moise, care ar fi inspirat în același fel pe traducătorii *Septuagintei* (*Despre giganți*, 25). (n.P.P.)
[279] *Cf. Psalmul* 17, 28-29.

neții. Căci trecerea timpului nu i-a slăbit puterea și dârzenia sufletului la vârsta bătrâneții, iar tinerețea nu a lucrat asupra lui cele pe care se știe că le înfăptuiește de obicei. La amândouă vârstele s-a aflat într-însul o alăturare neobișnuită de însușiri opuse sau, mai degrabă, un schimb de trăsături: la bătrânețe puterea tinerească îndreptată spre bine, iar la tinerețe amorțirea bătrâneții îndreptată spre rău. De cauți iubirile tinereții, urmează-i dumnezeiasca dragoste de înțelepciune, cea puternică și înflăcărată, pe care a cultivat-o din pruncie și a păstrat-o până la bătrânețe.

Iar dacă nu poți privi către el, după cum cei care au ochii bolnavi nu pot privi către soare, uită-te la corul sfinților[280] dirijat de acest corifeu[281], care prin strălucirea vieții lor sunt modele pentru cei de-o vârstă cu ei. Mulți dintre aceștia, deși tineri cu vârsta, au ajuns la cărunteţe prin curăția înfrânării, au atins bătrânețea prin cugetare și au depășit timpul prin obiceiurile lor. Dragostea lor pentru înțelepciune s-a dovedit mai arzătoare și mai violentă decât plăcerile trupești. Nu pentru că ar fi avut altă fire - căci în toți „trupul poftește împotriva duhului"[282] –, ci pentru că au luat aminte la cel care a zis că înțelepciunea „este pom[283] al vieții pentru toți cei care se țin de ea"[284]. Pe acest lemn[285] au plutit ca pe o luntre și au străbătut tinerețea învolburată ajungând până la limanul voii lui Dumnezeu[286], iar acum, după această călătorie prielnică, sunt pe deplin fericiți, căci sufletul lor este în liniște și în pace, ferit de valuri. Sunt feriți, departe de talazurile tulburărilor, ținându-se de nădejdea cea bună ca de o ancoră tare. Iar pentru cei care le vor urma, sunt ca niște făclii aprinse, așezate într-un far înalt, răspândind asupra lor razele vieții lor luminoase. Așadar, avem încotro să privim pentru a străbate teferi valurile ispitelor.

---

280 „Sfânt" nu are aici sensul modern, ci îi reprezintă pe monahi, pe cei dedicați vieții ascetice. (n.P.P.)
281 Corifeul este nimeni altul decât Sfântul Vasile cel Mare, fratele Nyssenului. (n.P.P.)
282 *Galateni* 5, 17.
283 De remarcat identificarea pomului vieții cu fecioria. (n.P.P.)
284 *Pildele* 3, 18.
285 În limba greacă, ξύλος înseamnă deopotrivă „pom" și „lemn". Astfel se explică analogia dintre pomul vieții și luntrea de lemn.
286 Filon folosise o imagine similară: prietenii lui Dumnezeu navighează peste valurile agitate ale acestei vieți, atingând în cele din urmă liniștitul liman al virtuții (*Despre vise*, 2, 225). Imaginea era deja clasicizată în literatura păgână și preluată apoi și de scriitorii creștini. (n.P.P.)

Dar de ce îți faci atâtea griji întrebându-te dacă nu cumva au fost biruiți vreunii dintre cei care au avut o astfel de cugetare și deznădăjduiești din această cauză, ca și când ți-ar fi cu neputință să izbutești așa ceva? Privește către cel care a izbutit și îndrăznește să pornești în această frumoasă călătorie pe mare. Vei înainta împins de suflul Duhului Sfânt, având-L drept cârmaci și călăuză pe Hristos. „Cei care se coboară la mare în corăbii și își fac lucrarea în ape multe"[287] nu deznădăjduiesc din pricina vreunui naufragiu de care a avut parte altcineva, ci, punând înainte nădejdea cea bună, se grăbesc să ajungă la liman. Nu ar fi cu totul absurd să gândești că cel care a avut o viață înaltă, dar a căzut, este rău, iar cei care și-au trăit toată viața, până la bătrânețe, numai în păcate sunt mai buni? Crezi că o singură cădere în păcat este ceva atât de cumplit, încât ar fi mai sigur să nu încercăm nicidecum să atingem un scop mai înalt? Dar nu este cu mult mai grav să faci din păcat un mod de viață și să rămâi astfel cu totul străin de viețuirea curată? Cum Îl asculți pe Cel răstignit și mort față de păcat tu care ești viu și în bune relații cu păcatul? Cum Îl asculți pe Cel care îți poruncește să-L urmezi, purtând pe trupul Lui crucea ca pe un trofeu luat de la dușman, tu cel care nu te răstignești față de lume[288] și nu primești mortificarea trupului? Cum îi dai ascultare lui Pavel, care te îndeamnă „să înfățișezi trupul tău ca pe o jertfă vie, sfântă, bineplăcută lui Dumnezeu"[289], tu cel care „te potrivești cu acest veac și nu te schimbi prin înnoirea minții tale"[290], nici nu „umbli întru înnoirea vieții"[291] acesteia, ci te sârguiești încă să urmezi viața omului celui vechi? Cum Îi slujești lui Dumnezeu ca preot[292]? Căci ai fost uns anume pentru aceasta: ca să-I aduci Lui dar. Nu un dar străin și prefăcut, adus din cele din afara ta, ci unul care este cu adevărat al tău, adică „omul tău dinăuntru"[293], care trebuie să fie desăvârșit și curat, după cum mielul [de jertfă] se cere să fie lipsit de

---

287 *Psalmul* 106, 23.

288 *Cf. Galateni* 6, 14.

289 *Romani* 12, 1.

290 *Romani* 12, 2.

291 *Romani* 6, 4.

292 *Cf. Apocalipsa* 1, 6. Asceza creștină este asimilată preoției. Mai exact, este deplina punere în practică a preoției universale. (n.P.P.)

293 *Efeseni* 3, 16; 2 *Corinteni* 4, 16. Platon vorbise și el despre ὁ ἐντὸς ἄνθρωπος – „omul interior" care luptă împotriva fiarelor sălbatice ale patimilor (*Republica*, 9, 589a). (n.P.P.)

pată sau prihană[294]. Deci cum Îi vei aduce acestea lui Dumnezeu tu cel nesupus Legii, care nu îngăduie ca cel necurat să fie sfinţit preot[295]? Dacă vrei să ţi Se arate Dumnezeu, de ce nu-l asculţi pe Moise, care porunceşte poporului să se curăţească depărtându-se de împreunarea cu femeile lor[296] ca să poată primi arătarea lui Dumnezeu? Dacă ţi se par neînsemnate unele ca acestea: a te răstigni împreună cu Hristos, a te aduce pe tine însuţi jertfă lui Dumnezeu, a te face preot al Dumnezeului Celui Preaînalt, a te învrednici de măreaţa arătare a lui Dumnezeu, ce altceva mai înalt am putea afla pentru tine? Înseamnă că ţi se par neînsemnate şi cele ce urmează acestora. Căci, dacă te vei răstigni împreună cu Hristos, vei trăi împreună cu El, te vei slăvi şi vei împărăţi împreună cu El, dacă te vei dărui lui Dumnezeu, îţi vei preschimba firea şi vrednicia omenească în cea îngerească. Aşa spune şi Daniel: „Mii de mii stăteau înaintea Lui”[297]. Cel care a primit adevărata preoţie şi s-a pus în slujba Marelui Arhiereu rămâne şi el „preot în veac”[298], căci moartea nu îl va mai împiedica să rămână aşa pentru totdeauna. Cât despre faptul de a te învrednici să-L vezi pe Dumnezeu, el nu aduce altă roadă decât însuşi faptul de a te învrednici să-L vezi pe Dumnezeu. Căci asta este culmea oricărei nădejdi şi plinirea oricărei dorinţe, este capătul şi încununarea a toată binecuvântarea şi făgăduinţa lui Dumnezeu, a bunurilor negrăite socotite mai presus de simţire şi de cunoaştere. După această vedere a tânjit şi Moise şi au dorit-o şi mulţi proroci şi împăraţi. Dar de ea se învrednicesc numai cei curaţi cu inima. De aceea sunt numiţi „fericiţi”[299], după cum şi sunt cu adevărat, pentru că Îl vor vedea pe Dumnezeu.

Dorim ca şi tu să fii unul dintre aceştia, să te răstigneşti împreună cu Hristos, să stai înaintea lui Dumnezeu ca un preot neîntinat, să te faci jertfă nepătată întru deplină curăţie, să te găteşti prin neprihănirea ta pentru venirea Lui, ca să Îl vezi şi tu pe Dumnezeu în inima ta curată, după făgăduinţa lui Dumnezeu şi a Mântuitorului nostru Iisus Hristos, ale Căruia sunt slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.

---

294 *Cf. Ieşirea* 12, 5. Jertfa adusă de monah lui Dumnezeu este însăşi fiinţa sa. (n.P.P.)
295 *Cf. Ieşirea* 19, 22.
296 *Cf. Ieşirea* 19, 15.
297 *Daniel* 7, 10.
298 *Evrei* 5, 6; *Psalmul* 109, 4.
299 *Matei* 5, 8.

SFÂNTUL EPIFANIE DE SALAMINA

Omilii

INTRODUCERE

Sfântul Epifanie de Salamina și apărarea dreptei credințe

Până la începutul secolului al IV-lea, creștinismul pătrunsese în toate straturile societății păgâne, însă, din acel veac, Biserica își deschide larg porțile pentru lumea antică, odată cu edictul de libertate religioasă (311) al împăratului Galeriu și, mai ales, odată cu domnia Sfântului Constantin cel Mare (306-337). În doar câteva decenii, statutul noii credințe cunoaște o evoluție fulminantă, de la *religio illicita* la confesiune tolerată, de la credință favorizată și dominantă la religie de stat[1]. Sămânța Evangheliei află „pământ bun", astfel că Biserica rodește: are loc creștinarea Imperiului, se alcătuiește Sfânta Liturghie, se întemeiază monahismul, încep să fie definite cu claritate dogmele credinței, în special prin formularea Crezului niceo-constantinopolitan, se dezvoltă o adevărată literatură creștină. Creștinismul nu-și uită nici vocația universalistă și misionară, opera de evanghelizare cunoscând mari progrese. Evanghelia iradiază dincolo de frontierele lumii romane.

Încă din vremea persecuțiilor, Biserica s-a confruntat cu un alt pericol, la fel de mare, provenit din interiorul ei: ereziile. Secolul al IV-lea este însă secolul disputelor trinitare[2] și hristologice[3].

---

[1] Dintre lucrările accesibile publicului nostru despre ascensiunea politică a creștinismului în veacul al IV-lea, vezi: Eugen CIZEK, *Istoria Romei*, Ed. Paideia, București, 2002; Adrian GABOR, *Biserică și Stat în timpul lui Teodosie cel Mare (379-395)*, Ed. Bizantină, București, 2003; Henri Irénée MARROU, *Biserica în Antichitatea târzie (303-604)*, Ed. Teora, București, 1999; Ioan RĂMUREANU, Milan ȘESAN, Teodor BODOGAE, *Istoria Bisericească Universală*, I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

[2] Arianismul și macedonianismul sunt ereziile trinitare care zdruncină lumea creștină în această perioadă. Arie contesta divinitatea Fiului lui Dumnezeu, în timp ce Macedonie și adepții săi pnevmatomahi Îl coborau pe Duhul Sfânt în rândul creaturilor. Biserica răspunde prin două sinoade ecumenice, de la Niceea (325) și de la Constantinopol (381), care condamnă aceste rătăciri și fixează învățătura ortodoxă într-un *Simbol de credință*, păstrat neschimbat până astăzi în întreaga Ortodoxie.

[3] Este vorba de apolinarism, care, pornind de la trihotomismul platonician, susținea că Fiul lui Dumnezeu nu Și-a însușit prin întrupare și partea rațională a sufletului ome-

În veacul al IV-lea, asistăm și la instituționalizarea ascetismului și celibatului în sânul creștinismului: monahismul. *Fuga mundi*, solitudinea, asceza, contemplația, deplina stăpânire de sine, privațiunile de tot felul, fecioria, trezvia, rugăciunea pregătesc pentru experiența mistică. Părintele anahorezei este considerat Sfântul Antonie (cca. 255-365); monahismul, în cele două forme (anahoretic și comunitar), se răspândește progresiv în întregul Orient și în toată lumea creștină[4].

Cu toată această efervescență a vieții bisericești, veacul „de aur" nu poate fi descris univoc drept *christiana tempora*[5]. Înainte de a apune, lumea antică trimite încă o rază a strălucirii sale: sfârșitul secolului al III-lea consemnează ultimul mare sistem filosofic al Antichității, conceput de Plotin, în timp ce în veacul următor se înregistrează o veritabilă renaștere a elocinței păgâne în persoana a trei mari oratori care au primit și aprecierea creștinilor din vremea lor: Himerios, Themistios și Libanios. Odată ce creștinismul devenea religie de stat, păgânismul era sortit dispariției treptate; polemica se va muta însă pe plan spiritual și cultural.

Unul dintre artizanii biruințelor repurtate pe plan spiritual și cultural de creștinism în veacul „de aur", care trăiește frământările și transformările acestui secol, este Sfântul Epifanie de Salamina, „bărbat apostolic al secolului al IV-lea"[6], apărător ferm al dreptei credințe, autor prolific, promotor al monahismului și una dintre cele mai importante personalități ecleziastice ale vremii. Informațiile păstrate despre viața sa, destule la număr[7], dar care

---

nesc (ψυχὴ λογική, νοῦς). Sfântul Epifanie este cel dintâi care combate această erezie, în *Panarion*, CXX, *PG* 41, 2.

[4] Începuturile monahismului palestinian sunt strâns legate de numele Sfinților Ilarion de Gaza și Epifanie de Salamina, doi buni prieteni uniți prin râvna comună pentru practica ascetică. Organizarea monahală se răspândește și în Siria, în Cipru și Asia Mică, dar și în Occident, chiar dacă în forme mai moderate, alimentată de modelele sale egiptene. Difuzarea idealului monastic în mediul roman datorează mult Sfântului Atanasie cel Mare (*v.* exilul său la Treveri) și Fericitului Ieronim, dar nu pot fi trecute cu vederea nici strânsele legături ale Sfântului Epifanie cu lumea eclesiastică apuseană, în frunte cu papa Damasus.

[5] SFÂNTUL AMBROZIE CEL MARE, *Ep. XVII*, 10, *PL* 16, 964.

[6] Aimé PUECH, *Histoire de la Littérature Grecque chrétienne depuis les origins jusqu'a la fin du IV-e siècle*, Les Belles Lettres, Paris, 1930, p. 654.

[7] Izvoare: *Vita S. Epiphanii*, *PG* 41, 23-116; SOCRATE, *Historia Ecclesiastica*, l. VI, c. X, XII, XIV; SOZOMEN, *Historia Ecclesiastica*, l. VI, c. XXXII; l. VII, c. XXVIII; l. VIII, c. XIV, XV,

oscilează adesea între legendă și realitate, ne transmit mai degrabă imaginea fidelă a prestigiului de care s-a bucurat acest Sfânt Părinte în epocă, decât a vieții sale concrete. Sfântul Epifanie este una dintre puținele personalități ecleziastice ale vremii care a beneficiat de o biografie[8]. Lucrarea, deși poartă semnătura a doi dintre ucenicii săi, Ioan și Polybios, este considerată totuși de dată târzie[9]. Sunt puține mărturii controlabile cu privire la primii săi ani de viață. S-a născut în Palestina, după spusele lui Sozomen[10], la Besanduc, lângă Eleutheropolis, în regiunea muntoasă din sud-estul Ierusalimului. Informațiile lacunare despre această perioadă ne împiedică să indicăm precis data nașterii sale. Opinia cea mai răspândită o fixează în jurul anului 310[11], dar nu mai târziu de 320[12]. Cum Fericitul Ieronim scria, în 392, că Sfântul Epifanie era la acea dată la o vârstă foarte înaintată (*extrema iam senectutem*)[13], putem plasa fără nicio îndoială nașterea sa în primii ani ai veacului al IV-lea. Unul dintre puținele repere pentru anii săi de tinerețe îl găsim în *synopsis*-ul care deschide lucrarea sa *Ancoratus*: „Acest dumnezeiesc și mare Părinte al nostru Epifanie s-a dus din Eleutheropolis în Palestina, unde a

---

PG 67, 693, 696, 700, 701, 705, 708, 1389, 1392, 1501, 1504, 1552-1556; FERICITUL IERONIM, *De viris illustribus*, 114; *Liber contra Ioannem Hierosolymitanum*; *Apologia adversus libros Rufini*, l. II, n. 21, 22; l. III, n. 23; *Vita S. Hilarionis*, n. 1, *PL* 23, 707, 355 și urm., 444-446, 474-475, 29; *Epistola LVII*, n. 2, *ad Pammachium*; *LXXXII*, *ad Theophilum*, *PL* 22, 569, 736-743.

8 *PG* 41, 23-73: *Vita Sancti Epiphanii Constantiae in Cypro Episcopi. Excerpta ex voce Joannis unius ex ejus discipulis*, și, în continuare, *coll.* 74-116: *Polybii Episcopi Rhinocorurorum Reliqua Vitae S. Epiphanii Constantiensis episcopi.*

9 Johannes QUASTEN, *Patrology*, vol. III, „The golden age of Greek Patristic Literature from the Council of Niceea to the Council of Chalcedon", Westminster Maryland, 1990, p. 385.

10 SOZOMEN, *Historia Ecclesiastica*, VI, 32, *PG* 67, 1392.

11 *Cf.* Roger TANDONNET, „Épiphane (saint) de Constantia (Salamine) en Cypre", în: *Dictionnaire de Spiritualité. Ascétique et Mystique, Doctrine et Histoire*, fondé par M. Viller, F. Cavallera, J. de Guibert, continué par André Rayez et Charles Baumgartner, IV, Beauchesne, Paris, p. 855.

12 *Cf.* Claudio MORESCHINI, Enrico NORELLI, *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine*, vol. II, „De la Conciliul de la Niceea până la începuturile Evului Mediu", t. 1, Ed. Polirom, Iași, 2004, p. 69.

13 „Epifanie, Episcop în Salamina Ciprului, a scris cărți împotriva tuturor ereziilor, precum și multe altele ce sunt citite de cei învățați datorită cuprinsului lor, iar de cei mai puțin învățați, datorită alesei vorbiri. Trăiește și azi; chiar la adânca-i bătrânețe, precum un faur dă la iveală felurite lucrări" (FER. IERONIM, *Despre bărbații iluștri și alte scrieri*, trad. de Dan Negrescu, Ed. Paideia, București, 1997, pp. 73-74).

devenit părinte printre călugări. După ce a dus mai întâi în Egipt o viață retrasă, rămânând până la vârsta de douăzeci de ani, a revenit în satul natal de lângă Eleutheropolis, ridicând în acesta o mănăstire"[14].

În privința obârșiei sale, părerile sunt iarăși împărțite între a acorda credit biografiei care afirmă că părinții săi erau evrei modești și între a-i fixa proveniența într-o familie de creștini înstăriți[15]. Chiar dacă am admite că părinții ar fi fost evrei, nu există niciun indiciu care să pună la îndoială faptul că au fost și creștini, crescându-l de mic pe Sfântul Epifanie în dreapta credință. Dacă acceptăm ipoteza cum că s-a născut în afara Bisericii și nu a îmbrățișat creștinismul decât în urma unei convertiri, este dificil de explicat absența din operele sale a referințelor sau aluziilor la acest fapt. Astfel, într-una dintre primele scrieri, *Panarion*, ne dă de înțeles că a fost dintotdeauna creștin[16].

Sfântul Epifanie a primit de mic o educație aleasă, însușindu-și mai multe limbi străine. Fericitul Ieronim atestă reputația erudiției deosebite pe care o avea Epifanie printre contemporani, numindu-l πεντέγλωττος, cunoscător a cinci limbi: greacă, ebraică, siriacă, coptă și latină[17]. Această educație a fost completată de studiul Sfintei Scripturi, împletit încă de la o vârstă fragedă cu practica ascetică.

Monahul

Petrece mare parte din tinerețea sa în preajma comunităților monahale din Egipt, leagănul anahorezei creștine. Dacă a practicat monahismul încă dinainte de a fi mers în Egipt sau dacă abia acolo cunoaște viața monastică rămâne dificil de stabilit cu certitudine. Sigur este faptul că a dus un trai ascetic timp de aproximativ treizeci de ani, până la alegerea sa în scaunul mitro-

[14] *PG* 43, 12.
[15] *Cf.* R. TANDONNET, „Épiphane (saint) de Constantia ...", p. 855; *PG* 41, 25: *dixit Epiphanio: Cujusnam es religionis? Dixit Epiphanius: Judaeus ... – „i-a zis lui Epifanie: De ce religie ești? Epifanie a răspuns: Iudeu ..."*; *PG* 41, 119: *ut in patria credatur habuisse parentes satis opulentos ad alendum peregre filium, probeque Christianos* – „ca să se creadă că a avut în țară părinți îndeajuns de bogați pentru a-și întreține fiul departe de casă și deopotrivă creștini".
[16] *Cf. Panarion*, XXVI, 17.
[17] *Cf.* FERICITUL IERONIM, *Adversus Rufinus*, II, 22; III, 6.

politan al Ciprului, asceză care i-a impregnat profund personalitatea, reticentă față de orice formă de cultură păgână și gata să vadă pretutindeni dușmani și pericole pentru dreapta credință. Un rol important în formarea sa l-a avut și Sfântul Ilarion cel Mare, conform informațiilor pe care ni le transmite Fericitul Ieronim[18]. În timpul șederii sale în Egipt, niște femei frumoase au încercat să-l convertească la gnosticism, dându-i spre lectură diferite tratate gnostice. Tânărul anahoret a trecut peste ispită și a semnalat episcopilor locali acțiunile gnosticilor, atrăgând în final expulzarea a optzeci de persoane. Acest episod – relatat chiar de Sfântul Epifanie[19] – este elocvent pentru fermitatea convingerilor sale ortodoxe, dar și pentru râvna cu care s-a angajat încă de pe atunci în combaterea devierilor de la dreapta credință, nu fără a le trece mai întâi prin filtrul propriei rațiuni.

La vârsta de douăzeci de ani a revenit în Palestina și a întemeiat o mănăstire lângă Besanduc, numită „Cea veche”[20], unde s-a și stabilit, primind stăreția acesteia. A fost hirotonit preot de către Eutihie, episcopul de Eleutheropolis. Prin eforturile sale de asumare și sprijinire a vieții ascetice, intensificate odată cu urcarea în demnitatea arhiepiscopală, Sfântul Epifanie se înscrie în acea generație de creștini care marchează o cotitură importantă în istoria spiritualității ortodoxe. Persecuțiile abia încetaseră, însă martirii lasă locul monahilor, deopotrivă martori și mărturisitori ai lui Hristos, nu prin moartea, ci prin viața lor.

Contribuția Sfântului Epifanie este considerabilă în epocă, atât la înflorirea monahismului, cât și prin pilda vieții sale sfinte, ca martor statornic al lui Hristos.

Episcopul

În 367, faima erudiției și a evlaviei Sfântului Epifanie a contribuit la alegerea acestuia în scaunul mitropolitan al Constanției

18 Cf. FERICITUL IERONIM, *Viața lui Ilarion*, I, 5.
19 Cf. *Panarion*, XXVI, 17.
20 Cf. FERICITUL IERONIM, *Epistola LXXXII*, 8, *PL* 22, 740: *Monasterium enim sancti papae Epiphanii nomine Vetus dictum* – „Mănăstirea Sfântului Părinte Epifanie era numită «Cea veche»”.

din Cipru, vechea Salamină[21]. A avut o păstorire îndelungată, exercitând o autoritate deosebită în rândul ierarhilor orientali din vremea sa. În fața ereziilor vremii și a nevoii de formulare a dogmei ortodoxe, clerici și mireni din întreaga lume răsăriteană îi cereau sprijinul și întărirea în diferite chestiuni de credință. Astfel, la câțiva ani după ridicarea sa în noua demnitate bisericească, adresează o epistolă credincioșilor din Arabia în apărarea dogmei pururea-feciorie Maicii Domnului, epistolă inserată ulterior în *Panarion*-ul său[22]. Curând după aceea, mai mulți preoți din Suedra Pamfiliei îi solicită ajutorul în controversele pe care le purtau cu arienii și macedonienii. Lămuriri în legătură cu învățătura de credință despre Sfânta Treime – și în special despre Sfântul Duh – îi cere și un creștin egiptean, pe nume Hypatios, apoi un preot, Konops, probabil din Pisidia, care se adresa în numele mai multor coslujitori. Drept răspuns, Sfântul Epifanie scrie (în 374) prima sa lucrare de referință, *Ancoratus*. Împrejurări similare au condus și la apariția marelui său tratat ereziologic, *Panarion*, scris între 374-377 la rugămintea a doi ieromonahi sirieni, Acachie și Pavel.

Animat de aceeași grijă pentru ortodoxia niceeană, stabilește contacte cu marii ierarhi și oameni bisericești din timpul său, precum Sfântul Atanasie, pe care îl va întâlni după 349[23], cu

---

[21] Oraș maritim de pe coasta estică a Ciprului, Salamina era deja un important nod comercial în secolul al VI-lea î.Hr. Întemeietorul legendar al Salaminei este Teucer, fiul lui Telamon, care nu s-a mai întors în patria sa după războiul troian, încercând să-și răzbune fratele, Ajax. O altă ipoteză pune originea cetății pe seama fenicienilor și îi derivă numele din semiticul *selom* – „pace". Herodot și Isocrate păstrează informații prețioase despre anticul *polis*, care își leagă numele de cea mai mare bătălie navală a Antichității (din 306 î.Hr.), când Demetrius I Poliorketes a înfrânt flota greco-egipteană condusă de Ptolemeu I. În 58 î.Hr., Cipru cade sub ocupație romană, fiind anexat provinciei Cilicia, iar reședința guvernamentală e mutată la Pafos. Creștinismul pătrunde prin Sfântul Apostol Pavel, care, împreună cu Sfinții Barnaba și Ioan Marcu, răspândește Evanghelia și în Salamina în prima sa călătorie misionară (*Faptele* 13, 5). Grav afectat de cutremure la începutul secolului al IV-lea d.Hr., orașul este reconstruit de împăratul Constanțiu, al cărui nume – Constanția – îl va purta până la distrugerea sa definitivă în timpul invaziei arabe conduse de Muawija, din 647-648 (vezi: Vassos KARAGEORGHIS, *Salamis in Cyprus, Homeric, Hellenistic and Roman*, Thames & Hudson, Londra, 1970; William DREGHORN, *Famagusta and Salamis Guide Book*, Rustem & Bro., Londra, 1985).

[22] *Panarion*, XXVIII.

[23] *Cf. Panarion*, LXXII, 4, *PG* 42, 388.

bunul său prieten Fericitul Ieronim, ori cu unii episcopi niceeni căzuți victime opresiunilor împăratului semiarian Constanțiu (ca Eusebiu de Vercellae, exilat în Orient în anul 355, pe care îl vizitează în exil[24]). Se pare că tocmai prestigiul deosebit de care se bucura în întreaga creștinătate l-a salvat de persecuțiile lui Valens din anul 371. Împăratul semiarian luase măsura înlăturării și exilării tuturor episcopilor filo-niceeni de pe teritoriul său[25], printre puținii ierarhi care și-au păstrat demnitatea fiind și cel al Salaminei.

Un episod din viața Sfântului Epifanie rămas încă neelucidat este cel legat de participarea la Sinodul al II-lea Ecumenic de la Constantinopol (381). Faptul că nu figurează printre semnatarii actelor sinodale nu i-a împiedicat pe unii cercetători, precum Gustave Bardy[26], să ia în calcul posibilitatea prezenței sale la câteva dintre ședințele sinodului. Este greu justificabilă absența sa de la triumful dogmei trinitare în fața ereziilor subordinaționiste, dată fiind ardoarea cu care a afirmat și apărat dumnezeirea și consubstanțialitatea Persoanelor treimice; mai ales că scurta sa mărturisire de credință din finalul lucrării *Ancoratus*[27], cunoscută sub numele de *Crezul Sfântului Epifanie*, concordă aproape literal cu Simbolul de credință ortodox formulat la primele două sinoade ecumenice. Epifanie nu a participat nici la sinodul întrunit în 382 la Constantinopol, dar îl găsim, în schimb, către sfârșitul aceluiași an, alături de Ieronim, de Paulin al Antiohiei și de alți trei delegați ai acelui sinod, luând parte la conciliul convocat la Roma de către papa Damasus în problema schismei meletiene.

În ultimii ani ai vieții sale, începând din 394, s-a implicat cu toată energia în combaterea origenismului[28], convins că scriitorul

---

[24] *Cf. Panarion*, XXX, 5, *PG* 41, 422. Eusebiu, episcop de Vercellae, a fost exilat pentru că nu a subscris la crezul arian formulat de sinodul local de la Mediolanum. Eliberat în 361 de către Iulian Apostatul, a luptat până la sfârșitul vieții pentru restaurarea doctrinei niceene în Italia.

[25] *Cf.* Richard Adelbert LIPSIUS, „Epiphanius of Salamis", în: *A Dictionary of Early Christian Biography and Literature*, Hendrickson Publishers, 1999, p. 300.

[26] *Cf.* R. TANDONNET, „Epiphane (saint) de Constantia ...", p. 856.

[27] *Ancoratus*, CXX.

[28] Origen (cca. 185-254) s-a impus ca unul dintre cei mai originali și fertili autori creștini (Sfântul Epifanie însuși îi atribuie cca. 6000 de βιβλία – probabil suluri cu texte,

alexandrin era responsabil de apariția arianismului, iar exegeza sa alegorică ar fi provocat toate ereziile. Astfel, Ieronim i s-a adresat pentru a obține o condamnare a învățăturii lui Origen și a susținătorului fervent al acesteia, Ioan, episcopul Ierusalimului. A urmat o confruntare publică între Ioan și Sfântul Epifanie chiar la Ierusalim, în Biserica Învierii, care a avut ca rezultat ruperea comuniunii dintre cei doi ierarhi. Conflictul a fost aplanat abia în 399 prin intervenția patriarhului Alexandriei, Teofil[29], inițial admirator al lui Origen, dar care a devenit, în urma avertismentelor Sfântului Epifanie, un antiorigenist pătimaș. La scurt timp, Epifanie este implicat – nu fără concursul abilului Teofil – într-un episod și mai neplăcut, în încercarea de a feri dreapta credință de pericolul tentant al origenismului. Controversa a început prin condamnarea lui Origen de către un sinod local întrunit la Alexandria, în anul 400, din inițiativa lui Teofil, care, în scrisoarea pascală din 402, îl numea pe alexandrin „hidra ereziilor"[30]. Sfântul Epifanie nu ezită să i se alăture virulentului Teofil, aprobând expulzarea „fraților lungi" și a altor adepți ai origenismului în deșertul Nitriei, convocând apoi și un sinod al episcopilor sufragani din Cipru (în 402) pentru condamnarea lui Origen. Cu aceleași intenții, bătrânul arhiepiscop pleacă la Constantinopol, capitala Imperiului, hotărât să distrugă „ultimele rămășițe ale otravei origeniste"[31].

---

iar nu titluri propriu-zise). Pe marginea scrierilor și a concepțiilor sale s-au purtat numeroase controverse, numite „origeniste". Prima, dusă doar în plan literar și fără implicarea autorităților ecleziastice, este cea condusă de Metodiu din Philippi și de Petru al Alexandriei în jurul anului 300. A doua izbucnește în vremea Sfântului Epifanie, dar punctul culminant al acestor dispute teologice e atins în timpul lui Iustinian I (527-565), care convoacă Sinodul al V-lea Ecumenic de la Constantinopol, în 553, după ce el însuși compusese, cu zece ani mai devreme, un *tratat teologic* prin care condamna nouă propoziții din scrierile lui Origen. Sinodul pronunță 15 anateme, condamnând erorile strecurate în scrierile alexandrinului, nu însă și persoana acestuia. Henri Crouzel încearcă reabilitarea lui în: *Origen: personajul – exegetul – omul duhovnicesc – teologul*, traducere de Cristian Pop, studii Gilles Dorival și Cristian Bădiliță, prefață de diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 1999.

[29] Teofil, al treilea patriarh alexandrin după Sfântul Atanasie și succesorul Sfântului Chiril, conduce Biserica egipteană între 385-412, anul morții sale. Deși fusese un susținător înfocat al lui Origen până în 399, trece brusc la condamnarea lui, alungându-i pe cei patru „frați lungi" – Dioscor, Ammonios, Eusebiu și Euthymios. Sub pretextul contro-versei origeniste, uneltește depunerea și exilarea Sfântului Ioan Hrisostom prin sinodul de la Stejar, din 403.

[30] J. QUASTEN, *Patrology*, III, p. 384.

[31] R.A. LIPSIUS, „Epiphanius of Salamis", p. 301.

În realitate, era vorba de o uneltire a lui Teofil împotriva Sfântului Ioan Gură de Aur (la acea dată patriarhul capitalei răsăritene), urmărind înlăturarea celui din urmă din scaun sub acuzația de a-i fi găzduit pe „frații lungi". Înțelegând adevărata miză a acțiunii îndreptate împotriva Sfântului Ioan Gură de Aur, Epifanie părăsește Constantinopolul fără să mai participe la „sinodul de la Stejar", din 403, sinod care îl depune pe Hrisostom din treapta patriarhală. Sfântul Epifanie moare pe drumul de întoarcere în primăvara aceluiași an, în ziua de 12 mai.

A avut reputația unui om sfânt încă din viață. Ori de câte ori apărea în public, era înconjurat de admirația păstoriților săi, iar mulțimile așteptau ore în șir să îl audă predicând[32].

O dimensiune deloc de neglijat a activității desfășurate de Sfântul Epifanie în calitate de întâistătător al Ciprului a fost cea filantropică, „asupra căreia toate izvoarele concordă și care – prin amploarea ei – a făcut să i se atribuie atât de repede minuni", după cum afirmă A. Puech[33]. Ilias Mastroghiannopoulos subliniază faptul că „Epifanie nu este cunoscut numai datorită scrierilor sale și datorită luptelor pe care le-a dat împotriva ereticilor. El însuși gândea că opera Bisericii este de a se îngriji de găzduirea străinilor, de milostenie și de filantropie față de toți"[34]. Iar Sozomen ne informează asupra milosteniei fără margini și a grijii deosebite cu care arhiepiscopul își înconjura supușii mai nevoiași: „Era foarte darnic către acei ce fuseseră ruinați, fie prin naufragiu, fie prin altă oarecare nenorocire și, după ce a cheltuit toată averea sa prin milosteniile sale, el făcea o egală binefacere și cu avutul Bisericii sale"[35].

Scriitorul bisericesc

Editorii textelor Sfântului Epifanie, începând cu Jean Oporinus, care a publicat în 1543 prima ediție de text[36], i-au atribuit o

---

[32] *Cf.* R.A. LIPSIUS, „Epiphanius of Salamis", p. 301.
[33] A. PUECH, *Histoire de la Littérature Grecque chretienne* ..., p. 646.
[34] Ilias MASTROGHIANNOPOULOS, „Bizanț, o lume a spiritului și a dragostei", în: *Mitropolia Olteniei*, XXV, 1973, 11-12, p. 903.
[35] SOZOMEN, *Historia Ecclesiastica*, VII, 27.
[36] Jean Oporinus publică la Bâle, în 1544, prima ediție de text, conținând operele: *Panarion*, *Ancoratus*, *Anakephalaiosis* și *De mensuris et ponderibus*, după ce tot el

operă monumentală, însă critica actuală păstrează rezerve întemeiate față de unele lucrări, existând numeroase dezacorduri cu privire la extensiunea operei epifaniene[37].

Ancoratus[38]

Datată chiar de către autor în anul 374[39], așadar într-o perioadă de maximă răspândire a arianismului, scrierea urmărea „ancorarea" în dreapta credință a creștinilor tulburați de ereziile vremii și, în special, a comunității din Suedra Pamfiliei. Membrii acesteia îi ceruseră sprijinul Sfântului Epifanie prin două scrisori al căror text a fost reținut în debutul lucrării[40]. *Ancoratus* este un compendiu al învățăturii ortodoxe, fundamentat pe Scriptură și Tradiție, comparabil, în opinia lui J. Quasten, cu *Marele Cuvânt Catehetic*[41] al Sfântului Grigorie de Nyssa, exceptând poate am-

---

editase cu un an înainte, în același loc, versiunea latină a acestor patru lucrări, îngrijită de Janus Cornarius. Reeditările făcute la Bâle, în 1545, 1560, 1578, și la Paris, în 1564, cuprindeau, în plus, *De vita prophetarum*, cu o traducere de Alban Torini, și *Epistola ad Joannem Hierosolymitanum*, după versiunea Fericitului Ieronim. Ediția de la Paris, din 1612, adăuga la titlurile precedente *Physiologus*, în greacă și latină, și *Omiliile la Florii* și la *Sâmbăta Mare*. Denys Petau publică o nouă ediție greacă și latină adnotată (Paris, 1622), care a fost reprodusă cu câteva adăugiri la Leipzig, 1682, și de Jacques Paul Migne, în *PG* 41-43. Karl Wilhelm Dindorf îngrijește o ediție doar în greacă (Leipzig, 1859-1862). Gustav Friedrich Oehler publică *Panarion* în *Corpus haereseologicorum*, Berlin, 1859-1861, t. II și III. Extrase mai apar la Hermann Diels, în *Doxographi graeci*, Berlin, 1879. O traducere germană a lucărilor *Ancoratus* și *Anakephalaiosis*, aparținându-i lui C. Wolfsgrueber, vede lumina tiparului la Kempten, în 1880, în *Bibliothek der Kirchenväter*. Cea mai bună ediție este considerată cea a lui Dindorf, care conține, în cele 5 volume, *Ancoratus, Anakephalaiosis, Panarion, De mensuris et ponderibus, De gemmis* (în toate cele 3 variante de text) și cele două epistole, iar între *dubia aut spuria Omiliile* și *Vita Epiphanii*.

37 Capitolul de față, dorindu-se doar o introducere în studiul operei acestui Sfânt Părinte, nu își propune rezolvarea paternității scrierilor sale – mai ales că opiniile patrologilor sunt contradictorii în funcție de apartenența confesională –, dar nu se oprește nici la creditarea totală a unei singure păreri, urmând ca, odată cu parcurgerea integrală a textelor atribuite Sfântului Epifanie, această chestiune să facă obiectul unui studiu aparte.

38 Ἀγκυρατώς, în: *PG* 43, 17-236. Cititorul autohton beneficiază din 2007 și de traducerea românească a acestei lucrări: EPIFANIE AL SALAMINEI, *Ancoratus*, ediție bilingvă, traducere și note de Oana Coman, studiu introductiv de Dragoș Mârșan, ediție îngrijită de Adrian Muraru, Ed. Polirom, Iași, 2007.

39 *Cf. PG* 43, 125.

40 *Cf. PG* 43, 11-16.

41 Lucrare scrisă în 385, deci la câțiva ani după *Ancoratus*, în care autorul capadocian acordă o atenție deosebită dogmei trinitare și celei hristologice, combătându-i totodată pe arieni, apolinariști, maniheiști, iudei și păgâni.

plele *excursus* polemice împotriva ereticilor și păgânilor[42]. Iată cum își definește Epifanie însuși lucrarea, la câțiva ani după alcătuirea ei: „Am tratat deja despre toate acestea în marea mea scriere despre credință [...] căreia i-am dat numele *Ancoratus*"[43].

Primele capitole (I-XI) sunt consacrate lămuririi dogmei trinitare, autorul definind raportul dintre cele trei Persoane ale Sfintei Treimi cu ajutorul formulei niceene ὁμοούσιος, asupra căreia insistă cu intenția de a combate sabelianismul[44]. Precizează învățătura despre Duhul Sfânt împotriva ereziilor contemporane, conchizând că rătăcirea în materie de credință (κακοπιστία) înseamnă de fapt necredință (ἀπιστία). Sfântul Epifanie trece apoi (capitolele XII-XIV) de la explicațiile doctrinare la întocmirea unei liste a ereziilor, în care vedem deja o schiță preliminară ce prefigurează marele său tratat ereziologic, *Panarion*. Urmează exegeza unor texte scripturistice care fac obiectul controverselor dintre eretici și ortodocși, pe care le explică țintind în special combaterea maniheiștilor și a adepților lui Lucian de Samosata[45] (capitolele XV-XXXIII). Mai departe, se oprește la versetele care alimentează polemica dintre arieni și ortodocși, acordând o atenție deosebită textului din *Pilde* 8, 22: „Domnul m-a zidit la începutul lucrărilor Lui; înainte de lucrările Lui cele mai de demult". În această incursiune scripturistică, Epifanie evită să folosească *Hexapla* lui Origen, pentru a nu fi astfel nevoit să îi recunoască vreun merit celui pe care îl considera „părintele tuturor ereziilor". Face astfel dovada unei prodigioase pregătiri filologice, citând diferite traduceri ale Vechiului Testament și

---

[42] *Cf.* J. QUASTEN, *Patrology*, III, p. 386.

[43] *Panarion*, LXIX, 27: 'Αλλ' ἤδη μοι πεπραγμάτευται περὶ τούτων πάντων ἐν τῷ μεγάλῳ περὶ πίστεως λόγῳ [...] ᾧ λόγῳ ἐπεθέμεθα ὄνομα 'Αγκυρωτόν.

[44] Modalismul este o erezie antitrinitară, care apare în Asia Mică și se dezvoltă la Roma, unde este propagată de Praxeas (către 190 d.Hr.), de Noetus și apoi de Sabelie (către 200 d.Hr.), de unde și numele de „sabelianism". Potrivit acestei concepții, Dumnezeu este o singură Persoană și S-a revelat succesiv în trei forme sau modalități diferite (de aici și denumirea de „modalism"): forma Tatălui, Care a creat lumea și a dat Legea Veche, forma Fiului, Care a mântuit lumea, și forma Duhului. În acest fel, Persoanele divine nu sunt distincte în mod real, ci sunt doar ipostaze, manifestări, numiri ale unei singure Persoane divine, între Tatăl, Fiul și Duhul neexistând nicio deosebire. Astfel, Tatăl S-ar fi întrupat ca Hristos și ar fi pătimit (de aici și o altă denumire a ereziei, de „patripasianism").

[45] *Cf.* A. PUECH, *Histoire de la Littérature Grecque chrétienne* ..., p. 651.

confruntându-le cu textul iudaic. Ariditatea acestor exegeze este animată din când în când de comparații vii, nelipsite nici în *Omilii*, care ne oferă indicii despre modul de viață al lumii orientale din vremea aceea. Blasfemiilor proferate de eretici, autorul le opune credința tradițională, statornicită la Niceea, pe care o afirmă atât cu teamă, conștient de slăbiciunea rațiunii omenești în fața adevărurilor dumnezeiești, cât și cu siguranța dată de inspirația Duhului Sfânt. Prima parte a lucrării, consacrată expunerii dogmei trinitare, se încheie cu capitolul al LXXIV-lea.

În continuare, dezbaterea teologică se desfășoară – cu aceleași metode și în același spirit – în jurul doctrinei despre Întrupare. Mântuitorul lumii trebuia să fie și om desăvârșit, după cum posedă și natura divină în toată plenitudinea ei. Lucrarea Mântuitorului în lume este de a ne redeschide perspectiva veșniciei. Autorul apără învățătura ortodoxă despre Înviere în fața „grecilor”[46] și a altor eretici, între care locul de frunte îl ocupă – cum era de așteptat – adepții lui Origen. Demonstrația continuă, urmându-l parcă îndeaproape pe Sfântul Irineu, din care pare să se fi inspirat[47]. Întrucât învierea morților reprezenta mesajul creștin cel mai greu de integrat în spațiul cultural greco-roman al primelor secole creștine, Epifanie își încheie argumentația cu un îndemn către „greci”, care se transformă în polemică la adresa „absurdităților” mitologiei păgâne. În aceste paragrafe răzbate spiritul (dacă nu și „litera”[48]) apologeticii creștine anterioare ori contemporane, care nu putea să-i fie străină eruditului arhiepiscop. Către sfârșitul lucrării, Sfântul Epifanie aduce iarăși în discuție erorile arienilor și ale pnevmatomahilor și își îndeamnă cititorii să rămână neclintiți în dreapta credință. *Ancoratus* păstrează pentru încheiere două *Simboluri de credință*: primul, mai

---

[46] Aici cu sensul de „păgân, filoelen, adept al filosofiei grecești, anticreștin”.

[47] Sfântul Irineu († cca. 202) este creatorul teologiei creștine în Biserica Apuseană. Ucenicul Sfântului Policarp, Irineu, ajuns episcop de Lugdunum, dă o puternică lovitură ereziilor gnostice prin *Adversus haereses* (*PG* 7, 437-1224), lucrare care i-a inspirat ulterior pe toți ereziologii creștini în combaterea gnosticismului.

[48] *Cf.* Hermannus DIELS, *Doxographi Graeci. Collegit recensuit prolegomenis indicibusque intsruxit*, Typus et impensis G. Reineri, Berlin, 1879, pp. 175-179, *apud* A. PUECH, *Histoire de la Litterature Grecque chrétienne ...*, p. 653. Maniera polemicii lui Epifanie pare să amintească adesea de stilul lui Teofil ori Clement din Alexandria.

scurt, aflat deja în uzul Bisericii din Cipru înainte de numirea sa ca arhiepiscop și care concordă aproape literal cu Crezul niceeo-constantinopolitan adoptat în 381, și un al doilea alcătuit de Sfântul Epifanie însuși.

Panarion[49]

Cea mai importantă scriere a Sfântului Epifanie este cea intitulată Πανάριον εἴτουν κιβώτιον, „Cutia cu leacuri" care trebuia să servească la vindecarea mușcăturilor veninoase ale ereziilor. Ereticii sunt considerați șerpi veninoși, iar leacurile diferite, atâtea câte sunt și ereziile (chiar dacă lucrarea se ocupă pe larg numai de acestea din urmă)[50]. *Panarion*-ul este cel mai extins tratat ereziologic pe care ni l-a furnizat literatura patristică. Doi ieromonahi sirieni, Acachie și Pavel, îl consultă pe Sfântul Epifanie în materie de credință, considerându-l pe arhiepiscopul Ciprului cea mai înaltă autoritate bisericească a Orientului la vremea aceea[51]. Cei doi îi scriu Sfântului Epifanie în 375 și primesc drept răspuns această operă monumentală, începută probabil încă din 374 și definitivată în 377.

Lucrarea este împărțită în trei cărți, subdivizate la rândul lor în șapte tomuri, această structurare, de altfel arbitrară, datorându-se preferinței Sfântului Epifanie pentru numerele simbolice. Prima carte conține trei tomuri, iar următoarele câte două, însumând în total optzeci de erezii (de asemenea număr simbolic), autorul făcând trimitere la cele optzeci de concubine ale lui Solomon, în timp ce singură Biserica este fecioara „cea aleasă"[52]. Pentru a ajunge la acest total, Epifanie se vede nevoit să extindă conceptul de erezie și la perioada anterioară creștinismului, incluzând doctrine cu caracter religios ori filosofic, conform principiului – deja formulat de Sfântul Ipolit – de a vedea în gândirea

[49] Πανάριον, *PG* 41-42.

[50] Înșiruirea ereziilor urmează, în mare, același tipar: mai întâi descrierea ereziei, în care autorul face dovada erudiției sale; apoi respingerea ei, care constă, de multe ori, într-o *reductio ad absurdum* a devierilor de la dreapta credință, încheiată, de obicei, printr-o analogie între ereticii vizați și diferite exemplare respingătoare ale lumii animale, îndeosebi șerpi.

[51] *Cf.* A. PUECH, *Histoire de la Littérature Grecque chretienne* ..., p. 654.

[52] *Cântarea Cântărilor* 6, 8.

greacă sursa tuturor ereziilor[53]. Pentru ereziile mai vechi, Sfântul Epifanie consultă lucrările autorilor creştini anteriori, preluând numeroase informaţii în special din *Syntagma* Sfântului Ipolit (pierdută) sau din *Adversus haereses* a Sfântului Irineu, dar face trimiteri şi la Sfântul Iustin Martirul, Sfântul Clement din Alexandria, Eusebiu de Cezareea, la scrisori, documente sinodale, diverse tradiţii scrise sau orale[54], ceea ce conferă *Panarion*-ului o deosebită valoare istorică.

Opera este precedată de două preambuluri, primul conţinând indexul problemelor, al doilea explicând scopurile şi metoda de lucru. Volumul întâi al primei cărţi dezbate ereziile precreştine, douăzeci la număr, împărţite în patru grupe mari: *barbarismul*, care corespunde celor zece generaţii de la Adam până la Noe; *scitismul*, pentru perioada de la Noe la Faleg şi Regau, când Europa începe să fie populată; *elenismul* şi *iudaismul*, care se împart, la rândul lor, primul în secte filosofice, celălalt în secte religioase. Sfântul Epifanie consideră ereziile precreştine drept „maicile"[55] celor creştine, viziune apropiată de cea a Sfântului Atanasie, care le socotea „surori" şi, totodată, „fiice" ale diavolului[56]. Volumul al doilea pătrunde în era creştină, înregistrând prima deviere de la credinţă în persoana lui Simon Magul, şi conţine treisprezece erezii, dintre care cele mai însemnate sunt sectele gnostice. Ultimul volum al primei cărţi aduce în prim-plan alte treisprezece erezii, încheind cu Taţian; capitolul dedicat marcionismului este cel mai important din această secţiune.

---

[53] *Cf.* C. MORESCHINI, E. NORELLI, *Istoria literaturii creştine vechi greceşti şi latine*, II/1, p. 71. Ipolit, antipapă la Roma, e cel mai fecund scriitor apusean din secolul al III-lea. Lista lucrărilor în care îi combate pe eretici este impresionantă (din păcate, mare parte a operei sale s-a pierdut): *Philosophumena*, *Syntagma*, *Contra păgânilor*, *Contra lui Platon*, *Contra ereziei lui Artemon*, *Omilie contra ereziei unui oarecare Noet*, *Demonstraţie contra iudeilor*, *Despre Evanghelia şi Apocalipsa lui Ioan*, *Contra alogilor* (v. Ioan G. COMAN, *Patrologie*, vol. 1, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1984, p. 61).

[54] A. PUECH, *Histoire de la Littérature Grecque chrétienne ...*, p. 657.

[55] *Anakephalaiosis*, 1: Πρῶτον μὲν γὰρ αἱ τῶν αἱρέσεων πασῶν μητέρες τε καὶ πρωτότυποι ὀνομασίαι, ἐξ ὧν μητέρων πέντε αἱ ἄλλαι ἐφύησαν – „În primul rând, maicile tuturor ereziilor şi numele lor originare; din acestea cinci mame au răsărit celelalte".

[56] *Cf.* Virginia BURRUS, „The heretical woman as symbol in Alexander, Athanasius, Epiphanius and Jerome", în: *Harvard Theological Review*, 84 (1991), 3, p. 241.

Tomul întâi al celei de-a doua cărţi cuprinde optsprezece erezii; suscită un interes deosebit montaniştii, novaţienii, sabelienii şi origeniştii. Următorul volum se rezumă la alte cinci erezii: cea a lui Pavel de Samosata, a maniheiştilor, hieracliţilor, meletienilor şi arienilor.

Cartea a treia dedică primul tom altor șapte erezii: audianii, fotinienii, discipolii lui Marcellus de Ancyra, semiarienii, pnevmatomahii, adepţii lui Aerius şi cei ai lui Aetius. Iar celălalt volum se opreşte doar la patru: apolinariştii, antidicomarianiţii, coliridienii şi massalienii. O expunere recapitulativă a învăţăturii ortodoxe de credinţă încheie lucrarea.

Fiecare eretic devine un monstru, iar Epifanie, un colecţionar care ne prezintă exponatele rare ale unei colecţii pe cât a fost cu putinţă de complete[57]. Autorul însuși îi consideră pe eretici „asemenea unor bestii" și caută să îi identifice cu cele mai respingătoare sau periculoase exemplare din lumea animală, de la scorpioni şi cârtiţe, până la o întreagă varietate de șerpi sau insecte. Are o preferinţă deosebită pentru vipere, amintind în mai multe rânduri pilda cu viperele care, fiind puse în același vas, s-au devorat unele pe altele. La fel procedează și ereticii care se contrazic reciproc, vădindu-și singuri rătăcirea de la dreapta credinţă. Când nu îşi mai poate tempera aversiunea faţă de aceste „fiare", Sfântul Epifanie acumulează metaforă peste metaforă, comparaţie peste comparaţie, în pasaje pline de colorit. La sfârșitul capitolului consacrat arhonţilor[58], bestiarul este complet. Subiectivitatea Sfântului Epifanie este atât de manifestă, încât ajunge uneori la cealaltă extremă: de exemplu, regretă că trebuie să-l condamne pe Marcellus al Ancyrei sau pe Apolinarie, după cum nu poate trece cu vederea austeritatea disciplinei audianilor. În finalul lucrării, autorul chiar cere iertare cititorilor pentru cuvintele uneori prea aspre la adresa ereticilor, pe care Biserica îi combate, dar le și lasă deschisă poarta spre îndreptare[59]. Cert este că Sfântul Epifanie „ocupă primul loc între ereziologii creștini nu doar prin abundenţă, ci şi prin stările de spirit"[60]. Însă

57 Cf. A. PUECH, *Histoire de la Littérature Grecque chrétienne* ..., p. 661.
58 Cf. *Panarion* XL.
59 PG 42, 819.
60 R. TANDONNET, „Epiphane (saint) de Constantia ...", p. 858.

severitatea sa era îndreptăţită într-o epocă în care „ereticii şi sinoadele lor manevrau tot felul de formule în avantajul lor şi spre batjocorirea Bisericii"[61].

Despre măsuri şi greutăţi[62]

Titlul nu reflectă decât în parte conţinutul lucrării, care este mai degrabă o introducere în studiul Sfintei Scripturi, compusă la Constantinopol în 392, la rugămintea unui preot persan. Însemnătatea ei rezidă în special în faptul că dă o valoare teologică măsurilor şi greutăţilor care figurează în Biblie, printr-un inedit amestec de mistică şi aritmetică[63]. Lucrarea este cunoscută astăzi în trei variante: siriacă, grecească[64] şi o recent identificată versiune georgiană. Până la descoperirea celei din urmă, textul siriac – singurul care a salvat întreaga scriere – era considerat ca fiind cel mai fidel originalului[65]. Lucrarea este alcătuită din trei părţi, fiecare tratând subiecte diferite: prima se ocupă de canonul Vechiului Testament şi de traducerile *Septuagintei*, a doua de unităţile de măsură care apar în textul Scripturii, iar a treia este o topografie a Palestinei. Deşi lucrarea Sfântului Epifanie nu are unitate literară, există totuşi o unitate teologică[66]. Acest opuscul reprezintă un capitol distinct în gândirea teologică a Sfântului Epifanie, recomandându-l pe autorul nostru şi ca interpret original al Sfintei Scripturi.

---

[61] I.G. COMAN, *Patrologie*, vol. 1, p. 592.

[62] *De mensuris et ponderibus* (Περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν), *PG* 43, 237-293 (doar primele 24 de capitole ale lucrării, în timp ce restul de 60 s-au păstrat în siriacă, editate în 1880 de Paul de Lagarde în *Symmicta*, vol. II, Gottingen, 1877, pp. 149-216).

[63] *Cf.* A. PUECH, *Histoire de la Littérature Grecque chrétienne* ..., p. 665.

[64] O ediţie critică a textului grecesc a fost realizată de Elia D. Moutsoula, în urma consultării a zece manuscrise diferite, dintre care cel mai important e *Vaticanus Graecus 1142*, un codex din secolul al XIII-lea (Η. Δ. ΜΟΥΤΣΟΥΛΑ, Τὸ «Περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν» ἔργον Ἐπιφανίου Σαλαμῖνας, Εἰσαγωγή - Κριτικὴ ἔκδωσις - Σχόλια, Ἀθῆναι, 1971).

[65] *Cf.* Michael E. STONE, „Concerning the seventy-two translators: Armenian fragments of Epiphanius, On weights and measures", în: *Harvard Theological Review*, 73 (1980), 1-4, p. 331.

[66] *Cf.* E.D. MOUTSOULA, „L'oeuvre d'Épiphane de Salamine «De mensuris et ponderibus» et son unité littéraire", în: *Studia Patristica*, vol. XII, Akademie Verlag, Berlin, 1975, p. 122.

Despre cele douăsprezece pietre prețioase[67]

Este un scurt tratat care propune o interpretare alegorică a pietrelor prețioase de pe pieptarul lui Aaron. Lucrarea a fost alcătuită de Sfântul Epifanie în 394, pe când se afla în Palestina, la rugămintea lui Diodor, fie episcopul Tirului[68], fie cel din Tars[69], și i-a fost trimisă Fericitului Ieronim care era atunci la Betleem. Autorul reține numele acestor pietre, descrierea fizică, uzajul lor medicinal, valoarea simbolică, locul de origine, seminția lui Israel și căruia dintre cei doisprezece Apostoli îi corespunde fiecare în parte[70]. Tratatul s-a păstrat în fragmente grecești la Facundus de Hermiana și la Anastasie Sinaitul, complet într-o versiune georgiană și parțial în latină și armeană. Numărul mare al acestor fragmente atestă larga circulație a lucrării.

Omiliile

Șapte omilii, păstrate integral (la Florii, Sâmbăta Mare, Înviere, Înălțare și în cinstea Sfintei Fecioare Maria) sau parțial (la Florii și Înviere), au fost atribuite ori, dimpotrivă, refuzate Sfântului Epifanie. Traduse în volumul de față pentru prima dată integral într-o limbă modernă, cuvântările s-au bucurat de o largă apreciere în lumea medievală, fiind reproduse în majoritatea limbilor orientale[71]. Cel dintâi editor al textului grecesc al omiliilor este Denys Petau, care le include în *Opera omnia* a Sfântului Epifanie, publicată la Paris în 1622, reluate de Jacques Paul Migne cu câteva adăugiri în *PG* 43, 428-508. Tot Petau este cel care se îndoiește de autenticitatea cuvântărilor, considerându-le distonante stilistic cu opera autorului din veacul al IV-lea[72].

---

[67] *De XII gemmis* (Περὶ τῶν δώδεκα λίθων), *PG* 43, 293-304.

[68] *Cf.* A. PUECH, *Histoire de la Littérature Grecque chrétienne* ..., p. 666.

[69] *Cf.* J. QUASTEN, *Patrology*, III, p. 389.

[70] M.E. Stone, urmându-l pe R.P. Blake, pune pe seama lui Andrei al Cezareei – deci la câteva secole după scrierea lucrării – corelarea celor douăsprezece pietre cu numele Apostolilor („An Armenian Epitome of Epiphanius's *De gemmis*", în: *Harvard Theological Review*, 82, 1989, 4, p. 471).

[71] *Cf.* Jean KIRCHMEYER, „Épiphane de Chypre (Pseudo)", în: *Dictionnaire de Spiritualité* ..., pp. 861-862.

[72] *Cf.* A. PUECH, *Histoire de la Littérature Grecque chrétienne* ..., p. 667.

În privința paternității epifaniene a omiliilor, cercetarea patrologică nu deține încă un studiu aparte de confruntare a textului acestora cu scrierile Sfântului Epifanie recunoscute unanim ca autentice. În lipsa unei astfel de evaluări concrete – atât sub aspect filologic, cât și teologic –, părerile patrologilor urmează, în general, poziția lui Petau.

Dintre cele șapte cuvântări, a doua omilie la Înviere, păstrată fragmentar doar în versiune latină, se află în dezacord cu omogenitatea stilistică a celorlalte omilii. Tradusă în latină de Gerard Vossius și publicată la Roma (1585), reprodusă apoi de Petau în volumul al II-lea (310-311) al ediției sale din 1622, de unde a fost preluată de Migne (*PG* 43, 503-508), omilia este, în mare parte, o compilație după *De anima et corpore deque passione Domini* a lui Alexandru al Alexandriei[73]. Cu excepția acesteia, omiliile par să ateste scriitura unui singur autor. Teologia simplă, impresionanta argumentare scripturistică, repetarea citatelor biblice, conexiunile fermecătoare care trădează cunoașterea temeinică a Scripturii, fascinația permanentă pentru misterul smereniei Fiului lui Dumnezeu, polemica anti-iudaică și anti-păgână, elogiul biruinței lui Hristos asupra morții și iadului, la care se adaugă apetența pentru dialogul/monologul fictiv, climaxul susținut de repetiții, abundența și varietatea metaforelor, reconstituirea scenelor biblice până la imaginarea celor mai tulburătoare detalii[74], amplele construcții antitetice, simbolismul numerelor sunt tot atâtea trăsături comune. În linii generale – prin teologia nespeculativă, circumscrisă total gândirii biblice, precizia doctrinară, limbajul lipsit de prețiozități literare etc. – textele rezonează cu scriitura ilustrului Părinte din veacul al IV-lea, deși o confruntare cu opera autentic epifaniană ridică destule semne de întrebare sub raport stilistic. Nu trebuie omis faptul că omiliile aparțin de drept unui gen literar aparte, cu rigorile specifice oralității.

În privința discursului teologic, *Omilia în cinstea Sfintei Fecioare Maria* este singura cu o teologie prematur de elaborată

---

[73] *Cf.* J. QUASTEN, *Patrology*, III, p. 395.

[74] Se remarcă tablourile coborârii lui Hristos în iad, întâlnirii Mântuitorului cu Adam în iad, intrării Mântuitorului în Ierusalim, coborârii trupului de pe Cruce etc.

pentru veacul al IV-lea. Principala incertitudine gravitează în jurul apariției termenului μεσίτης („mijlocitoare"), referitor la Maica Domnului, termen care se credea că a fost folosit pentru prima dată abia de către Sfântul Andrei Criteanul (660-740), deci câteva secole mai târziu[75]. La fel ca în cazul celeilalte noțiuni mariologice fundamentale, cea de θεοτόκος („Născătoare de Dumnezeu"), prezentă nu doar în omilie, ci și în alte scrieri epifaniane[76], și μεσίτης nu a făcut altceva decât să dea glas conștiinței comune a Bisericii și evlaviei populare existente dintotdeauna, dar neexprimate, față de Maica Preasfântă. Cert este că, odată pronunțate, ambele formulări doctrinare au devenit foarte productive în mariologie, ultima într-un mod cu totul nebănuit în Apus.

Atribuirea cuvântărilor unui alt ierarh cipriot cu același nume – neatestat încă istoric – și datarea lor târzie[77] reprezintă un compromis nesatisfăcător și o provocare încă deschisă: cu excepția *Omiliei la Înviere* restituită lui Alexandru al Alexandriei, toate celelalte cuvântări păstrează ecourile polemicii anti-păgâne, dezvăluind partizanatul textului cu un context populat în continuare de păgânism.

---

[75] *Cf.* Jaroslav PELIKAN, *Tradiția creștină. O istorie a dezvoltării doctrinei*, vol. III, „Evoluția teologiei medievale (600-1300)", Ed. Polirom, Iași, 2006, p. 191.

[76] *Ancoratus*, trad. rom., pp. 122, 234. Termenul θεοτόκος („Născătoare de Dumnezeu"), despre care se credea că a apărut pentru prima dată abia în enciclica lui Alexandru al Alexandriei din anul 319 (*PG* 18, 568), în care semnala erezia lui Arie (*cf.* J. PELIKAN, *Fecioara Maria de-a lungul secolelor. Locul ei în istoria culturii*, traducere din engleză de Silvia Palade, Humanitas, București, 1998, p. 62), se regăsește totuși și la numeroși autori din veacul al III-lea, începând cu Origen (v. Marek STAROWIEYSKI, „Le titre θεοτόκος avant le Concile d'Ephèse", în: *Studia Patristica*, vol. XIX, 1989, pp. 236-242). „Se pare că termenul θεοτόκος este o creație pur creștină, care a apărut mai întâi în limbajul evlaviei populare față de Maica Domnului și apoi a primit o justificare teologică din partea Bisericii prin clarificarea pe care aceasta a adus-o persoanei lui Hristos" (J. PELIKAN, *Fecioara Maria de-a lungul secolelor* ..., p. 63), justificare oferită mai întâi de Sfântul Atanasie în *Discursuri împotriva arienilor* III, 29 (*PG* 26, 385). Nu mult după acesta, Sfântul Epifanie aduce o importantă contribuție, prin opera sa, la afirmarea preacinstirii Sfintei Fecioare, cât și la apărarea dogmei mariologice împotriva unor erezii ca antidicomarianiții, care respingeau cultul ei (*cf. Panarion*, LXXVIII), sau coliridienii, care, dimpotrivă, o adorau ca zeitate feminină (*cf. Panarion*, LXXIX). Despre mariologia secolului al IV-lea, v. Joseph TIXERONT, *Histoire des dogmes dans l'antiquité chrétienne*, vol. II, „De Saint Athanase a Saint Augustin (318-430)", Librairie Victor Lecoffre, Paris, 1924, pp. 193-194, 330-331.

[77] *Cf.* J. KIRCHMEYER, „Épiphane de Chypre (Pseudo)", p. 861.

Alte lucrări

Din vasta sa corespondenţă, alături de epistola mariologică deja amintită, inclusă în *Panarion* (LXXVIII, 2-25), şi de alte fragmente[78], două scrisori au fost salvate în versiune latină: una către Ioan al Ierusalimului (394), iar cealaltă către Fericitul Ieronim (401), amândouă legate de disputa origenistă. Un comentariu la *Cântarea Cântărilor*, atribuit lui Epifanie începând cu ediţia grecească a lui Giacomelli (Roma, 1772), a fost în cele din urmă restituit adevăratului autor, Filon de Carpasia[79]. Trei tratate împotriva icoanelor au fost puse pe seama Sfântului Epifanie, deşi critica modernă îl urmează în mare parte pe E.J. Martin care le califică drept „falsuri târzii", cu o teologie mult prea avansată pentru secolul al IV-lea[80]. Migne mai aminteşte trei titluri ale unor scrieri pierdute: *In Hexaemeron*, Λόγος εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον şi Κατὰ τῶν εἰκόνων σύγγραμμα[81]. Între lucrările *dubia*, editorul francez include, alături de cele şapte omilii, şi: *Despre profeţi, cum au murit şi unde odihnesc*, *Fiziologul* şi *Despre credinţă şi Sfânta Treime*[82]. Alte patru opere *inedita* completează impresionanta listă de titluri ce i-au fost atribuite Sfântului Epifanie: *Expositio in Nahum prophetam*, Περὶ διαιρέσεως ψαλμῶν, Περὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ποῦ ἕκαστος ἐκήρυξε şi *Liber de ortu divino*.

Sub aspect literar, Sfântul Părinte nutrea convingerea că nu frumuseţea formulării este normativă pentru textul creştin, ci

---

78 V. Dragoş MÎRŞANU, „Epifanie, *Ancoratus* şi alteritatea de credinţă", studiu introductiv la traducerea românească a *Ancoratus*-ului, p. 32.

79 *Cf.* C. VERSCHAFFEL, „Épiphane (Saint)", în: *Dictionnaire de Théologie Catholique contenant l'exposé des doctrines de la théologie catholique, leur preuves et leur histoire*, commencé sous la direction de A. Vacant et A. Mangenot, continué sous celle de E. Amann, Letouzey et Ane, Paris, 1903-1970, V, p. 364.

80 Edward J. MARTIN, *A History of the Iconoclastic Controversy*, Londra, 1930, p. 134 ş.u., *apud* Remus RUS, *Dicţionar enciclopedic de literatură creştină din primul mileniu*, Ed. Lidia, Bucureşti, 2003, p. 223. C. Verschaffel e de aceeaşi părere, socotindu-le „manifestement apocryphes", în: „Épiphane (Saint)", p. 364. Fragmente din aceste scrieri se păstrează în actele sinoadelor din 754 şi 787, la Sfântul Ioan Damaschin, Teodor Studitul şi într-un tratat al lui Nichifor din 815 (*Dictionnaire de Théologie Catholique* ..., V, p. 364).

81 *PG* 41, „Notitia In S. Epiphanium", x-xi.

82 Περὶ τῶν προφητῶν, πῶς ἐκοιμήθησαν καὶ ποῦ κεῖνται (*De prophetis eorumque obitu et sepultura*), caracterizată de Migne ca plină de exagerări: *liber plenus incertis et parum credibilibus narrationibus* (*PG* 41, xi); Φυσιόλογος, διεξελθὼν περὶ τῆς ἑκάστου φύσεως τῶν θηρίων τε καὶ τῶν πετεινῶν (*Physiologus de natura ferarum et volucrum*); Περὶ πίστεως, καὶ τῆς ἁγίας ριάδος (*De fide, Sancta Trinitate et mysteriis numerorum, ternarii, senarii et septenarii*).

frumusețea adevărurilor formulate, care nu pot fi decât cele revelate. De aici fascinația pentru simplitatea stilului biblic și, în același timp, dezaprobarea categorică față de *vanitas retorica* a literaturii antice, Sfântul dovedindu-se „un dușman al culturii păgâne, chiar în ceea ce privește partea ei formală, stilul"[83]. Scriitura epifaniană este uneori neglijentă, improvizată sau, după cum aprecia Fotie, nefamiliară cu eleganța atică[84]. Fraza e încărcată. Limba lui Epifanie – „un κοινή mai elevat"[85] – suscită un interes deosebit prin faptul că reprezintă o mărturie fidelă a limbii vorbite la vremea aceea. Exprimarea sa populară nu se ridică la înălțimea rigorilor literaturii antice, motiv pentru care copiștii au operat adesea corecturi originalului[86].

Teologul[87]

Mai puțin speculativă, teologia Sfântului Epifanie este eminamente tradițională[88]. În plan doctrinar, Epifanie are marele merit

---

[83] Cicerone IORDĂCHESCU, *Istoria vechii literaturi creștine*, vol. II, Ed. Moldova, Iași, 1996, p. 194.

[84] *Cf.* J. QUASTEN, *Patrology*, III, p. 385.

[85] J. QUASTEN, *Patrology*, III, p. 385. Are toate trăsăturile specifice *limbii comune*: amestec și confuzie a formelor în morfologie, folosirea uneori inadecvată a modurilor și timpurilor (de exemplu: indicativul după ἐάν sau, dimpotrivă, conjunctivul după εἰ, conjunctivul cu valoare de viitor etc.), pleonasmul, plasarea la început de frază a unor particule care în greaca clasică urmează totdeauna după alt cuvânt (τοίνυν, μὲν οὖν etc.). În privința vocabularului, abundă cuvintele derivate greoi, care încarcă exprima-rea, în defavoarea altora mai simple, aflate în uz la vremea aceea: ποιητεύεσθαι în loc de ποιεῖσθαι, ποιητεύματα pentru ποιήματα, sau νομιστεύεται preferat în locul lui νομίζεται etc. Unele cuvinte capătă accepțiuni noi; notabilă este des întâlnita ῾Ρωμανία – *Romania* (*cf.* A. PUECH, *Histoire de la Littérature Grecque chrétienne* ..., p. 663).

[86] *Cf.* A. PUECH, *Histoire de la Littérature Grecque chrétienne* ..., p. 663.

[87] Teologia Sfântului Epifanie este un subiect mult prea complex pentru a fi sistematizat în acest subcapitol de concluzii. Fără a pretinde că gândirea sa teologică ar fi lipsită de ezitări, lucru greu de imaginat la vremea aceea, nu trebuie trecute cu vederea nici „corecturile" strecurate începând cu prima editare a scrierilor lui Epifanie de către J. Oporinus, prieten cu Melanchton; de exemplu, *Panarion*, LIX, 4, în care, „pentru a ameliora textul din punct de vedere gramatical sau pentru a-i da un sens mai favorabil față de divorț", trei substantive în cazul acuzativ au fost trecute la nominativ, lăsând să se resimtă ecoul exegezei luterane; v. Cologero RIGGI, „Nouvelle lecture du Panarion LIX, 4 (Épiphane et le divorce)", în: *Studia Patristica*, vol. XII, Akademie Verlag, Berlin, 1975, pp. 129-134. Cât privește asocierea numelui Părintelui cipriot cu o serie de tratate iconoclaste, literatura de specialitate dispune deja de studii importante care infirmă paternitatea epifaniană asupra respectivelor scrieri. A se vedea: Nicolae CHIFĂR, „Poate fi considerat Sfântul Epifanie al Salaminei un promotor al iconoclasmului?", în: *Teologie și Viață*, serie nouă, X (LXXVI), 2000, 1-6, pp. 144-157; Steven BIGHAM, *Epiphanius of Salamis, Doctor of Iconoclasm? Deconstruction of a Myth*, Orthodox Research Institute, 2008, pp. 180 etc.

[88] *Cf.* C. VERSCHAFFEL, „Épiphane (Saint)", p. 365. Pentru o serie de repere cu privire la contribuția Sfântului Epifanie în contextul teologic al secolului al IV-lea, *v.* J. TIXERONT, *Histoire des dogmes* ... : despre Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție (pp. 14-16), hristologie

de a fi cules învățătura ortodoxă din aprigele frământări și dispute teologice ale secolului al IV-lea, fără a fi un autor creativ. Teologia arhiepiscopului cipriot este o veritabilă sinteză a ortodoxiei de până la el. Există la Sfântul Epifanie un devotament deosebit față de Biserică, pe care îl regăsim în aproape fiecare pagină a operei sale. Biserica este depozitara adevărului și singura cale către adevăr. Epifanie merge până într-acolo încât acordă Bisericii o prioritate cronologică absolută: în ultimă instanță, Adam nu a fost nici circumcis, nici idolatru, nici iudeu, nici păgân[89]. Față de abaterile de la dreapta credință, Biserica nu poate admite concesii. Privit sub raportul Revelației, întregul ansamblu eretic apare ca un complex de doctrină și practică, produs al rațiunii omenești nu prin insuflare divină, ci inspirat numai de slava deșartă[90]. De asemenea, Sfântului Epifanie are un cuvânt greu de spus în privința mariologiei de până la Sinodul al III-lea Ecumenic (431); doctrina sa este perfect echilibrată: Mariei i se cuvine cinstire, iar lui Dumnezeu adorare[91]. În privința venerării Sfinților, Sfântul Epifanie consacră principiul conform căruia „cine [Îl] cinstește pe Dumnezeu îi cinstește, de asemenea, și pe Sfinți; iar cine îi disprețuiește pe aceștia Îl disprețuiește pe Însuși Domnul lor"[92].

Din punct de vedere istoric, opera Sfântului Epifanie, fără să exceleze ca originalitate, impresionând însă prin erudiție, are o valoare deosebită. Numeroasele sale călătorii și vastele lecturi i-au dat posibilitatea colectării unui bagaj uriaș de informații, invocat în apărarea dreptei credințe. Marea sa contribuție constă în materialul neprețuit pe care îl salvează, deosebit de important pentru istoria bisericească, permițându-ne să reconstituim nume-

---

(pp. 116, 120-123), purcederea Sfântului Duh (pp. 92-93), mariologie și cultul sfinților (pp. 125, 193-194), starea originară (p. 140), căderea și libertatea omului (pp. 140, 144), răscumpărare (pp. 153-154), căsătorie și celibat (p. 192, 195).

[89] *Cf.* R. TANDONNET, „Epiphane (saint) de Constantia ...", p. 858.

[90] *Cf.* I.G. COMAN, *Patrologie*, vol. 1, p. 593.

[91] *Cf.* *Panarion*, LXXIX, *PG* 42, 753: Τὴν Μαρίαν μηδεὶς προσκυνείτω – καὶ εἰ καλλίστη ἡ Μαρία καὶ ἁγία, καὶ τετιμημένη, ἀλλ᾽ οὐκ εἰς τὸ προσκυνεῖσθαι – „Nimeni să nu-i acorde Mariei cult de adorare – și dacă Maria este cea mai bună și cea mai sfântă și cea mai prețuită, totuși nu [este] pentru a fi adorată" .

[92] *Panarion*, LXXIII, 21.

roase izvoare altfel pierdute[93]. Sfântul Epifanie ne-a transmis chiar și unele amănunte prețioase pentru istoria spirituală a spațiului carpato-danubiano-pontic[94].

Concentrând într-o singură sintagmă rolul și locul Sfântului Epifanie în istoria și în literatura creștină, putem spune că menirea sa în veacul „de aur" al creștinismului a fost aceea de a fixa învățătura de credință ortodoxă. Nu a inovat, nu a adăugat nimic în plan doctrinar, dar a înmănuncheat într-o *summa theologiae* întreaga ortodoxie a timpului său, dovedindu-se un mare arbitru și campion al credinței niceene, pe care a apărat-o de veninul ereziilor ca nimeni altul în vremea sa. Am păstrat, în încheiere, aprecierea reputatului patrolog român Ioan G. Coman, care îl compara pe Sfântul Epifanie cu „un erou de epopee sacră, un alt Ahile, de data aceasta al războiului sfânt al Bisericii dus contra dușmanilor spirituali ai acesteia, un erou neobosit cu sabia necruțătoare a credinței în cuvânt și în scris"[95].

Pr. Ilie TOADER

[93] Precum *Syntagma* lui Ipolit, pe care o folosește îndeaproape în capitolele XIII-LVII din *Panarion*; după cum capitolele LXV-LXXX ale aceleiași lucrări, în care notează cu grijă diferite opinii ariene, semiariene, fotiniene, pnevmatomahe etc., reprezintă unul dintre cele mai importante izvoare pentru controversele trinitare și hristologice din secolul al IV-lea; v. R.A. LIPSIUS, „Epiphanius of Salamis", p. 302.

[94] *Cf. Panarion*, LXX, 14, *PG* 42, 372: Audius, exilat în Scythia Minor, a catehizat mulți localnici, întemeind aici mănăstiri cu viață frumoasă, feciorie și asceză.

[95] I.G. COMAN, *Patrologie*, vol. 1, p. 589.

SFÂNTUL EPIFANIE DE SALAMINA

Omilii

La Florii

Cuvânt la Florii al celui între Sfinți Părintelui nostru Epifanie, episcopul Ciprului[1]

Doamne, binecuvântează!

Bucură-te foarte, fiica Sionului, saltă și te veselește [și te desfată], toată Biserica lui Dumnezeu! Căci, iată, Împăratul vine iarăși la tine. Iată, Mirele tău vine șezând pe mânz ca pe tron. Să-i ieșim în întâmpinare, să ne grăbim spre a-I vedea slava, să alergăm înainte cu bucurie pentru a cinsti venirea Lui! Iarăși i se face lumii mântuire, iarăși vine Dumnezeu spre Cruce. Împăratul este iarăși în Sion, așteptarea neamurilor se îndreaptă spre Sion, iarăși se dăruiește lumii mântuire, Lumina iarăși Se arată, rătăcirea iarăși a încetat, iarăși înflorește adevărul, Biserica iar dănțuiește, sinagoga iar văduvește, iar se rușinează demonii, blestemul iarăși se dezleagă, evreii iarăși se tulbură, șarpele[2] este iar zdrobit, neamurile iarăși se desfată, Sionul iarăși se împodobește. Hristos vine șezând pe mânz ca pe tron. Ceruri, veseliți-vă! Îngeri, aduceți cântare! Munți, desfătați-vă! Dealuri, săltați! Râuri, bateți din palme! Voi, cei din Sion, dănțuiți! Biserici, bucurați-vă! Preoți, aduceți cântare! Profeți, porniți înainte! Ucenici, propovăduiți!

---

[1] Omiliile sunt traduse după textul grecesc din ediția lui J.P. Migne (*PG* 43, 427-438).

[2] Δράκων (*draco*) – cuvânt cu înțeles extins, aplicându-se în general tuturor speciilor de șerpi, dar mai ales celor de talie mare, spre deosebire de ὄφις (*serpens*), care desemna reptile mai mici. Odată cu dezvoltarea cultului șarpelui în Antichitate, termenul capătă sensul de totem păgân în chip de șarpe. O erezie creștină din veacul al II-lea, amintită și de Sfântul Epifanie – ofiții sau basilidienii – încearcă, fără succes, să reînvie cultul șarpelui. În literatura autohtonă, δράκων – asociat cu diavolul – a fost tradus, încă de la primele versiuni românești ale Sfintei Scripturi (sec. al XVII-lea), prin arhaicul „balaur"; *v.* Ilie TOADER, „Omorârea «balaurului» prin retraducere", în: *Ziarul Lumina*, nr. 275 (1477), din 28 noiembrie 2009, p. 16.

Popoare, veniți în întâmpinare! Bătrâni, haideți și voi degrabă! Maicilor, dănțuiți! Pruncilor, cântați! Tineri, strigați! Neamuri, adunați-vă! Toată zidirea, toată firea, toată orânduirea, toată suflarea și tot pământul, toată vrednicia, toată statura, toată stăpânirea, toată împărăția, să-L întâmpinăm cum se cuvine pe Împăratul împăraților, să ne închinăm cum se cuvine Stăpânului stăpânilor, să-I înălțăm cântare dumnezeiască Dumnezeului dumnezeilor, să dănțuim pentru Mirele nestricăciunii ca pentru un dumnezeiesc Mire. Veseli, să aprindem candelele cu bucurie, să schimbăm hainele sufletelor ca pentru Dumnezeu, să gătim bine căile vieții, să-I deschidem Împăratului porțile sufletelor, să înălțăm ramurile de laur ale biruinței ca pentru Biruitorul morții, fluturând, cum I se cuvine lui Dumnezeu, mlădițele de măslini pentru Mlădița Cea din Maria. Dumnezeului îngerilor să-I înălțăm cântare îngerească; împreună cu copiii, să zicem cu glas înalt ca pentru Dumnezeu; împreună cu mulțimile, să strigăm noi, cei mulți, cele ale mulțimii: „Osana întru cele preaînalte; binecuvântat este Cel care vine în numele Domnului! Dumnezeu este Domnul și ni S-a arătat nouă; ni S-a arătat nouă, celor care stăm în întunericul și-n umbra morții”[3].

S-a arătat ridicarea celor căzuți, s-a arătat dezrobirea celor robiți, s-a arătat celor orbi vederea, s-a arătat mângâierea celor suferinzi, s-a arătat odihna celor osteniți, s-a arătat alinarea celor însetați, s-a arătat răzbunarea celor asupriți, s-a arătat izbăvirea celor deznădăjduiți, s-a arătat mângâierea celor fără de nădejde, s-a arătat unirea celor despărțiți, s-a arătat răzbunarea celor asupriți, s-a arătat vindecarea celor bolnavi, s-a arătat liniștirea celor înviforați.

Deci și noi, popoarele, să strigăm împreună cu mulțimea, zicând astăzi lui Hristos: „Osana!”, adică mântuiește, Dumnezeule, întru cele preaînalte. Ce noi și preaslăvite fapte și minuni! Ieri, Hristos îl învia din morți pe Lazăr, iar astăzi El Însuși vine la moarte. Ieri, ca Viață, a dăruit altuia viață, și astăzi Cel Care dă viață merge la moarte. Ieri a dezlegat giulgiurile lui Lazăr, iar astăzi Se duce de bunăvoie să fie înfășurat în giulgiuri.

[3] Matei 21, 9.

Ieri l-a scos pe om din întuneric şi astăzi vine să fie aşezat, pentru om, în cele întunecate şi în umbra morţii. Ieri, cu şase zile înainte de Paşti, Cel [înviat] a treia zi le dăruieşte celor două pe unicul frate, pe cel mort de patru zile, în cele cinci simţiri, iar astăzi merge la Cruce. Pe de o parte dăruieşte Mariei pe cel mort de patru zile, iar pe de alta, Hristos, Cel de trei zile adormit, Se dă pe Sine Bisericii. Acolo singură Betania se minunează, pe când aici toată Biserica sărbătoreşte. Sărbătoreşte praznicele praznicelor, având în mijlocul ei ca mire şi, totodată, ca împărat pe Împăratul celor netrupeşti; sărbătoreşte praznicele ca un măslin roditor, acoperit de frunze care nu cad, în casa lui Dumnezeu; precum crinul primăvăratic din Paradis; în aceasta[4] este Hristos, Crinul cel cu adevărat înfloritor, care nu judecă, ci mântuieşte lumea; în aceasta este Hristos, Vioreaua care vindecă cu adevărat suferinţele celor bolnavi; în aceasta e Via care zice: „Eu sunt viţa cea adevărată"[5]; în aceasta e Măslinul cel cu adevărat milostiv faţă de cei care îşi pun nădejdea în El[6]; în aceasta a încolţit Vlăstarul din rădăcina lui Iesei, cel mai dinainte de veac, necultivat şi nesădit de sămânţa omenească; în aceasta este izvorul cel nesecat; în aceasta nu sunt Fisonul, Gheonul, Tigrul şi Eufratul, ci Matei, Marcu, Luca şi Ioan, cei din Biserica lui Hristos, care scaldă Raiul. Deci astăzi toată suflarea tinerească, precum un măslin roditor care-şi păstrează roada, Îl rugăm pe Hristos Cel milostiv; noi, cei răsădiţi în casa Domnului, înfloriţi de cu primăvară în curţile Sale[7], suntem în sărbătoare, văzând alungată „iarna Legii"[8].

Sărbătoreşte, Biserică a lui Hristos, dar nu în închipuire, nici în trup, ci dănţuind duhovniceşte! Sărbătoreşte, văzând coborârea idolilor şi ridicarea bisericilor! Căci împreună cu Pavel îţi

[4] În Biserică.

[5] *Ioan* 15, 1.

[6] Calambur abil, dificil de transpus în traducerea românească, obţinut prin alăturarea metaforelor vegetale τὸ κρίνον („crin"), τὸ ἐλαιών („măsliniş"), τὸ ἴον („viorea") unor participii paronimice: κρῖνον („cel care judecă"), ἐλεῶν („cel care miluieşte"), ἰώμενον („cel care vindecă").

[7] *Cf. Psalmul* 91, 13: „Răsădiţi fiind în casa Domnului, în curţile Dumnezeului nostru vor înflori".

[8] Expresie întâlnită şi la alţi autori creştini (Fericitul Augustin, Sfântul Ambrozie, Sfântul Chiril etc.), desemnând timpul dinaintea venirii lui Hristos, anterior „Legii harului".

strig cu glas mare și sfânt: „Cele vechi au trecut și, iată, toate s-au făcut noi" și cu adevărat preaslăvite. Deci bucurați-vă întru Domnul, tineri ai lui Hristos, bucurați-vă! Bucură-te, Biserica lui Hristos, saltă și te desfată, fiica lui Dumnezeu! Căci a ta este toată slava, ca fiică a Împăratului Hristos, și întru cele dinăuntru, și întru cele din afară; tu care ai înflorit nu ca văduvă de om, ci ca mireasă de Dumnezeu și Om[9], nu de-a stânga lui Dumnezeu, ca urmare a închinării la idoli, ci stând de-a dreapta și fiind gătită prin cunoștința de Dumnezeu; nu scăldată în sânge de rob, ci pecetluită cu sânge dumnezeiesc; nu ca una care se închină lui Baal, ci lui Emanuel; nu ca una care slăvește Troia, ci Treimea; care nu-l mai cinstește pe Platon, ci pe Dumnezeul nostru Atotputernic; nu mai cinstește pe Hercule, biruitorul răului, ci pe Mângâietorul și Făcătorul tuturor. Nu te mai închini înaintea iscusitului Aristotel, ci înaintea lui Dumnezeu, Care te mântuiește la sfârșitul veacurilor. Chronos și-a aflat sfârșitul, fiindcă S-a întrupat Dumnezeu-Cuvântul, dar nu din poftă bărbătească, ci arătându-Se din Maria prin împreună-lucrarea lui Dumnezeu și a omului. Iată sfințenia zilei, iată strălucirea sărbătorii! Așadar, bucură-te și te desfată, fiica Sionului, saltă și te veselește, toată Biserica lui Dumnezeu! „Înalță împrejur ochii tăi și vezi laolaltă copiii tăi, cândva împrăștiați printre neamuri."[10] Vezi răsunetul sărbătorii, vezi împreună-glăsuirea poporului, vezi toată limba într-o singură slavă, vezi toată gura ca într-un glas, vezi neamurile sălbatice preschimbate în mioare, vezi strigătul neamurilor aflate în sărbătoare, aidoma netrupeștilor puteri îngerești; vezi împreună-glăsuirea, dănțuirea puterilor netrupești; vezi împreună-șederea lor ca niște cete îngerești. Cântările îmi par îngerești, copiii îmi par mielușei care-i zic lui Hristos: „Osana întru cele preaînalte, binecuvântat e Cel care vine!", alături de care, bătând tare din palme, să strigi cu voce puternică de leu, aducând mulțumire: „Iată eu și pruncii pe care mi i-a dat Dumnezeu"[11], mie celei care eram odinioară stearpă, fără copii și trecută cu vederea! Binecuvântat este Cel care vine, însă Cel care vine în nu-

---

[9] Οὐκέτι χήρανδρος, ἀλλὰ θέανδρος ἐξανθοῦσα.
[10] *Cf. Isaia* 60, 4.
[11] *Isaia* 8, 18.

mele Domnului; Dumnezeu este Domnul și ni S-a arătat nouă. Cel care vine [este] Cel necuprins de nimeni, Cel care vine [este] Cel nesupus de nimeni. Binecuvântat este Cel care vine și de ceruri nu Se desparte; binecuvântat, cum I Se cuvine, și iarăși binecuvântat, cum I Se cuvine lui Dumnezeu. Binecuvântat este Cel care vine la mine pe mânz, ca pe Heruvimi. Ascultă ce zice Sfântul Evanghelist, vestitorul sărbătorii: „Când Se apropia Domnul de Betfaghe și de Betania, la muntele numit al Măslinilor, a trimis doi dintre ucenicii Săi, zicând: «Mergeți în satul aflat dinaintea voastră și, intrând, veți afla o asină și un mânz legat; dezlegându-i, aduceți-i la Mine». [...] Și au făcut ucenicii precum le-a poruncit lor Iisus; și au așternut hainele lor pe mânz și a șezut Iisus. Și, când S-a apropiat de poalele muntelui, mulțimea care venise la sărbătoare a luat ramuri de palmier și a ieșit în întâmpinarea lui Iisus. Și cei care mergeau mai înainte, ca și cei care le urmau, strigau: «Osana, Fiul lui David, binecuvântat este Cel care vine în numele Domnului!»"[12]

Aceasta este venirea Stăpânului la sărbătoarea de astăzi. Aceasta-i călătoria de atunci și de acum a Împăratului împăraților în Sion. Aceasta este, întru această zi, venirea cea strălucitoare, în văzul tuturor, a Făcătorului tuturor. Deci acum, fraților, venind mulțimea la sărbătoare, să ieșim în întâmpinarea Lui, atât făptura văzută, cât și cea nevăzută, și prorocii cei mai dinainte de vreme, și învățătorii, și cei care calcă pe urmele mânzului, și cei care împreună-glăsuiesc cu credință în Dumnezeu! Astăzi să cânte cele cerești și cele pământești și cele dedesubt, deschizându-se toată gura și toată suflarea spre lauda lui Dumnezeu. Heruvimi, strigați: „Sfânt, sfânt, sfânt, Domnul Savaot, Cel întreit sfânt; plin este cerul și pământul de mărirea Lui!"[13] Serafimi, cântați! Profeți, propovăduiți! Unul să zică: „Să se desfete cerurile și să se veselească pământul"[14], altul: „Bucură-te foarte, fiica Sionului, propovăduiește, fiica Ierusalimului!"[15] Altul să strige privind la Împăratul Hristos: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel care

[12] *Marcu* 11, 1-2, 7-9.
[13] *Isaia* 6, 3.
[14] *Psalmul* 95, 11.
[15] *Zaharia* 9, 9.

ridică păcatul lumii"[16]. Un altul să propovăduiască despre Însuși Dumnezeu: „Acesta este Dumnezeul nostru; nu va fi socotit altul precum El"[17]. Și altul: „Iată Om și totodată Dumnezeu. Răsăritul este numele Lui"[18]. Iar David să zică, privind la Hristos Cel născut din el după trup: „Dumnezeu este Domnul și ni S-a arătat nouă"[19]. Și iarăși altul, plecându-și genunchiul, să strige lui Hristos: „Tot pământul să Ți se închine"[20]; altul să îndemne popoarele, zicând: „Rânduiți sărbătoare în cele ce acoperă, până la coarnele altarului"[21].

Căci astfel s-a petrecut și odinioară venirea Stăpânului în Sion pe asin: împreună-glăsuirea a tot poporul, cetele părinților, mulțimea drepților, duhurile profeților, copiii evreilor, pruncii maicilor, mulțimea îngerilor. Unii desfăceau aripile, unii țineau ramuri în mâini, unii veneau din urmă, alții tăiau ramurile, alții împleteau mlădițe, unii dezlegau mânzul, unii așterneau haine, unii deschideau porțile, unii curățau calea, alții pregăteau mânzul, alții vesteau biruința, alții fluturau ramurile, alții ziceau către prunci: „Lăudați, copii, pe Domnul!" Copiii răspundeau: „Osana, binecuvântat este Cel care vine întru numele Domnului!" Ce noi și preaslăvite fapte și minuni ale sărbătorii! Niște copii Îl vestesc pe Hristos ca Dumnezeu, iar preoții Îi aduc blasfemii. Pruncii de la sân I se închină, iar învățătorii de Lege săvârșesc fărădelege. Copiii zic „Osana!", iar evreii strigă: „Să fie răstignit!" Unii vin înaintea lui Hristos cu ramuri, pe când alții vin la El cu săbii; aceia taie ramuri, aceștia pregătesc lemnul Crucii. Pruncii își întind pe jos hainele pentru Hristos și preoții împart hainele lui Hristos. Pruncii Îl urcă pe Hristos pe mânz, iar bătrânii Îl răstignesc pe Hristos pe Cruce. Copiii s-au închinat la picioarele lui Hristos, aceia I-au străpuns picioarele cu piroane. Copiii Îi aduc laudă, aceștia Îi dau oțet; copiii Îi aduc cinstire lui Hristos, iar aceștia, fiere; copiii flutură ramuri, iar aceștia Îl străpung cu

[16] *Ioan* 1, 29.
[17] *Baruh* 3, 36.
[18] *Zaharia* 6, 12.
[19] *Psalmul* 117, 27.
[20] *Psalmul* 65, 3.
[21] *Psalmul* 117, 27.

sulița; copiii Îi aduc cântare lui Hristos [aflat] pe mânz, aceștia Îl vând pe Cel de pe mânz.

A cunoscut boul pe Creatorul său născut în iesle, iar poporul nou, cel dintre neamuri, I s-a supus Domnului său; numai Israel nu L-a cunoscut pe Hristos, Dumnezeul lui. Semințiile s-au făcut odinioară seminții dumnezeiești și cei lipsiți de Lege s-au făcut păzitori de Lege; iar păzitorii Legii, călcători de Lege. Pe profeți i-ai disprețuit, pe preoți i-ai ucis, Scripturile le-ai nesocotit, Legea ai stricat-o, pe cei drepți i-ai tăiat, pe Moise l-ai încălcat, pe fii i-ai omorât, templul l-ai întinat, de Dumnezeu n-ai ascultat, în Hristos nu ai crezut, voia lui Dumnezeu ai înfruntat-o, în privința lui Lazăr ai fost neîncrezător, despre vindecarea orbilor nu ai crezut. Apoi, ce ai de zis despre copiii aceștia? Ce-ți pare cântarea pruncilor de la sân? Spune-mi, pe ei cine i-a luminat? Cine i-a învățat? Sau cine i-a deșteptat? Cine i-a înțelepțit? Cine le-a dat să cuvânteze dintr-o dată acestor necuvântători, dacă nu Hristos, Cuvântul Cel mai dinainte de veac? Acum tinerii, copiii și pruncii, ținând sânul cu o singură mână, rostesc într-un glas cântare îngerească; cu o mână ținând sânul, iar cu cealaltă fluturând-I lui Hristos ramuri. Firea necuvântătoare s-a făcut cuvântătoare de Dumnezeu. Îndată aduc, ca ofrande lui Dumnezeu, cuvântul profetic și cântarea celor netrupești și strigă: „Osana întru cele preaînalte, binecuvântat este Cel care vine în numele Domnului! Dumnezeu este Domnul și ni S-a arătat nouă."

Despre aceste lucruri preafericite și sărbătorești, îndrăznind, îi întreb pe acești copii sfinți: „Ce grăiți voi, copii ai lui Dumnezeu uniți în cântare? De unde această potrivire între voi, cei care ziceți cu glas înalt cântările heruvimice? Cum se face că, văzându-L pe Hristos șezând pe mânz ca un om oarecare, Îi strigați Lui ca lui Dumnezeu: «Osana întru cele preaînalte!»"? „Da", zic către noi copiii cuvântători de Dumnezeu, „Hristos șade pe mânz văzut, dar nu Se desparte de sânul părintesc; șade pe mânz de asină, dar nu părăsește scaunul de Heruvimi. El Care este nelipsit jos cu trupul, împreună cu muritorii, la fel este și sus cu Tatăl, Dumnezeu nemincinos și adevărat, Însuși Atotțiitorul și Stăpânul lumii și al neamurilor, Dumnezeu adevărat și purtător de grijă și răsăditor și călăuzitor și mântuitor al tuturor. El intră

în Ierusalimul cel de jos, iar de cel de sus nu Se desparte. El este Făcătorul veacurilor, din veci și în veci. El este singurul Care întinde cerul; El este Cel care umblă pe mare ca pe uscat; El a învăluit în negură marea, El le-a pus de jur-împrejur hotare oamenilor. El e Cel care a despărţit munţii de ape; El este Cel care, aşternând pământul, de nimic nu l-a sprijinit. El este Cel care, întocmind firile, cu înţelepciune le-a amestecat. El a împodobit cu frumuseţe plantele; El a întins cerul ca un veșmânt și l-a împodobit cu străluciţi luminători. De El se înfricoșează Heruvimii şi se cutremură Serafimii. Pe El Îl cântă soarele, pe El Îl slăveşte luna, pe El Îl laudă stelele. Lui Îi slujesc izvoarele, de El se înfricoşează adâncurile, de El s-au temut abisurile, din fața Lui se dă la o parte chitul cel din ocean, de El se cutremură balaurii, Lui I se supun ploile, Lui I se închină vântul. El a întemeiat firea lucrurilor, El a plăsmuit făpturile, El a pus în rânduială toate, El este Făcătorul creaturilor celor de sus și al celor de jos, Domnul Dumnezeul nostru, și a Lui este slava și puterea în vecii vecilor. Amin".

La Sâmbăta Mare

Cuvânt al celui între sfinți Părintelui nostru Epifanie, episcopul Ciprului, la dumnezeiescul mormânt al Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, la Iosif din Arimateea și la preaslăvita coborâre a Domnului în iad după pătimirea cea mântuitoare. La Sfânta și Marea Sâmbătă[22]

Ce înseamnă lucrul acesta? Astăzi e tăcere multă pe pământ; tăcere multă și liniște acum; tăcere multă, că Împăratul doarme. Pământul s-a înspăimântat și a amuțit, că Dumnezeu a adormit cu trupul și a înviat pe cei din veac adormiți. Dumnezeu a murit în trup și iadul s-a cutremurat. Dumnezeu a adormit pentru o clipă și a trezit pe cei din iad.

Unde mai sunt acum, călcătorilor de lege, tulburările de adineaori și strigătele și întărâtările împotriva lui Hristos? Unde sunt mulțimile, și împotrivirile, și oștile, și armele, și lăncile? Unde sunt căpeteniile, și preoții, și judecătorii cei condamnați [la osândă veșnică]? Unde sunt torțele, și săbiile, și strigătele fără rânduială? Unde sunt noroadele, și freamătul, și nesăbuita strajă? Cu adevărat, noroadele au cugetat cele deșarte și zadarnice[23]. Au lovit Piatra cea din capul unghiului, pe Hristos, însă ele s-au sfărâmat; s-au năpustit înspre Stânca cea tare, însă ele s-au sfărâmat și în spumă s-au împrăștiat valurile lor. Au lovit Nicovala cea neclintită și ele s-au frânt. Au înălțat pe lemn Piatra vieții și, coborând [aceasta], le-a adus moarte. Au legat pe Marele Samson, Soarele-Dumnezeu; însă, dezlegând legăturile din veac, a dat pieirii pe cei străini și călcători de lege. Hristos, Soarele-Dumnezeu, a apus sub pământ și a prefăcut întunericul în noapte veșnică pentru iudei.

---

[22] *PG* 43, 439-464.

[23] *Cf. Psalmul* 2, 1: „Pentru ce s-au întărâtat neamurile și popoarele au cugetat deșertăciuni?”

Astăzi s-a făcut mântuire celor de pe pământ și celor din veac sub pământ; astăzi [s-a făcut] mântuire lumii, atât celei văzute, cât și celei nevăzute. Astăzi se petrece de două ori venirea Stăpânului, de două ori rânduiala divină, de două ori iubirea de oameni, de două ori coborârea și împreună-coborârea, de două ori cercetarea oamenilor; din cer pe pământ, de pe pământ sub pământ vine Dumnezeu. Porţile iadului se deschid. Bucuraţi-vă, cei din veac adormiţi! Cei care staţi în întuneric și în umbra morţii, primiţi Lumina cea mare[24]! Împreună cu robii, Stăpânul; împreună cu cei morţi, Dumnezeu; împreună cu muritorii, Viaţa; împreună cu cei vinovaţi, Cel fără vină; împreună cu cei din întuneric, Lumina cea neînserată; împreună cu cei robiţi, Cel care eliberează; și împreună cu cei mai de jos, Cel mai presus decât cerurile. Hristos pe pământ este, și am crezut în El. Hristos este printre cei morţi, să coborâm și să vedem tainele cele de acolo! Să cunoaștem minunile Celui ascuns, ascunse sub pământ! Să aflăm cum li s-a descoperit și celor din iad propovăduirea.

Cum așa? Arătându-Se în iad, Dumnezeu mântuiește pur și simplu pe toţi? Nicidecum, ci, chiar și acolo, doar pe cei care au crezut. Ieri [s-au descoperit] cele ale rânduielii dumnezeiești, astăzi cele ale puterii; ieri cele ale slăbiciunii, astăzi cele ale maiestăţii; ieri cele ale firii omenești, astăzi cele ale dumnezeirii. Ieri era lovit, astăzi lovește lăcașul iadului cu fulgerul dumnezeirii. Ieri era legat, astăzi încătușează pe tiranul [diavol] cu legături de nedezlegat. Ieri era osândit, astăzi dăruiește libertate celor osândiţi. Ieri Îl batjocoreau slugile lui Pilat, astăzi portarii iadului, văzându-L, s-au cutremurat.

Dar ascultă învăţătura mai înaltă despre patima lui Hristos! Ascultă și laudă în cântare! Ascultă și slăvește! Ascultă și propovăduiește marea minune a lui Dumnezeu: cum Legea se dă la o parte, cum harul înflorește, cum închipuirile încetează, cum umbrele trec, cum soarele umple pământul, cum Vechiul Testament s-a învechit, cum Noul Testament se înfăptuiește, cum cele vechi au trecut și cele noi au înflorit!

Două popoare au fost de faţă în Sion la momentul pătimirii lui Hristos: iudeii și neamurile; doi conducători lumești: Pilat și Irod;

[24] *Cf. Matei* 4, 16.

doi arhierei: Anna și Caiafa; ca să fie și două Paști: pe de o parte cel care se sfârșește, iar pe de alta cel căruia Hristos îi pune început. Două jertfe se săvârșeau în aceeași seară, pentru că se lucrau și [două] mântuiri, adică a viilor și a morților. Iudeii legau mielul de jertfă pentru junghiere, pe când neamurile, pe Dumnezeu în trup. Primii priveau umbra, pe când ceilalți alergau la Soarele-Dumnezeu. Cei care L-au legat pe Hristos se depărtau, iar neamurile Îl primeau cu inimă aprinsă. Unii aduceau jertfă de animale, ceilalți jertfa Trupului dumnezeiesc. Iudeii comemorau trecerea lor din Egipt, iar cei dintre neamuri prevesteau răscumpărarea din rătăcire.

Și unde [se întâmplau] acestea? În Sion, cetatea Marelui Împărat, în care s-a lucrat mântuirea în mijlocul pământului, în mijlocul a două vieți fiind cunoscut Iisus, dumnezeiescul Fiu; în mijlocul Tatălui și al Duhului, al celor două vieți, viață din viață, zice, făcându-Se cunoscut ca fiind viu; în mijlocul îngerilor și al oamenilor născut în staul; în mijlocul celor două popoare aflându-se Piatra cea din capul unghiului, în mijlocul Legii și al prorocilor vestită; în mijlocul lui Moise și al lui Ilie arătându-Se pe munte; în mijlocul celor doi tâlhari fiind cunoscut Dumnezeu de către tâlharul cel recunoscător; în mijlocul vieții prezente și al celei viitoare stând ca Judecător veșnic; astăzi, în mijlocul celor vii și al celor morți, făcându-Se de două ori viață și mântuire. Iarăși zic de două ori viață, de două ori naștere și, totodată, naștere din nou. Ascultă faptele îndoitei nașteri a lui Hristos și aplaudă minunile. Un înger a binevestit Mariei nașterea lui Hristos din mamă și tot un înger a binevestit Mariei Magdalena înfricoșătoarea naștere din nou din mormânt. Hristos Se naște noaptea în Betleem și tot noaptea Se naște din nou în Sion. La naștere primește fâșii de pânză, cu fâșii de pânză este acoperit și acum. Smirnă a primit când S-a născut, smirnă și aloe primește și la îngropare. Acolo Iosif, bărbatul Mariei necunoscut ca bărbat, era chemat pe nume, aici este ales Iosif cel din Arimateea pentru a îngropa Viața noastră. În Betleem și în iesle [se petrecea] nașterea, dar și la mormânt ca la iesle. Cei dintâi dintre toți, niște păstori, primeau vestea cea bună a nașterii lui Hristos și tot cei dintâi dintre toți, ucenicii păstori ai lui Hristos, au primit vestea

cea bună a naşterii din nou a lui Hristos din morţi. Atunci îngerul a strigat Fecioarei: „Bucură-te!"; şi acum Îngerul marelui sfat, Hristos, a zis femeilor cu glas înalt: „Bucuraţi-vă!" La prima naştere, Hristos a intrat după patruzeci de zile în Ierusalimul pământesc, în Templu, şi a adus înaintea lui Dumnezeu, ca întâi-născut, o pereche de turturele; dar şi la învierea din morţi, Hristos a urcat după patruzeci de zile la Ierusalimul cel de sus, de care nu se despărţise, şi la Sfânta Sfintelor cea adevărată, ca întâiul-născut nestricăcios din morţi. A aşezat înaintea lui Dumnezeu şi a Tatălui, ca două turturele fără de prihană, sufletul şi trupul nostru, pe care le-a şi primit Cel vechi de zile, Dumnezeu şi Tată, ca Simeon în braţe, în sânul Său, în chip negrăit. Şi, dacă asculţi aceste lucruri ca pe nişte poveşti, iar nu cu credinţă, te contrazic peceţile nedezlegate ale mormântului naşterii celei de-a doua a Stăpânului Hristos. Căci, precum S-a născut Hristos din Fecioară, fiind pecetluite încuietorile firii feciorelnice a pântecelui, tot aşa s-a petrecut naşterea a doua a lui Hristos, rămânând nedeschise peceţile mormântului.

Iar cum şi când şi de către cine a fost pus în mormânt Hristos, Viaţa, să ascultăm cuvintele sfinte: „Făcându-se seară", zice, „a venit un om bogat pe nume Iosif. Îndrăznind acesta, s-a dus înaintea lui Pilat şi a cerut de la el trupul lui Iisus"[25]. S-a dus un muritor la alt muritor, cerând să-L ia pe Dumnezeu. Pe Dumnezeul muritorilor Îl cere. Ţărâna [merge] la ţărână să-L ia pe Ziditorul tuturor; paiul să primească de la pai Focul ceresc; picătura cea neînsemnată ia Oceanul de la o picătură neînsemnată. Cine a mai văzut? Cine a auzit aşa ceva? Un om dăruieşte unui om pe Făcătorul oamenilor; nelegiuitul nelegiuiţilor făgăduieşte să dăruiască Dreptarul[26] şi Legea; un judecător lipsit de judecată trimite la îngropare, ca pe un condamnat, pe Judecătorul judecătorilor. „Făcându-se seară", zice, „a venit un om bogat pe nume Iosif". Cu adevărat bogat, cel care a primit ipostasul compus al lui Hristos; într-adevăr bogat, de vreme ce a luat de la Pilat cele două firi ale lui Hristos; şi bogat, că s-a făcut vrednic să pri-

[25] *Matei* 27, 57-58.
[26] *Literal*: „definiţie, hotărâre" (ὅρος).

mească Mărgăritarul cel nepreţuit. Cu adevărat bogat, căci a purtat cufărul plin de comoara dumnezeirii. Cum să nu fie bogat cel care a dobândit Viaţa şi mântuirea lumii? Cum să nu fie bogat Iosif, primind în dar pe Cel care hrăneşte toate şi stăpâneşte toate? „Făcându-se seară", căci Soarele dreptăţii era acum coborât în iad. Deci „a venit un om bogat pe nume Iosif din Arimateea, care era [ucenic] în taină de teama iudeilor. A venit şi Nicodim, cel care venise noaptea la Iisus". Taină a tainelor ascunsă. Doi ucenici ascunşi vin să ascundă pe Iisus în mormânt, arătând taina cea în iad ascunsă a lui Dumnezeu ascuns în trup, prin propria Sa ascundere. Şi se întreceau unul pe celălalt în grija pentru Hristos. Căci Nicodim se arăta mărinimos prin smirnă şi prin aloe, iar Iosif vrednic de laudă prin curajul şi îndrăzneala în faţa lui Pilat. Acesta din urmă, lăsând la o parte orice teamă, îndrăznind, a intrat la Pilat ca să ceară trupul lui Iisus. Şi, intrând, s-a purtat cu multă înţelepciune ca să dobândească ceea ce voia. Pentru aceasta nu a avut nevoie de vorbe iscusite şi înalte înaintea lui Pilat, ca nu cumva, aprinzându-l pe acesta de mânie, să-i respingă cererea. Nu zice către acesta: „Dă-mi trupul lui Iisus, al Celui care a întunecat adineauri soarele, al Celui care a sfărâmat pietrele şi a zdruncinat pământul şi a deschis mormintele şi a despicat catapeteasma templului". Nimic de felul acesta nu zice către Pilat.

Dar ce? O cerere măruntă şi neînsemnată: „Judecătorule, am venit înaintea ta având o rugăminte foarte mică". Şi astfel [zice]: „Dă-mi un mort ca să-L îngrop, trupul Acelui Iisus Nazarineanul condamnat de tine, al lui Iisus Cel sărac, al lui Iisus Cel pribeag, al lui Iisus Cel răstignit şi gol şi neînsemnat, al lui Iisus, fiul tâmplarului, al lui Iisus Cel legat, Care e sub cerul liber, Cel străin şi necunoscut printre străini, Cel dispreţuit şi, pe deasupra, răstignit! Dă-mi-L pe Străinul Acesta! Căci la ce-ţi foloseşte ţie trupul Acestui Străin? Dă-mi-L pe Străinul Acesta, căci de pe un meleag îndepărtat a venit aici ca să mântuiască pe cel străin! A coborât în întunecime ca să aducă pe cel străin. Dă-mi-L pe Străinul Acesta, căci El şi numai El este străin! Dă-mi-L pe Străinul Acesta, al Cărui meleag nu-l cunoaştem, străinii de noi! Dă-mi-L pe Străinul Acesta, pe al Cărui Părinte nu-L cunoaştem,

străinii de noi! Dă-mi-L pe Străinul Acesta, al Cărui loc și a Cărui naștere, al Cărui fel[27] nu le cunoaștem, străinii de noi! Dă-mi-L pe Străinul Acesta, Care a dus viață și trai străin în pribegie! Dă-mi-L pe Străinul Acesta nazarinean, Care aici nu are unde să-Și plece capul! Dă-mi-L pe Străinul Acesta, pe Cel pribeag ca un străin în loc străin, Care S-a născut în iesle! Dă-mi-L pe Străinul Acesta, Care chiar din iesle ca un străin a fugit de Irod! Dă-mi-L pe Străinul Acesta, Care chiar din scutece a pribegit în Egipt, neavând nici oraș, nici sat, nici casă, nici locuință, nici rudenie! În loc străin Se află Străinul Acesta. Dă-mi-L, dregătorule, pe Cel care zace gol pe lemnul [crucii], să acopăr pe Cel care a acoperit goliciunea firii Mele! Dă-mi-L pe Acest Mort și, totodată, Dumnezeu, să acopăr pe Cel care a ascuns fărădelegile mele! Dă-mi, dregătorule, un mort, pe Cel care-n Iordan a îngropat păcatul meu! Te rog pentru un mort nedreptățit de toți, vândut de prieten, trădat de ucenic, prigonit de frați, lovit de slugă. Te rog pentru un mort, pentru Cel osândit de către cei eliberați de El din robie, pentru Cel rănit de cei pe care El i-a tămăduit, părăsit de ucenici și lipsit chiar și de mamă. Pentru un mort te rog, dregătorule, pentru Pribeagul răstignit pe lemn! Că nu are Acesta pe pământ nici tată, nici prieten, nici ucenic, nici rudă, nici cine să-L îngroape. Însă El este Singurul-născut al singurului [Dumnezeu], Dumnezeu în lume, și nimeni altul".

Astfel fiind acestea spuse lui Pilat de către Iosif, Pilat a poruncit să-i dea preasfântul trup al lui Iisus. Și, mergând la locul Golgotei, Îl coborî de pe lemn pe Dumnezeu în trup și Îl așeză pe pământ; Dumnezeu în trup, gol, și nu simplu om. Este văzut culcat jos Cel care i-a tras pe toți sus; și rămâne o clipă fără suflare Viața și Suflarea tuturor; este văzut cu ochii închiși Creatorul celor cu mulți ochi[28]; zace culcată Învierea tuturor; este mort în trup Dumnezeu, Care învie morții; tace pentru o clipă tunetul Cuvântului lui Dumnezeu; și e ridicat pe mâini Cel care cuprinde pământul în palmă.

[27] Joc de cuvinte, bazat pe paronimia substantivelor: „loc" (τόπος), „naștere" (τόκος) și „fel [de a fi]" (τρόπος).
[28] Heruvimii.

Oare într-adevăr, cerând și luând, știi, Iosife, pe cine ai luat? Oare, venind la cruce, coborându-L pe Iisus, știi oare pe cine ai ținut în brațe? Dacă știi într-adevăr pe cine ții, acum ai devenit bogat! Și oare cum săvârșești această preaînfricoșătoare îngropare a trupului dumnezeiesc al lui Iisus? Vrednică de laudă e râvna ta, dar mai vrednic de laudă sufletul tău. Oare într-adevăr nu te-nspăimânți purtând pe mâini pe Cel de care se-nspăimântă Heruvimii? Sau, desigur, cu câtă frică înlături ștergarul de pe acel trup dumnezeiesc? Și cum îți pleci ochiul cu smerenie? Nu te temi să te uiți când dezvelești firea trupului celui mai presus de fire al lui Dumnezeu? Spune-mi, Iosife, oare îngropi într-adevăr spre răsărit pe Cel mort, Răsăritul răsăriturilor? Și-nchizi tu oare, ca la morți, cu degetele tale, ochii lui Iisus, ai Celui care a deschis ochii orbului cu preacuratul Său deget? Și-nchizi tu oare gura Celui care a deschis gura celui mut? Și Îi împreunezi mâinile Celui care a întins mâinile uscate? Sau legi, ca unui mort, picioarele Celui care a poruncit picioarelor paralitice să meargă? Și ridici pe pat pe Cel care i-a poruncit slăbănogului: „Ia-ți patul tău și umblă”[29]? Oare torni și miruri peste Mirul ceresc, Care S-a revărsat pe Sine și a sfințit lumea? Și oare îndrăznești să ștergi acea coastă încă sângerândă a trupului dumnezeiesc al lui Iisus, al lui Dumnezeu Care a vindecat pe cea cu scurgere de sânge? Și speli oare cu apă trupul lui Dumnezeu, Care pe toți i-a spălat și le-a adus curățire? Și ce lumânări vei aprinde pentru Lumina cea adevărată, Care luminează pe tot omul? Și oare ce cântări de îngropare vei aduce Celui lăudat neîncetat de toate oștile cerești? Oare verși și lacrimi, ca pentru mort, pentru Cel care a lăcrimat și pe Lazăr cel mort de patru zile l-a înviat? Și jelești oare pe Cel care a adus bucurie tuturor și a risipit întristarea Evei?

Cu adevărat fericesc mâinile tale, Iosife, care au îngrijit și au atins mâinile și picioarele încă sângerânde ale dumnezeiescului trup al lui Iisus. Îți fericesc mâinile care s-au apropiat de coasta sângerândă a lui Dumnezeu, înaintea lui Toma, necredinciosul cel credincios și curiosul vrednic de laudă. Fericesc gura ta, săturată fără a-i fi de-ajuns și lipită de gura lui Iisus, care s-a umplut

---

[29] *Ioan* 5, 8.

de Duhul Sfânt de acolo. Fericesc ochii tăi, care s-au aflat înaintea ochilor lui Iisus şi s-au făcut părtaşi de la ei de lumina cea adevărată. Fericesc chipul, care s-a apropiat de chipul lui Dumnezeu. Fericesc umerii tăi, care au purtat pe Cel care-i poartă pe toţi. Îţi fericesc capul tău, de care S-a apropiat Iisus, Capul tuturor. Îţi fericesc mâinile, în care ai ţinut pe Cel care ţine toate. Îi fericesc pe Iosif şi Nicodim, că s-au făcut înaintea Heruvimilor slăvitori şi purtători de Dumnezeu; s-au făcut slujitori lui Dumnezeu înaintea celor cu câte şase aripi, cinstindu-L şi acoperindu-L pe Domnul nu cu aripi, ci cu giulgiuri. Cel de care se cutremură Heruvimii, pe Acesta Îl poartă Iosif şi Nicodim pe umeri şi toate cetele celor fără de trup sunt încremenite de uimire.

Au venit Iosif şi Nicodim, dar aleargă cu ei şi dumnezeiasca mulţime a îngerilor: Heruvimii îi întâmpină şi Serafimii aleargă cu ei, Tronurile Îl poartă împreună cu ei şi cei cu câte şase aripi Îl acoperă, cei cu ochi mulţi se înfricoşează văzându-L pe Iisus în trup cu ochii închişi şi Puterile Îl acoperă odată cu ei, Începătoriile aduc cântări şi cetele se-nspăimântă; încremenesc de uimire toate oştile cetelor celor de sus şi zic mirate şi nedumerite: „Ce este acest lucru înfricoşător, şi teama şi groaza şi purtarea [aceasta]? Ce este această privelişte mare şi preaslăvită şi de nepătruns? Cel sus nevăzut vreodată gol de către noi cei fără de trup, ca un Dumnezeu, jos este lesne văzut gol de către muritori. Cel înaintea căruia stau Heruvimii cu smerenie, pe Acesta Îl îngrijesc Iosif şi Nicodim fără teamă. Când a coborât Cel care nu le-a părăsit pe cele de sus? Cum a ieşit Cel care este înăuntru? Cum a venit pe pământ Cel care umple toate? Cum S-a dezbrăcat Cel ascuns tuturor? Cel care sus, ca un Dumnezeu, este neîncetat cu Tatăl, ca un muritor, jos este cu adevărat fără încetare împreună cu maica. Cel care nu ni Se descoperă niciodată cum Se descoperă oamenilor ca om şi, totodată, ca Dumnezeu iubitor de oameni? Cum a fost văzut Cel nevăzut? Cum S-a întrupat Cel nematerialnic? Cum a pătimit Cel nepătimitor? Cum a stat Judecătorul înaintea scaunului de judecată? Cum a gustat Viaţa moarte? Cum încape în mormânt Cel neîncăput? Cum şade în mormânt Cel care nu a părăsit sânul Tatălui? Cum intră prin deschizătura gropii Cel care a deschis porţile Raiului, Cel care nu

a stricat porţile Fecioarei, iar porţile iadului le-a sfărâmat, Cel care nu a deschis uşile înaintea lui Toma, dar a deschis oamenilor porţile Împărăţiei, păstrând neclintite porţile şi peceţile mormântului? Cum de este socotit în rândul morţilor Cel între cei morţi slobod? Cum vine Lumina cea neînserată în întunecimi şi-n umbra morţii? Unde Se duce, unde merge Cel care nu poate fi stăpânit de moarte? Din ce pricină? În ce chip? Care este motivul coborârii Lui în iad? Poate coboară ca să-l ridice pe Adam cel osândit şi împreună rob cu noi. Într-adevăr, Se duce să caute, ca pe oaia cea pierdută, pe cel dintâi creat. Fără îndoială că vrea să cerceteze şi pe cei aflaţi în întunericul şi-n umbra morţii. Fără îndoială că pe Adam cel robit şi pe Eva împreună-robită cu el Se duce să-i dezlege din chinuri Dumnezeu, de unde S-a şi arătat ca Fiu al ei şi al lui".

Dar să coborâm şi noi împreună cu El, să dănţuim împreună, să ne grăbim, să săltăm, să ne avântăm, să cântăm, să mergem iute ca să vedem împăcarea lui Dumnezeu cu oamenii, eliberarea celor osândiţi de către bunul Stăpân. Căci merge Cel din fire iubitor de oameni să scoată, cu putere multă şi curaj, pe cei din veac legaţi, pe cei aflaţi în morminte, pe care i-a înghiţit ca un tiran moartea cea amară şi lacomă, ce a pus stăpânire peste ei şi i-a răpit de la Dumnezeu şi i-a strâns laolaltă. Pe aceştia i-a eliberat Hristos, ca să-i numere cu cei de sus. Acolo este înlănţuit Adam, cel dintâi creat şi primul născut, mai jos decât cei mai de jos dintre toţi cei osândiţi. Acolo este Abel, cel dintâi care a gustat moartea şi cel dintâi păstor drept, preînchipuire a nedreptei junghieri a Păstorului Hristos. Acolo este Noe, preînchipuire a lui Hristos, care a făurit arca cea mare a Bisericii lui Dumnezeu, salvatoarea tuturor neamurilor sălbatice din potopul fărădelegii cu ajutorul porumbelului, al Sfântului Duh, şi a alungat din aceasta corbul cel întunecat. Acolo este Avraam, strămoşul lui Hristos cel aducător de jertfă, care a adus jertfă plăcută lui Dumnezeu, jertfă de junghiere fără să junghie, jertfă de moarte fără să omoare. Acolo jos este legat Isaac, care a fost legat odinioară sus de către Avraam, închipuind pe Hristos. Acolo jos, în iad, este Iacov plin de durere, îndurerat mai înainte sus din cauza lui Iosif. Acolo este Iosif legat, cel care a fost în temniţă în Egipt, ca

preînchipuire a lui Hristos, prizonier și stăpân[30]. Acolo este Moise în întunericul de jos, care a fost cândva și sus în întuneric în coș. Acolo este Daniel în groapa din iad, care a fost cândva în groapa leilor, sus. Acolo este Ieremia, ca într-o groapă de noroi, în groapa iadului și a stricăciunii morții. Acolo, în chitul iadului care înghite lumea, zace Iona ca preînchipuire a lui Iona cel veșnic și mai dinainte de veac, Hristos, Cel viu în veac și în vecii vecilor și mai presus de veac. Acolo este încă și David, părintele lui Dumnezeu după trup, din care [S-a născut] Hristos. Dar de ce tot zic de David și de Iona și de Solomon? Acolo este chiar și marele Ioan, cel mai mare decât toți profeții, propovăduind pe Hristos, ca într-un pântece întunecos, tuturor celor din iad; de două ori înaintemergător și propovăduitor, atât pentru vii, cât și pentru morți, cel care a fost aruncat din temnița lui Irod în temnița iadului, comună celor drepți și celor nedrepți care au adormit din veac. Iar toți profeții și drepții aduceau de acolo, în chip tainic, rugăciuni neîncetate lui Dumnezeu, cerând răscumpărarea din acel chin, din stăpânirea întunecată și tristă a vrăjmașului și din noaptea cea fără sfârșit. Și unul zicea către Dumnezeu: „Din pântecele iadului auzi strigarea mea și glasul meu!"[31] Iar altul: „Din adâncuri am strigat către Tine: «Doamne, Doamne, auzi glasul meu!»"[32] Și altul: „Arată fața Ta și vom fi mântuiți!"[33] Și altul: „Cel care șezi pe Heruvimi, arată-Te!"[34] Și altul: „Deșteaptă puterea Ta și vino să ne mântuiești pe noi!"[35] Și altul: „Degrabă să ne întâmpine pe noi îndurările Tale, Doamne!"[36] Și altul: „Izbăvește sufletul meu din iadul cel mai de jos!"[37] Un altul: „Doamne, scoate din iad sufletul meu!"[38] Iar altul: „Nu părăsi sufletul meu în iad!"[39] Și altul: „Să se ridice din stricăciune viața mea către Tine, Doamne, Dumnezeul meu!"[40]

---

30 Joc de cuvinte creat prin alăturarea paronimelor δεσμώτης („prizonier") și δεσπότης („stăpân").

31 *Iona* 2, 3.

32 *Psalmul* 129, 1.

33 *Cf. Psalmul* 30, 16: „Arată fața Ta peste robul Tău, mântuiește-mă cu mila Ta!"

34 *Psalmul* 79, 2.

35 *Psalmul* 79, 3.

36 *Psalmul* 78, 8.

37 *Psalmul* 85, 12.

38 *Psalmul* 29, 3.

39 *Psalmul* 15, 10.

40 *Cf. Iov* 33, 18: „Ca să-i ferească sufletul de prăpastie și viața lui de calea mormântului".

Pe toţi aceştia auzindu-i Hristos, Atotînduratul Dumnezeu, nu a socotit drept să-Şi împartă iubirea de oameni numai celor din vremea Sa şi dimpreună cu El, ci şi celor ţinuţi în iad dinainte de venirea Sa şi aflaţi în întuneric, în umbra morţii. Deci, pe oamenii trăitori în trup, Dumnezeu Cuvântul i-a cercetat prin mijlocirea trupului Său însufleţit, iar sufletelor despărţite de trupuri S-a arătat în iad prin mijlocirea sufletului Său preacurat şi dumnezeiesc, care s-a despărţit de trup, dar nu şi de dumnezeire. Aşadar, să ne grăbim şi să păşim cu cugetul în iad, ca să vedem cum supune acolo cu putere pe tiranul cel puternic şi cum, cu poporul chemat la luptă, pune mâna fără a Se folosi de mâini, ci de fulgerul Său, pe acele cete nemuritoare, ridicând Hristos-Uşa uşile fără de uşi din mijlocul [iadului] şi frângând cu lemnul crucii porţile nefăcute din lemn, sfărâmând şi zdrobind zăvoarele veşnice cu dumnezeieştile cuie, împrăştiind ca pe ceară legăturile de nedezlegat cu legăturile dumnezeieştilor mâini şi străpungând inima cea netrupească a tiranului cu suliţa din coasta dumnezeiască. Atunci a sfărâmat puterile săgeţilor, când a întins pe cruce dumnezeieştile mâini în chip de săgeţi. Deci, dacă Îl vei urma pe Hristos în linişte, vei vedea acum unde l-a legat pe tiranul, unde a atârnat capul lui, cum a dezgropat temniţa, unde i-a scos pe întemniţaţi, cum a strivit şarpele şi unde a spânzurat capul lui, cum l-a eliberat pe Adam şi a înviat-o pe Eva, cum a dărâmat zidul cel din mijloc şi a osândit pe răpitorul cel amarnic, cum a pus însemnele[41] nebiruite ale victoriei, unde a omorât moartea şi cum pieirea a dat-o pierzării şi unde l-a aşezat pe om în demnitatea cea dintâi.

Aşadar, Cel care ieri, după rânduiala dumnezeiască, refuza legiunile de îngeri şi îi zicea lui Petru: „Oare nu pot să aduc chiar acum mai mult de douăsprezece legiuni de îngeri?”[42], astăzi, ca Dumnezeu şi Stăpân şi Războinic coboară în iad şi la moarte; şi pe tiran prin moarte [îl supune], având nu doar oarecare douăsprezece legiuni nemuritoare de trupe nematerialnice şi de cete nevăzute, ci, laolaltă, mii şi zeci de mii de Îngeri, Puteri, Tronuri, cu

[41] Τρόπαιον (*tropaeum*) – „trofeu luat de la victimele de război”, „monument comemorativ ridicat în cinstea unei victorii”.
[42] *Matei* 26, 53.

câte șase aripi, fără aripi, cu ochi mulți, fără ochi, cete cerești, însoțindu-L ca pe propriul Stăpân și Împărat, înconjurându-L și cinstindu-L pe Hristos; nu ca aliați; departe de aceasta! Căci de ce fel de alianță mai are nevoie Atotputernicul Hristos? Ci având datoria și dragostea să stea totdeauna înaintea Stăpânului lor Dumnezeu ca niște lăncieri, ostași și comandanți luminați ai comandamentului dumnezeiesc, la un singur semn întrecându-se între ei în râvnă cu iuțeală dumnezeiască, ducând, totodată, la îndeplinire cele poruncite și stând biruitori împotriva oștilor de dușmani și nelegiuiți. De aceea au și coborât atunci, întrecându-se, ca însoțitori ai Stăpânului Dumnezeu, în cele din iad și de sub pământ și mai adânci decât tot pământul, în locașurile de dedesubt ale celor din veac adormiți, scoțând cu curaj pe cei din veac înlănțuiți. Astfel, desigur, venirea cu strălucire a Stăpânului cu dumnezeiescul popor a luat în stăpânire temnițele și locașurile, hăurile și văgăunile iadului cele încuiate și lipsite de soare și veșnic înserate. Arhistrategul Gavriil pornește înaintea tuturor, ca astfel să aducă oamenilor, după obicei, bunele vestiri de bucurie și rostire puternică, dintre cele mai potrivite arhanghelilor, și glas tare ca de leu, dintre cele mai potrivite căpeteniilor, și zice: „Ridicați, căpetenii, porțile voastre!”[43] După care strigă și Mihail: „Și să vă ridicați, porți veșnice!” Apoi și Puterile spun: „Dați-vă la o parte, paznici nelegiuiți!” Și [strigă] cu putere: „Sfărâmați-vă, legăturilor nedezlegate!” Și altul: „Rușinați-vă, vrăjmași potrivnici!” Și altul: „Temeți-vă, tirani nelegiuiți!”

Și, precum în fața unui marș de oaste învingătoare, înfricoșătoare și atotputernică, nebiruită și împărătească se abate frică și neliniște și teamă copleșitoare peste dușmanii stăpânului triumfător, tot astfel s-a întâmplat și cu cei din iad în momentul venirii Preaslăvitului Hristos la cele de dedesubt. Fulgerul de sus a întunecat privirile puterilor potrivnice ale iadului, care au auzit glasuri ca de tunet și oștile poruncind și zicând: „Ridicați, căpetenii, porțile voastre!” Nu zic: „Deschideți-le”, ci: „Ridicați-le pe acestea din temeliile lor, smulgeți-le din rădăcini, dați-le la o parte ca să nu se mai închidă! Ridicați, căpetenii, porțile voastre!”

[43] *Psalmul* 23, 7.

Nu stă neputincios Stăpânul înaintea uşilor închise când poruncește să intre, ci vă încredinţează vouă, ca unor sclavi fugari, ridicarea și sfărâmarea și distrugerea porţilor celor din veac. Deci nu mulţimilor voastre, ci tocmai celor care își închipuie că sunt căpetenii peste voi, lor le lasă în seamă, zicând: „Ridicaţi, căpetenii, porţile voastre!" Ale voastre, şi nu ale altcuiva. Deci căpetenii sunteţi. Dar, dacă până acum i-aţi condus cu răutate pe cei din veac adormiţi, de acum înainte nici peste ei, nici peste alţii, nici peste ai voştri și nici măcar peste voi înşivă nu veţi mai fi căpetenii. Căci este de faţă Hristos, Uşa cerească. „Gătiţi calea Celui care a călcat pe apusul iadului. [...] Domnul este numele Lui şi ale Domnului Dumnezeu sunt ieşirile prin porţile morţii."[44] Voi aţi făcut intrările, El a venit să facă ieşirea prin ele. Deci nu mai întârziaţi! Ridicaţi porţile şi grăbiţi-vă! Ridicaţi-le, şi nu zăboviţi! Iar dacă aveţi de gând să mai aşteptaţi, lăsăm chiar pe seama porţilor să se ridice de la sine și fără a pune mâna pe ele. „Şi să vă ridicaţi, porţi veşnice!" Îndată puterile au strigat, îndată porţile s-au ridicat, legăturile s-au dezlegat, zăvoarele s-au sfărâmat, încuietorile au căzut, temeliile temniţei s-au cutremurat, puterile potrivnice au dat să fugă, îmbulzindu-se una pe alta și împiedicându-se una de cealaltă și îndemnându-se împreună la fugă. S-au spăimântat, au tremurat, le-a cuprins teama, s-au tulburat, s-au zăpăcit, au ţipat, s-au oprit deodată și s-au mirat, au rămas nedumerite și s-au cutremurat. Unul stătea cu gura căscată, altul își ascundea faţa între genunchi și altul încremenise cu capul plecat, altul înţepenise ca mort, altul era cuprins de spaimă, altul zăcea năucit, iar altul fugea mai înăuntru.

Căci a tăiat Hristos atunci capetele stăpânilor [iadului], aducând groază; acolo s-au cutremurat de El; acolo au desfăcut frâiele lor, zicând: „Cine este Acesta, Împăratul slavei? Cine este Acesta atât de mare care săvârșește aici astfel de minuni cu unii ca aceştia? Cine este Acesta, Împăratul slavei, care face acum în iad cele ce nu s-au mai întâmplat vreodată în iad? Cine este Acesta care scoate de acolo pe cei din veac adormiţi? Cine este Acesta care dezleagă și risipește îndrăzneala și puterea noastră, a

[44] *Psalmul* 67, 4-21.

celor nebiruiţi, şi scoate din temniţa iadului pe cei din veac înlănţuiţi?"

Către aceştia strigau Puterile Stăpânului, zicând: „Vreţi să aflaţi, tirani nelegiuiţi, cine este Acest Împărat al slavei? Domnul tare şi puternic; Domnul puternic şi tare şi nebiruit în războaie[45]. Acesta este Cel care v-a alungat şi v-a azvârlit din bolţile cereşti, tirani nelegiuiţi şi laşi! Acesta este Cel care a sfărâmat capetele balaurilor voştri în apele Iordanului. Acesta este Cel care prin cruce v-a defăimat şi a triumfat şi v-a adus moarte. Acesta e Cel care v-a legat şi v-a aruncat în întuneric şi v-a trimis în adânc. Acesta este Cel care vă trimite în focul cel veşnic şi în gheenă şi vă dă pierzării. Deci nu mai zăboviţi, nici nu mai aşteptaţi, ci grăbiţi-vă şi scoateţi-i pe cei legaţi, pe care până acum i-aţi înghiţit cu răutate. Căci puterea voastră a fost acum nimicită; tirania voastră a luat sfârşit. Urletul vostru cumplit a rămas fără folos; mândria voastră şi-a aflat sfârşitul; puterea voastră a fost călcată în picioare şi nimicită". Acestea le ziceau Puterile de frunte ale Stăpânului către puterile potrivnice şi le zoreau. Şi unii surpau temniţa chiar din temelii, alţii urmăreau puterile potrivnice care fugeau din cămările cele mai din afară în cele mai dinăuntru. Alţii fugeau scotocind ascunzişurile şi celulele şi văgăunile. Unii aduceau înaintea Stăpânului, fiecare din altă parte, pe câte unul legat, alţii îl legau pe tiranul cu legături de nedezlegat, alţii desfăceau legăturile cele din veac; unii porunceau, iar alţii îndeplineau îndată. Unii alergau înaintea Stăpânului, Care venea mai în adânc, alţii Îl urmau ca pe un Împărat şi Dumnezeu purtător de biruinţă.

Deci, când se întâmplau acestea şi mai mari decât acestea în iad şi toţi [cei de-acolo] strigau şi murmurau şi se cutremurau, căci venirea Stăpânului avea să le supună pe cele mai de jos dintre cele mai de jos, acel Adam, cel dintâi creat şi primul zidit dintre toţi oamenii şi aflat mai jos decât toţi ceilalţi, fiind ţinut în legături cu multă străşnicie, auzi paşii Stăpânului apropiindu-Se de cei legaţi şi recunoscu vocea Lui răsunând în temniţă şi, întorcându-se spre toţi ceilalţi legaţi cu el din veac, zise: „Aud

[45] *Cf. Psalmul* 23, 8, 10.

sunetul paşilor cuiva venind spre noi. Şi, dacă Acela ne-a învrednicit de venirea Sa aici, atunci am fost eliberaţi din legături. Dacă Îl vom vedea cu adevărat pe Acela alături de noi, atunci suntem răscumpăraţi din iad". Pe când zicea Adam acestea şi altele asemenea către toţi cei osândiţi împreună cu el, a intrat Stăpânul la ei, ţinând în mână arma de biruinţă a Crucii. Pe Acesta văzându-L Adam cel dintâi zidit şi lovindu-şi cu spaimă pieptul, a strigat către toţi şi a zis: „Domnul meu să fie cu toţi!" Răspunzând Hristos, îi zice lui Adam: „Şi cu duhul tău"; şi, apucând mâna lui, îl înviază, zicând: „Deşteaptă-te, cel care dormi, şi înviază din morţi şi îţi va străluci ţie Hristos[46]! Eu sunt Dumnezeul tău, Cel pentru tine făcut fiul tău, Cel care pentru tine şi pentru cei de după tine zic acum şi poruncesc cu putere celor din legături: Ieşiţi! Iar celor din întuneric: Luaţi lumină! Şi celor adormiţi: Înviaţi! Iar ţie îţi dau poruncă: Scoală, cel care dormi, că nu pentru aceasta te-am făcut pe tine, ca să fii ţinut legat în iad! Înviază din morţi! Eu sunt Viaţa celor morţi. Înviază, zidirea Mea! Înviază, chipul Meu şi cel făcut după asemănarea Mea! Deşteaptă-te, să plecăm de aici! Căci tu eşti întru Mine şi Eu întru tine, suntem o singură și neîmpărţită persoană. Pentru tine, Dumnezeul tău S-a făcut fiul tău; pentru tine, Stăpânul a luat chipul tău de rob; pentru tine, Cel mai presus decât cerurile a venit pe pământ şi sub pământ; pentru tine M-am făcut om ca un om neajutorat, între cei morţi slobod[47]. Pentru tine, care ai plecat din grădină, din grădină am fost dat pe mâna iudeilor şi în grădină am fost răstignit[48]. Vezi scuipările de pe faţa Mea, pe care le-am primit pentru tine ca să te reașez în starea[49] dintâi. Vezi loviturile de pe obrajii Mei, pe care le-am primit ca să îndreptez după asemănarea Mea chipul tău cel căzut. Vezi biciuirea spatelui Meu, pe care am primit-o ca să risipesc povara păcatelor aşezată pe spatele tău. Vezi mâinile Mele pironite bine pe lemn pentru tine, care ai întins rău mâna la lemn. Vezi picioarele Mele

---

[46] *Cf. Efeseni* 5, 14.
[47] *Cf. Psalmul* 87, 4.
[48] Autorul parcurge istoria mântuirii cu ajutorul unui singur termen: κῆπος – „grădină" (grădina Raiului – Ghetsimani – Golgota).
[49] Literal: „insuflarea".

pironite și străpunse pe lemn, pentru picioarele tale care au alergat la lemnul neascultării în ziua a șasea, în care s-a dat sentința și am lucrat restaurarea ta și deschiderea Raiului.

Am gustat fiere pentru tine, ca să-ți vindec plăcerea amară a acelei dulci mușcături. Am gustat oțet, ca să desființez acreala morții tale și paharul împotriva firii. Am primit burete, ca să șterg zapisul păcatului tău. Am primit trestie, ca să scriu mântuirea neamului omenesc. Am adormit pe cruce și cu sulița am fost împuns în coastă pentru tine, cel adormit în Rai, și pentru Eva, cea luată din coasta ta. Coasta Mea a vindecat durerea din coasta ta; somnul Meu te-a scos din somnul cel din iad; sulița Mea a oprit sulița întoarsă împotriva ta. Acum deșteaptă-te, să mergem de aici! Te-a scos vrăjmașul din pământul Raiului. Eu te reașez nu doar în Rai, ci pe tron ceresc. Te-am oprit de la pomul cel închipuit al vieții, dar iată că Eu Însumi, Viața, M-am unit cu tine. Am rânduit să te păzească Heruvimii ca pe un rob, [acum] pun Heruvimii să se închine ție ca lui Dumnezeu. Gol fiind, te-ai ascuns de Dumnezeu, dar iată că L-ai ascuns în tine pe Dumnezeu întreg și gol. Ai îmbrăcat haina de piele a rușinii, dar Eu, Dumnezeu fiind, am îmbrăcat haina de sânge a trupului tău. Ridicați-vă deci, să plecăm de aici, din moarte la viață, din stricăciune la nestricăciune, din întuneric la lumina veșnică! Ridicați-vă să plecăm de aici, din suferință la alinare, din robie la eliberare, din temniță la Ierusalimul cel de sus, din legături spre dezlegare, din lipsuri spre desfătarea Raiului, din pământ la cer! Căci pentru aceasta am murit și am înviat, ca să și domnesc peste cei morți și peste cei vii[50]. Ridicați-vă, să plecăm de aici, căci Tatăl Meu Cel ceresc așteaptă oaia cea pierdută. Cele nouăzeci și nouă de oi, [care sunt] îngerii, îl așteaptă pe Adam cel împreună-rob cu ele să învieze, să se înalțe și să se întoarcă la Dumnezeu. Tron de Heruvimi i s-a gătit. Cei care-l poartă sunt gata și nu zăbovesc; cămara nunții a fost pregătită; bucatele sunt gata; corturile și locașurile veșnice sunt gata; comorile cu bunătăți s-au deschis, Împărăția cerurilor mai înainte de veci s-a gătit; cele pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, aceste bunătăți îl așteaptă pe om".

---

[50] *Cf. Romani* 14, 9.

Acestea și altele asemenea zicându-le Stăpânul, Adam cel unit în Hristos și Eva, împreună cu el, înviază odată cu El; și multe alte trupuri, adormite din veac în credință, au înviat, vestind învierea Stăpânului cea de a treia zi, pe care noi, credincioșii, să o întâmpinăm și să o privim cu bucurie și să ne îmbrățișăm, cu îngerii dănțuind, cu cele netrupești sărbătorind și, totodată, slăvind împreună pe Hristos, Care v-a înviat din stricăciune și v-a dăruit viață, ale Căruia sunt slava și puterea, împreună cu Părintele Său Cel fără de început și cu Preasfântul și Bunul și de viață Făcătorul Său Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

La Înviere

Cuvânt al celui între Sfinți Părintelui nostru Epifanie, episcopul Ciprului, la Sfânta Înviere a lui Hristos[51]

Doamne, binecuvântează!

Soarele dreptății a răsărit astăzi după trei zile și a luminat toată zidirea. Hristos Cel de trei zile și Cel mai dinainte de veac ca strugurele a rodit și a umplut lumea de veselie. Să vedem zorile cele ce nu înserează, să ne trezim astăzi înaintea zorilor și să ne umplem de lumina bucuriei. Porțile iadului au fost deschise de Hristos și morții ca din somn s-au trezit. A înviat Hristos, învierea celor căzuți, și pe Adam împreună cu Sine l-a ridicat. A înviat Hristos, Învierea tuturor, și a izbăvit-o pe Eva din blestem. A înviat Hristos, Învierea, și pe cele neîmpodobite până atunci, împodobindu-le, le-a făcut strălucitoare. S-a deșteptat Domnul ca din somn și pe toți vrăjmașii Săi, lovindu-i, i-a rușinat. A înviat și a dăruit bucurie la toată zidirea. A înviat și temnița iadului s-a golit. A înviat și a prefăcut stricăciunea firii în nestricăciune. A înviat Hristos și a așezat pe Adam în vrednicia cea dintru început a nemuririi. Orice făptură nouă în Hristos să se înnoiască prin înviere. Orice în Hristos [...][52] podoabă nouă, să ne împodobim noi, cei neîmpodobiți. Orice Biserică în Hristos este astăzi cer nou, cer mai frumos decât cerul văzut. Căci nu are în mijloc soare ce apune zilnic, ci Soare de Care rușinându-se [văzându-L] pe cruce, soarele acesta supus [Lui] a apus; Soare despre Care zice profetul: „Răsări-va Soarele dreptății pentru cei care se tem de Iisus Domnul"[53]; Soare prin Care Biserica s-a înveșmântat în haină pururea strălucitoare, despre Care zice Scriptura: „Soare a

[51] *PG* 43, 465-477.
[52] Lacună în textul original.
[53] *Maleahi* 3, 20.

ieşit pe pământ, iar Lot, în chipul Legii, a intrat în Ţoar, care se tâlcuieşte «micime»"[54]. Acesta este Soarele Care înţelepţeşte pe cele neînţelepte. Acest Soare a fost statornicit pe tăria credinţei noastre. Pentru Acest Soare al dreptăţii, adică pentru Hristos, Biserica s-a făcut cer, dar nu având lună care creşte şi apoi dispare, ci har pururea strălucitor; nu răsărind nişte stele rătăcitoare, ci înălţând aştri luminaţi prin apa botezului; nu nori aducători de ploaie, ci dascăli cuvântători de Dumnezeu având Biserica; care nu e întemeiată pe apele tulburi[55], ci se întemeiază pe sfintele învăţături; care nici nu trimite ninsoare, nici nu încântă pe oameni cu ciripitul păsărilor, ci cu glasurile învăţătorilor.

„Aceasta e ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm duhovniceşte şi să ne veselim cum se cuvine într-însa."[56] Sărbătoarea aceasta este pentru noi mai presus decât toate sărbătorile. Aceasta este sărbătoarea despre care Duhul Cel Sfânt porunceşte, zicând: „Tocmiţi sărbătoare cu ramuri umbroase şi ocrotitoare, până la coarnele altarului"[57]. Acesta este praznicul întregii lumi, pe care o reînnoieşte şi o mântuieşte. Praznicul acesta este vârf şi culme a tuturor praznicelor. Aceasta este ziua pe care a binecuvântat-o Domnul şi a sfinţit-o, pentru că în ea S-a odihnit de toate lucrurile Sale, săvârşind mântuirea celor pământeşti şi a celor de dedesubt. În ea a făcut să înceteze ceremoniile şi jocurile idolilor şi ale fiarelor sălbatice; în ea a făcut să înceteze puterea tuturor potrivnicilor. În aceasta a făcut să înceteze sărbătorile şi adunările diavoleşti; în aceasta a făcut să înceteze sacrificiile şi duhorile sângeroaselor jertfe idoleşti; în aceasta a făcut să înceteze rătăcirea păgânătăţii şi stăpânirea tiranului şi boldul morţii din popor. În aceasta a făcut să înceteze, totodată, jertfele şi ceremoniile de la-nceput de lună; în aceasta a statornicit creaţiei legi şi hotare noi; în aceasta a făcut să înceteze Paştele Legii şi al iudeilor; în aceasta a plinit toată prefigurarea, umbra şi profeţia.

Paştele nostru, Paştele Cel adevărat, Hristos, S-a jertfit şi orice făptură este nouă în Hristos[58], orice credinţă este nouă în

[54] *Cf. Facerea* 19, 20-23.
[55] *Cf. Facerea* 1, 1-9.
[56] *Psalmul* 117, 24.
[57] *Psalmul* 117, 27.
[58] *Cf. 2 Corinteni* 5, 17.

Hristos; legi noi, nou e poporul lui Dumnezeu; nou, iar nu vechiul Israel; Paşte nou, tăiere-împrejur nouă şi duhovnicească; jertfă nouă şi nesângeroasă; Testament nou şi dumnezeiesc.

Înnoiţi-vă astăzi şi duh drept înnoiţi în inimile voastre, ca să primiţi tainele sărbătorii celei noi şi adevărate, să vă desfătaţi astăzi cu desfătare cu-adevărat cerească şi să plecaţi luminaţi de tainele care nu se învechesc ale noului Paşte, în locul celor prefigurate ale celui vechi, ca să înţelegeţi cât de mare este opoziţia şi deosebirea dintre Paştele iudeilor şi al nostru şi care este asemănarea dintre prefigurări și adevăr. Să începem Paştele învierii şi al vederii lui Hristos de la acestea:

Odinioară, Moise era trimis de Dumnezeu din muntele cel înalt, ca dătător de Lege pentru mântuirea poporului, după prefigurarea Legii. A fost trimis şi Domnul, dătătorul Legii şi Dumnezeu din Dumnezeu şi munte din muntele munţilor cereşti, cel al adevărului, spre mântuirea poporului nostru. Însă Moise i-a izbăvit de faraon şi de egipteni, pe când Hristos ne-a izbăvit de diavol şi demoni. Moise a ucis pe cel care asuprea un iudeu, îngropându-l în nisip, iar Hristos a dat morţii pe diavol, aruncându-l în adânc. A împăcat Moise pe cei doi fraţi ai săi care se luptau, a împăcat şi Hristos cele două popoare ale Sale, unind cele cereşti cu cele pământeşti. În primul caz, fiica faraonului, ducându-se să facă baie, a găsit pe Moise şi l-a luat, pe când Biserica – fiica lui Hristos –, botezându-se, Îl ia pe Hristos, nu de trei luni din coş, ca pe Moise, ci din mormânt de trei zile, în locul lui Moise. Acolo Israel a făcut Paştele în închipuire şi în noapte, dincoace sărbătorim Paştele la lumină şi la ziuă. Acolo spre seara zilei, aici spre seara veacurilor. Acolo erau unse cu sânge uşile de la intrare, aici inimile credincioşilor sunt pecetluite cu sângele lui Hristos. Acolo era jertfă de seară şi trecerea Mării Roşii în timpul nopţii, dincoace este mântuire şi Marea Roşie a botezului cea luminată, care aprinde focul Duhului; aici cu adevărat Duhul lui Dumnezeu Se poartă pe deasupra şi Se arată peste această apă în care e zdrobit capul răpitorului şi al căpeteniei mulţimilor demonice de răpitori ale diavolului. Acolo Moise cu botezul nopţii izbăveşte pe Israel, acolo un nor învăluie poporul, iar pe poporul lui Hristos îl umbreşte puterea Celui Preaînalt. Acolo, după

izbăvirea poporului, Maria, sora lui Moise, a dănţuit, iar aici, fiind mântuit poporul cel dintre neamuri, Biserica lui Hristos sărbătoreşte cu toate Bisericile ei. Acolo Moise se ascunde după o simplă piatră, dincoace poporul află izbăvire lângă piatra credinţei. Acolo tablele Legii sunt sfărâmate, arătând trecerea şi învechirea Legii, iar aici dumnezeieştile legi se păstrează neştirbite. Acolo era ars un viţel ca ispăşire pentru popor, iar aici Mielul lui Dumnezeu Se jertfeşte pentru mântuirea poporului. Acolo piatra e lovită cu toiagul, iar aici Hristos-Piatra e împuns în coastă. Acolo iese apă din piatră, dincoace izvorăsc sânge şi apă din coasta făcătoare de viaţă. Aceia au primit din cer carne de prepeliţă[59], iar noi primim din înălţimi porumbelul Duhului. Aceia au mâncat mană stricăcioasă şi au murit, iar noi mâncăm Pâine spre viaţă veşnică.

Dar acelea, ca lucruri vechi şi în umbră, s-au învechit şi s-au sfârşit, pe când cele ale poporului nostru cresc şi înfloresc, rămânând de-a pururea. Aceasta este prefigurarea Paştelui nostru; aceasta este trecerea în umbră a faptelor Legii. Aşa să socoteşti cele ale sărbătorii; aşa să iei aminte la cele ale lui Moise şi ale profeţilor despre ziua aceasta, ca să fii încredinţat de înviere. Fiindcă toţi poartă vălul neîncrederii. Ai multe şi nenumărate prefigurări ale învierii din morţi şi ale revenirii la viaţă. Mărturie vrednică de crezare a acesteia este aducerea lui Isaac la junghiere. O prefigurare a acesteia este groapa lui Iosif în care a fost aruncat de fraţi, din care a ieşit viu. Prefigurare a acesteia este groapa lui Ieremia, de unde a ieşit îndată din stricăciune şi din noroi. Chip al învierii lui Hristos este chitul lui Iona, din care a plecat după trei zile. Ai şi altă prefigurare a temniţei iadului, anume temniţa lui Iosif, în care l-a închis femeia desfrânată, adică sinagoga, din care a ieşit teafăr după trei ani, ca şi Hristos după trei zile din morţi. Alături de acestea, şi Daniel înfăţişează groapa leilor ca simbol al mormântului Mântuitorului, din care Iisus a ieşit viu, eliberat din iad şi de la moarte ca dintre lei. Prin acestea să-i combaţi pe iudei; prin acestea să-i mustri pe ei; în acest fel să aperi pătimirea lui Hristos şi învierea. Aceste arme de

---

[59] *Cf. Ieşirea* 16, 13.

luptă îți oferă astăzi cuvântul rostit, încă și aceste taine te învață praznicul.

Apoi, ce urmează după acestea? Doar noi sărbătorim, sau ne vom îngriji și de aproapele? Să prăznuim noi, sau și despre alții să fie cuvântul nostru? E necesar ca praznicul nostru să însemne cumva un suspin comun, bineprimit și plăcut al Bisericii către Dumnezeu și să ne aducem aminte de frații noștri aflați în nevoi, de cei care se nevoiesc prin pustiuri, care sunt chiar dintre noi. Să fim alături de cei robiți; să suferim alături de cei care suferă nevoința, căci, dacă un mădular suferă, suferă toate mădularele. Așadar, să suferim alături de frații noștri, de mădularele noastre: unii prin bani, alții prin cuvinte și alții prin faceri de bine, dar toți prin rugăciunea adresată lui Dumnezeu pentru ei. Vă chem astăzi la solie comună către Dumnezeu, căci și slujirea ne este comună. Vă chem la rugăciune comună, căci și pedeapsa este comună. Să ascultăm pe cel care zice: „Rugați-vă unii pentru alții ca să vă vindecați!"[60] Să ascultăm pe Hristos, Care zice că, de se vor uni doi sau trei în rugăciune, orice vor cere, le va fi lor. Mare armă este, fraților, rugăciunea Bisericii! Mare zid de apărare este, fraților, rugăciunea într-un glas către Dumnezeu, și mai ales cea a poporului credincios din robie! Nimeni nu va îndrăzni să spună că Dumnezeu nu pleacă urechea la cei păcătoși. El primește mai mult rugăciunea celor smeriți, dar mai ales a celor prigoniți din pricina numelui Său, biciuiți, închiși, chinuiți, ocărâți de dușmani și care nu se leapădă de credința în Hristos. Dintre aceștia, se află în poporul nostru aici de față mulți care au devenit mărturisitori ai lui Hristos și care sunt auziți îndată de El. Mare armă este, fraților, rugăciunea lor, căci pe ei toți îi prețuiește Hristos, Cel pentru Care în fiecare zi sunt în primejdie.

Deci noi, având încredere în rugăciunile acestora și privind la îndrăzneala lor către Dumnezeu, să ne rugăm împreună cu stăruință pentru frații noștri aflați în nevoi, pentru că adesea iubirea de oameni cea împărătească dăruiește, în zi de sărbătoare, răscumpărare și iertare pentru cei osândiți. Și iarăși zic, fraților, că mare este rugăciunea Bisericii, și mai ales credința celui din

60 Iacov 5, 16.

robie. Căci și un împărat respectă adesea rugămintea poporului și dăruiește pe cei condamnați mulțimii care îi cere.

Prin urmare, chemăm stăruitor dragostea voastră ca să vă aduceți aminte de frații noștri din nevoi și în acea clipă cu totul înfricoșătoare în care vom primi în mâinile noastre mărgăritarul neprețuit al Trupului lui Hristos. Astfel să ne rugăm cu stăruință pentru frații noștri și să zicem către Hristos: Însuți Unule, Bunule Dumnezeu de atunci și de acum și Stăpâne iubitor de oameni, Care prin Paște ai eliberat pe Israel din robia Egiptului și prin sângele mielului i-ai dăruit libertate, Însuți și acum, prin preacuratul Tău trup și prin cinstitul Tău sânge, dă lumii Tale eliberarea din robia amarnică! Cel care ai primit plângerea femeii desfrânate, primește astăzi și Biserica Ta și suspinul din robie! Cel care ai primit rugămintea tâlharului credincios, primește rugăciunea poporului Tău credincios! Cel care ai primit pocăința și suspinul lui Petru, primește și plângerea noastră, a celor sărmani! Cel care n-ai trecut cu vederea lacrimile cananeencei, primește și o mică Biserică ce vine ca solie pentru o mare robie și care strigă astăzi către Tine, Dumnezeule, zicând: Dumnezeule, Care ai înviat a treia zi din morți, ridică poporul Tău cel credincios dintre dușmani! Cel care ai trezit pe Adam dintre cei morți, ridică și cornul mântuirii creștinilor! Însuți Cel de atunci și de acum, Dumnezeule, Care ai luat chip de rob, răscumpără din robie poporul Tău cel smerit! Cel care ai binevoit să fii prunc pentru noi, mântuiește de sabie mulțimea pruncilor noștri! Însuți Dumnezeule, Care ai pribegit atunci cu Maica Ta în Egipt, cheamă maicile și pruncii din depărtata pribegie! Tu, Cel vândut de bunăvoie pentru mulți, oprește vinderea poporului din Biserici! Cel care pentru noi ai primit batjocurile și biciuirile lui Pilat peste spate și pentru noi ai ostenit [pe drumul Golgotei], încetează truda și necazurile poporului Tău! Cel care ai strigat pe cruce: „Mi-e sete!", înrourează sufletele care cumplit au însetat și au flămânzit! Cel osândit de către cei fărădelege la un loc cu cei fărădelege, eliberează-ne și pe noi de sfatul celor fărădelege! Cel dezbrăcat ca un răufăcător de către cei care fac fărădelege, Însuți Tu, Stăpâne, Cel legat de cei nelegiuiți, dezleagă din legături pe cei înlănțuiți! Cel care ai alinat jalea și plânsul neprihănitei Tale

Maici lângă cruce, Tu Cel care ai strigat atunci femeilor mironosițe: „Bucurați-vă!”, Însuți și acum strigă Bisericilor Tale: „Bucurați-vă”! Cel țintuit de mâini și de picioare cu cinstitele piroane, dezleagă mâinile și picioarele popoarelor încătușate în lanțuri de fier!

Da, Stăpâne, Iubitorule de oameni, Care ai zis: „Întristat este sufletul Meu de moarte”[61], izbăvește poporul Tău de întristare și de moarte! Tu, Cel împuns cu sulița în coastă, zdrobește sulițele vrăjmașilor cu mâna Ta cea puternică și pomenește, Stăpâne, poporul Tău ca pe tâlharul Tău cel credincios! Cel care Ți-ai vărsat neprihănitul sânge pentru noi, încetează vărsarea sângelui nostru! Mântuiește poporul Tău, Stăpâne; cruță moștenirea Ta! Deșteaptă-Te! Pentru ce dormi, Doamne? De ce ai îndurare față de dușmani? De ce întorci fața Ta de la noi? „Deșteaptă-Te și nu ne lepăda până în sfârșit!”[62] Nu-Ți întoarce cu totul privirea!

Adu-Ți aminte de crucea Ta, adu-Ți aminte de poporul Tău, adu-Ți aminte de îndurările Tale! Stăpâne, Tu Cel ispitit de bunăvoie pentru noi după patruzeci de zile, adu-Ți aminte de popoarele Tale ispitite în locuri pustii și neumblate și fără apă[63]! Adu-Ți aminte de cei care sunt cu noi și mai înainte de noi, Bunule, Iubitorule de oameni! Ajută-le lor, întâmpină-i pe ei, cercetează-i pe ei acum, pentru că sunt vrednici de milă mai mult decât toți, smeriți față de toți câți sunt pe pământ, părăsiți de către oameni în pustiuri; ei care au fost alungați departe de mâna Ta și au fost aspru pedepsiți de urgia Ta și au fost greu mustrați cu mânia Ta, care, mai înainte de moarte, ca niște morți au fost lepădați de oameni și au fost osândiți să șadă la un loc cu fiarele sălbatice, al căror trai nimeni nu-l vede, decât numai ochiul Tău neadormit; a căror nevoie, Tu, Stăpâne, o cunoști și nimeni altul [...][64] în veac; prin care acum sunt îndepărtați și alungați la capătul lumii, lipsiți acum de Biserici, neștiind ziua sărbătorilor.

Stăpâne, ai puțină milă de ei! Căci nu cer multă. Întâmpină-i pe ei, Dumnezeule, Cel care îi pedepsești pe ei! Întâmpină-i pe

[61] *Matei* 26, 38.
[62] *Psalmul* 43, 25.
[63] *Cf. Psalmul* 62, 3.
[64] Lacună în textul original.

copiii Tăi, că și ei au fost cândva copiii Tăi; și ei erau cândva creștini și turma Ta și mădularele Tale; și ei primeau cândva trupul Tău cel fără de prihană, iar acum primesc trupuri necuvântătoare. De aceea, Stăpâne, întoarce iar privirea Ta spre ei cu mila și îndurările Tale! Vezi traiul lor, al celor vrednici de milă, și arată-le iubire de oameni! Vezi goliciunea și dă izbăvirea! Vezi pustiul adânc și fă milostivire! Și, deși pe drept i-ai pedepsit, totuși tămăduiește-i! Și, deși i-ai îndepărtat așa cum meritau, primește-i totuși înapoi! I-ai bătut, mângâie-i; i-ai îndepărtat, răscumpără-i! Și, dacă adesea am păcătuit, totuși adu-Ți aminte iarăși de noi și lasă-Te iarăși înduplecat de rugăciunea noastră și, mai ales, de cei din pustiuri și din munți și din peșteri și de frații noștri creștini din toate locurile neumblate ale pământului, de popoarele Tale! Căci, în timp ce noi stăm în biserici cu cei credincioși, ei [stau] în pustiuri cu dușmanii; și-n timp ce noi strălucim în sărbători, ei se găsesc în mare întuneric. Mare este nefericirea lor, mare deznădejdea lor, îngrozitoare rana lor; amară este nenorocirea lor, de nedescris este pieirea lor, mare le este boldul morții, cumplită e, Stăpâne, tragedia lor! Nu-i mai lăsa afară[65], ci primește-i cu certare și cu iubirea Ta de oameni, ca să nu se fălească iudeii până în sfârșit, ca nu cumva să zică neamurile despre noi: „Unde este Dumnezeul lor?"[66] Unde e Hristosul lor? Unde este Crucea lor? Unde e nădejdea lor? Unde e credința creștinilor? Ca să nu zică acestea, degrabă vor vedea peste noi milele Tale. „Degrabă să ne întâmpine pe noi, Doamne, îndurările Tale, că am sărăcit foarte"[67], că am fost smeriți foarte, că am fost micșorați foarte. „Să intre înaintea Ta suspinul celor ferecați."[68] Te vor ruga lacrimile pruncilor nevinovați, ale celor uciși. Te va implora bocetul maicilor rămase fără copii. Zicând acestea, noi ne rugăm, nu ne luptăm, Stăpâne! Ne rugăm, dar nu ne căutăm îndreptățire înaintea Ta. Ne rugăm fiindcă suntem ocărâți de cei fărădelege și suntem asupriți de către păgâni. Nu

---

65 „Afară" semnifică lumea păgână, viața trăită în afara Bisericii lui Hristos; *cf.* 1 *Corinteni* 5, 12.
66 *Psalmul* 113, 10.
67 *Psalmul* 78, 8.
68 *Psalmul* 78, 11.

ne luptăm, ci mărturisim. Plângem fiindcă și ceilalți sunt în primejdie. Și, deși păcătoși, totuși suntem creștini; deși neînsemnați, totuși suntem poporul credinței Tale; deși nevrednici de iubirea Ta de oameni, totuși suntem oi ale Bisericii Tale adunate laolaltă.

Această rugăciune Îți aducem Ție, cu prilejul Învierii celei de a treia zi, noi, cei sărmani, pentru robia în care este mult popor; noi, preoți și popor, tineri și fecioare, bătrâne cu tinere, prunci cu maici, toată suflarea celor care cred în Tine, pe care izbăvește-ne pe toți de toată primejdia pusă asupra noastră și fă-ne pe noi vrednici de Împărăția Ta, cu harul și cu iubirea de oameni ale Unuia-Născut Fiului Tău și Stăpânului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, împreună cu Preasfântul și de viață Făcătorul Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

La Înălțare

Al celui între sfinți Părintelui nostru Epifanie, episcopul Ciprului, la Înălțarea Domnului nostru Iisus Hristos[69]

Binecuvântat este Dumnezeu!

Capul a fost rânduit ca podoabă a trupului, iar sărbătoarea de astăzi, podoaba sărbătorilor. Cum adică? Prăznuim Înălțarea lui Hristos cu trupul ca plinătate a praznicelor împărătești. Căci, precum capul este luminos la înfățișare, tot așa și sărbătoarea de astăzi reflectă frumusețea harului dumnezeiesc, deși mulți neștiutori socotesc mai puțin însemnată mărimea acesteia. Și, dacă vreți să aflați, îndreptați-vă cu răbdare cugetul la mine. Vă rog să participați doar prin rugăciuni; potoliți răsuflările ca de plumb și liniștiți valurile de vorbărie; și luați aminte cu atenția îndreptată către mine! Căci, după cum spune înțeleptul Solomon, cuvintele înțelepților se ascultă în liniște.

Prin urmare, cea dintâi sărbătoare este înfricoșătoarea și minunata Naștere a lui Hristos după trup. Căci cum să nu fie minunată coborârea, ba, mai mult, împreună-coborârea lui Dumnezeu din ceruri la noi? Fiindcă Stăpânul tuturor a socotit lucru vrednic să ia chip de rob și Cel care cuprinde toate să aibă o maică modestă.

A doua sărbătoare este cea a Arătării Domnului, care ne oferă o priveliște cu mult mai solemnă decât prima. Căci, dacă la primul praznic o stea Îl făcea cunoscut pe Dumnezeu-Cuvântul născut, în schimb, la cea de-a doua sărbătoare Ioan striga: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii”[70]. Iar Tatăl, dând glas din ceruri, întărea mărturia despre Cel botezat: „Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit”[71]. Însă nici atunci

---

[69] *PG* 43, 477-485.

[70] *Ioan* 1, 29.

[71] *Matei* 3, 17.

bucuria cea cumpătată nu era deplină, de vreme ce trupul muritor nu primise încă nemurirea prin înviere.

A treia sărbătoare, Învierea după pătimirea cea mântuitoare, dă viață atât celor luminați prin botezul sângelui Său, cât și celor născuți din nou prin apă și prin Duhul Sfânt. Prin acestea și lumea căzută a înviat-o și pe Adam cel odinioară căzut l-a făcut vrednic de viață veșnică. Prin lemn a cules Adam moarte; prin lemnul crucii se dăruiește lumii viață. Iar aceasta era socotită mai aleasă decât sărbătorile de dinainte, fiindcă în ea moartea [lui Hristos] a răpus moartea prin moarte și a adus viață nemuritoare pentru cei supuși morții. Însă nici aceasta nu avea deplinătatea bucuriei, ținând pe pământ pe Cel înviat. Și Cincizecimea, în care li se dădea Apostolilor Duh Sfânt, aduce bucurie multă și mai presus de cuvânt; dar astăzi, în ziua Înălțării, toate s-au umplut de desfătare în tot chipul. Deschizând cerurile cele dătătoare de lumină și urcând văzduhul cel străveziu, ridicând pe cel de pe pământ înspre bolțile cerești și îndemnând toate firile îngerilor la bucurie nesfârșită, Hristos ne-a dezvăluit o priveliște străină, [adică] trupul nostru înălțat pe tron împărătesc.

Unde sunt cei care se ocupă de cursele de cai și cei încântați de iuțimea călăreților? Haideți, vedeți o cursă preaslăvită: pe Creatorul lumii trăgând povară omenească, nu înaintând anevoios pe pământ, ci străbătând în chip nemaivăzut cărările văzduhului și zorindu-Se să atingă borna cerească și întrecându-l pe Veliar, pe care-l răstoarnă cu putere!

Însă copiii iudeilor, care ascultau cu pizmă adevărul că Hristos S-a înălțat la ceruri, vrând ei să umbrească preaslăvita minune a Soarelui dreptății, amintesc de Ilie[72], zicând: „Ce vă făliți atâta, creștinilor: că S-a înălțat Hristos, după cum grăiți? Căci și Ilie, om fiind, s-a înălțat la ceruri, învrednicindu-se de aceeași slavă". Către aceștia vom grăi cu încredere: „De ce, iudeilor, despuiați ca niște orbi cărțile sfinte și nu vedeți cu de-amănuntul cele scrise în ele? De ce citiți și nu pricepeți? Căci ce spune dumnezeiasca Scriptură? «Și cu cutremur a fost înălțat Ilie ca la cer.»[73] Însă «ca la cer» are un înțeles nedeslușit, pe când «la

[72] Joc de cuvinte: Ἥλιος („soare") și Ἠλίας (Ilie).
[73] *4 Regi* 2, 11.

cer» arată adevărul lămurit. Pentru că nici Ilie, nici altcineva nu a urcat la cer, decât numai Cel care a coborât din cer, Fiul lui Dumnezeu Unul-Născut, Însuşi Cel care, întărind toate cele despre Sine, zice: «Nimeni nu a urcat la cer, decât numai Cel care a coborât din cer, Fiul Omului care este în cer»[74]; Păstorul cel bun, Care, lăsând cele nouăzeci şi nouă de oi ale îngerilor pe munţii cereşti şi găsind oaia cea pierdută şi, din dragoste faţă de oameni, ducând-o pe umeri şi purtând-o spre limanul ceresc şi aducând-o în dar propriului Său Părinte, grăieşte: «Tată, am găsit oaia cea pierdută, pe care a amăgit-o prin vicleşuguri şarpele cel viclean şi i-a arătat cărări greşite şi a întinat curăţia cunoştinţei de Dumnezeu cu noroiul închinării la idoli. Aşadar, zărind-o sufocată în mocirla vieţii, degrabă am tras-o afară cu dreapta dumnezeirii Mele şi am spălat-o în repejunile Iordanului cu milostivirea îndurărilor [Mele] şi, ungând-o cu buna mireasmă a Sfântului Meu Duh, M-am înfățișat acum prin înviere, punându-Ţi înainte, vrednică de dumnezeirea Ta, deși străină de ea, oaia cea cuvântătoare»”.

Astăzi diavolul își plânge înfrângerea văzând trupul nostru ridicat la ceruri; astăzi păcatul s-a împrăştiat ca fumul prin înălţarea lui Iisus Hristos; astăzi diavolul se tânguieşte, zicând: „Ce voi face, bietul de mine? Răpind de la mine toate cele din veac asemeni unui șoim ager, m-a lăsat singur și, de pretutindeni bătând din aripi, m-a aruncat la pământ. M-a amăgit Fiul Mariei. Nu știam că Dumnezeu Se ascunde în trup de om. Îl vedeam purtând trup de om și, socotindu-L un simplu om, am pornit iudeii împotriva Lui; și cele pe care nu îndrăzneam să le înfăptuiesc prin mine însumi, acestea le-am lucrat prin iudei. Am găsit nenumăraţi martori mincinoși, am născocit tot felul de învinuiri împotriva Lui; i-am dat să bea din trestie și burete; cu spini am încununat capul Lui, cu pălmuiri L-am batjocorit, în cuie L-am pironit pe Cruce; aruncându-L, în sfârșit, la moarte, sărbătoream ca un învingător împreună cu iudeii. Dar, văzându-L că S-a ridicat a treia zi după cum a zis mai înainte, m-am prăbușit ca și cum aş fi primit dintr-o dată un pumnal în inimă; văzându-L că mănâncă și bea, eu Îi pregăteam iarăși altă cruce. Însă, pe când

[74] *Ioan* 3, 13.

unelteam acestea împotriva Lui, Îl văd urcând cu slavă la cer, de unde eu am căzut cu rușine. De aceea striga de multă vreme și psalmistul, zicând: «Toate neamurile, bateți din palme! Strigați lui Dumnezeu cu glas de bucurie, că este Domn preaînalt, Împărat înfricoșător, mare peste tot pământul»[75]. Și iarăși: «S-a suit Dumnezeu în strigăt mare, Domnul în glas de trâmbiță»[76]. Vreau să Îl urmăresc și ca plumbul mă duc în jos. Vreau să pun mâna pe El și în chip nevăzut mi se leagă mâinile. Ce voi face, bietul de mine? M-a alungat de pretutindeni. M-a zvârlit din ceruri jos, la pământ, ca pe o piatră foarte mică. Căzând pe pământ, am vrut să mă ascund în ape. Și, găsindu-mă ascuns în repejunile Iordanului în chip de balaur, prinzându-mă, m-a biciuit. Vreau ca măcar pământul să-l stăpânesc și toți, aidoma unor străjeri ai pășunii Stăpânului, strigă împotriva mea: «Al Domnului este pământul și plinirea lui, lumea și toți cei care locuiesc într-însa!»[77]"

Cutremurul a arătat că al Domnului este pământul. Căci pământul, nepurtând numele Domnului, era zdruncinat de cutremur cumplit, fiind pedepsit din pricina neorânduielii fiilor săi, ca o gură care, deschizând surpări împotriva stihiilor, striga de durere mare și ascunsă; și, ca să-i cruțe pe cei care au păcătuit, se ruga precum o maică pentru pruncii [săi]. Cine va spune puterile Domului? [Cine] va aduce toate laudele Lui care pot fi auzite[78]? Ale Domnului sunt pământul și plinirea lui. Căci Hristos Și-a luat asupră-Și trupul cel plăsmuit din pământ și l-a așezat în ceruri.

Diavolul vine căutând să întineze prin necuviință. Dar tu, având neadormit ochiul sufletului ca un paznic, să nu îngădui tâlharului să-ți sfâșie ochiul minții, pentru ca, îndrăznind, să zici către el: „Nu mă fac trădător al avuției Stăpânului, diavole! Căci al Domnului este pământul și Biserica lui Hristos, care este cultivată mereu sub ploaia cerească și care aduce lui Hristos rod nepieritor de treizeci de ori, de șaizeci de ori și însutit[79]".

„A ieșit", zice [Scriptura], „semănătorul să semene. Și una a căzut pe drum", cea care este rătăcirea cea păgânească. Și au

[75] *Psalmul* 46, 1-2.
[76] *Psalmul* 46, 5.
[77] *Psalmul* 23, 1.
[78] *Cf. Psalmul* 105, 2.
[79] *Cf. Marcu* 4, 20.

venit păsările, răpitorii cei iuți ai demonilor, și au mâncat-o. „Alta a căzut pe pietre", adică voința împietrită a iudeilor, și îndată a răsărit vlăstarul nestatorniciei și al nelegiuirii. Căci așa este felul iudeilor. Fiindcă în pustiu, primind ei Legea, grăiau către Moise: „Toate câte le-a zis Dumnezeu, noi le vom face și le vom asculta"[80]. Și cei care făgăduiau acestea se închinau la un vițel neînsuflețit și îl preferau pe cel fără de viață în locul Dumnezeului Celui viu. „Alta a căzut între spini", adică ereziile înțepătoare și blasfematoare, cele care zi de zi înăbușă sămânța cucerniciei. „Alta a căzut pe pământul cel bun", Biserica lui Hristos cea roditoare, care dă rod de treizeci de ori și de șaizeci de ori și însutit. De treizeci de ori, jugul cumpătării! De șaizeci de ori, [rodul] îngereștii feciorii! Însutit, cel al dreptății dumnezeiești și al curăției și al îndrăznelii martirilor! Căci vestitorii credinței celei bune, binevestind tuturor venirea Domnului la sfârșitul lumii, spuneau: „Astfel va și veni, precum L-ați văzut înălțându-Se"[81]. Căci s-au arătat „doi bărbați în veșminte albe"[82]. Doi, ca să fie crezut adevărul; bărbați, ca spre bărbăție să fie întăriți ucenicii; înveșmântați în alb, ca să lumineze mințile celor care îi ascultau. Așadar, ce vesteau cei care s-au arătat? „Bărbați israeliți, de ce ați rămas privind la cer?" De ce vă ațintiți ochii spre cer? Mai bine, căutând la Făcătorul cerului, slăviți măreția Celui care S-a înălțat și minunați-vă de coborârea Lui din dragoste pentru om, că, unind întru Sine omul pământesc, l-a proclamat cetățean ceresc și l-a așezat locuitor al cerului. Vai, unde l-a ridicat pe cel de jos! „De ce ați rămas privind la cer? Astfel va veni." Așa! Cum? Purtând trupul nostru, arătând rana făcută de suliță, ca să vadă și iudeii pe Cine au împuns. Iar noi să ne învrednicim a privi cu încredere chipul Lui și să dobândim bunurile făgăduite, cu harul și cu iubirea de oameni ale Domnului nostru Iisus Hristos, împreună cu Care, Tatălui și Sfântului Duh slavă, putere, cinste, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

---

[80] *Ieșirea* 24, 7.
[81] *Faptele* 1, 11.
[82] *Faptele* 1, 10.

LA SFÂNTA FECIOARĂ MARIA

Cuvânt de laudă al celui între sfinți Părintelui nostru Epifanie, episcopul cetății Constantia din Cipru, la Sfânta Născătoare de Dumnezeu[83]

Scânteierile strălucitoare ale Născătoarei de Dumnezeu, raze înfricoșătoare și puteri de nepătruns, taină a cerului și a întregului pământ, minune și jertfă de împăcare, zugrăvindu-le neînsemnatul de mine spre o înțelegere mai lămurită, m-a cuprins, iubiților, cutremur și frică mare și cumplită, căci tresaltă înlăuntrul inimii mele gândul la această însemnată pomenire, când încerc să cuprind minunea preaînaltei priveliști. Fiindcă pomenirea înfricoșătoarei priveliști, cutremurându-mi sufletul și înspăimântându-mi inima, nu m-a urmărit doar puțin, ci m-a răscolit puternic. Fiindcă îmi copleșește cugetul pomenirea preamăritei priveliști, ca a unei taine nepătrunse, care nu poate fi spusă. Cine este în stare să exprime o astfel de taină? Ce fel de gură poate să o rostească sau ce fel de limbă să o grăiască? A rămas ascunsă, nu poate fi spusă. Dar acum voi îndrăzni să vorbesc despre unica Născătoare de Dumnezeu, pe cât sunt în stare; și iarăși mă înfricoșez. Nu am cuvinte ca să spun cu vrednicie lucruri atât de mari. Că sunt gângav și fără glas și fără cuvinte, ca să zic așa, față de cea cu nume mare și sfântă, cea fără de nuntă și de Dumnezeu Născătoarea Maria, Maica Domnului, despre care nu va grăi cu ușurință limba oamenilor. Căci este șovăielnică în privința acesteia și fără îndrăzneală limba, neputând a vorbi după vrednicie. Că aceasta până și Puterile cerurilor le-a umplut de uimire. Au încremenit toți: Îngeri, Arhangheli, Începătorii, Stăpânii, Tronuri, Domnii, Heruvimi și Serafimi și toată oștirea îngerilor, fiind cuprinși de frică și cutremur cumplit. Că au zărit pe

[83] PG 43, 485-501.

pământ, înlăuntrul ei, pe Cel din ceruri și s-au spăimântat. Au văzut Fecioara ca tron și cer și au fost cuprinși de frică, zărind pe Cel fără de început că a șezut de pe tron heruvimic în pântece feciorelnic.

O, rădăcină fericită! De unde a odrăslit aceasta? Despre dânsa profetul Isaia glăsuiește ca o rândunică, strigând cu limbă de foc: „Se va ridica o mlădiță din rădăcina lui Iesei și floare va crește din rădăcină și Se va odihni peste ea Duhul înfricoșătorului Dumnezeu”[84].

Iar din rădăcina lui Iesei [s-a ridicat] împăratul David și din seminția împăratului David Sfânta Fecioară, fiica cea sfântă a sfinților soți, ai cărei părinți sunt Ioachim și Ana, cei care au bineplăcut lui Dumnezeu în viața lor, care au și odrăslit un astfel de rod, pe Sfânta Fecioară Maria, templu și Maică a lui Dumnezeu. Ioachim și Ana și Maria, cei trei au slujit Treimii negreșit. Căci Ioachim se tâlcuiește „pregătirea Domnului”, fiindcă din el a fost pregătită Fecioara ca templu al Domnului. Iar Ana, la rându-i, se tâlcuiește „har”, fiindcă har au luat Ioachim și Ana ca să odrăslească un astfel de rod prin rugăciune, dobândind pe Sfânta Fecioară. Căci Ioachim se ruga pe munte, iar Ana în grădina ei. Și Ana, primind în pântece, a născut cer și tron heruvimic, pe Sfânta Copilă Maria. Căci aceasta se descoperă ca [fiind] cer și templu și tron. Maria se tâlcuiește „doamnă”, dar și „nădejde”. Fiindcă a născut Domn, pe Hristos, nădejdea întregii lumi. Maria se tâlcuiește, de asemenea, „smirna mării”: „smirnă” îi zice, cum socotesc și eu, din cauza nemuririi, fiindcă trebuia să nască Mărgăritarul nemuritor în mare, adică în lume. „Mare” îi zice lumii întregi, căreia Fecioara i-a dăruit liniște, născând pe limanul Hristos. Prin urmare, fericitul nume al copilei vrednice de laudă, Maria, se mai tâlcuiește și „cea luminată”, cea care a fost luminată de Fiul lui Dumnezeu și i-a luminat până la marginile pământului pe cei care au crezut în Treime. Căci este mireasă a Treimii Sfânta Copilă Născătoare de Dumnezeu Maria, comoara cea cu totul de nedescris a rânduielii divine, către care a zis Gavriil: „Bucură-te, cea plină de har, Domnul este cu tine!”[85]

---

[84] *Isaia* 11, 1-2.

[85] *Luca* 1, 28: forma κεχαριτωμένη („cea plină de har”), un participiu pasiv ale cărui traducere și interpretare diferă din punct de vedere interconfesional. Catolicii invocă

Gavriil i-a dat de știre și Tatăl a trimis ca arvună din ceruri pe Duhul Cel Sfânt, Care, pentru Fiul Cel Unul-Născut, a venit peste Fecioara, Mireasa cerească, pe care Tatăl a iubit-o, în care Fiul S-a sălășluit, pe care Duhul Sfânt a îndrăgit-o. Căci aceasta este mireasă și cămară din care a ieșit Mirele Hristos; veșmântul feciorelnic, după cântarea profetului David: „În soare Și-a pus locașul Său și El este ca un mire care iese din cămara sa"[86].

O, dorire curată a Mirelui! La cea deopotrivă-slujnică, mireasă și maică este trimis Gavriil. Oaspete al Fecioarei s-a făcut, aprinzând la un loc tămâia din cer și de pe pământ. Pe aceasta au zugrăvit-o profeții în chip lămurit, vestind rânduiala nunții: cum Fecioara s-a descoperit ca mireasă cerească și maică, luând ca dar de nuntă pe Duhul Sfânt, iar ca zestre cerul și raiul.

Așadar, căuta Fecioara să vadă pe Cel după care tânjea și zicea: „Unde este Mirele la a Cărui frumusețe tânjesc? Unde este frumusețea mai strălucitoare decât soarele? Unde este slava cea necuprinsă în cuvinte a frumuseții depline? Unde este lumina cea nestinsă pe care o caut cu jind?" Unde este soarele care caută raza? Unde este lira Heruvimilor? Unde este ochiul cel neadormit al Serafimilor, Hristos? Unde este închinarea îngerilor pe care a făcut-o cunoscută Gavriil? Unde este unicul Fiu Unul-Născut al unicului Tată, la Care jinduind Fecioara și pe Care îndrăgindu-L și căutându-L, Îl îmbrățișează? Către aceasta zice Gavriil: „Bucură-te, cea plină de har!" Nesfârșit este harul Sfintei Fecioare! „Bucură-te, cea plină de har", cea împodobită cu multe virtuți, Fecioară care porți Lumina cea nestinsă și mai strălucitoare decât soarele! „Bucură-te, cea plină de har", momeala din undița cea nematerialnică, fiindcă în undița ta este dumnezeirea! „Bucură-te, cea plină de har", chivotul cel cugetător al slavei! „Bucură-te, cea plină de har", năstrapa cea de aur, care are mana cerească!

---

gratia plena în sprijinul teoriei meritelor prisositoare: Sfânta Fecioară a primit harul divin și, posedându-l în întregime, îl distribuie creștinilor care nu au satisfăcut pe deplin dreptatea divină. Așa cum remarca J. Pelikan, fost luteran convertit la ortodoxie, protestanții au căutat să dea o altă traducere, prin care să își justifice propria învățătură: „Bucură-te, ceea ce ești mult privilegiată", de unde: „cea predestinată", prin rădăcina χάρις înțelegând „privilegiu, favoare a mărinimiei lui Dumnezeu" (J. PELIKAN, *Fecioara Maria de-a lungul secolelor* ..., pp. 21-22).

86 *Psalmul* 18, 4-5.

„Bucură-te, cea plină de har”, care saturi pe cei însetați cu dulceața izvorului celui veșnic! „Bucură-te, cea plină de har”, mare cugetătoare, care porți pe mărgăritarul ceresc, Hristos! „Bucură-te, cea plină de har”, cer strălucitor, care porți pe Dumnezeu Cel necuprins în ceruri! „Bucură-te, cea plină de har”, care luminezi tronul heruvimic al dumnezeirii! „Bucură-te, cea plină de har”, care porți bolta cerului și pe Dumnezeu Cel necuprins, în tine cuprins, și Care nu poate fi cuprins! „Bucură-te, cea plină de har”, nor în chip de stâlp de foc, care porți pe Dumnezeu Cel care a călăuzit poporul în pustie!

Ce să zic? Și ce să grăiesc? Cum să fericesc întreaga slavă? Fiindcă, în afară de Dumnezeu, numai [aceasta] este mai presus de toate. Căci a răsărit mai frumoasă decât Heruvimii și decât Serafimii și decât toată oștirea îngerească și pentru ea nu va fi de ajuns vreo limbă din cer și de pe pământ, poate nici măcar a îngerilor. Că și aceștia i-au adus cântare și laudă și cinstire și slavă, însă nici așa nu au izbutit să vorbească cu vrednicie. Se bucurau îngerii ca singurii care Îl poartă pe Unul-Dumnezeu, dar mai presus de aceștia a răsărit Fecioara, primind în pântece pe Dumnezeu Cel din cer, pe pământ, ca astfel să coboare oștirile îngerilor pe pământ cu oamenii. Fiindcă aceasta a răsărit ca mijlocitoare între cer și pământ, unindu-le pe acestea. O fericită Fecioară, porumbel neprihănit, mireasă cerească Maria, cer și templu și tron al dumnezeirii, care porți pe Soarele care strălucește în cer și pe pământ, pe Hristos, norul luminos, care ai trimis din cer fulger prealuminat pe pământ, pe Hristos, norul ceresc, care ai coborât pe pământ tunetul Duhului Sfânt ascuns în tine însăți, care ai revărsat ploaia Duhului Sfânt peste tot pământul spre rodirea credinței!

„Bucură-te, cea plină de har”, poarta cerurilor despre care a strigat profetul, zicând: „Iată poarta care a fost închisă și nimeni nu va intra prin ea, nici nu va ieși, decât numai singur Domnul Dumnezeu. Și va rămâne închisă regelui, deoarece regele însuși va fi chemat și în el își vor pune nădejdea toate neamurile”[87].

Despre poarta aceasta profetul vorbește clar și lămurit și în *Cântări*, strigând: „Ești grădină încuiată, sora mea, mireasă; gră-

[87] *Iezechiel* 44, 2-3.

dină încuiată, izvor pecetluit"[88]. A rămas în feciorie Sfânta și vrednica de laudă Copilă Maria, norul luminos care poartă înlăuntru pe Dumnezeu Cuvântul; despre care zice Isaia cel cu mare glas: „Iată nor ușor, și va ajunge în Egipt"[89]; muntele cel nedespicat, care poartă piatra cea netedă, Hristos, despre care zice preaînțeleptul Daniel: „Piatră a fost desprinsă din munte nu de mâini"[90], adică Fecioara a născut fără de bărbat pe Piatra cea tare, Hristos; templul cel fără despărțitură, care poartă pe Piatra cerească, Hristos; norul ca de tunet, care a purtat fulgerul înlăuntru, luându-L în pântece. Și Sfânta Scriptură dă mărturie despre cuvântul meu, zicând: „Pântecele tău e snop de grâu încins cu crini"[91]. Ești pământul nelucrat care ai primit pe Cuvântul ca un bob de grâu și ai odrăslit recolta; cuptorul cugetător care porți focul și pâinea vieții; Sfânta Maică a Mântuitorului, care ai născut pe Cuvântul Tatălui întrupat din tine, cea despre care [a zis] Isaia: „Iată, Fecioara va lua în pântece și va naște Fiu și vor chema numele Lui Emanuel"[92].

O Sfântă Fecioară, Sfântă Maică a Domnului, Mireasă fericită a Treimii Celei nedespărțite, „fericită ești tu între femei", care ai născut pe pământ, ca prunc, pe Dumnezeu Creatorul tuturor! „Fericită ești tu între femei", singura de pe pământ care ai primit în pântece pe Dumnezeul Cel ceresc. „Fericită ești tu între femei", la ai cărei sâni a fost alăptat Cel care hrănește toate. „Fericită ești tu între femei", care ai născut acum pe Cel care, odinioară, a plăsmuit din lut pe Adam în Rai, Sfântă Născătoare de Dumnezeu, Fecioară Maria! Căci ești Născătoare de Dumnezeu, cea care ai născut pe Cuvântul întrupat din tine. Ești Născătoare de Dumnezeu, cea care ai luat în pântece pe Dumnezeu-Cuvântul în chip de rob. Ești Născătoare de Dumnezeu, căci, primind pe Dumnezeu Cuvântul întrupat, L-ai născut. Ești Născătoare de Dumnezeu, singura care ai născut pe singurul Fiu Unul-Născut al Tatălui. Nu ai născut un Dumnezeu vremelnic, ci

[88] *Cântarea Cântărilor* 4, 12.
[89] *Isaia* 19, 1.
[90] *Daniel* 2, 45.
[91] *Cântarea Cântărilor* 7, 3.
[92] *Isaia* 7, 14.

pe Dumnezeul Cel veșnic, Cel mai înainte de tine și decât toate, întrupat din tine; oaia cea neprihănită care ai născut pe Mielul Hristos; junica cea nepusă la jug care ai născut Vițelul; masa cea cugetătoare a credinței care ai dăruit lumii Pâinea vieții.

Ce să spun și în ce fel să grăiesc întreaga slavă? Despre această Sfântă și pururea Copilă și Fecioară vorbește Dumnezeu prin profetul care zice: „Din tine Îmi va ieși Conducător, ca să fie stăpânitor în Israel; și obârșia Lui este dintru început, din zilele veșniciei. De aceea, îi va da pe ei până în vremea când cea care trebuie să nască va naște; și restul fraților Săi se vor întoarce la fiii lui Israel. Și va sta și va veghea turma Lui întru putere Domnul"[93].

O Fecioară Sfântă, ceea ce ești Maică a Luminii celei veșnice, a Luminii care luminează în ceruri oștile îngerilor, a Luminii care luminează ochiul de nedescris al Serafimilor, a Luminii care luminează cu raze strălucitoare soarele, a Luminii care luminează marginile pământului prin [credința în] Treime, a Luminii care zice: „Eu sunt Lumina lumii"[94], a Luminii care a zis: „Eu Lumină am venit în lume"[95], a Luminii care s-a înălțat și a luminat toate câte sunt în ceruri și pe pământ! O Preasfântă Fecioară, care ai uimit oștirea îngerilor! Căci minune străină este în ceruri, o femeie care a purtat Lumina în brațe; minune străină în ceruri, un alt tron heruvimic; minune străină în ceruri, Fiul unei femei este Părinte al ei și al veacurilor; minune străină în ceruri, nunta unei Fecioare având pe Fiul lui Dumnezeu, Hristos Dumnezeu, ca Mire; minune străină în ceruri, Pruncul Fecioarei a răsărit ca Stăpân al îngerilor. O Preasfântă Fecioară, Maică a Mântuitorului, care ai născut pe Cuvântul Cel fără de început, pe Fiul Cel împreună pe tron cu Tatăl, Cel deoființă cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, Cel mai înainte de veac cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, Cel care a pus cerurile boltă și a întemeiat pământul! Bucură-te, Preasfântă Fecioară, care ai ținut focul dumnezeirii nemistuit, ca un rug cugetător; cuptorul cel cugetător, care ai purtat focul și pâinea caldă a vieții cea pentru hrana lumii, despre care zice

---

[93] *Miheia* 5, 1-3.

[94] *Ioan* 8, 12.

[95] *Ioan* 12, 46.

Mântuitorul lumii Hristos: „Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu, care se frânge pentru voi spre iertarea păcatelor”[96]! Masa bogată și plină de virtuți a feciorie, iubiților, cu tot felul de bucate alese, a dăruit-o lumii Sfânta Fecioară și Maică a lui Hristos spre veselie, purtând pe Hristos, Făclia cea luminoasă care strălucește în cer și pe pământ, despre care a zis profetul Zaharia: „Iată sfeșnic de aur și candela deasupra lui”[97]! De aceea înalță și David cântarea aceasta melodioasă: „Făclie picioarelor mele este cuvântul Tău și lumină cărărilor mele”[98].

O sfeșnic feciorelnic, care alungi întunericul și faci lumina să strălucească! O sfeșnic feciorelnic, care ai purtat nedespărțite focul și undelemnul pentru luminare! O sfeșnic feciorelnic, care ai luat din tronul cel preaînalt Focul cel unul cu întreită lumină, deoființă și nestins, și l-ai aprins spre luminarea lumii! O sfeșnic feciorelnic, despre care zice Dumnezeu prin profetul: „Acolo voi face să răsară corn lui David, gătit-am făclie Hristosului Meu”[99]! [Tu ești] cununa împărătească, având Piatra-Hristos ca mărgăritar de mare preț; porfira împărătească, cea care ai îmbrăcat pe Împăratul cerului și al pământului cu haina lumească a trupului cea în chip de purpură; credința neprihănită a creștinilor; cartea nepătrunsă, care ai înfățișat lumii pe Cuvântul și Fiul Tatălui; cea fericită între femei, care ai născut pe Cuvântul întrupat din tine, pe Cuvântul, Fiul Tatălui, pe Cuvântul, Dumnezeu mai înainte de veac, pe Cuvântul Cel fără de început și veșnic, pe Cuvântul Cel împreună închinat cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, pe Cuvântul Cel împreună pe tron cu Tatăl, pe Cuvântul Care șade pe Heruvimi, pe Cuvântul pe Care Îl slăvesc ființele cele cu patru chipuri[100], pe Cuvântul Care a creat Îngerii, pe Cuvântul Care a făcut să existe Începătoriile și Puterile, Cuvântul Care a întins cerul și a întemeiat pământul, Cuvântul, adevăratul Dumnezeu, Iisus Hristos, Domnul nostru, pe Care L-ai născut, Preasfântă Fecioară, ceea ce după naștere [ești] iarăși Fecioară, cea care ai născut Mărgăritarul

---

96 *Matei* 26, 26-28; *Marcu* 14, 22-24; *Luca* 22, 17-20.
97 *Zaharia* 4, 2.
98 *Psalmul* 118, 105.
99 *Psalmul* 131, 17.
100 *Cf. Apocalipsa* 4, 6, 9; 5, 6; 6, 1-5; 7, 11; 14, 3.

și ai împletit cununa împărătească! O fericită Fecioară, care ai odrăslit Slava cerească și ai umplut lumea cu bun miros de pe urma multor flori din Rai! Crin neprihănit este Fecioara, trandafirul neofilit care a născut pe Hristos, vița adevărului cea mult roditoare și, prin feciorie, neculeasă, care, nesăpată, a dat rod de strugure, a odrăslit strugurele cel copt, pe Hristos. Deci, Preasfântă Fecioară, arată-ne cum ai odrăslit! Cum te-ai arătat Maică a lui Dumnezeu pe pământ, primind pe Cuvântul Cel mai înainte de veac?

„Eu, Fecioara curată care am primit în pântece, am devenit templu neprihănit al Cuvântului lui Dumnezeu sălășluit în mine fără nuntă. Eu, care am purtat pe Emanuel în pântece nestricăcios și neîntinat, făcându-mă asemenea unui tron heruvimic întru care Cuvântul Tatălui trup S-a făcut, neștiind de bărbat, am născut pe Iisus Hristos, Dumnezeu Cel mai înainte de veac, Cel fără de început și nevăzut, Care S-a făcut văzut prin rânduiala dumnezeiască, Dumnezeu înomenit. Căci fecioară am rămas și acum, după naștere, mai curată decât înainte. Nu am născut în chinuri ca orice femeie, căci faptele mele din timpul nașterii nu au fost la fel cu ale celorlalte femei. Nici nu a cunoscut firea oamenilor nașterea mea, decât numai Dumnezeu Cel sălășluit în mine."

O Fecioară, comoară înfricoșătoare a Bisericii, marea taină care s-a petrecut arată pe Fecioara preot și, totodată, altar de jertfă; aceea care, purtând ca pe o masă pe Hristos, Pâinea cerească, ni L-a dăruit spre iertarea păcatelor! O pântece neîntinat, cuprinzând bolta cerului și purtând pe Dumnezeu Cel neîncăput, în tine încăput! O pântece mai întins decât cerul, care nu ai strâmtorat pe Dumnezeu Cel din tine! O pântece care ești cer cu șapte bolți și mai mare decât ele! O pântece mai înalt și mai întins decât șapte ceruri! O pântece, al optulea cer, mai presus decât tăria! O pântece care porți lumina cea nestinsă a harului din șapte lumini[101]!

Ce să zic sau ce să grăiesc despre Fecioara cea vrednică de laudă și sfântă? Dorința mă îndeamnă să vorbesc despre Născă-

[101] *Cf. Zaharia* 4, 2.

toarea de Dumnezeu, dar teama mă silește să tac, neputând eu să vorbesc cu vrednicie. Mintea mă îndeamnă, teama mă face să dau înapoi. Una mă îmboldește, cealaltă mă oprește. Prin urmare, de vreme ce sunt ținut din amândouă părțile, îmi este mai de folos să grăiesc despre mărita și Sfânta Fecioară. Căci o numesc pe aceasta „cer" și „tron" și, totodată, „cruce", fiindcă, întinzându-și sfintele brațe tronul cel heruvimic, în chip de cruce și ceresc, [adică Fecioara], a purtat pe Stăpânul. După aceasta mă uit în ceruri, cu ajutorul Scripturilor, și văd îngerii închinându-i-se. De acolo, Gavriil o întâmpină mai întâi pe Fecioara: „Bucură-te, cea plină de har, Domnul este cu tine!" „Bucură-te, cea plină de har", cerul cel strălucitor! „Bucură-te, cea plină de har", care porți pe Soarele-Hristos, Cel care revarsă din cer raze de strălucire! Serafim cu chip negrăit s-a făcut Fecioara cea cu multe numiri și cu ochi mulți; acoperământ cugetător s-a arătat, prin trupul lumesc, cea care îi întrece pe Heruvimi. Căci aceia se întorc, neputând să privească spre focul nematerialnic al dumnezeirii, pe când aceasta, privind cu ochi pătrunzători ochiul lui Hristos cel nepătruns și neadormit, Îl îmbrățișa cu dragoste și dor. Oștile de îngeri, făcându-se așternut picioarelor Mântuitorului, nu pot nici să-L vadă, nici să-L atingă. Iar aceasta Îl îmbrățișa pe Cel nepătruns, sărutându-i buzele. O Fecioară, purtând minunea tainei celei nepătrunse, ai vestit lumii credința cea întreit dorită!

Mai presus de îngeri s-a arătat Fecioara și mai mare decât Heruvimii și decât Serafimii, plăcând Împăratului Hristos, ca slujnică vrednică și Maică cinstită de către Dumnezeu. Sfântă Maică fără prihană ești, cea care ai născut pe Hristos, Care era mai înainte de tine, Cel care zice: „Mai înainte de a fi fost Avraam sunt Eu"[102]; cea care ai făcut slăvită peștera și cinstită ieslea. Căci o Fecioară și o peșteră și o iesle, având bolta cerului, purtau pe Dumnezeu Cel necuprins, cele trei care au slujit Treimea cu adevărat. Când Fecioara a născut în peșteră fără chinuri pe Stăpânul cerului și al pământului, [când] L-a așezat în iesle, atunci și cetele îngerilor au înconjurat-o pe Fecioara strigând și grăind: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între

[102] Ioan 8, 58.

oameni bunăvoire!"[103] De unde și niște păstori aflați noaptea pe câmp au auzit slava adusă de îngeri în felul acesta Mântuitorului și, urmând calea, s-au închinat Luminii văzând minune străină: pe slujnica Stăpânului și Fecioara pământească în chip de mireasă cerească. Căci aceasta s-a arătat în peșteră ca mireasă și poartă și Maică a lui Dumnezeu, când a născut pe Pruncul Hristos, despre Care zice glasul profetic al lui Isaia: „Prunc S-a născut pentru noi, Fiu S-a dat nouă, a Cărui stăpânire este pe umărul Lui și numele Lui se cheamă: Înger de mare sfat, Dumnezeu tare, puternic, Stăpânitor al păcii, Părinte al veacului ce va să fie"[104]. Apoi, după acestea, zice: niște magi de la Răsărit, luminați și călăuziți de o stea luminoasă, străbătând calea de la Răsărit, au venit să se închine Celui născut în Betleem. Drept care, ajungând în cetatea Ierusalimului, steaua s-a ascuns de ei; tulburându-se că au pierdut călăuza și întrebând, de nevoie, pe cei din cetate, căutau să afle de la ei: „Unde Se naște Hristos?" Și tuturor li se părea o minune străină. Auzind Irod despre aceasta, s-a tulburat foarte tare și, chemând preoții, căuta să afle de la ei unde Se naște Hristos. Ei au zis, și nu au tăgăduit; au recunoscut, și nu au mințit. Nu puteau să ascundă razele Soarelui, ci au mărturisit cuvântul grăit limpede despre Mântuitorul prin profetul, zicând: „În Betleem Se naște Hristos". Căci astfel strigă prin profetul: „Și tu, Betleeme, nu ești nicidecum cel mai mic între căpeteniile lui Iuda, căci din tine va ieși Stăpânit[illegible]re Israel"[105]. O, Israel necredincios! A recunoscut fapta Legi[illegible] găduit pe dătătorul Legii. Ei au mărturisit unde Se naște [illegible] și tot ei L-au tăgăduit pe Hristos Cel născut.

Așadar, ce s-a întâmplat cu magii al căror cuget a fo[illegible] colit, a căror inimă s-a tulburat foart[illegible]i se stingea d[illegible] tețe, ale căror suspine ca puterea valu[illegible]fundau coral[illegible] căror ochi udau pământul cu lacrimi [illegible]rgăritar, a [illegible] suferință era de neîndurat, căutând căl[illegible] răsărit, pe [illegible] deși nu o mai aveau, totuși căutau să [illegible]de este ste[illegible] călăuza magilor? Despre chipul în care [illegible] de ei stea[illegible]

[103] *Luca* 2, 14.
[104] *Isaia* 9, 5.
[105] *Miheia* 5, 1.

cercetează adevărul și vezi minunea și însemnătatea ei. Pentru aceasta se ascunde de ei steaua, ca, întrebându-i pe preoții necredincioși, să se descopere tuturor taina cerului și a pământului. Drept care, după înștiințarea tuturor, steaua se arată iarăși magilor, până când, venind, a stat deasupra Pruncului [aflat] în peșteră, sau mai bine zis în cer. Căci, unde este Hristos, acolo este cerul; fiindcă peștera s-a arătat cer pe pământ. Iar ei, văzând steaua, dar mai ales pe Mântuitorul, s-au umplut de bucurie mare și I s-au închinat plecându-se și scoțând darurile de aur, tămâie și smirnă; aur ca pentru un împărat, tămâie ca pentru Dumnezeu și smirnă ca pentru un muritor, dar și ca să facă pomenire de înmormântarea Ziditorului tuturor și a Creatorului Hristos, pe Care L-a născut Mireasa cerească, Maria, cerul și templul și tronul dumnezeirii, comoara de nezugrăvit a Raiului.

Îngerii o învinuiau pe Eva, iar acum o slăvesc pe Maria, cea care a slăvit cu adevărat slăbiciunea femeilor, cea care a ridicat-o pe Eva cea căzută și pe Adam cel alungat din Rai l-a trimis în ceruri, cea care a deschis Raiul închis și, prin tâlhar, l-a răsădit iarăși acolo pe Adam. Căci prin tine peretele din mijloc al îngrăditurii a înlăturat dușmănia, o Sfântă Fecioară! Prin tine a fost dăruită lumii pacea cerească, prin tine au fost luminate marginile pământului, prin tine oamenii s-au făcut îngeri, prin tine oamenii au fost numiți prieteni și robi și fii ai lui Dumnezeu, prin tine [illegible]enii s-au învrednicit a se face împreună-slujitori și tovarăși ai [illegible]ilor. Prin tine se înalță cunoștință cerească și slavă de pe [illegible] la cer[illegible] prin tine oamenii au îndrăzneală către Cel [illegible] din [illegible]n tine a strălucit peste întreg pământul [illegible] care a [illegible]stignit Pruncul Tău, Hristos, Dumnezeul [illegible] tine [illegible] a fost călcată în picioare și iadul a fost [illegible] tine i[illegible]ăzut și cunoștința cerească s-a înălțat; [illegible]unosc[illegible] lui Dumnezeu Unul-Născut, pe Care [illegible]asfâ[illegible]ră, pe Domnul nostru Iisus Hristos, [illegible]ii ș[illegible] închinându-I-ne, slăvim pe Tatăl [illegible]t, [illegible] fără de început, pe Duhul Sfânt [illegible]t, [illegible]a deoființă și nedespărțită, în

La Florii

(fragment)

Din cuvântul despre Florii al celui între Sfinți Părintelui nostru Epifanie, episcopul[106]

Cel fără de încetare lăudat și slăvit de îngeri, jos [pe pământ], cade în genunchi înaintea Tatălui și Se roagă ca om și sus primește rugăciuni și închinări de la toată făptura cea văzută și cea nevăzută. Jos flămânzește ca om și Însuși Cel care a venit de sus ca pâine cerească însetează, după rânduiala dumnezeiască; însă El este izvorul vieții ca Dumnezeu. Jos ostenește în firea omenească; însă El este odihna celor osteniți și împovărați. El este Cel care vine astăzi la moarte de bunăvoie, ca prin propria Sa moarte să nimicească pe cel care are puterea morții, și Cel care dăruiește nemurire celor răpuși de acela, celor amăgiți de nădejdea nemuririi. De aceea a venit, nu aducând sceptre și trâmbițe, ci înfățișând sărăcia cea mai de jos; nu săbii și arme și sulițe, ci purtând smerenia cea mai înaltă; nu gărzi și scuturi placate cu aur și coifuri și platoșe, ci blândețe desăvârșită și bunătate nemăsurată și cumpătare peste măsură[107], Domnul Hristos, Dumnezeu în Sion. „Și s-a tulburat”, zice, „toată cetatea, spunând: «Cine este Acesta?» Iar mulțimile grăiau: «Acesta este Hristos, Fiul lui David»”. Și, intrând în templu, Cel care este cu adevărat templu și Dumnezeu Cel mai sfânt decât templul i-a scos afară pe preoții cei necurați, nelegiuiți și fățarnici. Iar copiii, stând în templul lui Dumnezeu, strigau ca unui sfânt sau ca lui Dumnezeu: „Osana!” lui Iisus Hristos, Dumnezeul templului; „Osana, Fiul lui David, Care dăruiește pace în cer și slavă întru cele preaînalte”.

---

[106] *PG* 43, 501-505.

[107] În text: μετριότητα τὴν ὑπὲρ μέτρον.

Fericită aşteptarea Bisericilor! Fericită nădejdea creştinilor! Oamenii cu credinţă în Domnul păcii sau cei care au dobândit pacea ca bogăţie s-au făcut concetăţeni ai îngerilor; Hristos a pus laolaltă cele de sus cu cele de jos; a unit cele pământeşti cu cele netrupeşti. Bucuraţi-vă în Hristos! Şi iarăşi voi zice: Bucuraţi-vă! Bucură-te foarte, fiica Sionului, noul Ierusalim, Biserica lui Dumnezeu! Cercetează lucrurile mai nepătrunse ale sărbătorii tale, caută ceea ce este mai presus decât cele văzute, ca să cunoşti duhovniceşte şi cele întâmplate în chip văzut.

Din ce cauză Iisus, Cel care mergea totdeauna pe jos, acum şi numai acum a stat pe dobitoc, înălţându-Se El Însuşi şi închipuind înălţarea Sa pe cruce? Care este „oraşul dinainte"[1108]? Fără îndoială că este cugetarea lumii potrivnică şi duşmănoasă pe care a dobândit-o omul alungat odinioară din Rai, la care a trimis Hristos doi dintre ucenici, anume Testamentul Său Vechi şi cel Nou – cele două Testamente. Cine este asinul? Fără îndoială că e Sinagoga cea veche şi decăzută, care şi-a împovărat existenţa cu poveri, peste care a şezut Hristos până la o vreme. Cine este mânzul? Eu, poporul cel nou şi neîncercat dintre neamuri, peste care nu a stat nimeni dintre oameni, nici lege, nici teamă, nici înger, nici profet, nici Moise, nici Scriptură, ci Însuşi Dumnezeu Cuvântul, Care a stat în iesle, în Betleem, împreună cu noi cei neştiutori, ca să ne izbăvească de neştiinţa noastră, aşezând în cele din urmă teologi. Şi ce înseamnă dezlegarea mânzului? Fără îndoială că eliberarea de închinarea la idoli şi desfiinţarea jertfelor sângeroase idoleşti, pe care a însemnat-o şi atingerea femeii cu scurgere de sânge. Cine sunt cei care murmurau despre dezlegarea mânzului, zicând: „De ce dezlegaţi mânzul legat?" Iudeii şi diavolii. Ce înseamnă aşternerea veşmintelor copiilor? Care este dezbrăcarea de omul cel vechi? Ruşinoasa dezgolire şi pustiire a Sinagogii. Cine sunt pruncii grăitori de Dumnezeu? Fără îndoială că simbolizează urmaşii poporului credincios al Bisericii lui Hristos. Cine sunt maicile lor? Scăldătorile de la botez, care-i nasc din nou pe credincioşi. Ce închipuie sânii maicilor? Cele două Testamente şi ambele povăţuitoare ale noastre, care ne

[1108] *Marcu* 11, 2.

adapă cu laptele cel duhovnicesc și ceresc. Ce este coborârea lui Hristos de pe Muntele Măslinilor, dacă nu, desigur, împreună-coborârea lui Dumnezeu Cuvântul din cer la noi? Ce sunt ramurile de măslin? Sufletele celor milostivi. Care este calea pe care aștern frumos faptele virtuților cei care au lepădat pe omul cel vechi? Ce sunt ramurile de palmier? Inimile curate ale drepților, care înfloresc asemenea palmierului și se îndesesc precum cedrii Libanului, sădite în casa lui Dumnezeu și înflorite[109], cei care au fost eliberați din tirania acelora prin puterea biruitorului Hristos și care privesc drept în sus la Palmierul cel adevărat, vădind negreșit biruința asupra tiranului și a iadului. Cine sunt cei care vin mai înainte? Drepții profeți. Cine sunt cei care îi urmează? Apostolii, cât și noi cei dintre neamuri, care am crezut împreună cu aceștia. Iar cetatea, Ierusalimul cel de sus. Templul, Împărăția cerurilor, din care Hristos i-a scos afară pe iudei ca pe niște nevrednici.

Așa să cugeți cele ale sărbătorii tale; așa să păzești taina Stăpânului. Fără îndoială că și cele ale sărbătorii tale [...][110]. Să alergăm dănțuind cu îngerii, cu mulțimea bătând din palme, cu mânzul tresăltând, cu maicile minunându-ne, cu Apostolii propovăduind și ieșind în întâmpinarea lui Hristos Care intră în Ierusalim, lăudând, binecuvântând și zicând: „Osana!” Binecuvântat Cel care a venit și iarăși vine în numele Domnului să judece lumea Sa. A Lui este slava și a Tatălui și a Duhului în veci. Amin.

---

[109] *Cf. Psalmul* 91, 12-13.
[110] Lacună în textul original.

La Înviere
(fragment)

Cuvânt al Sfântului Epifanie, episcopul Ciprului, la Sfânta Înviere a lui Hristos[111]

Acum mulţimea celor morţi a fost alungată şi lumina Învierii a sosit. Căci aceasta este dovada iubirii: pe omul care era dator cu moarte, pe acesta l-a dezlegat Hristos murind, dând ca preţ de răscumpărare suflet pentru suflet şi trup pentru trup, om deplin pentru om şi moarte pentru moarte.

Cine vreodată, drept fiind, a murit pentru un nedrept? Care tată a murit pentru fiu, care fiu pentru tată? Domnul a făcut aceasta pentru noi, nu numai plăsmuindu-ne cu mâna Sa în Adam, dar şi născându-ne din nou, prin duh, în pătimirea Sa.

Şi poporul nesăbuit al iudeilor a ucis pe Binefăcătorul lor, răsplătindu-I rele pentru bune şi suferinţă în locul bucuriei şi moarte în locul vieţii. Căci, pe Cel care le-a înviat morţii şi le-a vindecat ologii şi le-a adus lumină orbilor, pe Acesta L-au ucis, răstignindu-L pe lemn.

Priviţi, oamenilor! Priviţi, neamurilor toate, îndrăzneala nemaiîntâlnită: au atârnat pe Cel care a atârnat pământul, şi au ţintuit pe lemn pe Cel care a ţintuit lumea, şi au măsurat pe Cel care a măsurat cerurile, şi au legat pe Cel care a dezlegat păcătoşii, şi au adăpat cu oţet pe Cel care adapă dreptatea, şi au hrănit cu fiere pe Cel care hrăneşte viaţa, şi au zdrobit mâinile şi picioarele Celui care a tămăduit mâinile şi picioarele lor, şi au îndurat să închidă ochii Celui care le-a înapoiat vederea, şi au îngropat pe Cel care a înviat pe morţii lor!

Taină nouă şi minune preaslăvită: a fost judecat Judecătorul, şi a fost legat Cel care dezleagă pe cei înlănţuiţi, şi a fost pironit

[111] PG 43, 505-508.

Cel care a pironit pământul, și a fost atârnat Cel Care a atârnat lumea [pe nimic], și a fost măsurat Cel care a măsurat cerurile, și a fost hrănit cu fiere Cel care hrănește viața, și a murit Dătătorul vieții tuturor, și a fost îngropat Cel care înviază pe cei morți.

Căci, fiind răstignit Domnul pe lemn, mormintele s-au sfărâmat și iadul a fost deschis, au înviat morții și au scăpat sufletele și s-au arătat în Israel mulți dintre cei înviați, când se împlinea taina lui Hristos. Căci pe cruce a înălțat trupul, ca să se arate trupul înălțat și moartea căzută sub picioarele trupului.

Atunci îngerii s-au mirat și puterile cerurilor au fost cuprinse de uimire pentru pătimirea lui Hristos, creația a fost cuprinsă de uimire, mirându-se și zicând: „Oare ce este această taină nemaiîntâlnită? Judecătorul e judecat și tace, Cel nevăzut este văzut și nu Se sfiește, Cel nesupus este supus și nu Se mânie, Cel nemăsurat este măsurat și nu Se împotrivește, Cel nepătimitor pătimește și nu răspunde cu pedeapsă, Cel nemuritor moare și rabdă, Cel din ceruri e îngropat în pământ și stă. Pentru ce este această taină nemaiîntâlnită, dacă nu, desigur, pentru om?"

Însă Domnul, pătimind după voia [Sa], a înviat din morți călcând moartea și legând „pe cel puternic" și dezlegându-l pe om; iar moartea, alungată fiind, a căzut sub picioarele lui Hristos și iadul, înfrânt, a fost robit și toate puterile lui s-au dat la o parte auzind glasul lui Hristos, precum zice Scriptura: „Nu am văzut fața Lui, dar am auzit glasul Lui"[112]. Căci iadul nu a văzut chipul Domnului, dar a auzit glasul Lui, care zicea: „Ieșiți, sufletelor înlănțuite și care stați în umbra morții! Vă binevestesc viață: Eu sunt Hristos, Viața voastră".

Atunci, auzind, iadul a fost nimicit și porțile lui cele de aramă s-au sfărâmat și stâlpii lui cei de fier au fost frânți și au fost izbăvite sufletele sfinților, mergând pe urmele lui Hristos. Atunci s-a împlinit ce s-a scris: „Acolo a sfărâmat porți de aramă și zăvoare de fier a frânt"[113].

A strigat și pământul, zicând: „Stăpâne, ferește-mă de rele, scapă-mă de mânie, dezleagă-mă de blestem – din cauza cărora

---

[112] *Deuteronomul* 4, 12.
[113] *Psalmul* 106, 16.

am primit vărsările de sânge și trupurile oamenilor, încă și Trupul Tău! Stăpâne, primește la Tine pe Adam!"

A înviat deci Domnul după trei zile, învățându-ne să ne închinăm Treimii în unime. Toate popoarele au fost mântuite în Hristos; căci Unul a fost judecat și nenumărați au fost mântuiți; căci Domnul a murit pentru toți. Iar Acesta, aidoma făcându-Se om întreg[114], a urcat în înălțimile cerurilor, aducând în dar Tatălui nu aur, nici argint, nici piatră scumpă, ci pe omul pe care l-a zidit după chipul și asemănarea Sa.

Pe Acesta înălțându-L Tatăl de-a dreapta Sa, L-a așezat pe tronul cel preaînalt, până când vor fi puși dușmanii Lui sub picioarele Sale[115]; căci va veni Judecătorul celor vii și al celor morți, „a Cărui Împărăție nu va avea sfârșit", fiindcă slava este a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

---

[114] Literal: „îmbrăcând omul tot", cu referire la faptul că Hristos Și-a asumat firea omenească în întregime, supunându-Se chiar morții.

[115] *Cf. Psalmul* 109, 1.

INDICE SCRIPTURISTIC

Pildele lui Solomon

Ecclesiastul

Cântarea Cântărilor

Isaia

Marcu

Luca

Ioan

Faptele Apostolilor

Romani

1 Corinteni

2 Corinteni

Galateni

Efeseni

Filipeni

Coloseni

1 Tesaloniceni

2 Tesaloniceni

1 Timotei

2 Timotei

Tit

Evrei

Iacov

1 Petru

2 Petru

1 Ioan

Apocalipsa

INDICE ONOMASTIC ȘI TOPONIMIC*

* Termenii au fost selectați din corpul textului și din aparatul critic.

G

H

I

CUPRINS

SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA
Despre feciorie

SFÂNTUL EPIFANIE DE SALAMINA
Omilii

În cadrul *seriei noi* a **Colecției *Părinți și Scriitori Bisericești* (PSB)**, au mai apărut:

- Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii și Cuvântări* (PSB 1);
- Sfântul Vasile cel Mare, *Comentariu la cartea Profetului Isaia* (PSB 2);
- Sfântul Vasile cel Mare, *Epistole* (PSB 3);
- Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri dogmatice și exegetice* (PSB 4);
- Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri ascetico-morale* (PSB 5);
- Sfântul Teofan Mărturisitorul, *Cronografia* (PSB 7);
- Eusebiu de Cezareea, *Viața împăratului Constantin și alte scrieri* (PSB 8);
- Fericitul Ieronim, *Epistole* (volumul I) (PSB 9).